

HÁBORÚK A NAGY HÁBORÚ UTÁN

A BÉKE HÁBORÚI

ÍRTA

SZÁRAZAJTAI INCZE KÁLMÁN

MÁSODIK KÖTET

BUDAPEST, 1938
FRANKLIN-TÁRSULAT

A CHACO HÁBORÚ.

A CHACO HÁBORÚ.

A Bolivia és Paraguay délamerikai államok közt a Gran Chaco miatt kitört és évekig tartó véres háború lefolyása, a hadszíntér sajátos földrajzi viszonyai sok értékes tapasztalatot nyújtanak nemcsak szakembereknek, hanem a nagy olvasóközönségnek is. Bzt a háborút főleg a hadjáratban résztvett haditudósítók jelentései alapján írjuk le.

Bolivia földrajzi viszonyai.

A Délamerika közepén fekvő Bolivia köztársaság 1825-ben szakadt el Spanyolországtól. Az állam Bolívar Simonról, a nagy szabadsághősről nyerte nevét, jelenlegi elnöke Busch alezredes. A népképviselői kongresszus két házából áll, úgymint a 16 tagú szenátusból (Senado) és a 73 tagú képviselőházból (Camara de Diputados), pénzegysége: boliviano, jelenlegi értéke mintegy 86 fillér. Egyetemei: Sucre (egyike a legrégebbi amerikai egyetemeknek) és La Paz. Az állam területe 1.332,000 négyszögkilométer; a Chaco-háborút követő béke a vitás területből mintegy 50,000 négyszögkilométert juttatott Bolíviának. A legutóbbi népszámlálás szerint az állam lakossága 3.750,000 volt, ebből 55% indián, 30% félvér, 14% fehér és 1% néger. Fővárosa Sucre 26,000 lakossal, azonban a kormány székhelye La Paz 150,000 lakossal, fontosabb városai még Cochabamba 49,000 lakossal, Potosi 36,000 lakossal, Santa Cruz de la Sierra 31,000 és Oruro 30,000 lakossal. Tengerpart hiányában kikötői a chilei Arica és Antofagasta. Nyugaton az Andok hatalmas hegyláncai húzódnak a Titicaca-tó kietlen partjaival, keleten az Amazonas folyó mélyföldje terül el. A hegyvidékekben sok ón, ezüst, réz, antimon és cink található. A La Paz mellett fekvő Yunga terület igen termékeny, az ország jórésze azonban lakatlan kősvatag és őserdő.

Bolivia területét a X. századtól kezdve Peruval és Chilével együtt a hatalmas inka birodalom foglalta el, amely a műveltség magas fokára jutott. A spanyolok 1538-ban vetettek véget az inkák birodalmának. A spanyol hódításkor Bolivia Peruval egy gyarmatot alkotott Felső-Peru név alatt. A spanyol uralomnak 1825-ben vetett véget Bolívar, aki még Perut is meghódította, azonban Peru már 1829-ben kivívta függetlenségét. 1878-ban Bolivia háborút folytatott Chilével a Csendes Óceán partjain fekvő salétrom- és guanó-telepek miatt, azonban az 1884-ben megkötött béke a vitás terü-

leteket Chilének juttatta, s így Bolivia teljesen el volt zárva a tengertől. Bolivia ezt az elszigeteltséget a Paraguay folyó és a Gran Chaco megszerzésével akarta kiküszöbölni. Azonban a sikertelen tárgyalások háborúra vezettek Paraguay-val. Ez volt az úgynevezett Chaco-háború, amelyből minden jóslat ellenére is a sokkal gyengébb Paraguay került ki győztesen.

A háború előtt Bolíviában általános védkötelezettség volt, amely a 19. életévtől a 49. életévig terjedt. A katonák 5 évig szolgáltak ténylegesen és a rendelkezési állományban, 7 évig a rendes tartalékban, 8 évig a rendkívüli tartalékban és 9 évig a területiális gárdában. A hadkötelesek fele 2 évig szolgált, másik fele csak 3 havi kiképzésben részesült; ezt sorshúzás útján döntötték el. A haderő főparancsnoka a köztársaság elnöke, a hadsereg békelétszáma a háború előtt mintegy 8000 főre volt tehető. Az ország területe három katonai kerületre (I^a Paz, Oruro és Potosi) és 2 önálló katonai parancsnokságra volt felosztva. A hadsereg állott 12 gyalogezredből, egyenkint 2 zászlóaljjal, 6 lovasezredből, 1 táborig tüzérezredből, 3 hegyi tüzérezredből és 6 utász-zászlóaljból, a légierők mintegy 20 gépből. H^z a hadsereg 6 gyalog hadosztályba volt beosztva a szükséges lovassággal, tüzérséggel és műszaki csapatokkal.

Paraguay földrajzi viszonyai.

Az ország területe 418,722 km², a Gran Chaco-háború befejezése után a vitás területből Paraguay 225,000 km²-t kapott; lakossága 940,000, főleg indiánok és félvérek, európai csak 10%. Az állam elnöke Franco ezredes; a kongresszus működése jelenleg fel van függesztve, pénzügye peso, egyeteme Asunciónban van. Fővárosa szintén Asunción, nagy kikötővel a Paraguay folyam partján. Fontosabb városai Villarica 36,000, Concepción 15,000 és Kncarnación 12,000 lakossal. Az állam területét alacsony táblás hegyek és dombok szelik át, kiterjedt alföldjei, füves legelői és mocsarai vannak. A lakosság foglalkozása fatermelés, földművelés és állattenyésztés, kivételre kerülő terméskülönböleg csak gyapotban van, azonban nagyszabású a marhatenyésztés, Vasutainak hossza 500 km, az iparvasutaké 600 km.

Paraguayt 1536-ban hódították meg a spanyolok az ott lakó indiánoktól. 1609-től 1767-ig az országot a jezsuiták kormányozták, a rend feloszlatása után az ország fölött spanyolok és portugálok uralkodtak és az egykor virágzó állam hanyatlott. 1813-ban Paraguay kivívta függetlenségét, 1865-ben hosszú háborút folytatott Uruguay-val. Az 1909-ben kitört forradalom gyökeresen megváltoztatta az állam politikai és közgazdasági berendezését.

A háború előtt a hadsereget általános védkötelezettség alapján szervezték meg; a szolgálat a 18. életévtől a 45. életévig tartott, a tényleges szolgálat tartama 2 év volt; ha az előírt létszámot egy születési korosztályból nem lehetett fedezni, akkor a tényleges szolgálati időt egy évre csökkentették. A hadkötelesek 20—29 éves korukig szolgáltak a nemzeti gárdában és utána 45 éves korukig a területiális gárdában. A hadsereg

legfőbb parancsnoka a köztársaság elnöke volt, a békelétszám mintegy 3000 főből állott. Az ország területe 5 katonai kerületre volt felosztva: Concepción, Asuncion, Pilar, Encarnación, El Chaco. A hadsereg 4 gyalog- és 1 lovasezredből, két hegyi ütegből és egy utászszázadból állt. A légi-erők összesen 6 elavult repülőgépből állottak; a háború alatt Paraguay kénytelen volt új gépeket beszerezni Franciaországban. 2 modern és 3 elavult folyami naszád alkotta a haditengerészetet. A hadsereghez járult az államrendőrség is mintegy 2200 főnyi állománnyal.

Gran Chaco.

A vitás terület, amelyért Bolivia és Paraguay közt a háború kitört, a Paraguay-folyó jobbpartján elterülő Gran Chaco-síkság volt. Különösen nagy szerepet játszott a háborúban a Gran Chacóban előforduló petroléum, főleg ennek birtokáért folyt a véres háború. A Chaco-síkság részei:

Chaco-Boreal a Paraguay- és Pilcomayo-folyók közt; ez a terület, ahol a háború lefolyt, a mellékelt térképen pontokkal van megjelölve. Ennek a területnek jórésze Paraguayhoz tartozik, az északi

Bolivia, Paraguay és a vitás Chaco Boreal.

határa azonban Bolivia és Paraguay között bizonytalan volt, s éppen ez okozta a háború kitörését. A megkötött béke, mint tudjuk, a terület jó részét meghagyta Paraguay birtokában, csak az északi határsáv került Bolíviához.

Chaco-Central a Bermeyo-és Pilcomayo-folyók között teljesen Argentina területén fekszik, a hadműveletek erre a területre már nem terjedtek ki.

Chaco-Austral, az előbbtől délre, a Bermeyo-folyó jobbpartján szintén Argentínához tartozik. A Chaco-terület délnyugat felé a Cordillerák hegyláncáig nyúlik.

Az egész Chaco-terület őserdőtől fedett síkság, amelyben csak elszórtan vannak füves területek. Az őserdő leginkább tövises fákból áll, amelyek oly sűrűn állanak, hogy utakon kívül az erdő járhatatlan. Ez a földrajzi körülmény különösen rányomta bélyegét a hadműveletek lefolyására, mert a csapatok mozgása csak utakhoz volt kötve, illetve az erdőben mesterséges

utakat kellett vágni a csapatok számára; ez a háború folyamán többször előfordult. Az esős időszak decembertől áprilisig tart, utána az erdőben folyó patakok és mocsarak rendszeresen kiszáradnak. Az őserdő paraguayi részén néhány keskenyvágányú vasút van, azonban a forgalom főleg teherautókra szorítkozik; a bolíviai részen megkönnyítette a teherautók használatát az a körülmény, hogy az erdőterülettel határos Santa Cruz nevű vidéken gazdag petróleumforrások vannak. Petróleum különben a Chaco többi területein is fordul elő.

A háború előzményei.

Miként már vázoltuk, Bolivia az 1882-i chilei háborúban elvesztette a csendes-óceáni kikötőterületeit, 1903-ban pedig kényszerült az Amazon folyónál fekvő területét Braziliának átengedni; ennek következtében az állam minden oldalról el volt zárva a tengertől és így érthető volt Bolíviának az a törekvése, hogy Paraguay on keresztül kijáratot szerezzen a tenger felé. A Paraguay-folyó felső folyásánál fekvő bolíviai part nem oldotta meg ezt a kérdést, mert itt a folyó még nem hajózható, a Paraguay jobboldali mellékfolyója, a Chaco-Boreal határát alkotó Pilcomayo-folyó szintén csak alsó folyásában, tehát már Paraguay területén hajózható.

Ennélfogva Bolívia létérdeke volt, hogy nemcsak tengeri kijáratot szerezzen magának, hanem egyidejűleg a Chaco-Borealon levő gazdag petróleumforrásokat is birtokába vegye. Már 1928 december elején kitört az ellenségeskedések a két állam között. Paraguay megelőzte ekkor a bolíviaiak várható támadását, paraguayi katonaság átkelt az akkor még bizonytalan határon, a Vanguardia melletti bolíviai erősséget megtámadta és az ottani védőőrséget lemészárolta. A délamerikai államok a Népszövetség segítségét vették igénybe és a Népszövetségnek rengeteg táviratváltás műén sikerült a háború kitörését megakadályoznia. Svájci szakírók megjegyzik, hogy a Népszövetség csak az ügyre vonatkozó sürgönyök fejében 28,000 dollárt fizetett ki.

Nagy szerepet játszott a háború kitörésében egy látszólag jelentéktelen körülmény is. Paraguay évekkel ezelőtt olyan bélyegeket bocsátott ki, amelyekben a Chaco-Boreal egész területe paraguayi birtoknak volt feltüntetve. A paraguayi bélyegek az amúgyis felizgatott Bolíviában a felháborodás viharát idézték fel. A paraguayi bélyegtámadást Bolivia azzal viszonozta, hogy a maga részéről is kibocsátott bélyegeket, amelyekben a vitás terület «Chaco Boliviano» név alatt Bolíviához tartozónak volt feltüntetve. Ezek a bolíviai bélyegek viszont a végsőkig fokozták Paraguay elkeseredését. Hiába avatkoztak be a szomszédos délamerikai államok ebbe a vitába, a háborút nem lehetett elkerülni és az 1932-ben minden hadüzenet nélkül, szinte magától meg is indult.

A háború eseményei 1932-ben.

A háborúra mindkét fél hatalmas hadi előkészületeket tett. A háborút mindkét állam azzal kezdte, hogy a vitás Chaco vidékére őrségeket tolt

előre, s ezeket megerősített helyeken állították fel. A háborút voltaképpen a bolíviaiak kezdték meg. Egy bolíviai osztag 1932 június havában megtámadta a paraguayi területen fekvő Laguna Chuquisaca nevű elhagyott paraguayi erősséget, megszállta és ott a bolíviai csapatok számára erődített tornyot épített. A paraguayiak minden hadüzenet vagy ultimátum nélkül megtámadták ezt a bolíviai erősséget és túlnyomó erővel elfoglalták.

E bevezető harcok után Bolivia ellentámadásba ment át a Chaco-területen lévő csapataival, elfoglalt több paraguayi erősséget, köztük Boqueron erődöt is. A bolíviaiak e támadása azonban egészen jelentéktelen erővel, minden különösebb hadi előkészület nélkül történt. Paraguay ekkor kezdett mozgatni és a túlnyomó paraguayi

erők körülzárták Boqueron erődöt, ez azonban csak három hét múlva esett el éhség és vízhiány következtében. A paraguayiak az előnyomulást tovább folytatták, elfoglalták Arcé, Alihuata erődöket, valamint még néhány jelentéktelenebb kis erődöt. A bolíviaiaknak csak Saavedra erődtől északra sikerült megerősített állást elfoglalni, ezt a paraguayak 1932 október havától kezdve sikertelenül ostromolták.

A paraguayi mozgósításra és támadásra Bolivia is elrendelte hadseregének mozgósítását, a legifjabb évfolyamokat zászlók alá hívta, visszahívta az országba Kundt német tábornokot és megbízta őt a hadsereg főparancsnokságával.

A hadsereg a háború alatt, utánszállítását a bolíviai hadvezető-

Eusebio Ayala, Paraguay elnöke

ség többszáz új teherautó beszerzésével biztosította. Az előkészületek kapcsán sikerült is a bolíviaiaknak hathatósabb ellenállást kifejteni és néhány erődöt, köztük Platanillost is visszafoglalni.

Bolivia állítólag tervbe vette, hogy Paraguay fővárosát, Asunciónt megtámadja; a haditerv szerint a Pilcomayo-folyónál álló jobbszárny egyenesen előnyomul a főváros ellen, míg a Paraguay-folyó mentén előnyomuló főerő átkarolón támadja meg a fővárost. Azonban a bolíviaiak haditerve nem valósult meg; Paraguay gondos hadielőkészületeket tett, mintegy 60,000 főnyi kiváló hadsereget állított fel, a fegyverzetet, felszerelést és lőszert kiegészítette, az utánpótlás megkönnyítésére a Paraguay-folyótól nyugatra fekvő hadszíntéren hét keskeny vágányú vasutat épített. Ennek következtében a bolíviaiak támadása megakadt és csakhamar állásháború fejlődött ki.

E bevezető harcok után mindkét fél nagy előkészületeket tett a következő évi döntő összecsapásra, annyival inkább, mert a bekövetkezett esős időszak lehetetlenné tette a nagyobb hadműveleteket. A hadszíntér földrajzi viszonyai szintén hozzájárultak a hadműveletek szüneteléséhez, mert a nedves erdők csak az utakon tettek lehetségessé minden hadmozdulatot.

A háború eseményei 1933-ban.

A bolíviaiak támadása a Nanava melletti paraguayi állásra január hóban nem vezetett sikerre, ennek következtében a bolíviaiak Sossa-erődből az őserdőn keresztül nagy fáradtsággal utat építettek, amely lehetővé tette, hogy Alihuata-erődöt hátulról megtámadják; a paraguayiak ennél fogva visszavonultak Gondra-erődig, egyúttal sikerült nekik az Arcé, Fernandez és Toledo ellen irányított bolíviai támadásokat visszaverni.

A nanavai csata.

Január óta a bolíviaiak és paraguayiak Nanava előtt állóharcot folytattak egymással. A paraguayiak főállását, az ayalai erdőtisztást és a nanavai erődítést a bolíviaiak félkörben fogták körül, az erdő déli része bolíviai kézben volt. Mindkét fél erődítései jól kiépített lövészárkokból állottak, quebrahofából készült géppuska-félszkekből, a géppuskák e mellett még fákra is voltak erősítve. Drótkadályok általában hiányoztak, a tüskés bokrok miatt nem is voltak szükségesek, minthogy az erdő maga jelentékeny akadály volt. A pampa füve körülbelül térdig ért, úgy hogy a fekvő vagy térdelő lövész el volt rejtve. A terület teljesen sík volt, minden bevágás vagy halom nélkül.

A bolíviaiak elhatározták, hogy július elején megtámadják a paraguayi hadsereget és erre a hadműveletre gondos előkészületeket tettek; maga a főparancsnok, Kundt német tábornok is személyesen résztvett a csatában.

A paraguayiak biztosan számítottak a bolíviaiak támadására, azonban ma már nem állapítható meg, hogy a paraguayiak milyen bepillantást nyertek a bolíviaiak előkészületeibe. A paraguayiak számítottak bolíviai tankok harcbevetésére és tudták, hogy az állás legerősebb része ellen az ellenség aknátámadást készít elő. A paraguayi állások szintén erősen ki voltak építve, sok géppuska volt az első vonalban és közvetlenül mögötte, a tűzéréség csak 12 ágyúból állott, azonban sok löszerrel rendelkezett. Repülőgépek dolgában a paraguayiak nem mérkőzhettek a bolíviaiakkal, tankok és tankelhárító ágyúk nem állottak a paraguayiaknak rendelkezésükre.

Az idő már hetek óta száraz volt és nem volt túlságosan meleg, minden út járható volt. A paraguayiaknak állásaik körében néhány kút állott rendelkezésükre, a bolíviaiaknak a vizet teherautókon kellett hozni, mert a bolíviai állásokban csak néhány sós vizű tócsa volt.

Június 30-án a bolíviai magasabb parancsnokok megbeszélést tartottak; a főparancsnok ekkor adta ki utolsó intézkedéseit a támadásra. A támadásnak július 4-én kellett megtörténni, és pedig kétoldali átkarolás alakjában, északnyugatról és délről az ayalai erdőtisztás ellen, a közép leplezte ezt a támadást. Mindkét támadó szárny mögött erős tartalékok állottak rendelkezésre, a két tank-osztag két középerjú tankkal a támadást a jobb szárnyon, egy középerjú és két kisebb tankkal a balszárnyon segítette elő, mindkét tankosztagot német tisztek vezették.

A középső támadó oszlop a 16., 42. és 43. gyalogezredekéből (minden ezred azonban csak 450 emberből és 20 géppuskából állt), egy gyalogosított lovasezredeből, 6 aknavetőből, 2 kísérő ágyúból, 6 géppuskából és az említett tankosztagból állt. Az első vonal mögött állt még 3 ezred tartalékban. A közép állott a 8. gyalogezredeből és mögötte tartalék gyanánt egy

Paraguay és Bolívia bélyegei a vitás Chaco-terület térképével.

zászlóalj volt. Az északi oszlop a 2., 7., 22., 38. és 39. gyalogezredekéből, 2 aknavetőből, 6 géppuskából és a tankosztagból állt. A támadásban egyedül a 39. ezred szerepelt egy rohamszázaddal, míg a csoport többi részei tartalék gyanánt maradtak vissza. A paraguayi erősítési vonal legerősebb pontja ellen földalatti aknát fúrtak.

A tüzérség 3 hegyi ágyúsütegből, egy hegyi tarackütegből, egy tábori tarackütegből állt; összesen 25 löveg szerepelt az előkészületekben, a tüzérséghez tartozó géppuskák szintén német tiszt parancsnoksága alatt állottak.

Július 4-én 8 óra 50 perckor indította meg a bolíviai tüzérség a harcot a paraguayi állások ellen; azonban sem a tüzérség, sem a géppuskák tüze nem volt hatásos, az ellenséges géppuskákat sehol sem lehetett leküzdeni, a paraguayi tüzérség csak a gyalogsági támadás megkezdésekor kezdett tüzelni, ettől kezdve azonban egészen estig élénk tüzelést fejtett ki. A bolíviai repülő feladata volt az ellenséges tüzérséget elnémítani, ezek azonban csak azt

érték el, hogy a repülők megjelenésekor az ellenséges tüzérség megszüntette a tüzet.

Kilenc órakor robbant fel a bolíviaiak nagy aknája. Az erkölcsi hatás oly nagy volt, hogy a bolíviai 7. ezrednek sikerült egy erős ellenséges támpontot elfoglalnia. Az ezred további előnyomulását a tankok is elősegítették, mindaddig, míg a paraguayi tüzérség egy tankot össze nem lött, — parancsnoka Kries német százados súlyosan megsebesült — 12 óráig a bolíviaiaknak sikerült az északi erdőszegélyt elfoglalni, innen azonban előny omulásukat nem tudták tovább folytatni, az itt harcba vetett tankokat az ellenséges tüzérség összelötte.

A bolíviai jobb szárnycsoportnak 9 órára volt a támadás elrendelve; az első paraguayi védelmi vonalat sikerült elfoglalni, az itt működő tankok azonban szintén használhatatlanná váltak.

Délután a paraguayiak az egész vonalon ellentámadásra indultak; a déli szárnyon a bolíviaiak ezt visszavetették és így a kezdő sikerek kezükben maradtak. Az északi szárnyon a paraguayiak tömegben támadtak, a géppuskatűztől súlyos veszteségeket szenvedtek, azonban sikerült nekik kézi-gránátok segítségével összes erődítéseiket visszafoglalni; az eddig győztes bolíviaiak mindenütt visszavonulásra kényszerültek. Így végződött július 4-én a csata.

Július 5-én a harctéren általában nyugalom uralkodott. A bolíviai jobb-szárnyon álló tartalékok egy részét északra tolták el, az északi csoport megint megkísérelte a paraguayi állás legerősebb részének elfoglalását. Az északi irányból megindított támadás nem sikerült, a nyugati irányból harcba lépő 3. bolíviai gyalogezred azonban betört az ellenséges állásba, de a paraguayiak megint kiverték a támadó csapatokat, a bolíviai tankok már semmi különösebb szerephez nem jutottak.

Július 6-án befejeződött a nanavai csata, a legnagyobb erőfeszítések ellenére sem sikerült a bolíviai hadseregnek, az ellenséges állásokat elfoglalni, a paraguayi géppuskák hatása nagy volt, e mellett az ellenség sok tartalékkal rendelkezett, ezeket a paraguayiak a súlyos veszteségekre való tekintet nélkül vetették harcba, úgy hogy állásaikat mindenütt meg tudták védeni.

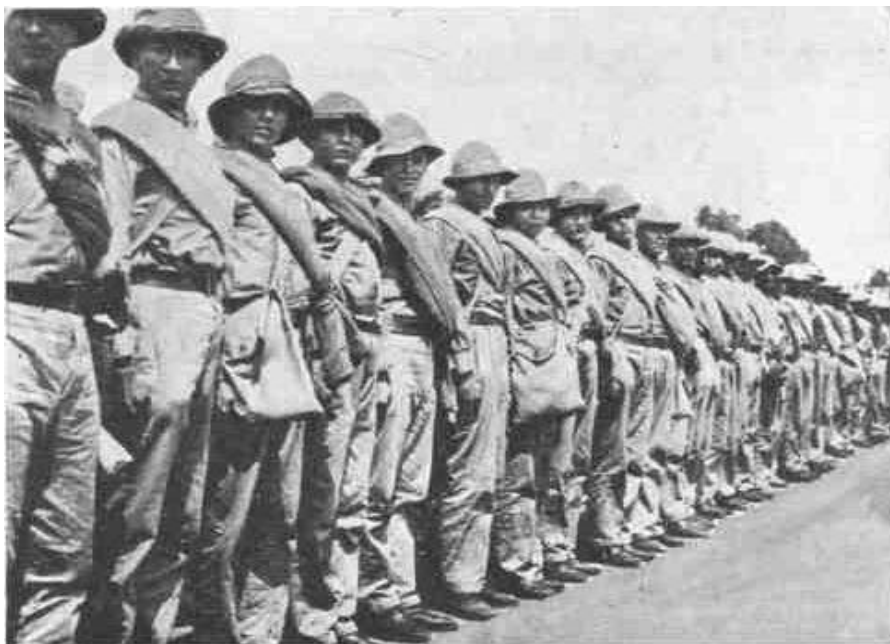
A pirijayoi csata.

A bolíviaiak a natiavai csata után is folytatták előnyomulásukat és augusztus 24-én megtámadták a Pirijayo előtti erdőtisztáson levő paraguayi állásokat. A bolíviai csapatok arcban lekötötték az ellenséget és az út mindkét oldalán támadást indítottak. Az úttól keletre 1 zászlóalj, nyugatra 2 zászlóalj nyomult előre, a zászlóaljak mintegy 400 puskából állottak, 15 könnyű és 6 nehéz géppuskával, minden katona 200 tölténnyel volt ellátva, tüzérség gyanánt rendelkezésre állt 7_a hegyi üteg, 1 tábori üteg; a tüzérség a gyalogság mögött 1700 méterre egy kiszáradt folyómederben (az úgy-

nevezett Canadában) foglalt állást, egyelőre azonban a tüzelést nem kezdte meg.

A bolíviai haderő mintegy 300 puskából állott több géppuskával, tüzérség nem volt. Az állások az erdő szegélyén és a tisztásokban (úgynevezett pampa) voltak; akadályok hiányoztak, mert az őserdő majdnem járhatatlan volt, fákból, kaktuszokból és bokrokból, s ezek mind tüskések voltak.

Bolíviai részről egy szakasz kisebb méretű és egy szakasz középszerű tank lépett működésbe, a parancsnok 12 óra 45 perckor vette a ren-

Paraguayi gyalogság.

deletet a tankok támadására. A hőmérséklet mintegy 35° volt árnyékban, a tankok belsejében természetesen óriási hőség uralkodott. A tankok a műúton haladtak; előre és egészen meglepték a paraguayiakat, akik feladták állásaikat a pampán és az úttól jobbra. Az úttól balra a paraguayiak még egy ideig kitartottak, azonban 17 órakor itt is megkezdték visszavonulásukat; egy órával később a bolíviaiak elérték Pirijayot, az éj bekövetkeztével a tankok az erdőszegélyen foglaltak állást esetleges ellentámadások visszaverése céljából. Ez a csata mutatja, hogy a tankoknak még nehéz körülmények között is, őserdőben is, nagyobb szerepük lehet.

A leírt csaták után a paraguayiak is megkezdték előnyomulásukat, ezáltal

sikerült Campo Grande erőd mellett két bolíviai ezredet bekeríteni; minden ellentámadás, melyet a sürgősen előrevont bolíviai tartalékok végre hajtottak, sikertelen maradt, úgy hogy szeptember havában a két bolíviai ezred megadta magát. Ettől kezdve a kezdeményezés a paraguayiak kezébe ment át.

Az alihuatai csata.

December eleje óta a paraguayiak nyomása a 9. bolíviai hadosztály által védelt Alihuata-erőd ellen mind erősebb lett, a paraguayiak az erődtől nyugatra az őserdőben dél felé dolgozták előre magukat. Ennélfogva a bolíviai 9. hadosztály tartalékaival meghosszabbította dél felé balszárnát; az ellenséges erők lekötése végett Sossa irányából a bolíviaiak ellentámadást vettek tervbe; ennek az ellentámadó csoportnak parancsnokságát egy holland tiszt vette át. A csapat 480 lövészből állott, ezek közül azonban csak 140 régi katonája volt. Be volt osztva 13 könnyű, 7 nehéz géppuska, 7 géppisztoly sok lőszerrel, a tisztek a vállalkozásra gondosan ki voltak válogatva, azonban minden századnál csak egy tiszt volt. A csapat csekély kiképzése csakhamar éreztette hatását. Nagy nehézséget okozott, hogy a tisztek katonáikat egyáltalában nem ismerték, ennélfogva a parancsok kiadása, különösen a gyülekezés nagyon meg volt nehezítve. December 3-án beérkeztek a bolíviai tisztek Sossába, délután a csapat teherautókon megindult az erdei úton, az út azonban rossz volt, úgy hogy 35 km megtételére 7 óra kellett, minthogy a teherautóknak vissza kellett térni a visszamaradt legénység elszállítására, csak 4-én délután volt az egész különítmény összpontosítva. A csapatok ellátása a rossz útviszonyok miatt igen hiányos volt, kenyeret a katonák már napok óta, nem kaptak, víz azonban elég volt, mert az esős időben az egyes mélyedésekben könnyű volt vizet találni; lőszer elég állott rendelkezésre:

A terület tüskés, cserjés volt; úgynevezett cserjekés nélkül lehetetlen volt rajta az előhaladás; az út északi részén több kisebb-nagyobb pampa terület el térdig érő fűvel; az ott lévő folyóágy 40 m széles, 10 m mély volt, víz nélkül, azonban magas fű fedte.

December 5-én 5 óra 15 perckor a járőrök megindultak, a csapat a járőröket 6 órakor követte, a jobboldali úton egy erős szakasz nyomult előre, a csapat többi része a baloldali úton menetelt, a géppuskákat teherautókon szállították, a kiszolgáló legénység azonban parancsot kapott, hogy a harci lárma azonnal lépjen harcba.

Az élszázad csak lassan nyomulhatott előre, mert az áttekinthetetlen nehéz terepet gondosan ki kellett kémlelni. 10 óra felé a csapatok ellenséges őrsőkre bukkantak, ezek azonban csakhamar visszavonultak; az élszázad 12 órakor az ellenséges főállásra talált, azonnal harcba lépett és előrevonta a géppuskákat is. A váratlan támadás egészen meglepte az ellenséget, a paraguayiak kiűrtették az első állást és harc járőrök visszahagyása után

visszavonultak, ezt azonban a bolíviaiak csak később vették észre, mert az áttekinthetetlen terep megnehezítette a kilátást.

December 6-án az út mellett járőröket küldtek ki az ellenség megállapítása céljából; mintegy 1 km-nyi út után a járőrök erős ellenségre bukkantak egy pampa-szegélyen; a zászlóalj állást foglalt, az állást gondosan kiépítették és géppuskákat vontak előre. Alihuata irányából erős hadizaj volt hallható, ez egész éjjelen át tartott.

December 7-én kezdetben a nap nyugodtan telt el, a bolíviaiak tovább építették fővédelmi vonalukat; 14 órakor a teherautók irányából harci

Bolíviai katonaság.

lárma hallatszott, az ellenség megkerülte a zászlóalj állását és hátulról megtámadta; az ellenség ellen azonnal csapatokat küldtek, azonban a paraguayiak ellenállását nem lehetett leverni, 15 órakor déli irányból is harci zaj hallatszott, ugyanekkor az ellenség a frontból is támadást indított.

A bolíviai parancsnok elhatározta, hogy megkezdi a visszavonulást, amelyet a legnehezebb körülmények között hajtott végre, túlnyomó erejű ellenséggel szemben, amely már minden oldalról körülfogta a kis csapatot. Az éj folyamán sikerült a visszavonulást keresztülvinni, a teherautókat és egy rádióállomást elromboltak, a felesleges lőszert elásták, alig néhány géppuska jutott az ellenség kezébe. A bolíviai csapat visszavonult Sossára; az

ellenség részben veszteségei, részben a nehéz terep miatt csak lassan követte a visszavonulókat.

December folyamán, a felmentő kísérletek meghiúsulása után, az Alihuata mellett körülzárt 9. bolíviai hadosztály helyzete egyre reménytelenebbé vált; a paraguayiak az őserdőben utat építettek, ennek felhasználásával teljesen körülzárták a bolíviaiakat. A bolíviai főparancsnokságnak nem maradt más hátra, mint hogy elrendelje Alihuata kiürítését; ezt azonban az alparancsnokok oly lassan hajtották végre, hogy a paraguayiaknak sikerült az Alihuatába vezető összes utakat elvágni. Penaranda bolíviai tábornok a hadosztály egy részével dél felé áttört, azonban a hadosztály túlnyomó része Banzer ezredes alatt december 12-én megadta magát a paraguayiaknak. Brre a hírre Kundt tábornok letette a főparancsnokságot, ezt Penaranda tábornok vette át; a bolíviaiak jobb szárnya lassan Munozra vonult vissza.

December 19-én a hadviselő felek fegyverszünetben állapodtak meg; a fegyverszünet ellenére a paraguayiak tovább folytatták előnyomulásukat és elfoglalták Munoz és Esteroz vonalát. Valamennyi katonai szakíró meg egyezik abban, hogy Paraguay részéről hátrányos volt a fegyverszünet megkötése, mert az akkori hadművelleti helyzetben könnyen győzelmet tudott volna aratni. A rendelkezésre álló adatok szerint a fegyverszünet oka az volt, hogy a paraguayiak nem voltak elkészülve ilyen hosszú háborúra; ennek oka főleg élelmezési és utánszállítási nehézségekben rejlett, nem is szólván a csapatok nagy kimerültségéről.

A háború eseményei 1934-ben.

Az alihuatai győzelem után a paraguayiak a fegyverszünet lejártával tovább folytatták előnyomulásukat és Villamontes felé akartak előnyomulni. Hz az elhatározás a szükséges előkészületek nélkül súlyos hiba volt a paraguayi hadvezetőség részéről; hozzájárult ehhez még az a körülmény is, hogy a paraguayiak jobb szárnya Bouqueron vidékén megállott, s így nem vehetett részt a nyugati szárnyon folyó döntő harcokban.

Az alihuatai vereség feltárta Bolivia előtt is a helyzet súlyosságát; Bolivia nagy erőfeszítéseket tett a háború erélyes folytatására és új hadsereg felállítására, nagy csapatszállítmányok mentek a frontra, Bolivia sok fegyvert, elsősorban géppuskákat szerzett be.

A canada-strongesti csata.

A bolíviaiak a Campo Jurado—Enterios vonalából április havában vonultak vissza, — mint már említettük — a Ballivian-Canada Strongest előtt előkészített állásokba, egyidejűleg erős tartalékcsoportok és sok hadianyag érkezett a frontra. A gyalogezredek 1500 puskából állottak, ezekhez járult ezredenkint 12 nehéz, 100 könnyű géppuska és 4 aknavető, mindenesetre

megmaradt azonban a tisztekben és tapasztalt altisztekben való hiány. A paraguayiak merészen követték a visszavonuló bolíviai hadsereget, Conchitas mellett oszlopban meneteltek és a bolíviai utóvédektől súlyos veszteségeket szenvedtek; a paraguayiak állománya csekély volt, a századok 50 emberből állottak, azonban több tiszttel és 6 géppuskával.

Május közepén a paraguayiak a bolíviai 8. hadosztály balszárnyát akarták átkarolni, azonban bolíviai oldalon minden óvatossági rendszabályt megtettek, hogy a balszárny ellen vezető utakat biztosítsák és a csapatok jelenlétét ne árulják el; meg volt tiltva a teherautók alkalmazása a fronthoz közel, éjjel minden teherautóforgalom el volt tiltva, ennél fogva az ellenség nem volt

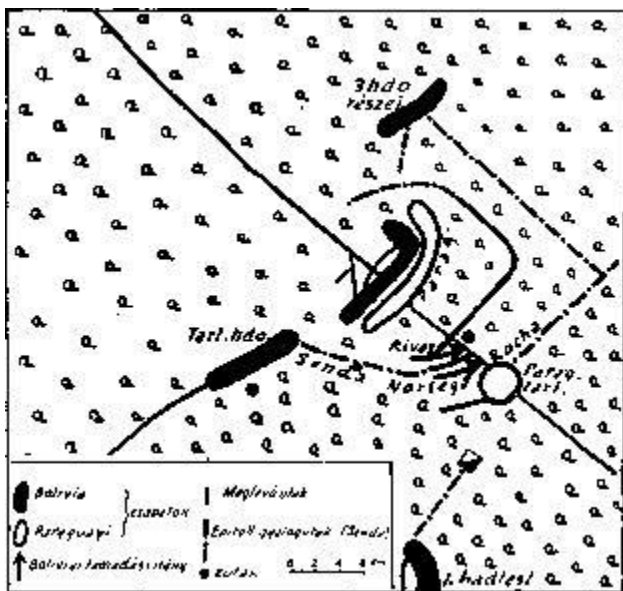
Bolíviai tüzérség a frontra indul.

tájékozva az utakról. Midőn az ellenséges nyomás a 8. hadosztály ellen erősödött, Guachalla mellett a tartalék hadosztályt összpontosították; ez három gyalogezredből, három lovasezredből állott a szükséges tüzérséggel és műszaki csapatokkal. Hadosztályparancsnok Barros ezredes volt, vezérkara azonban német tisztekből állt.

A hadosztály későbbi alkalmazása a repülők által felvett térkép alapján volt tervbe véve, ez a térkép azonban eléggé hibás volt. A főúttól délre tervbe vették északkeleti irányban a paraguayi állás mögé egy gyalogút (Senda) készítését, meg is kezdték az építését, azonban az előnyomuló csapatok kötelessége volt ezt az utat kocsizhatóvá kiszélesíteni.

Május 18-án a tartalékadosztály csapatait a kiinduló helyzetbe vonták, este megkezdték az előnyomulást az új úton, három csoportban; a jobb-

szárnyon nyomult előre Rocha őrnagy, középen a főcsapat, a balszárnyon Rivas alezredes. 20-án reggel az első csapatok elérték a paraguayiak háta mögött a főútvonalat; az ellenség észrevette ezt a veszélyes átkaroló mozgulatozt és vitézül védekezett. Rocha őrnagy halálos sebet kapott, a közepet és a balszárnyat is megtámadta az ellenség, az utászok azonban kiépítették az utat, ennek következtében előre lehetett vonni még a szükséges tüzéséret is. A veszélybe jutott paraguayiak a bolíviaiakhoz hasonlóan védekeztek, állásukból északkeleti irányban az őserdön át szintén építettek gyalogutat, ennek segítségével sikerült csapataik zömének és a hadianyagok egyrészenek megmentése. Mindkét fél az erdei közelharcokban nagy veszteségeket szen-

A Canada Strongest! csata 1934 május 18—25.

védett; különösen nehéz volt bolíviai részen az utánpótlás, az élelem, — főleg a vízszállítás; voltak idők, midőn az élen lévő csapatok 30 óráig nem kaptak vizet a legnagyobb hőség idején sem.

A bolíviai tartalékhadosztály előnyomulása mellett a 3. és a 8. hadosztályok is megkezdték a támadást; az ellenség az egész vonalon visszavonult, sok zsákmányt és sok foglyot hagyott a győztesek kezében. Bolíviai repülőgépek nagy szerepet játszottak a csapatok élelmezésében; különösen fontos volt, hogy jéggel telt zsákokat dobtak az elővédek közé. A bolíviaiak 1700 foglyot ejtettek, 60 géppuskát és 24 teherautót zsákmányoltak, maguk mindössze 500 fő veszteséget szenvedtek; a paraguayi veszteségek nagyon súlyosak voltak, legalább a háromszorosát tették ki a bolíviaiaknak. A csata

azért volt fontos, mert ez volt az első nagyobb bolíviai győzelem a háborúban.

A vereség ellenére a paraguayiak tovább folytatták támadó előnyomulásukat; a Ballivianra irányított támadás helyi sikereket ért el; a paraguayiak kezdetben elfoglaltak egy ellenséges erődöt, azonban nem sikerült az első győzelemnek kiszélesítése. A bolíviaiak erélyes ellenállást fejtettek ki, sőt ellentámadással az elveszett erődöt is visszafoglal-

Estigarribia tábornok, a paraguayi hadsereg főparancsnoka.

ták, s eközben egy paraguayi hadosztály nagy veszteségeket szenvedett. Június 24-én Laguna Loanál a paraguayiak megkísérelték az északi front átkarolását, azonban a bolíviaiak ezt a kísérletet is megghiúsították; a mindkét oldali súlyos veszteségek miatt július hónap általában nyugodtan telt el a fronton.

Július végén a paraguayiak ismételten több támadást intéztek Ballivian ellen, azonban ezek a támadások sem vezettek eredményre; a paraguayiak minden ponton, köztük Campo Santa Cruz mellett is nagy veszteségeket szenvedtek. Augusztus 15-én a paraguayiak a Picuiba melletti bolíviai állásokat támadták meg.

Ütközetek Picuiba-Carandaiti-Algodonal mellett.

A Chaco-terület északi részét a bolíviaiak Chuquisaca vidékének nevezik; ez a terület a déli vidékekkel ellentétben már dombos, több nagyobb legelő fordul elő, télen itt általában sehol sincs víz, esős időszak esetén azonban a camacho-picuibai út járhatatlan. A picuibai erőd erdős dombvidéken fekszik, La Rosa mellett kezdődik a végtelen Chaco-őserdő, Carandaitól keletre a terep emelkedik és több magaslati vonal húzódik rajta keresztül, Carandaiti maga már több mint 100 éves falu, tekintélyes lakossággal; a helység köz-

Paraguayi csapatok a harctérre vonulnak Asuncion főútján.

vétlen környéke termőföld és legelő, száraz időben elég víz csak a Carandaiti, Carrapa, Canada Tavija és Camacho vidékén található. A picuibai lagúnák mellett a többi kis patak csak esőben gazdag nyáron rendelkezik vízzel; minthogy az 1933—4-1 nyáron kevés eső esett, ezek a lagúnák hónapok óta szárazok voltak.

A bolíviaiak visszavonulásuk alkalmával a 9. hadosztályt a Picuiba szakaszon megállították. A 18. ezred Canada Tavija vidékéig előre volt tolvá, innen azonban az 1934. évi áprilisi szerencsétlen ütközet után visszavonult. A stronesti csatába a 9. hadosztályt, Picuibából előrevonták, azonban élelmezési nehézségek miatt a fennmaradt védelmi csapatot két gyenge zászlóaljra csökkentték és a védővonalat a bolíviaiak visszavonták néhány km-re Picuiba előtt.

Június és július havában csak járőrharok voltak a vidéken, ezek a bolíviaiak számára győztesen folytak le; foglyok vallomása bizonyította, hogy velük szemben a paraguayi 5. gyalogezred áll mintegy 700 emberrel, ennél fogva az erők mindkét részen körülbelül egyenlők voltak. Erősbítéseket nehezen lehetett a védővonalakba elővonni; a bolíviaiak a vizet teherautókkal Carandaitiból, a paraguayiak a Carrapa völgyéből szállították.

A paraguayi hadvezetőség a Ballivian elleni eredménytelen harcok után elhatározta, hogy Picuiba mellett próbál szerencsét, a paraguayiak abból a feltevésből indultak ki, hogy egy, Carandaiti ellen irányított gyors támadásban az egész bolíviai front össze fog omlani, s ezáltal a bolíviaiak elvesztik

Paraguayi csapatok szállítása a frontra kisvasúton.

legfontosabb petróleumforrásaikat, pedig a teherautók miatt nagy szükségük volt rájuk. Ez az előnyomulás azonban nagyon merész haditerv volt, mert a támadó csoport teljesen magára volt utalva, a vidék különben víztelen volt és nem tudott a csapatoknak élelmet nyújtani; különösen a támadó déli szárny volt veszélyeztetve Canada Strongest irányából, a paraguayiak csakis gyorsaság által tudtak eredményt elérni.

Picuibát a bolíviaiak június—július havában jól megerősítették, félkörben több géppuska-fészket készítettek az erősség előtt, a géppuskaállomásoknak jó kilátásuk volt és telefonnal is össze voltak kötve; ezek előtt az erődök előtt előőrsök állottak egy magaslat vonalán, amellet sok járőrt küldtek ki az előterepre.

A paraguayiak több helyen próbáltak kutat ásni és csakugyan szereztek is vizet, ez azonban ihatatlan volt. Több ezredet vontak ki a frontból és Picuiba előtt felállították a 6. hadosztályt és a Benitez-különítményt a szükséges tüzéséggel és műszaki csapatokkal; így összes erejük mintegy 6000 fő kiváló csapatra volt tehető. A paraguayi haditerv szerint az út baloldalán újonnan építendő utat használják fel a bolíviai állás megkerülésére. De az átkaroló csoport úgy látszik eltévesztette az irányt, mert nem Picuiba oldalába nyomult előre, hanem Picuiba frontjára bukkant.

Augusztus 14-én a bolíviai előőrsök nagyobb ellenséges oszlopok mozgását vették észre, ennek azonban a picuibai parancsnok nem tulajdonított különös fontosságot. 15-én a paraguayiak túlnyomó erővel megtámadták az ütközet-előőröket, ezek azonban visszavonulás helyett szívós ellenállást fejtettek ki. Délben az előörs-vonalat a paraguayiak elvágták, az előőrsök egy része azonban Sotomajor chilei főhadnagy parancsnoksága alatt átvágta magát. A paraguayiak tovább folytatták támadásukat és arcban támadták meg a fővédelmi vonalat, minthogy azonban a támadás nyílt terepen haladt előre, a paraguayiak súlyos veszteséget szenvedtek, mire meghosszabbították szárnyaikat. A bolíviai parancsnok azt hitte, hogy sikerrel ellent tud állani a paraguayiak támadásának, azonban a paraguayiak túlereje mindjobban érvényesült, az ellenség a védő hátába került. Csák most rendelték el a bolíviaiak a visszavonulást, a parancsnok néhány lovassal északi irányban elmenekült, azonban a csapat jórésze fogságba került.

A bolíviaiak a visszavonulást a Villazon melletti megerősített állásra vitték keresztül. Az állás parancsnoka szintén holland tiszt volt, összesen 300 emberrel, ezek közt azonban sok újonc is volt, akiknek még a töltést és a puskával való bánást is most mutatták meg először; szerencsére az ellenség nem nagyon üldözte a visszavonulókat.

Július 18-án este parancs érkezett Villazon kiürítésére. A bolíviai csapatoknak a visszavonulást Algodonal vidékéig kellett folytatniuk, a hadvezetőség kilátásba helyezte, hogy ide erősítéseket küld. A visszavonulás ellenséges behatás nélkül folyt le, Algodonalba 200 sebesüléséből felgyógyult katona, valamint a 18. ezred egy zászlóalja érkezett, ennek következtében az ottani csapatok állománya 400 főre emelkedett. Megnehezítette a védelmet, hogy az újoncok Bolívia más területéről valók voltak, sok újonc még életében nem is látott erdőt. A holland parancsnok több megfigyelő utat építtetett az erdőben.

Július 19-én teherautókkal előnyomuló ellenséges oszlop a 18. ezred tüzébe került és nagy veszteségeket szenvedett; a paraguayiak déli irányba utat készítettek az erdőben; ezt az irányt valószínűleg azért választották, mert térképeik rosszak voltak. Július 22-én egy bolíviai repülő észrevette a paraguayiak előkészületeit, azonban a repülő a jelentés ledobása helyett visszatért a repülőterre, ennél fogva a jelentés elkésett; csak 16 órakor érte el Algodonalt, néhány percre rá a telefonvezetéket az ellenség átvágta, ez által

átkarolta a bolíviaiakat. A megbeszélésre eltávozott parancsnok a zászlóaljparancsnoknak azt az utasítást adta, hogy a zászlóalj szárnyainak veszélyeztetése esetén, a csapat azonnal vonuljon vissza, anélkül, hogy komoly ütközetbe bocsátkoznék. Abban az esetben, ha az ellenség a főutat elvágta volna, az autókat fel kell gyújtani és a visszavonulást a cserjésen keresztül kell megindítani, anélkül, hogy az út elérését erővel megkísérelnék. A paraguayiak sok géppuskája miatt ilyen bolíviai áttörés az egész háború alatt egyszer sem sikerült.

Kundt volt német tábornok, a bolíviai hadsereg újjászervezője.

Alig tért vissza a megbeszélésre eltávozott parancsnok, megkezdődött az ellenséges támadás. A Carandaiti-ba érkezett 18. gyalogezred III. zászlóalját az algodonalí csoportnak rendelkezésre bocsátották és előre vonták az ütközet színhelyére. A zászlóalj azt a parancsot vette, hogy ne támadja meg az ellenséget, hanem igyekezzék időt nyerni. A paraguayiak frontjukat észak felé nem tudták kiszélesíteni. Az ütközet kezdetekor a bolíviai teherautók át akarták törni az ellenséges vonalat; négy autónak sikerült is az áttörés, az ötödiket azonban az ellenség összelölte. Egy bolíviai zászlóalj dél felé áttört és augusztus 23-án reggel elérte a főutat, a többi zászlóalj észak felé próbált menekülni és csak 24-én érte el az utat. A katonák egy része, főleg újoncok,

fáradtságuk miatt nem bírták követni az autókat, ennél fogva fogságba kerültek. Az áttört zászlóalj kimerült katonáit teherautókon Carandaitiba szállították, abból a célból, hogy ott magukat kipihenjék. Az időközben beérkezett legénységgel a két zászlóalj állományát 600 főre emelték, 27 könnyű géppuskával. A 18. ezred III. zászlóalja, mint utóvéd maradt az ellenséggel érintkezésben; az utat észak felé 50 km-re meghosszabbították, az utászok éjjel-nappal dolgoztak és néhány nap alatt annyira haladtak, hogy a paraguayiak autóforgalmának zaját az épített útról hallani lehetett, erősítések azonban nem nagyon érkeztek, így az ellenség nagyokosok utászt fogott el; a paraguayiak ez alatt dél felé építettek utat maguknak.

A visszavonuló bolíviaiak a Carandaiti előtt lévő legutolsó magaslati vonalon védőállást vettek nagyon jó lötérrülettel; ennek az állásnak fő előnye azonban főleg az áthatolhatatlan akadályokban rejlett, mert az állás előtt egy kiszáradt folyómeder terült el, majdnem merőleges falakkal, 8 m mélységgel és 15 m szélességben. Az itteni holland parancsnok elhatározta, hogy ezt az állást mindkét zászlóaljjal és néhány géppuskával megszállja és az újonnan érkező csapatokat részben a boyubei, részben a capirendai úton állítja fel kétoldali ellentámadás céljából. A bolíviaiak számítottak arra, hogy az ellenség Carandaiti első házainál arctámadást hajt végre, hogy minél hamarabb elérje a kutakat; ennek a támadásnak sikertelensége annyira biztosnak tűnt fel, hogy a megindítandó bolíviai ellentámadás feltétlenül eredményre vezet. Ekkor érkezett a 6. lovasezred, egyike a legkiválóbb csapatoknak, ez szintén állást foglalt. Augusztus 28-án a paraguayiak a Picuiba—Carandaiti út mindkét oldalán támadásra indultak, a 6. lovasezred azonban a támadást nagy veszteségekkel visszaverte, maga a bolíviai lovasezred alig néhány katonát veszített.

Az időközben érkezett erősítések folytán a bolíviaiak létszáma nyolc zászlóaljra, két lovasezredre és két ütegre emelkedett; ez az erő állott összesen 6500 emberből, 400 könnyű, 30 nehéz géppuskából és hat lövegből. A paraguayi erők sokkal gyengébbek voltak, minthogy a támadás kezdete óta mintegy ezer embert veszítettek, emellett csapataik egyrésze oldalt eltért. A bolíviai csapatok parancsnokságát Toro ezredes vette át, aki mellett vezérkari főnök gyanánt Ichazzo alezredes szerepelt; elhatározták, hogy az ellenséget átkarolólag megtámadják; a 20. gyalogezred déli irányban nyomul előre, az 1. és 6. lovasezred észak felé irányból támad. A csapatok utánpótlására főleg szamarakat használtak fel, amelyeket Carandaitiban elég nagy számban lehetett kapni; ezáltal a gyors előnyomulás kocsizható utak nélkül is biztosítható volt.

Szeptember 9-én sikerült a 6. lovasezrednek az átkaroló támadást végrehajtania, a déli irányban előnyomuló 20. gyalogezred azonban lemaradt. A paraguayiak elkeseredett ellentámadásokat kezdtek, hogy az út mentén Picuiba felé áttörjenek, azonban nagy veszteségek után ezek a támadások sikertelenek maradtak. A paraguayi repülők azonban észrevették a bolíviaiak

átkaroló támadását, látták a rájuk várakozó nagy veszélyt, ennél fogva hét ágyújukat elrombolták, 46 teherautójukat felégették, azonban a csapat fő-részét megmentették Pozo del Burro felé. A paraguayiaknak a visszavonulás még néhány száz emberükbe is került, minthogy víz nem állt rendelkezésre és sok ember a szomjúságtól és a melegtől visszamaradt.

A vereség után csak Algodonal mellett sikerült a paraguayiaknak új védelmi állás elfoglalása. A Carandaiti ellen indított támadás tehát a leg-súlyosabb veszteségek mellett kudarcot vallott.

Foglyul esett bolíviai katonák.

Szeptember hóban a bolíviaiak az algodonali állásban lévő paraguayiakat is körülkerítették, azonban a paraguayiak legnagyobb része itt is megmenekült, de a támadók oly nagy veszteségeket szenvedtek, hogy Picuiba és a «November 27» erőd ismét a bolíviaiak kezébe került. November végén azonban a paraguayiaknak sikerült tevékeny főparancsnokuk, Estigarribia tábornok rendeletére a Ballivian-frontot alkotó bolíviai csapatok balszárnyát átkarolólag megtámadni és a felmentő csapatok egyrészét is elválni. Eközben több ezer bolíviai fogságba került, a bolíviai frontot vissza kellett venni Canada Strongest és Canada Cetina vonaláig, ezáltal maga Ballivian is tart-hatatlanná vált: az erősséget a paraguayiak héthónapi vitéz védelem után

elfoglalták. E győzelem után a paraguayiak Cururenda és Capirenda felé nyomultak előre. December első napjaiban egy paraguayi csapat megkerülte Picuibát és elfoglalta Iringdaguet, a bolíviaiaknak viszont sikerült lovaságuk fedezete alatt Algodonálig visszavonulni. Később azonban ezt is kiűritették.

December vége felé a bolíviai front a Carandaiti—Capirenda—Pilcomayovonalon haladt és ennek a folyónak mentén az argentinai határig; azonban minden további paraguayi támadás erre a vonalra sikertelen maradt.

A bolíviai vereségek folytán Salamanca elnök megbukott és a parlament elhatározta az ország teljes mozgósítását, mert eddig csak egynéhány évfolyamot hívtak a zászlók alá. Ekkor lépett közbe a Népszövetség is a háború megszüntetése céljából. Bolívia a Népszövetség ezirányú ajánlatát elfogadta, Paraguay azonban visszautasította, mert azon a véleményen volt, hogy a nagy véráldozattal kivívott győzelmeket az ellenség teljes leveréséig folytatni kell. Különösen fontos volt számára a Cordillerák vidékén — tehát tisztán bolíviai területen — levő petróleumforrások birtokbavétele.

A háború eseményei 1935-ben.

Az év kezdetén a bolíviaiak súlyos veszteségeket szenvedtek, azonban hadseregük még mindig egyenértékű maradt a paraguayival. Paraguay elfoglalta majdnem az egész vitás területet, azonban csakhamar elérkezett az a pillanat, amikor az állam már nem tudta a hadseregében fellépő hiányokat fedezni; az első sorokban már 14—15 éves «önkéntesek» szolgáltak, a hadtápszolgálatot súlyos sebesültek, nők és foglyok látták el; ehhez járultak gazdasági nehézségek is, a tisztek és katonák már régóta nem kaptak fizetést, sem a katonák hozzátartozói segélyeket, a kórházakat csak önkéntes adományokból tartották fenn, az állam minden vagyonát külföldi megrendelésekre kellett fordítani.

A hadsereg ellátása mind nehezebbé vált, bár a paraguayiak Camacho vonaláig meghosszabbították keskenyvágányú vasúti vonalukat. Ezt a nehézséget még az sem pótolta, hogy a barátságos Argentina hozzájárult a paraguayi hadsereg ellátásához.

Január havában a nehézségek ellenére is folytatták támadásaikat a paraguayiak, 22-én. birtokukba került Carandaiti, röviddel ezután a paraguayiak elérték a Villa Montesből Santa Cruz felé vezető utat, megszállották előbb Boyuibe, később Charagua vonalát; ezáltal a bolíviai hadsereg két csoportra szakadt, amelyeknek egymással haránt összeköttetésük nem volt, úgyhogy eltolásokat csak nagy kerülővel lehetett végrehajtani. A paraguayiak megtámadták a déli bolíviai csoportot, amely Villa Montest védelmezte; itt is meglepő támadással akarták megverni az ellenséget, azonban a hegyes vidéken a bolíviaiak előnyben voltak és minden, síksághoz szokott paraguayi támadást véresen visszavertek. A bolíviaiak ezután maguk mentek át ellen-

támadásba is; de épp így sikertelen maradt támadásuk a Cordillerák hegyvidéke irányában.

Április végével a bolíviaiak ellentámadásba mentek át, a 7. paraguayi hadosztályt megverték és visszafoglalták Tarairi, Boyuibe és Charagua vidékét. E sikeres ellentámadásokkal a bolíviaiak időt nyertek a hadsereg kiegészítésére és az általános mozgósítás befejezésére, valamint fegyverek szállítására is. Nehéz volt a tiszti állomány rendezése; ekkor már hadnagyok vezettek zászlóaljokat és századosok ezredeket.

Paraguay és Bolivia békekötése Buenos Airesben.

A háború eddigi leírásából is látható, hogy a paraguayi hadsereg a támadás megkezdése óta mintegy 100 mérföldet haladt előre és a bolíviaiakat visszaverte a Chaco-terület északnyugati sarkába. Amikor azonban a paraguayi csapatok a sűrű erdőkből és a Chaco-terület síkságáról a hegyes határterületekre érkeztek, a háború képe teljesen megváltozott, mert a hegyes vidékeken a bolíviaiak otthon érezték magukat és védekezni tudtak a paraguayiak meglepő támadásai ellen. A bolíviaiak mindenütt lövészárkokat ástak, ezekből nagyobb kilátás nyílt az előtér epre és meghiúsítottak minden paraguayi arctámadást.

A paraguayi főparancsnok, Estigarribia tábornok, járőrök jelentéséből

megtudta, hogy a bolíviai csapatokat összevonták Boyuibe elfoglalására; ennél fogva elhatározta azt a merész hadműveletet, amelynek célja volt a középső szakaszra nehezedő nyomást csökkenteni. Estigarribia visszavonta csapatait Boyuibe vidékéről, és ott csak előőrsöket hagyott, azután erőltetett menetben átkelt a Parapiti-folyón és Santa Cruz felé nyomult előre. Ennek elfoglalása nagyon fontos volt, mert ez a terület Bolívia legfőbb állattenyésztő vidéke. A paraguayi fővezér arra számított, hogy a bolíviaiak csapataikat visszavonják Boyuibe alól, hogy Santa Cruzt megvédelmezhesék, azonban ebben az esetben a bolíviaiak átláttak a paraguayi haditerven, Penaranda tábornok bolíviai fővezér elhatározta, hogy a paraguayiakat nyugodtan engedi Santa Cruz felé előnyomulni és mikor ez megtörtént, váratlan támadást indított Boyuibe ellen, az ottlévő paraguayi kisebb védőőrséget nagy túlerővel megtámadta és elfoglalta az erődöt. Ennek következtében a Santa Cruz felé előnyomuló paraguayiak kénytelenek voltak azonnal visszavonulni.

Ezekkel a hadműveletekkel végződött a Chaco-háború, amelynek folyamán a paraguayiak a vitás terület legnagyobb részét elfoglalták, azonban Paraguay teljesen kimerült az évek óta tartó háborúban. Ekkor léptek közbe Eatin-Amerika külügyminiszterei, akik mindkét hadviselő államot Buenos-Airesbe hívták meg béketárgyalásokra. A konferencián résztvett a hadviselő államokon kívül Argentína, Chile, Peru és Uruguay, később megbízottakat küldött ki Brazília és Észak-Amerika is. Az értekezlet előbb fegyverszünetet közvetített Paraguay és Bolívia közt, amely június 17-én vette kezdetét. A fegyverszünet lejártá után megkezdődtek a béketárgyalások, s végre sikerült a két latin állam közt a békét létrehozni. A békekötés határozó ványait már a bevezetésben tárgyaltuk, a békeszerződés értelmében a Chaco-Boreal jórészt Paraguay kapta meg, míg Bolívia az északi határterületet; Bolíviának e mellett szabad hajózást biztosítottak a Paraguay-folyón.

AZ OLASZ-ABESSZIN HÁBORÚ.

AZ OLASZ-ABESSZIN HÁBORÚ.

Az 1935—36. évben lezajlott nagy olasz-abesszin háborúról igyekezni fogunk hivatalos és magánkézből származó adatok felhasználásával tiszta képet nyújtani.

Kétségtelen, hogy az abesszin hadszíntér sok tekintetben lényegesen különbözött az európaiaktól. Az a körülmény sem vitás, hogy az olasz hadsereggel nem állt szemben korszerű megszervezett és felszerelt ellenfél, azonban a vezetésnek sokszor oly nehézségekkel kellett megküzdenie, aminőket az európai háborúk nem ismertek, ezenfelül hiányzott a háború folyamán az európai értelemben vett ellenhatás. Teljesen hibás volna az abesszin háború eseményeit a szorosan vett európai hadvezetés szempontjából megítélni és tanulmányozni.

Az olasz hadvezetés a keletafrikai háborút sohasem tekintette kizárólag és szorosan veti katonai feladatnak. Abesszíniában a gyarmatosítás bizonyos válfaja jutott érvényre, az európai kultúrát terjesztő nagy olasz nemzet a hadsereg oltalma alatt kívánta kitűzött céljait megvalósítani, — amíg lehetséges vérontás nélkül — de ha szükséges, a nemzetnek a bennszülötteket fegyveres erővel is -kényszerítenie kellett a meghódolásra.

Ha ebből a szempontból és a fasizmus elvei alapján tesszük vizsgálat tárgyává a keletafrikai háború eseményeit, a hadjárat sok jelenségét másképp fogjuk felfogni és sok fontos eseményt jobban fogunk megérteni, amelyek eddig teljesen érthetetleneknek tűntek fel.

Vitán felül áll, hogy az olaszok számára katonai szempontból óriási nehézségek merültek fel, mint a hadszíntérnek az anyaországtól való nagy távolsága, a hadsereg ellátására szükséges anyagok teljes hiánya a háború területén, a különleges éghajlati viszonyok, a tengeri szállítás nehézsége, de mindezek a nehézségek háttérbe szorultak az olasz nemzet külpolitikai nehézségei mellett. Ennélfogva az olasz kormánynak, elsősorban a Dúcénak, a Népszövetség ellenállása és a szankciók életbeléptetése miatt, beláthatatlannak látszó külpolitikai bonyodalmak lehetőségeivel kellett számolnia. A Népszövetség nem akarta elismerni Olaszországnak az élethez való jogát, valamint Abesszínia gyarmatosítását, ennek folytán az olasz nemzet mindenütt ellenséges magatartással, vagy legalább is rosszindulatú közömbösséggel találkozott; minden nehézség ellenére a Duce mégsem engedte magát céljától

eltántorítottani és ennek a céltudatos kitartásnak csakhamar meg is volt a teljes sikere. Még a fasiszta politikusok sem hitték, hogy az olasz nemzet ilyen rövid idő alatt leveri Abesszíniát. Ez teljes egészében a Duce érdeme.

Mussolini olasz miniszterelnök Badoglio marsallnak az abesszin háborúról írt művéhez előszót írt, ebben megerősíti véleményünket az olasz-abesszin háborúról, különösen a Népszövetség által okozott nehézségekről. A Duce előszavának gondolatmenete következő:

Az afrikai háborúban, mint minden háborúban, a győzelem volt a parancsoló követelmény. Csakhogy a körülmények miatt az abessziniai hadjáratban eme követelményhez egy másik, nem kevésbé fontos feltétel is járult: nemcsak sikerre volt szükség, hanem gyorsan is kellett győzni. Háború, általában, de különösen gyarmati háború, nem zajlott le soha oly különleges körülmények között, mint ez. Olaszországnak nemcsak európai oktatók által előkészített, korszerű fegyverekkel felszerelt ellenséggel kellett szembe szállnia és azt az abessziniai fennsíkon legyőznie, hanem két másik arcvonalon is meg kellett ütköznie: a politikai és gazdasági arcvonalon, a Népszövetség által első ízben kezdeményezett és csak Olaszország ellen alkalmazott szankciók következtében; ilyenképpen Olaszország és a Népszövetség között versenyfutás támadt. Ha a hadiszerezése nem kedvezett volna az olasz fegyvereknek, a Népszövetség bizonyára erősebb rendszabályoktól sem riadt volna vissza, ahogy egyébként Népszövetségi körökben nyíltan és burkoltan sürgették is. Itt tehát az «idő» döntő tényezővé vált. Ha ez a háború, számos más, gyarmati háború mintájára «idült» állapotba jutott, azaz elhúzódott volna, Olaszország veszedelmes ellenfelévé válhatott volna az «idő». Hogy ezt a veszélyes lehetőséget elkerüljük, az abessziniai háborút — melyről mindenki azt hitte, hogy gyarmati háború lesz — hasonló módszerekkel kellett lefolytatnunk, mint a korszerű európai háborút, vagyis az anyaországból oly mennyiségű és minőségű erőt és eszközt kellett Afrikába szállítanunk, ami a biztos, megsemmisítő és a legrövidebb időn belül kivívandó győzelmet lehetővé tehetette.

Ennek következtében az alkalmazásra kerülő haderő az eredeti előírányt ötszörösére emelkedett. Számszerűleg nem 100, hanem 400 ezer ember és 100 ezer munkás, továbbá annyi anyag kellett, hogy a megnövekedett szükségletet bőségesen fedezze és a hadsereg előre nem látott esetekre is fel legyen készülve; mindez csaknem elképzelhetetlen arányú utánpótlási erőfeszítést kívánt. Mégis ez a módszer bizonyult a leggazdaságosabbnak, mert az afrikai háború, amelyet a legoptimisztikusabb számítások is legalább hat évre becsültek, 7 hónap alatt lezajlott és így a Keletafrikába küldött csapatoknak egyharmadát megint vissza lehetett vonni az anyaországba.

Mikor az újonnan kinevezett fővezér, Badoglio marsall 1935 december 1-én a hadszíntérre érkezett, Macallén már egy hónapja az olasz zászló lengett; Macallé elfoglalása természetszerűen meghosszabbította az utánpótlási vonalat. De ha az olaszok nem tették volna meg ezt az első merész lépést,

amely Macallé elfoglalására vezetett, nem került volna sor a többire sem, a hadsereg felvonulási vonalából pedig Macallé messze előreugrott. Azonban az 1936 január és február hónapokban e pont körül lefolyt események bizonyítják, hogy De Bono, majd Badoglio intézkedései, minden ellentámadási kísérlettel szemben tökéletesen hatásosaknak bizonyultak. Az ellenség támadó lendülete — igen szerény mértékben — csupán a Mai-Timchet-Dembegu-

Mussolini.

környéki részletharcokban nyilvánult meg. Az első tembieni csata, az abesszinek kárára, igen súlyos sakkhúzásnak bizonyult, tehát megállapíthatjuk, hogy ettől az időtől kezdve az abesszinek támadó ereje végleg megtört, a mi kezdeményezésünk teljes mértékben maga alá gyűrte az ellenség szándékait és csak a dráma utolsó felvonásában kísérte meg a négus, hogy az Asanghitónál kifejtett kétségbeesett erőfeszítéssel megmeneküljön.

Badoglio marsall előkészületei, amelyek 1935 december és 1936 január

között néhány heti megállást kívántak, teremtették meg ezután a következő csaták sikerének elengedhetetlen feltételeit. Csak amikor az ugródeszka már biztosan elő volt készítve, lendülhetett előre és érhetett céljához Badoglio marsall. Az összes hadműveleteket a legmegfontoltabb és egyben a legmerészebb klasszikus hadászati elvek szerint tervezték és hajtották végre. Ebből a szempontból az endertai ütközet minden időkre mintaképül szolgálhat. Ezért végződött az öt ütközet döntő győzelemmel és az ellenség hatalmas veszteségeivel, aránylag csekély saját veszteségekkel. Az Asanghi-tó melletti ütközet után az abesszin hadseregbe tömörült erők már bomladoztak.

Badoglio megállhatott és várhatott volna, de az «idő» sürgetett bennünket. Amikor az ellenség válsággal küzd, semmiképp sem szabad megengedni neki, hogy összeszedhesse magát. Erélyesen kell üldözni és az utolsó emberig el kell pusztítani a menekülő ellenséget.

Csakis egy Badoglio-szabású vezető tervezhette meg és hajthatta végre a Dessie-Addisz Abeba közötti előnyomulást és csakis Addisz Abeba elfoglalásával végződhetett győzelmesen a háború.

Hálásnak kell lenni Badogliónak, hogy csaknem a vakmerőségig merész volt. De a háborúban merészelní kell, mert a lehetőség annak nyílik meg, aki mer, s a szerencse csaknem mindig a merész oldalára szegődik. Mindenekelőtt «merésznek» kell lennie akkor, amikor az emberanyag a feketeinges nemzeti forradalmak légkörében felnőtt afrikai légionáriusok természetével rendelkezik. Ezt a háborút, amely 1935 október 3-tól 1936 május 5-ig tartott, teljes joggal nevezhetjük «fasiszta háborúnak», mert a sikert a fasiszta szellem: a gyorsaság, határozottság, önfeláldozás, bátorság és az emberi határokon túlmenő ellenállóképesség vívta ki.

Badoglio is elismerte ezt és bámulattal adózott az olasz népnek, a harcosoknak és polgároknak egyaránt. Mindannyian méltók voltak a győzelemre, mert az olaszok nemcsak hogy külföldi segítséget nem kaptak, hanem át kellett törniök a világ ellenük szövetkezett arcvonalát is. Az olasz nép Badoglio marsallban a katonai győzelem teremtő mesterét és az ellenséges főváros hódítóját üdvözli. Május 5-én Juda Oroszlánjának ghebijére felhúzták az olasz trikolorót, négy nappal később Róma uralmának új korszaka vette kezdetét.

A hadszíntér földrajzi viszonyai.

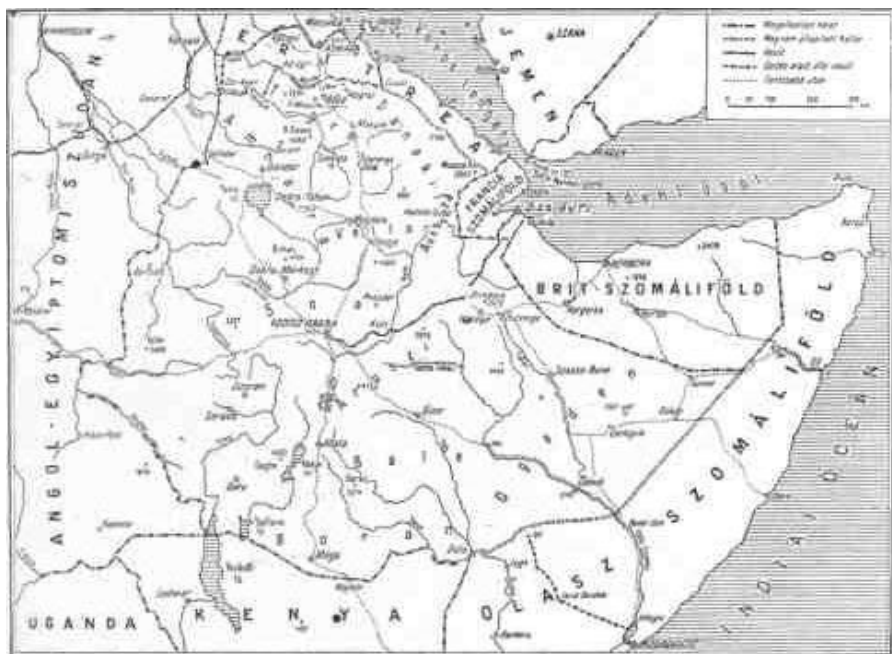
Abesszínia területe mintegy 1.150.000 km²; körülbelül akkora, mint Német- és Franciaország együttvéve, lakosainak száma 8—9 millióra tehető.

Az ország tartományai: Tigré északon, Amhara és Goggiam az ország középpontjában, Soa és Kaffa délen, Danakil északkeleten, Galla délkeleten.

Az ország fővárosa Addisz Abeba, körülbelül százötvenezer lakossal, az ország közepén fekszik. Innen az északi (eritreai) határ 650 kilométerre van, a keleti (Mussza Ali) határ 550 kilométerre, a déli (szomáli)

határ 600 kilométerre. A főváros felföld szélén fekszik, melytől északra az eritreai határig magas fennsík terjed, mélyen bevágott folyóvölgyekkel. A fővárostól keletre, a hegység lábánál síkság terül el, amely az olasz határon a Danakil-sósivatagba megy át. A fővárostól délre alacsonyabb hegyvidék terül el, utána az ogadini homoksivatag vezet a szomáli olasz határig.

Folyói közt nagy szerepet játszott a Mareb-folyó, amely Abesszíniát elválasztotta az olasz gyarmatoktól; e mellett a határfolyó mellett folytak le a legelső harcok. Az ország északnyugati részében fekszik a legendás Tana-tó

Abesszínia földrajzi viszonyai.

amelyből a Nílus egyik ága ered. A 90—130 km hosszú, általában 60 km széles, 100 m mély és mintegy 3600 km területű tó az afrikai kontinens egyik legnagyobb tava, majdnem ötször akkora mint a Balaton. A tóban levő szigeteknek (Kirkos, Drága, Kebran stb.) főleg vallási jelentőségük van. A tó vízmennyiségét körülbelül 60 beömlő kisebb folyó táplálja. A tó partját mindenütt iszapos lagúnák borítják, ezek rendkívül termékenyek, úgyhogy évente két-három gabonatermést is hoznak. K mellett gyapot- és kávéültvények is vannak; a míveletlen területeket nagy sás- és papiruszbozótok borítják, melyekben rengeteg óriáskígyó, víziló, krokodil és sok vízimadár tanyázik.

Abesszin hagyományok szerint Szűz Mária Heródes katonáinak üldözése elől a tó vidékére menekült és egy kis szigeten elrejtőzve, itt három hónapot töltött; e helyen ma is híres búcsújáró-kolostor áll. Kirkos szigetén volt elrejtve a zsidó frigyláda, az első templomot a szigeten Azariás, Salamon király főpapjának fia építette, ő kísérte Sába királynőjét Jeruzsálembe. A szigeten a kereszténység felvétele után már 341-ben templom épült. A déli partnál levő Drága szigetén öt templom van, a szigetbeli asszonyok elkülönítve élnek külön kis faluban, ahová férfinak a lábát sem szabad betennie. A szigeten császári sírbolt is van, ebben hét uralkodó van eltemetve. Kebrán szigeten van Haimanet császár sírja; ide küldött XIV. Lajos francia király követ-séget. A tó északi kis szigetein több palota, templom és kolostor romjai vannak; ezeket a XVI. században mohamedánok pusztították el. Csak a Gorgora félsziget Mondába nevű kolostora élte túl e nagy pusztítást; a zárdában ma is százötven kopt szerzetes él.

Bár a tó csak 12 foknyira fekszik az Egyenlítőtől északra, nagy tenger-fölötti magassága miatt az éghajlata egyenletesen enyhe; általában a tó vidékén örök tavasz uralkodik. A tóterület lakossága főleg nádfonatok készítéséből és halászatból él, egyetlen közlekedési eszköze a nádból font, primitív csónak. Vitorlás és gőzhajó még nem járt a tavon.

A tó lefolyása a délkeleti parton levő Abbai-folyó, mely előbb délkeleti, majd nyugati irányban folyik, Bumbode városnál lép szudáni területre és Bahr el Azrak, azaz Kék Nílus név alatt Khartumnál ömlik be a déli irányból, a Viktoria-Nyanza tóból eredő Fehér Nílusba.

A Nílus termékenyítő áradásának, iszaplerakódásának és öntözőberendezésnek óriási jelentősége van Egyiptom és Szudán földművelésére, különösen gyapottermelésére, ennél fogva érthető, hogy az egyiptomi kormány a folyóvíz szabályozására gondos előkészületeket tett és e célra óriási költséggel hatalmas zsilipberendezéseket létesített.

Az első gátakat a Nílus torkolatánál, a Deltában Mehemed Ali egyiptomi alkirály Mangel nevű mérnöke építette. Ezeknek a vízduzzasztó zsilipeknek feladata, hogy a folyó vize minden évszakban egyforma maradjon és külön vízmerő gépek felszerelése feleslegessé váljék. A gátberendezést később Scott angol mérnök tökéletesítette. A második nagy zsilip 1898—1902 közt épült Philae mellett, Asszuán város közelében. E hatalmas mű 1962 méter hosszú, 30 méter magas, 7 méter széles, 180 áteresztővel a víz és az iszap átbotcsátására. A zsilip 3000 millió köbméter vizet tud az esős időszakban összegyűjteni.

1902. május 15-én Cromer lord II. Menelik császárral szerződést kötött, amely szerint Abesszínia kötelezi magát, hogy a Kék-Níluson vízszabályozó zsilipeket csak az angol-egyiptomi kormány hozzájárulásával emel. Cromer lord terve szerint a Kék-Nílust hajózhatóvá akarták tenni és a Tana-tó vizével a Nílus Vízmennyiségét akarták emelni. Pontos számítások szerint a Tana-tó esős időszak alatt mintegy 10,000 millió köbméter vizet tud gyűjteni, tehát

háromszor annyit, mint az asszuáni zsilip, amely angol kézben van. Az abesszin kormány meg volt győződve róla, hogy a Tana-tó zsilipének megépítése nagy előnyöket fog nyújtani, — mert többek közt a tó mocsárterületét is kiszárítaná — de a császár egyelőre óvakodott, hogy az angol kormánynak engedményeket tegyen. A császár e halogató elhatározásában nagy része volt a kopt egyház vezetőségének is, amely attól félt, hogy a tó mellett felállított zsilipek a tó vízterületét annyira emelnék, hogy a szigeteket és a szent helyeket elöntené a víz.

Indulás Abesszíniába.

1929-ben Blatin Geta abesszin külügyminiszter végre megállapodást kötött az amerikai «White Engineering Corporation» társasággal a zsilipek megépítése céljából. A társaságban amerikai, s főleg angol tőke volt érdekelve. A megkötött szerződésen már csak az utolsó simításokat kellett volna elvégezni, mikor 1934 december 5-én kitört az emlékezetes ual-uali incidens Olaszország és Abesszínia közt; ennek következtében Abesszínia dr. Martin londoni követe útján megadta az engedélyt a zsilipek felépítésére. 1935 május 25-én angol és amerikai újságok jelentették, hogy az egyiptomi kormány öt éves tervet szerkesztett a zsilipek építésére és e célra 20 millió egyiptomi fontot irányzott elő.

Éghajlat.

Abesszínia éghajlata rendkívül szélsőséges. Az Egyenlítő közelsége, az óriási magasságkülönbségek és keleten a tenger, azok a tényezők, amelyek a nagy klímakülönbségeket indokolják; mindazonáltal vannak az országnak nagy területei, ahol a növényzet, emberi, valamint állati életszükségletek szempontjából igen kedvezőek a feltételek. Különös szerencséje az országnak, hogy aránylag gazdag páramennyiséget kap, vannak folyóvizei és tavai, amelyeknek vízállományát a bőséges időszaki esőzések egész éven át fenn tartják.

Abesszínia egész területén az esőzések a nyári félévben vannak, a közép-részekben júniusban, a déli tájakon júliusban és augusztusban, az ország északi felében pedig augusztusban és szeptemberben. Az esős évszak alatt Abesszíniában helyenkint minden forgalom megbénul, a folyók elhagyják medrüket, a víz elrombol utat, hidat és mindent, ami útjába kerül.

Növényzet.

A növényvilág igen változatos. A parti tájakon füge, tamarindus, banán, baobab, gumi, gyapot, citrom, olajfák és más délszaki növények díszlenek. A Dega-tartomány körüli övezet a legtermékenyebb és klímájánál, talajviszonyainál, vízbőségénél fogva Abesszínia leggazdagabb területe. Itt a hőmérséklet egész esztendőben úgyszólván egyforma, alig emelkedik 25° fölé és 12° alá sem igen száll, így tehát mindenfajta növény természetű. A bennszülöttek főleg gabonaféléket (dura, búza, rozs, árpa stb.), kölest, szőlőt és egyéb növényeket termesztnek (dagussa, tamarindus stb.). A magasabb fekvésű részekben legelők és erdőségek vannak, de megterem a legtöbb gyógynövény is.

Állatvilág.

Az állatvilágban Afrika valamennyi jellegzetes állata képviselve van. Háziállat az öszvér, szamar, teve, szarvasmarha, disznó és juh. A vadállatok közül nevezetesebbek a zebra-, zsiráf, a legkülönfélébb majomfajták, oroszlán, leopárd, hiéna, sakál, antilop. Rengeteg a denevér, rovarvő és a rágcsáló, találkozik vaddisznó, sündisznó, teknősbéka és sok nyúl is, amelyek békében élnek, mert a bennszülöttek tisztátalannak tartják a húsukat. Sok a csúszómászó, veszedelmesen elszaporodtak a kígyók különféle fajtái, a vizek tele vannak krokodilusokkal. Igen tarka a madárvilág, papagályok, sasok, keselyűk, baglyok és mindenfajta énekesmadár népesíti be a tájakat.

A rovarok és különféle légy- és szúnyogfajták egyes vidékeken egyenesen tűrhetetlenné teszik a tartózkodást. Dankáliában a halálos csípésű cecelég, más helyeken a mérges hangyák milliárdjai nyugtalanítják és veszélyeztetik az ember és állat életét. A méhészet a lankásabb tájakon aránylag virágzó állapotban van. Kellő hozzáértés, szervezettség és szorgalom mellett a mezőgazdaság és állattenyésztés terén jelentős eredményeket lehetne elérni.

Természeti kincsek.

A hegyvidék állítólag jelentős és értékes ásványi termékeket tartalmaz. Ezek között a két legkívánatosabb érc, — az arany és a vas — különösen Goggiam és Tigré tartományok hegláncaiban fordul elő, de előfordul drágakő is. Ezüst és réz úgyszólván az egész hegyvidéken mindenütt jelentékeny mennyiségben található, szén is van egyes medencékben, különösen Gondar körül.

Kén és só a keleti lejtők mélyedéseiben gazdag rétegekben fordul elő. A kutatások során legújabban Harrar környékén petróleummezőket találtak, de az sem lehetetlen, hogy gondos kutatás árán az ország más medencéiben is lelhetnének petróleumot.

Az abesszinek só kivételével úgyszólván semmiféle ásvány kitermelésével nem foglalkoztak. Aranyat és vasat babonából nem kerestek, más ásványok bányászatához pedig nem voltak korszerű eszközeik. Abesszínia hegyeinek geológiai összetétele teljesen azonos a transvaali hegyekével, tehát minden jel arra vall, hogy itt is hasonló ércek és drágakövek fordulhatnak elő. Az etiópiai Vallega tartományban nem megvetendő mennyiségű platinát is találtak.

lakosság.

Abesszínia lakossága különféle elemekből áll. Maga az ország elnevezése is indokolja ezt, mert az arab «habes» annyit jelent, mint «népek vegyülete». Általában két jellegzetes faj világosan felfalálható: a néger és a kaukázusi. A négernek jellegzetessége a duzzadt ajak, széles orr, gyapjas haj és domború hát, míg a kaukázusi fajoké a göndör haj, egyenes orr, vékony ajak és egyenes hát.

Abesszínia lakossága általában a két faj keverékéből tevődött össze. A lakosságot jellemzi a magas termet, erős láb, hosszúkás fej, egyenes orr és göndör haj; a lakosság testszíne többnyire sötét, az ország északi részében az etióp típus, a többi részeken a néger van túlsúlyban. A lakosságban van 3.000,000 abesszin, 4.000,000 galla, 1.500,000 szomáli, 500,000 néger, arab és héber.

A faji ellentétek mellett is a lakosság jellembeli tulajdonságai majdnem azonosak az egész országban. Abesszínia egész népe meg van győződve arról, hogy ők az Isten kiválasztottjai. A bennszülöttek rendkívül büszkék, elbizakodottak és hiúk, azonban nagyon tanulékonyak és helyes vezetés mellett feltétlenül művelhetők volnának. Az abesszinek minden idegent, főleg minden európaiat gyűlöltek, mert attól féltek, hogy az idegenek le akarják őket igazni. A lakosság hihetetlenül lusta, általában nagy nyomorban él, a legtermékenyebb földeken is. Az ellenféllel az abesszinek kegyetlenek, mint általában a többi afrikai népek is.

Nyelv tekintetében Abesszínia még nagyobb változatosságot mutat; a lakosság általában minden kis tartományban és kormányzóságban más-más

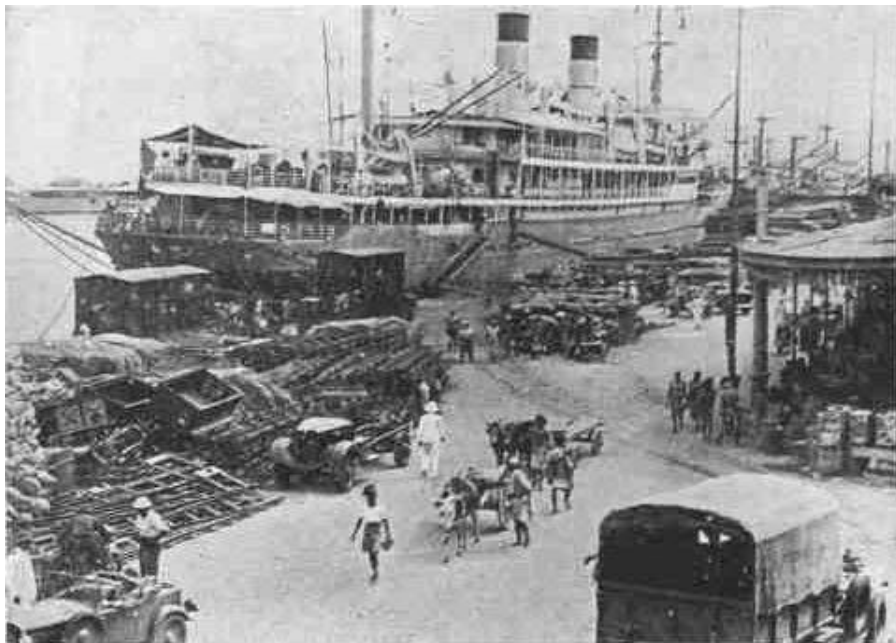
nyelven beszél. A sémita nyelvcsoport — tigré, tigrino, amhara — az északi területek nyelve, a kuszcik nyelvcsoport — sidamo, begia — a déli tartományok nyelve, e mellett sok különféle tájszólás van még az egyes nyelvek keretén belül is, úgy hogy még a közeli vidékekről való lakosság sem igen érti meg egymást. Az állam hivatalos nyelve az amhara, irodalom csak ezen a nyelven alakult ki. Az irodalom régebben csak a szentkönyvek fordításaiból állt, a XIII. században jelent meg a Kebra Nagost — A király dicsősége — című mű, amely vallásos románc alakjában éneкли meg Sába királynő, Salamon és I. Menelik történetét. A múlt században az irodalom termékeinek tárgya főleg az uralkodó tetteinek dicsőítése volt. Művészet terén az idegen befolyás érezhető, az akszumi obeliszkek, templomok és emlékművek főleg bizánci befolyásra vallanak; végül említést érdemel a lakosság sajátos zenéje is.

A lakosság a ruházkozásban nagyon egyszerű, a férfiak rendszerint térdig érő nadrágot viselnek, amelyet öv tart, ehhez járul fehér gyapotból való bő köpenyeg; a gazdagok köpenyét széles vörös sáv, vagy tarka bojtok díszítik. A nők földig érő inghez hasonló ruhát hordanak, ezt színes szalagokkal díszítik; a ruhának hosszú és szűk ujjai vannak. A lakosság nagyobb része hajadonfőtt és mezítláb jár, csak a gazdagabbak viselnek bőrből vagy fából készült szandált. A papok fehér turbánban, a szerzetesek sárga sapkában járnak. A gazdagabb nők nyakukban, füleikben és csuklóikon súlyos aranyból készült ékszereket viselnek, míg a szegényebbek ékszerei ónból vannak; az előkelő abesszinek megkülönböztető jele a napernyő.

A lakóház szalmából vagy nyers kőből készült félkörű, vagy méhkas alakú kunyhó. Bgyes vidékeken a lakosság tágas faházakban lakik; ezeket euforbia ágakkal és földdel fedik be, de akadnak sározottfalú és tetejű kunyhók is. A kunyhók alakja és építőanyaga eléggé változatos. Egy abesszin városban sem találunk európai értelemben vett lakóhelyet, kivéve Diredaua Gondar, Addisz Abeba és talán Harrar városokat, ahol a tuculok gyakran kis barakkszerű faépítmények, rendszerint egyemeletesek és vaslemezzel vannak fedve. Kőépítmények (néhány templomon kívül) úgyszólván csak Addisz Abebában vannak és ezek is európaiak tulajdonai, vagy a katolikus missziók iskolái és kórházai.

A lakóházakban nem igen van bútor, orrfacsaró bűz és förtelmes piszok uralkodik mindenütt. Az abesszin általában gyűlöli a vizet, születésétől haláláig nem igen mosakszik, testét olajjal, vagy vajjal keni be. Főleg nyers hússal táplálkozik, ehhez járulnak a különböző kenyérfajták; itala a «sua» (árpalé), vagy a «dura» (gabonalé); ez gessa-levelek nedvével van keverve; ehhez járul továbbá a mézzel kevert és gessa-levélnedvvel erjesztett szomjat oltó és izgató ital. A lakosság nem használ sem tányért, sem evőeszközt; késsel szétvagdalja a nagyobb húsdarabokat, azután kézzel eszi. Kaffa tartomány a kávé hazája, de az abesszinek kávéitala az európaiak számára élvez-

hetetlen. Az ebédlő, a gazdag abesszinekénél is, egyidejűleg istálló és hálószoba is, azaz a tucul legnagyobb helyisége, hogy minél több vendéget lehessen fogadni. A négus és a Ras-ok naponta többszáz vagy ezer meghívottat is vendégül látnak. Az enivaló itt is igen egyszerű, mert az abesszinek nem szívesen fordítanak sok gondot az evésre. A vendégek a földre kuporodnak, az étkezés rendszerint hosszú ideig elhúzódik, mert az abesszin nem szívesen dolgozik. Főfoglalkozásuk az élelem előkészítése, azután esznek, isznak, pihennek és játszanak. Ivóedényeik szaruból készült poharak, amelyek sokszor igen szépen vannak kidolgozva.

Hadianyagok érkezése a massauai kikötőbe.

A nép főfoglalkozása a földművelés és állattenyésztés, de a legkedveltebb formák között. Az állattenyésztés a végtelen legelőkön igen jövedelmező lehetne, ha kóborló rablóbandák nem veszélyeztetnék a pásztorokat. Egyébként a vízhiány is nagy mértékben akadályozza az eredményes állattenyésztést, mert a nyájaknak sokszor 10—20 kilométert kell megtenniök, hogy vizet találjanak.

A családi élet az atyai fenhatóságon alapul, a férfi szabad lesz és elhagyja a családját, amikor az érettség ünnepén átesett, ezután hamarosan megnősül. A nő rendszerint 12-13 éves korban megy férjhez. A feleség kiválasztásának joga a leendő férj apjáé. Kétféle házasság van Abessziniában. Az egyik az

ünnepies és komoly menyegző, a «cal-kidan», a másik az időhöz kötött, a «demos». Az utóbbinál a házasulandók megegyeznek, hogy a férj bizonyos fizetsége ellenében az asszony köteles záros határidőig a férfivel élni. De az u. n. komoly házasságoknál is könnyű a válás; így gyakran előfordul, hogy valamely férfinak 20—25 felesége és némely nőnek 10—15 férje volt.

A nép rendkívül babonás. A betegségek okát mindig abban keresik, hogy valaki megátkozta a beteget; olyankor közbelépnek a kuruzslók, hogy megállapítsák, ki a betegség oka. Természetesen sok betegség legfőbb oka a piszok.

Ha valaki megbetegszik, visszavonul kunyhójába, lefekszik, beköti a fejét kendővel és várja, hogy a rossz szellem eltávozzék. Aránylag sok a belpoklos Abesszíniában. Ezeknek a többi lakosságtól elkülönítve kell élniök, de valami megmagyarázhatatlan babonából nagy kíméletben részesülnek s így állandóan veszélyeztetik az egészségeseket is. Abesszínia civilizálásának legnagyobb akadálya még ma is a mágusok és kuruzslók óriási hatalma.

Végül említést érdemel a bennszülöttek különleges örökösödési rendszere. Ha a családnak húsárja van, ez örököl mindent, ha fiúörökös nincs, a család minden vagyona az oldalági fiúörökösre száll. Így a férfi nélkül maradt családban az asszonyok, bármilyen jólétben éltek is a családfő életében, halála után rabszolgasorba jutnak. A rabszolgakereskedelem és a rabszolgatartás Abesszíniában a négus és a Ras-ok minden rendelkezése ellenére sem szűnt meg teljesen.

Közigazgatás.

Az uralkodó Isten kegyelméből való abszolutisztikus fejedelem volt. Elvileg, jobban mondva elméletileg, az uralkodói méltóság örökölhető volt. A valóságban azonban a trón mindig arra a törzsfőre szállt, aki a trónváltás pillanatában éppen erősebb volt, s így az uralkodó székhelye is többször változott. A háború előtt az uralkodó nevezte ki a tartományok fejeit, ő volt a legfelsőbb bírói fórum, neki volt az u. n. császári hadsereg alárendelve, szabadon rendelkezett a császári kincstárral.

A központi hatalom tehát a Negus Neghesti (királyok királya) kezében volt, őt támogatta az államtanács, amelynek tagjai a Ras-ok, azaz a tartományok főnökei és más törzsfők voltak. A tartományok vezetői több-kevesebb kerületre osztották a vezetésükre bízott országrészt. A kerületek vezetői rendszerint öröklés útján kerültek méltóságukba, de nem ritkán politikai érdekek révén is. A tartományok főnökei úgyszólván teljhatalmú kormányzati jogokkal rendelkeztek. A kerületi vezetők, akik vagy Ras, dedzsaszmacs, vagy dedzsasz címet viseltek, a kerületekben politikai, belügyi, bírói és pénzügyi tekintetben majdnem szintén teljhatalmúak voltak, bár az uralkodónak jogában állt ezeket a jogokat bizonyos mértékig korlátozni. A Ras-ok (tartományfőnökök) és a kerületi vezetők (dedzsasz) jogainak terjedelme mindig a pillanatnyi politikai helyzettől függött.

Az uralkodás rendje két ókori törvénykönyvön alapult, ezek szentesítik Sába királynője és Salamon király fiának, I. Menelik leszármazottjának trónöröklési jogát, de lényegében csak az apai jogokat szabályozták. A papság befolyása az egész birodalomban igen nagy volt, voltak esetek, amikor a négus az egész birodalom sorsát a klérus döntésétől tette függővé.

A törvényhozási jogot a négus a parlament két házával együttesen gyakorolta. A parlament állott a szenátusból, amelynek 60 tagját az uralkodó nevezte ki és a képviselőházból, amelynek 60 tagját a tartomány főnökök és kormányzók küldték a parlamentbe. A központi közigazgatást néhány miniszter végezte, a külügyek irányítását elvileg a négus magának tartotta

Abesszin föméltságot az egyik nemzeti ünnepen.

fenn. Közigazgatási és politikai szempontból az 01 szag nagy kerületekre tagozódott; ez a kerületi beosztás általában megfelelt a tartományi és kerületi beosztásnak.

A tartomány fővárosát, Addisz Abebá-t (Új Virág) II. Menelik császár építtette neje tiszteletére; a város tőle kapta nevét is; a 150.000 lakos közt mintegy 2.000 európai volt. A városnak három főutcája van, amelyek túlnyomórészt fabarakokból és kunyhókból állanak; az egyetlen abesszin kőépület a Szent György-templom, különben csak az idegeneknek és külföldi követségeknek van kőből épült házuk. A fejedelmi rezidencia is javarészt faalkotmány. Itt van különben a mauzóleum is, amelyben Menelik császár, a miniszterei, méltóságai és katonái vannak eltemetve.

A bíraskodás feje a négus, rendszerint ő elnökölt a legfőbb törvényszéken.

A tartományfőnök a saját területén működő bíróság feje volt. Törvény kevés volt és ami volt, az is elavult, a bírák főként a szokásjog alapján ítéleztek. A büntetések rendszerint testi büntetések voltak, a vesszőzéstől egészen a megcsonkításig.

Közlekedési viszonyok.

Abesszínia közlekedési viszonyai a háború előtt nagyon kezdetlegesek voltak. Az országnak egyetlen vasúti vonala volt, az Addisz Abebából Dire-dauán át Dzsibutiba — a Francia Szomáliföld fővárosába — vezető keskeny-vágányú vasút. Ez a vasút főleg angol és francia tőkével épült, a vasút feladata a fővárost Dzsibutival — Abesszínia tengeri kikötőjével — összekötni. A vasút teljesítőképessége igen csekély, a háború előtt hetenkint legfeljebb két-három vegyesvonat közlekedett. Hajózható folyói Abessziniának nincsenek. A mostoha földrajzi körülmények miatt az útépités Abessziniában igen nagy nehézségekbe ütközött. Az útépitéseket ezenkívül a műszaki kultúra alacsony színvonala és a kisméretű távolsági áruforgalom is akadályozta, pedig az útépités legfontosabb nyersanyagában: kőben bővelkedik Abesszínia. A kőbányászás nem ütközött volna nagy nehézségekbe, ha az országnak lett volna megfelelő felszerelése, hiszen az abesszin kőanyag minősége elsőrangú és hogy tartós, azt bebizonyították az egyiptomi piramisok és egyéb műemlékek (Sphinx), amelyeket évezredekkel ezelőtt főleg Abessziniából a Níluson leszállított kőanyagból építettek.

Abessziniának egészen a legutóbbi időkig nem igen volt szüksége műútra. A nagy távolságokat a tevekaravánok minden kultúrától szűz terepen is le tudták győzni a száraz évszakokban, esős időben pedig egyszerűen nem volt Abessziniában távolsági forgalom.

Városok közelében, ahol a forgalom kissé megsűrűsödött és ahol már az állattal vontatott kocsikat is használták, lassankint megindult az útépités néhány igen primitív formája: ágakkal, szalmával, vagy egyéb növényi rostanyaggal terítették be az utakat és ilyen módon biztosították, hogy ezeket az utakat az esős évszakok kezdeti periódusában is használni lehessen. A hosszantartó esőzés néhány hónap alatt ugyan tönkretette ezeket az utakat is, de a száraz időszak beálltával újból elvégezték az ilyen «abesszin talaj-nemesítést», hogy néhány hónapon át ismét járható legyen az út.

De ezeken a primitív utakon kívül volt néhány olyan útja Abessziniának, amely már európai értelemben is útnak volt mondható. Ezeket már a XX. század útépitési kultúrájának jegyében készítették és minőségük a nálunk Magyarországon is ismert hengerlés nélküli kavicspályákhoz volt hasonló. A könnyen fejthető kőanyagból útalapot raktak, erre kézzel zúzott kavicsot terítettek és az út bejáródását — gőzhenger híján — a forgalomra bízták.

Ennek a már békében meglévő úthálózatnak központja — miként minden államban — a vasút végpontjánál fekvő főváros: Addisz Abeba volt,

ahonnan már a háború előtt, is a következő kiépített utak indultak ki az országba:

1. Addisz Abeba—Desszie—Macallé—Adua—olasz határ a Mareb-folyóig, ezt az utat európai mérnökök építették, hossza 800 km.

2. Az angol egyiptomi Szudánból Goré-ig 250 km hosszú műút, innen a fővárosig csak kevésbé használható karaván út.

3. A fővárostól déli irányban Kenya angol gyarmatig, Logo határlomásig 800 km hosszú út.

Olasz lobogó az adigrati vár romjain.

4. A fővárostól délkeleti irányban a Web-völgyében Gobá-ig, 400 km.

E sugárirányú utakon kívül még a* következő utak voltak kiépítve:

a) Északi Szudánból Gondárig (a Tana-tótól északra) 200 km.

b) Diredaua vasútállomástól délre, olasz Szomáliba 700 km.

c) Ettől az útvonaltól keletre Gofahainál elágazás angol Szomáliba.

Gorahai—Gerlogubi—Galadi—Bohotleh angol városig 500 km.

A világháború utáni időben a körülményekhez képest erős lendületet vett az abesszin útépités. Különösen a nyugati határ mentén — nyilván az angol üzleti törekvések nyomán — már modern útépitésekkel is találkozunk és Addisz Abebában megismerték még az aszfaltburkolatot is.

Különösen a volt császár, Hailé Szelasszié ismerte fel az utak nagy gazda-

sági jelentőségét, erőteljesen nekilendítette az útépitést és komoly tárgyalásokat folytatott több ezer kilométeres modern úthálózat építése érdekében.

Ezeket a tárgyalásokat érdekesen jellemezte, hogy az abesszin császári udvar — ahol e tárgyalások számai összefutottak — nagyon rezerváltan viselkedett azokkal a vállalatokkal szemben, melyek kolonizáló országokhoz tartoztak. A világhírű olasz Puricelli cég is hiába tárgyalt a négussal, de visszatartották a francia, hollandi, belga, sőt még a német cégek ajánlatait is. Tény, hogy még az angol vállalatok is csak nagy nehézséggel tudták azt a félelmet legyőzni, amelyet az abesszin intéző körök minden olyan ország fiaival szemben éreztek, akiknél megvolt az a veszély, hogy az útépitésekkel kapcsolatban bizonyos gyarmatosító munkát is végezhetnek.

Az olasz háború megindítása, de már ennek a háborúnak veszélye is rámutatott Abesszínia úthálózatának kezdetlegességére. Bzért közvetlenül a háború előtt, majd a háború alatt, érthető volt az abesszin hadvezetőség törekvése, hogy úthálózatát kifejlessze.

Rendelkezésre álló adataink szerint a háború alatt következő műutak épültek,:

1. A Szudánból — Goréig már kiépített műutat egészen a fővárosig meghosszabbították. Ennek az útnak építése azért volt fontos, mert Egyiptomból és Szudánból a szükséges hadianyagok szállítása (élelmiszer, lőszer stb.) részben ezen az útvonalon történt.

2. Az angol Szomáliából Dzsidszsigába vezető karavánutat átépítették angol és svéd mérnökök vezetésével autóval is járható műúttá. Erre azért volt sürgősen szükség, rriert az abesszin hadseregnek fegyverekkel, lőszerrel, ágyúkkal, autókkal, kórházberendezésekkel való ellátása angol segítséggel történt. E szállítmányok Zeila és Berbera angol kikötőkbe érkeztek, ahonnan a Brit Szomáliföldön át kerültek Abesszíniaába.

Az olasz-abesszin háború egyebek közt azt is beigazolta, hogy — különösen a jelenlegi motorizált hadseregek korában — a hadműveletek szempontjából végtelenül nagy és fontos szerepet játszik a meglévő utak száma, minősége és vonalvezetése. Éppen ezért nem lehet csodálkozni, hogy minden állam már a békeforgalom érdekében végrehajtott útépitéseknél arra törekszik, hogy a vonalvezetés és a burkolási nem megválasztása tekintetében érvényesüljenek az ilyen különleges és döntő szempontok.

Abesszínia múltja.

Abesszínia történelmében öt jellegzetes korszakot állapíthatunk meg. Az első korszakban a niluskornyéki tájakról bevándorló afrikai őslakók elfoglalták a mai Abesszínia területét. A népvándorlás e korszakában később Arábiából, Babilonból és Asszíriából származó és a Bab el Mandeb-szoroson keresztül a Vörös tengeren átszivárgó szemita és hamita fajok kerestek ezen a

területen letelepülési lehetőségeket. Ezek a betolakodók részben kiszorították az őslakókat, részben keveredtek velük..

A második korszak az akszum-i királyság kora. Ebbe az időbe esik a Sába királynő és Salamon király közötti kapcsolat. Körülbelül Kr. e. tíz évszázaddal Maqueda — Sába királynője — valami betegségben szenvedett. Halott valami végtelenül tudós férfiúról, aki Jeruzsálemben uralkodott (Salamon

II. Menelik.

király) s elhatározta, hogy felkeresi, hogy magát kízó bajából kigyógyíttassa. Salamon nagy fénnel fogadta a szép fiatal királynőt és szerelemre lobbant iránta. Szerelmük gyümölcse lett I. Menelik császár, aki Kr. e. 950-ben lépett anyja halála után az etióp trónra. Sába királynő számos héber tanácsadót hozott magával Jeruzsálemből és utódai alatt is a bevándorlott zsidók még hosszú évszázadokig hangadók voltak az ország irányításában. Az ország a Krisztus születése körüli századokban érte el fénykorát, népei műveltebbek

és gazdagabbak voltak, mint a körülöttük lakó afrikai törzsek, az etióp fennsík gazdagsága és az ott lakó népek jóléte odacsábította a települni vágyókat, így az etióp tengerpart mentén csakhamar virágzó arab kereskedelmi góccok alakultak, s ezeknek lakosai lassankint továbbszivárogtak az ország belseje felé. Mindez komolyabb háborús események nélkül, inkább békés település és fajkeveredés formájában történt. Kr. u. a III. században hatolt be a kereszténység Abesszíniába, ettől kezdve az abesszin fejedelem és a kelet-római birodalom feje között szoros barátság szövődött. Kr. u. 525-ben Abesszínia, a perzsáktól elhódította Yement és így a birodalom a Vörös tenger keleti partjára is kiterjeszkedett. De alig félszázad múlva az arabok kivetkék az abesszíniet az arabiai partokról; a történelem folyamán azután Abesszínia soha se tudta többé megvetni lábát a Vörös tenger partján.

A harmadik korszakban kezdődik az arabok elleni évszázados küzdelem. A muzulmánok Kr. u. a VII. században elfoglalták Abesszínia keleti részeit és megalapították Zeila-t. A mohamedán hódoltság és az arabok elleni harc váltakozó eredménnyel a XV. század végéig tartott. Végül is Abesszínia nem a maga erejéből, hanem a portugálok segélyével tudta csak lerázni a török jármot. Most némi nyugalom következett az abesszinek történelmében, de hamarosan újabb ellenség jelentkezett: délfelől a galla törzsek indultak Abesszínia területére. Ezek megverték a törököket, az abesszinek azonban, bár eléggé sikeresen védekeztek, nem tudták kiverni őket. Az abesszin uralkodók így kénytelenek voltak a gallákat megtűrni és nekik kiváltságokat, jogokat biztosítottak; ezek a galla törzsek főleg Goggiam tartományban telepedtek meg. Több évszázadon át hiába igyekeztek az abesszin fejedelmek a harcias és erőszakos galla törzsfőnököket letörni, éppen az ellenkező történt: a galla oligarchák mind nagyobb hatalomra tettek szert, amíg a XVIII. század közepe táján teljesen magukhoz nem ragadták az uralmat és a gyenge négust is ők irányították. A birodalom székhelye is ebben az időben került Akszumból Gondar-ba. A törzsek vetélkedése és torzsalkodása közben a birodalom már-már bomlásnak indult.

A zilált országban csak a nagytehetségű Kassza Hailunak sikerült rendet teremtenie, sorra leverte a tartományok kiskirályait és 1851-ben, mint az egyesített Abesszínia uralkodója II. Teodor néven megkoronáztatta magát. Vele kezdődött tulajdonképpen Abesszínia újkora és az európai történelembe való bekapcsolódása.

Teodor rendkívül erős kézzel látott neki a birodalom újjászervezésének, megszüntette a rabszolgakereskedelmet, megtiltotta harcosainak, hogy a foglyul ejtett ellenséget megcsönkítsák, bevezette a bíraskodást és rákényszerítette a keresztény vallást népére. Nagy gondot fordított az ipar és mezőgazdaság fejlesztésére és a lakosságot békés munkára szoktatta. Sikerei azonban elkapatták és oly zsarnoki elnyomatás alatt tartotta az országot, hogy ez nem maradhatott visszahatás nélkül; belső felkelések és forrongások támadtak, a császár bukását is erőszakoskodásainak köszönhette. Az euró-

paik iránt ugyanis féktelen gyűlölettel viseltetett, számos misszionáriust, diplomatát és más európaiat bántalmazott, megkorbácsoltatott, vagy megöletett.

Néhány angol állampolgár bántalmazása végül is arra készítette Angliát, hogy fegyveres beavatkozással vessen véget Teodor tizeiméinek. 1867-ben az

Blaten Géta, Abesszínia párisi követe, családjával.

angol flotta oltalma alatt Zeilában angol expedíciós hadsereg szállt partra Sir Robert Napier vezetése alatt és behatolt Abesszíniába. Az abesszinek az angol fegyverekkel szemben tehetetleneknek bizonyultak, Teodor békét ajánlott az angoloknak, de mivel ajánlatát az angolok nem fogadták el, öngyilkos lett, nehogy angol fogságba kerüljön.

Halála után Abesszínia újólag súlyos helyzetbe került; ismét az a ve-

szély fenyegette, hogy a törzsfőnökök torzsalkodásai és a sok trónkövetelő harcaiban az ország széthull. Azonban Bana Mericcia — Tigré fejedelme — leverte az amharai törzset, Ras Meneliknek — Soa független és hatalmas urának — pedig azt ajánlotta, hogy gyermekeik házasodjanak össze. Így bizonyos helyzeti előny birtokában, 1872-ben Bana Mericcia — IV. János néven — negus neghesti-vé koronáztatta magát és székhelyét Aduába (saját tartományába, Tigré-be) helyezte át. Időközben Anglia, miután fiait megbosszulta, visszavonta csapatait.

Az új császárnak a belső nehézségeken kívül, külső ellenséggel is szembe kellett szállania. Az egyiptomiak már régebben attól tartottak, hogy az abesszinek a Tana tóból, abesszin területen eredő Kék Nilus folyását más irányba terelhetik s ezzel Bgyiptomot éltető elemétől foszthatják meg. Méhemet Ali, Egyiptom alkirálya a trónváltozás következtében belső nehézségekkel küzdő Abesszínia helyzetét alkalmasnak vélte arra, hogy az egyiptomiak régi álmát megvalósítsa és elfoglalja Abesszíniát; betört tehát Tigrébe, de ismételtlen vereséget szenvedett s kénytelen volt hódítási terveiről lemondani és visszavonulni.

Most 1876—1886-ig viszonylag nyugalmas időszak következik Abesszínia történelmében. IV. János a szuezi csatorna megnyitása alkalmával nem keresztezte az európaiak útjait, az európaiak iránti gyűlöletben azonban ő sem maradt messze elődei mögött; a misszionáriusokhoz kegyetlen volt, európai telepesekhez kíméletlen.

A szuezi csatorna üzembehelyezésével azonban a Vörös tenger partjai az európai gyarmatosítás célpontjai lettek. Franciaország, Anglia és Olaszország osztozkodtak a szabad területeken. Olaszország, amely a múlt század 70-es éveiben fejezte be küzdelmeit egységesítése és függetlensége kivívása érdekében, sietett körülnézni, hogy a Földközi tengerből kijuthasson. Az abesszíniai olasz térfoglalás alapját 1879-ben a Società di Navigazione Rubatino vetette meg, amelynek Assabban tekintélyes telepei létesültek. Ezeket 1882-ben az olasz állam vette át, így indult meg az olasz térfoglalás a beljebb fekvő területek felé; 1885-ben Olaszország elfoglalta Massauát.

Mialatt a négus a francia és angol gyarmatosítást szó nélkül tűrte, az olasz törekvéseknek mindenképpen igyekezett gátat vetni. Eleinte nem maga lépett fel az olaszok ellen, hanem egyik vazallusát, Ras Alula-t bízta fel ellenállásra. 1887 január 20-án Ras Alula Dogali környékén, a Massaua—Asmarai út mentén rajtaütött az 500 főnyi olasz csapaton és parancsnokával, De Cristoforis ezredessel egyetemben felkoncolta.

Ugyanebben az időben a szudáni Mahadisták szent háborút hirdettek minden európai ellen; ez a hatalmas mohamedán mozgalom alapjaiban veszélyeztette Abesszíniát is. A szudáni dervisek, Chartum elfoglalása után Abesszíniára törtek, elkeseredett harcok után elfoglalták Gondart és így már egész Abesszínia veszélyben forgott.

Ezt a válságos helyzetet igyekezett Menelik — Soa törzsfőnöke és titkos

trónkövetelő — kiaknázni. Azzal az érvel, hogy ő a dogali-i megszárlásban nem vett részt, 5.000 fegyvert kért az olaszoktól a dervisek elleni háborúra.

IV. János helyzete így tarthatatlanná vált. Az egyik oldalról a dervisek szorongatták, a másik oldalról olasz támadás fenyegette. A császár Metemmánál a dervisek elleni harcban elesett.

Utána olasz segítséggel, 1889 március 26-án Menelik került trónra. Trónralépése után egy hónappal az olaszokkal egyezséget kötött, amelyben az olasz fennhatóság jogosságát a már elfoglalt területeken elismerte. A szerződések az egyéb vitás ügyeket is szabályozták.

Az olasz-abesszin háború okai.

Az európai országok mindinkább emelkedő népsűrűsége és az anyaországokban hiányzó nyersanyagok utáni vágyakozás vezetett a XIX-ik században — különösen második felében — Afrikának az európai hatalmak közötti felosztására.

Miután a hatalmak Afrika értékesebb területein megosztzkodtak, megjelent a színtéren gyarmati igényeivel a múlt század vége felé a legifjabb európai hatalom, Olaszország. Olaszország csak ebben az időpontban fejezte be a nemzet egyesítéséért vívott küzdelmeit és meg kellett elégednie azzal, ami még Afrikából éppen megmaradt és addig az időpontig senkinek sem kellett. Így kerültek az olaszok a múlt század nyolcvanas éveiben Afrika északkeleti partjaira.

Kétségtelen, hogy az olaszoknak a keletafrikai napégette sziklás és sivatagi partsávokon való megtelepülése csak ugródeszkául akart szolgálni ahhoz, hogy innen később Afrika belseje felé előnyomulhassanak és értékesebb területeket is foglalhassanak.

Massaua és Assab birtokbavétele után elkerülhetetlenné vált, hogy az olaszok az elfoglalt parti sáv hátterét alkotó Btiópia uralkodójával összeköttetésbe ne kerüljenek. A már ismertetett súrlódások végül is Olaszország és Menelik — az akkori etióp uralkodó — között az 1889 május 2-án kötött ucciali-i egyezményre vezettek, ez a szerződés Abesszíniát részben olasz protektorátus alá helyezte.

Néhány évvel később ez a szerződés az abban foglalt határozmányok eltérő értelmezése folytán háborúra vezetett Olaszország és Abesszínia között. Amidőn ugyanis az olaszok vélt jogaik érvényesítése érdekében csapatokat küldtek Abesszínia belsejébe, ellenállásra bukkantak. A négus ekkor felbontotta a szerződést és az észak felől behatoló olaszokat fegyveres ellenállással akadályozta meg az előnyomulásban.

Baratieri olasz tábornok 12.000 főnyi expedíciós hadsereggel akart 1896-ban az olasz érdekeknek érvényt szerezni. Ez az erő azonban az óriási kiterjedésű és harcias törzsekkel rendelkező Abesszínia meghódítására elégtelennek bizonyult és végül is a háború számos hősieles részletharc után, az

aduai ütközettel az olasz expedíciós hadsereg megsemmisítő vereségével végződött, mert Baratieri tábornok nem várta meg az erősítéseket, hanem megütöközött a túlnyomó erejű ellenséggel.

Ezzel a győzelmével Etiópia megmentette függetlenségét, az olaszok tekintélye pedig oly nagy csorbát szenvedett, hogy Itália gyarmati törekvései hosszú időre megvalósíthatatlanokká váltak.

Mialatt Olaszország Adua után örülhetett, hogy legalább régi, partmenti településeit megtarthatta, megjelent Abesszínia szomszédságában, mint újabb érdekelt fél, Anglia. Az angolok ugyanis Egyiptom elfoglalása után megszállták Szudánt s ezzel az abesszin császárság szomszédaivá váltak és így az abesszin kérdés elintézésében szót kértek. Minden egyéb szomszédsági ügy mellett, Szudán és Egyiptom vízellátása és a Nilus-medence öntözhetővé tétele szempontjából az angolok számára sem lehetett közömbös, hogy az etióp fennsíkon eredő Kék Nilus, valamint az öntözés szempontjából duzzasztó-medencének számító Tana-tó jövő sorsa miként alakul. A négussal való egyezkedés és az egymásközi tárgyalások folyamányaként Abessziniát a kilencvenes években két érdekszférára osztották és az elkövetkező évtizedekben a nyugati részen Anglia, a keletin pedig Olaszország gyakorolta a protektorátust. Azonban előrelátható volt, hogy a két érdekelt európai hatalom között előbb-utóbb nézeteltérés származik Abesszínia felosztására nézve.

A kulisszák mögött, közel negyven évig folyt a diplomáciai küzdelem Abesszínia miatt. Ameddig csak lehetett, Anglia és Olaszország igyekezett a civódást kerülni és így fennmaradt a statusquo, mert egyéb problémák kötötték le az érdekeltek figyelmét. Így Abesszínia történelmében Adua után négy évtizedes nyugalmi időszak következett, azonban ezt és fennmaradását, s függetlenségének épségbentartását is, csakis Anglia és Olaszország versengésének köszönhetette.

A világháború után az ellentétek újult erővel és még sokkal élesebben robbantak ki. Olaszország az antant oldalán harcolt s ígéretet kapott, hogy a háború sikeres befejezése után gyarmati igényeit kielégítik. Viszont a versailles-i szerződésben a német gyarmatok felosztásánál Olaszországot teljesen kihagyták az osztozkodásból; Törökország területeinek felosztásánál sem jutott Olaszországnak semmi. Az egyetlen, amit Olaszország végül is kapott, az Anglia által már régebben neki ígért szomáliai Giuba-öv volt, amelyet az olaszok 1924-ben nagy nehezen birtokba vehettek. Ez a kevésbé értékes terület azonban korántsem elégítette ki Olaszország gyarmati igényeit.

A világháborút követő gazdasági válság különösen érzékenyen sújtotta a nyersanyagokban szegény és túlsűrű népességű Olaszországot, a kivándorlásnak mindenféle gátat vetettek, a megélhetés az anyaországban mind nehezebbé vált, tehát tenni kellett valamit.

Az ifjú fasiszta Olaszország a kivezető utat abban látta, hogy folytatja a negyven évvel ezelőtt abbahagyott külpolitikai koncepciót és a gazdasági

nehézségeknek céltudatos gyarmati politikával vet véget. Tripolitániában egyrészt a Szahara, másrészt a francia érdekek akadályozták a terjeszkedést. Az 1935 .elején megkötött francia-olasz szerződés csak egy sivatagsávot juttatott Olaszországnak a tripoliszi határ mentén. Köztudomású, hogy egy-egy sivatagi kút birtokáért mindkét állam szakközegei hosszú vitát folytattak. Ami azonban negyven évvel ezelőtt talán simán megoldható lett volna, 1935-ben már jóval nagyobb nehézségekbe ütközött. Anglia attól tartott,

Hailé Szelasszié megérkezése Angliába. (Balján Dr. Martin londoni abesszin követ, mellette a császár leánya és két fia, jobboldalt Ras Kassza.)

hogy a Kelet-Afrikában terjeszkedő és megeiősödő Olaszország hódítási vágyát Abesszínia sem fogja kielégíteni, Egyiptomot és Szudánt, de főleg a szuezi csatornát és ezzel az indiai utat látta veszélyeztetve. Anglia ennél fogva ragaszkodott a statusquo-hoz és mozgósította a Népszöveget Olaszország ellen.

Abesszínia és Olaszország, valamint Anglia, Franciaország, Japán és Amerika a világháború utáni időkben sok diplomáciai szerződést kötöttek az abesszin ügyben. Az így keletkezett szerződések közt végül is alig ismerte ki

magát valaki. Az egyik szerződés ellentmondott a másíknak, a határozmányok folyton módosultak. Ilyenformán az abesszin kérdés hovatovább a világpolitika egyik legbonyolultabb problémájává vált, s' mindenki csak óvatosan mert hozzányúlni.

Az 1934. évi helyzettel szemben jellemző, hogy 1925-ben, amikor Etiópia a Népszövetség tagja akart lenni, ez francia támogatás mellett és Anglia ellenzése ellenére történt meg. 1924-ben pedig, amikor az akkori etióp régens — a későbbi uralkodó — Ras Tafari Makonnen, európai körúton volt, Olaszországban tárt karokkal, Angliában ellenben sértő hűvösséggel fogadták. Az olaszok harckocsit és repülőgépeket ajándékoztak a négusnak. Tíz év alatt azonban a helyzet egészen megváltozott.

1927-ben Olaszország és Abesszínia között baráti megegyezés jött létre. Időközben Japán, nem sokkal később Amerika is bekapcsolódott az abesszin kérdésbe; kereskedelmi, gyapjútermelési és egyéb érdekek voltak a mozgató erők. Anglia és Olaszország hivatkozott régebbi jogaira és szerződéseire és mindkettő tiltakozott. Az olaszok mindent megmozgattak, hogy Abessziniát minél szorosabban bekapcsolják érdekkörükbe.

1928-ban hat évre szóló olasz-etióp szerződés jött létre. Olaszország felajánlotta Abesszínia számára Assabot, hogy ott szabadkikötőt létesítsen s az ország kereskedelmi forgalmát olasz területen át bonyolíthassa le. A hozzávezető út megépítését Dessiéig Olaszország vállalta magára, míg Dessiétől Addisz Abebaig az abesszinek építtetnék az utat. A terv azonban nem valósult meg, mert a négus az olaszok iránt bizalmatlan volt és nyilván más hatalmak is közbeléptek.

Japán csendben, de céltudatosan dolgozott a kulisszák mögött. Goggiamban állandó japán kereskedelmi misszió tartózkodott, hogy a Tana-tó és Kék Nílus menti gyapjúkoncessziókat megszerezze. Ras Hailu — a trónjától megfosztott Ligg-Jassu trónörökös nevelője, — valószínűleg Japán támogatása mellett, államcsínyt készített elő, hogy a négust eltávolítsa, az államcsim azonban nem sikerült. Ligg-Jassu és pártfogója börtönbe került. De Japán nem adta föl a reményt, hogy lábát az afrikai kontinensen megvetesse: tovább dolgozott területi koncessziók és kereskedelmi szerződések létrehozatalán. A japán gyapjúkirály, Kuroda, leányának egyik abesszin herceggel kötött házassága volt hívatva az abesszin-japán kapcsolatok megpecsételésére.

Anglia és Olaszország egyezkedni kezdett, hogy a fenyegető japán veszedelmet elfojtsák. Anglia azt követelte, hogy Olaszország hagyja abba arabiai kapcsolatait s ennek ellenében Abessziniában kap kárptólást. Mialatt a tárgyalások folytak, lejárt az olasz-abesszin hatéves szerződés. 1934-ben a szerződést további hat esztendőre meghosszabbították, de a bizalmatlanság az olaszok iránt Abessziniában a szerződések ellenére sem szűnt meg. Nyilvánvaló, hogy ezt a bizalmatlanságot kívülről szították.

1934 októberében a gondari olasz konzulátus ellen elkövetett merénylet élesen rávilágított az olasz-abesszin helyzetre. Ettől az időponttól

kezdve az abesszin-kérdés nyilvánosan is a világpolitika színterére került. Mussolini kijelentette, hogy a problémát Genffel, Genf nélkül, vagy Genf ellenére is megoldja.

Haile Szelasszié, a királyok királya.

Eleinte megkísérelte ugyanis' a vitát a Népszövetség keretén belül elintézni, amelynek mindkét érdekelt fél tagja. De előrelátható volt, hogy a Népszövetség, amely sem a mandzsúriai, sem a délamerikai háborút nem tudta megakadályozni, ebben a még sokkal súlyosabb és szövevényesebb kérdésben sem fog tudni megnyugtató megoldást találni.

Mialatt a diplomaták Genfben ülészetek és beszéltek, Mussolini cselekedett; 1935 elején az első csapatszállítványok elhagyták az olasz kikötőket és júniusban már 200.000 ember volt Kelet-Afrikában. Mussolini az egész olasz nemzetet mozgósította. Oly nagyszabású katonai akciót készített elő, a mire még nem volt példa a gyarmati háborúk történetében. Mussolini bizonyítani akarta, hogy a fiatal fasiszta Olaszország erős és az abesszin kérdés megoldása az olasz nemzet léteéréke.

A Népszövetség tehetetlen volt. Anglia azt kívánta tőle, hogy az olasz gyarmati törekvések háttérbe szorításával a statusquo-t tartsa fenn; Anglia felajánl Abesszínia számára szabadkikötőt az adeni öbölben, hogy viszont a négus Olaszországnak némi területi engedményeket tegyen. Abesszínia ezt el is fogadná, de Olaszországot a csekély területnyerés nem elégíti ki. Az olaszok azzal fenyegetőztek, hogy kilépnek a Népszövetségből, ha nem kapnak Abesszíniaiban szabad kezet. Ez a lépés pedig a Népszövetség halálát jelentené, mert hiszen Japán és Németország máris kiléptek, Amerika pedig egyáltalában be se lépett a Népszövetségbe.

Anglia gyarmati érdekeit látta veszélyeztetve és minden eszközzel igyekezett az olasz törekvéseket keresztezni: Újabb javaslatokat tett, Mussolini azonban hajthatatlan maiadt. Már késő — mondta Mussolini — Olaszország nem hiába küldött egy negyedmillió embert Kelet-Afrikába. Anglia szankciókkal fenyegetőzött, megerősítette Földközi-tengeri flottáját és Máltába, valamint Egyiptomba csapatokat küldött. Már nyíltan beszéltek a szuezi-csatorna elzárásáról és az olasz kikötők blokádjáról, újabb világháború szele volt érezhető.

Franciaország kényes helyzetbe került, mert nem mondhatott le sem az olasz, sem az angol barátságról, mindkét fél felé hajlott. A feszültség tovább növekedett és a konfliktus mind szélesebb hullámokat vert. A hatalmak két nagy csoportba tömörültek és ekkor kiderült, hogy⁷ az, ami eddig Olaszország és Anglia magánügye volt, most a fasiszmus és szociál-liberalizmus harcává vált. A Népszövetség mögött Szovjetország keverte a kártyát. A másik oldalon a négus a színes fajoknak a fehérek elleni harcát szította és valóban úgy látszott, hogy faji és vallási különbségeket félretéve, japán, arab, török, egyiptomi és néger törzsek, hercegek és tisztek sietnek a négus segítségére.

Ebben a világzűrzavarban talán csak Mussolini tudta világosan, hogy mit akar. 1935 október 2-án Olaszországban megkondultak a harangok, megszólaltak a szirénák és az egységes olasz nemzet előtt elhangzott Mussolini emlékezetes beszéde, amelyben bejelentette az abesszin háborút és megindokolta a világ előtt Olaszországnak ezt a történelmi lépését.

Az 1906. és 1908. évi olasz-abesszín szerződésben, amelyel Menelik császár az olaszok keletafrikai jogait elismerte, világosan megállapították, hogy az olasz szómáliai határ nem vonható beljebb, mint legfeljebb 200 km-re az Indiai-Óceán partjaitól. Ez a szerződés volt majdnem 20 esztendőn keresztül a hivatalos térképek alapja. De a korábban ismertett szerződésekben voltak

utalások bizonyos semleges övekre is, amelyek az alapszerződés világos rendelkezéseit sok tekintetben elhomályosították. Kétségtelen, hogy aki jogi alapokat keresett, mindkét fél számára talált okokat követeléseik igazolására. »Ual-Ual a régi olasz-szomáliai határtól mintegy 150 km-re, abesszin területen fekvő, néhány viskóból álló jelentéktelen sivatagi település, amelynek némi fontosságot csupán a közelében elterülő nagyszámú forrás, valamint az a körülmény adott, hogy fontos karavánútelágazás közelében fekszik. Száraz évszakokban a nomád pásztorok időnként ide hajtották csordáikat itatni. Az abesszinek állítása szerint Ual-Ual elvitathatatlanul etióp területen feküdt s ezt mind a külföldi, mind az olasz gyarmatügyi minisztérium hivatalos térképeivel igazolták. Az olaszok azonban időközi szerződésmódosítá-

Sir Robert Napier partraszállása Abesszíniában (1867).

sokra hivatkozva, bizonyítani igyekeztek, hogy az olasz-szomáliai pásztoroknak Ual-Ual környékén legeltetési és itatási jogaik vannak és e jogoknak érvényt is óhajtottak szerezni. Amidőn 1934-ben az 1928. évi hat évre kötött olasz-abesszin szerződés lejárt és újabb hat évre meghosszabbították, a tárgyaló felek a vitás határkérdések rendezését is napirendre tűzték, s vegyes bizottságnak kellett volna a felmerült súrlódásokat helyszíni szemlék és tárgyalások alapján kiküszöbölnie. A vegyes bizottság semleges tagjai angolok voltak.

1934 novemberében a bizottság Szomália ama szögletében dolgozott, ahol az angol és olasz Szomáliföld Etiópiával érintkezett. Amikor 1934 december 5-én az angol földmérnökök és bizottsági tagok, a melléjük beosztott abesszinekkel Ual-Ual-ba érkeztek, a helységben olasz gyarmati csapatot találtak. Az olaszok éppen irtották a bozótot és az erődítményeken dolgoztak,

mint. akinek szándékában áll otthoniasan berendezkedni. «Mi már 1928 óta itt vagyunk», — mondotta az olasz parancsnok és az erődítményen messze láthatóan lengett az olasz trikolor. A közelben, néhány száz méterrel az olasz állás előtt abesszin fitaurari, azaz parancsnok — tanyázott kis csapatával, mintegy tüntetve az olasz erőszak ellen. «Ual-Ual a négusé», — jelentette ki az abesszin vezető és olasz térképpel igyekezett bizonyítani, hogy a helység nyilvánvalóan abesszin területen fekszik. «A térképészeknek fogalmuk sincs a való helyzetről», — érvelt az olasz parancsnok, — «a lényeges az, hogy itt vagyunk és itt maradunk» — s utalt a géppuskákkal megrakott erődítményre, valamint a mögötte álló hatalmas harcokcsira. Az abesszinek követelték az olasz csapat visszavételét és a zászló bevonását. Az olasz parancsnok hátat fordított és faképnél hagyta a társaságot. Kínos volt a helyzet, mert a vita az angol bizottsági tagok jelenlétébe-η folyt le.

Az angolok igyekeztek közvetíteni, de az olaszok nem tágítottak. Majd az abesszineknek ajánlották, hogy hajoljanak meg a tények előtt, vonuljanak el és más úton keressék igazukat, azonban az abesszinek is makacskodtak és kijelentették, hogy nem hajlandók visszavonulni, mert ha mindig engednek és mindent eltérnek, egy szép napon az olaszok Addisz Abeba környékén fognak megjelenni. Példát akartak mutatni és bizonyítani, hogy országukban ők az urak; majd nem messze az olasz erődítménytől ők is beásták magukat az ual-uali forrásvidék területén.

Így álltak a dolgok, amikor kevéssel utóbb abesszin területről jövő vándorló legeltető marhacsorda akart az ual-uali forrásvidéken itatni. Az olasz őrszem visszazavarta a pásztorokat azzal, hogy ők a négus alattvalói és semmi keresnivalójuk nincsen olasz területen. A pásztorok főnöke nagy haraggal visszavonult és egyenesen az abesszin táborba sietett, ahol a fitaurarival hosszas tanácskozást kezdett. A megbeszélés eredményeként másnap a pásztorok újólág követelték, hogy az olaszok az itatást ne akadályozzák, természetesen eredmény nélkül. Ekkor az abesszinek a bokros területen át megrohanták az aszkari őrszemeket, lemészárolták őket és elfoglalták a forrásvidék egy részét. A békés itatás és táborítás azonban nem sokáig tartott. Rövidesen megjelent az olasz gyarmati csapat, hogy az elesett aszkarik haláláért elégtételt vegyen, a betolakodókat visszaűzze és a forrásvidéket visszafoglalja; az abesszinek azonban az abesszin katonaság támogatásával ellenálltak. Szabályszerű kis ütközet fejlődött ki, amelybe az olaszok minden rendelkezésükre álló eszközzel beavatkoztak; nagyszámú géppuska, golyószóró és egy harcokcsi is résztvett az ütközetben. Ez volt az első összecsapás a korszerűen felfegyverzett olasz bennszülött gyarmati csapat és a jórészt középkori fegyverzettel (handzsár, tör, lándzsa) bíró abesszin harcosok között. Nem volt kétséges, hogy az abesszinek az egyenlőtlen küzdelemben alulmaradnak, bár vitézül harcoltak és olasz oldalon is jelentékeny veszteségek voltak.

Már másnap hírül vitte a rádió az egész világon, hogy az abesszinek

Ual-Ual-nál rajtaütöttek az olasz helyőrségen és az eddig ismeretlen afrikai oázis máról holnapra világszerte az érdeklődés központja lett.

Róma és Addisz Abeba között erélyes jegyzékváltás indult meg s néhány héttel később már nyilvánvalóvá vált, hogy az ual-uali forrásvidéken történt összecsapás az olasz-abesszín háborút és a négyezeréves etióp birodalom sorsát és jövőjét dönti el.

Az olasz hadsereg szervezete 1935-ben.

A hosszú keskeny Apennin-félszigeten fekvő államot északról az Alpések magashegysége választja el az európai kontinens törzstől és így majdnem szigetállam jellegével bír. Katona-földrajzi helyzete nem előnyös: az állam hosszúkás alakja következtében a haderőnek a határ valamely pontján való gyülekezése huzamos időt vesz igénybe.

Politikai, törekvéseit az egyre jobban szaporodó népesedés elhelyezésére szükséges települési terület szerzése szabja meg. Az Apennin-félsziget a Földközi-tengert két medencére osztja és Olaszország mindkét medencében egyaránt érdekelve van. Háborús célját, az Adriai-tenger balkáni-partját nem érte el. Települési területül Afrika még meg nem hódított északi területeit szemelte ki és az antik Róma világtörténelmi nagyságának megfelelő afrikai gyarmatbirtok szerzésére törekedett. Bz a cél vezérelte a háború után a kisázsiai Dodekanesos szigetcsoport megszerzésénél és ezért akarja a Földközi-tengeren

a tengerészeti vezérszerepet megszerezni. Ez a törekvése francia és angol érdekekbe ütközik. Sajátságos földrajzi helyzete igen erős hajóhad és légi haderő tartására kényszeríti. Az igen kiterjedt határok offenzív védelme igen gyors és ütőképes egységek szervezését kívánja. Népeisége faji és vallási szempontból egységes és az új olasz életforma, a fasizmus, dinamikus erővel telítette az olasz nemzetet. A fasizmus eszmeáramlata a nemzet katonai értékét nagyban emelte és a haderő számszerű nagysága, a kitűnő technikai felkészültség mellett a magas fokon álló erkölcsi érték, az olasz nép egyik legfontosabb erőtényezője.

Olaszország hadereje az anyaország és a gyarmatok haderejéből áll. Olaszország hadserege általános védkötelezettséggel kiegészülő kerethadsereg. A szolgálati kötelezettség a 21. életévtől az 55. életévig tart. A tényleges szolgálat tartama 18 hónap, takarékosági okokból azonban 3, 6 vagy 12 havi kiképzés után szabadságot adják a hadkötelest. Háború esetén a 17—20 éves

Baratieri tábornok.

korosztályok is behívhatók. A kötelező katonai előképzés a katonai szolgálat szerves részét képezi. Egy születési korosztály átlag 260.000 fő, ebből katonai szolgálatra csak kb. 180.000 főt vontak be évente. A 18 havi szolgálat és az időelőtti szabadságolások következtében a békelétszám hullámzik; a nyári félévben kb. 330.000 fő, a téli félévben kb. 170.000 fő. Létszám 1933-ban 23.902 tiszt, a téli félévben 165.270 fő, a nyári félévben 328.220 fő volt. Kiképzett tartalék: kb. 5.000.000 fő, ebből a tábori hadsereg (a 21—39 éves korosztályok) kb. 3.500.000.

Az ország területe 4 hadseregkörletre és 13 hadtestkörletre van felosztva. Minden hadtestkörletben 2—3 hadosztály van.

A légi haderő, a szárazföldi hadsereggel és a haditengerészettel egyenrangú önálló légi hadseregből, valamint a szárazföldi hadsereghez és a hajóhadhoz beosztott repülő alakulatokból áll. Az ország területe 1935-ben 3 légi kerületre volt felosztva.

Olaszország nagyságra nézve az ötödik tengeri nagyhatalom, s így az 1920. évi washingtoni tengeri leszerelési értekezlet határozata értelmében Franciaországgal egyenlő nagyságú hajóhadat tarthat. Kzt a helyzetet még nem érte el, de a teljes egyenlőségre való törekvés az építési tervben nyilvánul.

Létszám 1935-ben a haditengerészetnél 3.336 tiszt és 48.464 fő, a katonailag szervezett tengerészalakulatoknál kikötők, műhelyek stb.) 571 tiszt és 11.885 fő.

Mozgósítás esetén a békehadsereg megkétszerezhető, kiképzett tartalék, fegyverzet és hadianyag, stb. rendelkezésre áll, de a tüzérségi löveganyag terén hiány mutatkozik. A tartalékkészletek pótlására 1930 óta évi 500 millió líra áll rendelkezésre. A mozgósítás hullámokban történik: azonnal menetkés a légi haderő, a hajóhad, az első hullámokban a gyors és az alpesi hadosztályok mozgósíthatók, a második hullámban a francia határon lévő I., II. és III. hadtestek és a jugoszláv határon lévő IV., V. és XI. hadtestek mozgósíthatók. Ezek gyalogezredeinek harmadik zászlóalja és tüzérosztályainak harmadik ütege a többi hadtestekkel együtt mozgósít. A negyedik hullámban a tartalékosokból feltöltött második vonalbeli ezredeket mozgósítják.

Az egész katonai és gazdasági mozgósítást a legfelsőbb honvédelmi tanács minisztériumközi bizottsága vezeti. A honvédelemben közvetlenül vagy közvetve minden 14—70 éves mindkét nembeli állampolgárnak részt kell venni. Az 1932 február 5-iki törvény értelmében a honvédelmi bizottságnak minden tartományban, kerületben és községben helyi bizottságai vannak, amelyek saját hatáskörükben a helyi mozgósítás és védelem ügyeit intézik. A kötelezettség kiterjed minden állampolgár és minden emberi közösség személyes szolgálatára, minden szindikátus, egyesület, társaság és szervezet szolgálatára és minden állami, községi, közösségi vagy magáningatlanra és ingó eszközre. E törvény alapján szervezték meg az ipari, gyári és

gazdasági üzemek személyi és anyagi mozgósítását. A rendelkezésre álló személyzetről, erőforrásokról, gépekről, nyersanyagokról, fél- és készgyártmányokról állandó nyilvántartást vezetnek.

A gyarmati haderő szervezése, kiegészítése, kiképzése, stb. a hadügyminiszter hatáskörébe tartozik, alkalmazása és elhelyezése tekintetében a hadügyminiszter a gyarmatügyi miniszterrel egyetértőleg dönt. Az egyes gyarmatrészek hadereje felett a közvetlen felügyeletet a gyarmat kormány-

Olasz frontharcosok (Tevere légió) Abesszíniába indulnak.

zója gyakorolja, minden gyarmatrésznek a kormányzó alá rendelt katonai parancsnoka van.

A gyarmati haderő önként jelentkezőkből kiegészülő fehér és színes alakulatokból áll. A fehér tisztek a gyarmati szolgálatra önként jelentkeznek, vagy a hadvezetőség vezényli őket. Ez utóbbi esetben a gyarmati szolgálat tartama 2 év. Az önként jelentkező fehér legénység szolgálati ideje 2 év, amely 1 évvel meghosszabbítható. A bennszülöttek 2 évi szolgálatra kötelezik magukat, amely évenként meghosszabbítható. Eritrea-

ban a bennszülött hadköteles korosztályok össze vannak írva, de katonai kiképzés nincs.

Létszám 1935-ben 1.122 tiszt és 20.120 fő, a gyarmati csendőrség létszáma 98 tiszt és 4.988 fő volt.

Az olasz keletafrikai haderők szervezete.

A Kelet-Afrikában alkalmazott olasz erők az ország haderejének csak kis részét alkották. Nagy és korszerűen felszerelt hadsereget kellett Abesszíniában alkalmazni, mert Olaszország biztosan és gyorsan akart az abesszin problémával végezni, hogy az egész hadsereg minél előbb más célokra rendelkezésre álljon, másrészt az olasz vezetés nem óhajtott még egy Adua-t és végül a rendkívül zavaros világpolitikai viszonyok között az abesszin kérdés sikeres megoldása az ifjú fasiszta birodalom döntő erőpróbájának látszott.

Azonban minden túlsúlyra való törekvés mellett is bizonyos fokig mértéket kellett tartani a Kelet-Afrikában alkalmazott erők tekintetében, mert a hadszíntérnek az anyaországtól való óriási távolsága és a helyszínen található anyagok teljes hiánya következtében a szállítási és anyagi gondok — különösen, ha a szankciókat is tekintetbe vesszük — a hadsereg növelésével párhuzamosan súlyosbodtak.

Olaszország nem óhajtotta az anyaországi haderőt a válságos külpolitikai helyzetben érzékenyen gyengíteni.

Tekintettel kellett lennie arra, hogy az abesszin háború esetleg a szomszédos olasz gyarmatokat (Libia) is érinteni fogja, tehát egyelőre ezekből nem vonhatott el erőket.

Tehát mindenképp teljes mértékben igénybevette az eritrai és szómáliai olasz gyarmatok haderejét és pedig nemcsak a szervezetszerűen meglévő alakulatokat, hanem tetemesen szaporította a meglévő alakulatok létszámát, valamint újabb bennszülött alakulatokat is szervezett. E mellett elsősorban nagyszámú, az anyaországban újonnan felállított feketeinges seregetestet küldött a hadszíntérre. Az olaszok tehát olyan seregetesteket alakítottak, amelyek az anyaországi hadrendet nem gyengítették.

A keletafrikai haderő zöme afrikai bennszülött és anyaországi feketeinges alakulatokból állott. Hogy ezeknek minden eshetőségre, kellő támaszt adjon, az olasz hadvezetőség több anyaországi első vonalbeli hadosztályt is küldött a harctérre, de az ilyen hadosztályokat új felállításokkal azonnal pótolta. Végül a vezetés tekintettel volt arra is, hogy lehetőleg minden fegyvernem és csapatnem kivegye részét a keletafrikai vállalkozásból. A hadműveleti egységeket rugalmasan, a helyzet, a parancsnok kívánságai és számos egyéb körülmény mérlegelése után szervezték meg. Valószínű, hogy az olasz hadvezetőség ezzel a tarka szervezettel azt is célozta, hogy a jövő háborúra vonatkozólag adatokat gyűjtsön a legcélszerűbb szervezetet illetően.

Az északi hadszíntér csapatainak szervezete a következő volt: Parancs-

nok: előbb De Bono vezérezredes, később Badoglio marsall. I. hadtest, parancsnok: Santini tábornok, 30. gyalog hadosztály és 4. feketeinges hadosztály. II. hadtest, parancsnok: Maravigna tábornok, 19. és 24. gyaloghadosztály, 3. feketeinges hadosztály és az eritreai hadosztály. III. hadtest, parancsnok: Bastico tábornok, 27. gyaloghadosztály és 1. feketeinges hadosztály. IV. hadtest, parancsnok: Babmi tábornok, 5. gyaloghadosztály és

5. feketeinges hadosztály. Eritreai hadtest, parancsnok: Pirzio Biroli tábornok, I. eritreai és 2. eritreai hadosztály, 2. feketeinges hadosztály, eritreai csoport.

A hadseregparancsnokságnak közvetlenül alárendelt csapatok a következők voltak: Pusteria, Asietta gyaloghadosztály, Nyugatmélyföldi és Keletmélyföldi dandár.

A déli hadszíntér csapatainak szervezete következő volt: Parancsnok: Graziani tábornok. A csoport állott a következő csapatokból: Peloritana,

Libiai gyaloghadosztály, 6. feketeinges hadosztály, Frusci- és Bergenzolicoportok.

Az egyes fegyvernemek részletszervezetére vonatkozólag következő adatokat közölhetjük:

Gyalogsági zászlóalj: 1 parancsnoksági, 3 puskás, 1 géppuskás század. Állomány kb. 1.000 fő, 27 golyószóró, 12 géppuska és 117 málhásállat. Puskás század: 1 parancsnoksági, 3 puskás szakasz. Állomány kb. 200 fő, 9 golyószóró és 19 málhásállat. Géppuskás század: 1 parancsnoksági, 4 géppuskás szakasz à 3 géppuska (6.5 mm-es Fiat-géppuska). Állomány: kb. 200 fő, 12 géppuska és 48 m. áll. Ezredközvetlen gyalogsági ágyúszakasz: 3 drb. 65/17 M. gyalogsági ágyú (hegyi ágyú). Azoknál az ezredeknél, amelyeknél 45 mm-es új rendszerű gyalogsági ágyú volt, az ezredközvetlen gyalogsági ágyúszakaszban 6 drb. gyalogsági ágyú volt. Géppuskás zászlóalj: Néhány ezrednél a 3. gyalogzászlóalj helyett géppuskás zászlóalj volt beosztva, több hadosztálynál volt 1-1 hadosztály közvetlen géppuskás zászlóalj is. Ilyen géppuskás zászlóaljak szervezetében 3 géppuskás század, összesen 36 géppuska volt. lángszórók: Némely gyalogezrednek volt 1-1 lángszóró szakasza. 1-1 ilyen lángszóró szakasz kb. 20 lángszóróval rendelkezett. A gyalogság felszerelésében 91 M. 6-5 mm-es puska és karabély volt rendszeresítve. A feketeinges égiók — azaz ezredek — 2 vagy 3 zászlóalj felett rendelkeztek. A zászlóaljak szervezete általában fedte a gyalogság szervezetét, azaz 3 puskás, 1 géppuskás és 1 parancsnoksági század. Összesen: kb. 1.000 fő, 27 golyószóró és 12 géppuska. Számos légióknak volt még egy ezredközvetlen puskás százada is (12 géppuskával). A feketeinges légiók rendszerint (3-4 löveges) gyalogsági ágyúszakasszal rendelkeztek. A légió málhásállatállománya kb. 300 drb. málhásállat. A feketeingesek fegyverzete azonos volt a gyalogságéval. A gyalogság és feketeingesek parancsnoksági szakaszaiban megfelelő számú távbeszélő állomás, vezeték és rádióállomás volt beosztva.

Eritreai zászlóalj: 1 parancsnoksági, 3 puskás és 1 géppuskás század. Állomány és beszervezet általában, mint a nemzeti egységeknél. A tisztek kizárólag olaszok, csak az altiszti kar és a legénységi állomány bennszülött. Ruházatuk: khakiszínű zsávolgy egyenruha, saru, színes haskötő és fez. Fegyverzet: Mannlicher-puska és karabély, Schwarzlose-géppuska (világháborús zsákmányanyag). Puskásszázad: 1 parancsnoksági és 3 puskás szakasz à 3 raj (2 puskás- és 1 golyószórós raj). Géppuskás század: 1 parancsnoksági és 4 géppuskás szakasz, 3—3 géppuskával. Ezredközvetlenek: azonosak a nemzeti csapatokéval. Málhásállatállomány: általában jelentékenyen kevesebb, mint a nemzeti csapatoknál. 1 bennszülött eritreai gyalogbanda szervezete: A banda kb. 1 zászlóaljnyi erőt képviselt csökkentett állománnyal és csak puskásokból állott. A banda (zászlóalj) 3—4 centuriara oszlott á kb. 100 fő, úgyhogy 1—1 banda összesen 4—500 főből állt. A tisztek olaszok, az altisztek bennszülöttek voltak. Tisztek és altisztek málhásállatokon mozogtak, mert tekintélye csak a lovasítottnak volt. Vonat csekély, az egész banda

40—5° állat felett rendelkezett. Öltözet: khakiszínű zubbony és térdnadrag, lábtekercs, egyeseknek saru, a zöm mezítláb. Minden bandának másszínű haskötő, turbán. Bennszülött eritreai lovasbanda: apró hegyilovakon, csak karabélyosok és golyószórók, géppuskájuk nem volt, tiszt olasz; altiszt, legénység bennszülött volt. 1 banda 3 centuriára oszlott, állomány kb. 4—500 fő, ruházat, mint a gyalogbandánál. Tevés banda: belsezervezete hasonló volt, mint a lovasbandaé, lovak helyett tevéken mozogtak. Irreguláris bandák: a helyi viszonyokhoz mérten saját főnökeik vezetése alatt kisebb-nagyobb felfegyverzett csoportok, amelyeket segédszolgálatra alkalmaztak, a had-

Olasz tevéosztag hadianyagot és élelmiszert szállít az elfoglalt Macalléba.

sereghez való tartozásuk a turbánjukon feltüntetett jellel történt. A hadosztálytüzérség kivétel nélkül 75/13 M. hegyiágyúval volt felszerelve. Űtegenként mindenütt 4 löveg és kereken 100 málhásállat, osztályonként 3 űteg volt. Az osztálytörzs és közvetlenek számára kb. 120 málhásállat volt. Hadtest- és hadseregtüzérség: Felszerelése 77/28 M. hegyiágyú, 100/17 és 105/28 közepeságyú, valamint 149/13 közepes tarack. Hadtest- és hadseregtüzérség: kizárólag gépkocsiszállítással, illetve gépkocsi vontatással mozgott. A gépkocsivontatást úgy oldották meg, hogy a löveg tengelyét kétkerekű rugózott gumikerekű taligára szerelték fel, tehát a löveg saját kerekei gépkocsivontatás alatt a levegőben lógtak. Említésre érdemes, hogy a tüzérségnek az afrikai

különleges légköri viszonyok miatt, az összes lőtáblázatokat át kellett dolgoznia. Tevésüteg: Az ütegnek 4 lövege volt. Az egyes löveg 4 tevére volt elosztva, minden löveghez ezenkívül 4 lőszeres tevé tartozott. Az ütegen belül ezenfelül minden löveg számára további 8 lőszeres tevé volt. A szerelék, víz, parancsnoksági szakasz stb. számára az üteg további 18—20 tevé felett rendelkezett. Eritreai lovascsoport: 3 karabélyos század, géppuskás század nem volt. Tiszt olasz, altiszt és legénység bennszülött volt. Ruházat: khaki egyenruha, saru és fez. Kis harcokcsiszázadok: minden hadtestnél kb. 18—20 gyors harcokcsiból álló gyors harcokcsiszázad volt beosztva. Hadtestfelderítő repülőrajok: minden hadtestnél 8—10 közelfelderítésre és ügynevezett kisbombázásra alkalmas repülőgép volt beosztva. Műszaki csapat: minden hadosztálynak volt 1—4 műszaki százada, 1—2 híradószázad minden hadosztálynál feltétlenül volt. Utász, árkász, hidász, vízellátó stb. műszaki századok azonban csak szükség szerint voltak a hadosztálynál. A hadtesteknél a híradószázadon kívül rendszerint egyéb műszaki századok is voltak.

Az olasz hadvezetés.

Az olasz-abesszin háború a legjellegzetesebb példája annak, hogy az ellenfél harcmódora, magatartása és fegyverzete, a terep és terepfedezet, az ellátási viszonyok (a vízellátást is beleértve), az úthálózat, valamint a klimatikus viszonyok — mily döntő módon befolyásolják a hadvezetés módját.

Mint ismeretes, az olasz erők két irányból hatoltak be Abesszíniába. A zöm északról, Eritrea felől, egy kisebb — lekötő — csoport délről, Szomáliából. Így egymástól légvonalban kb. 1000—1200 km távolságban lévő két különálló hadszíntér alakult, az északi, eritreai és a déli, szomáliai hadszíntér.

Az összes keletafrikai olasz erők fővezére — előbb de Bono tábornok, majd Badoglio tábornagy — mindkét hadszíntéren működő erők főparancsnoka volt, de egyidejűleg az északi hadszíntéren működő zömöt is ő vezette.

A déli hadszíntéren működő lekötőcsoporthoz vezére, Graziani hadsereg-tábornok, összműködés tekintetében kapott ugyan irányelveket a fővezértől, de egyébként a végrehajtásban teljesen szabadkeze volt.

Az északi és déli hadszíntér vezetés és alkalmazás tekintetében talán csak egy-két lényeges kérdésben hasonlított egymáshoz, nevezetesen abban, hogy az egyes hadműveleteket anyagilag rendkívül gondosan előkészítették és a leggondosabban kímélték az emberéletet, főleg az olasz nemzeti, tehát fehér emberanyagot. Egyebekben a két hadszíntér katonai szempontból két különböző világ volt, ezért a két hadszíntér vezetési és alkalmazási elveit külön kell tárgyalnunk.

1936 február hó 15-én a Honvédelmi Minisztérium sajtóosztályában megbeszélés volt a sajtó képviselőivel az abesszin háborúra vonatkozólag. Különösen fontos volt annak a kérdésnek tisztázása, hogy hol volt helyesebb

az olaszok részéről az abesszin háború megindítása, északon, vagy délen. Itt az a vélemény alakult ki, hogy az északról indított olasz hadműveletek előnyei ezek: Az olaszok az északi területeket már több mint 30 éve birtokolták és itt a bekövetkezendő háborúra előkészületeket tehettek. A harcterület ugyan északon igen nehéz, magas hegységeken és mélyen bevágott folyóvölgyeken vezet át, azonban ez a hadműveleti irány a legbiztosabb és leg-rövidebb, mert közvetlenül Abesszínia szívéét érinti. Az olaszoknak konkrét

De Bono tábornagy és Biroll tábornok a megfigyelőhelyen.

híreik voltak arról, hogy az abesszinek is az északi fronton vonulnak fel. A déli fronton való olasz felvonulás igen meg volt nehezítve, mert az Indiai Óceán mentén nagyobb hadikikötő nem volt, a hullámos tengerpart nagyon sekély, úgyhogy a csapatszállító hajóknak a parttól már 5 km-re meg kell állni, ennél fogva a csapatok kirakása kisebb csónakokba igen nehéz és időt rabló, végül ez a terület csak néhány éve van az olaszok birtokában, úgy hogy előkészületeket tenni nehéz volt.

A sajtókonferencia véleménye szerint azonban a fentiekből nem követ-

kezik, hogy az olaszok kitartanak az északi hadműveletek mellett; lehetséges, hogy a háború folyamán haderejüket át fogják csoportosítani.

Az értekezlet foglalkozott azután az abesszin háborúnak az európai olasz hadseregére való hatásával is. Olaszország gyengülése Európában az abesszin háború folytán nem volt tapasztalható, az ország több millió embert tud azonnal fegyverbe állítani; ebből csak 300,000 ember volt Abessziniában. A Keletafrikában alkalmazott olasz hadosztályok 90%-a a régi, még világháborúból származó hadianyaggal van felszerelve, míg az európai hadosztályokat új anyagokkal szerelik fel. Az egész olasz hadsereg kiképzése szempontjából az ifjabb korosztályokból vezényeltek katonákat Abessziniába, hogy minél többen tegyenek szert hadi tapasztalatokra. A fasiszta hadosztályok köztudomásúlag alkalmi szervezetek. Abessziniában összesen 300 repülőgép van, ezeket már 1929-ben második vonalba, 1933-ban harmadik vonalba állították. Az egész olasz hajóhad az európai vizeken van. Olaszország pénzügyileg sokáig fogja bírni a háborút, külföldi fizetésekre nem adja ki aranytartalékát, hanem mindent igyekszik az országon belül előteremteni. A külföldi beszerzéseket nagyon megszorítják, az ország nyersanyagkészlete évekig eltart, Olaszországban van még nikkell és kőszén is; bányászatuk megindult; eddig ezeket nem volt érdemes Olaszországban bányászni, mert az előállítás költségei nagyok voltak. Az egész ország egyöntetűen áll Mussolini mögött és az olasz közhangulat teljesen a háború mellett van. A katonák lelkesedéssel szállnak hajóra.

Északi hadszíntér. Az olasz vezetést itt, főleg a hadműveletek gondos anyagi előkészítése, továbbá az erők feltétlen együttartása, tehát a kiküldönitésektől való teljes tartózkodás, nagyfokú óvatosság, emberkímélés és az oldalak és hát iránti érzékenység jellemzi.

Bőséges és minden körülmények között hosszú időre biztosított anyagi megalapozás nélkül nincs hadművelet, sőt valamely folyamatban lévő akció is az ellátási lehetőségekhez igazodik. Azaz, ha az ellátás valamilyen okból nem tudja a hadműveletek ütemét követni, megállás, sőt sok esetben a nélkül, hogy az ellenfél nyomása ezt szükségessé tenné, visszavétel következik, nehogy az ellátásban fennakadás álljon be. Nélkülözésre, vagy csökkentett ellátásra lehetőleg átmenetileg sem számítanak.

Támadás itt csak szorosan zárt hézagnélküli kötelékekkel történik, hogy minden beszivárgást megakadályozzanak s ne legyenek nyitott oldalak és hézagok. Előrehaladás csak terepszakasonként. Elérve egy alkalmas terepszakaszt, a csapat védelemre rendezkedik be és megvárja, amíg a mögötte lévő úthálózatot rendbehozzák, az utánpótlást megszervezik és a következő előreugráshoz szükséges anyagi megalapozás megtörténik.

A háborúban, a hadszíntér földrajzi viszonyai, az európaiak számára nehezen elviselhető gyilkos klíma, s elsősorban a meglevő úthálózat silánysága rányomta bélyegét mindkét fél hadviselési módjára.

A használható utak hiánya sokkal nagyobb mértékben érvényesült a

motorizált, technikai túlsúlyban lévő olasz hadsereg hadműveleteinél, bár maguk az olaszok is számoltak az itteni kezdetleges útviszonyokkal és szintén nagy tevé- és összvérkaravánokat használtak fel a hadsereg szükségleteinek szállítására. Az utak hiánya miatt az olasz hadsereg kénytelen volt hadműveleteit «szökellésszerűen», illetve hadműveleti szünetek bekapcsolásával végrehajtani. Ezt úgy kell érteni, hogy minden nagyobb hadműveletet a

Ras Széjum, Tigré hercege.

szükséges utak építése és a hadtáborrendezések kiegészítése végett nagyobb hadműveleti szünetnek kellett követni.

A háború lefolyásából látjuk, hogy az első offenzíva után De Bono főparancsnoknak hadműveleti szünetet kellett beiktatnia. E szünetek alatt Caffa tábornok hadmérnöki főnök vezetése alatt mintegy 60 km műutat kellett építeni, amihez a szükséges kutak fúrása, valamint vízvezetékek építése is járult. A második (október 26—30) és a harmadik (november 3—8)

offenzíva befejezte után megint nagyobb hadműveleti szünetnek kellett bekövetkezni.

Kikülönítéseket — századok, kisebb különítmények — kiküldését, az olaszok hibáinak tartották, mert az abesszinek sokkal gyorsabbak voltak, mint az olasz csapatok s a kikülönített erőt azonnal megkerülték, körülfogták és megsemmisítették. Az abesszinek óránként könnyedén megtettek 8—10 km-t és nem volt vonatuk, tehát oldaluk és hátuk se, viszont az olasz csapatnak mindig voltak sebezhető részei (málhásállat, teve, vonat stb.), s így a kikülönített részek az abesszinek biztos zsákmányai voltak.

Minden támadás csakis alapos tűzérési és repülőbombázással való előkészítés után indult meg, hogy az ellenséget ezzel anyagilag és erkölcsileg megrendítve, a saját veszteségeket a lehető legkisebb mértékre csökkentésük.

A mélységi tagozás rendszerint nagy volt; azon a terepszakaszon, amelyből a támadás megindult, rendszeren megfelelő erő maradt vissza, hogy az elhagyott állást addig biztosítsa, amíg a támadás sorsa el nem dől és esetleges balsiker esetén a visszavonuló csapat számára kész felvételi állás legyen.

A felderítés, — mind a közeli, mind a távfelderítés — elsősorban a repülőerők és hírszerzők feladata volt. Nagyszámú bennszülött állott az olasz hírszerzés szolgálatában, ezek hozták az alaphíreket, amelyek rendszerint helyesek voltak, csak a legtöbb esetben túlozták a számokat (kb. tizedrészére kellett számadataikat csökkenteni). Ezután repülővel ellenőrizték a hírszerzők jelentéseit. Az általában vegetációnélküli, vagy igen gyér növényzettel fedett terepen a repülők mindent láthattak. Igen fontos és lényeges hírszerzési forrás volt a rádiólehallgatás.

A földi felderítés általában igen szűk korlátok között mozgott, a legtöbb esetben csak a csapat biztosítási körletében, mintegy a biztosítás kiegészítéseként működött. Ha itt-ott messzebbmenő földi felderítési tevékenységgel találkozunk, ez főleg a bennszülött bandákra hárult.

A biztosításra, — az ellenfél sajátos harcmodorára való tekintettel — rendkívül nagy súlyt vetettek. A megállások, táborhelyek, parancsnoksági álláspontok, kiválasztásánál' főleg tűzérési szempontok voltak döntők. Ilyen módon a terepelőnyök kiaknázása révén máris bizonyos fokú biztonság következett be, de a csapatok csoportosítása is a biztosítás fokozását szolgálta. Ezenfelül minden csapat és vonatrész védhető fallal és lehetőleg drótkadállyal is körülvette magát, hogy meglepetések ellen biztosítva legyen.

Támadás végrehajtása folyamán a repülőerők bombázógépeikkel az általában hiányzó nehéz és csak gyér számú közepes tűzérési tűzét pótolták, a felderítő és vadászgépek pedig géppuska közeltámadásaikkal (a felderítőgépek könnyű bombáikkal is) működtek közre. A siker kiaknázása és az üldözés főleg a repülőerőkre hárult. A földi üldözés — a kikülönítésektől való tartózkodás és az üldöző különítmények anyagi ellátási nehézségei miatt — rendszerint elmaradt. A sikerrel támadó csapat, a kitűzött cél elérése után

a kijelölt terepszakaszon gondosan védelemre rendezkedett be, bevárta az úthálózat rendbehozatalát, az utánpótlást és felkészült a következő szökelésre.

A parancsnokságok álláspontjai közel voltak a küzdőkhöz. Magasabb parancsnokok (dandár-, hadosztály-, hadtestparancsnokságok) szűkebb törzseikkel szintén messze elől a csapatkörletben tartózkodtak. Ez a körülmény az összeköttetést és híradást természetesen nagymértékben egyszerűsítette. Egyébként a híradás súlya a vezetéknélküli eszközökön, elsősorban a rádión nyugodott, mert a vezeték nem követhette volna a mozgás ütemét.

Aszkari csapat.

Anyagi ellátásban — lőszer, víz, élelem, sebesültellátás — hála a páratlanul gondos megszervezésnek, soha az egész háború folyamán a legcsekélyebb zavar, vagy fennakadás nem következett be. Az utánpótlás, sebesültellátás stb. elvileg gépkocsikon bonyolódott le, csak egészen kivételes esetben kellett a csapat málhásállatait igénybe venni erre a célra. Kivétel volt itt a Tembien területe, ahol nagyobb távolságokra kellett málhásállat és tevé igénybevételevel az ellátást eszközölni.

Az abesszin háború folyamán az olaszok többször használták fel a repülőgépeket még a csapatok ellátására is; különösen a kikülönített csapatrészek számára szállítottak a repülőgépek lőszer, élelmiszert és vizet; ezeket az

anyagokat a repülőgépek ejtőernyőkkel eresztették le. A repülőgépeket még a sebesültek visszaszállítására is felhasználták, különösen a súlyos sebesülteknél, akiknek állapota azonnali kórházi ápolást igényelt és autókön nem voltak elszállíthatók.

A védelemre való berendezkedés egészen különleges volt és számolt az abesszin harcmóddal és fegyverzettel. Mivel az ellenségnek nem volt tüzésége és korszerű fegyvere, vagy legfeljebb csak nagyon kevés, a főellenállási vonal lendszerint álló lövészek számára puskaövedék ellen fedezéket nyújtó nyers kőfalmellvéd volt. Ezek a kőfalak lőrésekkel voltak ellátva és sokszor 1—2 réteg homokzsák védte a lövést az esetleges kőszilánkoktól.

Az ily kőfalakból a harcászatiilag fontos pontokon a terephez idomuló kis várszerű támaszpontokat képeztek ki, mint minden gyarmati háborúban és ezeket többsoros drótakadályövvvel vették körül. Ezeket a redoutszerű támpontokat — amelyeknek megszálló ereje 1—2 szakasz, vagy 1 század és néhány géppuska vagy gyalogsági ágyú — ellátták 8—14 napi élelemmel, vízzel és lőszerrel, úgyhogy szükség esetén, ha ezt a kis erődöt el is vágnák, önmagát mindaddig tartani tudja, amíg felmentés nem érkezik.

Az ily módon megerősített támaszpontok az oldalozó tűzhatás és kölcsönös tüztámogatás elvei alapján mélységbe voltak tagozva. A főellenállási öv erődítményei rendszerint összefüggő akadály övvel voltak összekötve s a közöttes területen az esetleges erősítési csapatok számára összefüggő, avagy lövészcsoportok számára elegendő megszakított falfedezékeket találunk.

Sok esetben a tüzéség a gyalogság védelmi övében volt állásban; ilyenkor, ha gyalogság és tüzéség volt egy erődben együtt, a támaszpont terjedelmesebb volt. A tüzéségi figyelők, valamint a parancsnokságok figyelőhelyei rendszerint a gyalogsági vonalban, a fallal körülkerített erődön belül voltak, néha a figyelőhelyek külön kis erődítést alkottak, de a gyalogsági védőöwvel összefüggésben. Az egyes erődökben a megszálló legénység és a parancsnokok elhelyezése sátrakban, vagy barakkokban történt. Tartalékok, vonatrészek, gépkocsitelepek, intézetek a legtöbb esetben még a hátrabbeső területeken is, védhető kőfallal és drótakadály övvel voltak körülvéve. Az esetleges ellenséges beszivárgásokra való tekintettel, még a többszáz km-re hátul lévő hadtápraktárak is ilyen védelmi berendezkedéssel voltak ellátva.

Az összes csapatrészekhez autóutak vezettek és az ellátás elvileg gépkocsival történt. A csapatkörlet útjai sokhelyütt komolyan épített utak voltak, amelyek tetemes munkát igényeltek. Sok helyütt azonban elegendő volt a terep némi egyengetése, a széléknek kövekkel való jelölése, útjelzőtáblák elhelyezése stb.

Valamilyen okból fontosabb pontokon, vagy vidékeken, pl. Adua, Akszum, Adigrat stb. terjedelmes várak, vagy vánendszerek alakultak. Adigiat, mint fontos hadtápközpont 1400 m kerületű külső várfallal, 400 m kerületű belső várral rendelkezett, saját tüzésége és megszálló csapata volt. Hasonlóképpen Adua—Akszum környéke is rendkívüli módon meg volt erősítve, mert ez a

terület volt az abesszinek vágyakozásának legfőbb tárgya. Adua 9—10 külső erőddel és 4 belső erőddel, Akszum 3 belső erőddel és 18 km hosszú külső összefüggő övvel rendelkezett. Ezeknek a megerősített helyeknek külön meg szálló csapatuk volt, s ez akkor is bennük maradt, ha a hadműveletek előrehaladtak.

Déli hadszíntér. Délen érdekes vezetési módot figyelhettünk meg. Ez abban állott, hogy kevés erővel hogyan lehet nagy térben működni. Nagy vonásokban Graziani tábornok vezetési módja a következő volt: Kevés erejét összpontosítva az ellenfélnek először az egyik csoportját támadta meg

Abesszin gárdagyalogság.

és kényszerítette visszavonulásra, majd sikeres hadművelet után az erőt gyorsan eltolva, az ellenség másik csoportja ellen fordult és azt verte meg. Ezután újból gyors átcsoportosítás következett és új hadműveleti irányban kezdett működni.

Az egyes hadműveletek menete következő volt: 1. mozzanat 1935 novemberben, előretörés Belet-Uen területéről Ras Nasibu csoportja ellen és Uardere, Ual-Ual, Gabredarre elfoglalása. 2. mozzanat 1936. januárban, előretörés Dolo területéről Neghelli ellen, Ras Deszta csoportjának megsemmisítése végett.

3. mozzanat 1936 áprilisban, előretörés Gabredarre, Uardere, Gherlogubi

területéről Harrar-Dzsidzsiga ellen és Ras Nasibii csoportjának megsemmisítése.

Általában 1—1 hónap kellett a csapatok eltolására és a támadás előkészítésére, 1—1 hónap a végrehajtására. Graziani a siker feltételeit a gyorsaságban, a hadműveletekben és az anyagi előkészítésben látta. Kisebbségi kötelek is hadászati feladatokat kaphattak. A víz elsőrangú fontosságára való tekintettel a folyók voltak a természetes hadműveleti vonalak.

A menetek, felderítés és harc végrehajtására vonatkozólag a következő elvek jutottak érvényre:

lényegileg minden menet az ellenség hatáskörén kívüli területeken, sőt néha az ellenség közelében végrehajtott megközelítéseknél is, gépkocsiszállítással történt, másként lehetetlen lett volna a meglepő eltolásokat 500—600 km-es távolságokra idejében végrehajtani; sokszor a málhásállatokat is, gépkocsin szállították. Ez természetesen nem jelent annyit, hogy részek — legalább is időnkint — gyalogmeneteket ne hajtottak volna végre. Gépkocsival az utakon kívül is lehetett szükség esetén mozogni. A felderítés Szomáliában is a repülő és hírszerzők feladata volt. A bennszülött hírszerző megállapított valamit, ezt repülő ellenőrizte és így mindig megbízható felderítési eredményeket értek el.

Az előnyomulás a következő módon zajlott le: Az elővéd előtt 8—10 km-re haladt az él, 70—80 bennszülött dubat 3—4 tehergépkocsin, 2—3 páncélgépkocsi fedezete alatt. Amikor ez az él az ellenséggel érintkezésbe lépett, a dubatok a páncélgépkocsik oltalma alatt gépkocsiról szállottak és megszállva a menetvonal közelében lévő terepet, biztosították az elővéd felfejlődését. Az elővéd éppúgy mint a csapat többi része, gépkocsin mozgott előre, a fentebb említett dubat-él oltalma alatt szállott gépkocsiról és erejének egy részét a visszamaradó gépkocsik fedezetére hagyta vissza, az ellenséggel érintkezésben gyalogosan mozgott tovább előre. Az ugyancsak tehergépkocsikon előre mozgó főcsapat most már a kocsiról szállt és felfejlődött elővéd oltalma alatt tolódtott el a támadási területre és csak akkor szállott gépkocsiról, ha a viszonyok okvetlenül megkövetelték; a tartalék sokszor gépkocsikon maradt. A repülőerők bombákkal és géppuskáikkal működtek közre a gyalogság harcában. Tüzérség természetesen szintén gépkocsi-szállítással mozgott, ugyanígy a híradócsapat, az egészségügyi oszlop és ellátási-szervezet is. Híradás úgyszólván kizárólag a rádióra volt alapozva. A parancsnokságok gépkocsijaikon a legelső vonalak közelében tartózkodtak.

Ezzel a harcászati módszerrel sikerült az olasz vezetésnek egészen csekély veszteséggel nagy területeket elfoglalni. Az ellenség mindenütt és minden alkalommal, amikor az olasz csapat előnyomult, kitért, úgyhogy a támadó csekély ellenállásra talált. Az egész háborús tevékenység folyamán az olaszok Szomáliában csak néhány tisztet és kevés embert veszítettek háborús sebesülés, vagy találat következtében, az abesszinek veszteségei természetesen na-

gyobbak voltak. De az abesszin veszteségek is főleg úgy állottak elő, hogy az ellenség a víztől elszorítva szomjan, vagy esetleg táplálék hiányában éhen pusztult.

Az ellátást, ami a sikeres hadművelet egyik alapeleme, oly módon szervezték meg, hogy a várható és szándékolt hadműveleti irányokban messze előretolt hadtápközpontokat létesítettek. Ezeket a hadtápközpontokat bőven ellátták minden szükséges anyaggal, amire a szóbanforgó irányban alkalmazásra kerülő erőknek szüksége lehetett, mert a tulajdonképpeni bázisok — a

Abesszin harcosok a Tana-tó vidékéről.

tengeri kikötők — Mogadiscio, Merca, Chisimajo, — mind 500—1000 km távolságra voltak az első vonalaktól.

A csapat- és teherszállításra alkalmazott tehergépkocsik legnagyobb része az 1934. évben beszerzett új Ford-típusú, amerikai gyártmányú, igen fürge, magas felépítményű, rendkívül erős motorral rendelkező gép volt, ezek a terepen át is elég jól tudtak mozogni.

Az elért területen a csapat azonnal védelemre rendezkedett be, de védelemre voltak itt berendezve a fontosabb hadtápközpontok, forráshelyek, telephelyek is. A védelemre való berendezkedés a talajviszonyokhoz és a

terepfedezethez idomult. Közös vonásuk volt a védőállásoknak, hogy csak puska- lövedék ellen készültek, a leplezésre nem fordítottak különösebb gondot, egyébként azonban igen erős építmények voltak.

Neghelli környékén a hangyabolyokhoz hasonló géppuska és puskás fészkek, egyebütt nyerskőfal mellvédek, vagy árkok alkották a védőállás gerincét. A hadtápközpontok rendszerint itt is nyerskőből épített támpontokkal voltak körülvéve, a támaszpontokat drótakadályöv kötötte össze egymással. Voltak itt is erődíjvel körülvett megerősített helyek; a megadiscioi kikötő védelmére 60 km hosszú összefüggő védőállás épült többszörös drótkadályóval.

Abesszin hadsereg-szervezés és harcászata.

Abessziniában nem volt rendezett állami közigazgatási szervezet, tehát rendes hadsereg sem volt.

1933-ig csupán a fővárosi, kb. 3000 főnyi — 3 zászlóalj és 1 lovasosztály — rendőrtestület lehetett valóban szervezett katonai alakulatnak minősíteni. Ez a rendőrtestület khaki egyenruhát, lábbelit viselt és volt bizonyos katonai felszerelése is. Egy csoportja Diredauaban és Harrarban, a zöme Addisz Abebában állomásozott, részeit a dzsibuti-addisz abebai vasútvonal biztosítására használták. Egyébként a többi fegyverfogható lakosságból esetleges háború esetére felállítandó hadsereg általában nem igen különbözött attól a Menelik-féle hadseregtől, amely Aduánál Baratieri olasz tábornok csapataival szemben állott.

A belső rend helyreállítása és a tartományi főnökök túlkapásainak és elhatalmasodásának megakadályozása céljából a négus mindinkább szükségét látta, hogy a szervezett fegyveres erőt szaporítsa. 1933 kezdetén a császár megújította a belga katonai misszióval kötött szerződést a reguláris hadsereg továbbfejlesztése érdekében. Számos külföldi tisztet hívtak meg a katonai misszió kibővítésére, kiképző központokat létesítettek Harrarban Harrar és Ogaden tartományok részére; Gobában Bole tartomány részére; Dessiében Uolo tartomány részére; Aghressalamban Sidamo és Borán tartományok részére és Goréban az Ilu Babur környék számára.

E rendszeres intézkedések révén a császári gárda az olasz-abesszin viszály kitoréséig kb. elérte a 6—8000 főt és kb. 150—200 golyósóróval, 24—30 géppuskával, egy üteggel és egy lovasosztállyal rendelkezhetett. Volt már néhány, a francia saint-cyri akadémiát végzett abesszin tiszt is a gárda kötelékében. A mozgósítás alkalmával, a behívott pótlások beszámításával és gyors utánképzésével a császári gárda talán 10 zászlóaljat, néhány lovasosztályt, üteget és kisebb különleges alakulatokat állíthatott fel.

Az abesszin fegyveres haderő legnagyobb része továbbra is a különböző tartományok által kiállított népfelkelőkből került ki. Ennek a népfelkelő hadseregnek a magját a császár birtokában lévő tartományrészek férfilakos-

sága szolgáltatta, de a zömét a többi tartomány kormányzói, főnökei és al-főnökei parancsnoksága alatt álló kisebb-nagyobb bandák alkották.

A bandák nagysága nagyon különböző volt; 1000—1500 főtől egészen 10,000 főig terjedő csoportokról volt szó, amelyek az elképzelhető legkülönbözőbb alcsoportokra tagozódtak a vidék körülményei szerint; 10—15 főből álló alcsoportok váltakoztak 500 fő erősségű alcsoportokkal.

Ras Mulugéta abesszin hadügyminiszter.

Lényegileg tehát a császári gárdán kívül tulajdonképpen fegyveres erőről a szónak európai értelmében nem lehetett szó. Nem is volt meg az előkészület és az alap az ország férfilakosságának alkalmazható fegyveres szervezetbe való foglalásához, hanem egyszerűen az egyes tartományok főnökei annyi embert állítottak be a mozgósított fegyveres erő kötelékébe, amennyit jónak láttak, vagy amennyit össze tudtak terelni és felfegyverezni. Az ilyen kezdetleges és európai, értelemben hadseregszervezetnek nem tekinthet a katonai berendezkedés mellett természetesen a mi fogalmaink szerinti hadsereg nem volt felállítható.

A nyilvánosságra jutott adatok szerint Abesszínia a háborúra kb. 400—450,000 főnyi harcos hadsereget állíthatott ki. A férfilakosság számarányához viszonyítottn még fennmaradó kb. 400,000 fő férfi, nyilván hadi segédszolgálatot végezhetett. A hadsereg nagysága attól függött, hogy az egyes tartományok, az illető tartomány és törzs vezető férfiai és lakossága milyen viszonyban voltak a központi hatalom birtokosaival. Császárhű tartományok és törzsek jobban megerőltették magukat, míg azok, amelyek elnyomottaknak érezték magukat és a korábbi időkben talán sanyargatásoknak voltak kitéve, mindenképpen igyekeztek magukat a katonai szolgálat alól kivonni. A nagy kiterjedések és hiányosan működő központi vezetés és közigazgatás mellett tág tere nyílt annak, hogy jelentős országrészek csak aránytalanul kis mértékben vegyék ki a részüket a háborúból.

Lényegileg az ország központjában — a fennsíkon — elterülő tartományok voltak a császárhoz leghívebbek és a legharciasabbak, míg a perifériákon, főleg a sík vidékeken levő tartományok, abesszin szempontból kevésbé megbízhatók voltak; az olaszokhoz átpártolt abesszinek javarésze ezekről a vidékekről származott.

A mozgósított abesszin erők területenkint az illető országrész, vagy tartomány főnökének parancsnoksága alatt, alkerületenkint az alfőnökök vezetésével alakultak meg, elsősorban a hazai föld védelmére. A fővezér a négus volt, fővezérsége azonban inkább elméleti volt, meit valóban csupán a császári gárda és a saját tartományaiból toborzott erők felett tudta hatalmát döntő módon érvényesíteni. Az egyes Ras-ok vezérei voltak a saját tartományuk által kiállított fegyveres elemeknek. Az északi hadszíntéren működő Ras-ok: Ras Kassza, Ras Széjum, Ras Imru, Dedzsasz Aialeau Burru. A déli arconalon működő Ras-ok: Dedzsasz Nasibu, Dedzsasz Merid, Ras Deszta Damtu.

Az abesszin hadköteles vagy gyalogszerrel vonult be, vagy pedig, ha volt saját lova vagy öszvére, joga volt lóháton szolgálatot teljesíteni. Az így bevonuló harcosokból azután a ras, a viszonyoknak és saját elgondolásainak megfelelő gyalogos, vagy lovas alcsoportokat alakított. Csupán Galla vidékéről, ahol nagymennyiségű málhásállat és ló volt, vonultak be jelentősebb számban lóháton és ezekből lovas bandák alakultak, de természetesen itt sem lehet szervezetszerű lovasság megalakulásáról beszélni. A lovak aprók, gyorsak és igen ellenállóképesek voltak.

A tüzérség állítólag néhány elavult típusú ágyúval rendelkezett. Néhány Európában kiselejtezett repülő és elavult harckocsi, valamint némi kevés híradóeszköz állt még rendelkezésére az abesszin hadseregnek.

A tisztikar azokból a polgárokból került ki, akik valamilyen állami közigazgatási funkciót végeztek. Nem voltak kizárva a vezetésből a nagyobb papi szervezetek vezető férfiai sem, akik azonban maguk helyet valamelyik bizalmi emberükre bízták a tényleges katonai vezetést. Ilyenformán minden község, kerület, tartományrész vagy tartomány feje, a hatáskörébe tartozó területről bevonuló fegyveresek parancsnoka volt.

Fölé- és alárendeltségi viszony — európai értelemben nem volt. Az egyes tartományok által kiállított csapatok vezetőivel — amennyiben a négus parancsait valóban végrehajtották — a négus intézkedett. Hogy a ras-ok együttműködése a harcban és a hadműveletek folyamán olyan esetekben, amikor sürgős elhatározásról volt szó és a négus utasításai nem érték el őket, milyen volt, még ma is felderítetlen, csak itt-ott szerepelt egy-egy, több csoportot vezénylő közbeeső vezető.

Ha valamelyes rangsorról, vagy fölé és alárendeltségi viszonyról beszélhetnénk, akkor következő módon lehetne a hatásköröket megállapítani: Az egész

Abesszin önkéntesek.

fegyveres erő parancsnoka a négus. A Ras békében egy tartomány kormányzója, háborúban a tartomány által kiállított fegyveres erő parancsnoka volt. Ő nevezte ki a kerületek vezetőit, 24 dobost tarthatott. Dedzsaszmacs negast: nagy kerület főnöke békében, 12 dobos járt neki, ő volt a kerület fegyveres erejének vezetője; a négus vagy a Ras nevezte ki, több Dedzsasz lehetett neki alárendelve. Dedzsasz: valamely kisebb kerület vezetője és a kerület fegyverfogható lakosságának parancsnoka, ugyancsak a négus, vagy a Ras nevezte ki. Egyéb parancsnoki megjelölések: Fitaaurari: elővéd parancsnoka. Aszmacs: az utóvéd parancsnoka. Kagnaszmacs: a jobbszárny parancsnoka. Graszmacs: a balszárny parancsnoka, utóbbi két funkcionárius békében

polgárikörletek parancsnokai is voltak. Basciani: alantos tiszt. Scelecai: 1.000 fegyveres parancsnoka, ez azonban tiszteletbeli cím volt, amelyet bizonyos érdemekért osztogattak. A szervezés és erőcsoportosítás tehát kevésbé a hadműveleti szükségletek, mint inkább az adott viszonyok szerint alakult ki.

Az abesszin erők csoportosítása a háború kezdetén 1936 kezdetéig következő volt: Bszaki eritreai hadszíntér: Kb. 200.000 fő (az összerő kb. 45%-a). a) Nyugaton a Setitben Ras Imru parancsnoksága alatt kb. 25—30.000 fő, b) középen a Tembien vidékén Ras Kassza és Ras Széjum parancsnoksága alatt 50.000 fő, c) a Keleti szárnyon erősen a mélységbe tagozva Macallé-Dessie területén Ras Mulugéta (később állítólag Ras Chebede) parancsnoksága alatt kb. 100—120.000 fő. Déli szomáliai hadszíntér: Kb. 140—150.000 fő (az összerő 30—35 %-a) a) Nyugaton Dolo-Neghelli környékén Ras Deszta kb. 50.000 fő, b) Keleten Harrar és ettől délre, Ras Nasibu 60.000 fő, c) Középen a két csop. közt és tart. Chigner tájékán, Dedzsasz Bejenemeriti 30.000 fő, Központi tartalék: Asfanozen herceg trónörökös: Dessie környékén 25.000 fő. (Közötte a kb. 8—10.000 főt kitevő reguláris császári gárda.) Valamelyes erő Addisz Abeba környékén volt, míg 15—20.000 fő állítólag a forrongó tartományokban a rendet tartotta fenn. Az így megalakult nagy csoportok a helyi viszonyoknak megfelelő és rendszerbe nem foglalható alcsoportokra tagozódtak.

Az itt felsorolt számszerű adatokat még nagyjában sem lehet helytállóknak tekinteni, mert rendes szervezet hiányában az állományok úgyszólván ellenőrizhetetlenek voltak. Bizonyos azonban, hogy az itt felsorolt számok a lehető legfelső határértékeket képviselték és ki tudja hány nem harcos is szerepelt a harcosok állományában. A ténylegesen küzdők létszáma legfeljebb általában a felére volt tehető.

Az első félévben lezajlott harcok folyamán, — kivéve a Ras Nasibu, a Dedzsasz Bejenemeriti és talán a trónörökös parancsnoksága alatti csoportokat, azaz összesen kb. 110—120.000 főt, — valamennyi csoport több-kevesebb veszteségeket szenvedett, a számok tehát jelentékenyen leolvadtak. 1936 tavaszán az említett érintetlen három csoportnak talán kb. 100—120.000 főnyi létszámán felül, aligha tett az egész abesszin haderő több mint 60—80.000 főt.

Az abesszin vezetés egyike a háború legérdekesebb jelenségeinek. Szakszerű elhatározások váltakoztak a legérthetlenebbeknek látszó eseményekkel. Rendkívül ügyesen végrehajtott vállalkozásokat oly harci cselekmények követték, ahol a katonákat minden józan megfontolás és gondolkodás nélkül arctámaddal vezették neki az olasz géppuska- és tüzérségi tömegtűznek, többször megismételve a halálos rohamot.

Az abesszin vezetés többször bebizonyította, hogy tud merész, erőteljes és hatásos elhatározásokra jutni; például ügyesen vezette a halogató harcokat az északi hadszíntéren; a Tembien ellen vezetett támadásokkal éket vert az

olasz hadsereg két főcsoportja közé s így Hausient fenyegetve az olasz utánpótlás főütőere ellen akart hatni. Ott támadt, ahol a terepviszonyokat tekintve az abesszinek voltak fölényben (Tembien). Az olaszok háta ellen intézett ismételt vállalkozások arra vallanak, hogy a négus, vagy tanácsadóí előtt a hadvezetés elvei nem voltak ismeretlenek.

Abesszin gyalogság tűzharcban.

Ellenben érthetetlennek látszik Ras Mulugéta csoportjának úgyszólván minden komoly ellenállás nélküli kitérése 1936 februárban Macallé-Amba Aradam-Antaló környékén, avagy Ras Deszta teljesen passzív magatartása januárban a Dolo-Neghelli vonalon; alig fejtett ki ellenállást és mégis jelentékeny veszteségeket szenvedett; Ras Deszta — úgy látszik — nem tudta a rábízott tömeget mozgatni és ellátni. Érthetetlen Ras Kassza és Széjum harca a

Tembienben február végén, amikor az olaszok majdnem teljesen bekerítették őket, vagy Ras Imru ismételt arctámadásai március elején az olasz felfejlődött II. hadtest ellen Selaclaca-nál.

A sokszor érthetetlennek látszó vezetési módszerek, elhatározások és hadműveletek magyarázatát jórészt a sajátos abesszin viszonyokban találjuk. Külső és belső politikai viszonyok, egyes ras-ok egyéni érdekei, anyagi problémák, a szigorú katonai értelemben vett szervezet és fegyelem hiánya, egyes ras-ok és alparancsnokok alkalmatlansága a katonai vezetésre indokolta a harcselekmények végrehajtásának helyét, idejét és végrehajtási módját.

Mint ismeretes, a négus saját elhatározásából, vagy tanácsadói javaslatára, a határmenti területeket földadta, hogy ezzel is tanúsítsa a világ előtt békés szándékait és bebizonyítsa, hogy ő a megtámadott fél.

A kiűritésre ítélt területek Ras-ait azonban ez a rendelkezés mintegy a saját birtokállományuktól fosztotta meg, tehát hevesen elleneztek ezt a tervet. Sikerült is rávenniök a négust, hogy ellenakciót kezdhessenek (Tembien, Setit-menti harcok 1935 végén).

A nagyobb testek ellátása oly területeken, ahol van erőforrás, könnyebb volt, tehát az erőcsoportosítás sokszor attól függött, hogy a szóbanforgó terület el tudja-e tartani, legalább részben, a hadsereget. A harcosok lehetőleg a saját otthonukat és vagyonukat óhajtották védeni, tehát elvileg a saját törzs vidékének védelmére alkalmazták őket.

A bevonultak és vezetőik soha nem voltak katonák, kiképzésben semmilyen irányban nem részesültek, nem ismerték a katonai fegyelem fogalmát, hanem csupán a velük született harcias szellem, vadásztehetség, terepismeret, tájékozódási képesség stb'. avatta őket harcosokká, végül a fehér ember elleni gyűlölet és féltett szabadságuk szeretete kovácsolta őket úgy ahogy össze oly bandákká és csoportokká, amelyekkel némi ellenállást lehet tanúsítani.

Ha mindehhez hozzávesszük az anyagi (főleg lőszer és szállítási) nehézségeket, valamint a szervezett csapatvonat és utánpótlás hiányát, sok érthetetlennek látszó ténykedésükre magyarázatot találunk.

Az abesszin emberanyag erőteljes, ügyes, gyors, rendkívül kisigényű, jól tűri a meleget, a szomjúságot és az időjárás viszontagságait. A katonák harcias szelleműek, azonban hiányzott a fegyelem fogalma, továbbá a vezetőikben való bizalom és így sikertelenség esetén hamarosan felbomlott a rend. Főerősségük a gyorsaság, igénytelenség és a kézitusa, lőfegyverrel már kevésbé tudtak bánni, géppuskával és löveggel egyenesen rosszul lőttek; amiben tehát kiképzés kell, abban gyengék voltak. Rendkívül gyorsan és kitartóan meneteltek, óránként 8—10, naponta 60—80 km-t is megtettek, néha bámulatos gyorsasággal tolódtak el egyik helyről a másikra. Egyes helyeken a repülőkről megállapított nagyobb erőnek másnap a környéken már nyoma sem volt, hanem egészen más vidéken bukkant fel.

A terepet jól ismerték és jól kihasználták. A repülők elleni védekezést a legrövidebb idő alatt elsajátították.

Érdekes, — nemcsak katonai, hanem pszichológiai szempontból is — hogy bár a repülő géppuska és bombatámadásai ugyancsak megrendítették a lakosságot — országos pánik mégsem fogta el ezt a támadások ellen teljesen védtelen népet. A rendkívül ritkán lakott területen az érintkezésképtelenség hiányában a félelem hatása nem egyformán mutatkozott.

Rendkívüli figyelemre méltó az a bámulatos hidegvér és fegyelem, amellyel abesszin csapatok az olasz repülő támadásokat állták; hetekig tartó bombaesőben is kitarítottak és csak élelem- vagy lőszerhiány miatt ürí-

Abesszin harcosok leszállásban.

tették ki állásaikat. Harcászati magatartásuk a repülőkhöz szemben rövidesen a legnagyobb tökéletességig fejlődött. Ügyes álcázás, a terep és növényzet kihasználása, teljes mozdulatlanság a repülőkhöz közeledtére, rendkívül megnehezítette az olasz repülőkhöz felderítő munkáját. Már néhány hét után annyira megtanulták a levegőből jövő támadások elleni védekezés módját, hogy már csapdába is csalogatták az olasz repülőket. 1935 nov. 14-én Macalétól délre, egy mélyen bevágott völgyben nagy táborhelyet készítettek messze feltűnő sátrakkal. Az olasz repülőkhöz nem is sejtették, hogy a táborban egy lélek sincs, tehát mélyre leereszkedve támadtak, miközben az abesszinek

a környező dombokról géppuskáikkal és Oerlikon-ágyúikkal jelentékeny veszteséget okoztak a repülőrajnak.

Az abesszin felderítés — a nagyszámú bennszülött kém segítségével — elvileg jól működött, de az iskolázatlan hírszerzők adatai természetesen nem lehettek valami megbízhatók. Rohamra az abesszinek a legtöbbször ősi szokásuk szerint, dobpergés, sípszó és fúvó hangszerek hangjai mellett, tömegben rohantak, akárhányszor a veszteségekkel mitsem törődtek, egyik hullám követte a másikat, amíg a roham végül is vagy sikerre vezetett, vagy a támadók zöme elvérzett. Előfordult, hogy egy-egy olasz üteg birtokbavételért, nem törődve az üteg kartács- és a szomszédos géppuskák öldöklő tüzeivel, katonák százait áldozták fel.

Vállalkozások végrehajtására és gerillaharcra alkalmasak voltak, de kevésbé alkalmasak rendszeres harctevékenységre. Rendezett harcban gyenge kiképzésük, iskolázatlan alsó vezetésük, de elsősorban kezdetleges fegyvezetük következtében az olaszokkal szemben feltétlenül alul maradtak. Harceljárásuk — amennyiben ilyenről egyáltalán beszélni lehet — nagy vonásokban a következő volt:

A támadó egységet lóháton előremozgó kisebb egységek előzték meg, amelyek felderítő és biztosító tevékenységet fejtettek ki. Ezeket követte az elővéd, amely rendkívül gyorsan terepszakaszról terepszakaszra szökésszerűen nyomult előre. A zöm, amely nagyobbrészt gyalogos fegyveresekből állott, az elővédet követte; ez is gyorsan, szökésszerűen nyomult előre az elővéd után abban az irányban, vagy irányokban, amelyek az elővéd megállapításai szerint a támadásra legalkalmasabbak voltak; egyes részek igyekeztek az ellenfél oldalába és hátába kerülni. Az abesszinek tehát nagy gyorsasággal igyekeztek az ellenfelet megközelíteni, hogy minél előbb ember-ember elleni küzdelemre kerüljön a sor, mert a közelharcban érezték magukat erősebbeknek.

A főcsapatot az utóvéd követte. Az utóvéd után következtek a rabszolgák, asszonyok, gyermekek, málhásállatok, tevék, esetleg taligák és kocsik, valamint a vágómarha. Ha ütközet volt kilátásban, ez az egész vonatrész a legutolsó táborhelyen maradt.

Kiképzés úgyszólván nem volt. Már csak azért sem lehet rendszeres katonai kiképzésről beszélni, mert a lakosság gondolkozásmódjával ellenkezett minden rendszeres és fegyvelmezett munka, nem is szólván arról, hogy például a kiképzés érdekében felhasznált lőszert a legnagyobb pazarlásnak minősítették, mert hiszen a töltény az abesszineknél fizetőeszköz számba megy. Olasz nézetek szerint azonban a kiképzés hiánya nem volt döntő fogyatékoság, mert a fegyverrel való bánásmód, a lövészet, a jó menetelés, az ember-ember elleni küzdelemben való jártasság az abesszin lakossággal vele születtek.

A fegyverzet az elképzelhető legtarkább volt, talán a világ egyetlen hadserege sem rendelkezett ilyen változatos fegyverzettel. A lándzsától és

íjtól kezdve, a korszerű légelhárító lövegig és géppuskáig mindenféle fegyvert megtalálhattunk az abesszin hadseregben. A gyalogos a szurony nélküli puskán, vagy karabélyon kívül, viselte a saját rohamkését, handzsárszerű görbe kardját, esetleg lándzsáját; ezek szurony hiányában az abesszin harcos közelharceszközei voltak.

A gyalogság fegyverzete legnagyobb részt a világ minden tájáról beszerzett elavult puskaanyag volt, akadt azonban szép számban modern puska is. Az ilyen tarka fegyverzet mellett természetesen a lőszerellátás nehéz probléma volt. Az abesszineknek mintegy 2.000 géppuskájuk és golyószórójuk is

Olasz gépfegyveres osztag előnyomulása.

volt. Tüzérségük nagyon kevés volt. A háború folyamán összesen 20—30 elavult löveg jelent meg a csatatéren, ehhez járult néhány modern Oerlikon-rendszerű légelhárító löveg. A lovasság fegyverzete karabély volt, amelyet a nyereg jobboldalán, vízszintesen hordtak és kard, amely ugyancsak a jobb oldalon függött.

A császári gárda, amely korszerű fegyverekkel volt felszerelve, géppuskákkal is rendelkezett és a túlnyomórészt francia eredetű elavult ágyúk is nyilván a császári gárda kötelékében voltak. Úgy látszik, hogy tüzérség és géppuskás alakulatok, tehát oly fegyverek, amelyeknek kiszolgálásához kiképzés kell, csupán a császári gárda kötelékében voltak.

Az abesszin katona rendkívüli gonddal kezelte a fegyverét, állandóan vele foglalkozott, folyton tisztította, zsírozta és javította.

A reguláris császári gárda khakiszinú egyenruhát viselt, egyébként az abesszin harcosok öltözete az ottani bennszülött lakosság ruházata: fehér vászon-, vagy gyapjúlepel. Lábbelit nem viseltek, fejük fedetlen volt. Harcban, hogy a barátot az ellenségtől meg tudják különböztetni, saját vezetőik nevét kiáltották. Felszerelésük úgyszólván alig volt, a kevés élelmiszert és lőszer a ruha zsebeiben, illetve a velük vitt zsákban, vagy zacskóban tartották.

Ellátószolgálat európai értelemben véve nem volt, lényegileg minden katona maga gondoskodott háborús szükségleteiről; ha készleteik elfogytak, elsősorban helyszíni harácsoláshoz folyamodtak. Élelmezésük rendkívül egyszerű, egy darab nyers hús, egy-egy marék duraliszt és egyéb apróságok, amelyekből a harcosok rendszerint maguk készítették a békében megszokott ennivalójukat. Az utánszállítás tehát főleg a lőszer és dura szállítása körül forgott; a marhákat a csapatkörletbe hajtották, ha a helyszínen nem volt elegendő.

A csapatvonatra vonatkozó vélemények eltérőek; tény, hogy az abesszinek azért voltak olyan mozgékonyak és gyorsak, mert nem volt vonatuk, tehát oldaluk és hátuk, mások véleménye szerint a harcosokat nagyszámú rabszolga, asszony, gyermek és málhásállat vagy teve követte, úgyhogy minden harcosra átlag két szolga vagy asszony és két málhásállat vagy teve esett.

Mint előbb említettük, a szállítás problémája nagy gondot okozott az abesszin hadvezetőségnek, mert a távolságok rendkívül nagyok voltak. Gépkocsi kevés volt az országban és ezekkel sem lehetett mindenfelé eljutni, a málhásállat- és teveszállítás lassú és nehézkes volt. Az olasz repülőök állandóan levegőben voltak és ellenőrizték a főútvonalakat, így tehát csak az éjszakai órákban lehetett az utakon mozogni, ami az utánszállítást nagyon megnehezítette, az olasz repülőök csakugyan sok gépkocsit és tevekaravánt semmisítettek meg.

Mindezek miatt az abesszin hadvezetés nem egyszer kénytelen volt ellátási okokból az erőket átcsoportosítani, azaz nagyobb erőket oly területre helyezni, ahol a helyszíni beszerzés lehetősége megvolt; állítólag a számos átpártolás, lázadás és fegyelmetlenség is a hiányos élelmezési ellátásnak tudható be. A személyi utánpótlás nehézségekkel küzdött, mert a kiképzéshez nem volt megfelelő szervezet és anyag, de főleg azért, mert számos tartomány nem állította ki az emberanyagot, kényszereszközökkel pedig a négus nem igen tudott vagy akart akaratának érvényt szerezni.

A sebesült és betegellátást általában a különféle nemzetek vöröskereszt-intézményei végezték. Több vöröskeresztes tábori és állandó kórház, valamint néhány — már békében is meglévő — állandó kórház látta el a súlyos sebesülteket. A sebesültszállítás ugyancsak a vöröskereszt-intézmények sebesültszállító gépkocsijaival történt.

A csapatkörletben is voltak külföldi fehér orvosok, de mindez természetesen nem tudta pótolni egy korszerű hadsereg egészségügyi szervezetét s így a sebesült és betegellátás az abesszin oldalon igen hiányos volt, de itt az emberélet nem volt túlságosan drága. Végeredményben az abesszinek ellátása, a lőszer kivételével, amely súlyos probléma volt, döntő módon nem befolyásolta hadviselésüket, legfeljebb a szállítás kérdése állította néha komoly helyzetek elé az abesszin hadvezetést.

Ezek a hiányok azonban semmiesetre sem voltak oly nagy méretűek, hogy döntő befolyást gyakoroltak volna az abesszin háború eredményére.

Az északi hadszíntér katonai földrajzi leírása.

Az Eritreai hadszíntér magában foglalta északon a Massaua—Cheren—Agordat—Tessenei, délen az Assab—Amba Alagi—Taczazé-folyó, keleten a Vörös-tenger és nyugaton a Szudán—Eritreai határ közötti területet. Ez észak-déli irányban körülbelül 300 km széles terület volt, amely délfelé még jobban kiszélesedett. Az egész vidék földrajzi szempontból három jellegzetes övre oszlott:

1. A tengermelléki mélyföld Massaua környékén 30—40 km, Assab felé 300—400 km széles, túlnyomórészt sík sivatag, amely nyugat felé lassan dombokba megy át. Talaja sivatagi homok, s apró köves, terméketlen talajjal váltakozik, amelyen csak gyér fű s-ritkás törpebokor, fordul elő, víz a patak-medrekben csakis az esőzések idején van. Klímája az év legnagyobb részében forró és egészségtelen. November, december, január hóban összesen kb. 110—120 mm az eső, az év többi hónapjaiban összesen 50—60 mm, a fennsík szegélyén ennek többszöröse. A terep a talajutakon kívül is minden irányban járható. Népessége igen gyér; az európai hivatalnokokon és munkásokon kívül a lakosság fekete eritreai típus, foglalkozásuk néhány oázis mezőgazdaságtól eltekintve: pásztorkodás, a tengerparton — főleg a kikötők táján — sótermelés. Vallásuk mohamedán és keresztény kopt. Lakóhelyek Massaua és Assab kivételével, amelyek mint olasz kikötőhelyek európai házakkal, hivatalokkal stb. rendelkeznek, primitív cigány kunyhószerű tucukok, amelyek katonák elhelyezése szempontjából használhatatlanok. Erőforrás szempontjából — só és némi állat (kecske, törpe szarvasmarha) kivételével — a vidék számba sem jöhet. Háziállatok: apró, zebuszerű szarvasmarha, kecske, szamár, teve.

2. A tengermelléki sávhoz csatlakozik nyugat felé a központi magas fennsík öve, amelyet nyugat felé általában a Cheren-Gondar vonal határol. Ez az átlagban 300 km széles terület 2000—2500 m-re emelkedik a tengerszín fölé, a tengerparti síkság felé igen meredeken esik, nyugat felé a nyugati mélyföld felé azonban lassúbb az átmenet. A fennsík domborzata domb és hegyvidék, sokszor 500—1.000 m-es magaslatokkal és többszáz méter mély bevágásokkal. Talaja nagyjából kő és szikla. Növényzete legnagyobb-

részt gyér, sziklás legelő és egészen ritkás cserje, bokor és törpefa. A Tacazze-folyó kivételével, amelynek az év minden szakában van vize, a többi folyó-vagy patakmederben csak az esős évszak alatt van víz, de a völgyek fenekén van elegendő forrás és fűrés után úgyszólván minden völgyben található elegendő víz. A Tacazze-folyó alsó folyását Setitnek hívják. Klímája egészséges, kellemes. Az év minden szakában átlag 18—20 körül van a hőmérséklet. Esőzések május, június, július, augusztus hóban vannak, az eső mennyisége 300—400 mm. A népesség ritka, a falvak a dombtetőkön épült kőkunyhókból állnak; nagyobb helységek csupán a terjedelmesebb és termékenyebb katlanokban és völgyekben vannak. A lakosság főfoglalkozása az állattenyésztés; a földművelés primitív és csak a völgytalpakra szorítkozik. Vallásuk nagyrészt kopt-keresztény. Magaslati helyzeténél, út-, víz- és klimatikus viszonyainál fogva, de a szóbajöhető hadművelési irányokat tekintve is ez a sáv volt a tulajdonképeni hadművelési terület. Háziállatok: apró, zebuszerű szarvasmarha, kecske, szamár, tevé, kevés juh.

3. A nyugati mélyföld a leírt terület és a szudáni határ között fekszik, szélességi kiterjedése kb. 150—200 km, javarészt síkság és alacsony dombvidék. Talaja homok és köves homok. A keleti részen törpe sivatagi bokoV és legelő, nyugat felé mindinkább dúsabb legelő és bokornövényzet van fákkal keverve, a folyómedrek tájékát keskeny szalagban dús palmaöv kíséri. Víz a Setit kivételével a folyómedrekben csak az esős évszak alatt van. Az éghajlat meleg, de nem tűrhetetlen. Esőzés július, augusztus, esetleg június és szeptember hóban is 300—400 mm, az év többi részében összesen 30—50 mm. A népesség ritka, főfoglalkozása az állattenyésztés. Cheren környékén néhány farmon déligyümölcsöt természetnek olasz telepesek. Kevés a földművelés. A lakóhelyek szalmából és fagallyakból összetákolt kunyhók. A vallás szerint mohamedán, kopt-keresztény, római katolikus és pogány. Állatvilága: púpos zebuszerű szarvasmarha, kecske, tevé, szamár, kevés ló, öszvér és juh.

Közlekedési vonalak.

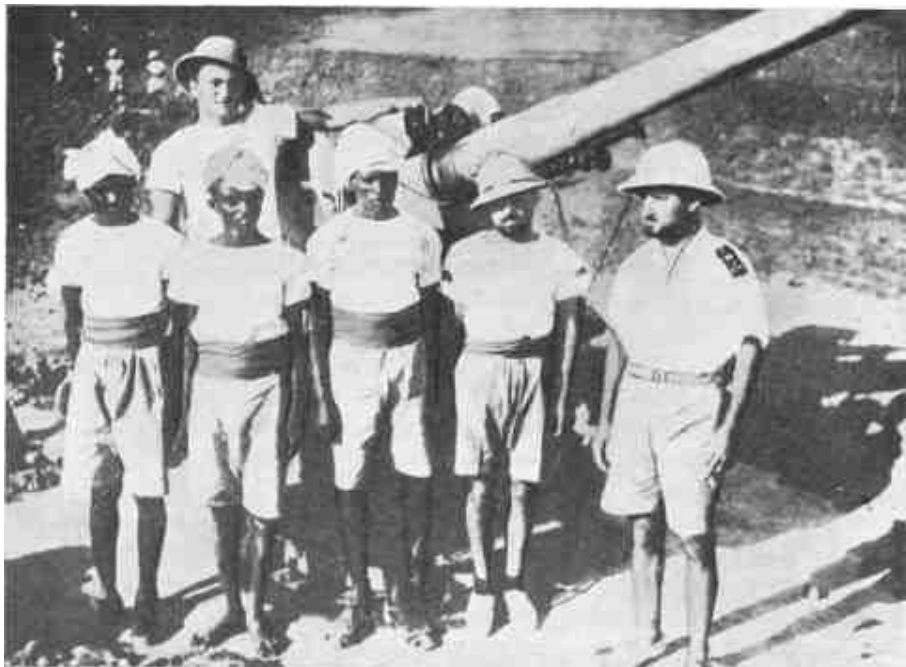
Massaua—Asmara—Adigrat között keskenyvágányú 90 cm-es nyomtávú hegyvasút van, amely 8—lovasúti kocsival két mozdonnyal kapaszkodik föl a fennsíkra és egy szerelvény kb. 50 tonnát vihet. Teljesítőképessége: napi 10—12 szerelvényrel Asmarába tud szállítani 500—600 tonnát. Hogy az óriási anyagtömegeknek a fennsíkra szállítását megkönnyítsék, Massaua kikötő és a fennsíkszegély közt drótkötélpályát is építettek.

Badoglio marsall megemlíti, hogy az olasz gyarmat úthálózata igen szegényes volt.

Massauából egyszerű, tekervényes ösvény vezetett Saatiba és innen lehetett feljutni a fennsíkra. Ugyancsak hosszú, poros, kanyargós utak vezettek Massauából Asmara-ba és Decamerebe is, éles fordulókkal, meredek emelkedésekkel. Az utak felületesen voltak építve és alapozásuk gyatra volt.

A fennsíkról három útvonalon lehetett eljutni a határhoz: az egyik Decameren, Saganeitin és Adi Caiehn át vezetett Senafeba, a másik Decameren és Guran át érte el Mai Ainit, a harmadik pedig Asmaran és Adi Ugrin keresztül Adi Qualánál végződött. Ezenkívül Asmara össze volt kötve Decamere vei is.

A fennsíkon két közlekedési vonal futott össze Decamereben és pedig: az egyik Corbarian át Teremnível és Adi Caiehvel, a másik Coatiton és Mai Ainin át Adi Ugrival kapcsolta össze a helységeket.

Olasz messzehordó ágyú, olasz tisztekkel, és bennszülött legénységgel.

Mindezek az útvonalak csak a kezdetleges közlekedés céljait szolgálták és inkább ösvények, mint utak voltak. Irányuk kijelölése és alapozásuk következtében gépkocsi forgalomra alkalmatlanok voltak. Mivei kellő szakértelem nélkül készültek, megbízhatatlanok voltak és sokszor — különösen az esős évszakokban — a vízfolyások keresztezésénél járhatatlanná váltak.

A szerény útépitési program elsősorban a kétirányú közlekedésre szánt massäua—nefasit—decamerei aszfaltozott út és az Asmara—Decamere és az asmara—adi ugrii két nyomtávú út megépítésére, valamint a Nefasit—Asmara, Decamere—Saganeiti—Adi Caieh—Senafe, Adi Ugri—Adi Quala, Adi Ugri—Arresa, Adi Ugri—Mai Aini—Coatit—Adi Caieh közötti utak

olyan javításra szorított, hogy azokon gépjárművekkel is lehessen közlekedni.

Ez a leírás mutatja, hogy az északi hadszíntér kétségtelenül nehezen járható volt, autóközlekedés általában az utakhoz volt kötve, gyalogság és málhásállatok számára azonban a mellékterep általában járható, eltekintve a meredek bevágásoktól és sziklafalaktól. Víz majd mindenütt található, a klíma még európaiak számára is kibíráható, azonban a málhásállatok és idegenből hozott tevék nehezen viselték el.

A déli hadszíntér katonai földrajzi leírása.

A szomáliai hadszíntér magában foglalta a Szomáli félszigetnek az Indiai-óceán, az Angol Szomáliai határ, Kenya és a Neghelli-Hiuna-Sassabaneh vonal által határolt területeit. Ez a kb. 600—700 km mély és a tengerparton 1600—1800 km, a Dolo—Domo vonaltól pedig 800—900 km széles óriási terület általában teljesen egyforma, sík sivatag, csak elvétve szakítja meg egy-egy kis köves domb.

A dolo—domoi vonaltól északnyugat felé a terep alig észrevehetően emelkedik s innen kezdve a vidék is valamivel élénkebb dombvidékbe megy át. Talaja általában sivatagi futóhomok és köves homok. Növényzete ritkás törpe bokor és gyér sivatagi fű, itt-ott, inkább az északnyugati szegély felé sűrűbb bokorerdő és valamivel több fa fordul elő. Neghellitől észak felé a hegyvidéken szép erdős táj következik.

Víz állandóan csak az Uebi Sebelli, Giuba és ennek három mellékfolyója a Daua Parma, a Ganale Doria és Uebi Oestro medrében van, a többi folyómeder az év nagyobb részében száraz. A folyókon kívül víz csak egyes forrásvidékeken található, amelyek azután a települések központjai is, 20—30—50 km-es sávokon egyáltalán nem lehet vizet találni, úgy hogy itt a víz döntő tényezője minden életmegnyilvánulásnak. Az éghajlat forró, sivatagi, az évi, középhőmérséklet majdnem mindenütt 28—30° körül van. Április-május és október-november hóban vannak esők, 2—300 mm körül mindkét évszakban.

A népesség igen ritka, foglalkozásra nézve nomád állattenyésztő. Egyes folyómenti olasz gyarmati telepektől eltekintve, ahol nagy áldozatok mellett intenzív mezőgazdaság és déligyümölcskultúra folyik, nincs mezőgazdasági lehetőség. A lakóhelyek kezdetleges pásztorkunyhók; a legtöbb szállítható, hogy a nomád pásztornép tevén magával vihesse. A vallás nagyobbbrészt mohamedán.

A tengerparti városok közelében lévő néhány rövidebb útszakasz és a háború alatt épült Mogadiscio—Belet Uen—Mustahil-i út kivételével az egész területen nem volt épített út. A meglévő talajutak azonban az év legnagyobb részében gépkocsik számára is jól járhatók. Vasút a Mogadiscio, Afgoi, Villaggio, Dúca degli Abbruzzi, Buló, Burti közötti go cm nyomtávú keskeny-vágányú vasút; a hadműveletek szempontjából nem volt jelentősége.

A háziállatok: teve, zebuszerű szarvasmarha, kecske és szamár.

Amint látható, a déli hadszíntéren különösebb terepnehézségek nem voltak, csak a vízellátás befolyásolta a hadműveleteket, valamint az európaiak számára alig elviselhető meleg éghajlat. Az úthálózat tökéletesítése érdekében a háború előtt nagyon kevés történt, egy-egy ösvényt az olaszok kiszélesítettek.

Az ellenfelek felvonulása és haditervei.

A fasiszta Olaszország nagy felkészültséggel látott neki az abesszin háború előkészítésének. Ezáltal nem valami közönséges gyarmati háborúról volt szó, amely a résztvevőkön kívül mást alig érintett és érdekelt, itt sokkal nagyobb nemzetközi érdekek forogtak kockán.

Nem a szorosan vett etióp probléma megoldása körül folyt a harc, hanem az ifjú és feltörekvő olasz nagyhatalom mérközése volt ez a világ legelső és leghatalmasabb gyarmati birodalmával, Angliával, amelynek gyarmati érdekeit az olasz törekvések érzékenyen érintették, de ezenfelül ez volt a fasiszta első nagyszabású erőpróbája is. Mussolini tisztában volt a lépés jelentőségével és tudta, hogy a siker vagy sikertelenség nemcsak az egész fasiszta rendszer, hanem egész Itália jövőjéről dönti el, ezért nem is határozott könnyű szívvel, hanem csak igen gondos és alapos előkészítés után lépett a tettek mezejére.

Az olasz haderő és hadiipar már korábban fejlődésnek indult, a 13 éves fasiszta nevelés is megtette hatását. Amidőn tehát az olasz-abesszin konfliktus kirobbant, Olaszország lényegében teljes felkészültséggel állt készen a Duce terveinek végrehajtására.

Badoglio marsall megemlíti, hogy a szerény eszközökkel és korlátolt lehetőséggel rendelkező kis olasz gyarmat — Eritrea — 1896 óta katonailag is szegényes életet élt.

A költségvetése nem lévén megfelelő, kevés hadereje volt. Számbelileg elegendők és minőségileg is jók voltak az ütegek, amelyeket Eritrea éppen Badoglio kezdeményezésére kapott meg nyomban a világháború után. Ellenben elégtelenek, s részben elhanyagoltak voltak az erődök, amelyek úgyszólván kivétel nélkül, vályogfalakból épültek. Szegényes volt — miként említettük — az úthálózat, amely még mérsékelt gépkocsiforgalom lebonyolítására is alkalmatlannak bizonyult, végül hiányoztak a raktárak és a mozgósításhoz szükséges feltételek is.

A helyzet ezek szerint egyébként sem lett volna megnyugtató, de kifejezetten súlyodnak kellett tekinteni, ha tekintetbe vesszük az abesszinek magatartását, amelyet semmiképpen sem lehetett barátságosnak minősíteni. Nemcsak az olaszok támadó fellépése látszott kizártnak, hanem még védekezni is csak nehezen tudtak volna esetleges ellenséges támadás esetén, úgyhogy már-már a gyarmat területi integritása is veszedelemben forgott.

Nem volt jobb és kedvezőbb helyzetben Olasz-Szomália sem, hiszen szintén csak elenyésző haderővel rendelkezett. Katonai felszerelése és szervezettsége sem volt kielégítő, különösen ama komoly, fenyegető figyelmeztetés után, amely Olaszország ellen 1931-ben Gabreman Dedzsasz részéről megnyilvánult. Az egyetlen előnye Olaszországnak — ha annak nevezhetjük — a geotopografiai helyzet volt és talán a gyarmat szegénysége; ezek a körülmények csupán a Giuba- és a Sebelli-folyók mellé szorították a betörés lehetőségeit, amelyeket azonban jól irányított hadmozdulatokkal és a teljesen sík terepen előnyösen megépíthető erődökre támaszkodva, el lehetett volna hátrítani.

A gyarmatok megfelelő védelméről való gondoskodás kényszerűsége és a fegyveres bonyodalom lehetősége, amint a tarthatatlan helyzet elhúzódása miatt számolni kellett, lassacskán kiváltotta az olaszok intézkedéseit.

Az erre vonatkozó tervek 1925-re nyúltak vissza, de csak 1934-ben került sor amaz intézkedésekre és munkálatokra, amelyeknek Eritrea biztonságát kellett szolgálniuk.

Ezek az intézkedések főleg arra szorítottak, hogy az olasz kir. gyarmati csapatteket erősebb, olasz tisztekből és tisztesekből álló kerettel bővítették ki, az úthálózatot megjavították; új, Badoglio által tervezett védelmi vonalat rendeztek be és három anyaországbeli feketeinges hadosztály mozgósítását előkészítették, ezeknek a rendeltetése az volt, hogy Eritreába induljanak, mihelyt a négus Olaszország ellen való készülődésének valami komoly jele mutatkoznék.

Eritrea régi, 1914 és 1916-ban megvalósított, védelmi berendezése a fennsíkra korlátozódott és három egymás mögött húzódó védelmi vonalat foglalt magában. Ezek közül az első, Senafetól Coatit—Mai Aini—Adi Qualan át, általában a régi abesszin határ mentén húzódott és attól csak ott tért el, ahol a hátrább fekvő vidék a védelemre kedvezőbbnek kínálkozott. A második, hátrább fekvő vonal, Saganeiti—Mai Edaga—Adi Ugri vonalában települt, míg a harmadik az asmarai központi erődrendszer volt. A környező keleti és nyugati alföldek övezetei nem voltak védelemre megszervezve, mivel a tervezés időpontjában valószínűtlennek, sőt lehetetlennek tartották, hogy az ott uralkodó éghajlati és terepviszonyokra való tekintettel ezekből az irányokból az ellenség behatolhasson.

Ez az utóbbi körülmény kétségtelenül kedvező helyzetet teremtett, ugyanakkor azonban a régi erődrendszerrel kapcsolatban két hátránnyal is kellett számolni. Először is a rendelkezésre álló erőkhöz viszonyítva, ennek kiterjedése túlságosan nagy volt, másodsor pedig védelmi berendezésük megerősítése és megjavítása (amivel pedig számolni kellett, az abesszin hadsereg fejlődése, fokozott fegyverkezése és immár előrehaladott kiképzése következtében) igen tekintélyes munkát emésztett volna fel.

Az új védelmi rendszer szűkebb védelmi szakasszal is számolt és az Adi Ugri—Adi Caleh—Saganeiti és Asmara közötti négyszöget ölelte fel. Asmara

védelmére zártsánc szolgált, végül Massaua kikötőjét Arafalli vidékén telepített zárómű biztosította.

Ez a rendszer magával hozta, hogy a gyarmati terület egy részét, az ott lakó hű lakossággal együtt esetleg át kellett volna engedni az ellenségnek. Ez kétségtelenül fájdalmas lépés lett volna, de a katonai előnyök ezt a hátrányt háttérbe szorították. Ilyen előny volt elsősorban a kisebb kiterjedés és

Graziani alkirály katonái közt.

oly védelmi rendszer megvalósításának lehetősége, amely a tüzérség és a géppuskások tüzének tervszerű megszervezésén alapult, továbbá az ezzel járó korszerű tűzharc lehetősége, ami a mai kívánalmaknak és az ellenséges haderő hatásos leküzdésének céljaira jobban megfelelt.

Az Adi Ugri—Adi Caleh—Saganeiti—Asmara közötti kis négyszögben biztosabb lett volna az olasz csapatok gyülekezése és csoportosítása. A védekező harcmód, amelyet a korszerű tűz alkalmazására alapozva, vívtak volna itt meg, bizonyára kedvező lett volna az olaszok számára. Könnyű lett volna

itt az ellentámadás is, a védelemben megtorpant, felörlődött és voltaképpen már félig legyőzött ellenség ellen.

Abban az esetben, ha az abesszinek nem szánták volna el magukat a támadásra és a kezdeményezés az olaszok kezében maradt volna, nem lett volna nehéz a támadást szükség szerint akár az Adi Ugri-Adi Caieh, akár az Adi Ugri-Asmara közötti arcvonalról megindítani. Olasz-Szomáliában ebben az időben még semmiféle védelmi berendezkedés nem volt. Csak később, az ual-uali események után, terveztek és készítettek megerősített táborhelyeket és rendezték be védelemre a legfontosabb kikötőhelyeket.

Mialatt a védelmi berendezési munkálatok lázasan folytak, a kelet-afrikai helyzet egyre feszültebb lett, sőt az ual-uali eseményeket követőleg a helyzet lényegesen meg is változott, mert az abesszin kormányhoz intézett olasz követelések nem találtak meghallgatásra és így a kérdés a diplomácia területéről katonai térre terelődött. Ekkor már nem lehetett kétség a felől, hogy az egyetlen megoldás az lesz, hogy előbb vagy utóbb mind a két részről fegyvert kell ragadni.

Az abesszin helyzet kialakulása katonai szempontból arra a fontos megállapításra vezetett, hogy a négus a hatalmat mindinkább a saját kezében igyekezett összpontosítani; arra törekedett, hogy fokozatosan és minden eszközzel csökkentse a helyi főnökök befolyását és tekintélyét, egyben pedig minden igyekezete arra irányult, hogy ha nem is éppen magukat a főnököket, de a katonai erőket mindenképpen összevonja, hogy így a hadsereget — a lehetőség szerint — korszerű európai fegyverekkel könnyebben felszerelhesse és megszervezhesse.

A hadműveleti feladat nehéz és megoldása időt rabló volt, mert az idő az olaszok ellen dolgozott. Ez az egyszerű megfontolás az olaszokat arra az elhatározásra kényszerítette, hogy az abesszin kérdést meg kell oldani, mielőtt a helyzet tovább súlyosbodott volna és másrészt gyökeres munkát kell végezni, nehogy ez a kérdés ismét felszínre kerüljön.

Ilyenképpen a háborút — mert az események immár félreérthetetlen módon a háború felé sodorták Olaszországot — mielőbb meg kellett indítani. A cél csakis az abesszin haderők teljes megsemmisítése, valamint Abesszínia teljes elfoglalása lehetett.

Nagy háború indult, tehát feltehető volt, hogy sokáig fog tartani. Oly háború előtt állt Olaszország, amelyből teljes, tökéletes és nagy győzelemmel kellett kikerülnie, biztosítania kellett tehát a nyomasztó fölényt és nagy erőket, s a legmodernebb hadieszközöket kellett latba vetni.

A szükség arra kényszerítette az olaszokat, hogy a feladatot határozott támadó szellemben oldják meg; Badoglio azonban megjegyzi, hogy ennek alapja is mindig a védekezés volt. Vagyis meg kellett védeni az olasz gyarmati birodalmat, amelyet a négus magatartása és katonai készülődése állandó és folyton növekvő veszedelemmel fenyegetett. Továbbá és elsősorban meg

kellett óvni Olaszország nagyhatalmi tekintélyét, amelyet ez az elbizakodott és barbár állam veszélyeztetett.

Ezek a megfontolások eredményezték, hogy 1935 január táján, az ual-uali incidens után a törekvések és tervek ezekre az új alapokra helyeződtek. 1935 januárjában az olasz vezérkar lázas munkába kezdett; a jövődő felvonulási területeken, Eritreában és Szomáliában alapos szemrevételezések folytak. Az anyaországban 1935 februárjában mozgósították az első hadosztályokat és júniusban már negyedmilliós olasz hadsereg volt Afrikában.

Olasz tevés utánszállító osztag.

Ha tekintetbe vesszük az óriási távolságokat és azt, hogy úgyszólván mindent az anyaországból kellett szállítani Afrikába, meglepő gyorsnak kell minősíteni az olasz felvonulást, mert a döntés időpontjától (1935. január) a hadműveletek megkezdéséig (1935 október) csak nyolc hónap telt el, s ez idő alatt közel félmillió embert, legalább 50—60,000 málhásállatot és lovat, 10—15,000 gépkocsit és legalább egy millió tonna anyagot kellett 4, illetve 8 ezer kilométerre szállítani.

Badoglio a Mussolinitól kapott irányelvek és a hadügyminisztériumtól rendelkezésére bocsátott adatok alapján, 1935 első hónapjaiban a katonai helyzetet most már az új helyzetnek megfelelően vizsgálta meg.

Beérkezett hírek alapján, valamint az ellenséges tömegek mozgási- és életlehetőségeinek tekintetbevételével a valóságtól való túlságos eltérés kockázata nélkül ki lehetett számítani, hogy Abesszínia északon, kezdetben 200—250,000 embert és délen 80—100,000 embert tud mozgósítani. Nehezebb volt azonban megállapítani, hogy mily fegyveres tartalék maradhat még ezen felül az országban, és pedig nem annyira a feltétlenül bőséges mennyiségben rendelkezésre álló emberanyagra, mint inkább a hadianyagra való tekintettel.

Történelmi, faji és politikai mérlegelések, valamint az ellátás kérdésének vizsgálata alapján az olasz vezérkar kizártnak tartotta azt a lehetőséget, hogy az abesszin császárság mindjárt kezdetben csaknem egész haderejét valamelyik keletafrikai olasz gyarmat ellen harcba vesse.

Az olasz vezérkar szerint az ellenség északon és délen mozgósítható haderejét bizonyosan két csoportban fogja gyülekeztetni, amelyek így két hadszíntéren kerülnek alkalmazásra.

B két hadszíntér közötti jelentékeny távolság és a rossz közlekedési viszonyok, azt a meggyőződést érlelték meg az olasz hadvezetőségben, hogy az abesszinek valamelyik olasz gyarmat ellen harcbavetett haderejüket aligha tudják majd friss erőkkel növelni, hacsak nem az ország belsejéből küldött csapatokkal.

A déli hadszíntéren, — mint már említettük — a kedvezőtlen éghajlat és a vízhiány korlátozta a hadművelési lehetőségeket és akadályozta az erősebb és különösen az olasz nemzeti csapatok alkalmazását. Ez a körülmény arra a biztos meggyőződésre vezette az olasz hadvezetőséget, hogy a főhadszíntér mind az olaszok, mind az abesszinek számára csakis az északi hadszíntér lehet. Tehát itt fogják találni az olaszok nemcsak kezdetben, hanem a hadjárat egész tartama alatt, az ellenséges haderő zömét.

Az olaszok úgy számítottak, hogy az ellenség a mozgósítást és összevonásokat, a nagy esős évszak vége előtt, vagyis szeptember második felénél hamarabb, nem kezdheti meg és ezt legkorábban csak decemberben fejezheti be.

Erre az időpontra tehát már a gyarmatokon kellett lenniök a csapatoknak és a fenntartásukra szükséges rengeteg eszköznek. Főleg pedig el kellett készülniök erre az időre a hatalmas fegyveres tömeg elhelyezését és mozgását biztosító munkálatoknak, alkalmatosságoknak, az utánpótlási szervezetnek és minden egyéb berendezkedésnek.

Az ellenség várható magatartására az olasz vezérkar szerint két lehetőség állhat fenn: vagy késedelem nélkül megtámadja az olasz állásokat, vagy elhalasztja, sőt teljesen elejti a támadás gondolatát, akár azért, mert attól tart, hogy védelmi rendszerükbe ütközik, akár azért, hogy kicsalja az olaszokat állásaikból.

Az első eshetőségre vonatkozólag az olasz vezérkar benyomása az volt, hogy a harc két mozzanatra fog oszlani. Az első mozzanatban szembeszálltak volna az ellenség támadásával, hogy így védelmi harcban öröljék fel. Ez a harcmodor az olaszok rendkívül nagy technikai fölényére való tekintettel számukra csak kedvező kimenetelű lehetett volna. A második mozzanatban, amely akkor vette volna kezdetét, amikor az előkészületek teljesen befejeződtek, ellentámadásba kellett volna átmenni és erőteljes fellépéssel addig harcolni, amíg az ellenség megsemmisül. A második esetben, vagyis akkor, ha az ellenség halogatná vagy egyáltalán nem kezdené meg támadását, célszerű volt, hogy az olaszok eleinte arra használták fel hatalmas fölényüket a repülés

Abesszin törzsfőnök.

terén, hogy az ellenség ellenálló erejét felöröljék addig az időpontig, amíg előkészületeik befejeztével jól előkészített és megsemmisítő támadást kezdenek.

Az olasz hadvezetőség mindkét esetben számolt a Macallé, Asanghi-tó és Dessie előnyomulási iránnyal; ezt az irányt tartotta a leghelyesebbnek, egyrészt a terep- és éghajlati viszonyok, sőt ami még fontosabb, a földrajzpolitikai okok miatt is, mivel ez az irány vezet a legrövidebb úton az ország szívébe, a leggazdagabb vidéken keresztül, másrészt azonban szorosan vett katonai okoknál fogva is, mert könnyen elképzelhető volt, hogy az olasz hadvezetőség ezen az úton találkozik az abesszinek legnagyobb és legjobb haderejével.

Tehát az olasz erők felvonulása Kelet-Afrikában két nagy csoportban történt. A főerő északon — Eritreában, — míg délen — Szomáliában — aránylag gyengébb, de főleg gyorsan mozgó csapatokból álló csoport vonult föl.

A Kelet-Afrikában működő olasz haderők parancsnoka, De Bono tábornok, az északi hadszíntéren felvonult hadsereg vezérletét is magának tartotta fenn, a déli hadszíntéren felvonult haderők parancsnokává Graziani hadseregtábornokot nevezték ki.

De Bono 1935. január havában vette át a keletafrikai kormányzóság vezetését, míg a keletafrikai főparancsnokság április hóban alakult meg. De Bono, mind később Badoglio Szomáliában a legnagyobb cselekvési és kezdeményezési szabadságot biztosította, különös tekintettel az ottani haderők parancsnokának kimagasló egyéniségére. Így tehát a főparancsnok szerepe itten igen szűkre korlátozódott, a fővezér rendszerint mellőzte a parancsokat, legfeljebb általános irányelveket adott.

Az északon felvonuló olasz főerő általában Asmara, Adi Ugri, Adi Quala, Senafé, Adi Caleh területén csoportosult, a déli csoport Mogadiscio környékén és attól északnyugatra vonult föl.

Mint már említettük, az olasz vezetés hadműveleti célja nyilván az volt, hogy Abesszíniát északról és délről egyidejűleg megtámadva, az etióp hadsereget két arcvonalon való küzdelemre s így az erők megosztására kényszerítse. Nagyon kívánatosnak látszott, hogy az Eritrea és Szomália felől előretörő olasz erők mielőbb egyesülve, Abesszíniát teljesen körülkerítsék, s az Addisz Abeba—Dzsibuti vasútvonalat elvágják. Az így körvonalazott célt azonban csak lépésről-lépésre és szakaszonként lehetett megvalósítani, hiszen a két hadszíntér és így a két olasz hadsereg egymástól több mint 1000 km. távolságra volt.

A zömöt alkotó északi olasz csoport első célja Adua volt, e mellett Adigrat és Macallé. Az olaszok számára politikailag úgyszólván döntő jelentőségű volt, hogy a háborút azzal kezdjék, hogy a 40 év előtti csorbát éppen ott köszörüljék ki, ahol Baratieri tábornok csapatait az abesszinek megverték; az abesszinek számára viszont Adua jelentette a nemzeti nagyság és függetlenség megtestesülését. De szorosan vett hadászati szempontból is szükség volt Adua környékének elfoglalására, mert addig az Adigrat, Macallé, Dessie vonalon aligha lehetett zavartalanul előnyomulni Addisz Abeba felé, amíg az olasz haderők a szárnyakon rendet nem teremtettek. Mindezekon felül Adua, mint Tigré-tartomány fővárosa, fontos közlekedési gócpont és olasz konzulátusi székhely is volt.

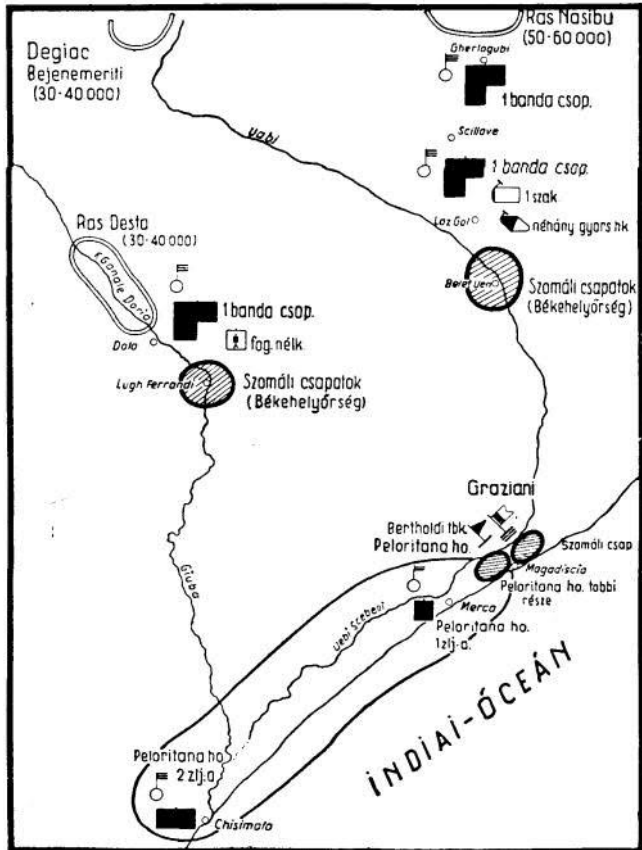
Délen Graziani hadserege Ogaden tartományon át, Harrar felé szándékozott előretörni, hogy onnan a közeli Dzsidsziga környékén a vasútvonalat elérve, Abesszíniát elzárja Dzsibuti felől.

Az abesszin hadműveleti terv nyilván az volt, hogy a határok mentén nem bocsátkoznak komoly ütközetbe, hanem a határon lévő erők halogató

harcot vívjanak, a döntő csatát kerüljék és valahol hátrább az ország belsejében szervezik meg majd a döntő ellenállást. Ez a haditerv jó volt, elsősorban azért, mert az abesszineket, a hosszas előkészületi idő ellenére is váratlanul érte az olasz támadás és az abesszin mozgósítás, hadseregszervezés és felszerelés a háború kezdetén még korántsem volt befejezve, a négusnak tehát időre volt szüksége. De más okok is a harcot a császár később vegye fel, nevezetesen minél messzebb távolodtak az olasz csapatok a kikötőktől és ellátási alapjaiktól, a négus annál inkább remélhette, hogy az olasz hadseregnek ellátási zavarokkal kell megbirkóznia, ami a lendületet és harckészséget feltétlenül gyengíti és befolyásolja. Viszont az ország belsejében a keletlen hegyvidékeken, az útnélküli sziklás terepen, az abesszin csapatok otthonosabban mozoghatnak és előnyösebb feltételek mellett szállhatnak harcba.

A legészakibb abesszín tartományban, Tigrében mozgósított erők parancsnokának, Ras Széjumnak a császár azt a parancsot adta, hogy a határmenti területeket ürítse ki és harc nélkül vonuljon vissza állásokba.

Ras Széjum azonban megtagadta a császár parancsának végrehajtását és saját felelősségére elhatározta, hogy egy talpalatnyi területet sem enged át ellenállás nélkül az olaszoknak. Így került a négus akarata ellenére már a határon komoly harcokra a sor.

Általános helyzet délen 1935 szeptember havában.

csapataival a jóval délebbre előkészített védelmi

Az északi hadszíntér eseményei De Bono tábornok parancsnoksága alatt.

Az olasz hadműveleteknek a tervzet szerint csak október hó vége felé kellett volna megkezdődniük. A külpolitikai viszonyok miatt a Duce személyesen lépett közbe és azt követelte, hogy 1935 október hó elejére a felvonulást teljesen fejezzék be. Ennélfogva a hadi előkészületek egészen a valószínűtlenség határáig meggyorsultak, úgy hogy a hó elején valóban meg lehetett kezdeni a hadműveleteket. A kormányfő elrendelte, hogy az abesszin határt a Mareb-folyó mentén már október 3-án át kell lépni.

Az olasz-abesszin háború voltaképpen először a keleti fronton vette kezdetét, ahol már október 2-án megkezdődtek a hadműveletek, amelyek október hóban következőképpen folytak le:

A Francia-Szomalitól északra fekvő Eritrea déli részére és az onnan Abesszíniába vezető hadműveleti vonal azért fontos, mert e ponttól érhető el leghamarább az Abesszínia életerét jelentő vasúti vonal Diredaua irányában; ennek távolsága mintegy 300 kilométer. A hadműveleti irány a Mussza Ali hegyvidéken át húzódik a mocsaras Aussza vidéken keresztül, ettől északra a járhatatlan, víztelen Danakil sósivatag vonul végig, amely mintegy 300 kilométer kiterjedésű.

Mindkét hadviselő fél számolt ennek a hadműveleti iránynak fontosságával. Az abesszinek a terület védelmére jelentékeny erőket csoportosítottak, amelyek az október 2-án bekövetkezett olasz támadás ellen oly szívós védelmet fejtettek ki, hogy fel tudták tartóztatni az olaszok lökését és így megszabadulva a szárnytámadás veszélyétől, itt csoportosított tartalékaik jórészt az északi front megerősítésére fordíthatták. A hónap közepén Gabba tábornoknak, az eddigi vezérkari főnöknek kinevezése parancsnokul, új lendületet adott a hadműveleteknek. Azonban e nehéz hegyvidéken sikerült az abesszineknek az olaszok támadását föltartóztatni és nagy lovas tömegeknek az olasz hadsereg északi szárnyára és hátába irányított ellentámadásával az olaszokat Eritreába való visszavonulásra kényszeríteni. Ebben nagy része volt Jao hercegnek, Aussza kormányzójának, aki az olaszokkal folytatott előzetes tárgyalás ellenére elárulta őket. Október 27-én abesszin irreguláris csapatok betörték olasz Eritreába és a Danakil sivatagban is megkezdődtek a járőr-harcok.

Az abesszinek az itt küzdő Maju tábornok csoportját megerősítették a danakili fejedelem lovasságával, valamint Guetesco herceg mintegy 40,000 főnyi csoportjával. Hogy mily nagy fontosságot tulajdonítottak az abesszinek* ez iránynak, abból is látható, hogy nagy előkészületeket tettek, Szudánból igen sok tevét vásároltak, amelyek a Danakil sivatagban nagy szolgálatot tehettek nekik. Az olaszok szintén nagy előkészületeket tettek a Danakil sivatagban.

Az északi fronton október 3-án erős olasz bombázó repülőerők jelentek

meg Adua fölött és kiadósan bombázták az Adua körüli abesszin állásokat. Október 4-én a Maravigna tábornok vezérlete alatt álló Gavinana hadosztály Adi Qualából elindulva, eleinte egy oszlopban menetelt az Adua felé vezető úton. A Mareb-folyót elérve, az olaszok a harckocsik oltalma alatt hidat vertek a folyón. Átlépve a Marebet a hadosztály két oszlopban folytatta a menetet. Az első komolyabb abesszin ellenállás, állítólag Woode svéd tábornok parancsnoksága alatt, Bai Mariam környékén volt. A továbbiakban még Daró Taklé és az Aduától északra lévő nyereg környékén is az abesszin határt

Abesszin tisztek.

biztosító csapatok heves ellenállást fejtettek ki. Az abesszinek ereje ezekben a csatákban kb. 5—6000 főt tehetett; rosszul felfegyverzett, hevenyészve összeterelt, szervezetlen, de elszánt emberekből álló csapat volt. 200—300 km távolságokról siettek Adua környékére és pihenést nem ismerve, vadul rohantak az olasz hadigépek tűzébe; nem kegyelmeztek, de nem is kértek kegyelmet, ugyanúgy harcoltak, mint őseik 40 évvel ezelőtt.

Az abesszinek már az első órákban nagy veszteségeket szenvedtek. Az olasz vezér harcászati eljárása éppoly egyszerű, mint amilyen hatásos volt. A két olasz oszlop közül az egyik, amely heves ellenállásra talált, kitarzott

és géppuskáival, valamint tüzéségével megsemmisítette az abesszin rohamozókat. Ez alatt a másik oszlop az abesszinek hátába került, tehát az ellenség csak ügyel-bajjal tudott elmenekülni. Közben a repülők bombáikkal és géppuskáikkal a levegőből zúdítottak megsemmisítő tüzet a csodálkozó abesszinekre.

A két napig tartó aduai csatában az abesszinek súlyos veszteségeket szenvedtek, a harctérre siető erősbítések felmorzsolódtak, Ras Széjum mégsem akart visszavonulni. A négus megfenyegette, hogy megfosztja a parancsnokságtól, ha parancsait nem teljesíti, mire elhatározta magát, hogy lehangolt csapataival déli irányban visszavonul és újlag ellenállást szervez a Veri-folyó mögött.

A Gavinana hadosztály előnyomulásával egyidejűleg Pirzio Biroli tábornok bennszülött eritreai hadtestével Senafé, Barachit területéről megindulva, átlépte az olasz-abesszín határt és Adigrat felé tört előre. Adigrat környékén, Ras Guga parancsnoksága alatt gyülekeztek az abesszin erők, azzal a feladattal, hogy Ras Széjum hadseregének jobboldalát és Macallét biztosítsák.

Itt komolyabb ellenállásra alig került sor, mert Ras Guga Adua elestének hírére 1500 főnyi harcosával megadta magát. Különös, hogy a négus, aki tudta, hogy Ras Guga az olaszokkal szoros barátságot tartott fenn és neki halálos ellensége, mert apját megölette, miért bízta mégis ezt a fontos feladatot a szerinte is megbízhatatlannak tartott rasra.

Amíg ezek a harcok tartottak, abesszin bandáknak sikerült az olasz haderők hátába beszivárogni; ennek következtében Adi Ugri és Adi Caieh helységeknél, tehát mélyen az olasz hadsereg hátában harcok voltak, az abesszin előnyomulást azonban sikerült feltartóztatni és megghiúsítani az asmarai vasútvonal ellen irányított támadást. Így csak kisebb lovas erők működhetnek közre, az úgynevezett abesszin halál-légió, amely megerősítést nyerhetett Huksza tábornok lovasságával és bennszülött lakosságával is.

Adua elfoglalása után az olasz vezér az Aduától 24-km-re lévő Akszum birtokbavételét készítette elő. Szorosan vett katonai szempontból talán nem is lett volna ez különösebb probléma és Maravigna tábornok rövidesen elintézhette volna ezt a kérdést, de számos politikai ok közrejátszott a végrehajtás óvatos keresztülvitelében.

Akszum ugyanis az abesszinek szent városa és a 4000 esztendősi etióp kultúra központja. Ma alig van 3000 lakosa és éppen olyan nyomorúságos, nyerskőből összetákolt viskókból áll, mint a többi nagyobb abesszin helység. A távoli történelmi múltban Akszum volt az etióp birodalom központja és még ma is megtalálhatók a városban az egyiptomi és görög kultúra nyomai. Manapság a város a templomok városa és a keresztény kopt papság rezidenciája.

Az Aduánál megvert abesszin határbiztosító csapatok részei Akszum felé vonultak vissza s újlag ellenállásra készültek. Mi sem lett volna könnyebb, mint megtámadni és megsemmisíteni őket. Harcközben azonban elkerülne-

tétlen lett volna, hogy az olasz tüzérség és a repülőök a várost ne bombázzák és a sokezeresztendő műemlékeket, valamint az abesszin templomokat el ne pusztítsák. Az olasz vezér ezt mindenképpen kerülni akarta, mert Olaszország azt hirdette, hogy nem rombolni, hanem kultúrát terjeszteni jött Abesszíniába. Hogy lehetett volna ezzel összeegyeztetni a szent város megsemmisítését? Az olaszok szempontjából a papság megnyerése, amelynek Abesszínia irányításában sokszor döntő szó jutott, fontosabbnak látszott,

Abesszin csapatszemle.

mint a pillanatnyi harcászati siker; már pedig a szent város megkímélését a papság nagyon fontosnak tartótg.

Mindezek a megfontolások arra készítették Maravigna tábornokot, hogy Akszum bevételét oly módon foganatosítsa, hogy a város ezáltal ne szenvedjen. Ha hosszadalmasabb volt is az eljárás, de teljes sikerre vezetett. Október 14-én a nagyjában körülzárt Akszum megadta magát és a lakosság a főpapok vezetése mellett ünnepélyesen behódolt De Bono tábornoknak.

Az olaszok Akszum, Adua, Adigrat vonalának elérése után további

előnyomulásukat egyelőre megszüntették, csak földérintés céljából toltak előre kisebb különítményeket. A hadműveleti szünet idejét az olasz csapatok állásaik megerősítésére és a hadtápvonalak berendezésére fordították.

Az olaszok előnyomulása alatt az abesszin hadvezetőség is sürgős intézkedéseket tett az északi front megerősítésére. Az északi fronton küzdő Széjum herceg csapatai megerősítésére bevonultak Kassza herceg csapatai is. A két abesszin hadvezér közti torzsalkodásnak a császár azzal vetett véget, hogy Mulugéta tábornokot, a volt hadügyminisztert nevezte ki az északi front parancsnokául. Mulugéta repülőgépen indult el az északi front főhadiszállására, Magdalába. Különben a határcsaták után Virgini olasz tábornok így nyilatkozott az abesszin hadseregről és hadvezetéséről: «Az abesszin hadsereget és harcmodort nem lehet európai szempontból felfogni. Az abesszinek technikailag el vannak maradva és tömegtámadások esetén nagy veszteségeknek teszik ki magukat, e mellett nem rendelkeznek a szükséges utánpótlással sem. A legnagyobb eredményeket érhetik el az úgynevezett gerillaharcmodókkal, ami főleg az olaszok nyugtalanításában áll.»

A szélső nyugati szárnyon kisebb gerillaharcok és helyi jellegű abesszin támadások voltak, melyeket azonban az olaszok visszavertek. Akszumtól nyugatra történt ilyen támadás, ezt Széjum herceg személyesen vezette. A másik összehúzó Tessenai vidékén volt közvetlenül a szudáni határnál, olasz Eritreában. E támadásnál is jelen volt az ottani abesszin főparancsnok és meg is sebesült.

Az olasz hadvezetőség harmadik szökkellésszerű támadása kapcsán tervbevette Macallé város elfoglalását. Ez nemcsak fontos karaván-út csomópont, hanem történelmileg és politikailag is nevezetes abesszin város. A város Enderta tartomány székhelye és az 1895/96. évi abesszin háborúban jelentékeny szerepet játszott. Galliani olasz alezredes ezer emberrel és néhány ágyúval hosszú ideig feltartóztatta itt az abesszin erőket. Római hírek már október végén közölték, hogy az egész olasz hadsereg újból támadásra fog indulni. Az abesszinek az esetleges olasz előnyomulás ellen három védelmi vonalat építettek ki. Az első a Veri-folyó mögött húzódott, a második a folyótól délre fekvő magaslatokon az Abaro-hágó mellett, még Macallé előtt, míg a harmadik védelmi vonal átvágta a Tacazze-folyót és balszárnyával a Ras Dasan hegyvidékre támaszkodott. Ez a vonal mintegy 30 km-re van a Veri folyó mögött, ennél fogva elég időt fog nyújtani az abesszin hadvezetőségnek tartalékai csoportosítására. A vonal megszállásával azonban természetszerűleg harc nélkül feladják Macallé városát, ezzel azonban számolni kellett, mert az abesszin hadvezetőség nem tudta tartalékait előbb felvonultatni.

November 3-án indult meg a nagy olasz offenzíva Macallé ellen. Olasz jelentések szerint a csapatok már türelmetlenül várták az offenzíva megindulását és lelkesedésük tetőfokára hágott, amikor megérkezett a parancs az előnyomulásra. A hatalmas katonai gépezet az egész vonalon megindult. Az Aduától Entisso városáig terjedő szakaszon az olasz csapatok elhagyták

védelmi állásaikat és a katonák énekelve indultak az új offenzívára. Az olasz hadműveletet megint a középén álló aszkari hadtest indította meg, amelynek első feladata volt a Veri-folyó átlépése után az Abaro-hágót és a környező magaslatokat birtokába venni. Az aszkari hadtest előnyomulásához csatlakozott később a keleti szárnyon harcoló I. hadtest, ez szállotta meg Macallé városát és előőrseit egészen a Géva-folyóig tolta előre. A II. hadtest Seleclaca

Ras Nasibu.

és Akszum vidékén a nyugati szárny biztosításáról gondoskodott és harc nélkül foglalta el Alagnetát, a Tacazze-folyótól északra.

A hadműveletek mély folyóvölgyekkel át- meg átszelt erdős középhegy-ségben folytak le. Bz a terep természetszerűleg megkönnyítette volna az abesszinek számára a védelmet, azonban az abesszinek egyes utóvédek harcán kívül nem fejtettek ki ellenállást és mondhatni kardcsapás nélkül vonultak vissza a Géva-folyó déli partjára.

A négus terve és parancsa ugyanis az volt, hogy az abesszin csapatok a Tacazze-vonaltól északra ne bocsátkozzanak döntő harcokba, hanem vonuljanak vissza, egyesüljenek a távolabbi tartományokból gyülekező erőkkel és a Tacazze-folyótól délre eső, nehezen járható, hegyes terepen menjenek majd át ellentámadásba az időközben előretörő olasz erők oldala és háta ellen. A négus eme megfontolt tervét azonban az alvezérek és a csapatok nehezen értették meg és csak fájo szívvel hajtották végre. Így kerülhetett csak egyáltalában sor Aduánál és Macallénál harcokra — a négus szándéka ellenére — és ezért szenvedtek az abesszinek mindjárt a háború kezdetén érzékeny veszteségeket.

Az északi fronton az olasz főerő október 3-án kezdte meg támadását és 16-áig ment egy 70—80 kilométer tért nyert. Második offenzívája alatt október 26-tól 30-ig 20—30 kilométert haladt előre; a harmadik, most befejezett offenzíva során a keleti szárny nyert mintegy 20 kilométer tért. Ez összesen 100—130 kilométer előnyomulási területet jelent. E csoport az abesszin fővárostól még 550—600 kilométerre volt.

Ezekből látható, hogy az olaszok az előnyomulást csak szakaszonként vitték keresztül. A háború e módja élénken emlékeztet a XVIII. század állás-háborúira. A nehéz terep, a nagy távolságok, az egészségtelen éghajlat, a kedvezőtlen időjárás és a súlyos utanszállítási viszonyok miatt e szökellés-szerű előnyomulás mindenesetre szükségesnek mutatkozott. Feltétlen előnye a háború ilyen módon való folytatásának, hogy a támadó esetleges balsiker-ektől inkább meg van védve és nem érhetik oly katasztrófák, aminőt Napóleon szenvedett Oroszországban 1812-ben, vagy amilyen magukat az olaszokat érte 1896-ban éppen Aduánál.

Feltétlenül hátránya volt a hadviselés e módjának a jelen esetben, hogy a tervszerű és óvatos előnyomulás időt adott az abesszin hadvezetőségnek hadserege mozgósítására, a mindinkább érvényesülő fegyver- és löszerszállítások által a hadsereg felfegyverzésére és kiképzésére, valamint módot nyújtott arra, hogy a veszélyeztetett területeken tartalékait összpontosíthassa.

A november 8-án Addisz Abebában megtartott abesszin haditanács Havariate tábornok indítványára egyhangúlag kimondta, hogy az ország a háborút a végsőkig fogja folytatni. A hadjárat céljaira országos gyűjtést indítottak. A haditanács elhatározta, hogy a közeljövőben megindítandó az ellentámadás az olasz hadsereg ellen. Az abesszin hadvezetőség arra számított, hogy a súlyos terepen az olaszok az eddigi széles arcvonalon történt előnyomulást nem tudják folytatni. A döntő csata színhelye attól a körülménytől is függött, hogy az olaszok tovább folytatják-e az előnyomulást és az abesszinek melyik vonalon tudják beérkező tartalékaikat csoportosítani. Az abesszin császár kijelentése szerint a csata színhelye a harci helyzet «fejlődésétől» is függ.

Olasz hírek szerint a bergamói herceg után a pistoiái herceg is a had-

színtérré érkezett egy parancsnokság átvételére. Az olasz királyi hercegek részvétele bizonyította, hogy az uralkodócsalád és a fasiszta kormány közt az abesszin kérdésben nem volt ellentét.

Október közepe táján, a kormányfő utasítására Badoglio marsall Eritreába utazott, hogy az első támadó előnyomulás következtében kialakult helyzetet tanulmányozza és a további hadműveletek lehetőségeit és módzatait a helyszínen megvizsgálja. Bzirányú észleleteiről írja: «Ebben az időben az északi hadszíntéren három olasz hadtest volt első vonalban és pedig: a II. hadtest Adua-Akszum között, az eritreai hadtest Entissónál, az I. hadtest

Ufa—Martin Rikli felvétele.

Abesszin modern légi-elhárító fegyver.

pedig Adigratnál, általában igen jó védelmi állásokban. A védelmi berendezkedés munkálatai és a tüzéség állásba hozatala még lázasan folyt. A kelet-afrikai főparancsnokság tartalékául hátrább két hadosztály volt kiszemelve; ezek partraszállításra és gyülekeztetésre vártak.

Az ellenség déli irányban visszavonult és még távol volt az olasz arcvonaltól, csak az Adua-Entisso közötti területen bolyongott néhány kisebb csoport, látszólag minden-«tervszerűség nélkül. Az olasz katonák szelleme emelkedett volt, a hadtápterületen mindenütt lázasan folyt a gépkocsiforgalom számára kényszerűségből idő előtt megnyitott utak rendbehozása; addig a közlekedés rendkívül nehéz volt és a járműveket csak részben le-

hetett megrakni. Jobbak voltak a viszonyok az adigrati útvonalon, amely viszonylag sík területen húzódott végig, ellenben sokkal rosszabb volt a helyzet az aduai szakaszon, ezen a sivár, igen csalóka terepen.

Az utánpótlási alapok, részben az útviszonyok, részben a szolgálati ágak szervezetének bizonyos fokú hiányosságai miatt, némileg lemaradtak ugyan, az ellátás mindazonáltal eléggé jól — de természetesen még korántsem tökéletesen — működött. Hátrább, a gyarmat egész területén, mindenütt és minden téren igen serényen folyt a berendezkedés. Mindent összevetve ahelyzet valóban előnyös, megnyugtató és biztató volt. Ha a szervezés nem is volt tökéletes, mégis igen jó úton haladt, megjavítása sürgősnek látszott és ez a munka aránylag rövid idő alatt befejeződhetett volna.

Az olasz főparancsnokság rendelkezésére álló hatalmas erők és igen bőséges eszközök, valamint az a kilátás, hogy a szervezés rövidesen befejezhető lesz, továbbá az a körülmény, hogy az ellenség akkor még csak gyülekezett és az északi arcvonaltól még távol volt, arra készítette az olaszokat, hogy a halogató magatartáson alapuló hadvezetést, amely alkalmas lehet az ellenség szétforgácsolására és felőrlésére, mellőzze. Ellenben célszerűnek vélték e helyett megkísérelni az ellenségnek jól előkészített, nagy csatában való megsemmisítését.

A déli irányú előnyomulás szempontjából tekintetbe jövő két hadműveleti irány közül, az Adigrat—Macallé—Dessie-vonal mindenkor sokkal kecsegtetőbbnek ígérkezett, mint az Adua—Gondar-irány. Miután a nagyarányú hadműveletet az előbbi vonal mentén kellett volna táplálni, okvetlenül szükséges volt a Senafe—Adigrat közötti utánpótlási tengelyt mielőbb tökéletesíteni és oly mértékben megszervezni, hogy az Adigrat és Adua irányokból dél felé előnyomuló tekintélyes haderők szükségleteit kifogástalanul fedezni tudja.

Miután alaposan mérlegelték az ütközet előkészítésére és az utánpótlás megszervezésére szükséges időt és figyelembe vették az ellenség északi irányú eltolódásával járó helyváltoztatást, úgy számítottak, hogy a döntő győzelemre irányuló előnyomulás Adigrattól Macallé felé, csak december első napjaiban vehetné kezdetét. Ugyanakkor az arcvonal többi részén, a megerősített táborokra és az épülőben lévő Akszum—Adua—Entisso közötti erődítményekre, valamint a hátrább fekvő Adi Quala—Arresa közötti állásokra támaszkodva, védekező magatartást kellett volna tanúsítani, ami egyúttal az Adigratból előretörő erők oldalának biztosítására is alkalmas lett volna.

Magasabb érdekek azonban ismét a végrehajtás gyorsítását tették szükségessé, s így a Macallé elleni előnyomulás már november 3. és 8. között megtörtént. Ebben az előretörésben az Adigratból előnyomuló I. hadtest és az Entisso felől jövő eritreai hadtest vett részt. Mivel az ellenség még nagy távolságban, Dessietől délre gyülekezett, másrészt mivel a Macalléban tartózkodó Gugsa Dedzsaszbehódomolása legalább is alakosság semlegességét biztosította, lehetséges, sőt könnyű volt ez az előnyomulás. A Senafe—Adigrat

közötti még épülőben lévő úton kívül, nem jelentéktelen terepnehézségek közepette, a teljesen új és Adigratot Macalléval összekötő út is elkészült. Az adigrati ellátóalap megteremtésén felül, a macalléi hadtápalap elkészítése is szükségessé vált. A különböző szolgálati ágak megszervezése nyilván nagy megterhelést jelentett és elhúzódott.

Ezenkívül a Macalléig előnyomult erők oldala veszélyben forgott, mivel az adua-adigrati védővonal egyelőre még hiányos védelmi berendezésétől és csapataitól biztosítást nem kaphatott.

A Macallé elleni előretörés, mely felsőbb és mellőzhetetlen kívánalmak következtében előbb történt meg, mint katonai szempontból kívánatos lett volna, súlyos csapással végződhetett volna, ha az ellenség meggyorsítja gyülekezését és megütközik az olaszokkal. Bzért az ellenség magatartását különös figyelemmel kellett kísérni.

Az északi front eseményei Badoglio marsall főparancsnoksága alatt 1935 november 16—1935 december 31.

Az abesszin háború első nagyobb meglepetése volt a keletafrikai olasz hadsereg főparancsnokának, De Bono tábornoknak felmentése és Badoglio marsallnak, a nagyvezérkar eddigi főnökének megbízatása az olasz fővezérséggel. Az ezirányú olasz kormányintézkedés kijelentette, hogy De Bono Tigré tartomány elfoglalásával befejezte feladatát. A kormány köszönetét fejezte ki De Bono tábornoknak eddigi működéséért és érdemei elismeréséül marsallá nevezte ki. Ehhez a háború esetén csak végső esetben indokolt intézkedéshez következőket jegyezhetjük meg: De Bononak hibájául rótták fel, hogy a háború első szakaszában, midőn az egész abesszin határ mentén még csak gyenge biztosító csapatok állottak, nem folytatta nagyobb eréllyel a hadműveleti célokat. Ez az óvatos előnyomulás időt adott az abesszin hadvezetőségnek hadserege mozgósítására; az egyre nagyobb méreteket öltő angol fegyver- és lőszerszállítások által a hadsereg kiképzésére és felszerelésére, valamint alkalmat nyújtott arra, hogy beérkező tartalékait a veszélyeztetett területekre irányíthassa. Rendkívül meglepő az olasz nagyvezérkar főnökének afrikai főparancsnokká való kinevezése azért is, mert ezáltal az olasz hadsereg központi vezetése is más kezekbe került. Külföldi katonai szaktekintélyek csodálkozásuknak adtak kifejezést, hogy az olasz kormány választása — ha már egyáltalában szükségesnek mutatkozott e főparancsnok-változás, — éppen Badoglio mar salira esett, aki állítólag kezdettől fogva ellenezte az abesszin háború megindítását és, mint De Bono, mindig a tervszerű, óvatos előnyomulásnak volt a barátja.

A háború első hat hete csak előcsatározásokból állott az abesszin határ-biztosító csapatokkal, de minden katonai szakértő egyetértett abban, hogy az igazi háború voltaképpen csak most veszi kezdetét. Ha az olasz kormány az eddigi hadműveletek lassúsága miatt mentette fel De Bonot, akkor az

említett körülmények, valamint a terep és az utánszállítási nehézségeik, végül a Macallétól délre elterülő hatalmas fennsík gyilkos klímája még fokozottabb mértékben szükségessé teszi az óvatos és körültekintő előnyomulást, nehogy megismétlődhessenek olyan katasztrófák, amelyek az olaszokat ugyanezen a terepen érték, ugyanezzel az ellenféllel szemben.

Badoglio marsall kinevezéséből arra következtettek az asmarai olasz sajtóhadiszálláson, hogy az olasz előnyomulás üteme a technikai túlerő, főleg a repülőgépek bőségebb kihasználásával meg fog gyorsulni.

A Temps, a francia kormány szócsöve november 18-i vezércikkében annak tulajdonította De Bono leváltását, hogy egyetlen egy presztízs-győzelmet sem tudott aratni. Hadseregével másfél hónap alatt 100 kilométeres utat tett meg, mondhatni nagyobb ellenséges ellenállás nélkül, az utolsó offenzíva alkalmával nem üldözte elég eréllyel a visszavonuló ellenséget, úgyhogy az ellenség a visszavonulás alatt nemcsak semmi veszteséget nem szenvedett, hanem rendben tudta megszállani a Gévától délre kiépített igen erős állásokat. Más lapok szerint Graziani tábornok tett panaszt, hogy az északi hadsereg lassú előnyomulása miatt az ő támadása is nehézségekbe ütközik; végül a három olasz harcvonal működésében nem volt meg a teljes összhang.

Badoglio marsall biztosítékot kapott, hogy a kormányfő bizalmának teljes birtokában a megadott utasítások keretein belül, azzal a cselekvési szabadsággal, önállósággal és-kezdeményezési joggal rendelkezik, amivel egy magasrangú parancsnoknak, aki az anyaországtól oly nagy távolságban vívott háborúért a felelősséget viseli, bírnia kell. Az újonnan kinevezett főparancsnok még a harctérre való elutazása előtt, november 18-án a következő sürgönyi rendeletet küldötte Gabba tábornoknak, a keletafrikai hadsereg vezérkari főnökének: «A kormányfő önagyméltósága rendeletére, ma átveszem Kelet-Afrika kormányzói tisztét. Tökéletes bizalommal vagyok Nagyméltóságod és a parancsnoksága alatt álló vezérkar munkája iránt és számítok ennek a szervezetnek további közreműködésére.

A Macallétól délre fekvő arcvonalkon oly szilárd védőállást kell létesíteni, amely egyrészt a későbbi déli irányú előnyomulás céljaira biztos kiindulópont gyanánt szolgálhat, másrészt lehetővé teszi az ellenség feltartóztatását abban az esetben, ha a hadműveleti irányt meg kellene változtatnunk.

A jobboldal tökéletesen biztosítandó.

Ami az első pontot illeti, Nagyméltóságod Santini tábornokkal a helyszínen jelöljön ki állásokat négy hadosztálynyi megszálló erő számára, Santini tábornok felelős a munkáért. Nagyméltóságod a hátsó erődökből elvonandó, nagyszámú vartüzérséget irányítson ezekben az állásokba. A második ponttal kapcsolatban bízva meg Nagyméltóságod Pirzio Biroli tábornokot, hogy hadtestével a Gheraltából és a Tembienből minden ellenséges csapatot üzzön ki. Tanulmányozza Nagyméltóságod Pirzio Biroli tábornokkal

karöltve, hogy Tembienben mely pontok biztosíthatnák az említett vidék feltétlen birtoklását, ha oda anyaországbeli csapatokat irányítanánk.

Ezek után Nagyméltóságod:

1. az Arresa és az Adna—Taczze közötti terület szilárd megtartása mellett a rendelkezésre álló hadosztályokat irányítsa Macalléba;

Habte Mihale Dedzsacs, az abesszin önkéntesek főparancsnoka.

2. tanulmányozza, nem volna-e célszerű a helyszínen lévő elemekből, Bastico tábornok parancsnoksága alatt, egy harmadik hadtestet felállítani?

3. Garavelli a lehető legnagyobb számú, 105-ös 100-as, és 75-ös gépvontatású üteget gyűjtse össze, mozgótartalék gyanánt Macalléban;

4. a lehető legnagyobb mértékig fokozza a macalléi repülőtér és az Edaga Hamus—Macalléi út építési munkálatait;

5. a szállásmester, aki mától kezdve Nagyméltóságod közvetlen pa-

rancsnoksága alá fog tartozni, amennyire csak lehet, tolja előre a raktárakat;

6. egy harcászati parancsnokság keretében készítsen elő bárhová irányítható megfelelő gépkocsizó oszlopot».

Ennek a rendeletnek vétele után De Bono marsall átadta a keletafrikai parancsnokságot Santini tábornoknak, az I. hadtest parancsnokának, ő maga ugyanazzal a hajóval utazott vissza Olaszországba, amely Badoglio marsallt Kelet-Afrikába hozta.

A Dzsizsigában megtartott abesszin haditanács megállapította, hogy az abesszin csapatok átcsoportosítása általában befejezést nyert és minden készen áll arra, hogy az olaszokat a határok mögé visszavessék, egyben elhatározta, hogy az abesszin hadsereg még Badoglio marsall megérkezése előtt ellentámadásba fog átmenni. Az abesszinek visszatérnek a Menelik császár által használt taktikához, amely tömegtámadásokon, sok rohamhullám harcban alapult.

Az újonnan kinevezett olasz fővezér, Badoglio marsall november 30-án érkezett meg az Adigratba áthelyezett főhadiszállásra. Első benyomásai alapján Badoglio marsall a háború viszonyairól így ír:

A legújabb jelentések szerint a Dessie—Macallé vonal mentén 50.000 főre becsült ellenség Ras Kassza vezetése alatt elérte az Asanghi-tó vidékét, míg egy másik, ugyanakkora erő, amelyet Ras Mulugéta vezetett, Dessieből útban volt észak felé, hogy Ras Kasszával egyesüljön. Egyéb, addig még pontosabban meg nem határozott erők, Dessietől délre tartózkodtak.

A nyugati alföldön, a szudáni határ mentén Ajeleu Burru Dedzsasz 10.000 főnyi serege elérte Cafta vidékét, míg egy 40.000 emberre tehető csoport Ras Imruval az élén, Goggiamból északi irányban nyomult előre.

Abesszínia belsejében a mozgósítás és a fegyveres erők gyülekeztetése mindenütt meglehetősen rendszerben folyt. Ezek a haderők állandóan növekedtek, eléggé jól voltak felfegyverkezve, rendes keretekbe voltak szervezve és nagyjából nem küzdöttek azokkal a hiányokkal, amelyek a múltban mindenkor megnehezítették az abesszin csapatok alkalmazását és korlátozták mozgási szabadságát. Meglehetősen kezdetleges utánpótlási szervezet követte a csapatokat, amelyeknek ellátásáról az útvonal mentén felállított élelmezési raktárak is gondoskodtak.

Az ellenség szándékai tekintetében a hírek és feltevések eltérők voltak. Egyes figyelemre méltó hírek szerint a négus parancsára általános támadás *volt készülõben*, amelynek célja Eritrea megtámadása és teljes meghódítása lett volna. Mások, igen jó és megbízható hírforrásra hivatkozva, azt állították, hogy erről a tervéről tanácsadói, — elsősorban európai politikai személyiségek, — lebeszéltek a négust, a párisi abesszin követ pedig a leghatározottabban ellenezte ezt a tervet. Ezek inkább a védekező magatartás felé hajlottak és a hadseregnek gerilla-harcokban való alkalmazását tanácsolták; különösen ajánlották, hogy zavarja az olaszok hadtáborrendezéseit és hasz-

nálja ki a kényes ellenséges utánpótlási helyzetet, valamint a folyamatban lévő előkészületeket.

Szavahihetőbbek voltak azonban azok a hírek, amelyek a fontosabb abesszin főnökök támadó szándékáról szóltak. Ezek a főnökök nem nézték jó szemmel az egységes vezetést és nem tudtak beletörődni szabadságuk korlátozásába, így történt, hogy Ras Mulugéta, a macalléi arcvonalon támadni szándékozott, akár együtt működik vele Ras Kassza, akár nem, tekintve, hogy Kassza herceg a hadügyminisztérium parancsa ellenére jobbnak látta had-

Abesszin katonaság.

erejét másutt alkalmazni. Bizonytalanok és ellentmondók voltak a Ras Imrura vonatkozó hírek, de a legkomolyabbnak vehető értesülések alapján úgy látszott, mintha Siren és Adi Abon keresztül, az aduai állások megkerülésével, a herceg egyedül szándékoznék Eritrea területére betörni.

A legvalószínűbb feltevés, amit az ellentmondó értesületekből az olasz vezérkar kihámozhatott, az volt, hogy ha van is előre kidolgozott haditerv, — ami természetesen a számos, abesszin szolgálatban álló európai katonai szakértőtől eredhetett, — a négus tekintélye nem elegendő ahhoz, hogy az önállóságához szokott és különféle célokra törekvő tartományi főnökökkel szemben akarátának érvényt szerezzen. A Ras-ok, egyéni törekvé-

seiket és vágyaikat követték és mivel ezen a téren gyakran nézeteltérés volt köztük és a négus között, a háborút igyekeztek személyes szempontjaik szerint vezetni.

Tehát előrelátható és egyébként is határozottan észlelhető volt, hogy a harc egyes frontszakaszokon helyenkint váratlanul és sokszor a négus szándékaival ellentétben is, önmagától fellángolt. Néhány ilyen egyéni akció sikerének a híre gyorsan terjedt és az együttműködés látszatát keltette, pedig erről eredetileg szó sem volt. Hogy hol adódhat majd elő ilyenféle akció, azt nehéz volt előre megjósolni.

Ellenben az ellenséges csoportok elhelyezkedése és további mozgási lehetőségeik mérlegelése alapján előrelátható volt, hogy ha az északi hadszíntéren Ras Mulugéta, Ras Kassza, vagy akár a négus, a Macallétól délre lévő olasz állások ellen támadni szándékoznék, akkor december második felében nagy csatára kerülhet a sor, amelyben több mint 100,000 főnyi ellenség vehet részt. Ha pedig a négus, alárendelt parancsnokaival szemben akaratát érvényesíteni tudná és be tudná várni a goggiami csapatokat, — melyekről azt jelentették, hogy Dessietől délre «általános támadásra» gyülekeznek — akkor a támadás december 20-a utáni időre várható és 150—200,000 ember vehetne részt benne.

Az olasz haderő a fennsíkon általában két nagy csoportban tömörült. Az erősebb csoportban — Macallétól délre — az I. hadtest volt, 36 zászlóaljjal és 210 táborig löveggel. A kisebbik, amely Adua—Akszum között csoportosult, a II. hadtestből állott, 20 zászlóaljjal és 89 táborig löveggel. Mindkét csoport vártüzérséggel ellátott, erősített állásokra támaszkodott. A Macallé vidéki erődítmények 56, az Adua környékiek pedig 68 löveggel voltak felfegyverezve. Ezenkívül egy feketeinges hadosztály menetelt Entissóból Macallé-vidéke felé. A jobboldalon Selaclacánál egy hadosztály állott, balról pedig a keleti lejtőkön Azbi vidékén eritreai csapatok biztosították a hadsereg keleti szárnyát.

Az első állás mögött kevés számú várúteggel megerősített két védelmi vonal húzódott egymás mögött. Az egyik vonal 56 löveggel, Adigrat megerősített vidékét és Entisso állásait foglalta magában, míg a másik a régi Senafé—Coatit—Adi Quala menti védelmi vonalból és Arresa támpontból állott. Az eritreai hadtest az egész Tembien-vidéket, — amely akkor még veszélytelennek látszott — megtisztította az ellenségtől, hogy a rendről gondoskodják. A főparancsnokság tartalékát, a kihajózás alatt álló és Decameré és Adigrat vidékén gyülekező két feketeinges hadosztály alkotta.

A gyarmat egész területén a különféle szolgálati ágak megszervezése, a szállító eszközök kihajózása, előreirányítása és az útépités mind gyorsabb ütemben haladt előre. Azonban az olaszok még nagyon távol voltak attól, hogy a néhány száz km távolságban elhelyezett hadosztályokat, az anyaországgal való összeköttetéseket biztosító hadtápalapról: Massauából és kikötőjéből zavartalanul el tudták volna látni élelemmel és hadianyaggal.

Macalléban máris hatalmas csapattömegek voltak, amelyeknek rövidesen 100,000 főre kellett emelkedniök. Mindezek, mint az állatok tízezrei, ezideig máról-holnapra éltek. Sikerült ugyan felhalmozni elegendő mennyiségű lőszert, ami azonban állandóan fogyott és így a szükségletnek teljes egészében való változatlan fenntartása nehézségekbe ütközött; valódi utánpótlási alapot azonban még mindig nem lehetett megteremteni.

Abesszin gyalogság a lövészárokban.

Az Adigrat—Macallé közötti útszakaszon több zászlóalj és munkásszázad dolgozott, az út mégsem bírta lebonyolítani a vidék hatalmas forgalmát. Hasonló állapotban volt az Aduába torkolló út is, amely ezenkívül sokkal nehezebb terepen vezetett keresztül.

Mindezekon felül a két főutánpótlási vonal mentén a védelem és a szállítmányok biztosítása csak felületesen volt megszervezve. Már pedig erre nem csupán egyszerű óvatosságból volt szükség, hanem inkább azért, mert

a környéken még garázdálkodtak egyes rablóbandák, amelyek merész, de az ilyen zeg-zugos és nagy kiterjedésű terepen könnyen kivihető rajtaütésekkel súlyosan zavarhatták a csapatok előkészületeit.

Különösen kényes volt e tekintetben az előreugró macalléi hadműveleti vonal helyzete. Ennek a vonalnak keleti oldalában, a fennsík középső lejtőjén fejtették ki a rablóbandák a legélénkebb tevékenységet; talán már ekkor csatlakoztak hozzájuk a délről észak felé törekvő abesszin csapatok is. Nyugat felé Gheralta vidéke volt bizonytalan, ahol állítólag egy rablóvezér barangolt fegyveres bandájával.

Az olaszok gyors, véráldozat nélküli előnyomulása az Adigrat—Amba Alagi vonal mentén hadászati szempontból abba a kényszerhelyzetbe sodorta olasz vezérkart, hogy a komoly és talán döntő ütközetet még 120 km-rel távolabb fekvő területen, december derekán vívják meg. Az idő és a tér aránya ily módon jelentősen és súlyosan az olaszok hátrányára módosult. Sőt, ami még fontosabb, az előnyomulás új helyzetet teremtett harcászati tekintetben is, amennyiben a közép- és a jobbszárny állva maradt, a bal-szárny pedig annyira előrenyomult, hogy csaknem elszigeteltnek lehetett tekinteni. Végül pedig Macallé elfoglalása magával hozta, hogy a hadieszközök legnagyobb részét oda kellett összpontosítani, a többi hadművelet rovására is. Így az arcvonalt jobb oldalában úgyszólván teljesen nyitva maradt egy, az olasz gyarmat területére vezető út, amely Siretől Adi Abón és Dechi Tesfán keresztül, egyenesen Eritrea szívébe vezetett.

Ezt a betörésre alkalmas utat utánpótlási gondoktól mentes ellenség jól kihasználhatta volna; erre a lehetőségre úgy látszik az abesszinek gondoltak is és pedig nemcsak és nem annyira a gyarmat megtámadása szempontjából, hanem főleg azért, hogy elvágják az összeköttetést Asmara és Adua között.

A macalléi vidék nyugati oldalában, Tembienben, maradandó térfoglalás még nem volt lehetséges. A vidék biztonsága érdekében egyébként is elegendőnek látszott, ha az eritreai hadtest a még ott kalandozó rablóbandáktól megtisztítja, megszervezi a közigazgatást, amelynek biztonságáról azután helyi fegyveres csoportok gondoskodnának.

Mindez természetesen különleges és kényes hadműveleti helyzetet teremtett, amelynek alakulását még a geotopografiai viszonyok is elősegítették.

Ilyen körülmények között valóra vált az, amit Badoglio már az 1935. év első hónapjaiban készített haditerveben előre látott: hogy az ellenség december elejéig befejezheti főerőinek összegyűjtését, míg az olaszoknak az előkészületekre sokkal hosszabb időre lesz szükségük.

Az ellenség valóban befejezte gyülekezését és tömegeivel állandóan előre nyomult, hogy az olaszokkal érintkezésbe jusson. Ezalatt az olasz előkészületek még korántsem fejlődtek be és a hátsó területek is — mind a gyarmat határain belül, mind azokon kívül — szervezés alatt állottak.

Az első támadó előretörés kétségtelenül igen nagy és kettős előnnyel

járt, először is sokkal előbb kezdték meg az olaszok hadműveleteiket, mint ahogy feltételezhető volt, másodszor pedig a háborút az ellenséges területre vihették még olyan időszakban, amikor az ellenség a mozgósítás nehézségeivel küzdött és így nem tudott hatáson ellenállást kifejteni. Ez azonban nem mentesíthette az olaszokat a hosszadalmas, részletes és előrelátó előkészületektől, amelyek általában minden hadművelet legfőbb feltételei.

Az előkészítő munkálatok tartama alatt nemcsak tartózkodniuk kellett minden támadó magatartástól, hanem, mivel a hírek szerint az abesszinek részéről támadásra lehettek elkészülve, egyidejűleg gyorsan kellett megszervezni a hatáson védelmet is. Az olaszok csakis így biztosíthatták az elfoglalt állásokat, valamint a meghódított terület teljes biztonságát és nyugalmát. Eközben pedig a legnagyobb rendben, a legkörülbírtóbban és a leggyorsabban folytathatták a nagy támadó hadművelet megszervezését.

Más szavakkal — amint Badoglio előre látta — elkerülhetetlenül védelembe kényszerültek, amiről az Aduából Adigratba, majd innen Macalléba történt szerencsés előnyomulás hatása alatt egy pillanatra azt hitték, hogy talán szükségtelen lesz. Az olaszok abba a védekező helyzetbe kerültek, amely nem volt végcél, hanem elengedhetetlenül szükséges volt az előkészületek gondos végrehajtására és amelyben ki lehetett várni azt a helyes pillanatot, amikor az ellen-

Ras Deszta.

ség magatartása szerint ellentámadásba, vagy közvetlenül támadásba mehetek át.

Az ismertett helyzet alapján Badoglio marsall a következő feladatok megoldását tűzte maga elé: a gyarmat területi sértetlenségének biztosítása, az elért arcvonal megvédése, az arcvonal mögötti hadtáphálózat és a különféle szolgálati ágak megszervezésének kiegészítése, továbbá az alkalmas pillanatban megindítható támadás előkészítése.

Fontos volt, hogy az olaszok ne engedjék magukat távolabbi területek könnyű elfoglalásának és bármely helyi sikernek lehetőségétől elcsábítani, soha se tévesszék szem elől az 1935. év első hónapjaiban elkészített haditervet, amely szerint a háború fő célpontja az abesszin hadsereg zöme;

ezt elkerülhetetlenül szembe találják a Macallé—Asanghi—Dessie vonalon és ide kell összpontosítani minden erőt.

A fővezér Rómából küldött távirati utasításának végrehajtása már folyamatban volt.

A Macalletól délre fekvő állások már jelentékenyen fejlődtek. Gheraltát már megtisztították, bár az ottani helyzet még mindig némi gondot okozott. Tembien csendes volt. Arresa körül folyt a munka; az adua-akszumi szakaszon erősített tábor építésén dolgoztak; a «23 Marzo» (1) és a «3 Gennaio» (4) feketeinges hadosztályok rendeletet kaptak, hogy Entissóból, illetve Decameréből Macallé vidékére vonuljanak.

A már végrehajtás alatt lévő utasítások kiegészítéseképpen Badoglio elrendelte még a mozgó tüzérség összpontosítását, úgyhogy Macallé környékén, a III. hadtest szervezetszerű és alárendelt tüzérségét nem számítva, kilenc osztály erejű kis- és közepes nagyságú tüzérségi erő képződjék.

A «Sila» hadosztályt, valamint a «23 Marzo» (1) feketeinges hadosztályt Macalléba irányították, hogy ennek a nagykiterjedésű védőszakasznak, amelyet addig teljesen az I. hadtest tartott megszállva, egy részét elfoglalják.

Badoglio elrendelte, hogy a «Gavinana» hadosztály, amely útépitési munkálatok végzésére Aduából Enda Micael vidékére volt irányítva, Tembienbe egészen a Géva-folyóig nyomuljon előre, a területet biztosítsa, váltsa fel az eritreai hadtestet, amely a vidék megtisztítása után, a Macalletól nyugatra fekvő területre vett irányt, hogy ott mint mozgó tartalék rendelkezésre álljon. Ezek szerint a legfontosabb és egyben a legerősebben vesélyeztetett szakaszok biztosítása mellett az olasz támadás előkészületei is megindultak.

Még el kellett intézni Dechi Tesfa problémáját, vagyis a betörésre alkalmas út még mindig nyílt kérdését. Ennek a résznek fedezésére az egyetlen gyökeres megoldás az lett volna, ha a fővezér erre a vidékre küldi két tartalék hadosztályai egyikét. Abban az időben Ras Imru csapatai még távol voltak a Tacazze-folyótól, a Setitnél pedig kezdett nyugodtabb lenni a helyzet. A főparancsnokság tartaléka gyanánt az Adigrat vidékén összevonás alatt álló «3 Gennaio» (4) feketeinges hadosztály és az Olaszországból érkező «1 Febbraio» (5) feketeinges hadosztály szolgált; ennek az utóbbinak Decamerében kellett gyülekeznie.

A szomáliai haderők parancsnokának adott utasításait még ezzel egészítette ki a fővezér: «Nagyon tevékeny védelmi eljárást válasszon, hogy minél nagyobb ellenséges erőket kössön le és vonjon a szomáliai hadszíntérre. Ha alkalom kínálkozik, szigorúan megleckéztetheti a déli abesszin csoportot».

Ezalatt az ellenséges csoportok mindjobban közeledtek a macalléi állásokhoz. Ras Imru csapatai elérték a Tacazset; egyes jelekből arra lehetett következtetni, hogy az ellenség a szárnyak ellen támadni szándékozik.

Tembienben ezidőtájt nyugalom uralkodott, az ellenségnek semmi nyoma sem volt, a lakosság nyugodtan behódolt.

Az eritreai hadtest parancsnokának javaslatára Badoglio marsall elhatározta, hogy a Tembien-vidéket csupán négy zászlóaljjal (i. feketeinges zászlóalj csoport) és néhány üteggel tartja megszállva; ezek az erők egyébként már jórészt a helyszínén voltak. Ezzel az intézkedéssel a macalléi szakasz jobb oldalának szűkebb körű, de gazdaságosabb biztosítását érte el, mintha egészen a Géva-folyóig, az ottani át nem tekinthető, zeg-zugos terepre ter-

Abesszin császári lovastestőrség.

jesztette volna ki a biztosítást, ahol csak jelentékeny erővel lehetett volna az ellenőrzést eredményesen foganatosítani.

Ily módon az olasz hadvezetőség a támadás előkészítését célzó védekező magatartás keretein belül, egyúttal minden szakaszt ellentámadásra is előkészített. Ezek az ellentámadások természetesen csak helyi jellegűek lehettek és csupán a még távol lévő és észak felé igyekvő ellenséges derékhadak előtt haladó előcsapatok ellen irányulhattak.

December 10-én a fővezér a következő rendeletet adta ki: «A hadműveletek jelenlegi szünetelése kizárólag azon parancsoló szükség következménye, hogy a macalléi szakaszon összpontosított csapatok biztos és állandó ellátó

szolgálatát gondosan és alaposan meg kell szerveznünk. Ezt a szünetet értékesítettük is, amennyiben a Doghea-szoros és Eghir Eriva között oly védelmi állást létesítettünk, amely lehetővé teszi, hogy bármilyen támadással nyugodtan szembeszállhassunk. És mivel egy időre meg kell állanunk, állandóan tökéletesbíteni kell védelmi berendezéseinket, hogy azok teljesen megfeleljenek céljainknak. Időközben a hadtápterületen olyan állapotokat teremtettem, amelyek a gerilla-támadásokat lehetetlenné teszik. E mellett természetesen mind engemet, mind önöket is a legközelebb megindítandó támadólagos hadművelet gondolata foglalkoztat. Nincs itt szó új hadműveleti intézkedésről, hanem azon hadműveletekre irányuló törekvésekről, amelyekre rövidesen sor kerül.»

Mialatt a hadtestek a támadó hadművelet tanulmányozását és tervezését elkezdték, a helyzet, újabb események következtében, módosult. Az abesszinek folytatták előnyomulásukat észak felé, előcsapataik a macalléi szakaszon Muggia, Mai Mesics és Meyda Merra környékét érték el. Úgy látszott, hogy az ellenség elejtette azt a tervét, hogy egész haderejét a Macallétól délre húzódó és immár jól megerősített és védett olasz állások ellen bevesse, ellenben az ismert — oldalakat átkarolón támadó — haremdorához híven most erőit lassú, de állandó ütemben Tembien felé toltta el; ez a vidék Ras Széjum szemében különösen becses volt, mert ott voltak a birtokai.

A tigreai tartomány nyugati részén, Ras Imru seregénél is fokozódó tevékenység jelei mutatkoztak: járőrök jelentek meg a Tacazze gázlójánál, megkísérelték a folyón való átkelést és friss erők érkeztek déli irányból. Ezen a szakaszon a terep erődítése még mindig folyt. A Tacazze-folyó mentén kisebb csoportok voltak felállítva, azzal az egyszerű feladattal, hogy a gázlókat figyeljék és készen álljanak akkor, amikor elegendő erő áll rendelkezésre ennek a kiterjedt területnek későbbi időpontban tervezett maradandó elfoglalásához.

Az ellenség mindinkább gyorsuló mozgása, valamint merész osztagainak a hadtápterület ellen irányuló megújuló és növekvő tevékenysége támadó szándékról tanúskodott. Ezért mindinkább valószínűnek látszottak azok a hírek, hogy az abesszinek a hadműveleti kezdeményezést magukhoz akarják ragadni és támadást akarnak kezdeni.

A fővezér tehát elhatározta, hogy a tembieni megszálló erőt megerősíti és egyúttal intézkedett, hogy a «i Febbraio» (5) feketeinges hadosztályt, amelyet akkor már teljesen partraszállítottak és Decamere—Adi Caleh között rendeztek, Adí Ugri környékére szállítsák és hogy ez a hadosztály foglalja el a Tucul—Debra Mariam között húzódó állásokat, ahonnan az Adi Abo felőli előnyomulást is ellenőrizni lehetett.

Miután a Tembienben az odarendelt négy feketeinges zászlóalj nem bizonyult elegendőnek, a megszálló erőt fokozatosan erősíteni kellett. A Tembien vidék tartós védelmi berendezésének feladatát a fővezér az eritreai

hadtestre bízta azzal, hogy a közelebbi távolságokon belül a helyzet tisztázása érdekében szükségesnek vélt helyi támadó lökéseket hajtson végre. Erre a feladatra helyi ismereteinél, pillanatnyi helyzeténél, nagyobb utánpótlási függetlenségénél és egységeinek mozgékonyaságánál fogva, az eritreai hadtest látszott a legalkalmasabbnak. A hadtápterület oltalmát, amelyet eddig hadtápcsapatok és a seregtettek menetalakulatai láttak el, most géppuskákkal felfegyverzett, hevenyészett gépkocsizó osztagokkal szervezték meg. Bkkor helyezte át a főparancsnokság székhelyét Macallé mellé, Enda Jesusba.

Abesszin lőszerszállítás.

December 15-én Ras Imru erősebb előőrsei, amelyek az éjszaka leple alatt kis csoportokban és széles arcvonalon átlépték a Tacazze-folyót, a fennsíkon elhelyezett és a folyó gázlójának szemmel tartásával megbízott, mintegy ezer főnyi eritreai bennszülött bandacsoport felé vették útjukat.

Mialatt ez a beszivárgás folyamatban volt, a csoport parancsnoka hírül vette, hogy mintegy 5000 főnyi ellenséges hadoszlopnak, a vidék lakosainak kalauzolásával, sikerült nagy kerülővel, a látszat szerint járhatatlannak vélt terepen keresztül, a Dembeguina szorost elérnie. A selaclacai olasz állásokat a Tacazze felől csakis ezen a szoroson át lehetett megközelíteni. A csoport egy százada, gyors harcok mellett, Selaclaca felé nyomult előre. Kemény küzdelem után, amelyet a délről jövő ellenséges nyomás még

súlyosbított, a bandacsoportnak sikerült a körülötte záródó gyűrűt áttörnie, kivonta magát a szorító gyűrűből és a kora éjjeli órákban elérte az Enda Szelasszié körüli vidéket. Az olaszok 9 tisztet, 22 nemzeti és 370 eritreai katonát vesztek.

Badoglio megjegyzi, hogy ez a harci cselekmény, amellyel egyébként az eritreai bennszülött csapatok történelmük egyik dicsőséges fejezetét írták meg, az általános helyzethez viszonyítva csekély fontosságú volt, de mégis csak vereséget jelentett. Az ellenség, ahogy egyébként várni is lehetett, igyekezett ezt az eseményt felfűjni, hogy a kevésbé rózsás nemzetközi helyzetet a maga oldalára hangolja és hogy katonáinak a nélkülözések következtében immár hanyatló erkölcsi erejét növelje.

De ha ezt az eseményt kellő mértékre szállítjuk is le, a dembeguinai ütközet után, melyben az ellenséggel való első találkozás alkalmával az olaszok pillanatnyilag vereséget szenvedtek, éppen akkor, amikor az ellenség a Tacazzétól északra gyors előnyomulásban volt, attól kellett tartani, hogy komolyabb támadó haditerv végrehajtásáról van szó. Ugyanezen a napon, december 15-én, a repülők és a híradók is jelentették, hogy meghatározatlan nagyságú ellenséges erők, Abbi Additól délre átlépték a Gévát. Négy eritreai zászlóalj és egy üteg az Abbi Addinál lévő 4 zászlóaljból, a tüzéségből és gyors harckocsiból álló védőrség megerősítésére sietett, e mellett az olasz hadvezetőség fokozta a repülők tevékenységét, úgyhogy ezek a következő napok folyamán szemmelátható eredménnyel bombázták az ellenséget. 18-án reggel az olasz csapatok érintkezésbe jutottak az ellenséggel, amelyet több, mint 10 órán át tartó élénk küzdelem után visszavonulásra kényszerítettek.

19-én este érkezett meg az Abbi Addiba küldött megerősítés. A parancsnok, miután tudomást szerzett az ellenség helyzetéről és miután Abbi Addi védelmét megszervezte, 22-én hajnalban 6 zászlóaljjal és 3 üteggel útrakelt Amba Tzellerre felé, hogy az ott lévő ellenséget tűz alá vegye. Az ellenség nyomban szívos ellenállást tanúsított; heves támadások és ellentámadások követték egymást, amelyek során az olasz zászlóaljoknak az ellenség folyton megújuló hullámaival szemben, többször kemény közelharcot kellett vívniuk; a harcban a közeli távolságokról tüzelő tüzérek is résztvettek, az ütközetbe vakmerő módon beleavatkoztak a levegőből a repülők, géppuska-tűzzel árasztották el az ellenséget, amely estefelé, miután ezernél több emberét elvesztette, menekülni kényszerült. Az olaszok 13 olasz tisztet és 317 eritreai katonát vesztek.

A győzelmes ütközet ellenére a parancsnok szükségesnek látta, hogy a csapatokat Amba Tzelleréről Abbi Addiba vonja vissza. Ez az elhatározás, amely a helyi viszonyok teljesen egyéni mérlegelésén alapult, megghiúsította a különítmény hősi harcának eredményeként kínálgató előnyök kiaknázását. Az olaszok Amba Tzellerre megszállását elmulasztották és így lehetővé tették az ellenség számára, hogy mihelyt a Seloá felől előre igyekvő friss csapatokkal megerősödött, lábát az ambán megvesse. Ennek következtében

az olaszok kénytelenek voltak az abbi addii állásokat is feladni és a sokkalta nehezebben védhető Uarietu-szoroshoz visszavonulni. Ugyanebben az időben az ellenséges járőrök tevékenysége a macallei arcvonalon is fokozódott, úgy hogy térfoglalásukat egészen a Gabat-patakig kiterjesztették. Ilyenformán a harci érintkezés az egész arcvonalon létrejött, mialatt az olaszok részéről a már említett védelmi és nagyobbrészt támadó jellegű előkészületek, előrehaladott állapotban ugyan, de még folyamatban voltak.

Az elmúlt napok harcainak abesszin részről az a magyarázata lehetett, hogy a négus állítólag átvette az északi front parancsnokságát és a Dessie-

Abesszin géppuska tűzharcban.

ben megtartott haditanács határozatai értelmében elrendelte az északi fronton az offenzíva haladéktalan megindítását. Ez egyelőre csak az olasz légi haderők fokozott felderítési tevékenységét vonta maga után.

December hóban már a Népszövetség, illetve annak leple alatt Anglia is fellépett Olaszország ellen. A Népszövetség elrendelte az olaj-, petróleum- és benzin-szállítások eltiltását, mert abban reménykedett, hogy az olajszankciók Olaszországot az abesszin háború félbehagyására fogják kényszeríteni. Az olasz hadvezetőség azonban oly sok üzemanyagot szállított még a háború kitörése előtt Eritréába, hogy a népszövetségi szankciók hatástalanok maradtak.

Franciaország és Anglia a hó közepén komoly béke javaslatot tett Olasz-

országnak és Abesszíniának. A Laval-Hoare-féle békejavaslat elismerte Abesszínia függetlenségét és Olaszországnak határterületeket juttatott azzal a kötelezettséggel, hogy Eritrea déli részén Assab kikötőt Abesszíniának juttatja tengeri kikötő gyanánt. A békekísérletet mind Olaszország, mind Abesszínia elutasította. Az olaszok kifogásolták, hogy a béketervezet nem fedí az elért hadműveleti helyzetet, mert ennek elfogadása után nekik az Akszumtól nyugatra, a Tacazze-folyóig terjedő területet is ki kellene üríteniük. A déli fronton az új határ megfelelné az olaszok által elfoglalt vonalnak, azonban főkövetelményük, az északi és déli gyarmatok közötti összeköttetés nem nyerne kielégítést. Az Abesszínia déli részében tervbevett gyarmatosítás intézkedései sem voltak világosak, úgyhogy itt is félreértések keletkeztek. Ezek voltak az okai, hogy az egész olasz sajtó élesen szembe fordult a javaslattal. Éppígy abesszin részről is kijelentették, hogy a császári kormány a javaslatot nem fogadja el.

Az angol—francia békejavaslat visszautasításának első következménye lett Hoare külügyminiszter lemondása. Helyébe Edent nevezték ki külügyminiszternek, aki tudvalevőleg a Népszövetség nagy híve volt, s így a népszövetségi szankciók újból érvényesültek.

Párisi hírek szerint még az angol és francia tengerészeti vezérkarok kiküldöttei is tanácskozásokat folytattak a két flotta Olaszország elleni esetleges együttműködéséről. Az angolok felkérésére Görögország is kijelentette, hogy olasz támadás esetén nemcsak Navarino, Argostol, Suda és-Mudros kikötőket bocsátja az angol flotta rendelkezésére, hanem saját tengeri haderejét is és Egyiptom védelmére egy gyaloghadosztályt. Ezekből a hírekből is látható, hogy az abesszin háború folytán a külpolitikai helyzet a Földközi tenger medencéjében rosszabbá vált. A francia kormány is kijelentette, hogy tengeren, szárazföldön és levegőben egyaránt segítségére siet Angliának, ha a szankciók alkalmazása következtében Olaszország részéről támadás érné. Az angol-olasz feszültség miatt Anglia jelentékenyen megerősítette földközitengeri flottáját, az Atlanti-óceánról több nagy hajót a Földközi tengerre irányított; ehhez járult az egyiptomi angol helyőrségek megerősítése, több repülőtér építése, valamint a kikötők és a líbiai határ megerősítése.

Ezekben a napokban Macallé környékén 62 zászlóalj és 350 löveg volt. Oly hatalmas erő volt ez, amely az ellenség minden támadásával szembe szállhatott, sőt rövid időn belül, az előkészületek befejezésével, mozgó zömével támadólag is felléphetett. A Tembien kietlen, teljesen kiszámíthatatlan területén, amelyet Macallé és Adua vidékével csak nehezen járható ösvény utak kötöttek össze, 10 zászlóalj volt 36 löveggel. Itt a védelemre való berendezkedés még folyamatban volt; súlyosbította a helyzetet, hogy a Tembienben lópestis uralkodott és a fertőzés következtében a málhás állatok és lovak nagyrészt elhullottak.

Az Adua—Akszum közötti területen 30 zászlóalj és 193 löveg még foly-

tattá ugyan védelemre való berendezkedését, de a munkálatok már oly állapotban voltak, hogy árterület ellen irányuló támadásokat kivédhették. A jobb-oldalon elhelyezett «i. Febbraio» 5. feketeinges hadosztály még nem volt olyan helyzetben, hogy feladatát eredményesen megoldhatta volna.

Az egyes körzetek erőviszonyai és biztonsága, az ezek közötti haránt-összeköttetés hiánya és főként a hadtápszervezet állapota arra indította az olasz hadvezért, hogy az azonnali ellentámadás gondolatát elvesse. Az ily hadművelet előkészítése ugyanis a fent vázolt körülmények között mindenekelőtt hosszú ideig tartott volna, tehát az ellenség nagy mozgékonyásával kitérhetett volna, majd valamely másik szakaszon összevonva erejét, ellentámadásba mehetett volna át. Támadó magatartása esetén tehát súlyosabb következmények fenyegették volna az olaszokat az ellenfél kezdeményezése miatt, védekező magatartással ellenben az előkészületeiket folytatva ilyen kétséges szerepet nem kellett vállalni. A fővezér tehát a következőket rendelte el:

A II. hadtest, parancsnokát felhatalmazta, hogy a dembeguinai ütközet után Selaclacaig kitolt jobbszárnyát vonja vissza annyira, hogy ez a szárny a 2140 méteres magaslat nyergében az akszumi védőálláshoz csatlakozzék.

Az Adi Ugri vidékén összevont «1 Febbraio» 5. feketeinges hadosztályt elindította a Tucul—Debra Mariam közötti terület felé. Ennek a hadosztálynak feladata volt helyi bandák megszervezése is, amelyeknek azután a hadosztály csapataival együttesen kellett az olasz gyarmat védelméről gondoskodniuk.

Meggyorsította az eritreai hadtest eltolásának ütemét a Tembien felé, ahol az ellenség állandóan fokozta nyomását. Ezen a vidéken ezidőtájt merész ellenséges csoportok folyton növekvő tevékenységet fejtettek ki, ami arra engedett következtetni, hogy a behódolt bennszülöttek az ellenséggel egyetértenek és támadásra készülnek. Ezért a két eritreai hadosztály erre a területre vonult, mialatt Hauzient, valamint a Hauzien és Tembien közötti hadműveleti vonalat védelemre rendezte be.

Ras Imru a közelmúltban elért sikere után lassan észak felé nyomult; feltartóztatására a ζ Adua-Akszum közötti területről a fővezér támadó lökést rendeltel nyugati irányban. Ezt a támadást egy 12.000 főből álló, lőszerezéssel és élelemmel bőségesen ellátott csoportnak kellett végrehajtania. A szóbanforgó csoport december 23-án, a 2.140 méteres magaslat nyergénél gíjükezett, másnap elérte Selaclaca környékét, 25-én pedig az Af-Gaga szoros felé tört előre. Itt kemény harcok árán sikerült az ellenség kezén lévő fontosabb pontokat elfoglalnia. Az ellenség, miután a 26-ára virradó éjszaka folyamán eredménytelenül kísérelte meg az elveszett állások visszaszerzését, hajnal felé megkezdte visszavonulását és sikerült is a harcrintkeztést megszakítania.

A csoport 10 napig maradt még a helyszínen, majd bevonult és ismét

egyesült a II. hadtest csapataival. Az olasz veszteség az af-gagai harcban: 7 tisz, 14 nemzeti és 122 eritreai katona — halott és sebesült — volt. Ennél sokkal nagyobb volt az ellenség vesztesége, amely kb. 8.000 emberrel vett részt az ütközetben.

Az abesszineknek a Setit és a fennsík keleti szegélye közötti, bizonyára európai szakértők tanácsára végrehajtott, szétszórt, laza csoportosítása, végeredményben az olasz hadvezetésnek kedvezett. Az ellenségnek ez a csoportosítása azonban az olaszokat is hasonló felfejlődésre kényszerítette. Így kellett a zömöt alkotó erőt lassacskán szétforgácsolni, úgyhogy a 250 km-nél hosszabb arcvonal, csaknem összefüggő láncot alkotott. Ilyenképpen az olasz erő, az eredeti becsléstől eltérőleg, kevésnek bizonyult. Ezeket a körülményeket mérlegelve elhatározta az olasz fővezér, hogy az anyaországtól két friss hadosztályt kér, amelyeket — mivel a Duce a helyzetet mindenkor méltányolta és a jogos igényeket készségesen teljesítette — azonnal engedélyeztek is.

December 29-én, rövid néhány nappal a kérelem előterjesztése után, bámulatos gyorsasággal meg is érkeztek már a gyarmatra a «Cossieria» hadosztály első osztagai, amelyeket gépkocsikon azonnal Adi Qualaba, rendeltési helyére szállítottak. Csaknem egyidejűleg Rómában egy harmadik hadosztályt is felajánlottak, ezt Badoglio Entissoba irányította. Ennek a hadosztálynak kellett ezt a területet szívós védelemre berendeznie, amelyet akkor csupán néhány szórványosan telepített várüteg és pótzászlóalj védett, így betöltődött a Macallé és Adua közötti nagy hézag, amelyet a Tembien-ben készülődő ellenséges támadás immár veszedelemmel fenyegetett. Erre az utolsó hadosztályra ezenkívül, mint mozgó tartalékra is szükség volt, mert akár Macallé környékén, akár az Akszum —Adua közötti részekén, gyors beavatkozási a lehetett alkalmazni.

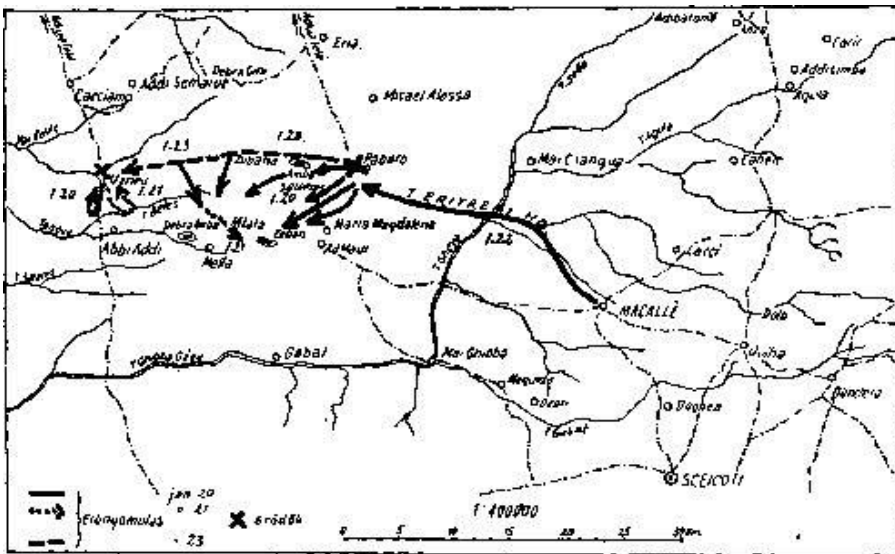
1936 január elején az abesszin hatóságok második mozgósítási parancsot adtak ki, amelynek értelmében minden fegyverfogható embernek be kellett vonulnia. A mozgósítási parancs ellen vétőknek a legsúlyosabb büntetéseket helyezték kilátásba.

A vSzezi-csatorna igazgatóságának jelentése szerint 1935 június 25-étől december 25-ig 445 olasz szállítóhajó kelt át a csatornán déli irányban, összesen 246.000 katonával és munkással, valamint sok hadianyaggal. A csatornát északi irányban 338 hajó hagyta el, 35.637 sebesült és beteg olasz katonával. Olaszország csatorna-illetékek fejében 1,423.508 font sterlinget fizetett, azaz összesen 28,470.000 pengőt. Ha a betegek és sebesültek számához hozzászámítjuk a halottakat, foglyok és eltűntek számát, valamint a hadszíntér kórházaiban maradt sebesülteket, akkor körülbelül 12 százalék lehetett a veszteség. Ebből az adatból is látszik, mily nagy áldozatokat követel a gyarmati háború. Pedig ez a háború voltaképpen csak most kezdődött.

Az abesszin támadás és az első tembieni csata.

1936 január elején az abesszinok befejezték és tökéletesítették felvonulásukat; az Amba Alagi felől előnyomuló zöm két részre tagozódott, az egyik, több mint 80.000 emberre becstilt csoport, Ras Mulugéta vezetése alatt, Amba Aradam vidékén volt összpontosítva. A másik csoport Ras Kasszaval és Ras Széjummal az élén, nyugat felé vonult és a tembieni olasz állásokat veszélyeztette. Ezt a csoportot esetleg Ras Mulugéta csoportja is könnyen megerősíthette.

Ras Kassza átvette a Tembienben csoportosult, valamint az északi arcvonalon működő haderők parancsnokságát; eszerint neki kellett volna biz-

Az első tembieni csata 1936 január 20—23.

tosítania az abesszin haderők egységes irányítását. Sireben Ras Imru 40—50.000 emberrel újra megkezdte az előnyomulást észak felé, de egyrészt a Goggiamban kitört lázadástól tartva, másrészt az af-gagai ütközet és az abban szenvedett vereség hatása alatt, ezúttal lassan és óvatosan haladt előre. Egészen véve, mialatt az egész arcvonalra kiterjedő nagy támadás eshetősége csökkent, annál valószínűbbé vált az ellenség tembieni támadása, ahonnan az ellenfél vagy Gheralta felé — a macalléi állások mögé — irányíthatta erejét, vagy pedig a Sireben és a Tembienben lévő csapatait összehozva, Adua ellen is fordulhatott.

Ras Mulugéta korszerű eszközökkel felszerelt, erős fegyveres csoportja, az amba-aradami erős védőállásokból, — amelyeket a Ras védőművek és

raktárak építésével akkor erősítgetett, — Ras Kassza tembieni akcióját támogathatta, avagy előretörésével az előbbinek esetleg kedvező kimenetelű támadását is segíthette. Ezalatt Tembienben az események tovább fejlődtek, az ellenség újabb és újabb csapatokat irányított erre a területre, amelyek mind erősebb nyomást gyakoroltak.

Az Aduat és Akszumot összekötő vonaltól nyugatra jelentékenyen javult a helyzet. Ras Imru, akinek csapatait az olasz repülők állandóan háborgatták, mind lassabban és tétovázóbban nyomult előre, míg végül is, már-már védekező magatartást tanúsított. Még messzebb nyugatra, a Setitnél, minden jel arra mutatott, hogy erről a vidékről az olaszoknak nem kell meglepetésként tartaniok.

Az olasz előkészületek folytatásaképpen az időközben megérkezett Cosseria hadosztályból és a már helyszínen lévő «1 febbraio» hadosztályból megalakult a IV. hadtest.

Január n-én jelezte a fővezér a kormányfőnek, hogy a déli irányban tervezett támadásokat el kell halasztani, minthogy valószínűleg az ellenfél támadásával kell szembeállni, egyúttal értesítette a kormányfőt arról is, hogy Macalléből kiinduló előretörést tervez, majd jelentette, hogy: «két hadosztály, Tucul és Adi Quala között csoportosítva, egyrészt biztosítja ezt a határszakaszt, de egyidejűleg a II. hadtest csapataival karöltve is működhetnek».

•Január első napjaiban az abesszinek támadó szándéka már valószínűnek mutatkozott, s a következő napok eseményei mindinkább megerősítették ezt a látszatot. Az a 18—20.000 főnyi ellenséges csoport, amely eredetileg a Gévatól északra volt, az északi hadszíntér vezérének, Ras Kasszának, mintegy 20.000 főre becsült csapatával erősödött.

Ügy látszott, hogy Ras Mulugéta, noha Ras Kassza vezérséget nem jó szemmel nézte, mégis küldött részére bizonyos erősítéseket és várható volt, hogy a további támogatás elől sem fog elzárkózni. Ami Ras Mulugétát illeti, megerősödött az a hír, hogy amba-aradami állásait erősíti, valószínűleg azért, hogy esetleg déli vagy nyugati irányú olasz elonyomulással szemben kedvező körülmények között fejthessen ki ellenállást, legalább is addig, amíg Ras Kassza döntő eredményeket tud a Tembienben elérni. Egyszersmind Uollo felől jövet új abesszin erők áramlottak észak felé.

Január 5-től kezdve, miután a «28 Ottobre» 2. feketeinges hadosztály megérkezett, a Tembienben egy feketeinges csoporton és kisebb osztagon kívül, két teljes, és pedig egy feketeinges nemzeti és egy eritreai, hadosztály állott rendelkezésre. Ezalatt a Tembien-Hauzien közötti hadműveleti vonal, valamint Hauzien megerősítése is előhaladt. Badoglio szerint a Tembient megszálló olasz erő, bár az északi hadszíntér általános erőviszonyaihoz mérten erősnek volt mondható, Ras Kassza és Ras Széjum 30—40.000 főnyi, a Gévatól északra csoportosított és lassan, de folyton növekvő seregével szemben gyenge volt. Az első védőállás erősítő munkálatai, szállítási nehézségek következtében,

még nem érték el a megfelelő fokot, hátrább fekvő védőállás építésére nem jutott idő. Ezzel szemben az ellenség felhasználhatta a Ruba Uoni és a Tonqua patakoknak arcvonalaival párhuzamosan haladó medrét, ahol fedetten véggezhetette csapateltolásait, tetszése szerint és céljainak megfelelően bárhol hatalmas erőt gyorsan összevonhatott.

Két megoldási módot kellett mérlegelni: az olaszok vagy megvetik a lábukat az elfoglalt állásokban és bevárják az ellenség támadását s a természeti megszálló erőt fokozottabban megerősítik úgy, hogy az ellenség minden erőfeszítését nagy valószínűséggel meg tudják fékezni, vagy pedig megelőzik

Abesszin gépfegyver állás.

szándékát és támadással megállásra kényszerítik. A két megoldás közül az olasz fővezér az utóbbit választotta, annál inkább, mert az utóbbi hónapok kitarító munkája révén, a két szárny immár biztosítva volt.

A körülbelül két hónapig tartó védekező magatartás után közeledett a döntő támadás megindításának pillanata, amelyet mindenki várvavárt, amelyet kezdettől fogva terveztek és amelynek az ellenség teljes megsemmisítéséig feltartóztatatlanul kellett folytatódnia.

Badoglio marsallnak január 15-én a hadműveletek végrehajtására vonatkozó parancsai a következőket tartalmazták: «Az Uariou szoros szilárd és feltétlen megtartása mellett, csupán egy mozgékony csoportnak a szorosból

Abbi Addi irányba való előretöréséről van szó, amennyire ezt a tüntető feladat megkívánja és a szorostól elvágását meg nem kockáztatja. Támadás egy erős csoporttal, az Abaro szorostól Mai Merettán át, Melfa ellen. Előretörés egy kisebb csoporttal Adi Ahatól Abba Salama felé, ha ezt a járhatóság megengedi, ellenkező esetben elzárni az amba állásait, nehogy az ellenség azokból leereszkedhessek. A tembieni támadást megelőzőleg a mozgó seregtestek egységei egy Macalléból délnyugatra irányuló akciót kezdeményezzenek. Sireből egy csoport Af Gaga felé törjön előre és Ras Imru előcsapatait akadályozza meg abban, hogy esetleg a tembieni csapatokat megerősítsék».

B rendelkezések értelmében január 19-én a II. hadtest a macalléi állásokból előretört és harc nélkül elérte a Debré és Neguida közötti területet, ahol megpihent, hogy jó erőben és kedvező állapotban álljon készen a reá bízott feladatok megoldására. Másnap, 20-án kezdődtek meg a Tembienben a támadólagos hadműveletek. A főerő, első lépcsőben két oszlopban és egy tartaléklépcsővel, az Abaro-szoros és Mai Meretta közötti arcvonaltól délnyugatra tartott Melfa felé. Ugyanakkor egy kisebb csoport Adi Aha vidékéről Abba Salama felé tört előre, hogy Ruba Uoini felől elzárja az utat, majd később északról támogassa a főerőt. A fontos Uarieu-szoros megszálló csapatának egy kis része kitört Beles felé, hogy a környéken tartózkodó erősebb ellenséget leküsse és elejét vegye annak, hogy az ellenség a Melfától keletre elhelyezett csapatait, a Tonqua mentén eltolva, gyorsan összehívassa. Végül ez a védőőrség, egy-egy kis különítményével, az Addi Zubbaha és az Abaro-szoros védőit a Ruba Uoini felőli utak elzárásában támogatta.

Amint az olasz főerők oszlopai a Mai Meretta jobbszárnyának magaslatait elérték, hatalmas ellenséges erőkbe ütköztek. Különösen eres volt az ellenség ellenállása a jobb oszloppal szemben, úgyhogy ez kénytelen volt összes csapatait bevetni. Heves támadások és ellentámadások követték egymást. A zászlóaljok egyik kemény közelharcot a másik után vívtak meg a Zeban Chercatából lezúduló ellenséggel. Mehenó helység egymásután többször cserélt gazdát, míg végre a szomszéd oszlop beavatkozása után a jobb oszlopnak is sikerült lassan tovább haladnia. Az abesszinek megegyezően megkísérelték, hogy a csata sorsát eldöntsék azzal, hogy északról, nagy kerülővel az olasz jobboldalt átkarolják, azonban a hadtest-tartalék gyors közbelépése következtében ez a kísérlet meghiúsult. Délután 2 óra felé az ellenség igen nagy, veszteséges, azonban derekas küzdelme után erős hátvéd fedezete alatt megkezdte visszavonulását, míg az olasz csapatok délután 4 órakor elérték a Zeban Chercata magaslatot.

Ezalatt az Adi Ahaból jövő oszlopnak, amely jelentékeny ellenséges erőkkel szemben szintén erős harcot vívott, sikerült Amba Cossát, az Abba Salama lépcsőfokát, elfoglalnia. Az Uarieu szorostól Beles felé irányított különítmény erős tűzharc révén, sikeresen töltötte be tüntető szerepét. A csata így kedvező eredménnyel zárult.

A III. hadtest arcvonalán Ras Mulugéta erős fegyveres csoportokkal ismételten megkísérelte a Gabattól északra lévő magaslatok elfoglalását, de sikertelenül. Sireben, az Af Gaga felé irányított II. hadtest elérte Adi Danagul vidékét a nélkül, hogy az ellenféllel találkozott volna.

A 20-án elért sikerek kiaknázásaként ajánlatosnak mutatkozott a I[^]ata hegyet elfoglaló abesszin erőket déli irányú visszavonulásra kényszeríteni és a támadást másnap reggel megújítani, ugyanakkor Uarieu védőörségének, ereje kis részével, meg kellett ismételnie a tüntető akciót. A III. hadtest

Abesszin hegyi előretolt őrség.

részeinek harcba kellett bocsátkozniuk Ras Mulugétanak a Gabat völgyébe befészkelődött előcsapatával, nehogy a Ras hátrább lévő egységei Ras Kassza segítségére siethessenek. Sireben, a Danagulba érkezett oszlopnak, Af Gaga felé kellett folytatnia előnyomulását, hogy Ras Imrunak, a jelentések szerint azon a vidéken tartózkodó csapataival megütközzék, vagy legalább is jelenlétével lekösse azokat.

Az éj folyamán a Tembienben megváltozott a helyzet, az ellenség elhagyta a Ivata-hegyet. Következésképp a hadtestparancsnok a kora reggeli órákban a főoszlopnak adott parancsait oly értelemben változtatta meg, hogy az oszlop a lehető leggyorsabban az észak felől előnyomuló oszlophoz csatlakozzék és

gyalogságból és tüzérségből álló erős különítményt toljon Debra Ambába, az Abbi Addira néző szirtek elfoglalása céljából.

Kilenc óra tájban a főoszlop előcsapatai harc nélkül értek a Lata-hegyre, nemsokára felvették az összeköttetést az abba-salamai oszloppal, amely hajnali 5 órakor kelt útra és elkeseredett harcok között 8 óráig megmászta a hegyoldalt.

Közben egy különítmény Uarieuból kiindulva, megismételte tüntető akcióját és abban a meggyőződésben, hogy a keletről jövő oszlopokkal könnyűszerrel összeköttetésbe léphet, túlment Belesen, hogy a Debra Amba szirtjeit elfoglalja.

A Debra Ambát védő ellenséges erő támadása miatt ez a különítmény kénytelen volt egészen az uarieui védőállásokig visszavonulni, ahol a környékre beszivárgott ellenséges csapatok már egyébként is éreztették nyomásukat. A folyton növekvő számú és a sikertől elvakított ellenség most dühösen ezekre a védőállásokra vetette magát. Uarieu védelme ezidőtájt csupán a csapatainak csak egy részével rendelkező «28 Ottobre» 2. feketeinges hadosztályparancsnokságra, egy feketeinges zászlóalj-csoportra és néhány eritreai zászlóaljra volt bízva. Ilyenképpen a védelem oly nehézzé vált, hogy a parancsnok néhány távolabb eső védőművet kénytelen volt feladni. Ha az olaszok ilyen módon a központi védőállások ellen állóképességét növelték is, egyben lehetővé tették, hogy az ellenség erejének egy részével Zebandas és Dembela felé kiterjeszkedjék, úgyhogy igen könnyen állásaik hátát is veszélyeztethette.

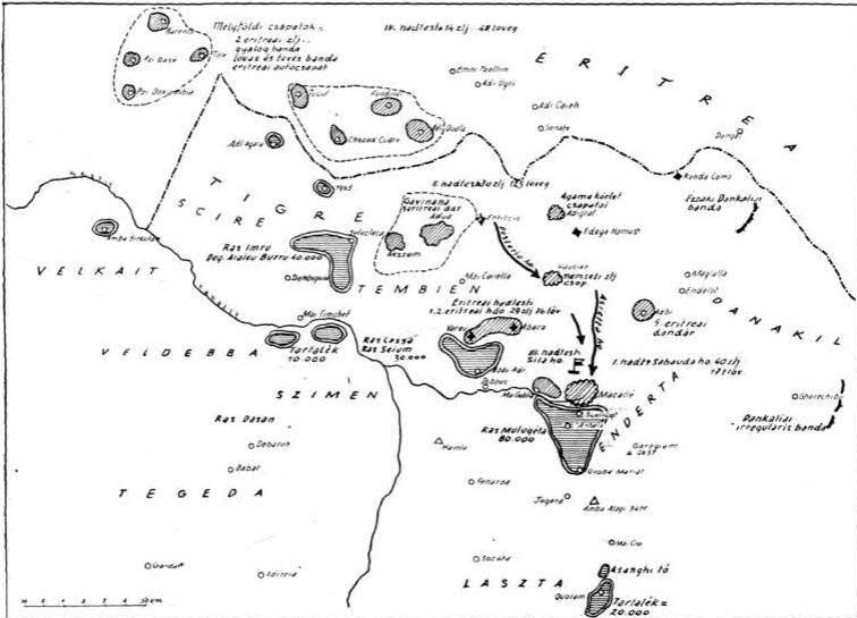
A főerő, amely nem érezte meg, milyen súlyos következményekkel járhat, ha az ellenség az Uarieuból Debra Ambára tolt különítmény ellen sikert ér el, ahelyett, hogy gyorsan Uarieu felé fordult volna — mint ahogy a hadtestparancsnok világosan elrendelte — a Lata hegyen késlekedett. Majd pedig, amikor végre cselekvésre határozta el magát, elkészt és e késedelem, valamint a vele szemben álló túlerő következtében, Uarieut már nem tudta elérni, annál kevésbbé, mert az ellenség ott már oly kedvező viszonyok között volt, hogy szívós ellenállást fejthetett ki.

Macallé vidékén a III. hadtest részei a Gabatnál magukra vonták és tűz alatt tartották Ras Mulugéta előcsapatait. A Ras, tekintve, hogy így le volt kötve és mert különben sem volt túlságos kedve a tembieni beavatkozáshoz, nem is válaszolt Ras Kassza segélyt kérő sürgetéseire.

Az olasz front, amely Seleclacatól délkeleti irányban húzódott Macalléig és onnan északkeleti irányt vett, általában több veszélyes területet tartalmazott. Különösen veszélyes volt a Macallétól északnyugatra lévő Uarieu szoros területe, valamint Hauzien vidéke, mert ezek a területek alkalmat adtak volna az abesszineknek a macalléi utánpótlási vonal elvágására és a Macallénál előreugró olasz állások birtokbavételére. Badoglio marsall megjegyzi, hogy ebben az esetben az abesszin háború egészen más irányt vett volna. Január 22-én valóban nagy harcok voltak a szoros vidékén, azonban

az eritreai csapatok vitézsége és az olasz repülők hatásos segítsége révén minden abesszin támadás meghiúsult, az ellenség fokozatosan csökkentette nyomását és nemsokára elhagyta a csatateret.

A tembieni csata voltaképpen eldöntetlen maradt, azonban az olaszoknak sikerült az ellenség támadását letörni. Az abessz & V² inek a csata után már tétlenségre kényszerültek, bár az abesszineknek sikerült az olasz megerősített állások egész sorát elfoglalni és támadásaikat egész az olasz tüzérségi vonalakig előbbrevinni, mint a birtokba jutott több olasz löveg is bizonyítja. Maguk az olasz jelentések is a legnagyobb elismeréssel emlékeztek meg az

Mindkét fél helyzete az első tembieni csata után, 1936 február közepén.

abesszin harcvezetéséről és a csapatok vitézségéről. A jelentékeny véres veszteségek mindkét félnél, különösen a tisztikar sorából, bizonyítják ezeknek a harcoknak heveségét. Az olaszok részéről elesett és megsebesült 60 tiszt, 605 nemzeti és 417 eritreai katona, az abesszin veszteségek természetesen sokkal súlyosabbak voltak.

Az olasz fővezér a tembieni csata után biztosítva látta macalléi erőcsoportosítását és visszatérhetett eredeti tervéhez, az abesszin főerők megtámadásához. A csata véglegesen tisztázta a hadművelleti helyzetet és így a várakozási idő nem telt el hiába. Február i-én Badoglio a kormányfőnek a következő jelentést tette: «Mindenkor elvem volt az alapos előkészítés, hogy

átütő legyenek a végrehajtásban. Nagyméltóságod tökéletesen megértett és szavai mindenkor megnyugvásomra szolgáltak».

A Duce méltányolta Badoglio elhatározását és bizalommal nézett a jövőbe, mert meg volt győződve róla, hogy az olasz hadsereg vezetése kiváló kezekben van.

Graziani hadműveletei a szomáliai hadszíntéren.

1935 elején, miután az északi hadszíntéren is megkezdődtek az esetleges háború anyagi előkészületeinek szempontjából szükséges szemrevételezések, ebből a célból több olasz közeg érkezett Mogadiscioba és szemrevételezte az olasz szomáliai területet.

Grazianit február végén nevezték ki Szomália kormányzójává és katonai parancsnokává, márciusban már megalakította törzsét és megkezdte az előkészítő munkálatokat az esetleges hadműveletekhez. Graziamra Szomáliában következő nagyobb problémák vártak: A tengerparti kirakási lehetőségek megszervezése a vízellátás szabályozása esetleges hadművelet esetén; az útviszonyok kérdése és az utánszállítás; Szomália bennszülött férfilakosságának kihasználása a katonai szolgálat érdekében. A tengerparti kirakás megszervezése azért volt fontos, mert 1935 januárjáig csak Mogadiscióban, Merca és Chisimajo kikötőkben volt csekély kirakási lehetőség. A meglévő és a Ras Hafun, Obbia, Brava és Bencercassim kikötők igénybevételével a régi napi 150 tonna rakodóképességet az olaszok napi 2.500 tonnára emelték, kirakó bárkák szaporítása, daruk beállítása, kikötőhidak, raktárak építése által; s így a hadsereg fokozott szükségleteihez mérten a gyors kirakást lehetővé tették.

Víz 1935-ig csak a békeállapotban elegendő mértékben állt rendelkezésre és így is eléggé szűkös. Mogadiscióban régen naponta csak 4—5 m³ víz volt, most ez napi 3.000.000 literre emelkedett. Egész Szomáliában új kutakat fúrtak, a régieket kibővítették, szűrő és tisztító berendezéseket létesítettek, így 80.000 fő európai katonára napi 100 litert számítva, elegendő vizet tudtak termelni.

Az egész — mintegy 700 km széles — Szomáliában csupán egyetlen, kb. 35—40 km hosszú, épített út volt. Az összes többi utak közönséges talajútak voltak, amelyek azonban az év legnagyobb részében csekély javítás után még gépkocsik számára is járhatók voltak. Arról természetesen szó sem lehetett, hogy a szomáliai fővezér az óriási távolságok és kiterjedések mellett sokezer km-es útépitésekbe bocsátkozzék, tehát csupán a meglévő utak gépkocsizhatóvá tételét, javítását, egyengetését rendelte el; erre a célra az olaszok 40.000 bennszülött munkást alkalmaztak. Új és modern aszfaltozott utat csupán Mogadiscio—Belet Uen—Mustahil között kb. 150 km hosszúságban építettek; ez főutánpótlási vonalul szolgált.

Békében a szomáliai katonai parancsnokság — mint már említettük — csak csekély haderővel rendelkezett. 1935 októberig további nyolc zászlóalj,

2 tevés üteg, 2 banda-csoport, 1 kombinált műszaki zászlóalj, 1 gépkocsi-vontatású tüzérsztály és több ezer főnyi territoriális banda-alakulat került felállításra; összesen kb. 50.000 fő bennszülöttet állítottak be a hadsereg szervezetébe, önként jelentkezés alapján. Gondoskodás történt ezenfelül a csapatok, intézetek stb. elhelyezésére vonatkozóan baraképítések, repülőterek stb. által. Már 1935 tavaszán megkezdődtek a terjedelmes védelmi berendezési munkálatok a tengerparti kikötők védelmére. Mogadiscio védelmi öve 45 km hosszú összefüggő védőállást alkotott.

Badoglio és De Bono tábornagyk találkozója Massauában.

Az abesszinek is tettek előkészületeket a déli fronton. A Fafan völgyében a parancsnokságot Nasibu tábornok vette át, mellette vezérkari főnök gyanánt Reul belga ezredes szerepelt, a nyugati határon parancsnok Deszta herceg lett. A császár az egész déli front parancsnokául Hapte Michael herceget nevezte ki, mellette vezérkari főnök gyanánt Vehib pasa, a Dardanellák egykori hőse védője szerepelt. Az abesszin védelmet a déli fronton főleg Vehib pasa vezette, aki többször hangoztatta, hogy egyetlen veszített csata Ogadenben Abesszínia végét jelenti. Harrar—Dzsidzsiga—Garamuleta—Garaibu vonalában, az 1.700 m magas fennsík szélén svéd mérnökök által megerősített védőszakaszon akart Nasibu tábornok hatásos védelmet kifejteni-

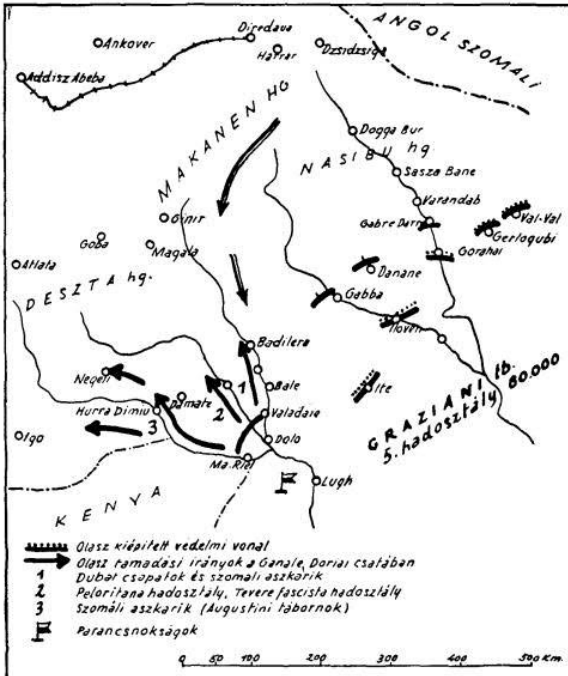
Graziani támadása a Fafan völgyében.

Graziani ebben az időben rendelte el a Dolo-Oddo környéki magaslatok, valamint Sillave és Gherlogubi birtokbavételét, az olasz felvonulás biztosítása céljából, hogy később északi irányban Harrar felé előre törhessen. Ezáltal Graziani el akarta vágni Abesszíniának közvetlen összeköttetését az angol Szomáli-földdel, hogy az itteni fegyver és hadianyag csempészetet megakadályozza. Október 4-én az olasz csapatok elfoglalták az említett hely-

ségeket, kivéve Sillavet, mert itt az esős időjárás minden mozgást megakadályozott. Október

18-án egy bandacsoport megszállta Dagneri helységet, amelynek vidéke mint egy törnyúlt be az olasz vonalba. Az október 20—25-ig terjedő időben ugyanaz a bandacsoport megszállta Budodi és Callfo községeket. November 12-ikéig zajlott le az olasz támadás Gorahei ellen.

Ogadenben Gherlogubitól addig nem lehetett tovább északra támadni, amíg Goraheiból a csoport oldalában nyugatra lévő abesszin erőket az olaszok el nem űzték. Goraheiben

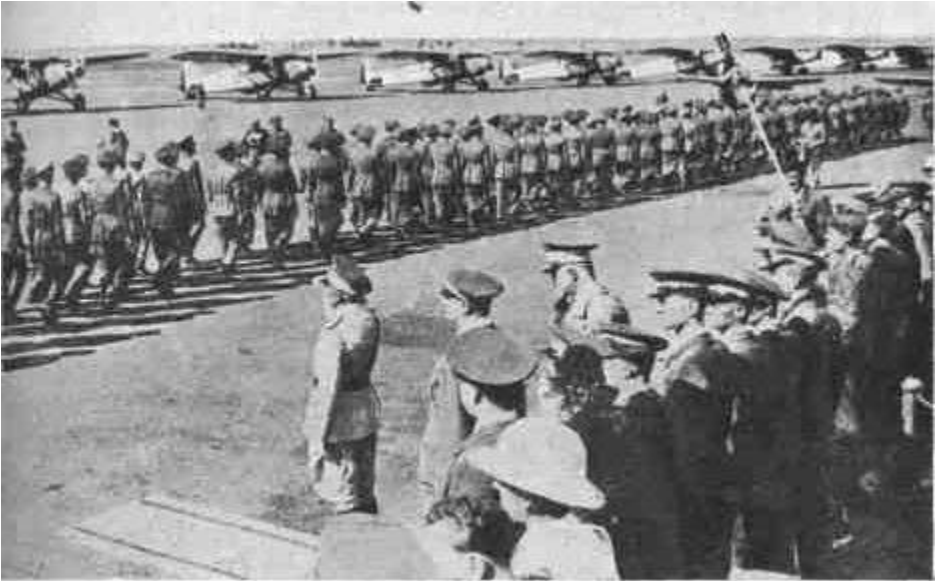
A déli front helyzete 1936 január végén.

ugyanis egy ügyes és erélyes abesszin vezető, Grasmacs Afework parancsnoksága alatt kb. 3.000 abesszin állott jól berendezett védőállásban. Graziani tehát október végén elrendelte Gorahei elfoglalását. Eredeti terve az volt, hogy ezt az akciót maga vezeti, de a később leírt Dob körüli események miatt lemondott erről a tervéről.

A Gorahei elleni támadást a következő csoportosításban és támadási irányokkal hajtották végre. Az olaszok 120 km tért nyertek, azonban még 500 km-re voltak a vasúti vonaltól.

A parancsnok Frusci tábornok volt. Sillave—Gorahei iránnyal támadt három arab szomáli zászlóalj és egy banda-csoport gépkocsin, három gyors

harcokocsiszázad, egy szakasz páncélgépkocsi, egy hegyiágyús tüzércsoport gépkocsin és egy géppuskáscsoport ugyancsak gépkocsin. Gherlogubi—Merxerale—Gorahei iránnyal támadt egy gyalogoszlop: három arab—szomáli zászlóalj, egy banda-csoport, egy tevés hegyiágyús tüzérosztály, egy gyors harcokocsiszázad, egy szakasz páncélgépkocsi. Mindkét oszlop Goraheitől 8 km-re keletre egyesült és egyelőre megállt. A repülők bomba- és közeli géppuskatámadásaikkal előkészítették a támadást, majd ezt rövid tüzérségi előkészítés követte.

De Bono tábornagy elbúcsúztatása.

Az események krónikája:., November 2—4-ig^ ismételt repülőbomba- és repülő közeli támadások Gorahei ellen. November 5-én nem volt harccselekmény. November 6-án az oszlopok előnyomultak Gorahei ellen, Goraheit azonban az ellenség már kiürítette s így a megszállás lövés nélkül történt meg. November 7—9-ig erős esőzés volt. Bkkor tette Nasibu tábornok azt a kijelentést, hogy nagy meglepetést tartogatnak az abesszinek az egész világ számára a déli fronton. November 7-én egy gépkocsin szállított oszlop, egy bandacsoport, egy arab-szomáli zászlóalj, egy gyors harcokocsi század, egy páncélgépkocsiszakasz Gabredarre felé tört előre. A rossz út és idő miatt az előrehaladás lassú volt és az oszlop csak Gabredarreig jutott és ott megállt. November 10-én az esőzés megszűntével ez az oszlop folytatta az észak felé való előnyomulását, eljutott Szasza-Banétól kb. 20 km-re délre, innen vissza

akart térni, de az abesszinek megtámadták; eközben négy harcokcsi veszendőbe ment. A harcban mindkét fél veszteségeket szenvedett. A november közepe utáni időtől kezdve a keleti hadműveleti szakaszokban általában nyugalom uralkodott, az olaszok védelemre rendezkedtek be. Az elfoglalt előterepre gyakrabban kisebb különítmények törtek előre, ezek ismételtén véres harcokat vívtak. Így pl. 1936 január 12-én Curatiba 70 főnyi, Daga-burba 40 főnyi bennszülött járőr ment ki. A curatii járőrt hetekkel később az abesszinek megtámadták és a katonák felét lemészárolták. A goraheii harcokban már 1.200 gépkocsi került alkalmazásra.

Graziani hadműveletei a nyugati szárnyon Dolo—Neghelli felé és a ganale-doriai csata.

A háború kitörésekor (1935 október 4-én) az olasz csapatok elfoglalták a Dolo körüli magaslatokat, s elűzték a határközség közelében levő kis abesszin osztagokat. Október-december folyamán csupán egy olasz banda-csoport és egy üteg maradt Dolónál, hogy az északról és nyugatról itt betorkolló völgyek felé biztosítsanak.

November közepe táján Graziani tábornok hírszerzési adatai szerint Ras Deszta legalább 30.000 főnyi erővel Dolo felé akart előnyomulni és Lugh-Ferrandi iránnyal Szomáliba betörni.

Graziani tábornok erre a híre a Gorahei felől északi irányban folyamatban lévő előnyomulást abbahagyatta és felkészült a tervezett abesszín támadás elhárítására. Terve az volt, hogy Ras Deszta támadása ellen védekezik s aztán maga megy át ellentámadásba. Ebből a célból a dolói csoportot megerősítette, oly módon, hogy december elején Dolónál egy arab-szomáli csoport, egy dubat bandacsoport, egy páncélgépkocsi-szakasz, egy tevés, hegyiágyús üteg, két fogatolatlan hegyiágyús üteg, egy territoriális géppuskás banda, egy szomáli géppuskás század és egy hidászszázad összpontosult; ez az erő Dolónál és környékén védelemre rendezkedett be.

Mint ahogy december folyamán a jelzett abesszin támadás nem következett be, Graziani tábornok december végén támadásra határozta el magát, hogy Ras Deszta csoportját megsemmisítse. K célból az olasz vezér december folyamán még egy arab-szomáli csoportot és egy gépkocsiszállítású hegyiágyús tüzércsoportot, valamint egy gyors harcikocsiszázadot irányított Dolo környékére.

1936 január 1-én egy banda Amino felé tört előre és elfoglalta a községet. Január 2-án 6 páncélgépkocsi behatolt az Amino mögötti abesszin állásokba, de az ellenség körülkerítette és elfogta őket, a bandacsoport azonban kiszabadította a harcokcsikat. Január 3-án egy arab-szomáli zászlóalj nyomult elő Aminóra, hogy az elveszettnek hitt páncélgépkocsikat visszafoglalja, ott azonban a segítségre már nem volt szükség. Január 3—n-ig tartott a további előnyomulás előkészítése (felderítés, bevezető harcok), de különösebb

harccselekmény még nem történt. Január n-én a délutáni órákban kezdődött a tulajdonképpeni előnyomulás következő módon:

Parancsnok: Bergonzoli tábornok. Elővéd: egy páncélgépkocsi-szakasz és egy arab-szomáli század gépkocsin indult 16 órakor Dolóról és 16 óra 45 perckor elérte Arreit, itt megállt. Főcsapat: egy harckocsiszakasz, egy dubat banda-csoport, egy arab-szomáli csoport, eg>y hegyiágyús üteg, valamennyi gépkocsi-szállítással indult Dolóról 21 órakor. Az oszlop éle 12-én 3 óra körül, a vége 6 óra körül érkezett Amino, környékére. A jobboldal biztosítására Uladdaie felé egy dubat-bandát küldtek ki, ez a későbbi hadműveletek folyamán az Uebi Gestro-völgyben Eamascillindi felé nyomult előre. A baloldal biztosítására pedig egy zászlóalj erdészeti milícia nyomult elő Dolóról a Daua-Parma völgyében; ez a zászlóalj később Mca Muriig tört előre, de többször ellenséges ellenállásra bukkant. A dolói megerősített állásban — mint felvételi állásban — visszamaradt: egy territoriális géppuskás banda, egy arab-szomáli géppuskás század, két fogatolás nélküli hegyiágyús üteg, egy hidász század.

Január 12-én rövid pihenő után az oszlop ugyanilyen csoportosításban folytatta a menetelést és estig elérte Mca Didát, ott harccsoportosításban pihenőt tartott. Ugyanaznap estig Graziani tartalékja, Martini ezredes csoportja is elérte Mca Dida környékét. A helyszínen jelenlevő Graziani tábornoknak ugyanis a Martini-csoport menete túlságosan lassúnak tűnt fel és közbelépett, hogy a közelben elérhető összes gépkocsik igénybevételével ez a csoport részben gépkocsi-szállítással, részben gyalogmenetben folytassa menetét. Ezen a napon a járőrharcok kivételével komolyabb harccselekmény nem volt.

Január 13-án az olaszok folytatták előnyomulásukat; Bergonzoli tábornok csoportja két oszlopban haladt. A déli oszlop a Mca Dida-Bogol Magno menetvonalon haladt: egy banda dubat, egy páncélgépkocsi szakasz, egy arab-szomáli zászlóalj és egy hegyiágyús üteg, valamennyi gyalogmenetben. Az északi oszlop a Mca Dida-Gogoru menetvonalon nyomult előre: egy harckocsi század, két szomáli zászlóalj gépkocsin; a menet reggel 6 órakor kezdődött. Graziani tüzértartaléka Serole környékén lesállást vett, hogy az előnyomuló csapatot oldalban részesíthesse. A menetcélokat a csapatok a délutáni órákban érték el. Ekkor nevezték ki Graziani tábornokot hadseregpáncsnokká; Graziani eddig hadtestpáncsnoki minőségben vezette a hadműveleteket.

Január 14-én az északi oszlop elfoglalta Galgallót. Január 15-én a zöm Odei Odeinél készenlétbe helyezkedett a Dahonta iránnyal tervezett támadáshoz; a támadás 7 óra 30 perckor kezdődött. Egy repülőraj 7 órától 7 óra 30 percig bombázta az Odei Odeitől nyugatra lévő és a dahontai abesszin állásokat. A támadás sikeresen indult, az ellenség visszavonult, az olasz csapat 6 géppuskát zsákmányolt és 80 foglyot ejtett. A sikerült támadás után Graziani személyesen elrendelte, hogy a gépkocsizó géppuskás csoport és a tüzércsoport gépkocsin, valamint a harckocsik és páncélgépkocsik Dahontara és Dida Ringire törjenek előre, hogy az ellenséget üldözzék és megsemmisítsék. A zöm

részben gépkocsin, részben gyalogmenetben követte az üldöző gyors csoportot és az egész oszlop zöme a 16-ra virradó éjjel Dahontán éjjelezett. 15-én a galgallói csoport állva maradt, hogy a zöm jobboldalát biztosítsa. A terv ezzel a csoporttal az volt, hogy a Gid-Onon át Bander felé előretörjön, ez azonban nem került végrehajtásra, mert az abesszinek visszavonultak.

Január 16-án és 17-én a csapat zöme piheni, mert az előző napi megerőltető menetek a csapatokat és az anyagot erősen igénybe vették. A megállás egyébként már azért is szükséges volt, hogy felderítsék, hol vannak a visszavonult abesszinek és hol található víz. A csapat már napok óta fejenkint csak 1 liter vizet kapott. A felderítésre küldött járőrök gépkocsikon mentek előre, a felderítés azonban 17-én estig nem hozott eredményt, Graziani tehát további hírek bevárása nélkül rendelte el az előnyomulást január 18-ra.

Január 18-án az olaszok előnyomulása a következő csoportosításban folytatódott: I. lépcső: három gépkocsizó géppuskás csoport — amelyből két új gépkocsizó géppuskás csoportot időközben Mogadiscioból a harcterre irányítottak; — menetvonala Dahonta-Filtu. II. lépcső: egy arab-szomáli zászlóalj gépkocsin, egy hegyiágyús üteg gépkocsin, egy páncélgépkocsi szakasz követte az I. lépcsőt. III. lépcső: két arab-szomáli zászlóalj; a tüzcsoport egyelőre Dahontán maradt állva. 18-án estig az él elérte Filtut, anélkül, hogy komoly abesszin erővel találkozott volna; csupán jelentéktelen járőr-csatározások voltak az abesszin utócsapatokkal.

Január 19-én, a csoport a menetet ugyanabban a csoportosításban folytatta, mint előző nap. Az él jelentéktelen harcok után estig elérte Aia Sifta környékét. Január 20-án a következő csoportosításban indultak Aia Siftaról: elővéd egy gépkocsizó géppuskás csoport, egy páncélgépkocsizó század, egy arab-szomáli zászlóalj, egy hegyiágyús üteg, egy gépkocsizó géppuskás csoport. Főcsapat: a csoport többi része; ez követte az elővédet. Ogoboig a menetelő csapat nem talált abesszin ellenállásra, de jelentés érkezett, hogy Neghellinél abesszin utóvédállások vannak. Ogobo környékén az elővéd támadó csoportosításba ment át és folytatta az előnyomulást. Maga Graziani is az elővédnél tartózkodott. Ebben a csoportosításban érte el az elővéd Neghellit anélkül, hogy járőrökön kívül komoly ellenállásra talált volna. A repülőerők Neghelli ellen bombatámadásokkal működtek közre. Neghelliből egy gépkocsizó géppuskás csoport és két gépkocsizó arab-szomáli század még ezen a napon-Uadarára tört előre, de nem érte el a helységet, mert abesszin erőkbe ütközött. Graziani ezt a csoportot Neghellire rendelte vissza, mert nem tartotta eléggé erősnek arra, hogy komoly támadást hajtson végre. Január 21-én és 22-én pihenő, kötelekek rendezése és anyagpótlás. Január 23-án az egész csoport Uadarára tört előre, onnan az abesszinek visszavonulva, értékes zsákmányt hagytak hátra. Az olasz csapatok az abesszin lőszerraktárt felrobbantották. Január 24—25-e a környék megtisztításával telt el. Január 26-án az egész csoport ellátási okokból Neghellibe tért vissza. Január 27—28-án szervezték meg a Mega felé való előretörést. Ebben a vállalkozásban résztvett: egy gépkocsizó

géppuskás csoport, egy arab-szomáli zászlóalj, egy hegyiágyús üteg, négy páncélgépkocsi, négy sebesültszállító gépkocsi. A különítmény hat napi élelmet, két lőszer javadalmazást és minden gépkocsi számára 400 km-re elegendő üzemanyagot vitt magával. Összes gépkocsi-állomány 124 tehergépkocsi volt. Január 29-én a fentemlített különítmény elérte Gubát, itt éjjelezett, mert a Daua Parma vize 60 cm. mély volt és gépkocsik nem mehettek át rajta. Január 30-ika átkelési kísérletekkel telt el, az arab-szomáli zászlóalj hidfőt alkotott, az átkelés azonban csak részben sikerült. Január 31-én Gubán

Olasz tábor Abessziniában.

vissamaradt: a gépkocsizó géppuskás csoport, üteg, páncélgépkocsik és az összes felesleges részek. Az arab-szomáli zászlóalj számára a legszükségesebb gépkocsikat nagy fáradtsággal a folyó déli partjára vontatták és a zászlóalj 31-én estig gépkocsin elérte Uacillét.

Február i-én az arab-szomáli zászlóalj zöme Uacillén maradt, két szakasz Uacilléről Uebre tört előre, az abesszineket onnan elűzve és a jószágot összeszedve a két szakasz Uacillére tért vissza. Február 2-án az arab-szomáli zászlóalj Gubába vonult vissza a csoport zöméhez. Ott a parancsnok megtudta, hogy déli irányban még ellenség áll, tehát egy kis gépkocsi-csoporttal Ualana felé tört előre, ott azonban erős ellenállásra talált és a gépkocsik is

elakadtak. Komolyabb járőr harc után a kis különítmény Gubára tért vissza. Február 3-án az egész különítmény Neghellibe vonult, hol az egész csoport védelemre rendezkedett be.

Ha figyelemmel kísérjük a szomáli hadszíntéren lefolyt eseményeket és a vezetők tevékenységét, megállapíthatjuk, hogy itt tulajdonképpen rög-tönzött gépkocsi-csoportok harcáról volt szó. Igaz, hogy ez kedvező körülmények között történt, mert az ellenségnek nem volt megfelelő fegyverzete, főleg tüzérsége, amellyel a gépkocsin mozgó csapat ellen hathatóan felléphetett volna; különben a terep az utakon kívül is eléggé járható volt. Feltűnő, hogy voltak napok, amikor egyes gépkocsizó csoportok 100 km-t is haladtak az ellenség közelében és számoltak a harc lehetőségével.

Valamely fontosabb terepszakasz, például Gorahei—Gherlogubi—Neghelli elérése után Graziani nem maradt tétlen, hanem a zömmel az elért szakaszt védelemre rendezte be, egyes csapatrészekkel pedig minden irányban előretöréseket hajtott végre, hogy az ellenséget nyugtalanítsa, neki további veszteségeket okozzon, felderítsen és biztosítson.

Végeredményben itt is az ellenállás nélküli támadások sorozatát látjuk, de az akciók anyagi megalapozása, valamint a mozgatás módja ügyes és erélyes vezetésre vallott. A terepszakaszonként való előrehaladásra Szomáliában nem vetettek súlyt, sőt helyenkint az az érzésünk, mintha Graziani ezzel a módszerrel teljesen szakítana; de a földi felderítés itt sem működött szakadatlanul és ezért a vezetést gyakran meglepetések érték. Merész vezetésre vallott, hogy az olasz csapatok még abban a hiszemben is, hogy komoly ellenállással kellett számolniuk, sokáig gépkocsikon maradtak; igaz, hogy a valóságban egyetlen egyszer sem fordult elő, hogy a gépkocsin ülő csapat ellenséges tűzbe s így veszélyes helyzetbe került volna.

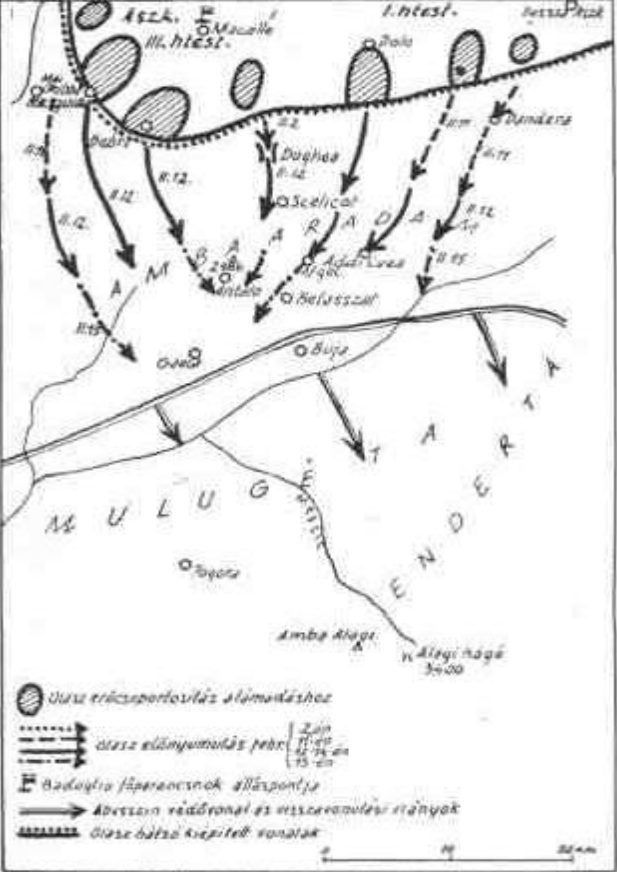
A ganale-doriai csata szép példája az aktív stratégiai védelemnek túlnyomó ellenféllel szemben. Ezzel Graziani tábornok magához ragadta a kezdeményezést. Ez csak az olaszok jelentékeny technikai túlsúlya és az összes fegyvernemek együttműködése folytán vált lehetségessé.

Az endettai csata.

Az első tembieni csata elsősorban tisztázta az általános helyzetet és csírájában elfojtotta az ellenséges támadást, ami a további hadműveletek szempontjából döntő fontosságú volt. A csata bizonyította, hogy az abesszin hadsereg kétségtelenül fejlődött, de a haladás felszínes volt és nem vert mélyebben gyökeret. A fegyverkezés minőségileg és mennyiségileg javult, nemkülönben az utánpótlási szervezet is fejlődött. A faj szelleme harcias volt és az is maradt. A négus a maga elé tűzött céloktól, az állam egységesítésétől és a korszerű szellem és szervezet meghonosításától még nagyon távol volt, nem tudta megfékezni a tartományi főnököket, főleg a nagyobb tartományok főnökeit, akik egymással legtöbbször harcban állottak és attól tartottak,

hogya ha teljesen behódolnak, függetlenségük, önállóságuk, kiváltságaik, egyszóval létalapjuk és jövedelmeik veszendőbe mennek. A négus a köréje sereglett, külföldön tanult, intelligens fiatal főnökök kis töredékének körében örvendett csak bizonyos tekintélynek. Az abesszin főnökök egyébként éppúgy, mint a nép, harcias szelleműek voltak áthatva, ami kellő pillanatban mindig hatalmas hajtóerővé válhatott.

Az abesszin mozgósítás és felvonulás — az ottani viszonyokhoz képest — eléggé rendszeresen folyt le, a harcosok néhány nappal való élelmisszerűen vonultak be, további ellátásukról az útvonalakon felállított raktáraknak kellett volna gondoskodniuk. Abból a fegyveres tömegeből, amely a mozgósítás után a birodalom útjait ellepte, két csoport kezdett kialakulni. Az egyik keleten, a fennsík szélén húzódó útvonal mentén tömörült, a másik nyugaton, a Tacazze-folyó felé hömpölygött. Menettechnikájukból és abból, hogy milyen gyorsan és mesterien megtanulták a repülők elleni elrejtőzést és a hatékony tüzzel való légi elhárítást, arra lehetett következtetni, hogy jó volt a vezetés. Egyidejűleg az is észlelhető volt, hogy az abesszin csapatok gyakran szétszédnek, hogy élelmet szerezzenek. Hírek érkeztek továbbá a környékbeli lakosságot fosztogató számos portyázásukról, amelyek következtében a lakosság mindenütt, ahol a hadak átvonultak, nyomorba süllyedt. Ellenségeskedések és harcok keletkeztek a lakosság és a katonák között, ezek mindkét részből vad megtorlásokat váltottak ki. Ezek alapján megállapítható volt, hogy a csapatok vagy kevés élelmet vittek magukkal, vagy pedig a kelletténél kevesebb

Az endertai csata 1937 február 10—15.

Az endertai csata 1937 február 10—15. Az abesszin csapatok gyakran szétszédnek, hogy élelmet szerezzenek. Hírek érkeztek továbbá a környékbeli lakosságot fosztogató számos portyázásukról, amelyek következtében a lakosság mindenütt, ahol a hadak átvonultak, nyomorba süllyedt. Ellenségeskedések és harcok keletkeztek a lakosság és a katonák között, ezek mindkét részből vad megtorlásokat váltottak ki. Ezek alapján megállapítható volt, hogy a csapatok vagy kevés élelmet vittek magukkal, vagy pedig a kelletténél kevesebb

élelmiszer-raktár volt a főútvonalak mentén; esetleg egyáltalán nem volt raktárak.

Ezzel egyidejűleg nagyszabású haditervekről szóló értesülések is érkeztek, azonban óvatos magasrangú európai személyiségek állítólag azt ajánlották a négusnak, hogy ne bocsátkozzék nagy akciókba, hanem kerüljön minden döntő tevékenységet és csupán erőteljes gerilla-harcot folytasson.

Köztudomású volt, hogy súlyos viták folytak az ellentétes befolyások és tanácsok között ingadozó négus és a harcias, türelmetlen, a felsőbb állami érdekek értékelésére képtelen, érzékeny és büszke főnökök között, akik csak saját egyéni érdekeiket védték. Ezalatt Ras Kassza és Imru csoportja állandóan gyarapodott, a keleti csoport bizonyos idő múlva két részre oszlott, az egyik rész Ras Mulugétával Macallé felé, a másik Ras Kasszával a Tembien felé vette útját.

A négus elhagyta a fővárost és Dessiébe tette át főhadiszállását. Ras Kasszát nevezte ki az északi arcvonal főparancsnokává, de hatáskörét azonnal meg is szűkítette, mert egyidejűleg közvetlen érintkezésbe lépett a rasokkal, akiknek figyelmükbe ajánlotta, hogy támadó akciókat kizárólag egy teljesen vörösre festett repülőgép útján továbbított személyes parancsára kezdeményezzenek. Ezt a repülőgépet az olaszok Addisz Abebában meg is találták.

A fegyveres tömegek tovább haladtak és megközelítették az olasz előre-tolt állásokat, amelyeket azután elszántan meg is támadtak. Így a harci érintkezés az egész arcvonalon létrejött és az ellenséges arcvonal balszárnyán és közepén véres harcokra vezetett; a már szilárdan megerősített és szinte bevehetetlen Macallé előtt pedig fokozott járőrtevékenységben nyilvánult meg.

Ras Imru a dembeguinai ütközet után lassan és bizonytalanul nyomult előre, majd az Af Gaga elleni olasz előretörés után úgyszólván teljesen megállt, később védekező magatartást tanúsított, annál inkább, mert a négustól ilyen értelmű parancsot kapott. Ras Kassza viszont, a december 18-i és 22-i harcokban elszenvedett vereségei ellenére, tovább támadta a Tembient, ahová a délről érkező csapatokat összpontosította és nyilván nagyszabású támadó akciót készített elő. Miután Ras Imru támadása megghiúsult, s az egész arcvonalra kiterjedő hadászati támadás lehetősége megszűnt, csupán a Tembienre szorítkozó, tehát az abesszinek eszközeinek és képességeinek leginkább megfelelő támadás végrehajtása került előtérbe. Ezzel az abesszinek nyilván nagy eredményeket érthettek volna el, ha minden igyekezetükkel az esetleges kezdeti siker kiaknázására törekedtek volna.

Az első tembieni csatában az abesszinek vitézül és elkeseredetten harcoltak, gondosan vezetett és erőteljes géppuska- és ágyútűzzel kísért olasz támadások alatt állásaikban kitartottak, majd elkeseredett közelharcot vívtak vagy vakmerő ellentámadásra indultak, nem törődve a nyomban rájuk zúduló zárótűzzel.

A jól megszervezett olasz védelmi tűzrendszer ellen tömör sorokban vezetett bőszi támadások követték egymást, amelyekben sokan pusztá szál-fegyverrel rohantak a drótakadályig, amelyet görbe kardjukkal igyekeztek átvágni. A tembieni csata a keletafrikai háború legvéresebb ütközete volt; ebben az ütközetben kezdetleges félvad csapatok ütköztek össze a korszerű haditechnika haláltszó gépezetével.

Ellentétben a csapat dicséretreméltó vitézségével, az abesszin hadvezetés teljesen tehetetlennek bizonyult. Január 21-én este, mikor a négus — szokásához híven — nagy győzelmét és száz ágyú zsákmányolását kürtölte világgá, Ras Kassza táviratban feltárta neki a való és válságos helyzetet, a támadás összeomlását, a bekerítés veszélyét; bevallotta, hogy nem tudja mi módon védekezzék, hogyan intézkedjék, hogy igen súlyos veszteségek érték, lőszer nélkül áll és nagyszámú sebesültjét nem tudja ellátni. Kétségbeesetten kért megerősítést és bejelentette a visszavonulást, de közben semmiféle vezetői tevékenységet nem fejtett ki, még arra sem gondolt, hogy saját, legjobb és legjobban felfegyvezett csapatát alkalmazza. Az abesszin vezérek nem vetették harcba egész erejüket, hanem jobbnak látták az erő egy részét teljes épségben megtartani, hogy jól fel legyenek vértézve a visszavonulásra a legyőzöttel szemben mindig barátságatlan magatartású lakossággal szemben is és hogy visszatértek alkalmára nem mindig hűséges országrészekben helyzetüket biztosítsák.

Külföldi katonai szakírók a tembieni csata eredménytelenségét részben azzal magyarázták, hogy az olasz hadsereg a nagy tembieni megszállásra nem volt eléggé erős; gyaloghadosztályonként 20 km-es harcterület csak laza és csoportonkénti megszállást eredményezhet. A hegyes vidék megnehezítette a tankok alkalmazását, az olasz géppuskás fészkek hatását az abesszinek éjjeli támadásokkal ellensúlyozták.

Így, mialatt az egyik fegyveres csoport a Melfa ellen vonuló olasz oszlop ellen elkeseredetten küzdött, egy másik az Uarieu-szorosban lévő olasz védőállások ellen nyugodtan ismételte meg újból és újból rohamait és elesettjeik ezerszámra maradtak a küzdőtéren. Ugyanakkor lehetséges volt, hogy amikor az olaszok a Eata-hegyen és Zeban Chercatan elhagyták a harcteret, ezt a mozdulatukat csaknem zavartalanul hajthatták végre. Ras Mulugéta, aki alig néhány órányira volt a küzdőtértől, Ras Kasszának, közvetlen felettesének, segélykérésére a szó szoros értelmében süket maradt, sőt magának a négusnak sem engedelmeskedett.

Ras Imru sem gondolt arra, hogy nélkülözhető csapataival segítséget nyújtson, hogy ezzel az olasz nyomást legalább némileg enyhítse, — lehetséges azonban, hogy mivel rádióállomása nem volt, talán nem is volt tudomása az eseményekről. Minthogy Ras Mulugéta — miután Ras Kasszának megtagadta az engedelmességet — csak az esetben lett volna hajlandó Tembienbe felmentő csapatokat küldeni, ha azok pótlásáról előzetesen gondoskodnak, a négus azt táviratozta Ras Kasszának, hogy gondoskodott a felmentő

erőkről a hátul lévő emberanyagból. Így tehát a megerősítő csapat gyalog, öszvérekre rakott lőszerral indult el a legalább hatnapi járásra lévő Quoram-ból, mialatt Amba Aradamról órák alatt megérkezhetett volna a segítség a szükséglet helyére. Időközben azonban a négus, Ras Kassza sorsa iránti komoly aggodalmában ismét táviratozott és őt óvatosságra intette: «Nehogy az olaszok, úgy mint Ogadenben, azt a látszatot keltve, mintha feléd fordították volna egész erejüket, Ras Mulugéta embereit körülvegyék és elfoglalják állásainkat».

Ezzel a négus bizonyosságot tett arról, hogy a való helyzetet nem ismerte fel. Ras Mulugéta ugyanis elhittette vele, hogy Macallét elfoglalta s így a négus tévedése hamisan beállított helyzetre alapult. Ilyen volt az abesszin vezetés! A négus, aki feladatával nem tudott megbirkózni, a különféle sugalmazások szerint, nagy hódító eszmék és kis rabló-portyázások között ingadozott.

A Ras-ok egyáltalán nem rendelkeztek vezetői képességekkel és rossz szemmel nézték egymást, főgondjuk egyéni érdekeik megőrzése volt és egyáltalán nem tudták megítélni a helyzetet bármilyen hadművelet megszerzésére, főleg pedig végrehajtására.

A vezetés eszközei tökéletesen kezdetlegesek voltak, csak néhány rádiókészülék állt rendelkezésükre, helyesebben az olaszok rendelkezésére, amennyiben a kitűnően működő lehallgató és rejtjelező szolgálat révén a rádiók előzékenyen inkább az olaszok céljait szolgálták. Egyszerűen míg az abesszin hadsereg alkotó elemei igen értékesek voltak, addig a vezetés kezdetleges volt.

Az északi hadszíntéren működő abesszin haderő a tembien csata után három csoportra oszlott, Ras Mulugéta Endertában, az Amba Aradam és Debra Aila közötti, védművekkel megerősített természetes erődjébe fészkelődött be 80.000 emberével, akiket három-négy napon belül, az Asanghi-tó vidékén tartózkodó 15 vagy 20.000 ember támogathatott.

Ras Kassza és Ras Széjum a Tembienben sáncolták el magukat kb. 30.000 főnyi seregükkel. Sireban volt Ras Imru kb. 40.000 fegyverrel, akikhez néhány napon belül a Tacazze gázlói mellett felvonult 10.000 ember csatlakozhatott. Ezenkívül Addisz Abeba és Dessie között volt lépcsőzve a főtartalék: túlságosan messze az arcvonaltól ahhoz, hogy valamely — akár több uapig is húzódó — csatában eredményesen léphessen közbe.

Az a felvonulás, amelyet szintén valamelyik európai szakértő ajánlott, megfelelő lett volna, ha Abesszíniában lett volna oly hadvezér, aki alkalmas pillanatban a csoportok összefogásával az olasz támadás feltartóztatását, vagy a front hathatós megtámadását végre tudta volna hajtani. Az olaszok helyzete ugyanakkor a következő volt: Az arcvonal két szárnyán két nagy csoport alakult. Az egyik az I. és III. hadtestből (négy hadosztály, egy feketeinges zászlóalj csoport, egy eritreai zászlóalj csoport: összesen 40 zászlóalj és 171 löveg) alakult és a Macallétól délre eső területen úgy volt csoportosítva, hogy a rendelkezésre álló tartalék-tüzérség részéről gyors támogatás-

ban részesülhetett. A másik csoportot a II. és IV. hadtest (öt hadosztály és egy eritreai dandár: összesen 44 zászlóalj és 173 löveg) alkotta és ezek az Adua—Akszum közötti területen, illetve Dechi Tesfában úgy voltak csoportosítva, hogy Siieban közös erővel léphettek fel.

A két csoport között a középen a három hadosztály és egy feketeinges zászlóalj csoport erejű eritreai hadtest tartotta szilárdan a tembieni állásokat, amelyeknek védelmi berendezését újból megkezdte. Részben az elfoglalt területek felé menetben, részben Massauában partraszállóban volt, két had-

Japán vöröskeresztes segélyhely felállítása az abesszin harctéren.

osztály: a «Pusteria», amelyet Entisbe szántak, ahonnan akár a macalléi, akár az adnai csoportot támogathatta és az «Asietta», amelyet Macallé vidékén tartalék gyanánt kívántak felhasználni.

A mozgó haderők mögött, második vonalban, a hátsó állások és a hadtápterület őrzésére hívatott csapatok biztosították a hadtápterületet. Ezek a csapatok két eritreai dandárt, egy nemzeti hadosztály-csoportot, e hadosztály pótzászlóaljait, a hadtápcsoportokat, mintegy 50 várúteget és néhány raj felügyezett tehergépkocsit öleltek fel.

A macalléi és az aduai fő közlekedési útvonalak ezidőtájt már oly állapotban voltak, hogy bármely hadműveleti időszakban várható fokozott

forgalmat lebonyolíthattak. A Macallétól északra lévő Mai Macdemi, valamint az Adua melletti Adi Abunai előretolt hadtálapalok szintén oly mértékben fejlődtek, hogy bármely hadművelet anyagi ellátását vállalhatták.

Ilyen helyzetben és a tapasztaltak alapján Badoglio elérkezettnek látta a pillanatot arra, hogy a védekezés és a készülődés időszakát befejezettnek tekintse és a siker biztos tudatában áttérjen a támadólagos magatartásra. Hadászati szempontból főbb vonalaiban az olasz fővezér azt tervezte, hogy az ellenségre oly csapást mér, amely teljes megsemmisítésére vezet. Badoglio úgy határozott, hogy az ütközet Macallé vidékén vegye kezdetét, mert biztos volt abban, hogy az ellenség fő állásai és legfontosabb csoportja ellen irányuló támadás a helyzet további alakulására döntő hatással lesz. Az itt kivívott győzelem, valamint az ezt követő déli előnyomulás következtében ugyanis az ellenség minden további nélkül kénytelen lett volna kiüríteni az elsáncolt Tembient, sőt e siker talán az egész ellenséges arcvonalt összeomlására vezethetett.

Mivel az abesszin vezérek nem tudták a helyzetet mérlegelni, s mivel Badoglio tudta, hogy a főnökök nem fogják egymást támogatni és semmiféle hadmozdulatot nem fognak végrehajtani, biztosan számíthatott arra a lehetőségre, hogy a három csoportot külön-külön verheti meg, beleértve az abesszin tartalékot is, ha az észak felé eltolódnék.

Harcászati téren a támadás végrehajtását illetőleg Badoglionak elve volt a tűzéréség erőteljes alkalmazása és korai, nagy távolságra is kiterjedő tüzmegnyitás az abesszin tömegek támadó akciójának megállítására, vagy legalább is megrendítése céljából, mielőtt ezeknek lökése érvényesülhet. Ez a tűz egyúttal az értékes emberi étellel való legnagyobb fokú takarékoság célját is hivatva volt szolgálni; a csatában egyes pontoknak, különösen a szárnyaknak állandó, erődített, szilárd és biztos kézben tartása, hogy az esetleges ellentámadás a legkedvezőbb körülmények között legyen felfogható; a csatának több napon át megszakítás nélkül való folytatása az ellenség gyér lőszerkészletének kimerítése érdekében és főleg egyébként is megviselt idegzetének további kifárasztására; a repülők vakmerő alkalmazása révén a visszavonuló tömegeknek a harc után a teljes megsemmisülésig való üldözése és repülők segítségével való szétszórása az abesszin vezérek legjobb csapatainak, amelyeket mint utolsó, ép tartalékot a visszavonulás fedezésére tartogatnak.

Mindezek érdekében Badoglio azonnal kiadta a parancsot, hogy Macallé vidékén hatalmas erő, valamint nagyszámú eszköz vonassék össze és egyúttal intézkedett többnapos utánpótlási anyag előreszállítására. E parancsok értelmében a «Pusteria» alpesi hadosztály — amelynek partraszállítása január 20-án Massauában befejeződött és amely rossz ösvényen, kizárólag máhásállataival menetelt gyors ütemben Feres Mai felé, január végén Hauzienbe érkezett, ahonnan részben gépkocsikon folytatta útját Macallé felé. Az «Asietta» hadosztály, amelynek partraszállítása Massauában 25-én megkezdődött és 30-án fejeződött be, máhásállatai kivételével, teljes egészében gépkocsikon

menetelt Macalléba, ahol gyülekezését február 2-ára befejezte és az ottani megerősített tábor őrzését vette át, de ugyanakkor készen állt arra is, hogy a hadműveletekben részt vegyen. Az i. eritreai hadosztály február 5-én kezdett a Tembienből Macallé vidékére eltolódni. A Tembienben a helyzet már nem volt aggasztó, de Badoglio mégis odairányított öt önálló, köteléken kívüli zászlóaljot, amelyek nemrég érkeztek Olaszországból.

Egyidejűleg ezekkel a nagyszabású és gyors csapateltolásokkal gondoskodott az eszközök kiegészítéséről, az ellátó alapok előretolásáról, az élelmi-szer- és lőszerkészletek feltöltéséről, valamint az utánpótlási és visszaszállítási szervezetek tökéletesítéséről.

Január 31-én, tehát mindössze hét nappal az első tembienesi csata befejezése után, a megsemmisítő csata első időszakának előkészítésére vonatkozó intézkedések már megtörténtek oly mértékben, mint ahogy a várható események megkívánták.

Az Buderta-tartományban fekvő Aradam jellegzetes abesszíniai hegység, kiterjedése kelet-nyugati irányban nyolc kilométer, észak-déli irányban három kilométer, a tenger színe fölötti magassága 2756 méter, a hegység északi és keleti meredek, járhatatlan oldalaival természetes bástya benyomását kelti, míg a nyugati és déli oldalak járható, vízmosásokkal átszeldelt gömbölyded hegyhátakban végződnek, a hegyvidék sík, sűrű növényzettel fedett teteje ennek a természetes erődnek az alapja.

Az ellenség ezeket a kedvező körülményeket ügyesen kihasználta; Ras Mulugéta kb. 80,000 emberre becsült hadereje, a hegytető és Debra Aila közötti területén szétszórt csoportokra osztva helyezkedett el és a sűrű növényzet, valamint a nagyszámú természetes és mesterséges üreg a csapatokat nem csak eltakarta a repülők szeme elől, hanem védte is bombázás ellen. Az abesszin csapatok oly mozgékonyak voltak, hogy ha a szükség úgy kívánta, a Ras rövid órák alatt összpontosíthatta embereit, harcászatiilag tehát az Amba Aradami állások kiválóan alkalmasak voltak a védelemre, de lehetővé tették az ellentámadást is. A hegyvidék hadászatiilag módot nyújtott a Macalléból az Amba Alagira és Macallé vidékéről Seloába vezető utak elzárására s így fedezte a tembienesi erők hadműveleti vonalát is.

A hegyvidék állandó kellemetlenséget jelentett Macallé városának és kulcsponjtjuk volt a keleti és nyugati frontokon működő abesszin erőknek, valamint igen jó megfigyelő és tüzérségi állásokat nyújtott az abesszineknek.

Az eritreai hadtest lekötötte a tembienesi ellenséges erőket. Badoglio a hadtest támogatására négy zászlóaljból és három ütegből álló csoportot is kijelölt; ezt a csoportot Aduából irányították a Tembienbe. A tisztán védelmi jellegű intézkedésekkel egyidejűleg a hadtestparancsnoknak tanulmányoznia kellett az Uorc-Amba elfoglalásának kérdését, valamint alárendelt erőkkel az Abbi Addi felé irányuló támadás lehetőségeit is.

Ami az Amba Aradam elfoglalását illeti, a hegy földrajzi jellegzetességei a legmegfelelőbb és legreményteljesebb hadművelet: az átkarolás végrehaj-

tásának lehetőségével kecsegtettek; ez szükségessé tette a támadó hadművelet módszeres végrehajtását, amelynek folyamán a megkerülésre alkalmazott két seregtestnek állandóan oly csoportosításban kellett lennie, amelynek különösen a szárnyai erősek és amely jól megerősített kiindulási alapra támaszkodott. A tartalék tüzéséget a középben kellett bevetni, ide kellett a tartalékot is irányítani, ott a macalléi megerősített tábor védőőrsége is közbeléphetett.

Lényegében az esetleges heves abesszin tömeg-támadásokkal és az ellenség számbeli fölényével a jól megszervezett és helyesen alkalmazott tüzéségi tüzet állították szembe az olaszok abban a biztos tudatban, hogy e két tényező meghozza a sikert.

Badoglio február 4-én adta ki a parancsot az előnyomulásra. Az első mozzanatban az I. hadtesttel és a III. hadtesttel az ambától oly távolságra lévő kiindulási alapot szándékozott elérni, ahonnan a bekerítést rövid idő alatt végre tudja hajtani. A második mozzanatban az olasz fővezér a bekerítés végrehajtását tűzte ki célul és pedig a két hadtestnek az Amba déli oldalán való egyesítése révén, hogy így az ellenség egyetlen visszavonulási útját elvágassa. Az Asietta-hadosztálynak 8 várüteggel a macalléi megerősített tábor őrzésére kellett visszamaradnia.

A főparancsnokság tartaléka volt: az 1. eritreai hadosztály és a 6. feketeinges zászlóalj csoport, ezenkívül 5 mozgó tüzérosztály állt meg készen alkalmazásra.

Miután Badoglio a hadtestparancsnokokat tájékoztatta, február 5-én összegyűjtötte előretolt harcálláspontján a hadosztály- és ezredparancsnokokat, akikkel ismertette a csata előkészítésében és végrehajtásában követhető eljárást. A kiadott parancs szerint február 10-én, a hadműveletek első napján megkezdődtek a bevezető mozdulatok. Ezeknek a rendeltetése volt: az I. hadtest előrevonása oly állásokba, amelyek a Gabat-völgyet uralták, egyúttal szilárd kiinduló alapul szolgáltak a későbbi előnyomuláshoz és a tüzéség előretolt felvonulását lehetővé tették; a III. hadtest összevonása az előkészített kiinduló állásokba; mindkét mozdulat parancs szerint folyt le.

Február 11-én este az olasz csapatok a következő csoportosításban állottak: Az I. hadtest, jobbszárnyán «a 3 Gennaio» hadosztállyal, balszárnyán a Sabaudával, a Doghea-szorostól délre fekvő magaslatokat érte el. Mihelyt a hadtest erre a területre érkezett, azonnal hozzáfogott annak az erős támpontnak a megépítéséhez, amelynek a későbbi hadműveletek folyamán a hadtest oldalát kellett védenie. A Pusteria alpesi hadosztály és az eritreai zászlóalj csoportok az irreguláris bandákkal együtt a szárnyak mögött csoportosultak.

A III. hadtest rejtetten, főleg éjszakai eltolásokkal megkezdte haderejének a nyugati magaslaton lévő állásokba való összevonását. A főparancsnokság rendelkezésére álló tartalék megmaradt a hadműveleti intézkedésben kijelölt eredeti helyén.

Az olasz főparancsnoksághoz az ellenség magatartásáról semmi különös jelentés nem érkezett, jóllehet az Amba Aradamról az olasz oszlopok minden mozdulata megfigyelhető volt. Úgy látszott azonban, hogy az ellenség figyelmét különösen az I. olasz hadtest felé fordítja, amelynek déli irányú előnyomulása elárulta azt a szándékot, hogy az olasz erők egy része az ambát támadja meg, a többi pedig kelet felől akarja bekeríteni a hegytömböt.

A második hadműveleti napon, február n-én az I. hadtestnek újabb előreszökellést kellett végrehajtani, míg a III. hadtest állásában maradt. Hajnalban az I. hadtest, megtartva előző napi csoportosítását, Auzeba sark-

Abesszin gyalogság pihenője előnyomulás közben.

ponttal megkezdte előnyomulását. A nap folyamán a Pusteria alpesi hadosztály erejének egy részével Selecot felé vonult. A III. hadtest, miután az éj folyamán csoportosítását befejezte, készenlétbe helyezkedett a délnyugat felé irányuló előnyomuláshoz. A főparancsnokság tartaléka az elért állásokhoz felzárkózott, a tartaléktüzérség és az I. hadtest tüzérsége előrevonult és támadólagos állásokat foglalt el. A repülőek mindkét hadműveleti napon élénk tevékenységet fejtettek ki és a mozdulatok az ellenség ellenhatása nélkül történtek.

A nap folyamán beérkezett hírek szerint az ellenséges haderő az amba aradami állásokban készenlétben állt; ebből arra lehetett következtetni, hogy az ellenség az I. hadtest előnyomulásának hatása alatt, haderejének zömével, ez ellen készül fellépni; ezért feltételezhető volt, hogy a III. had-

test előnyomulása az ellenséget meglepi, ami az olasz haditerv megvalósítását megkönnyítette.

A harmadik hadműveleti napon, február 12-én a két hadtestnek egyidejűleg kellett előnyomulnia, hogy olyan kedvező terepszakaszt érjenek el, ahonnan azután egy további, utolsó szökéssel bekeríthessék az Amba Aradamot.

Az I. hadtest szilárdan megvetette lábát a Taga Taga-hegyhátan; ennek a hadtestnek kellett megközelítenie az amba északi és keleti lejtőit. A III. hadtest kötelessége volt, hogy átjusson a Gabat-folyó mély bevágásán, megálljon a Dansa-Bet Quinát hegy gerincén, megtartsa kiindulási állásait és támogassa az amba északi lejtőtől nem messze végbemenő harcot. Hajnalban az egész arcvonalon ismét megkezdődött az előnyomulás.

Az I. hadtest balszárnya a Sabauda-hadosztállyal nem talált ellenállásra és déltájban elérte az Amba Araca-Adi Mai Cisa-Adi Acheiti vonalat, a 8. eritreai zászlóalj csoporttal pedig Adi Serghent. A jobbszárny azonban, a «3 Gennaio» hadosztály, — amelynek feladata az Amba Aradam nyúlványának, az Enda Gaber oldalának elfoglalása volt — mialatt előnyomulását két oszlopban folytatni akarta, jobbról heves puska- és géppuska-tűzet kapott, ugyanakkor ellenséges arctámadás is kezdett kibontakozni, amely az Amba Addimara nyugati lejtőin igyekezett a Taga Tagától keletre előnyomulni.

Kilenc órakor az olasz hadtest és a főparancsnokság tüzérének erőteljes beavatkozása az ellenséges tüzéréget rövidesen elhallgattatta és így az ellentámadást is megállította, a hadtestparancsnok tehát ismét előre rendelte a «3 Gennaio» hadosztályt. Mivel azonban ezt a parancsot a hadosztály késedelmesen hajtotta végre, tizenegy óra tájban a hadtestparancsnok a «Pusteria» hadosztálynak parancsot adott, hogy egy ezredével nyomuljon előre és foglalja el az amba-addimari állásokat, másik ezredével pedig a Taga Tagától északnyugatra lévő magaslatokat vegye birtokába.

Miután az olasz erők átcsoportosítása megtörtént, a csapatok az ellenség állandó, vad ellenállása és a kedvezőtlen légköri viszonyok ellenére, ismét megindultak és az élek estére elérték a kitűzött célokat.

A III. hadtest «Sila» hadosztálya átkelt a Gabat mély bevágásán és megmászta a Dansa-Bet Quinát hegyhátat; a hadosztály előtt az endertai banda haladt, jobboldalát pedig lovasszázad-csoport biztosította; a hadtest tartalékában volt a «23 Marzo» hadosztály, erre és a pénzügyőri zászlóaljra hárult a szárnyak védelme. A végrehajtás eleinte nem ütközött akadályba, Dansa vidékén azonban erős ellenséges osztagok váratlan ellentámadást indítottak, amelyet azonban a «Sila» hadosztály szívós ellenállásával és tüzérének hathatós támogatásával azonnal feltartóztatott.

A repülők a felderítés terén, a kedvezőtlen légköri viszonyok ellenére is, tevékenyen közreműködtek, figyelemmel kísérték az ellenség minden mozgását és igen értékes tájékoztatásokat szolgáltattak, e mellett alacsony-

támadás keretében végrehajtott bombázásukkal és géppuskatüzükkel is támogatják az előnyomuló csapatokat.

A főparancsnokság tartaléka még nem került alkalmazásra és előző napi helyén maradt. A harmadik napon, a kitűzött célok elérésével, a hadműveletek első mozzanata lezárult.

Az első mozzanatban kitűzött célok elérése után — az új helyzetnek megfelelően, valamint az ellenségről érkezett hírek alapján — a hadműveletek további lebonyolításáról kellett dönteni. Badoglio elhatározta, hogy a csapatok 13-át és 14-ét a csata további előkészítésére használják fel és csak 15-én hajnalban folytassák az előnyomulást. Az olasz haditerv volt: az amba átkarolása, jobbról a III., balról az I. hadtesttel, végül a két sereget egyesítése az ambatól délre. A 13-ára virradó éjjel az ellenség az I. hadtest sávjában, az Adi Acheiti déli és délnyugati lejtőin, a sötétség leple alatt, heves támadást indított meg, mialatt néhány ellenséges osztag az Adi Sembet támpont megközelítését kísérelte meg. A támadás gyorsan kibontakozott és célja az állás két oldalának átkarolása volt, keleten a támadást az olaszok visszaverték, ellenben nyugaton az álláshoz közel ferközött ellenségnek sikerült az egyik támponton lábát megvetnie, de az azonnal megindított és heves közelharccal járó ellenlökem után az ellenség kénytelen volt visszavonulni.

Az így teljesen visszafoglalt állások ellen az ellenség 12 óra felé ismét támadást kísérelt meg, amelyet azonban erős tüzérségi tűzösszpontosítással sikerült megghiúsítani. A nap hátralevő része, valamint a következő 14-e nyugodtan telt el, úgy hogy ezt az időt az olaszok a meghódított állások védelmi berendezésére, új utak kiépítésére használták fel.

14-én este, a kedvezőtlen időjárási viszonyok, zuhogó eső, heves szél ellenére, a seregestek és a tüzérség elfoglalták támadó csoportosításukat, az összeköttetés teljesen meg volt szervezve és már jól működött, az utak készen voltak.

15-én reggel 7 órakor balról az I. hadtest első lépcsőben a Sabauda és Pusteria hadosztályokkal és jobbról a III. hadtest első lépcsőben a Sila hadosztállyal, megkezdte előnyomulását a sűrű ködben. Ez akadályozta a repülők alkalmazását és a tüzérségi tűz megfigyelését, egyben azonban leplezte a mozdulatokat az ellenséges figyelés elől. Az ellenség eleinte nem fejtett ki ellenállást, de igen élénk ellenakciót kezdett, mihelyt a köd felszállt. Körülbelül 10 órakor volt az első ellentámadás észlelhető, amely az Amba Aradamról kiindulva, a III. hadtest arcvonala ellen irányult; ez a hadtest igen szaggatott, veszélyes terepen keresztül igyekezett Adi Colo felé. Az ellentámadást a tüzérség hatalmas összpontosított tüze nyomban megállította. Csaknem egyidejűleg, az Amba Aradam délkeleti lejtőin az I. hadtest jobbszárnyon haladó előcsapatai is ellenállásra találtak, azonban összpontosított tüzérségi tűz ezt az ellenséges megmozdulást is azonnal megghiúsította.

Az ellenség mindkét kísérleténél súlyos veszteségeket szenvedett, de nem tárgított, sőt új erők harcbevételével igyekezett az olasz előnyomulást feltartóztatni, így a III. hadtestet n és 14 óra között két támadás érte, az egyik támadást az Adi Colóból előtörő erős ellenséges osztagok intézték a bal oldal, a másikat Edeharából a jobbszárny ellen.

Az olaszok mindkét támadást feltartóztatták. Rövid megállás után a hadtest újból megkezdte előnyomulását és 17 óra tájban elérte kítűzött célját. Ekkor erős géppuskákkal felszerelt ellenséges osztagok az I. hadtestnek az Amba délkeleti lejtőin haladó jobbszárnya ellen újabb elkeseredett támadást intéztek. Ezek az ellenséges részek az egymás mögött sorakozó hegyhátak kihasználásával, a vízmosságok mentén igyekeztek az olasz csapatokat feltartóztatni.

A tüzérségi tartalék azonban ismételt közbelépett és összpontosított lövegeinek Antalóra, vagy más területre irányított tüzével könnyítette meg a gyalogság útját, úgyhogy a csapatok a sorozatos ellenállások legyőzése után, késő délután elérték támadási céljaikat. Időközben a Pusteria hadosztály alpesi csapatai, valamint a «23 Marzo» feketeingesei, egyenesen az Amba csúcsa felé törtettek, ahonnan az utolsó védőket is kiűzték fészükből.

Ezzel a bekerítő mozdulatot befejezettek lehetett tekinteni, mindazonáltal az ellenség elkeseredett ellenállása, a terepnehézségek és az olasz I. hadtest jobbszárnyának nem eléggé erőteljes előnyomulása következtében nem történt meg kellően a két hadtest belső szárnya közötti összeköttetés és így a csatlakozás hiányos volt. A III. hadtest elérte a Boera Ogazen hegyhátat, míg az I. hadtest az Antaló helység fölötti és a Belesattól délre fekvő magaslatokon állt meg.

Az ellenség ismételt veszteségteljes ellentámadásainak hiábavalóságát és további ellenállásának céltalanságát belátva, felhasználta mozgékonyosságát és a délután folyamán sietve elhagyta erős állásait. A két olasz hadtest kitarzott az elfoglalt állásokban és a támadás folytatását, azaz az ellenség üldözését az olasz hadvezetőség a repülőkre bízta.

Mihelyt a köd eloszlott, már 15-én levegőbe emelkedtek a rendelkezésre álló repülőgépek és kitaró, állandó tevékenységükkel egészen alkonyatig bombázták és lötték az ellenséges csoportokat, amelyek mind tömegesebben hagyták el a csatateret. 16-án hajnalban még nagyobb erővel indult meg a menekülők üldözése, akik a terepszabta két irányban: Debra Ailatól Amba Alagi felé és a Seloan át Socota felé vonultak két nagy csoportban. Kezdetben az abesszinek élénk tevékenységet fejtettek ki az olasz repülőkhöz ellen, de miután látták, hogy nincs menekvés, megadták magukat sorsuknak és túrték a hajnaltól napnyugtáig tartó és a következő napokon, 17., 18. és 19-én megismételt súlyos repülő-támadások pörölycsapásait.

A repülőkhöz az üldözésben kifejtett ragyogó tevékenységét és a siker kiaknázására irányuló erőfeszítését a következő adatok világítják meg: 546

repülőtámadás történt, amelyek folyamán 396 tonna robbanó anyagot dob-
tak le és 30,000 géppuskalövést tettek, húsz olasz gép sérült meg a lég-
elhárító tűz következtében, de valamennyi visszatért alapjára. Február 19-én
befejeződtek azok a hadműveletek, amelyek az Amba Aradam meghódítá-
sára és Ras Mulugéta hadseregének megsemmisítésére vezettek. A hegy-
tömb elfoglalása után az olaszok megerősítették állásaikat, tüzérséget, főleg
nehéz tarackokat vontak előre, utakat és telefonvonalakat építettek.

Ezek a hadműveletek az olaszokat teljes és tökéletes győzelemhez jut-
tatták, amit maguk az abesszin közlemények is kénytelenek voltak elismerni.

Olasz vöröskeresztes szállítmány.

A csatában az olaszok összesen 36 tisztet, 621 nemzeti és 145 benn-
szülött katonát veszítettek, az ellenség veszteségei azonban súlyosak voltak.
Az ellenséges veszteség javarészt a hatalmas tüzérségi tűzösszpontosításnak,
valamint a repülők kárlehetetlen üldözésének volt a következménye. Nagy
mértékben hozzájárult a hatalmas veszteség előidézéséhez a lakosság részé-
ről megindított portyázó háború is, amit a visszavonulás egész tartama alatt
állhatatosan folytatott a menekülők ellen.

Az endertai csata bizonyítja, hogy az olaszok hatalmas technikai fölénye,
a csapatok vitézségével párosulva, még az északi front nehéz földrajzi
viszonyai közt és az esőzés ellenére is eredményt tudott elérni. Az olaszok

mindenesetre 20 km-rel előre vitték frontjukat és mint a németek 1916-ban Verdunnál, az ellenséges állás legerősebb részét támadták meg és sikereket értek el a legkiválóbb és legjobban felszerelt ellenséges hadsereg ellen.

A második tembieni csata.

Az első tembieni csata alapján az ellenségről megalkotott olasz véleményt az endertai csata is megerősítette. Itatható volt, hogy az egyes ember kivétel nélkül vitézül viselkedett és a szűkebb harcászati térre szorítókozó helyzeteket az abesszinek kiaknázták, ellenben a felsőbb vezetés részéről semmiféle beavatkozás, semmilyen vezetői képesség és a kedvező helyzetből adódó nagy, aktív védekezési lehetőségek kiaknázására irányuló elgondolás nem volt tapasztalható.

Ilyenképpen az ellenség legfélelmetesebb tulajdonságai, mint a támadó lendület és a veleszületett mozgékonyság, a vezetés tehetetlensége miatt hiábavalóknak bizonyultak.

Ezenkívül a meglepetés is nagyban hozzájárulhatott az ellenséges csapatok vezetőségénél megnyilvánuló válság súlyosbításához. Meglepetés volt az ellenség számára az olasz előnyomulási módszer, valamint a fölényes harceszköz bevetése és alkalmazása, elsősorban pedig a tüzérség tömeges fellépése és a hatalmas tűzösszpontosítás, végül a repülők akciója. Egy szóval olyan meglepetések történtek, amelyek nagy csatában, korszerű elgondolás és korszerű eszközök bevetése mellett, talán természeteseeknek látszottak, de Ras Mulugéta szemében bizonyára újdonságszámba mentek. A vezetésben megnyilvánuló válság általános reménytelenséget váltott ki és azt a meggyőződést keltette, hogy a huzamos ideig tartó ellenállás csak a teljes pusztulásra vezethet.

Ras Kassza az endertai csata alatt tétlen magatartást tanúsított, úgy látszott, hogy a fenyegető veszély nem aggasztotta, vagy talán még fel sem ismerte azt egész nagyságában. Ras Imru részéről sem volt észlelhető a tevékenységnek semmi jele, az abesszin arcvonala egyes szakaszai továbbra is el voltak különítve egymástól. Úgy látszott, hogy a négy Dessiéből észak felé készülődik, talán, hogy Ras Mulugétával egyesüljön, akinek vereségéről még nem volt tudomása.

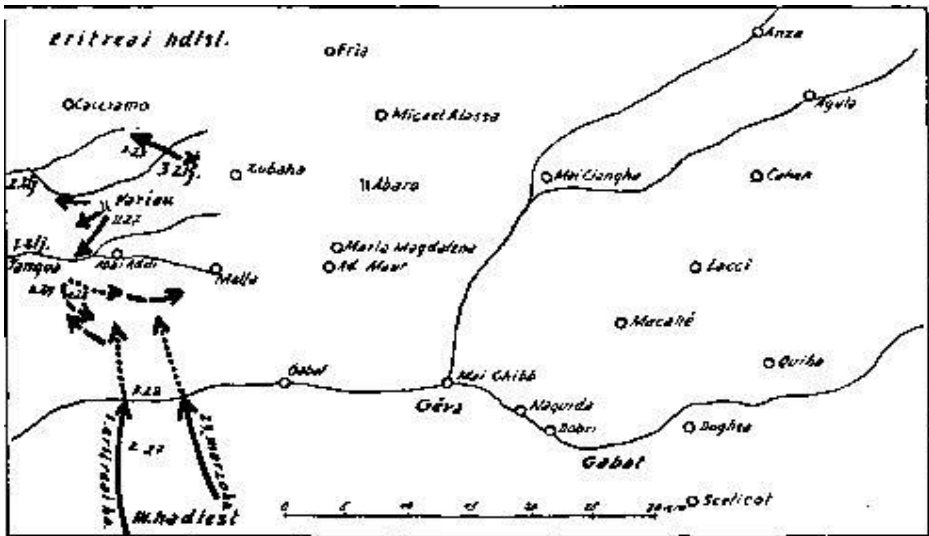
Az így változott helyzetben olasz részről február 15-e estéjén két sürgős problémát kellett megoldani: az üldözés megindítása révén a siker kiaknázását és a hadászati terv betetőzését, vagyis az északi hadszíntér másik két abesszin csoportjának megsemmisítését.

Ha az olyan hadsereg, mint az abesszin, amelynek szervezettsége és fegyelmezettsége már rendes körülmények között is gyenge, egyszer vereséget szenved és menekül, felbomlik. A vezetők és a katonák csupán arra gondoltak, hogy a lehető leggyorsabban elérjék otthonukat s menthessék, ami még menthető. Az ilyen hadsereget nem lehet soha többé összegyűj-

teni és újból alkalmazni; ebben a helyzetben volt Ras Mulugéta is, aki a további hadműveletek szempontjából többé számításba sem jöhetett.

Az adott helyzetben helyénvalóbb és kedvezőbb volt az üldözést a repülőkre bízni. Ez nemcsak kedvezőbb, hanem egyúttal gazdaságosabb megoldás is volt, mert így lehetővé vált, hogy az erőket nem kellett lekötöni, hanem azokat rövidesen a lényegesen fontosabb másik feladatra lehetett alkalmazni.

Ily módon a repülőket, miután hathatósan kivették részüket a csata előkészítéséből, február 16., 17., 18. és 19-én egyedül hajtották végre az üldözést. A repülőket aknázták ki a hadsereg által elért sikert, amelynek kivívásához egyébként ők is hozzájárultak.

A második tembieni csata 1936 február 27—29.

A négus hadseregével még sokkal messzebb volt, hogysen veszélyes lehetett volna, ha egyáltalán szándékában volt észak felé indulni. 20-án csakugyan elindult Dessiéből. Ras Mulugéta csapataival való egyesülésének terve természetesen hajótörést szenvedett, tekintve, hogy ezek a csapatok már megsemmisültek. Azonban bármikor sikerülhetett egyesülnie azzal a 20,000 emberrel, akik Quoram és Mai Cio között tartózkodtak és ezekkel együtt vonulhatott tovább az Amba Alagi állásainak visszafoglalására. Minthogy Ras Kassza és Ras Imru seregei az endertai csata során az aggodalom semmi nyomát nem árulták el, szükséges volt, hogy az olaszok ezeket a csoportokat mielőbb megtámadják; tehát Badoglio marsall elrendelte mindkét csoport elleni hadműveletek előkészítését.

Valamennyi külföldi katonai szakíró egyértelműleg megállapítja, hogy

az endertai csatát követő olasz előnyomulás során az északi front ferde helyzete még jobban eltolódott, a front még hosszabb lett, mintegy 400 km volt, tehát a rendelkezésre álló erőkhöz viszonyítva igen nagy. Ennek következtében az olasz hadvezetőségre az a feladat hármlott, hogy a győzelem hadműveleti jelentőségét a Tembienben és Tigreben harcoló abesszin erőknek a Tacazze-folyó mögé történő visszavetésével koronázza meg, mert így a front jelentékenyen megrövidül.

A nagy távolságok, a nehéz földrajzi viszonyok, melyek a modern csatolovasságnak, a tankoknak alkalmazását megnehezítették, szükségessé tették, hogy az itteni hadműveleteket épp oly gondos megalapozás előzze meg, mint Endertában. Erre vonatkozólag az olasz fővezér a következő rendeletet adta ki: A III. hadtestnek elrendelte, hogy vonuljon Gaela vidékére, hogy Ras Kassza seregének természetes visszavonulási útját elvágja és akként csoportosuljon, hogy az eritreai hadtesttel egyetemben az ellenség hátába támadhasson. Az eritreai hadtestnek meghagyta, hogy a tembienyi védelmi berendezését tökéletesítse, hogy az állások a lehető legkisebb erővel legyenek védhetők és erejének a lehető legnagyobb részével támogassa a III. hadtestet. A II. és IV. hadtestet utasította, hogy Sireben végrehajtandó együttes akcióra készüljenek fel. Az I. hadtestnek elrendelte a Gomolo—Aderat—Garadissam közötti állások elfoglalását, hogy azután útját az Amba Alagira folytathassa. Ezzel egyidejűleg befejeződtek a hatalmas és egyszéles utánpótlási intézkedések is.

Február 17-én a III. hadtest, igen kedvezőtlen terepen át megkezdte előnyomulását a Seloaban lévő Gaela vidéke felé. Ez a hegyes, magasan fekvő vidék szegélyezi délről a Géva-folyót és ezt szeli keresztül az Abbi Addi—Socotai karavánút. 20-án a III. hadtest elérte menetcéljait és csoportosult a Géva gázlóinak ellenőrzésére. Ezalatt a II. hadtest, miután az aduai és akszumi megerősített táborok védelmét megszervezte, összpontosította zömét, míg a IV. hadtest Debra Mariam vidékén kezdte meg hadosztályainak csoportosítását.

Időközben a négus, valamint Ras Kassza és Ras Imru kezdett ráeszmélni Ras Mulugéta vereségére s következményeire, mind pedig a maguk és az egész északi hadszíntér válságos helyzetére.

Tembienben, a januári első csata után, Ras Kassza és Ras Széjum helyzete mind súlyosabbá vált a nagymértékű — főleg a mindjobban érezhető élelmi-szerhiánynak betudható — elpártolások következtében. Egy január vége felé felfogott táviratból kitűnt, hogy Ras Kassza ismételt panaszt tett a négusnál a kért és megígért erősítések és lőszer késlekedése, továbbá Ras Mulugéta már ismertetett viselkedése miatt. Közvetlenül az endertai csata megkezdése előtt Ras Kassza csakugyan kapott némi megerősítést, táviratában most már a tüzéség hiánya miatt panaszkodott a négusnak, mert szerinte kellő tüzéséggel át tudta volna törni az olasz vonalakat. A tüzéség kérdésére még február 12-én is visszatért azzal, hogy csapatai, elhelyezésüknél fogva,

bekeríthetnék az olaszokat és oly kedvező helyzetben vannak, hogy a tüzésnek akár csak mérsékelt fellépése is igen jó eredménnyel járna, tehát legalább egy ágyút kért, mert ha ezt az állást megszerezhetné, nyitva állana az út minden hadműveletre.

Időközben megkezdődött az endertai csata. A négus 12-én hírül adta Ras' Kasszának, hogy az olaszok hat órákor rajtaütéssel megtámadták Ras Mulugétát; elrendelte, hogy gyorsan a lehető legjobb és a legerősebb csapatot küldje a Ras segítségére. Közölte tovább, hogy hatalmas haderő küldendő az olaszok hátába, akik erődeiket elhagyták és arcban le vannak kötve, hogy ezáltal a Ras Mulugéta ellen irányított csapatok egyrészt kénytelenek legyenek elvonni; végül hozzáfűzte, hogy Macallet, ha üres, erős hadsereggel el kell foglalni. Ras Kassza azonban nem adott erősítést, sőt újra táviratozott a negusnak: «Hogyan végződött ma a macallei sereg támadása? Az Aduából jövő és Adi Szelasszié erődeiből kilépett olasz csapatok felénk is tartanak és az Uerin ütöttek tábornok. Bzek a csapatok majdnem harcérintkezésben állanak velünk. Mi történt Ras Mulugétával? Az elterjedt hírekből úgy értesültünk, hogy visszatért az erődökbe. Igaz ez? Sürgős választ kérek!»

A négus azonban csak 19-én szerzett tudomást Ras Mulugéta vereségéről, akkor megparancsolta Ras Kasszának és Ras Imrunak az Amba Alagihoz való visszavonulást; természetesen arról nem tudott, hogy időközben az olasz III. hadtest, Seloán keresztül, már Ras Kassza hátában menetelt.

Jól tudta azonban ezt maga Ras Kassza, aki 20-i táviratában jelezte a negusnak a tembieni haderők mögötti veszedelmet és hozzátette, hogy ezek az ellenséges csapatok akadályozták, hogy egymást megsegítsük. Így akarta igazolni a Ras Mulugétának nyújtandó támogatás elmaradását, illetve a négus 15-i parancsával szemben való engedetlenséget, majd erősítést kért dél felől.

E közben a négus, az előbbiektől függetlenül s előző parancsait módosítva a következőket rendelte el: «Ras Imru védekező magatartást tanúsítson, ha megtámadták, tartson ki, vagy harcolva, amilyen lassan csak lehet térjen ki, hogy időt nyerjen; Ras Kassza, ha elegendő erővel rendelkezik, támadólag lépjen fel, ha nincs sikerre kilátás, egyesüljön Ras Mulugétával védekezés céljából».

Közölte továbbá, hogy 20-án elindult Dessiéből; nem jelezte, hogy merre, de bizonyára északnak, az Alagi szorosai felé, ahol nyilván Ras Mulugéta menekülő katonáit szerette volna összegyűjteni, hogy azokat Ras Kassza csapataihoz irányíthassa.

A négus ezidőtájt kétségtelenül még nem értesült arról, hogy a III. hadtest már 21-én Ras Kassza hátában volt, hogy Ras Mulugéta seregének maradványai már jóval délebbre menekültek, a visszavonulást az azebó gallák vad támadásai zavarták, s ezek a törzsek magát a Rast is megölték. Ras Kassza azonban egyáltalán nem szándékozott az Alagi-hegységbe visszavonulni, csak a Ras Imruval való egyesülés tervével foglalkozott. Mivel

20-i táviratára még nem kapott választ a négustól, még egyszer vázolta előtte a rendkívül válságos helyzetet: «Az olaszok négy irányból közelítettek meg és tüzéséggel lönek bennünket».

Ras Kassza kétségtelenül válságos helyzetben volt, de még túlozta is a helyzetet, egyes részleteket — mint például az olasz tüzéségi tüzet — maga költött, azért, hogy ne legyen kénytelen Ras Mulugétához megerősítést küldeni, továbbá, hogy bebizonyítsa, hogy az Amba Alagira nem vonulhat vissza, hanem Ras Imruval ajánlatos egyesülnie.

Magában talán foglalkozott még más megoldás lehetőségével is, és pedig a Semien felé, nehéz, járhatatlan, de még nem veszélyeztetett terepen való visszavonulás eshetőségével, annál inkább, mert ebben nehéz lett volna őt megakadályozni. A négus terveibe Ras Kassza és Ras Imru egyesülése nem illeszkedett bele és így 25-én oly értelemben válaszolt Ras Kassza kérdésére, hogy nem látja célját egy Adua irányában való eltolásnak, ellenben megismételte parancsát, hogy Ras Kassza az Alagi hegységbe vonuljon vissza és ott Ras Mulugétával egyesüljön, amit szükségesnek tart. A négus világosan elárulta, hogy nagy hadműveletnek lehetőségével nem foglalkozik többé, hanem időnyerés céljából ajánlatosabbnak tartja a portyázó háborút.

Ras Kasszát folyton növekvő aggodalommal töltötte el az a veszély, amelyet számára a Géva-pataknál táborozó olasz III. hadtest jelentett. Bgyben híreket kért a négustól a helyzetre vonatkozólag: «Mi történt Ras Mulugétával és embereivel? Hol vannak most és milyen helyzetben? Ők szorongatják az olaszokat, vagy azok őket?»

27-én és 28-án, amikor a második tembieneni csata már kezdetét vette, az Alagi szorosai pedig már az olaszok kezében voltak, Ras Kassza ismét a négushoz fordult azzal a kéréssel, hogy az Alagin lévő csapatok tüzéségi tüzeléssel tüntessenek, hogy ezzel megakadályozzák, hogy az ellenség macalléi csapatai gépkocsin egymás támogatására siessenek. Majd, miután közölte, hogy a háta mögé jutott ellenség ellen erőket irányított, és hogy zömével a szemben álló ellenség ellen fordult, késznek mutatkozott arra, hogy Seloába is csapatokat küld. «De hogy elindulhassunk és a hátunkba jutott ellenséggel felvehessük a harcot, tudnom kell, mily haderők érkeztek és mikor érkezhettek a seloai fennsíkra». A továbbiakban azt indítványozta a négusnak, «hogy mind az Alagihoz, mind a Tembienhez lehetőleg közel üssön tábort, már csak azért is, mivel így az Uaag vidéke lenne mögötte s biztosabb lenne a helyzet és mert ez a visszavonulásunk szempontjából is kedvező volna, mert megakadályozná az ellenség gyors előnyomulását, s így lehetővé válnék, hogy négy-öt napig jelenlegi helyünkön maradjunk». Mindezekre választ kért a Ras azért, hogy «ha ez nem volna lehetséges, az említett módon visszavonulhassak».

Ras Imru — amint tudjuk — a dembeguinai csata után előbb meglasztotta előnyomulását, majd megállt és végül is csaknem védekező magatartásra szánta el magát. Úgy látszott, hogy február elsején kisebb csoportokban

Ancheré—Adi—Arbaté felé ismét útnak indult, elérte a Mar ebet és közben fosztogatott, portyázott, valamint kisebb rajtaütéseket kísérelt meg, így a többek között február 13-án az egyik Gondrand-műhelyen ütött rajta.

Ilyen módon Imru herceg az olasz vonalakat az egész arcvonalon mentén megközelítette, de előretolt osztagai hamarosan visszahúzódtak és a zömhöz csatlakoztak. Főerői védelemre rendezkedtek be és itt-ott vályogfalacsákák építéséhez fogtak. Ras Imru, aki talán fegyelmesebb volt, ezúttal alkalmazkodott a négus parancsához.

Elhagyott falu bombázása.

Badoglio a felfogott ellenséges rádiósürgönyök alapján nap-nap után tudta az eseményeket követni, az adott helyzetben tehát elhatározta, hogy előbb indítja meg a tembieni csatát; ezalatt Sirében a készülődés tovább folytatható.

Badoglio február 18-án, Bnda Jesusnál lévő harcálláspontjára hívta a II. és IV. hadtestek parancsnokait, hogy közölje velük a további hadművelési szándékokat. 21-én kiadta az eddigi tapasztalatok alapján kidolgozott és a harcászati vezetésre vonatkozó irányelveket s intézkedett a sirei csatára; 24-én a második tembieni csatára, 25-én pedig az Alagi szorosainak elfoglalására vonatkozó parancsokat adta ki.

Ezzel a csatával kapcsolatban általánosságban következő feladatok voltak biztosak: Az Alagi szorosainak biztosítása, hogy az ellenséges támadást megghiúsítsák és egyúttal az ellenség visszavonulását a Tembienből elzárják. A tembien haderő megsemmisítése és ama részek szétszórása, amelyek a nehéz, úttalan terepen a szorításból kimenekülnének, Ras Imru haderejének megverése és a Tacazzétól délre való visszavetése. A gyarmati hadtörténelemben most került sor először öt hadosztálynak általános támadás keretében való egyidejű alkalmazására, valamint hatalmas tömegű tüzérség, harcokocsik és egész repülőezredek harcbevételére. Alapelv volt: a már megingott ellenséget hevesen üldözni, míg teljesen meg nem semmisül.

Az olasz seregtettek már február 26-án este következő csoportosításban voltak: I. hadtest Garadissiam—Aderat—Gomolónál, III. hadtest a Gévánál, Adi Farras és a Taraghé-szoros között, az eritreai hadtest, az Uarieu- és Abaró-szorosoknál, a II. hadtest a Selaclaca-hegyháttól keletre, a IV. hadtest a Mai Agais és Mai Zurbabit közötti területen. Ezekhez járultak a macalléi és akszumi megerősített táborok, a Mareb, Tembien, Debra, Aila, Aderat, továbbá a közlekedési vonalak megszálló és biztosító csapatai. Az I. olasz hadtest, amely a Sabauda, Sila, a Pusteria, «3 Gennaio» hadosztályokból, a 6. feketeinges zászlóaljcsoporthoz, egy könnyű harcokocsiszázadból, a 8. eritreai zászlóalj csoporthoz, az aibai bandából és a gépvontatású mozgó hadtest-tüzérségből állott, 20-óráta a Gomolo—Aderat—Garadissiam-vonal menti állásokban volt csoportosítva. Hozzá a hadtest 27-én reggel, három oszlopban indult meg az Alagi-szoros felé.

A jobb oszlop Gutba Hairat-Amba Corcoran át az Amba és a Togora-szorosba, a középső oszlop az Alagi-szorosba, a baloszlop Mai Dolo, Adi Abeito, Amba Maira, Bet Maira útvonalon át a Falaga-dombra tartott. Az oldaloszlopoknak lépcsőben kellett haladniuk, hogy az esetleges ellenséges ellentállást átkarolják és utat nyissanak a középső oszlop részére az Alagi-szoros elfoglalására. A hadművelet tervszerűen folyt le.

27-én az olaszok az Amba Togorától északra fekvő állásokat foglalták el, 28-án nagy terepnehézségek leküzdése után elérték a kitűzött célokat, a nélkül, hogy ellenséges ellenállásba ütköztek volna. A hadtest előnyomulása közben számos temetetlen hullát, nagymennyiségű mindenféle anyagot és egy lőszerrel ellátott ágyút is talált. Február 28-án már olasz trikolor lengett azon az Amba Alagin, amely egykoron a Toselli őrnagy és katonái hősiességének volt tanúja.

A bekerítő hadművelet Tembienben döntő eredményekkel kecsegtetett, végrehajtása azonban a különleges terepviszonyok következtében súlyos nehézségekbe ütközött.

A Géva mély völgybevágása körüli vidék, melyet a III. és az eritreai hadtesteknek kellett egymással ellenkező irányban átszelniük, sziklás, bokros, nehéz terep volt, amelyen az apróbb sík részletek, magas, szirtes, dolomitszerű csúcsokkal váltakoztak. Ezenkívül számos, könnyen védhető; de nehe-

zen elfoglalható barlangüreg volt mindenfelé, tehát a terepet ismerő, mozgékony ellenségnek mi sem volt könnyebb, mint ezeknek ellentámadás céljaira való kihasználása.

A III. hadtest csapatainak csoportosítása a bekerítő szándéknak kedvezett, most még csak a kör kiegészítése és bezárása volt hátra. Az ellenség számára még nyitva állott az a visszavonulási út, amely Abbi Additól nyugatra, Amba Ambara vidéke felé vezetett, innen el lehetett jutni akár Adua felé, akár a Tacazzén át Tzellemti és Semien felé. Ezenkívül ösvényeken keresztül a Dessiébe vezető karavánút is elérhető volt, ezt azonban az olasz csapatok Abbi Additól északra és délre már elzártak.

Az Abbi Addi—Amba Ambarai útnak az eritreai hadtest déli és a III. hadtest északi irányú együttes előnyomulásával való elzárása az Uorc Amba előzetes elfoglalását tette szükségessé. Ez a védőállás még az ellenség kezén volt, amely innen a Gévától északra lévő olasz felvonulás jobbszárnyát veszélyeztette.

A különleges helyzetre való tekintettel Badoglio a művelet vezetését a hadtestparancsnokra bízta, mivel a végrehajtás nehézségei, valamint a terep különleges topográfiai viszonyai folytán legjobban a helyszínről lehetett a harcot irányítani. Badoglio intézkedései a következők voltak: «Az eritreai hadtest 27-én foglalja el az u. n. Arany Hegyet, az Uorc Ambat, amely az, Uarieu-szoros állásainak szilárd támaszául szolgált, ugyanakkor a III. hadtest foglalja el a Debuctól északra fekvő területet; 28-án az eritreai hadtest nyomuljon előre a Debra Ambára, a III. hadtest pedig törjön előre a Mai Bararus forrásvidékére és az amba Tzellerével szemben lévő területet foglalja el; 29-én a két hadtest egyesüljön az Abbi Additól nyugatra fekvő területen». Az olasz fővezér e mellett még intézkedett az ellátási szolgálat megszervezésére is; 26-ig az összes anyagi vonatkozású előkészületek befejeződtek.

Az eritreai hadtestparancsnok a hadműveletekre nézve a következő rendelkezéseket adta ki: «Két nemzeti és bennszülött hegymászókból alakított osztagnak 27-re virradó éjjel rajtaütéssel el kellett foglalnia az Uorc Amba csúcsait. Két csoport feladata volt, hogy hajnalban az Uarieu támpontból kiindulva, az Ambát délről 1 zászlóaljjal, északról pedig 2 zászlóaljjal bekerítsék, és így annak megtartását biztosítsák. Ugyanakkor egy, három eritreai zászlóaljból álló csoportnak a Monte Pellegrinóról az Enda Sembetre kellett előnyomulnia, hogy a támadó csapatok jobboldalát biztosítsa.

A hadtest 2 zászlóalj tartalékkal rendelkezett, másik 2 zászlóalja az Uarieu-szoros védműveit, 1 zászlóalj pedig a Monte Pellegrinót szállta meg.

Három órakor a két feketeínges szakasz megkezdte előnyomulását az Uorc Amba csúcsainak elfoglalása céljából, hat óra tájban a meredek hegyfal éjjeli megmászásával járó, igen nagy nehézségek leküzdése után, ezek a szakaszok meglepetésszerűen birtokukba vették az északi hegycsúcsot, majd vitézül szembeszálltak a visszaűzésükre minden oldalról előtörő és a várhatóan jóval nagyobb számú ellenség támadásával.

Délután 2 óra tájban egy géppuskás szakasz érkezett a helyszínére, amely fegyvereit a meredek hegyfalon vitte magával; ezeknek segítségével az olaszok végleg elűzték az ellenséget.

Nehezebb volt és lassabban ment az Amba déli csúcsának elfoglalása. Itt feketeingesekkel és bennszülöttekkel megerősített hegyászszakasz küzdött váltakozó szerencsével, míg végre délután 5 óra felé megvethette lábát és elfoglalhatta a csúcsot. Reggel 6 órakor, mialatt a csúcsok elfoglalására irányuló harcok folytak, megindult az Amba bekerítésére kirendelt két oszlop is, és meglepetésszerűen elfoglalták a Zebandas, illetve Uorieghe falvak felé eső északi és déli oldalakat. Az ellenség eleinte csak Zebandas táján állt ellen, de később, amikor meglepetéséből felocsúdott, nagy kerülővel igyekezett a helységet bekeríteni, ezzel egyidejűleg pedig egyszerre nyugatról és délről heves ellentámadást indított Uorieghe felé, majd kiterjesztette támadását az Uarieu-szoros védői ellen is.

Az északról való bekerítés feltartóztatására az Enda Sembetre irányított eritreai zászlóalj csoportok léptek közbe; ennek következtében azon a vidéken is heves harc keletkezett, ami egész délelőtt tartott. Az előbb feltartóztatott, majd visszavetett ellenség végre is több halott hátrahagyásával rendetlenül visszavonult.

Elkeseredett küzdelem folyt a Zebandas felé eső oldalon, de különösen az Ambától délre, ahol az ellenség mégis folyton megújuló erővel igyekezett az olasz osztagok szívós védelmét megtörni. A helyzet bizonyos időpontban oly válságos volt, hogy a hadtestparancsnok egész tartalékát kénytelen volt bevetni, s így állt ismét helyre az egyensúly.

Késő délután, miután az eritreai zászlóalj csoport az enda-sembeti győzelmes csata után, a zebandasi oszloppal egyesült, az erősen megtizedelt és teljes bekerítés veszélyében lévő ellenség nyomása engedett és elhagyta a csatateret.

A csata' első napja az eritreai hadtest csapatainak határozott sikert hozott; ez a hadtest valóban elérte a maga elé tűzött támadási célokat, Uorc Amba elfoglalásával biztosította a felvonulás jobboldalát és a további déli irányú előnyomuláshoz szilárd kiindulási alapot teremtett.

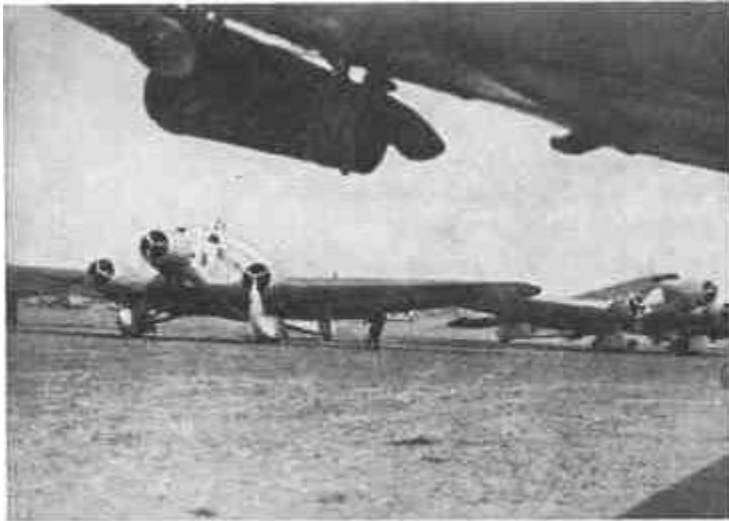
E közben a III. hadtest két oszlopban — jobbról a «23. Marzo», balról az 1. eritreai hadosztállyal — jelentékeny terepnehézségek leküzdése után, de a nélkül, hogy az ellenséggel találkozott volna, Adi Farras vidékén átgázolta a Gévát és megmászta a túloldali lejtőket, majd késő délután elfoglalta Debucot, ahol védelemre rendezkedett be, hogy elvágja az ellenség elől a Géva-folyó gázlóhoz vezető utakat.

Az eritreai hadtest parancsnoka február 28-án a következő célokat igyekezett elérni: 6 zászlóaljból és 4 ütegből álló csoporttal Uorieghéből kiindulva, a Debra Ambától nyugatra lévő és az ellenség által erősen tartott szirteket akarta elfoglalni, majd a csoporttal jobbra kanyarodva, az Ambát nyugatról szándékozott bekeríteni. A III. hadtestet Debucból a Bararus

hegyipatakhöz szándékozott eltolni, hogy a kör az ellenség körül teljesen bezáródjék.

Az uorieghei csoport 12 óra 30 perckor kezdte meg előnyomulását 12 üteg és a légi erők támogatása mellett. Az előző nap harcaiban már megingatott és a bekerítés veszélyében forgó ellenség, rövid ellenállás után, nagy rendetlenségben visszavonult és sok fegyvert, löszert, állatot, valamint nagymennyiségű különféle anyagot hagyott vissza. Így az olasz csapatok minden további akadály nélkül elérhették céljaikat.

A Debucból hajnalban elindult III. hadtest e közben ugyanolyan alakzatban, mint az előző napon, Abbi Addi felé haladt. Az ellenfél, különösen a Manué oldalán, élénk ellenállást fejtett ki, ezt azonban az oszlopok határozott

Olasz harci gépek indulása.

előnyomulása sikeresen kivédte. Napnyugtakor a hadtest előcsapatai elérték támadási céljaikat, megszállták az Amba Tzellerét és balszárnyukat a Bararus-völgy elzárása céljából, az Ambától nyugatra eső területig kiterjesztették.

A hadművelet második napján, az ellenségnek immár csak töredékei kerültek alkalmazásra; ezek ugyan még szívós ellenállást tanúsítottak, de megállapítható volt, hogy az ellenségnek valamely határozott hadműveleti elgondolása nem volt és a folyamatban lévő bekerítés is megzavarhatta.

A két hadtest már közel volt ahhoz, hogy Abbi Addi vidékén a kapcsolatot egymással megteremtse, és így elzárhassa az ellenség fő visszavonulási útvonalát, továbbá, hogy elfoglalja a Tonaza-völgyben vezető utat is, hogy azok az ellenséges erők, amelyeknek sikerült nyugat felé elmenekülniök, az olasz

légi haderő meg-megújuló üldözésében kénytelenek legyenek úttalan vidéken menedéket keresni.

29-én hajnalban a III. és az eritreai hadtest, gyenge ellenállás mellett, tovább haladt. Dél tájban Abbi Additól kb. három kilométerre nyugatra találkoztak, s ezzel Ras Kassa és Ras Széjum seregének maradványai körül a kör bezárult.

Az abesszin hadvezetőség csak most vette észre a rá várakozó nagy veszélyt és 28-ról 29-re virradó éjjel elkeseredett támadással áttörte a bekerítő olasz gyűrűt és visszavonulását délnyugati irányban keresztülvitte, ami természetesen nem történhetett nagyobb ember- és anyagvesztés nélkül. Így 29-én este a második tembieni csatát voltaképpen befejezettnek tekintette az olasz hadvezetőség. Ras Kassa és Ras Széjum seregéből csak kevesen maradtak életben, azok is a legjárhatatlanabb, rejtett ösvényeken igyekeztek a pusztulás vagy a fogság elől menekülni. A merész elgondolású, erélyesen vezetett és vitézül megvívott csata eredménye teljes mértékben megfelelt a várakozásnak.

Március 1-től 6-ig az olasz hadtestek kis csoportok felhasználásával megtisztították a környéket; mindenütt az ellenség fejvesztett menekülésének kétségtelen jeleit lehetett tapasztalni és az olasz csapatok jelentékeny mennyiségű fegyvert és egyéb anyagot zsákmányoltak. A tisztogatási művelet folyamán a barlangüregekbe fészkelődött ellenséges csoportok még némi ellenállást tanúsítottak, egyesek pedig fegyverrel igyekeztek maguknak utat nyitni dél felé. A menekülők inkább a halált keresték a helyett, hogy magadták volna magukat, s ezzel fajuk magas harci, erényéről tettek újabb tanúságot.

A nagy olasz sikert betetőzték az egymást követő hullámokban támadó légi erők, amelyek az életben maradt ellenséget üldözőbe vették, szünet nélkül tűz alatt tartották a gázlókat, valamint a felbomlott menekülő csoportokat és igen súlyos veszteségeket okoztak az ellenségnek; itt tüntette ki magát Vittorio Mussolini repülő tiszt is, a Duce fia.

Az olasz veszteség ebben a csatában — halottakat és sebesülteket összeszámítva — 34 tiszt, 359 nemzeti és 188 eritreai katona volt. Az ellenség megállapított vesztesége természetesen jóval nagyobb volt.

A sirei csata.

A Ras Imru és Dedzsasz Aialeu Burru parancsnoksága alatt álló abesszin hadsereg, januári lassú előnyomulását és későbbi ingadozó megatartását követőleg Sire tartományban a Semama és Selaclaca közötti vidéken vonult fel és védekezésre szorítkozott; előőrsei észak és északnyugat felé voltak előretolva.

H hadseregek nagyságára vonatkozó adatok bizonytalanok és ellentmondóak voltak; egyesek szerint az abesszin haderő 50,000 főből állott, amikor decemberben átlépte a Tacazzét, mások szerint létszáma alig haladta meg a 25,000 főt.

A két parancsnok között lappangó ellentét jelei is mutatkoztak, nemcsak a vezetésben való versengés következtében, hanem Aialeu Burru magatartása miatt is, aki több alkalommal kimutatta, hogy az olasz kormánynak szívesen behódolna.

Ezzel az ellenséggel szemben állott: a II. hadtest az Adua és Akszum közötti területen és a IV. hadtest Dechi Tesfa vidékén. A II. és IV. hadtest csoportosítása lehetővé tette, hogy két irányból támadják meg az ellenséget.

A hadműveleti lehetőségek előzetes tanulmányozásánál döntő fontosságú volt a középen lévő Coietza-hegy elfoglalása. A II. hadtest előnyomulási útja a hegy felé, a Mareb és Tacazze között részben sík, részben dombos, itt-ott bozotos vidéken vezetett keresztül, amelyet gépkocsizható út is keresztezett.

Lőszerszállítás a sivatagban.

A terep általában eléggé könnyű volt és mivel a II. hadtest egyes oszlopai már előzőleg áthaladtak rajta, nagyjában már ismerték is.

A IV. hadtestnek ellenben a Mareb elhagyása után még egy nagykiterjedésű, ismeretlen, járatlan, erősen szaggatott, erőforrás nélküli vidéken is át kellett hatolnia, ahol a sűrű, tüskés növényzet az előrehaladást erősen lassította és korlátozta. A két seregtest, valamint az ellenséges zöm között fennálló erőviszonyok, idő- és térarányok, a két hadtest összműködésén alapuló hadműveletet megnehezítették.

Az olasz IV. hadtest kb. 90 kilométernyire állott attól a területtől, ahol az ellenség tömörült és odavezető útja — mint láttuk — ismeretlen és nehéz terepen vitt át. A II. hadtest ellenben csak 30 kilométerre volt az ellenségtől, és útja ismert és gépkocsizható út által keresztezett vidéken vitt keresztül. Ennélfogva ennél a hadtestnél megbízható és pontos számvetést lehetett eszközölni.

Az olasz nehézségeket az ellenség nagy mozgékonyásával és védelmi berendezéseivel jól kiaknázhatta volna arra, hogy a II. hadtestet erejének egy részével feltartóztassa, főerejével a csak 14 zászlóaljából és hadosztály-tüzérségből álló IV. hadtest ellen forduljon s ezt megverje, mialatt a hadtest az alig ismert vidéken és nehéz terepen keresztül közeledett a csatatérhez. Az eredeti koncentrikus támadás gondolatát e megfontolás alapján Badoglio elvetette és az ellenség megsemmisítésével a II. hadtestet bízta meg, tekintve, hogy ez a hadtest elegendő erővel és eszközzel rendelkezett ahhoz, hogy a győzelmet egymaga is kivívhassa; a IV. hadtest pedig északról dél felé előnyomulva, az ellenség oldalát és hátát állandóan veszélyeztethette. Ez a veszélyeztetés a távolság csökkenésével mind fenyegetőbbé vált, de a mellett ennek a seregtestnek alkalma nyílt arra is, hogy közvetlenül szembeszálljon az ellenséggel, ha a II. hadtest támadása valamilyen okból késedelmet szenvedne. E megfontolás alapján Badoglio marsall február 21-én kiadta hadműveleti intézkedéseit, amelyek szerint a két hadtestnek február 29-én kellett indulnia. Hogy a két seregtest hadműveleteit könnyebben vezethesse, Badoglio 27-én Adi Qualába helyezte át harcálláspontját.

A hadműveletek kivitele szempontjából az ellátószolgálat helyes megszervezése döntő fontosságú volt, tehát erre vonatkozólag is gondos előkészületeket kellett tenni.

A hadműveleteket megelőző napok folyamán: a II. hadtest Akszum mellett vonta össze csapatait és a gépkocsiutat 10 km távolságban kiépítette. A IV. hadtest Mai Agais és Zurbabit között a Mar ebhez ért, átkelt a folyón és elfoglalta az Az Nebrid felé irányuló forgalom kulcsát, a magaslatokat, miközben az odavezető ösvényt egyúttal őszvérúttá alakította át.

A hadműveletek február 29-én kezdődtek meg; ezen a napon, valamint a következő nap folyamán, a II. hadtestnek Coietzát kellett megközelítenie, míg a IV. hadtestnek Az Nebridet és Az Darót kellett elfoglalnia, mivel ezekről a pontokról már az ellenség oldalát és hátát veszélyeztethette.

A hadműveletek első napján, a II. hadtest parancsnoka úgy határozott, hogy a «21. Aprile»- és a «Gavinana»-hadosztályokat első lépcsőben alkalmazza és Acab Saat környékére, valamint a Selaclacatól keletre elterülő magaslatokra irányítja, míg a Gran Sasso-hadosztályt, a 3. eritreai dandárt, a bandacsoportot és a spahik csoportját második lépcsőben tartja.

Az előnyomulás minden sűrlődés nélkül kezdődött, úgyhogy a hosszú menetoszlop élén haladó «21 Aprile» hadosztály ellenséges ellenállás nélkül érte el az acab-saati magaslatokat, ahol parancsának megfelelőleg megpihent. A «21 Aprile» feketeinges hadosztályt követő Gavinana-hadosztály azonban, amint az acab-saati útelágazást maga mögött hagyta és Selaclaca felé folytatta útját, ellenségbe ütközött. Amikor az elővéd a Haimanal-magaslatok vonalába érkezett, váratlanul néhány ezer főnyi ellenséges csoport támadta meg, amely a szaggatott, fedett terepen át beszüremkedett. Az elővéd súlyos veszteségeket szenvedett és már a bekerítés veszélye fenyegette.

a menetirányra merőlegesen futó, számtalan mély és sűrű, tüskés növényzettel benőtt bevágás keresztelte.

Ezen a vidéken csak jelentéktelen és hamarosan elűzött ellenséges csoportok igyekeztek néhány puskalövessel lassítani az olasz előnyomulást. Estig a «I. Febbraio»-hadosztály Mai Tzedaba ért, míg a Cosseria, néhány kisebb forrás kedvéért., a Mai Dima völgyében pihent meg.

Miután a terepviszonyok, továbbá a hosszú menetoszlopok és vonatok átvonulása miatt a gépkocsiút építése késedelmet szenvedett, némi fennakadás állott be az utánpótlásban. Ez a körülmény arra készítette a hadtestparancsnokságot, hogy az élelmiszer- és takarmány-utánpótlásra a repülők segítségét kérje, amit a légihaderő nyomban meg is adott.

A II. hadtest március 2-án folytatta írtját a Coietza-magaslatok felé, melyeket északról és délről, a három első lépcsőbeli hadosztály: a «2i Aprile», Gavinana és a Gran Sasso volt hivatva átkarolni. Az eritreai dandár, a bandacsoport és a spahi-csoport volt a hadtest tartaléka.

Az ellenség 13 és 17 óra között szívósan védekezett, sőt egy sorkatonaság által vezetett és számos önműködő fegyverrel támogatott ellentámadást is hajtott végre. Ebben a harcban a hadosztályok és a hadtest tüzérségének összpontosított tüze és a heves légibombázás ismét hathatósan közreműködött. A hadtest 2-án sem érte el kitűzött céljait és lassú térnyerés után este, eredeti csoportosítását megtartva, az Acab Saat-Adi Haimanal—Selaclaca-vonaltól kissé nyugatra elterülő magaslatokon állt meg.

A IV. hadtest zöme aznap este Az Nebridbe, tartaléka pedig Adi Cashu vidékére érkezett. Ez a hadtest sokkal messzebb volt még, hogysen befolyásolni tudta volna az eseményeket, ami azonban egyáltalán nem hátráltatta a nehéz hadművelet eredményét, mivel a II. hadtest előnyomulása úgysem folyt le a kívánt gyorsasággal. A IV. hadtest előnyomulása ezen a napon is ugyanolyan nehézségek között folytatódott, mint az előző napok folyamán. Az egész seregtest napi élelmiszer- és takarmányszükségletét ismét a repülők dobták le és pedig a terepviszonyok következtében nagy nehézségek között, ami a késedelemhez nagymértékben hozzájárult.

A harmadik hadműveleti napon egyébként a repülők az ellenség általános visszavonulásának biztos jeleit figyelték meg. A II. hadtest előnyomulásával szemben kifejtett ellenállása tehát, minden bizonnyal, a visszavonulás leplezését szolgálta.

A légihaderő, mint mindig, ezen a napon is a seregtestek tevékeny fegyvertársaként működött és a Tacazze felé áramló ellenséges csoportokkal érezte megsemmisítő hatását.

A II. hadtest lassú, de állandó előnyomulása és a IV. hadtest nyomása következtében az előző csatákban már egyébként is erősen felőlródött ellenség, a következő nap kora reggeli óráiban gyorsabb ütemben vonult vissza a Tacazze felé. A visszavonulás rövidesen az összes kötelékek felbomlására vezetett, majd a repülők állandó támadásai alatt rendetlen meneküléssé fajult.

A menekülés pedig valóságos katasztrófává változott, amikor az ellenség a Tacazze gázlóhoz érkezett; a folyó partjai ugyanis meredek és erdők szegélyezik. A repülők itt nemcsak bombáikkal és géppuska-tüzükkel tizedelték az ellenséget, hanem kis gyújtóbombáikkal felgyújtották a gázló körüli száraz erdőséget és így az egyébként is nehezen járható gázlókat az ellenség elől elzárták.

A II. hadtest tehát zavartalanul folytathatta előnyomulását és estére a Oavinana-hadosztály Chessad Abahóba, a 3. eritreai dandár és a bandacsoportok Coietzába, a «21 Aprile» hadosztály pedig Af Gagaba érkeztek, a nélkül, hogy harcra került volna a sor, mert az ellenség sietve szétszéledt. Aznap estefelé a IV. hadtest Az Daróba érkezett, ellenállásra ugyancsak nem talált, sőt a környék lakossága hódolattal fogadta.

Így végződött a sirei csata. Ezzel az északi hadszíntér utolsó hadserege is, igen súlyos veszteségek mellett, menekülésre kényszerült és mint a többi abesszin hadsereg a légierők állandó tevékenysége következtében, feloszlott.

Míg 4-én és 5-én a II. hadtest erőinek egy részével átkelt a Tacazzén, addig a IV. hadtest Selaclaca felé folytatta útját. A hadtest 5-től kezdve, az előzetes terveknek megfelelően, saját utánpótlási vonalát feladta és azután Aduából kapta élelmiszereit. Az utánpótlási szervezet ez alkalommal is rugalmasságának adta tanújelét és az új kívánalmaknak teljes mértékben megfelelt.

A csatában az olaszok vesztesége 63 tiszt, 894 nemzeti és 12 eritreai halott és sebesült volt. Az ellenség megállapított harctéri véres vesztesége 4000 emberre rúgott, amihez még a repülők üldözésének áldozatul esett veszteség is járult.

A csata a kiterjedt hadművelési területen előforduló számos, ismeretlen nehézség ellenére is, teljes hadászati sikerrel zárult. Az olasz csapatok ismétlen harcias szellemről, fizikai ellenállóképességről és harcképességükről tettek tanúságot, míg a repülők ügyes és merész fellépésükkel, valamint a felderítésben, a csatában és az üldözés terén való közreműködésükkel, a hozzájuk fűzött követelményeknek teljes mértékben megfeleltek.

Az olaszok további előnyomulása az északi fronton.

Az endertai, a második tembieni és sirei ütközetek, amelyeket együttesen tigréi csatának nevezhetünk, az ellenség helyzetének teljes felborulására vezettek. A vitéz, de rosszul vezetett ellenség, miután sok vereséget szenvedett, az egész arcvonalon a legnagyobb fejetlenséggel menekült. Vezetői részben elestek, részben cserbenhagyták katonáikat. Ras Mulugétát menekülése közben — mint tudjuk — az azebó gallák ölték meg, Ras Kassza és Ras Széjum kisebb fegyveres csapat kíséretében menekültek és nem tudtak határozni, hogy a négussal egyesüljenek, vagy az ország valamely félreeső helyén húzódnak-e meg. Ras Imru a lázongó Goggiam felé vette útját.

Hátra volt még az északi hadszíntér utolsó ellenséges hadereje, az a

bizonytalan nagyságú hadsereg, amely a császári testőrségből és az utolsó szervezetlen császárhű elemekből állott, akikhez esetleg az endertai és tembieni csatából megmenekült néhány ezer főnyi fegyveres is csatlakozott.

A vett hírekből arra lehetett következtetni, hogy a négus ezzel a sereggel végső elkeseredett kísérletet szándékozik tenni, ha nem is azért, hogy helyrehozza, de legalább, hogy enyhítse végzetes helyzetét.

Politikai téren ezidőtájt az abesszin vezető körök már nem igen reménykedtek a Népszövetségben, vagy azoknak az államoknak segítségével, amelyek legjobban biztatták és félrevezették őket. Az állam pénztára üres volt, hadianyag korlátolt mennyiségben állt rendelkezésre, a tömegek elcsüggedtek és mind kevesebben jelentkeztek az úgyszólván óránként megismétlődő mozgósítási parancsokra, egyes vidékek pedig nyíltan fellázadtak. Mindez a birodalom belső bomlási folyamatát siettette és a központi vezetésnek az annyira zilált helyzettel szemben megnyilvánuló teljes tehetetlenségére vallott.

Március 4-én sikerült az olaszoknak felfogni a kormánynak a négushoz intézett táviratát, amely így hangzott: «Azonnal el kell fogadni a közvetített békeajánlatot, mert így időt nyerhetünk a szervezkedésre.» Hozzá a távirat tükrözötte vissza a kormány egyetlen reménységét, de egyúttal rosszhiszeműségét is.

Bár a lassan kialakult, de már a nagy tigréi csata folyamán előrelátható politikai és katonai helyzet lehetővé tette, hogy az olaszok a siker teljes kiaknázása érdekében a főbb útvonalak mentén egész Észak-Abesszíniára kiterjedő általános előnyomulást hajtsanak végre, mert az olaszok csak a Dessié felé vezető úton számíthattak még a négus serege részéről ellenállásra. Ezzel a sereggel kellett még döntő harcot vívni és erre a csatára kellett felkészülni.

A további hadműveletekre nézve Badoglio március 4—12. között adta ki a szükséges intézkedéseket. A meghódított területeket felosztotta a seregtestek parancsnokságai között. Azonos katonai és közigazgatási beosztás lehetővé tette, hogy az olasz uralmat az egész lakosságra gyorsabban kiterjeszthessék. A közigazgatás megszervezésénél kipróbált, állásukban meghagyott, vagy újonnan kinevezett helyi vezető személyiségeket is igénybe vettek az olaszok. A mélyföldek vidékének és Agamé kerületének közigazgatási beosztását változatlanul meghagyták, az Britre a déli határától délre fekvő területet négy nagy kerületre osztották fel és mindegyiknek élére egy-egy keletafrikai nemzeti hadtest parancsnokát állították. Ezek: az Buderta-Bnda Meconni kerületet, amely két régi kerületen kívül, az Uoggarat és Azebó kerületeket is felöleli, az I. hadtest vette át, amely a Dessiébe vezető nagy karavánút mentén csoportosult; az Avergalle-Seloa-kerületet, amely e két régi kerületet, valamint Bora területét foglalta magában, a III. hadtest vette át. Ennek a hadtestnek tehát ismét irányt kellett változtatnia és a Socota felé vezető karavánút mentén kellett csoportosulnia; az akszum-sirei kerületet, amely a nyugat-tigréi kerületeket ölelte fel, ahol a Tacazzétól nyugatra húzódó területekre vezető

utak összefutottak, a II. hadtest kapta meg; az adua—tembieni kerületet, amely a tulajdonképpeni Tigrén és Entissón kívül a Haramat-, Gheralta- és Tembien-kerületekből állott, a IV. hadtestre bízta azzal a feladattal, hogy a sanyargatott vidéken biztos és végleges, rendezett viszonyok helyreállítását szorgalmazza.

A dessiei útra, ahol az ellenséggel való találkozást várták, kiküldték ezenkívül az eritreai hadtestet is, amelynek minden helyhez kötött feladattól mentesen, tartalék gyanánt először Bulé környékén kellett gyülekeznie.

Az egész újjászervezési munkálat alapjául a következő irányelveket tűzték ki: Az úthálózat teljes kiépítése három közlekedési öv keretében és pedig: az első hosszirányú közlekedési öv két nyomdokon haladó, nagy forgalom lebonyolítására alkalmas utakkal, amelyek a már meglévő, vagy a fontosabb,

Abesszin tevés osztag pihenőt tart.

még építés alatt álló utakba kapcsolódnának; ilyen a Senafé—Adigrat—Bulé—Alagi-szoros és Adi Quala—Adua—Akszum—Selaclaca—Haida-útvonal. Egy második, szintén hosszirányú öv, amelyet gépkocsizható, egy vagy kétirányú forgalom lebonyolítására alkalmas utak alkossanak; rendeltetése az, hogy a szakaszokon belül megkönnyítsék a forgalmat a következő másodrendű útvonalakon: Mai Aini—Entisso—Adua—Mai Canetta—Abbi Addi—Gaela—Fenarua, Adua—Adi Rassi, Enda Teclaimanot—Hauzien—Addi Zubbaha—Uarieu. Egy harmadik, harántirányú öv feladata a hosszirányú vonalak összekötése. Ezek közül a legfontosabb az adua—adigrati fő közlekedési vonal volt, amelynek építése már huzamosabb idő óta folyamatban volt. Ezenfelül átfogó, rendszerb foglalt védelmi rendszer létesítése. Két egymás mögött telepített védelmi öv és a meghódított terület hátsó határán felsorakozó, különálló, elszórt védőállások létesítéséről volt itt szó, amelyek a fő közlekedési vonalak

biztosítására szolgáltak. A védelmi rendszer részleteiben a következő módon tagozódott;

Hátsó védőállás a Coietza—Selaclaca—Akszum—Adua—Entisso—Adigrat vonal mentén, amely az Akszum—Adigrat közötti szakaszon már készen állott. Belső védőállás a Dembequina—Mintil—Abbi Addi—Macallé vonal mentén, közvetlenül a Tacaze—Géva—Gabat vonalától északra. Előretolt védőállás Fenaroa—Samre és az Alagi-szorosok között. Különálló védőállások az alábbi főbb közlekedési vonalak oltalmára: Solcotom—Adigrat—Alagi, Enda Teclai-manot—Hauzien—Addi Zubbaha—Macallé, Adua—Mai Caneta—Uarieu.

A seregestek, valamint a vártüzérség célszerű csoportosítása oly módon, hogy a helyzetnek, az egyes szakaszok biztonsági szükségleteinek, az elvégzendő munkáknak és az előrelátható hadművelati kívánalmaknak megfeleljen. A bennszülött szervezetlen bandák az olasz nemzeti és a ^bennszülött csapatokkal ez időtől kezdve együttműködtek. Kzek a bandák helyi fegyveresekből alakultak és főnökeik vezetése, de olasz tisztek ellenőrzése alatt állottak, már résztvettek néhány csatában az olasz csapatok oldalán és az olasz lobogó iránti hűségökről kétséget kizáró módon tanúságot tettek. Különösen alkalmasoknak bizonyultak ezek annak a rablóvilágnak a leküzdésére, amely ennek a vidéknek valóságos átka volt s amelynek a legrövidebb időn belül véget kellett vetni, nemcsak biztonsági okokból, hanem az olaszok tekintélyének megóvása érdekében is.

Mialatt a hadtestek újra csoportosultak és az elfoglalt területek védelmi berendezésével voltak elfoglalva, azalatt a hadbiztosság az új és sürgős kívánalmaknak megfelelően célszerű intézkedéseket foganatosított.

Az Amba Alagi-hegyhát és az Asanghi-tó között elterülő vidéken, két egymásmögötti fekvő sziklás, párhuzamos, kietlen hegylanc húzódik, amelynek meredek oldalait mély völgyek határolják. A második hegylanc legmagasabb csúcsa az Amba Ferra, a melyet több, mint 3000 méter magasságban a Dubbarhágó szel át. Ettől a hegytől délre, a hegylanc két nagy, szelíden lejtő lépcsővel ereszkedik le a Mai Cio-medencébe, ezt a medencét délről egy másik hegylanc zárja le. A medencét nyugat felé a Bohora-hegy hatalmas tömbje zárja, ezen a hegylanccon túl terül el a nagykiterjedésű, kissé hullámos Mekan-lapály, amelyet a Mekan-patak szel keresztül. Ettől délre a terep fokozatosan szelídebbé válik, míg végül zöldelő hegyhátakban végződik.

A Dessiébe vezető karavánút, miután az Alagi-átjárót elhagyja, az egy másután következő hegylancokon keresztül, a fennsík keleti szélé mentén húzódik végig. Ettől az úttól nyugatra a Tzellari mély mellékfolyóinak medre szeli át a kietlen, úttalan terepet, amely mind nehezebben járhatóvá válik. Keletre pedig hatalmas meredek lépcsőkkel ereszkedik le a hegylanc a keskeny galla síkságra, majd innen a mélyföldre.

Ezen a területen két pontot kellett elfoglalni: a Dubbar-szorost és a Mekan-szorost. Az első előnyös volt védelmi szempontból, a második szintén jó védelmi állást biztosított, de egyúttal a támadó kijárat céljait is kitűnően szolgálhatta,

főleg azért, mert előtte terült el a tágas Mekan-lapály. Badoglio tehát az I. hadtestnek elrendelte, hogy szállja meg a Mai Cio-medencét délről szegélyező hegyláncot és építsen magának utat a háta mögött elterülő járhatatlan magas hegységben, majd jobboldalával a Bohora-hegyre támaszkodva, védőállását Corbetáig terjessze ki.

Az I. hadtest március 16—17 között könnyű eritreai csoportot tolt Corbetaba, az alpesi Pusteria-hadosztályt pedig a Bohora-hegy és Mekan-szoros közötti vidékre irányította. Ugyanakkor a hadtest többi részét a karavánút mentén csoportosította és egyben hozzáfogott az Alagi-szorosig már megépített, gépkocsizható út meghosszabbításához is.

A tembieni hadműveleteikből március 6—12. között visszatérő III. hadtest ismét arcvonalat és utánpótlási vonalat változtatott, majd a Samre—Fenaroa

Abesszin lovas harcos.

közötti területen csoportosult és nyomban hozzálátott az Antalo és Tzellar közötti út megépítéséhez. Még mielőtt ez az út elkészült volna, 21-én Fenaroból két zászlóaljából és egy tüzérsztyályból álló vegyes csoport vált ki, azzal a feladattal, hogy az egész nemzeti hadtest képviselőtében elfoglalja Socotát; a csoporttal haladt a helyi bennszülöttekből alakult banda is.

A több mint 80 km hosszú, járhatatlan, rossz, alig ismert ösvérvúton kellett ennek a csoportnak céljához jutnia. Anyagi ellátása rövidesen egy láncszerűen megszervezett, teherhordó utánpótlási szolgálat megteremtését tette szükségessé. Az előnyomuló csoport, amennyire a terep és az utánpótlás nehézségei megengedték, iparkodott célja felé és 28-án békésen és a lakosság örömyilvánításai közepette elfoglalta Uaag székhelyét, Socotát. Socota városa fontos kereskedelmi gócpont, ahonnan nagy karavánutak indulnak Gondar, Addisz Abeba és Quoram felé.

Ezzel az olaszok uralmukat valójában kiterjesztették Uaag és leásta termékeny vidékeire is. Március 6—22. között, a II. hadtest 3. eritreai dandárából, a Gavinana-hadosztályból alakult csoport gyors ütemben rendbehozta és Dembeguináig meghosszabbította a már meglévő gépkocsi-utat, majd több mint 50 km hosszúságban új közlekedési útvonalat létesített a Tacazzéhoz leereszkedő, meredek, lépcsőzetes hegyoldalon. Ennek befejeztével átgázolt a folyón, hídfőt létesített Haida környékén és nyomban folytatta útját a Sémién magas, járhatatlan vidékén keresztül, majd elfoglalta a vidék két székhelyét: Debarechet és Dacuát, a gondari útvonal két fontos kereskedelmi gócpontját.

Az előnyomulás útvonala alig ismert, szaggatott, omladékos, nehéz terepen át, a hegység nyugati lejtőin számos hegyláncon vezetett keresztül. legnehezebb pontja az úgynevezett Eemalemó-szoros volt, amelyet tökéletesen járhatatlannak tartottak, még kisebb abesszin málhásállat-lépcsők számára is. Ennek ellenére itt egy egész hadosztály és egy eritreai dandár tűzérsege és vonata kelt át, bár nem ritkán az öszvéreket is meg kellett szabadítani terhük-től és rakományukat a katonák vitték vállaikon.

Mialatt a Gavinana-hadosztály Debarech és Dacua környékéről a vidék végleges megszállását intézte és ezeket a helységeket Tzellemtivel összekötő ösvényt hozta rendbe, hogy a Tacazzéból jövő és az egész utánpótlás ellátására hivatott vonatok útját megkönnyítse, addig a 3. eritreai dandár Gondar felé tört előre és a több mint 120 km hosszú utat rövid három nap alatt maga mögött hagyva, április i-én a nyugati mélyföldről jövő és az ottani dandárparancsnok, Starace tábornok, a fasiszta párt főtitkárának parancsnoksága alatt álló gépkocsin szállított csapatoszlop közreműködésével a várost elfoglalta.

Egy néhány száz emberből álló, az olaszok által szervezett banda, amely a határtól már 100 km távolságban lévő Danakil-sivatagba hatolt be, március 8-án Aussa felé közeledett; útjának végcélja a vidék fontos gócpontja, Sardo volt. Ennek a bandának több, mint 130 km hosszú útszakaszon, barátságtalan, víz és erőforrás nélküli területen, nagy hőségben és igen nagy terepnehézségek között kellett haladnia. A bandát repülők élelmezték.

Sardot az olaszok berendezték védelemre. A megszálló csapat körülbelül 320 km távolságra volt az assabi alaptól, úgyhogy utánpótlásáról repülők gondoskodtak.

Gondar elfoglalásának gondolatával már 1935 szeptemberében de Bono tábornok is foglalkozott. A Tana-tó közelében levő gazdag vidék középpontjában fekvő Gondar városa mind politikai, mind gazdasági szempontból fontos hely volt. A Gondart Eritreával összekötő utat egy olasz tiszt még 1905-ben tervezte és építette, de azóta málhásállatok is ritkán, gépjárművek pedig egyáltalán nem vették igénybe. Az út eléggé jól járható volt; a járhatóságot természetesen csak viszonylagosan kell értelmezni.

Badoglio március 5-én adta ki Gondar megszállására vonatkozó rende-

letet. A katonai helyzet a terv végrehajtására kedvező volt és a Setittől közvetlenül délre elterülő vidéken folyó politikai tevékenység is elősegítette a vállalkozást. Megelőzően Caftat és Bircutant katonailag meg kellett szállni. Az olaszoknak sok nehézséggel kellett számolniok: a mélyföldön uralkodó nagy hőség, a több mint 300 kilométeres út, amely alig ismert, kezdetben sivatagszerű terepen, majd magas, járhatatlan hegyek közt, 2700 méter magasságban lévő hágókon át vezetett, az úttestet pedig már jórészt benőtte, eltakarta a növényzet.

Ellenben nagy előnyt jelentett, hogy ellenséggel előreláthatólag nem kellett megküzdeni; valószínűtlen volt ugyanis, hogy a még folyamatban lévő sirei csata után Ras Imru seregének jelentősebb töredékei arra gondoljanak, hogy a legrövidebb visszavonulási útvajuktól eltérve, a gépkocsi-csoport tervezett előnyomulásának megakadályozása céljából Uolcaitban megállapodjanak. A gépkocsizó csoport megszervezésénél az olaszok azt az alapelvet tartották szem előtt, hogy a csapat könnyű és mozgékony legyen, ellátása azonban gondot ne okozzon. A csoport négy zászlóaljából, egy géppuskás páncélgépkocsiszázadból, egy gépvontatású tüzérosztályból, műszaki és egyéb szakszemélyzetből, összesen mintegy 4000 emberből és 450 tehergépkocsiból állott.

A csoport alkotó részei Asmarában gyülekeztek. E célból a 3. bersaglieri ezredet és a «Benito Mussolini» feketeinges hadosztályt, amelyek az I. hadtest kötelékében az endertai csatában és az Alagi-szorosok elfoglalásánál vettek részt, Alagiról gépkocsin Asmarába szállították. A csoport 12-én alakult meg.

A nyugati mélyföld csapatai 12. és 14-ike között gyors menetek után elfoglalták Noggarit és Abd el Ráfit. A lakosság nagy örömmel fogadta az olasz csapatokat, amelyek azután a Cafta felé irányuló előnyomulás előkészítéséhez láttak, hogy Uolcait ama kiterjedt területét, amely a Setit- és a Casa-patak között fekszik, meghódítsák és a Gondarba induló csoport hátát biztosítsák.

A gépkocsizó csoport Starace vezetése alatt március 15-én indult el Asmarából és 18-án érte el a Setit mellett fekvő Om-Agert, egy pihenőnapot közbeiktatva, 20-án lépte át a határt és folytatta útját Gondar felé. A várost április elsején a Dacuából jövő 3. eritreai dandár segítségével foglalta el.

Az előnyomulás, a terep támasztotta akadályok és az éghajlati nehézségek ellenére is, minden fennakadás nélkül folyt le. A rendkívül változatos és végig nehezen járható, sokszor pedig veszélyes terepen át a csoportnak óriási nehézségekkel kellett megküzdenie.

Az olasz csapatok nem egészen egy hónappal a győzelmes tigréi csaták után, 600 km széles arcvonalon elérték az összes kitűzött célokat. Ezek közül Gondar 330 km-re, Debarech 150 km-re, Socota 200 km-re, Mai Cio 50 km-re és Sardo 320 km-re volt a kiindulási alapoktól.

Mai Cio-ban azonnal megkezdődött az új vállalkozás előkészítése; az olaszok másutt mindenütt hozzáfogtak a védelmi berendezkedéshez, valamint a terület nem kevésbé fontos politikai és katonai megszervezéséhez. A hátsóbb területeken egyidejűleg lázasan folyt az utak és raktárak építése.

Gondarból, valamint a nyugati mélyföldről kiindulva, módszeresen, de gyors ütemben folyt az abesszin területek meghódítására irányuló tevékenység, hogy az olaszok mielőbb elérhessék az angol-szudáni határt, a Tana-tó vidékét és főleg, hogy haditervük mielőbbi végrehajtása érdekében minél gyorsabban közeledhessenek Goggiam felé.

Az olasz teljesítmények szárazföldön is, a levegőben is a csodával voltak határosak. Bzt a kemény és győzelmes hadjáratot főleg az jellemezte, hogy a csapat az akadályokat jókedvvel és szívóssággal győzte le. Az olasz katonaság hangulata a megpróbáltatások alatt sem változott.

Az Asanghi-tó melletti csata.

A négus február 19-én, amikor Ras Mulugéta vereségéről tudomást szerzett, megparancsolta Ras Kasszának és Ras Imrunak, hogy vonuljanak vissza az Alagi szorosokhoz. Az események gyorsan követték egymást. A négus már néhány nappal később gyanítani kezdte, hogy a helyzet reménytelen, ezért elrendelte, hogy Ras Imru védekező magatartást tanúsítson és harcolva hátráljon. Ras Kasszának adott előző utasítását fenntartotta, de megjegyezte, hogy mindez már nem annyira a döntő harc céljából szükséges, hanem azért, mert az utasításokhoz kell alkalmazkodni, s az utakon és átjárókban kell tevékenységet kifejteni.

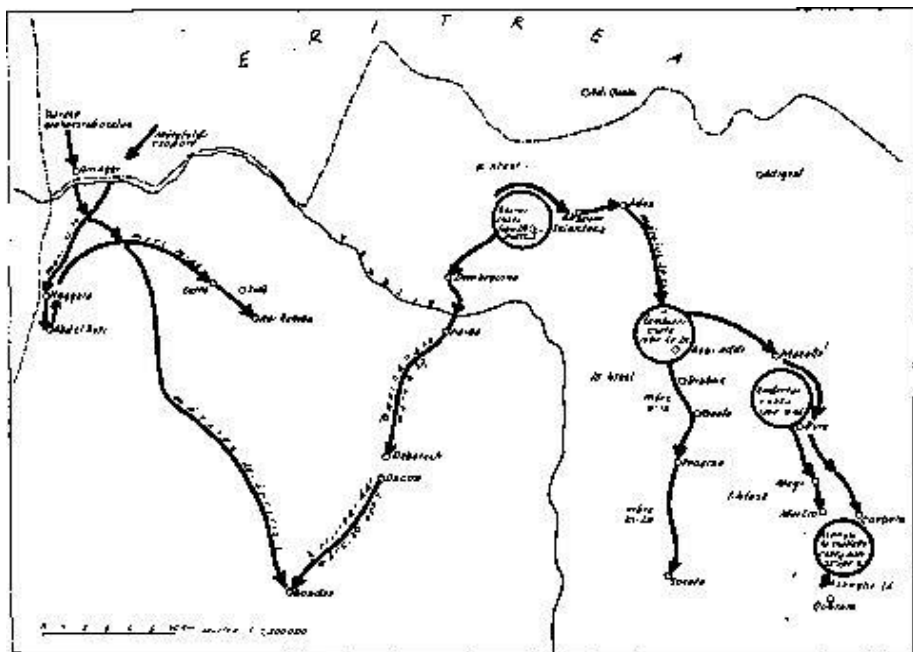
Ras Imru a sirei csata után nem is gondolt többé harcra, hanem egyetlen gondja volt, hogy megszabaduljon a kellemetlen kelepcéből. A goggiami csapatok nagyrésze megszökött, mert csak saját szűkebb hazájukban akartak harcolni», — táviratozta a négusnak Addisz Abebán át Ras Imru — «akik pedig itt maradtak, szakadást szítottak saját fegyvereseink között, úgyhogy terveinket nem tudtuk megvalósítani. Az emberek nemcsak megszöktek, hanem tiszteletlenek is voltak vezérük, Aialeu Dedzsasz iránt, sőt puskalövésekkel tüntettek ellene.»

Ras Kassza és Ras Széjum, miután seregeik elszéledtek, néhány napi tétovázás után, úgyszólván minden fegyveres kíséret nélkül a négushoz csatlakoztak. A négus eleinte Dessiéből, majd Quoramból fejtett ki erős propaganda-tevékenységet a gallák és Jeggiu lakossága között, dús ajándékokat osztogatott, hogy a népet maga mellé hangolja és kis serege számára megerősítést kaphasson. Nem hanyagolta el Enda Meconni és Buderta lakosságát sem, akiknek állítólag megígérte, hogy elpusztítja a macalléi repülőteret.

Különben tisztában volt azzal, hogy helyzete válságos és ez bizonyára nagy aggodalommal is töltötte el. Úgy látszik, a császárné is aggodalmaskodott, mert, amidőn férje egyideig nem értesítette, nyugtalanzkodott. «Hallgatásom a balbatok látogatásainak tulajdonítható, akik minden időmet lefoglalják» — táviratozta a főhadiszállásról a császárnénak.

A négus, mivel az események következtében tovább nem juthatott el, a különféle hírforrások szerint 30—50,000 főre becsült seregének zömét az

Asanghi-tó északi részén gyűjtötte össze. Március közepe táján az abesszin előcsapatok megjelentek az Agumberta szorosnál, majd -2i-én a négus is a helyszínre érkezett és átvette a sereg parancsnokságát. Az olaszok attól tartottak, hogy a Ras-ok seregeinek teljes felbomlása arra készíti a négust, hogy haderejével Dessiébe vagy már délebbre eső területre húzódjék vissza. Ez esetben az alapoktól további többszáz kilométer távolságban kellett volna a nagy csatát megvívni. Amidőn azonban az abesszin erők az Agumberta-dombon megjelentek, minden ezirányú kétség eloszlott. A négus ugyanazt a hibát követte el, amelynek többszöri figyelmeztetése ellenére a Ras-ok is áldozatul estek.

Az olasz hadsereg előnyomulása és az Asanghi-tó melletti csata.

A négus szándékaira vonatkozó értesülések azonban még ellentmondók voltak. Ezért az I. hadtest, minden eshetőségre készen, már ekkor elfoglalta a Mai Cio-csúcsot, míg az eritreai hadtest a Buie-lapály felől, Mai Cio és Corbeta irányában tört előre.

A jelek szerint az ellenség körében mégis csak a támadólagos fellépés gondolata kezdett tért hódítani. A négust elhatározásában talán nem is annyira a saját támadási szándéka vezette, hanem inkább a főnökök, az előkelőségek és a császárné tanácsaira hajlott, akik az abesszin hagyományokhoz híven, csak a császár által személyesen irányított nagy csatától várták a helyzet jobbrafordulását.

A támadás előkészítése azonban, egyrészt, mert az úthálózatot is be kellett fejezni, másrészt, mert ajánlatos volt az ellenség eléggé jónak bizonyult tüzésége ellen tekintélyes tüzéséget is felvonultatni, hosszabb időt vett igénybe, mint ahogy az olaszok eleinte gondolták. Ezért Badoglio csak március 28-án adta ki hadműveleti intézkedéseit és az eredetileg március végére tervezett előnyomulás kezdetét április 6-ára halasztotta. A hadtestparancsnokságokat utasította, hogy az alábbi feladatokra készüljenek fel: «Az I. hadtest a Mecan-szoros—Bohóra közötti állásaiból kiindulva, a lehető legerősebb tüztámogatás mellett támadjon. Az eritreai hadtest, a fennsík és az alatta elterülő Corbeta síkja között álljon rendelkezésre oly módon, hogy akár harcba vethessék, akár pedig az ellenség hátsó területei ellen kiterjesztesse az üldözést és így a siker kiaknázását biztosítsa.»

A négus 27-én 16 óra 30 perckor kelt 199. számú rádiótávíratából, amelyet a császárnénak küldött, kétséget kizáró módon értesült az olasz hadvezetőség a négus elhatározásáról: «Az ellenséggel szemben állunk és látszóval figyeljük egymást. Azt mondják, hogy az ellenség csapatai, amelyek ezideig velünk szemben összegyűltek, nem haladják meg a tízezer főt. A mi csapataink létszáma pontosan harmincegyezer főt tesz. Minthogy hiszünk a Teremtőben és bízunk az ő segítségében, elhatároztuk, hogy előretörünk és behatolunk az ellenség állásaiba. Közölje titokban elhatározásunkat az Abunával, a miniszterekkel és a méltóságokkal. Mivel pedig az Isten a mi egyetlen segítségünk, forduljon Hozzá buzgó imájával. A császár.»

Csakis a kétségbeesés készíthette a négust erre a végső elhatározásra. Ugyanis jól ismerte tragikus helyzetét, március 23-án Ras Imrunak küldött levelében, már nemcsak a sikerben való kételyének, hanem reménytelenségének és lemondásának is kifejezést adott.

Március végén a helyzet a következő volt: Az ellenség kb. 5000 fegyverrel tartotta Aiat, 30—35,000 emberrel pedig az Agumberta-Assel Gherti közötti szakaszt. Kzek között második lépcsőben a korszerűen felfegyverzett és felszerelt hat gyalogzászlóaljából és egy tüzércsoportból álló császári gárda helyezkedett el. A gárda európai kiképzésben részesült és egyébként is erős támadó szellemét a négus jelenléte nagymértékben növelte.

Olasz részről az I. hadtest, a Pusteria alpesi hadosztállyal és a 8. eritreai zászlóalj csoporttal, a Mecan-szoros és a Bohora-hegy közötti szakaszt szállta meg, míg a többi hadosztály a következő módon csoportosult: a Sabauda-hadosztály a Belago- és a Dubbar-szoros között, a 3. Gennaio-hadosztály, valamint a 6. feketeinges zászlóalj csoport a Dubbar-szoros és az Alagi-szorosai között, az Asietta-hadosztály pedig ezektől a szorosoktól északra foglalt állást. Az eritreai hadtest Mai Cio és Corbeta között volt csoportosítva.

Ez a védelmi csoportosítás minden eshetőséggel számolt, megfelelt továbbá a támadólagos céloknak és azoknak a támadási terveknek, amelyeknek jegyében az utóbbi hadműveletek lefolytak és amelyeknek érdekében az előkészületek serényen folytak.

A fővezérség, valamint a műszaki parancsnokság és az I. hadtest parancsnoksága karöltve dolgozott a hátsó területeken, elsősorban az Alagi-szorosoktól délre, az Buda Corcosig már kiépített útnak Mai Cioig való meghosszabbításán.

A munkálatok serényen folytak, bár a talaj, — amely néha még az aknáknak is ellenállt — óriási akadályokat gördített elénk, az eső pedig napokon át keserves munkaviszonyokat teremtett és lassította a csapatok

Starace, a fasiszta párt főtitkára,
mint a milícia vezérőrnagya, a Tana-tó elfoglalása után.

tevékenységét. Az utánszállító szolgálatot az olaszok teherhordó állatokkal bonyolították le. Közben a császár a császárnéval közölte újabb elhatározását, hogy szombaton vagy hétfőn megtámadja a Mekan-szorosban és a Bohora-hegyen lévő olasz állásokat. Hogy az előretolt állásokat az ellenség bárminő kísérletének megghiúsítására felvértezzék, a második lépcsőben levő hadosztályokat Badoglio felzárkóztatta, egyúttal a nyugati oldal megerősítését is elrendelte, hogy ebből az irányból bármily erővel vezetett átkaroló kísérleteket is tökéletes biztonsággal fel tudjanak tartóztatni.

A 31-re virradó éjszaka nyugodtan telt el, reggel 5 óra 45 perckor a Pusteria-hadosztály és a 2. eritreai hadosztály védőszakaszán — csaknem egyidejűleg — riadót rendeltek el, mert az ellenség járőrei az előcsapatokkal érintkezésbe jutottak. Röviddel ezután, tüzérségi és bombavető tűz árasztotta el a nyugati Mecan-szorosban lévő olasz állásokat; ezek ellen intézte az ellenség első támadását, amelyet az alpesiek feltartóztattak. A támadás súlypontja ezután a keleti Mecan felé tolódott el, ahol az előkészített tűzrendszer azonnal akcióba lépett, s az első ellenséges hullámokat leverte, vagy megfutamította.

A keleti Mecan elleni támadás 7 és 8 óra között, jól irányított tüzérségi és géppuska tüzelőkészítés után, nagyobb erővel újult meg, de ez is rövidesen megtört a 3. eritreai zászlóalj csoport és az Exilles alpesi zászlóalj együttes ellenállásán. Ezek a zászlóaljak arra kényszerítették az ellenséget, hogy egy közeli, kisebb erdőben keressen menedéket.

8 óra körül úgy látszott, mintha a támadás megakadt volna, egy óra múlva azonban ismét nagy hévvel megújult. Az ellenség főtámadása mindig az olasz balszárny ellen irányult, nyilván mert az ottlévő színes csapatok kisebb ellenállóképességére számítottak.

Ez alkalommal élénk tüztámogatás mellett, szökellésekkel, a terepet jól kiaknázva, szilárdan és veszélyt megvető bátorsággal az egész császárt gárda előnyomult az olasz állások ellen, azonban valóságos tűzlavina zúdult rá és így a támadás összeomlott. Azokat az ellenséges katonákat, akik a védőállásokig eljutottak, szálfegyverrel és kézi gránáttal vetették vissza.

Miután az ellenség ezen a védőszakaszon kudarcot vallott, kelet felé igyekezett eltolódní, ahol a szaggatottabb és fedettebb terep a megközelítésnek kedvezett. Itt sikerült is némi tért nyernie, de a 2. eritreai hadosztály tüzérségi támogatással megindított ellentámadása először feltartóztatta, majd súlyos veszteséggel végleg visszavetette.

Délután 4 óra tájban újabb kétségbeesett támadás indult meg az olasz védőállás mindkét szárnya ellen, de a balszárnyon, a két eritreai hadosztály együttes fellépése és a 6. feketeingos zászlóalj csoport osztagainak, valamint a Simenzana-banda által támogatott Intra alpesi zászlóaljnak szilárd magatartása eldöntötte a küzdelem sorsát. Ez volt az ellenség végső, kétségbeesett támadó kísérlete.

Délután 5 órakor az ellenség az egész arcvonalon megkezdte visszavonulását. Az olasz tüzérség és géppuskák tüze, a repülők bombázása és géppuskatüze üldözte a menekülőket, jobboldalát pedig az olaszokhoz csatlakozott azebó gallák támadták, akik e feladatot kiválóan elvégezték.

Az ellenségtől zsákmányolt fegyvereket felhasználva, lassacskán 6—7000-re növekedett a puskával felfegyverzett azebó gallák száma.

A csata, amelytől a császárság sorsa függött, véget ért. Maga a négyes adta ezt tudtára a császárnénak, aki várta a csata kimeneteléről szóló híreket. A távirat, anélkül, hogy a vereséget határozottan bevallaná, a helyzet egész

tragikumát felfedte. «Reggel 5 órától este 7-ig szünet nélkül támadták csapataink az ellenség erős állásait. Mi is résztvettünk az akcióban, de hála Istennek, sértetlenek maradtunk; kiváló hű katonáink meghaltak vagy megsebesültek. Habár súlyos veszteségek értek, az ellenségben is kárt tettünk. A gárda dicséretreméltón, nagyszerűen harcolt. Az amhara-csapatok is megtették a magukét. Csapataink, noha európai értelemben vett harchoz nem értenek, az egész nap folyamán méltó ellenfélnek bizonyultak. A gallák csak kiabálásukkal segítettek, karjukkal azonban nem.»

Miután a Ras-ok, seregeik élén, vereséget szenvedtek, a négus korszerűen felfegyverzett seregével a legelső támadó csatájában, szintén hasonló sorsra jutott, sok veszteséget szenvedett, egész tüzéségét a harctéren kellett hagynia, nem is szólva a tetemes mennyiségű fegyverről, lőszerrel és anyagról.

Április elsején, a szakadatlanul zuhogó eső ellenére, nyilván a visszavonulás fedezése céljából, a különféle szakaszokon még néhány támadó kísérlet történt.

A négus elcsüggedt serege, amely a súlyos veszteségek és szökések következtében erősen megfogyatkozott, április 2. hajnalán Assel Ghertihez vonult vissza.

Az április elsején kiadott és az ellenség üldözését célzó parancs szerint, április 2-án az I. hadtest hadosztályaival a Mekan-szorosba érkezett. Az eritreai hadtest pedig az ellenség üldözése céljából, ismét Corbetába ereszkedett le, hogy az ellenség hátában fejthessen ki tevékenységet; harmadikán mindkét hadtest megindult dél felé.

Az I. hadtest, az ellenséges töredékek élénk ellenállását legyőzve, estére az Ezba-dombot érte el, míg az eritreai hadtest délebbre, egészen az Agumberta patakig jutott el, ahonnan már bekerítéssel fenyegethette az ellenséget. Ez nyilván nem volt tudatában a fenyegető átkarolás veszélyének, s ezért egy erős csoportjával Adi Assel Ghertinél maradt.

A két olasz hadtest negyedikén hajnalban folytatta előnyomulását. Az I. hadtest, gyenge ellenállás leverése után átkelt az Agumberta-szoroson és megérkezett az*alatta elterülő Asanghi síksághoz. Az eritreai hadtest pedig gyors meneteléssel befejezte a bekerítő mozdulatot és kelet felől, Mehare környékén, Quoramtól néhány kilométerrel északra, bontakozott ki, itt meglepte annak az ellenséges oszlopnak a végét, amely a tó keleti oldalán vezető úton vonult vissza és nagy veszteséget okozott neki.

Az olasz csapatok nyomása, továbbá a tótól délre elterülő vidéken rájuk törő azebó gallák támadásai már erősen igénybe vették az ellenség ellenálló képességét; még súlyosabbá tették a visszavonulók helyzetét a repülők, akik ez alkalommal a géptípusra való tekintet nélkül, minden oly géppel a levegőben voltak, amely bombákat tudott felvenni és ledobni. Így az ellenség visszavonulása, amely eleinte mégis tervszerű volt, végül fejtelten, rendetlen menekülése fajult.

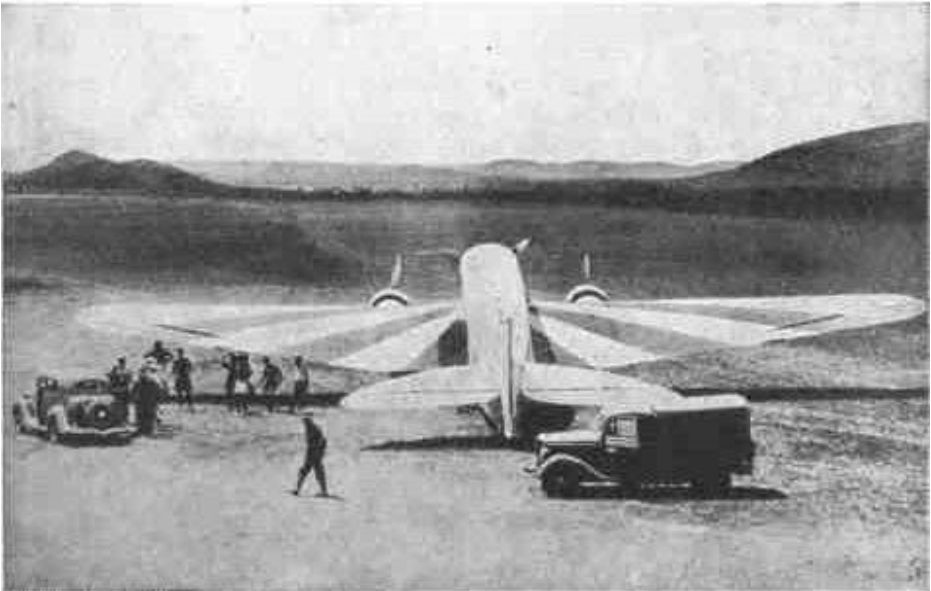
Az olaszok ebben a csatában 68 tisztet, 332 nemzeti és 873 eritresi

a Dessie felé irányuló előnyomulás folyamán mindaddig, amíg az első után szállító gépkocsioszlop Dessiébe nem érkezik.»

Ez intézkedések alapján az eritreai hadtest rövid előkészület után, április 9-én elindult.

A menetet hadosztály-lépcsőkben kellett végrehajtani napi 50 kilométeres szakaszokban. Bleinte a hadtestnek kisebb ellenséges csoportok ellenállását kellett legyőznie, további útja azonban a lakosság üdvivalgása és ünneplése mellett bonyolódott le; a lakosság nagy tömegekben kísérte a csapatokat.

Az élelmiszer-utánpótlást a menet egész tartama alatt éppúgy, mint a dessie-i tartózkodás első hetében, csaknem kizárólag a repülők látták el.

A diredaui olasz repülőtér.

Vágómarhán kívül a hadtest ugyanis egyáltalában semmit sem talált; egyébként csak kis mennyiségű élelmiszert vihetett magával, mert sürgős elindulása miatt nem volt ideje, hogy kellően felkészüljön, de nem is terhelhette magát vonatrészekkel, mert ezáltal hadművelési függetlensége szenvedett volna.

A repülőszemélyzet ez alatt a 15 nap alatt, hajnaltól napnyugtáig, bajtársias szellemtől áthatva, fáradhatatlanul, dicséretreméltó bátorsággal és nagy ügyességgel hajtotta végre az élelmiszerek ledobásával járó műveletet. A repülők naponta 250 mázsa élelmiszert ejtettek le.

Mialatt a trónörökös, csekély kíséretével, sietve elhagyta Dessiét, egyes olasz lovaselőcsapatok 15-én a város határába érkeztek. Az eritreai hadtest

parancsnoka másnap reggel hivatalosan is birtokába vette a várost és azonnal felhúzatta az olasz lobogót az olasz konzulátusra, valamint Ras Micael ghebijére.

A mintegy 250 km hosszú utat az olasz csapatok rövid 7 nap alatt tették meg és ezzel lezárult az Asanghi-tó melletti győzedelmes csata. A lakosság, a város feldíszített utcái fölött kifeszített nagy vászoncsikokra, anyanyelvén a következő szavakat írta: «A sólyom elrepült!»

A főváros elfoglalása és a háború befejezése.

Április 20-án Badoglio tizenkét nagy bombavető repülőgépen, vezérkarával együtt, átköltözött Dessiébe, ahol a főparancsnokság szűkebb törzsében meg is kezdte működését.

A környékről a városba özönlött lakosság az olasz fővezért lelkes ünnepléssel fogadta. A következő napokban a vidék lakossága, főnökei és papjai vezetése alatt, sűrű csoportokban szünet nélkül jelentkezett nála, hogy hódolatát nyilvánítsa és hűségét tolmácsolja.

A hátsó területeken gyorsan és tervszerűen folyt a sirei csata után nyomban elrendelt újjászervezés munkája. TJJ utak nyíltak meg, a különféle szolgálati ágazatokat tökéletesbítették, az orvosi rendelőket kibővítették, az egészségügyi ellátást megszervezték; a lakosság mind nagyobb bizalommal kezdte látogatni az olasz intézeteket, a bennszülöttek is ezerszámra ajánlották fel szolgálataikat.

Terjedelmes vidékek keltek új életre; félbarbár állapotukból felszabadultak és a lakosság az olaszok támogatása és hathatós védelme mellett, immár hasznos tevékenységet fejthetett ki. A Tacazzétól njoigatra elterülő nagy országgrészben is mindinkább megizmosodott az előnyomulás kezdetével megindult javulási folyamat, ami lehetővé tette, hogy az olaszok arra a vidékre is hamarosan kiterjeszthessék uralmukat.

A nyugati alföld csapataiból alakult különítmény április 6-án elfoglalta a szudáni határ mellett lévő határhelységet, Gadabit, 10-én pedig eritreai zászlóaljából, egy tevés bandából és egy szakasz harcokocsiból álló csoport indult el Gadabiból és 12-én elfoglalta a fontos karavánzócpontot, Gallabat helységet.

^ A gondari erők egyik különítménye 11-én indult el a Tana-tó felé és a lakosság ünnepélyes fogadtatása közben elfoglalta a tó Gorgora nevezetű félszigetét. A Gondarból 23-án előnyomuló csoport gyors menet után elfoglalta a Tana-tó déli szegélyén lévő Bahar Dar Ghirghis helységet és ezzel az olaszok az egész tóra kiterjesztették uralmukat. Egy olasz csoport 28-án Debra Tábert foglalta el; ez a Gondart Dessiével összekötő karavánút mellett fekvő helység Beghemeder-vidék fontos gócpontja.

Mialatt ez a térhódítás megtörtént és a katonai helyzet az egész arcvonal mentén megszilárdult, azalatt a Quoram—Addisz Abeba közötti hadműveleti

parancsnoka másnap reggel hivatalosan is birtokába vette a várost és azonnal felhúzatta az olasz lobogót az olasz konzulátusra, valamint Ras Micael ghebijére.

A mintegy 250 km hosszú utat az olasz csapatok rövid 7 nap alatt tették meg és ezzel lezárult az Asanghi-tó melletti győzedelmes csata. A lakosság, a város feldíszített utcái fölött kifeszített nagy vászoncsikokra, anyanyelvén a következő szavakat írta: «A sólyom elrepült!»

A főváros elfoglalása és a háború befejezése.

Április 20-án Badoglio tizenkét nagy bombavető repülőgépen, vezérkarával együtt, átköltözött Dessiébe, ahol a főparancsnokság szűkebb törzsében nyomban meg is kezdte működését.

A környékről a városba özönlött lakosság az olasz fővezért lelkes ünnepléssel fogadta. A következő napokban a vidék lakossága, főnökei és papjai vezetése alatt, sűrű csoportokban szünet nélkül jelentkezett nála, hogy hódolatát nyilvánítsa és hűségét tolmácsolja.

A hátsó területeken gyorsan és tervszerűen folyt a sirei csata után nyomban elrendelt újjászervezés munkája. Új utak nyíltak meg, a különféle szolgálati ágazatokat tökéletesbítették, az orvosi rendelőket kibővítették, az egészségügyi ellátást megszervezték; a lakosság mind nagyobb bizalommal kezdte látogatni az olasz intézeteket, a bennszülöttek is ezerszámra ajánlották fel szolgálataikat.

Terjedelmes vidékek keltek új életre; félbarbár állapotukból felszabadultak és a lakosság az olaszok támogatása és hathatós védelme mellett, immár hasznos tevékenységet fejthetett ki. A Tacazzétól n³ugatra elterülő nagy országgrészben is mindinkább megizmosodott az előnyomás kezdetével megindult javulási folyamat, ami lehetővé tette, hogy az olaszok arra a vidékre is hamarosan kiterjeszthessék uralmukat.

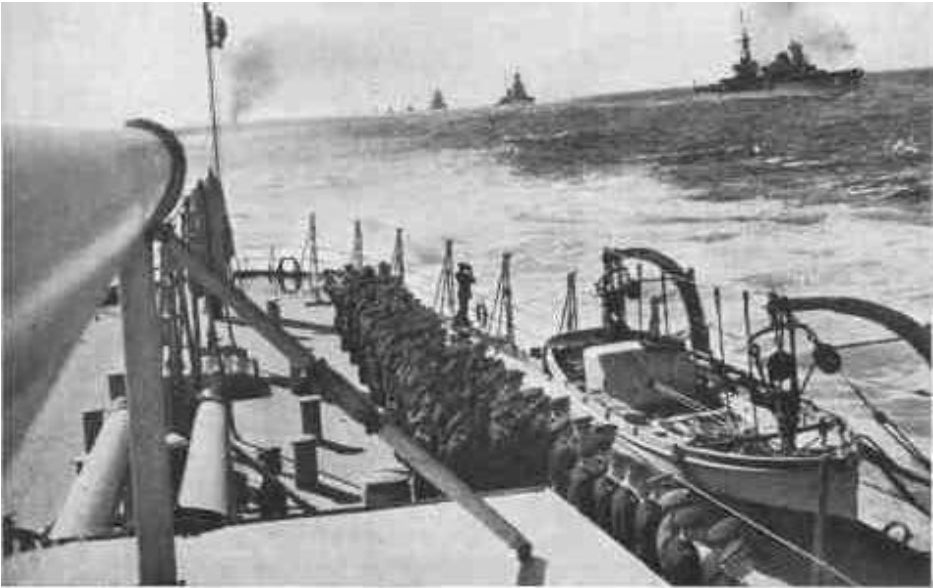
A nyugati alföld csapataiból alakult különítmény április 6-án elfoglalta a szudáni határ mellett lévő határhelységet, Gadabit, 10-én pedig eritreai zászlóaljából, egy tevés bandából és egy szakasz harcocsiból álló csoport indult el Gadabiból és 12-én elfoglalta a fontos karavánzócpontot, Gallabat helységet.

A gondari erők egyik különítménye 11-én indult el a Tana-tó felé és a lakosság ünnepélyes fogadtatása közben elfoglalta a tó Gorgora nevezetű félszigetét. A Gondarból 23-án előnyomuló csoport gyors menet után elfoglalta a Tana-tó déli szegélyén lévő Bahar Dar Ghirghis helységet és ezzel az olaszok az egész tóra kiterjesztették uralmukat. Egy olasz csoport 28-án Debra Tábert foglalta el; ez a Gondart Dessiével összekötő karavánút mellett fekvő helység Beghemeder-vidék fontos gócpontja.

Mialatt ez a térhódítás megtörtént és a katonai helyzet az egész arcvonal mentén megszilárdult, azalatt a Quoram—Addisz Abeba közötti hadműveleti

szakaszon lázasan folytak a nagy -vállalkozást betetőző eseményekre irányuló előkészületek. Az ellenség bomlása a Dessiétől délre eső vidéken ezalatt mind súlyosabb méreteket öltött.

A lakosságtól kapott értesítések szerint a négust, menekülése közben Maranától északra, Dafátnál, azebó galla fegyveresek támadták meg, kíséretének azonban sikerült egész napon át tartó harc után, 7-én estefelé a támadókat visszavetni, így a négus folytathatta menekülését nyugatra, Lalibele felé, ahol egy földbevájt (troglodita) kolostorban sikerült elrejtőznie. Néhány nap múlva néhány hű fegyverese kíséretében, folytatta útját dél felé, de a fel-

Olasz hajóhad a Földközi-tengeren.

bőszült lakosság mindenütt útját állta, úgyhogy a legyőzött császár csak számos»véres ütközet árán tudott magának utat törni.

A trónörökös, mindenkitől elhagyatva menekült el 14-én Dessiéből. A lakosságtól kapott egybehangzó hírek szerint Uollo lakossága őt is többször megtámadta és csekélyszámú kísérete súlyos veszteségeket szenvedett.

Abból az abesszin seregből, amely az Asanghi-tónál küzdött, nem maradt egyéb, mint néhány csüggedt csoport és kevésszámú, a nagy területre szét-szóródott fegyveres, akik jórészt hazafelé igyekeztek.

Az olasz repülők április 17 folyamán csupán egyetlen számbavehető csoportot fedeztek fel; ez a csoport Lalibele és Sántára között menetelt és

bizonyára azokból a menekülőkből verődött össze, akik a négus nyomában haladva megtudták, hogy a császár Lalibelében tartózkodik és hozzá igyekeztek. A repülők ismételt támadása következtében ez a csapat is teljesen feloszlott.

Semmi kétség sem volt már affelől, hogy az utolsó abesszin hadsereg is, épp úgy, mint a többi, a teljes feloszlás útján volt. Mégis minduntalan oly hírek érkeztek, hogy az abesszinek itt vagy ott nagy ellenállást készítenek elő; Addisz Abebából is oly hírek érkeztek, hogy az ellenség a Tarmaber és Dobai hegyeknél, amelyek meredek oldalakkal védték az alattuk délre elterülő völgyeket, még egy utolsó ellenállást kísérel meg; állítólag a Soaban összegyűjthető összes csapatokat, sorkatonaságot, szervezetlen fegyvereseket, sőt még az olettai katonai iskola növendékeit is, egyaránt oda készültek küldeni. Tízezer emberre becsülték azt a haderőt, amellyel a négus és a trónörökös még rendelkezhetett!

Badoglio azonban ezeket a híreszteléseket alaptalanoknak tartotta és érezte, hogy gyorsan cselekednie kell, mert ellenállásra — bár egyáltalán valószínűtlennek látszott — a továbbiak folyamán csak akkor kellett volna számítani, ha az olaszok időt adtak volna az ellenségnek arra, hogy rémületéből magához térjen.

Az olaszok helyzete Szomáliában is kitűnő volt. Graziani győzelmes hadműveletei után minden erejével nyomban a megerősített Harrar elleni előnyomulás előkészületeihez fogott. A zord idő, a korlátolt eszközök, másrészt a hatalmas távolságok, komoly akadályokat gördítettek a megvalósítás elé, Graziani tábornok azonban fáradhatatlan munkásságával és vasakarátával, idejében befejezte a nagyszabású előkészületeket.

Április 2-án, amidőn Graziani tábornokot a négus seregének az Asanghi csatában elszenvedett vereségéről értesítették, Badoglio annak a meggyőződésének adott kifejezést, hogy Graziani annyi bölcseséggel és fáradtsággal befejezett munkája után, most már merészen akcióba léphet, hogy a kedvező helyzetet, a déli harctéren is a legmesszebb menő módon kiaknázhassák. Majd 19-én, Dessiebe való átköltözködes előestéjén Badoglio is Harrart és Direduát jelölte meg Graziani tábornok céljául; ezeket a pontokat kellett elérni, az olaszok itt remélték az északi és déli arcvonaltól csapatai között az összeköttetés létrehozását, ahogy aztán csakugyan meg is történt.

Graziani tábornok a ganale-doriai győzelem után átcsoportosította erejét a keleti szárnyra, a Harrar irányában való előtörés céljából. A repülők ottani tevékenysége, valamint a gondos műszaki előkészületek nagy szerepet játszottak az egyetlen ép abesszin csoporttal, Nasibu herceg csapataival való leszámolásban.

A Fafan-folyó völgyében való előtörés leggyorsabban éri el a vasútvonalat, e mellett elvágja az angol Szomáliából való hadianyagok szállítására szolgáló utakat. Ezen a területen az olasz tankok hatóképessége teljes egé-

szében kihasználható és e támadási irány oldalai — részben a semleges angol terület által — biztosítva voltak.

Amint az Asanghi-tó melletti csata véget ért és az eritreai hadtest az ellenség üldözése céljából Dessié felé nyomult, az I. hadtest pedig a meghódított terület berendezéséhez fogott, Badoglio az ellenség fővárosát gépkocsizó csataoszloppal akarta elfoglalni. A vezérszállásmesternek Badoglio már március 8-án kiadta intézkedéseit, a műszaki főparancsnok pedig már hetek óta az Alagi-szorosain túl húzódó útszakasz megépítésével foglalkozott.

Olasz autótűpítés Abesszíniában.

A vállalkozás nem volt könnyű. Rengeteg eszközre volt szükség, rosszak voltak az utak, amelyeken a hosszú oszlopnak haladnia kellett és a küszöbön álló esős évszak miatt bizonytalan időjárás is fenyegetett. A vállalkozást csakis az erők legtökéletesebb együttműködésével és összpontosításával lehetett megvalósítani.

B közben az Alagi-hegység és Quoram közötti, több mint 80 km hosszú szakaszon, — hegyes és nehezen járható terepen — az I. hadtest egységei, a tartalék tüzérség, a rendelkezésre álló műszaki osztagok vállalva, keményen dolgoztak annak az útnak megépítésén, amely a Macalléból dél felé vezető utat volt hivatva összekötni a négus rendeletére inkább csak kijelölt, mint megépített Quoram—Addisz Abeba közötti úttal, az úgynevezett császár-

úttal. Az út 17-én megnyílt és a gépkocsioszlop — amely időközben nagy sebességgel Asmaraból jövet kifogástalan rendben Bnda Corcosban gyülekezett — nyomban felhasználta az utat.

Az 1275 gépkocsiból álló, hatalmas gépkocsi-oszlop természetesen a legkülönfélébb fajtájú, más-más sebességű, teherbíró képességű és nyomtávú járműből alakult. Voltak benne hatalmas tehergépkocsiktól kezdve könnyű futárgépkocsiig mindenféle járművek. Az egész fölázott, sáros, csúszós útvonal mentén fáradtságos javítási és karbantartási munkálatokat kellett végezni és kanyarodókat kellett kiszélesíteni.

De a katonai és a polgári gépkocsivezetők igyekezetükkel és önfeláldozó magatartásukkal diadalmaskodtak az akadályokon és a gépkocsi-oszlop 18-án teljesen megszervezve, megkezdte útját Dessié felé.

Ha nem is ilyen nagy, de mindenesetre jelentékeny nehézségek vártak az oszlopra Quoram és Dessié között is — főleg annál a lejtőnél, amely Quoramból az azebó gallák síkságára ereszkedik alá — valamint a Dessié előtti emelkedőnél.

Mindazáltal a gépkocsi-oszlop április 21—25 között, eléggé rendezett állapotban, említésreméltó baj nélkül gyülekezett Dessiében. Az addisz-abebai előnyomulásra szánt gépkocsik segítségével egyúttal két új utánpótlási alap is létesült: Quoramban és Dessiében. A gépkocsioszlopot az előrelátható hadműveleti és utánpótlási szükségletek szerint állították össze.

Elsősorban kívánatos lett volna, ha impozáns sereggel jelenhetnek meg az olaszok Addisz Abebaban, hogy a nagy kiterjedésű fővároson és környékén kívül, a környező vidéket is azonnal megszállhassák és birtokba vehessék a vasútvonalat, amely egyrészt a szómáliai csapatokkal való egyesülés, másrészt a Dzsibutival való forgalom megnyitása szempontjából volt fontos.

Végül szükségesnek látszott, hogy az olaszok tetemes erőkkel érkezzenek a rendkívül erős Termaber—Dóba állásokhoz, számolva azzal, hogy az ellenség, a várakozás ellenére, ezen a ponton talán mégis megkísérli a végső ellenállást.

Mindezek mérlegelésével Badoglio 23-án személyesen vette át az összes csapatok parancsnokságát, majd úgy intézkedett, hogy a gépkocsioszlopon kívül két gyalogoszlop is induljon útnak.

A menetet a következő módon szervezték: A gépkocsizó csoportba tartozott a 2. eritreai dandárral megerősített Sabauda hadosztály, három gépkocsizó tüzérsztyály, egy könnyű harcokocsiszázad és műszaki osztagok; ezeknek 26-án kellett Dessiéből indulniok, hogy a Macfud—Debra Brehan közötti több mint 400 km-es utat megtegyék.

Az egyik gyalogcsoport az eritreai lovasszázad-csoporttal megerősített 1. eritreai dandárból állott, ennek feladata volt, hogy 25-én indulva, az Uorro Ailu—Leghedadi útvonalon haladva megtegye a 310 km hosszú utat.

A másik gyalogcsoportot egy eritreai zászlóalj csoport és egy málházott

tüzérsztyály alkotta; ezeknek 24-én kellett Dessiéből indulva a gépkocsizó csoport útvonalán haladniok és ez utóbbi csoporttal a Tarmaber-hegy előtt kellett találkozniuk.

A csoportok összállománya: 10,000 nemzeti és 10,000 eritreai katona, 11 üteg, egy könnyű harcokocsiszázad és 1275 gépkocsi volt. A kítűzött napokon minden egység a legnagyobb rendben útnak indult.

Az Uorro Ailui öszvérúton haladó 1. eritreai dandár 28-án kardcsapás nélkül elfoglalta a Doba-hegyet. A gépkocsizó csoport, miután a terveknek megfelelően az eritreai zászlóalj csoportot megelőzve, előcsapataival Debra Sina környékére érkezett, a gépkocsikról leszállított eritreai dandárt, a hátrább haladó egységek biztosítása céljából, a Tarmaber-domb, valamint a domb

Addisz Abeba újjáépítésének terve.

meredek oldalainak elfoglalására előretolta, azonban az ellenség ezen a jól védhető ponton sem adott életjelt magáról.

Súlyos feladatok elé állították az olaszokat az útviszonyok; egyes szakaszokon, néhány száz méternyi út után, meg kellett állítani a gépkocsikat és a csapatok kénytelenek voltak leszállni. Az elővéddel haladó műszaki zászlóaljnak lépten-nyomon javítani kellett az úttestet, hidakat kellett építenie, gázlókat és hosszú mocsaras szakaszokat az átkeléshez előkészítenie. Nagyszabású és nagy fáradsággal járó munkát rótt a csapatra a Borchenna melletti, néhány száz méter hosszú mocsaras szakasz és a 30—40 méter széles, mély és erős sodrú Robi gázló. Bzt a két szakaszt ideiglenes útalapozás hidalta át, amely az iszapos talajon, minden óvatosság ellenére is, gyorsan süllyedt és amelyet a víz sodra rövid idő alatt ismételt elhordott. Itt a gépkocsik lassított menetben, egyenkint haladtak át.

Az ellenség az egyébként is rossz utat több helyen megrongálta; ezek az akadályok minduntalan huzamosabb megállásra kényszerítették a csapatot, mindaddig, amíg nehéz munkával a hibás útszakaszok javítása befejeződött.

A Tarmaber-hegy meredek oldalán erős emelkedésű, kanyargó szerpentin vezetett fel a tetőre. Ezen a ponton a robbantás harminc méter hosszúságban leszakította az úttestet olyan helyen, ahol a helyreállítás, az anyaghiánytól eltekintve, már a helyi viszonyok miatt is igen nagy nehézségekbe ütközött. Az időközben megeredt és szünet nélkül zuhogó esőben harminchat óráig tartó megfeszített munkával sikerült harminc méter hosszú és csaknem ugyanolyan magas támfalat emelni és a több, mint 1000 köbméternyi töltési munkát elvégezni. Műszaki osztagok, nemzeti és bennszülött csapatok egyaránt nagy lelkesedéssel dolgoztak a meredek lejtőn.

Az út kijavítása után a csapat ismét megindult. De az úttest erős emelkedése, az éles kanyarodok, a sár és az út rossz alapozása következtében, a csapatoknak gyakran nemcsak gyalog kellett menetelniük, hanem egymást váltva, megszakítás nélkül, éjjel-nappal vonszolniuk kellett a gépkocsikat, mert a maguk erejéből nem tudtak előrejutni.

Két napig tartó emberfölötti erőfeszítés árán a csoport végre elérte a hegytetőt, úgyhogy 4-én a kocsik a kora hajnali órákban már a hegy túlsó lejtős oldalán voltak és a csoport tovább vonulhatott. A tartós rossz idő miatt még ezután is újabb és újabb nehézségekkel kellett megbirkóznia.

Időközben az 1. eritreai dandár már 4-én este megjelent elocsapataival a főváros előtt, amely a négus elmenekülése után a csőcselék fosztogatásának és a lángoknak esett áldozatul. A fővárosban székelő külföldi követségek, a városban dúló pusztítással szemben tehetetlenek voltak; az olasz kormányhoz fordultak és a gyors közbelépést sürgették. Részben e körülmények hatása alatt, újabb kemény erőfeszítéssel sikerült a csapatok menetét meggyorsítani.

Badoglio május 5-én délután 4 órakor vonult be a fővárosba, ahonnan a Kormányfőnek jelentette: «Ma, május ötödikén 16 órakor a győzelmes csapatok élén, bevonultam Addisz Abebába.»

Tíz napig tartott ez a lelkesedéssel és páratlan erőfeszítéssel megtett út, amelyet méltán neveztek el «vasakarátú menetelésnek».

A bennszülött lakosság az egész útvonalon a legnagyobb hódolatának nyilvánításával kísérte az olaszokat; most ugyanolyan örömmel fogadta őket a főváros lakossága is.

A négus május 4-én Dzsibutiban hajóra szállt; távozott annak az országnak éléről, amelyet nem tudott megvédeni, amelynek népét elnyomta, de meghódítani nem tudta; a nép és a főnökök haragja egyaránt ellene fordult. A császár elment és sorsára hagyta országát, miután rombolást és anarchiát zúdított rá.

Addisz Abeba nagyon szomorú látványt nyújtott. A martalócok a lakásokat, üzleteket, főleg pedig az európaiak tulajdonait kifosztották és felgyújtották, a középületeket lerombolták, a császári ghebiket is feldúlták, sőt még a császár jelképes állatait, az oroszlánokat is leölték.

Őrjöngő, vad pusztítás hulláma söpört végig a városon, amely az olaszok bevonulásakor még a legnagyobb rendetlenségben volt; egyetlen közüzem sem működött, az utcákat emberi és állati hullák, bútorok és berendezési tárgyak borították. A császári gárda katonái egyenruhában, céltalanul ödöngtek az utcákon, vagy segédkeztek a pusztításban, az utcákból visszhangzó

Addisz-Abeba főutcája.

sűrű puskalövések jelezték, hogy a felfordulás és az erőszak ideje még nem ért véget.

Csak a követségek és néhány európai ház — amelyeket jól felfegyverzett magánosok védtek — továbbá a vasútállomás és a központtól távolabb eső épületek maradtak épségben.

Az olasz csapatok még 5-én este megszállották a város fontosabb pontjait, gyalogos vagy tehergépkocsikon szállított carabinieri és katonai járőrök, továbbá harcokocsik, nyomban a bevonulás után és a következő egész éjszaka szakadatlanul járták az utcákat, úgyhogy a rend hamarosan helyreállott.

Másnap az olaszok a város környékét is megszállották, egyben meg-

kezdték a vasútvonal elfoglalását, a lakosság lefegyverzését, a város katonai, politikai és polgári vonatkozású kérdéseinek orvoslását és megszervezését. Addisz Abeba rövid néhány nap leforgása alatt újjászületett, mindenütt rend, fegyelem honolt és a menekültek visszatérével megindult a kereskedelem és a forgalom is.

Az olasz csapatok 9-én a vasútvonal mentén fekvő Diredauban összeköttetésbe jutottak a déli hadszíntér csapataival, amelyek hősie, kemény küzdelemmel levették és szétszórták az utolsó abesszin sereget és 8-án bevonultak Harrarba. Így fejezték be az olaszok rövid hét hó alatt Abesszínia meghódítását.

Abesszínia újjáépítése.

A nagy háború befejezte után rögtön megindult a hódító, győzelmes olasz nemzet részéről Abesszínia újjáépítése és az elmaradt barbár ország bekapcsolása az európai kultúrába.

Az afrikai győzelem Olaszországot világhatalommá tette, mintegy 59 millió lakossal és 3.862,000 négyszögkilométer területtel.

Abesszínia eddig kiaknázatlan természeti kincsei az olasz szorgalom számára jelentékeny fölhasználási lehetőségeket nyújtanak. A földművelés (kávé, cukornád, tea, dohány, gumi, gabona és déligyümölcs), állattenyésztés, (gyapjú, bőr), ipar és bányászat (arany, ezüst, platina, vas, ón, ólom, réz, szén, só, kőolaj) számára Olaszország fontos nyersanyagokhoz jut. Különösen a szén és kőolaj nagyon fontos Olaszország szempontjából. A kőolajbányák főleg a francia Szomáli határán vannak, ennél fogva kiaknázásukra vonatkozólag Franciaország hozzájárulása is szükségesnek mutatkozott.

Az olasz kormány első ténykedése volt az elhanyagolt országban nagyvonalú műútépítési programot kidolgozni, a földművelés, ipar, kereskedelem fellendülését előmozdítani és az ország távolsági és helyi forgalmát megindítani. Bz az útépítési tervet egyleőre százmillió lírát irányzott elő a fővárosból sugáralakban építendő, mintegy 3—4000 kilométernyi műutakra: 1. A régi császár-út tökéletesítése. Addisz Abeba—Dessié—Ashanghi tó—Macallé, csatlakozással a már kiépített aszfalozott Adigrat—Asmara—Massaua útvalba. 2. Új tengeri út. Addisz Abeba—Assab, a Vörös-tenger partján, mint a legfontosabb és legrövidebb kereskedelmi útja az országnak. 3. Bszak-nyugati út. Addisz Abeba—Dessié—Gondar, csatlakozással a Setit-folyóhoz és az eritreai meglévő úthálózathoz. 4. Nyugati út. Addisz Abebától Vallega tartományba, ahol jelentékeny arany- és platina-bányák vannak. 5. Délnyugati út. Addisz Abebától Dzsima szultánsághoz az ottani tóterület irányában. 6. A vasút kiegészítésére Addisz Abebából Diredaua és Harrar felé vezető műút. 7. Délkeleti út a szomáliai olasz gyarmathoz.

Ehhez az igazán nagy vonású útépítő programhoz megjegyyezhetjük, hogy az olasz kormány már a háború előtt is tett javaslatokat az abesszin

császári kormánynak több út építésére, azonban az abesszin kormány ezeknek a saját országa előnyét szolgáló terveknek engedélyezésétől mindannyiszor mereven elzárkózott.

A tervezett útépitési munkálatokon kívül a már meglévő utakat is ki kellett javítani; ezzel a feladattal először a csapatok, különösen a hozzájuk beosztott műszaki és munkásosztagok foglalkoztak. Az útépitésen kívül megkezdődtek a szükséges összekötő vasúti vonalak kiépítésének munkálatai is, valamint szociális berendezkedések, kórházak, stb. építése. Az olasz hadvezetőség nagy súlyt vetett az Abesszíniát összekötő repülőjáratok mielőbbi megindítására. Előbb az asmara—addisz abebai repülőjáratot állították forgalomba; csakhamar helyreállt a közvetlen légi összeköttetés Róma—Líbia és Abesszínia közt is.

Kikötők építésére is történtek előkészületek, minthogy a háború tapasztalatai is bizonyították, hogy a tengeri kikötők berendezésének hiányossága nagy nehézségeket okozott a hadsereg szállítása és szükségleteinek ellátása tekintetében, különösen a déli fronton, Szomáliában.

Olaszország első ténykedése volt az Abesszíniában még mindig előforduló rabszolgaság eltörlése, aztán az igazságszolgáltatás megjavítása, a törvény előtti egyenlőség kimondása, szociális intézmények (kórházak, iskolák, stb.) létesítése, végül a közbiztonság helyreállítása.

Az eddigi rövid idő alatt Olaszország már is nagy eredményeket ért el az európai kultúra terjesztése terén. Ma már rendezett viszonyok vannak Abesszíniában. Az abesszin főváros lassankint teljesen modern várossá fejlődik külön európai villaszerű negyeddal és minden bennszülött népfaj számára szolgáló elkülönített városrészsel. Lessona olasz gyarmatügyi miniszter 1936-ban a következőképpen vázolta Abesszínia megszervezését és gazdasági kiaknázását: «Az új tartományok határait Olaszország a faji szempontok, a politikai hagyományok és a vallási megoszlás figyelembevételével állapította meg. A katonai hatalmat mindenütt alárendelték a polgári hatóságoknak. A kormány legelőbb is a közegészségügy megszervezéséről gondoskodott, azután a mezőgazdasági termelést fejlesztette ki, végül sor került az ipar megszervezésére is.

Az olasz kormány nem ellenezte, hogy a külföldi tőke' és ipar is részt vegyen Abesszínia természeti kincseinek kitermelésében. E tekintetben azonban meg kell gondolni, hogy a fasizmus irányított gazdasági rendszerrel dolgozik, ennél fogva elősegíti, de egyben gondos felügyelet alatt is tartja a külföldiek tevékenységét. Abesszínia minden ásványi kincse természetesen az olasz állam birtoka, azonban a földművelésben és az iparban a külföld együtt működhetik az olaszokkal. Az olasz kormány igyekszik az olaszok, a bennszülött lakosság, valamint a külföldiek számára egyforma mértékkel mérni.

A háború tapasztalatai.

Badoglio szerint az olasz hadsereg célja volt az abesszin hadsereg elpusztítása és a négus birodalmának meghódítása; erre a célra azonban semmi sem állott készen; a kikötők és hajók felszerelésétől kezdve az útépítésig úgyszólván mindent a semmiből kellett megteremteni, mert hiszen kb. félmillió embernek, 80,000 málhás állatnak, 7000 gépjárműnek, millió tonnányi hadi és egyéb anyagnak kellett Olaszországból a helyszínre érkeznie.

A legkülönbébb kényelmi és egészségügyi berendezkedések voltak szükségesek, hogy a csapatok aránylag jó életviszonyok között leküzdhessek a háború és az éghajlat, valamint a terep okozta fáradalmakat s megpróbáltatásokat.

A nagyszámú korszerű szárazföldi és légi harceszköz tárolására és ezeknek a csapatkörletbe való előreküldésére gondosan berendezett hadtápalapok létesítése is nélkülözhetetlen volt. A helyszínen csupán fát és vizet találtak. Minden egyebet az anyaországból kellett szállítani, a 4000 km-es tengeri és többszáz kilométeres szárazföldi úton, de még vizet sem találtak az olaszok, hanem fel kellett kutatni, ihatóvá tenni és a csapatok után szállítani. Szomáliában 100,000 ember, 10,000 állat és 4,000 gépkocsi ellátásáról kellett gondoskodni.

Még mielőtt az előkészületek minden téren befejeződtek volna, a Duce parancsára, az akkor még csak 7 hadosztályból álló hadsereg, október 3-án lépte át a határt. Az olasz hadsereg három gyors egymásután következő szökelléssel, úgyszólván kardcsapás nélkül hódította meg a Macallé—Géva—Tacazze vonalig terjedő területet és ezzel a tigréi tartomány nagy része az olaszok birtokába jutott.

A három hadseregbe tömörült ellenség a Tacazze-folyó és a fennsík széle közötti egész arcvonalon támadólagos szándékkal nyomult előre. Ez a három sereg nagy támadó és bekerítő tervekről és Eritrea elfoglalásáról ábrándozott, így fejlődtek ki a dembeguinai ütközet és a tembieni hadműveletek.

Ezek a harcok, valamint a későbbi — Af Gagai — előretörése után, az ellenséget az olaszok feltartóztatták; az abesszinek támadásai ekkor a Tembienre korlátozódtak; céljuk Macallé megkerülése és az olasz csapatok hábtámadása volt.

Az első tembien csatával az olaszok megelőzték és felborították az ellenség terveit, megtörték támadó lendületét és végleg tétlenségre kárhoztatták.

Ez a csata azonkívül rávilágított az abesszin vezetés gyarlóságára és megmutatta, hogy nem tud összefüggő hadműveleteket megtervezni és végrehajtani, és nem tud az egymással örökös torzalkodásban élő főnökök között rendet teremteni.

Mintán az átmenetileg kényes katonai helyzet az ellenség feltartóztatása következtében jobbra fordult és megszilárdult, valamint az olaszok a szervezésben megnyilvánuló válságot is leküzdötték, kibontakozott a tigréi csata, amelyben az olaszok alig több mint három hét leforgása alatt, mind a három abesszin hadsereget megverték és szétszórták. Fényes és teljes győzelem volt ez, és ezt a siker merész és erőteljes kiaknázása koronázta meg. Az olasz csapatok előzőnlőtték az abesszin birodalom főbb útjait és hamarosan kezükbe kerítették Gondart, Debarechet, Socotát, Mai Ciot és Sardot. Mialatt az olaszok a szilárd és jól berendezett Mai Ciói állásokban támadásra készültek, a négus

Abesszínia jövőndő nemzedéke: bennszülött balillák.

utolsó seregével megtámadta az olaszokat, hogy méltó módon fejezze be, immár el nem hárítható bukását. Az ellenséget az olaszok visszavetették, majd ellentámadásba mentek át, április 4-én megkezdték az üldözést és szétszórták a még meglévő kisebb csoportokat.

Végül Dessiéből megindult a már előzőleg megtervezett és előkészített merész expedíció, amely a történelmi nevezetességű «vasakarató meneteléssel» május 5-én elfoglalta az abesszin birodalom fővárosát.

Ehhez a hatalmas vállalkozáshoz foghatót nem ismer a gyarmati hadtörténelem. A tömegek háborúja volt ez, amelyet a világ egyik legmagasabban fekvő és legjárhatatlanabb, úttalan és erőforrásokat nélkülöző terepén kellett — alapos és hosszú előkészítés után — merész elhatározással megvívni.

Olyan háború volt ez, amelynek tapasztalataiból, akár gyarmati, akár európai háború esetére, értékes tanulságokat meríthetünk a jövőre.

A győzelem kivívásában nagy szerep jutott az olaszpárti bennszülött főnökök tehetségének és csapataik kiválóságának. A gyors győzelmet az olaszok rendkívül nagy erkölcsi fölénye, valamint a fegyverzetben és minden más téren megnyilvánuló nyomasztó túlsúlya tette lehetővé. A korszerűen szervezett, korszerűen felfegyverzett és kiképzett hadseregre a barbár ellenséges sereg csak tömegeivel és vak támadó lendületével jelenthetett veszélyt.

A szakértők hibás tanácsai, vagy a főnökök túlságos elbizakodottsága és önállóságra való törekvése következtében az abesszin hadsereget úgy csoportosították és vezették, hogy négy különálló és önállóan működő sereg alakult.

A győzelem kivívásában részt vettek a földön és a levegőben alkalmazott összes egységek, az összes fegyvernemek és az egész szakszemélyzet. Bgy étlén egység, szakma vagy fegyvernem sem nyerte meg egymagában a háborút, de egyetlen csatát sem. Legfeljebb a háború egyik-másik pillanatában vagy időszakában volt egyik, vagy másik egység, szakma, vagy fegyvernem fontosabb, vagy döntőbb jelentőségű, mint a többi.

A mai háború csak valamennyi fegyvernem harmonikus alkalmazásán alapulhat. Az alkalmazás pedig csak akkor eredményes, ha a haderő egyetlen olyan vezér vezetése alatt áll, aki csak egy célt ismer: a győzelmet.

A mozgalmas mozgóharcban minden vezetőnek, de főképp a seregtestek parancsnokainak, egyéb adottságok mellett, önbizalomra, a felelősség vállalásra, tehát elsősorban arra van szükségük, amit ez az egyetlen szó fejez ki a regjobban «jellem». Jellem nélkül a vezető, ha még oly nagy tudással rendelkezik is, sohasem kezd olyan hadműveletet, amely a megszokott és beidegződött alkalmazási elvektől eltér.

Az olasz-abesszin háború egyik fő jellemvonása a rögtönzés volt; ez a rögtönzés az események gyors változása következtében vált szükségessé. Ez a rögtönzés azonban nem zárja ki, sőt egyenesen megerősíti azt a követelményt, hogy valamely katonai vállalkozást minden részletében át kell tanulmányozni és elő kell készíteni, különösen akkor, ha az alkalmazásra kerülő hatalmas haderő és a távoli célok érdekében az előkészítés döntő jelentőségű.

Részletes, gondos előkészítésre volt szükség és ennek ki kellett terjednie minden térre, amely a gyarmati háborúval kapcsolatba volt hozható.

A legelső és legfontosabb probléma az utánpótlás volt. A szervezési és fegyverzeti kérdések szintén nagy jelentőségűek voltak. Az egységek és a seregtestek szervezetét a tervbevett hadműveletekkel és a tereppel összhangba kellett hozni, könnyű hajlékony és hasonló elemekből álló egységekre volt szükség.

A csapat fegyverzetét úgy kellett megállapítani, hogy mindenkor teljes

tűzfőlényt biztosítson. Sok géppuskára volt szükség, sok és mozgékony céloknak megfelelő tüzérség is kellett. Korszerű hadieszköz is kellett, s ezeket akként kellett megválogatni, hogy azon a terepen, ahol a küzdelem várható, alkalmazhatók legyenek. Például szaggatott, járhatatlan, útnélküli, hegyes terepen a harckocsi nem volt előnyös; ugyanez érvényes a lángszóró egységekre is. Minden olyan eszközt, amelyet nem tudtak jól alkalmazni, vagy az alkalmazásával járó előny a fáradtsággal és anyagfogyasztással nem állott arányban, kímélet nélkül vissza kellett hagyni, mert ezek csak gátolták a vezetést.

Megindul az olasz kultúrmunka: iskola a bennszülött gyermekek számára.

A tüzérség sokat teljesített ebben a háborúban, bizonyos esetekben a csaták egyes részletselekményeit talán egyedül oldotta meg és ezzel a közös győzelem kivívásához nagymértékben hozzájárult.

A málházott tüzérség, régi hagyományaihoz híven, lövegeivel bárhová eljutott, a gépkocsizó tüzérség pedig a terepen át való mozgás terén, csodákat művelt. A különféle szakcsapatok, a tüzérség és a gyalogság a háború egész tartama alatt a legragaszkodóbb, testvériesen átértett együttműködésben kapcsolódtak össze.

Meg kell azonban jegyezni, hogy az olasz—abesszin háborúban a tüzérség nagyon kedvező viszonyok között működhetett, ezért, aki a tüzérség

alkalmazását ebben a viszonylatban tanulmányozza, ne feledkezzék meg arról, hogy az ellenség gyenge tüzéséggel rendelkezett és azt is rosszul alkalmazta.

A műszaki csapatok is hatalmas munkát végeztek. Gyarmati háborúban a műszaki csapatokra fokozott szerep vár; ezek mindenütt kéznél voltak és megbecsülhetetlen szolgálatokat tettek. A híradás céljaira alkalmazott, mintegy ezer rádióállomás, nagy tehertételt jelentett, nem is szólván a vezetékes híradásról.

A repülők a háború egész tartama alatt, a harcok minden mozzanatában résztvettek, s mivel az ellenségnek csekély légi ereje volt, korlátlanul uralkodtak a levegőben. A légihaderő a jövő fegyvere. A légihaderők látták el a felderítést, működtek közre a harcokban, egyes csapatrészek élelmezésében is jelentékeny szerepet játszottak. Az olasz repülőhaderők parancsnoka Aymoni hadosztálytábornok volt, aki Asmarában székelt. Az olaszok az előnyomulás alatt mindig előbbre helyezték a repülőtereket.

A szállásmester vezetése alatt működő olasz utánpótlási szervek rugalmasan, gyorsan és tökéletesen dolgoztak. Minden háborúban alapkövetelmény, hogy a szállásmester a lehető legnagyobb önállósággal, cselekvési és kezdeményezési szabadsággal rendelkezék.

Az olasz hadsereg nagy súlyt vetett az egészségügyi szolgálatra; ezzel érték el, hogy járványok nem léptek fel és a hadsereg egészségügyi állapota jó volt, a betegségi százalék alatta maradt a békehelyőrségek betegállományának. A sebesültek szállítása főleg gépkocsikon, esetleg repülőgépeken történt.

Az olasz—abesszin háború sok elméletet borított fel, az utakon és ösvérutakon lebonyolítható utánpótlás, az eszközök teljesítőképessége, a menetsebesség, a menettartam és az ellátás szükségletei tekintetében. A háború alatt jóval nagyobb teljesítményeket lehetett tapasztalni ezen a téren és a gépkocsik, ott is alkalmazhatóknak bizonyultak, ahol nem is remélték.

Az anyaországból a gyarmat felé irányuló csapat- és anyagszállítások a legnagyobb gyorsasággal bonyolódtak le és a hadművelettel kapcsolatos szükségleteket a legteljesebb mértékben kielégítették.

Badoglio megjegyzi, hogy a háborúban egész Olaszország résztvett; ez a lelki közösség harcolt az olasz hadsereggel együtt a háború gyors és sikeres befejezése érdekében.

**A TÁVOL KELETI BONYODALMAK
ÉS A JAPÁN-KÍNAI HÁBORÚ.**

1. A TÁVOLKELET PROBLÉMÁI.

Az olasz-abesszin háború és az angol-olasz ellentétek sokáig zavarták Európa nyugalmát; pedig Európa a világháború után békés fejlődésre vágyott. Annál nagyobb meglepetést okoztak a távolkeleti hírek, amelyek szerint a világ békéjét újra háborús bonyodalom veszélyezteti. A nagy távolságok ellenére a kínai vitás kérdések Európa közvéleményét és elsősorban a Népszövetséget is érintik, ennél fogva a távolkeleti bonyodalmak leírása méltán hívhatja fel olvasóközönségünk érdeklődését.

A távolkeleti kérdések és Japán fejlődése.

A Távolkelet évszázados elzárkózottságának a XIX. század második felében általában két tényező vetett véget. Az egyik a gőzhajó feltalálásával nagy lendületet vett világkereskedelem,— amely a tengeri hatalmak gyarmatosítási törekvéseit is elősegítette, — a másik pedig az orosz imperializmus volt, amely a cári uralmat a XVI. századtól 1860-ig az Uraitól a Csendes-óceánig kiterjesztette.

Japán a múlt század közepéig a nyugat befolyásától elzárkózva, középkori állami és kulturális életet élt. Japánt a világ számára az Egyesült Államok nyitották meg 1854-ben, amikor az Unió hajóhada Perry tengernagy alatt kikényszerítette a japán kikötők megnyitását az Egyesült Államok hajói részére. Az amerikaiakat nyomon követték az európai nagyhatalmak. Japán vezető körei belátták, hogy a rohamosan fejlődő világkereskedelem mellett és a nyugati hatalmak terjeszkedési törekvéseivel szemben Japán csak úgy őrizheti meg nemzeti létét és önállóságát, ha a nyugat ellen annak saját fegyvereivel védekezik, így indult Japánnak az a páratlan gyors és bámulatra méltó újjászületése, amely az elmaradott szigetországot rövid néhány évtized alatt modern nagyhatalommá emelte. A technika vívmányainak tökéletes elsajátítása mellett Japán belső államszervezete is megújodott; Mucsuhito császár trónraléptével, 1867-ben kezdődött meg ez a folyamat, amely azonban távolról sem volt mentes a megrázkódtatásoktól. Mucsuhito császár uralkodása polgárháborúval kezdődött, amelyben a császár letörte a

sogun, fővezér és a hűbéres fejedelmek — daimiok — hatalmat és a több mint kétezer éves dinasztia uralmát ismét szilárd alapokra fektette; erős központi hatalmat teremtett, amelynek végrehajtó eszköze a korszerű, hatalmas hadsereg lett. Ekkor állott Japán annak a törekvésnek élére, hogy «Ázsia az ázsiaiaké».

Japán iparosodása nemsokára aktuálissá tette az ország népességi problémáját. A terméketlen szigetország nem bírta eltartani a gyorsan szaporodó lakosságot. A népességi felesleg elhelyezésére főleg a szomszédos Kínában mutatkozott alkalmas terület, Mandzsúria, amely a kínai császári ház családi tartománya volt, el volt zárva a japán bevándorlás elől, lakossága ekkor kb. 3 milliót tett, ami a tartománynak közel 1 millió négyzetkilométernyi kiterjedése mellett elenyésző volt.

Japán Kína felé irányuló terjeszkedése közben elkerülhetetlenül összeütközésbe került Oroszországgal, amelynek expanziója a Csendes-óceán jégmentes kikötői felé a XIX. század végén érte el tetőpontját. Japán az 1895. évi japán-kínai háború után, amelyben Koreát akarta megszerezni, az oroszok közbelépésére kénytelen volt lemondani Koreáról és a Kvantung-félszigetről. Formoza szigete, a Pescadores-, Kurili- és Riu-Kio-szigetek, amelyeket Japán a háborúban megszerzett, nem voltak lényeges szerzeménynek tekinthetők. Oroszország ezzel szemben 1898-ban bérbe vette Kínától a Kvantung-félszigetet, engedélyt szerzett a transzsibériai vasútnak Mandzsúrián át való kiépítésére és 1900-ban, a boxerlázadás alkalmával, 4 hadtesttel bevonult Mandzsúriába és katonailag megszállta.

A kijátszott Japán fegyverkezett és várta a kedvező alkalmat az Oroszországgal való leszámolásra; támogatást talált ebben a törekvésében Angliánál, amellyel 1901 óta szövetséges viszonyban állott. Anglia az orosz imperializmus által, amely a XIX. században a Pamír-fennsíkron már India kapujához ért, veszélyeztetve látta ázsiai birtokait, ezért szívesen látta Japán oroszellenes törekvéseit a Távolkeleten.

Az 1904/5. évi orosz-japán háború a nagy japán győzelem ellenére sem hozta meg a kívánt eredményt. Japán megkapta ugyan Kvantung-félszigetet és Koreát, továbbá a délmandzsúriai vasutat, Mandzsúria azonban tovább is Kína névleges birtokában maradt, északi része továbbra is orosz érdektérület volt és Japán népességei feleslegének elhelyezésére most sem kapott alkalmas területeket, meit Korea a maga 20 millió lakosával már amúgy is sűrűn lakott terület volt.

A világháborúban Japán azáltal, hogy az antant oldalára állt, újabb előnyöket szerzett, elfoglalta Csingtaut és Kiaocsaut, a német koncessziós területet: megszállta a Marianna-, Karolina- és Marschall-szigeteket, amelyek a csendes-óceáiiii német védőterülethez tartoztak; ezekre később a versaillesi békeszerződésben népszövetségi megbízást (mandátumot) kapott.

Japán 1915-ben hatalmi és gazdasági érdekeinek érvényesítésére 21 pontba foglalta Kínához intézett követeléseit. Minthogy az antant-hatalmak

ekkor Japán szövetségesei voltak, Kína pedig még semleges volt, nem tudott teljesen elzárkózni a japán követelések elől. Japán különféle szerződésekkel kivételes helyzetet teremtett magának a kínai piacon, biztosította alattvalói számára a letelepedést Mandzsúriában és engedményeket szerzett az ottani vasútépítésre, bányákra és erdőseégekre.

1919-ben, az orosz polgárháború alatt, japán hadosztályok szállották meg Észak-Mandzsuriát és a távolkeleti orosz tartományokat egészen a Bajkál-

Teraucsi tábornok.

tóig. Vladivosztokban japán parancsnokság volt és már úgy látszott, hogy Japán elérte célját, — a Bajkál-tótól keletre ő volt az úr, — amikor 1921/22-ben az amerikaiak nyomására kénytelen volt kiüríteni a távolkeleti tartományokat, az 1922. évi kilenchtalmi szerződés értelmében pedig, amely Kína területi épségét garantálta, kiürítette Csingtaut és Kiaocsaut is. Az 1922. évi washingtoni flottaegyezmény megnyirbálta Japán flottáját: Anglia, az Egyesült-Államok és Japán flottájának arányszámát 5: 5: 3-ban állapította meg. Ugyanekkor Anglia — Amerika kívánságára — felmondta a szövetségi szerződést is, úgyhogy Japán elszigetelve maradt.

1923-ban hatalmas földrengés pusztított Japánban, s emberéletben és nemzeti vagyonban majdnem annyi veszteséget okozott Japánnak, mint egy veszített háború; azonban a japán erő hamar pótolta a veszteségeket. A népesedési szaporulat állandóan nőtt, a 35 milliónyi népből, amely 1905-ben a 140 millió Oroszországot legyőzte, 60 millió lett. Amerika a nem kívánatos japán bevándorlás ellen is védekezni kezdett és 1924-ben erősen leszállította a bevándorlási létszámot. Ugyanekkor az angol domíniumok is, elsősorban Ausztrália, annyira megszigorították a bevándorlási törvényt, hogy Japán részére jóformán lehetetlenné vált a kivándorlás. A növekvő ipar egy ideig még fel tudta venni a népesedési felesleget, az olcsó japán munkabérek lehetővé tették, hogy Japán olcsó és jó áruival állja a versenyt a világcipacokon az angol és amerikai árukkal.

Japán első és legfontosabb piaca, — már csak földrajzi helyzeténél fogva is — Kína. A bojkott, amelyet a szélsőséges kínai nemzeti irányzat a nankingi kormány hallgatólagos támogatása mellett az 1920-as évek vége óta a japán áruk ellen indított, Japánt legérzékenyebb pontján érintette. Az érdekek a legélesebben Mandzsúriában ütköztek össze, ahol Japánnak szerződéses jogainak kijátszása miatt, valamint a kínai bojkott és alattvalóinak és vasút-védelmi csapatainak állandó veszélyeztetése miatt számos sérelme volt. Ezek a súrlódások, amelyeknek előidézésében a szovjet keze is benne volt, 1931 szeptember 18-án Mukdennél nyílt harcban robbantak ki és ezzel kezdetét vette Japán újabb terjeszkedési tevékenysége az ázsiai kontinensen. Ennek főbb mozzanatai következők voltak: Mandzsúria meghódítása és a független mandzsú állam megalakulása 1932 elején; a kínai polgárháború és a sanghai harcok 1932 januártól márciusig; Mandzsukuo függetlenségének elismerése és a japán-mandzsú szövetség megkötése 1932 szeptember 15-én; Puji volt kínai császár trónra ültetése Mandzsukuoiban. A Népszövetség 1933 február 24-i határozata, amely az önálló mandzsú állam el nem ismerését és Kína integritásának helyreállítását mondta ki; Japán kilépése a Népszövetségből, ezen határozat következménye gyanánt (1933 március 27-én); Jehol meghódítása 1933 februárban; a tangkou-i fegyverszünet megkötése 1933 május 31-én Japán és Kína között, amely az ellenségeskedések megszüntetését és a kínai faltól délre, Pekingtől és Tiencsintől északra semleges zóna létesítését tartalmazta; a washingtoni tengerészeti egyezmény felmondása a japán kormány által 1934 december 31-ére; a keletkínai vasút eladására vonatkozó orosz-japán-mandzsú egyezmény megkötése 1935 március 23-án; Észak-Kína semlegesített részének autonómiája 1935 december közepén; a tokiói katonai zendülés 1936 február végén; a szovjetorosz-külsőmongol kölcsönös segélynyújtási szerződés megkötése 1936 március 12-én; a japán-kínai viszony kiélesedése 1936 szeptemberben — japán-kínai tárgyalások — Nankingban; a kommunizmus elleni japán-német egyezmény megkötése 1936 november 25-én; Csang-Szü-Kang tábornagy lázadása 1936 februárban és végül a Hirota kormány lemondása 1937 január 23-án.

Kína földrajza, múltja, hadserege.

A hatalmas kínai köztársaság a föld egyik legnagyobb állama, lakossága az emberiség negyedrésze. Földrészének is beillő hatalmas területén a táj-jelleg és klíma igen változatos. Természeti kincsekben és terményekben gazdag, de csekély gazdasági kultúrája, a rossz közlekedési viszonyok, a csatornázás hiánya és tőkehiány miatt nem aknázták ki eléggé. A jelenleg megművelt területeknek még kb. az ötszörösét lehetne termékennyé tenni és az aránylag gyéren lakott állam területe, — ahol gyakori az éhínség, kellő kultúra mellett a föld egyik legjelentősebb települési területe lehetne, s magát az őslakosságot aránytalanul kedvezőbben tudná eltartani, mint jelenlegi műveletlen állapotában. A kínaiak az európai civilizációt nem tudták olyan gyorsan

Matsui tábornok.

elsajátítani, mint faj testvéreik, a japánok, így a hatalmas birodalom kulturális fejlődése lassan halad.

Kína területe Mandzsúria, Jehol, Mongolország, Sinkiang és Tibet beszámításával 11,173.000 km², lélekszáma becslés szerint 450,000.000. Egy km²-re 40-5 lélek esik. Vasútvonalainak hossza 13.441 km, 30 szárazföldi és 49 tengeri rádióállomása van.

*

Kína történelme Kr. e. 2600-ban már császárokról beszél, de az első hiteles feljegyzés csak Kr. e. 2255-ből származik. A nagy birodalom így hosszú idő alatt 22 dinasztiaát jegyzett fel. A Hia-dinasztia Ju császára teremtette meg a mai államot. Halála után a feudális rendszer hatalmasodott el és csak a IV. Csin-dinasztia császáranak, Si-Hoangnak sikerült a főurakat levérni és az állameszmét újra Konfucse tanításának megfelelően felemelni. Nevéhez

fűződik a világ egyik legnagyobb művének, a kínai nagy falnak felépítése. Az V. Han-dinasztiából Vu-Hue császárnő alakja válik ki, ő megkezdte a római birodalommal az érintkezést; az arabokkal való kereskedelem révén Kína megismerte a papirost. A kínaiak ebben az időben sokat küzdöttek a mongol-török-tatár népek ellen. A nagy fal egy ideig fel is tartotta ezeket, de később benyomultak a birodalomba. A XIX. Juan-dinasztia már mongol eredetű. A beolvadás azonban elsorvasztotta a mongolság életerejét, Szünti császárt a fellázadt kínaiak elűzték és a mongolokat kiszorították az országból. Csujan-Csanna, a szabadsághős buddhista pap Tai-Csu néven trónra lépett és megalapította a híres Ming-dinasztiát. A közel három százados uralom alatt virágkorát élte Kína. Belső viszályok és a mandzsu törzsek betörései aláásták a birodalmat s 1644-ben már mandzsu császár lépett Kína trónjára Szon-Csi személyében, aki mint a jezsuiták tanítványa, teljesen az ő szellemükben uralkodott. Utódai nevéhez fűződik Formoza, Dzungária, Tibet, Kelet-Turkesztán meghódítása. Kiaking császár alatt az ország ismét hanyatlásnak indult. Tao-Kuann alatt nagy erővel tört ki a lázadás, tetézte ezt az u. n. ópium-háború is. Az angolokkal vívott harcok folyamán Kína elvesztette Hongkongot. A Tai-Ping felkelést csak 1866-ban sikerült az európai hatalmaknak leverni. A belső zavarok ez idő óta jóformán állandóak voltak. 1871-ben az oroszok megszállták Kasgart és Kuldzsát, Kína tiltakozására azonban kivonultak. 1885-ben a franciák tolták ki indokínai határukat észak felé Kína rovására, 1894-ben a Korea feletti fennhatóság miatt Japánnal került ellentétbe. Ez háborúra vezetett, amelyben Kína elvesztette Koreát, Port-Arthurt és Formozát. A szégyenletes háború következménye a nemzeti reform-mozgalom megindulása lett. Az európai hatalmakkal való összeütközések mind gyakoribbakká válnak; így elvesztette Kiaocsaut, amelyet a németek szálltak meg. A nemzeti mozgalom a szégyenletes szerződések nyomán mind erőteljesebb lendületet vett, kitört a boxer-lázadás, melynek célja az idegenek befolyásának letörése volt. A mozgalmat az európai hatalmak csak igen erős küzdelmek és véráldozatok után, japán segítséggel bírták 1900-ban leverni. Bár a béke igen megalázó volt, Kína elfogadta, mert előtérbe nyomult Mandzsúria kérdése. Az oroszok a boxerlázadás folyamán megszállt Mandzsúriát nem voltak hajlandók kiüríteni, sőt Korea ügyeibe is beleszóltak. Bz robbantotta ki az orosz-japán háborút, amelynek végén Kína ismét jelentékeny területeket veszített; ezek Japán fennhatósága alá jutottak. A háború hatására feléledt a régi reform-mozgalom is, vezetője Juan-Si-Kai volt. Az ország rohamos züllése a dinasztia elleni gyűlölethez vezetett, végül is a dinasztia lemondását vonta maga után és Juan-Si-Kai lett a köztársaság első elnöke. Akaratának diktatórikus és alkotmányellenes végrehajtása miatt Dél-Kínában forradalom tört ki, amelynek vezére Huan-Hszin tábornok volt. Nagy szerep jutott már ekkor az ú. n. Kuo-Min-Tang szövetségnek, mely az idegenektől való felszabadítást tűzte ki céljául. A világháborúban Huan-Hszin az antant mellé állt, a következő évben azonban meggyilkolták s a

hatalmat az Európában tanult Szun-Jat-Szen vette át. Az utolsó húsz év története ellenkormányok, pártok, szétzüllött hadseregek rablóhadjáratainak zűrzavaros egyvelege. Megszűnt minden közbiztonság, a régi kultúra értékei egymásután mentek veszendőbe s külpolitikai téren egymást érték a megalázások.

*

A kínai hadsereg jelen állapotában nem egységes; az egyes tartományoknak, sőt az egyes hadvezéreknek eddig önálló hadseregük volt, amelyek minden

Hirota japán miniszterelnök.

összműködés nélkül, gyakran egymás ellen is harcoltak. A kínai hadsereg adatait minden forrásmű, elsősorban a Nemzetek Szövetsége által kiadott (Annuaire Militaire) fenntartással közli. Az itt közölt adatok a China Year Book-ból származnak. Itten csak a kínai központi kormány ellenőrzése alatt álló alakulatok adatait közöljük; hogy az ország belsejében milyen és mennyi katonai alakulat van, az nem ellenőrizhető.

A kínai hadsereget 1929 óta igyekeznek átszervezni, azonban az átszervezést a közbejött japán háború, a belső egyenetlenségek és anyagi okok miatt nem lehetett végrehajtani. A központi kormánynak mindeztideig nem sikerült olyan haderőt teremtenie, amellyel a külső és belső katonai feladatokat meg tudta volna sikerrel oldani.

Az észak-kínai hadsereg megteremtője a jelenlegi fővezér Cseng-Kai-Sek marsall. Kezdetben az oroszok működtek közre a kínai hadsereg felállításában, később német és olasz tisztek vették át a haderők szervezését. A központi kormány által ellenőrzött alakulatok a következők: 134 gyaloghadosztály, 33 önálló gyalogdandár, hat önálló gyalogezred, nyolc lovashadosztály, 14 önálló lovasdandár, 19 tüzérezred, egy mozsárüteg, kilenc önálló üteg, öt csendőrezred, két vonatezred. Az északi hadsereg létszáma kb. egymillió, amelynek fele egészen modern felszereléssel rendelkezik.

A légi erők állanak 15 repülőszázadból, századonként 10 repülőgéppel, összesen 150 repülőgép és körülbelül 150 tangép; ezeknek száma 1938 nyarán az orosz segítséggel együtt 1.000-re tehető.

A hajóhad a következő egységekre tagozódik: két nehéz és két könnyű korszerű cirkáló, négy nehéz és két könnyű elavult cirkáló, egy elavult torpedóromboló, két elavult torpedónaszád és 50 különböző úszóegység, összesen 28.614 tonna ürtartalommal.

2. A KÍNAI POLGÁRHÁBORÚ.

A kínai polgárháború három szakaszra tagozódik: az első 1911-től 1926 végéig tartott és ezalatt egész Kína forrongott: 1927 folyamán határozottabbá alakult ki a helyzet, ez a második fejezet és végül 1928 április-májusa a harmadik szakasz.

1911—1926.

A császárság bukásával az óriási kínai terület több kisebb-nagyobb hatalmi csoportra bomlott, a szerint, hogy hány főúr tudta a hatalmat egy, vagy több tartomány fölött magához ragadni. Itt nem két ellenpárt háborújáról volt szó, hanem néhány erőszakos főúr harcáról egymás ellen a legfőbb állami hatalomért.

Az egymásközötti szövetezések nem voltak állandók; volt szövetségesek egymás ellen fordultak és ismét összefogtak egy harmadik ellen, némelyik lelépett a színtérről és csak hónapok után jelent ismét meg. Néhányan a harc folyamán semlegesnek nyilvánították magukat, hogy adott pillanatban oda csatlakozzanak, ahol előnyt láttak. Szervezett hadseregekről, élelmezésről, ellátásról, zsoldról európai értelemben szó sem lehetett. A legtöbb csoportfőnök serege főleg banditákból állott, akik ellenszolgáltatásként a szabad rablás jogával éltek. Tisztek és a legénység annak a szolgálatába mentek át, aki jobban fizetett, vagy legalább is többet ígért, hadvezérek seregükkel együtt pártoltak át másik csoporthoz, a nélkül, hogy «árulásról» lehetett volna szó, hiszen mindnyájan Kínát szolgálták!

De azért vérengzésről szó sem volt, tehát modern támadó fegyverek sem kelletek, inkább színpadi felvonulásokat rendeztek, mint ütközeteket, elesetek csak véletlenségből akadtak, sebesültek is csak ritkán. De annál több volt a hadifogoly, akiket a saját csapatok kiegészítésére és erősítésére lehe-

tett használni. «Ha a hadvezérek harciasak volnának, akkor egy-kettőre nem maradna kínai», — mondták maguk a kínaiak.

Megnehezítette az általános helyzetet a kormányok pénztelensége. A pénzügyminiszter tehát kénytelen volt elsősorban idegeneket és belföldieket, különösen bankokat és kereskedőket folytonosan megsarcolni. A helytartók ugyanezzel a fegyverrel éltek, ha az adók nem voltak eléggé kiadósak.

Katonának az ment, aki nem tudott másképpen megélni: ezeket a főparancsnokok ide-oda tolták, amíg lehetett. Mert a kínai katona, ha más megélhetési lehetőséget talált, egyszerűen otthagya a katonai szolgálatot.

Japán elővéd-harc Csinanfu előtt.

Így például Ho-Nan tartományba sokezer katonát hoztak Mandzsúriából; ezek több hónapon át nem kaptak sem zsoldot, sem ellátást: tehát maguk voltak kénytelenek mindent megszerezni, amennyiben a harcok közötti nagy közökben mindenféle polgári munkába szegődtek és annyira beleélték magukat az új viszonyokba, hogy soha többé nem mentek haza Mukdenbe: de csatába se mentek már, hanem békés polgári életet folytattak az új hazában.

A szovjet befolyása kezdetben Mongolián át Nyugat-Kínára szorítkozott, ahol sikerült Kanszu tartomány helytartóját, Feng-Ju-Sziangot a bolsevista céloknak megnyerni. Feng ezáltal ellentétbe került a többi észak-kínai főúrral, akik részben ellene fordultak, részben kétes magatartást tanúsítottak.

Az eredménytelen hadakozás évekig húzódott, míg Feng annyira dél felé szorult, hogy elválták az orosz támogatástól. Erre hosszabb ideig nem lehetett hallani róla.

Ez volt a polgárháború kezdő eseménye: Észak Nyugat ellen.

Időközben Délen támadt újabb viharfelhő.

A «Kuo-Min-Tang» alapítója, a hírneves dr. Szun-Jat-Szen átvette Kanton kormányzását és megkezdte a politikai harcot Peking ellen. Csakhamar belátta, hogy nem boldogul támasz nélkül, ezért segítségül hívta az angolokat.

Ezek visszautasították a beavatkozást idegen állam belügyeibe, viszont az oroszok kapva-kaptak az alkalmon, hogy befészkeljék magukat Dél-Kínába. A hírhedt Borodin csakhamar elkészült a bolsevik politikai szervezéssel, de a kezdet nehézségei oly nagyok voltak, hogy Szun-Jat-Szen elbukik, ha az energikus Cseng-Kai-Sek meg nem menti a helyzetet. Szun-Jat-Szen halálával Borodin magához akarta ragadni a hatalmat, de Cseng kiüzte Kantonból az egész bolsevista hadat. Borodin erre Hankauba ment és ott szervezte meg a kommunista eszmék mentsvárát, s így mind a déli, mind az északi csoportokkal harcba keveredett. Ekkor tűnt fel az elfelejtett nyugati csoport Feng alatt és segített Borodinnak. Így keletkezett 1927 tavaszán a világháborúban elő nem fordult helyzet, hogy egyszerre három hadviselő fél volt, amelyeknek mindegyike a másik kettő ellen harcolt.

Cseng megkísérelte az egyesülést Északkal a közös kommunista ellenség ellen, de nem jutott eredményre, mert az északiak Sanghai visszaadását követelték tőle, amit Cseng nem volt hajlandó teljesíteni. A helyzet tehát kisebb hullámzások ellenére továbbra is változatlan maradt és senki sem tudta megítélni, hogy mikor és milyen módon lesz a polgárháború befejezhető.

Ami magát a hadműveleteket illeti, hadtudományi szempontból semmiféle értékkel nem bírtak, csak kisebb csetepaték voltak. A kínai polgárháború nem katonai, hanem tisztán politikai jellegű erőpróba volt, egyrészt a bolsevizmus rendbontó törekvései és az ősrégi kínai konzervativizmus, másrészt a kínai főurak között. Tekintve a kínai birodalom hatalmas kiterjedését, a polgárháború még évtizedekig is eltarthatott volna, ha Japán nem lép közbe. A genfi konferencia összeomlása 1927-ben Anglia támogatásával szabad kezet engedett Japánnak Keleten. Japán Sanghaiban diplomáciai képviselők útján Észak és Dél kormányainak egész sor követelést adott át, amelynek teljesítése esetén a gyakorlatban Mandzsúria és Mongolia japán gyarmattá vált volna.

A japánok követelték, hogy Kína Mandzsúriában adja meg nekik a korlátlan földvásárlás jogát: követelték továbbá, hogy Mandzsúriában és Mandzsúriától nyugatra tetszésük szerint vasutakat építhessenek, Kínának azonban megtiltották, hogy ezekkel párhuzamosan vasútvonalakat létesítsen. Japán továbbá politikai protektorátust követelt a Csang-Cso-Lin által Peking körül megszállva tartott tartományok fölött és azzal fenyegetődött, hogy abban az esetben, ha a nacionalisták Santungtól északra előnyomulnának, megszállja

Szucsuba bevonulnak a győzelmes japán csapatok.

Santungot; valóban megerősítette csapatait, hogy éket verjen Észak és Dél közé.

1927-ben a helyzet annyiban változott, hogy az északi csapatok 1927 végén meglehetősen visszaszorultak Peking és Santung tartományok területére; míg a nyugatiak és déliek előnyomultak, Jen-Csi-San átkelt a Hoangho folyón és Sanszi tartományban állt, Feng-Ju-Siang pedig Ho-Nanban. A déliek teljesen hatalmukba kerítették a Jangcekiang völgyének északi részét.

Így egész Délkína behódolt a kantoniaknak: még a hatáskörükön kívül fekvő délnyugati tartományok is (Kuei-Cseu és Jun-Nan): az egyetlen Sze-csuán maradt az ott dúló belső egyenetlenségek miatt párton kívül.

A Déliek csakis az orosz segítségnek köszönhették eleinte elért eredményeiket, a hadiszerecsé azonban rögtön cserbenhagyta őket, amikor meg hasonlottak az oroszokkal és elkergették őket.

Orosz kísérletek.

Az orosz szovjetkormány már 1922-ben azzal próbálkozott, hogy megvesse lábát Dél-Kínában. Felajánlotta Kanton akkori urának, Szun-Jat-Szennek Borodin és néhány műszaki tanácsadója segítségét. Szun meggondolta a dolgot és inkább pénzt kért, mint tanácsot; az oroszok megígérték mind a kettőt. Erre Borodint befogadták, aki rövid idő alatt hihetetlen munkát végzett, úgyszólván egész Dél-Kínában meghonosította a kommunista paraszt- és munkásszervezeteket, Hankauban kiépítette a bolsevizmus főhadiszállását; ez a város így Dél-Kína fővárosa lett. Ott került Borodin személyes felügyelete alatt felállításra: politikai iroda moszkvai mintára: — propagandaosztály egy amerikai anarchista vezetésével: — a III. internacionálé egy csoportja: — katonai csoport több osztállyal; ezek *a)* a vezérkar egy régi orosz lovastiszt vezetésével, *b)* katonai főtanács egy katonai iskolával, *c)* térképészet.

A személyzet nagyjából, sőt egyes osztályokban egytől egyig orosz volt.

Ezenkívül minden kínai minisztériumnál és egyéb hatóságnál volt Borodinnak bizalmi embere és mindenféle tevékenységgel megbízott ügynöke. Végül többféle kémiszervezet nemcsak a bennszülött és idegen, hanem a saját orosz tiszteket és egyéb alkalmazottakat is figyelte, egyszersmint kommunista önkéntes terrorcsapatok keletkeztek. Volt ugyan kínai kommunista szervezet is kínai vezetés alatt, de csak látszat kedvéért, mert Borodin nélkül nem számított.

A bolsevizmus óriási arányú fejlődése, az orosz hadi vezetés eredményei, az északiak folytonos visszavonulása, a napszámok emelkedése kielégítette ugyan a városi munkásokat és a földműves napszámosokat, akik földbirtokra vágyódtak, de nem elégítette ki a lakosság többi rétegét és főképpen a kínai tábormásokat, mert kínai tábormok nem harcol eszmékért, hanem kézzelfogható eredménnyért.

A legtürelmetlenebb Cseng-Kai-Sek, a kantoni fővezér volt; de félt az oroszoktól, mert mérhetetlennek tartotta a szovjetek hatalmát. Midőn az északi Csang-Cso-Lin Pekingben 1927 április 6-án börtönbe vetette az egész orosz követséget és nyíltan lerántotta a leplet a bolsevista üzelmekről, Moszkva élénken tiltakozott ugyan, de bőszen haragjának nem tudott nyomatékot adni; most Cseng-Kai-Sek is megértette, hogy a szovjetek hatalma is véges. Elhárította, hogy szakítani fog Hankauval. Az oroszok csakhamar felismerték benne az új ellenséget és a propaganda minden eszközeivel ellene fordultak,

Cseng-Kai-Sek.

éppúgy, mint az idegenek ellen, a császárság ellen, sőt április 10—11 éjszakáján a Hankauban tartott titkos ülésen halálra is ítélték, de az ítéletet nem hajthatták végre a nélkül, hogy sok orosz honfitársuk életét ne veszélyeztették volna.

Cseng-Kai-Sek április 15-én függetlennek nyilvánította magát és Nankingot jelölte ki fővárosnak, mire az összes déli tengerparti tartományok hozzá csatlakoztak. Bz által az oroszok Hankauban teljesen izolálva maradtak, mert az út Sanghai és Kanton felé el volt vágva, Szibéria felé pedig nincsenek közlekedési vonalak.

Ha Cseng-Kai-Sek rögtön Hankau ellen támad, rövidesen végezhetett

volna az orosz bolsevista rendszerrel és egész Dél-Kínát uralma alá hajlíthatta volna, de ő fontosabbnak tartotta régi ellenségei, az északiak ellen fordulni.

Borodin a megmaradt hű csapatokat Tang-Cseng-Si tábornok vezetésére bízta. Így április közepén következő helyzet keletkezett: Az északi három csoportot nyugatról is, délről is két-két csoport fenyegette (Hankau és Nanking). Az északiak fenyegető magatartása miatt azonban kénytelenek voltak az egymásközi civódást abbahagyni és Bszak ellen fordulni. Erre a nyugati két csoport is megmozdult és oldalba támadta az északiakat, akik kénytelenek voltak a Hoangho-folyam mögé visszavonulni. Oda már a déliek nem tudtak utánuk nyomulni, tehát június 5-én a harc az egész vonalon megszűnt és teljesen szünetelt július 7-ig. Bkkor léptek közbe a japánok.

A déliek útközben sehol sem tartották tiszteletben a megállapodásokat; gyors előnyomulásuk nagy aggodalommal töltötte el a japán kormányt a Santung tartományban, a tenger melletti Csingtau és Csinanfu között épült japán vasútvonal mentén élő 20.000 japán alattvaló és azok vagyonának sorsa miatt. Ezek védelmére Csingtauban június 1-én 2.000 emberből álló dandárt hajóztak ki. Mikor a veszély július elején mindinkább növekedett, ezt a dandárt áthelyezték Csinanfuba és újabb 2.000 embert hajóztak ki Csingtauban. Erre nemcsak a délkinaiak, hanem az északiak is megharagudtak. Csang-Csun-Csang egyik tábornoka rajtaütéssel be akarta venni Csingtaut, aminek közvetlen következménye az volt, hogy a japánok további 2.000 embert hajóztak ki.

Az északiak seregeik legnagyobb részét a japánok ellen vonták össze, nyugat felé csak megfigyelőcsapatokat küldtek. A hankai tábornok időközben bolsevista seregével együtt eltűnt a harctérről. Az északi fővezér, Csang-Cso-Lin felvette a «diktátor» címet és teljesen úgy viselkedett, mint Kína valódi úra: ő fogadta a külföldi képviselőket: külföldre ő küldött ki meghatalmazott minisztereket és pénzt veretett a saját képével, mindazonáltal csak igen óvatosan járt el a japánok ellen. A déliek pedig újból összevesztek egymással. A nankingi kínai sereg folyton követelte Borodin és társai kiadatását és egyik ultimátumot a másik után küldte Hankauba.

Július 17-én a bolsevista tábornok lemondott, helyette egyik tisztje, Ho-Csien vette át a vezérséget és hadat üzent a kommunistáknak. Július 30-án Borodin megszökött és sikerült is neki október folyamán Moszkvába visszavergődni, mialatt Hankauban kommunistauldözés volt és augusztus 12-én 26 kommunistát lefejeztek.

Miután a vívódás okát Nanking és Hankau között ily váratlanul kiküszöbölték, azt lehetett volna feltételezni, hogy a déliek ismét egyesülnek Észak ellen. De éppen ellenkezőleg: Ho-Csien rögtön oldalba támadta a Cseng-Kai-Sek vezetése alatt az Észak ellen harcoló nankingi csoportot.

Ezalatt az északi Szun-Csuan-Fang Nanking felé tört, hogy Sanghaira tehesse kezét; Csang-Csun-Csang pedig követte. Cseng-Kai-Sek, az eddigi déli fővezér nem tudta az Északiak előretörését feltartóztatni, tehát augusztus

14-én lemondott a nankingi csapatok főparancsnokságáról. Hrre az északiak Szun-Csuan-Fang csoportja újult erővel tört előre és szeptember 1-én már Sanghai előtt állott, amikor a hankai csoport segítségére jött Nankingnak és egyestilt erővel visszavetette az északiakat szeptember 10-én a Jangcsekiang mögé, mire új fegyverszünet következett.

Időközben Feng-Ju-Sziang nyugati csoportja védelmi állást vett fel az északiak ellen, akiknek támadása várható volt, de a támadás csak nem indult meg, mert az északiak nem voltak tisztában a másik nyugati csoportot vezénylő Jen-Csi-San szándékaival.

Juan-Si-Kai.

Az északiak tétlenségét a déliek felhasználták, hogy egész Dél-Kínát egy kormány alatt egyesítsék. E célból Nanking megegyezett Hankauval és az előbbi városban^ fel akarták állítani a kormányt. Szeptember elején meg is kezdték a munkát, amidőn 8-án odaértek a Kuo-Min-Tang — néppárt — küldöttei, mire az egyenetlenségek újból oly erővel törtek ki, hogy a Dél egyesítéséből ismét nem lett semmi.

A civódás oka elsősorban az az egyenetlenség volt, amely a Kuo-Min-Tang egész Dél-Kínában elterjedt szervezetében dúlt; ez a szervezet három csoportra oszlott: mérsékelték (Nanking), haladók (Hankau) és túlzók (Sanghai); mindegyik igyekezett a legfőbb államhatalmat magához ragadni, úgyhogy végül az egész államalkotás vállalkozása csődöt mondott. Felállí-

tottak ugyan valami kormányfélét, de annak senki sem akart engedelmeskedni.

A belső politikai zavarok teljes tétlenségre ítélték Dél-Kínát. Néhány csapat őrizte ugyan a Jangcsekiang partját az északiak támadása ellen, de a déliek csak önmagukkal foglalkoztak.

Csang-Cso-Lin tábornok.

Szeptember 27-én a nyugati Jen-Csi-San csoportja hirtelen támadásba ment át a meglepett északiak ellen. Egyik tisztje elvágta a Pekingtől nyugat felé vivő vasútvonalat, a sereg zöme Peking felé tört elő és október 5-én már 150 km-re meg is közelítette. Kis különítmények az északiak háta mögé kerülve, elvagták az összeköttetéseket, október 13-án pedig két ezred 70 kilométerre jutott Peking közelébe, elvágva a Hankau felé vezető vasút-vonalat.

Az északiak ellentámadása október 9-én kezdődött és november 10-én a támadó nyugati csoportot ismét oda vetették vissza, ahonnan a támadás kiindult. Ez a vállalkozás a másik nyugati csoportot is tette serkentette; vezére, Feng-Ju-Sziang tábornok az északkeleti jobboldalába tört. Kétszer-háromszor tört elő kelet felé, egészen a Peking—Nanking vasútvonalig, de

Feng-Ju-Sziang tábornok.

mindannyiszor visszahúzódott az északiak elől Ho-Nan tartományba, ahol december közepén megállapodott.

A déliek között a pártharc mind hevesebben dúlt. Tang-Cseng-Si valószínűleg kis birodalmat alakított magának Hankauban és fegyverrel ellenállt Nankingnak. A többi tartományok mind önállósították magukat; néhol a tábornokok egymás ellen hadakoztak a helyi hatalomért.

Amidőn Nanking komolyan támadni készült Hankau ellen, Tang-Cseng-Si eltűnt, magával vitt 23,000 angol fontot és elszökött Japánba. A sereget átvette Ho-Csien. Bz átengedte Hankaut a nankingiaknak, de maga visszavonult seregével a győzők elől Nu-Nan tartományba, mert nem akart meghódolni.

Kanton város és tartomány is kivette részét a zavarokból. A kormányzó bosszúságára egy tábornok vonult oda vissza néhány hű emberével. Ez csakhamar katonai vezetőszerere jutott és megkísérelte a kormányzót megbuktatni. Minthogy ez nem sikertilt, jobb alkalomra várt és midőn a kormányzó Nanking segítségére indult, magához ragadta a helyi uralmat. Viszont tőle a kommunisták ragadták el a hatalmat december 11-én és három kommunista-rémnapot rendeztek a városban. 14-én megjelent az időközben Kantonba visszavonult Cseng-Kai-Sek, összeszedette a kormányzó és a hatalombitorló tábornok katonáit, ezekkel véget vetett a bolsevista-uralomnak és egész Dél-Kínában bezáratta a szovjet-konzulátusokat.

A leírt események mutatják, hogyan bomlott szét Kantontól a Jangcse-kiangig kiterjedt dél-kínai birodalom, amint elvonta magát a bolsevista befolyás elől.

Mindenesetre érdekes megállapítani, hogy az oroszoknak sem sikertilt jobban megnyerni a kínaiak őszinte barátságát, mint más idegen nemzetnek.

Lenin tanait sem fogadták jobb szívvvel, mint az amerikai hittérítőket, a sanghaji nagy cégek képviselőit, vagy a japán kereskedőket. Ezek mind «idegenek» és ez elég. Amint azonban az idegenek befolyása megszűnt, minden visszaesett a régi rendetlenségbe. Annyi tény, hogy 1927 végén Dél-Kínában nagyobb volt a zűrzavar, mint valaha. Az északi kormány két szélsőséges befolyás között ingadozott: a régi mukdeni párt csak Mandzsúriára akart szorítkozni, az ifjú mukdeni párt egész Kínát meg akarta hódítani. A képzett osztály és diákság propagandát üzött a Kuo-Min-Tang mellett, mert nem láttak más kibontakozást.

Az északiak tulajdonképpeni talaja és hazája Mandzsúria volt, ennek nyugati részét az oroszok forradalmasították, délen pedig a japánok fészkeltek be magukat, az érdeköszeütközések tehát napirenden voltak. Csang-Cso-Lin, az eddigieken okulva, igen elővigyázatos volt az idegenekkel szemben, de akarva-akaratlanul idegenellenes politikát kellett folytatnia, nehogy elveszítse népszerűségét.

1928.

Miután 1927 őszén a déliek erőfeszítései Peking birtokáért — részben vagy főleg a japánok közbelépése folytán — sikertelenek maradtak, nagy szünet állott be a hadműveletekben.

A kommunizmus gyökeres elfojtása és Szovjetország befolyásának teljes kikapcsolása révén a nankingi kormány új erőre kapott. A Kuo-Min-

Tang kebelében elsimultak a kommunisták okozta nagy nézeteltérések. A Néppárt most egyesült erővel foghatott eredeti feladatához, amelynek célja volt egész Kínát egyesíteni; ez csak az északi Csang-Cso-Lin bukása árán volt megvalósítható. Tehát a déliek a tél folyamán nagy előkészületeket tettek tavastrazra tervezett offenzívára Peking ellen. 1928 márciusában a katonai helyzet következő volt: Nagyjából a Hoangho közép- és alsófolyása volt a két fél között a demarkációs vonal. A déliek jobbszárnyán Santung tartomány déli határán Cseng-Kai-Sek vezetése alatt a nankingi sereg állott 40,000 emberrel. Vele szemben az északi Szun-Csuan-Fang 20,000 emberrel védte Csinanfut; ez a város úgyszólván Peking hídfője volt a Hoangho-folyón. Tovább nyugatra Feng-Ju-Sziang serege Csengcsau mellett táborozott a Hoangho mindkét partján.

Ezzel szemben Csang-Csun-Csang a santungi sereggel vonult fel, míg maga Csang-Cso-Lin, az északiak fővezére, a főcsapattal inkább nyugat felé fordult Jen-Szi-San ellen, aki Sanszi tartományban toborzott tekintélyes sereget és mind közelebb nyomult Peking felé.

Mivel a kínai seregek utánpótlás tekintetében más lehetőség híján, csak a vasúti vonalakra voltak utalva, a stratégiai helyzet nem is alakulhatott ki másképpen. A támadások irányát sem volt nehéz előre látni, mert azok is csak a Peking felé vezető vasúti vonalak mentén voltak végrehajthatók. A déliek haditerve tehát önmagától adódott.

A támadás fősúlyát a Hankau—Peking vonalra kellett áthelyezni; ezért tervbe-

Csang-Hsü-Liang.

vették a két délkinai sereg egyesítését ezen a vonalon, hogy a japánoknak kitérjenek. Az északiaknak érdekükben állott ezt az egyesítési tervet megakadályozni. Alkalmassint tudtak róla, különben alig volna feltételezhető, hogy a mindenképpen alárendelt jelentőségű északi haderő támadólag mert volna fellépni a túlsúlyban lévő déliek ellen. Csakugyan Csang-Cso-Lán kezdte meg az ellenségeskedéseket, amennyiben áprilisban Csang-Csun-Csang seregével megtámadta a déliek centrumát. Ha nem is ért el taktikai sikert, mert Csang-Csun-Csang hadseregét megverték, ő átpártolt a déliekhez; viszont a stratégiai siker annál nagyobb volt, mert az ellenségeskedés megnyitásának hírére a déliek támadásba mentek át, minden egyes sereg egyenesen Peking felé igyekezett, s így a jobbszárny — amint előrelátható volt — összeközösbe került a japánokkal.

Cseng-Kai-Sek azonban április végén viasszaszorította Szun-Csuan-Fangot

és bevette Csinanfut, egyidejűleg a másik két sereg is előnyomult, s ennek következtében a gyöngébb északiak kénytelenek voltak visszavonulni.

Május elején az északiak helyzete rossz volt, egész Kínából már csak Cseli tartomány és Peking volt Csang-Cso-Lin birtokában. Ekkor a japánok másodszer is beleavatkoztak a hadműveletekbe, ezzel pedig Csang-Cso-Lin újból levegőhöz jutott.

Japán beavatkozása.

Santung tartomány különösen alkalmasnak látszott a japán terjeszkedési politika folytatására, miután a japánok Dél-Mandzsuriában otthonosan berendezkedtek.

A japánok beözönlése Santungba a polgárháború alatt szinte észrevétlenül folyt le és rövid idő alatt nagy méreteket öltött. Japán természetesen nem hagyhatta védelem nélkül santungi gyarmatosait, akik főleg a Csingtau kikötőt Csinanfu várossal összekötő vasút mentén telepedtek meg. Csinanfu fontos vasúti gócpont, zárt kínai város, amelynek nyílt negyede is volt idegenek részére. Ebben a negyedben és a vasút mentén robbantak ki május 3-án a harcok.

A déliek első sikereinek hírére a japánok előre látták Santung tartomány elárasztását délkinai csapatokkal és azt a veszélyt, amely a nagyrészt fegyelmetlen rablólóhadak előrelátható garázdálkodásaiból a Santung tartományt átszelő japán vasút mentén és főleg Csinanfuban letelepedett japán kereskedőket és vagyonukat fenyegette, annál inkább, mert a kínaiak a háború folyamán nem egyszer kimutatták ellenszenvüket a japánok ellen. A japán kormány tehát még áprilisban 5000 emberből álló különítményt küldött ki Csingtauba Fukuda tábornok vezérlete alatt a japán alattvalók védelmére.

Az északi és a déli kormány egyformán tiltakozott a nép jogok ily megsértése ellen, de hiába. A világ nagyhatalmai nem avatkoztak a dologba, legkevésbé pedig az Egyesült Államok; ezek szívesen látták, ha a japán szomszéd másutt van lekötve.

Egy japán dandár ugyan nem sokat jelenthetett a két nagy hadviselő fél hadműveletei között, ámbar 1927-ben is olyan volt a helyzet, mintha a déliek nyári hadi sikereit a japánok közbelépése tartóztatta volna fel.

Amikor a déliek Csinanfuba bevonultak, nagy összecsapás keletkezett köztük és a japán őrségek között; ennek okát és eredetét nem lehet semlegesen megítélni, mivel mind a kínaiak, mind a japánok igyekeztek a világ előtt a másik félt okolni. A csinanfui japán konzul szerint az összetűzést a kommunisták idézték fel, ami meg is felelhet a valóságnak, mert a Csinanfuba bevonult csapatokat egy ismert kommunista érzelmű és japángyűlölő tábornok vezényelte: Ho-Jao-Csu, aki a bevett szokások szerint szabad rablást engedélyezett katonáinak. A legvalószínűbb feltevés, hogy a délkinai csapatok — mint mindig és mindenütt — a japán koncessziós területeken is raboltak és

fosztogattak, amiben a japán örök meg akarták őket akadályozni. Ebből eleinte lövöldözés, majd rendszeres tűzharc fejlődött, s ennek csak Cseng-Kai-Sek vetett véget személyes megjelenésével.

Az eleinte 2000 emberből álló japán különítményt megerősítette Fukuda 5000 emberével, majd még egy dandár csatlakozott hozzá Ivankura tábornok alatt. Koreából és Port-Arthurból, valamint a japán szigetekről is nagy

Tang-Yü-Lin tábornok.

katonai szállítmányok voltak útban Santung tartomány felé, ahol a japánok Ugaki, volt hadügyminiszter vezérlete alatt nagy haderőt gyűjtöttek össze és hadihajókkal megszállták a folyóparti és tengeri kikötőket.

A japán kormány megerősítette Csingtau vidékét, melyet a németeknek 1922-ben ki kellett üríteniök és egyúttal elégtételt és kárpótlást követelt a nankingi kormánytól, ez pedig tiltakozott a japán fegyveres betérés ellen.

Május 8-án az volt a helyzet, hogy Japán és Dél-Kína között valósággal háborús állapot uralkodott, mert Japán egy gyaloghadosztályt és több hadi-

hajót indított útba Santung felé és még 50,000 ember mozgósítását rendelte el, valamint még 15 hadihajónak adott parancsot indulásra?

A japánok csak elkeseredett harcok után, május 10-én éjszaka tudták a megerősített Csinanfu várost ellepő 4000 főből álló déli csapatokat lefegyverezni, amelyek több mint tíz ellentámadásban mindig visszaverték a japánokat. A japán veszteségek nagyok voltak, de sokszorosan felülmúlták azokat a kínaiak veszteségei.

Május 12-én úgy látszott, hogy a santungi összetűzés — legalább katonailag — be volt fejezve, miután a japánoknak sikerült a kínaiakat leverni és a Csingtau—Csinanfu vasút megközelítését 10 km távolságban megtiltani.

Csang-Cso-Lin mindenesetre nagy politikusnak bizonyult, amikor a japánok közbelépését fel akarta használni saját céljaira; bár a japánok elismert barátja volt, mégis rögtön ellenük lépett fel. Mindenhova sürgönyöket küldött, egész Kínát felhívta a belső ellenségeskedések megszüntetésére és közös front alkotására a betolakodott japánok ellen, hogy azalatt időt nyerjen saját megingott helyzetét megerősíteni.

De hiába hivatkozott a déliek hazafiságára, Cseng-Kai-Sek nem engedte kiütni kezéből az elért stratégiai előnyt, hanem serege zömével egyszerűen megkerülte a japánokat és fennakadás nélkül folytatta előnyomulását Peking felé.

Csang-Kai-Sek azonban -nemcsak jó katona, hanem jó politikus is volt. Bzt már pályafutása elején is bebizonyította, amikor elfogadta a felajánlott orosz segítséget a kínai hadsereg megteremtéséhez és amikor kényelmetlennek kezdtek neki lenni, egyszerűen kitétte az oroszok szűrét az országból.

Most is gondja volt rá, hogy távol tartson minden idegen beavatkozást a hadműveletektől, mert bizonyos volt benne, hogy a Dél könnyen végezhet Bszakkal, ha az legyőzte Kína egyesülésének legnagyobb ellenségét, az oroszokat.

Cseng-Kai-Sek mindenképpen igyekezett az összeütközést az idegenekkel elkerülni, bár a kínai lakosság idegengyűlölete a hadsereget alkotó gyülelész hordákban még fokozottabb mértékben megnyilvánult.

Az összetűzést a japánokkal nem lehetett elkerülni: ez azonban Cseng-Kai-Seket nem riasztotta vissza, amint az északiak és talán a japánok is várták. Különbén nem volna érthető, hogy a japánok Tiencsinben elhelyezett helyőrségüket majdnem teljesen elvonták, pedig ez a város a Peking felé továbbnyomuló kínai hadak útján feküdt.

Az európai és amerikai idegenek tekintetében Cseng-Kai-Sek már az offenzíva megkezdése előtt megállapodást kötött az angolokkal; ennek értelmében az idegenek szerződéses jogait a maga részére, vagyis a jelenlegi nankingi és később országos kínai kormány részére is kötelezőnek ismerte el arra az esetre, ha az angolok nem avatkoznak be a hadműveletekbe. Erre

az angolok szívesen kötelezték magukat, mert nekik nem az volt fontos, hogy ki az úr Kínában, hanem hogy minél előbb rendezett állapotok legyenek. Cseng-Kai-Sek a japánok beavatkozása ellen, az idegenüldözés elkerülése miatt, sürgönyileg az amerikai elnökhöz és a Népszövetséghez fordult segélyért, mivel azonban a nankingi kormányt a nagyhatalmak nem ismerték el, a Népszövetség a kérvényre nem is válaszolt. Cseng-Kai-Sek az idegen konzulokat is figyelmeztette, hogy gondoskodjanak állampolgáraik biztonságáról, mert az általános idegenyűlölet miatt sem a nankingi kormány, sem a hadvezetőség nem tud erről gondoskodni. A konzulok ennél fogva intézkedtek,

Kínai csapatszállítás.

hogy az idegenek mindenünnen a kikötők felé igyekezzenek, ami nem volt felesleges rendszabály, mert az idegeneket több helyen is bántalmazták.

A legkényesebb pont egész Kínában mindenesetre Tiencsin volt, mert az a legnagyobb ütközőpont volt a külföldiek és a kínaiak érdekei között. Tiencsin voltaképpen Peking kikötővárosa, a mennyei birodalom külföldi kereskedelmének egyik főgócponjtja. Azért telepedett itt le nagyszámú európai, akik idővel nemzetiségek szerint különálló telepeket létesítettek. Négy ilyen telep volt: angol, francia, olasz és japán. Pekingből és a környékről ezer és ezer külföldi menekült ide, hogy katonai védelem alá helyezze magát.

A helyőrség május elején 7000 emberből állott, és pedig 623 angol, 2000

francia, 400 olasz, 262 japán és 3760 amerikai katonából. Az amerikai katonák számbeli túlsúlya máris gyanúsításokra adott okot az idegenek között, mert attól féltek, hogy az amerikaiak egyetértenek majd a többiek rovására Feng tábornokkal, akihez jóbarátság fűzte őket.

Tiencsint mindenestre meg kellett védeni a kínai csapatok ellen; ezekben sok volt a kommunista érzelmű és idegengyűlölő katona. Az angolok 1927-ben semmiféle rendszabályt sem alkalmaztak Hankauban, s ezért az ottani zavarokban a csőcselék az angolok bérelt területét is kirabolta. Hogy Tiencsint ne tegyék ki hasonló sorsnak, a külföldi nagyhatalmak képviselői 10 km-es semleges védőzónát vontak a telepkek körül; ebbe az övbe kínai katonának nem volt szabad belépni.

A közvetlen veszély úgy keletkezett, hogy míg Cseng-Kai-Sek csapatainak egy része harcba keveredett a japánokkal, addig a hadsereg zöme tovább nyomult előre Peking felé és május 10-én már Tiencsin előtt állott. Egyúttal a másik két sereg, Jen-Si-San és Feng-Ju-Sziang folytatta előnyomulását; az előbbi május 8-án elérte Csangcseut, a második május 11-én Tecseut, 80 km-nyire Pekingtől. Csang-Cso-Lin tehát kénytelen Mukden felé elvonulni a Déliek elől, akik előtt immár nyitva volt az út Pekingbe. Az idegen követek azt remélték, hogy Csang-Cso-Lin nem fogja Pekinget és Tiencsint kardcsapás nélkül feladni, de még 14-e előtt elvonult Pekingből.

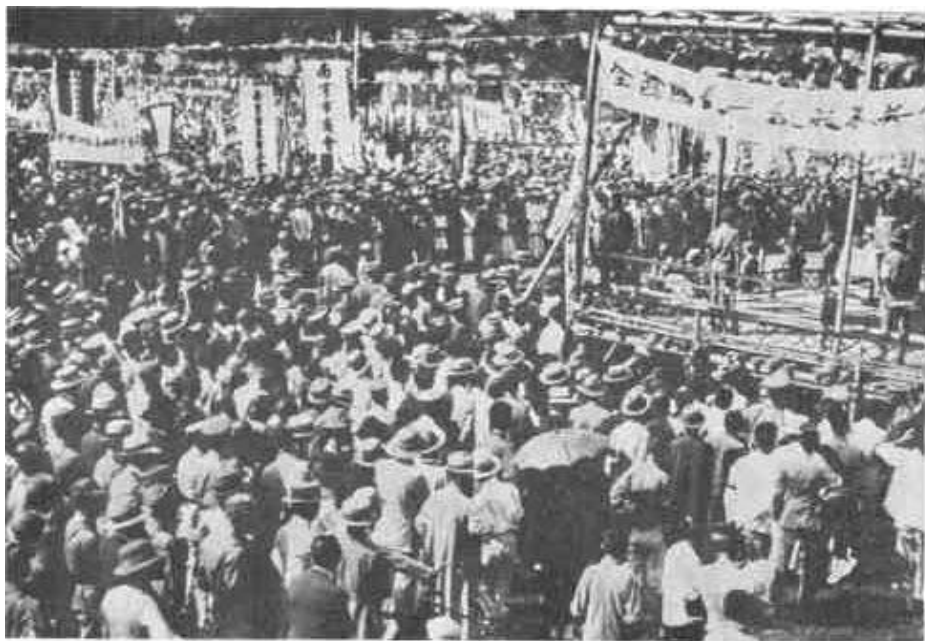
A déliek pekingi bevonulásával, kínai fogalmak szerint, általában véget ért a kínai polgárháború. A Kuo-Min-Tang átvette az ország kormányzását és mindenkit lázadónak minősített, aki a kormánynak ellenszegül. Csang-Cso-Lin az ellenségeskedéseket megszüntette és kiegyezett a kormánnyal. Később bombamerényeknek lett áldozata.

Japán földrajza és hadserege.

Az ősi szokásokhoz való áhítatos ragaszkodás, a keleti életbölcselet, a legnagyobb fokú igénytelenség, európai szemmel meg nem mérhető hazafajszeretet, élénk észjárás, igen nagy^ műszaki és tudományos készség és élénk kereskedői szellem jellemzik a japán népet. A szigetország a föld egyik legsűrűbben lakott területe és ezért települési területekre van szüksége. Az egyes japán diplomácia mindenütt ott van, ahol a színes fajok nemzetiségi törekvéseiről van szó. A középázsiai nemzetiségi államok már Japán felé tájékozódnak, az abesszin kérdésben Japán politikailag és anyagilag is az abesszineket támogatta. Földrajzi fekvése erős haditengerészet és légi erők tartására kényszeríti; jelenleg Japán a világ harmadik legnagyobb tengeri hatalma. Szárazföldi hadserege felszerelés, fegyverzet és kiképzés tekintetében a föld legjelentősebb katonai hatalmai közé sorolja.

Területe (az anyaország, Szakhalin, Korea és Formoza együtt) 674,600 km². Lélekszáma 94,480,000. Egy km²-re az egész birodalomban 140-1, az anyaországban 178-5 lélek esik. Vasútvonalainak hossza 27,359 km; 18

szárazföldi és 730 tengeri rádióállomása van. Kiviteli cikkek: nyers selyem, gyapot, selyem- és gyapotárúk. 1935/36-ra előirányzott hadikiadásai 1,021.500,000 yen, az összes állami kiadások 40%-a. A hadikiadások 1929/30 óta a kétszeresre emelkedtek. A japán hadsereg alapja az általános védkötelezettség, amely a 17. életévtől a 40. életévig tart. A tényleges szolgálat a 20. életévben kezdődik, tartama a szárazföldi hadseregnél két év, a haditengerészetnél három év, az első tartalékban a 36. életévig, a második tartalékban a 40. életévig szolgál a hadköteles. Az évi kb. 550,000 fő születési

Tüntetés Sanghaiban a japán támadás ellen.

korosztályból 120,000 főt képeznek ki. A 40—60 éves és ki nem képzett korosztályok a népfelkelésbe kerülnek. A fegyveres erő legfelsőbb hadura a császár. Legfőbb tanácsadó szerv a tábornagyok és tengeragyok tanácsa, valamint a legfelsőbb haditanács.

3. A JEHOLI HADJÁRAT.

Mandzsukuo tartomány vértelen elfoglalása után a japánok következő célja volt Jehol elfoglalása. A tartománynak a japánok által 1933 tavaszán történt váratlanul gyors elfoglalása nagy feltűnést és meglepetést keltett mind politikai, mind katonai körökben.

Jehol Keletázsianak politikai és hadászati kulcsa; ott fekszik, ahol a három nagyhatalom: Szovjetország, Kína és Japán hatalmi érdekkörei kereszteződnek, uralkodik mindazokon a főközlekedési vonalakon, amelyek egyrészt Kínából Mandzsúriába, másrészt Oroszországból és Mongoliából Kínába és a tengerhez vezetnek. Jehol kiegészítő része Mandzsúriának, mert valóban e tartomány nélkül, amely nyugaton a Nagy-Kingán hegységre támaszkodik, délen a kínai falig, délkeleten pedig majdnem a tengerig terjed, természetes határok nélkül maradna.

Jehol politikai hovatartozása az összetűzés idejében kellőképpen nem volt tisztázva. Kína magáénak tartotta, a japánok viszont azt állították, hogy Mandzsúriának egyik része. Határai különösen nyugat felé nem voltak pontosan megállapítva, maga Jehol városa a Mandzsú dinasztíának nyári székhelye volt.

Katonapolitikai és főleg biztonsági szempontból Japán számára azért is szükséges volt Jehol tartomány megszállása, mert kedvelt rejtékhelyük volt Mandzsúria és Észak-Kína fölkelőinek. Jehol elfoglalásának másik, inkább politikai jelentősége az, hogy az új államnak közös határa lesz Belső-Mongóliával.

Maga a jeholi hadjárat, rövid időtartama és aránylag szűk méretei ellenére, katonai szempontból már azért is fokozott figyelmet érdemel, mert a legmodernebb harceszközök, repülőgépek, harckocsik és motorizált alakulatok szerepeltek a különféle feladatok megoldásánál.

Jehol földrajzi viszonyai.

Jehol tartománya kb. kétszer akkora mint Csonka-Magyarország, de csak kb. 1 millió lakossal. Nagyjából hegyvidék. A nyugati határon a Nagy-Kingán hegység húzódik, a középső és délkeleti részeken a hegyvidék nyúlványai terülnek el majdnem a tengerig. Az északi rész síkság, ez az úgynevezett Kelet-Gobi sivatag. Délkeleten a hegyláncon túl, közvetlenül a tengerpart mellett aránylag keskeny, de jól járható sík terület húzódik, itt vezet a peking-mukdeni vasútvonal is, itt fekszik Shanhaikuan, a januári események központja.

Az ország középső részében középhegység uralkodik 500—800 m viszonylagos magassággal. Az egész vidék általában kopár, erdeje nincs. Az úthálózat gyér, műút nincs. A meglévő utak igen rosszak, tulajdonképpen csak a nyomuk van meg és főképpen csak száraz nyáron vagy pedig, mint a szöbönforgó hadműveletek alatt, télen, fagyos időkben használhatók. Az egész tartomány ritkán lakott terület, kevés nagyobb helységgel; ezekben is főleg kicsi, vályogból épített házak vannak. A lakosság szegény és elmaradott.

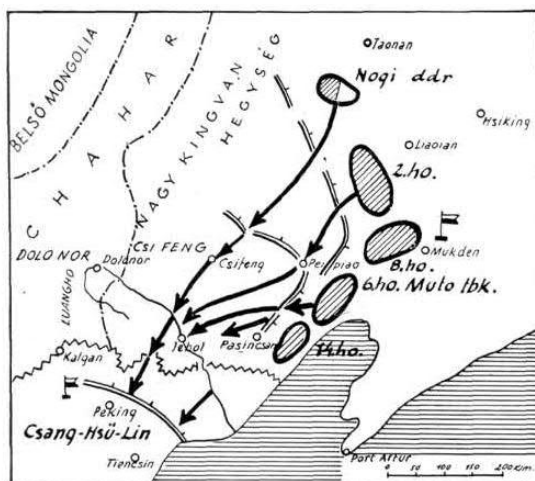
A tartománynak két nagyobb folyóvize van: a Liaojang, amelynek felső folyása és a Luaho, amelynek viszont alsófolyása játszott szerepet a

hadműveletek alatt. A folyók sekélyek, híd alig van, az átkelést kompokon végzik.

A tengerpart legfontosabb kikötője Csinvantao, a liangtaoi öbölben; az egyetlen kikötő, amely télen sem fagy be. Ott volt összpontosítva a japán hadiflottának az a része, amely a szárazföldi hadműveleteket biztosította a tenger felől

Shanhaikuan elfoglalása.

A hadjáratnak tulajdonképpeni első mozzanata Shanhaikuan meglepetészerű elfoglalása volt 1933 január első napjaiban. Shanhaikuan elsőrangú fontosságú város, közel fekszik a tengerparthoz, a peking—mukdeni Vasut-

A jeholi hadjárat.

vonal mentén. Katonai jelentősége abban rejlett, hogy bármely kínai megmozdulást, akár Észak-Kínában Peking körül, vagy a nagy kínai fal mentén, akár magában Jeholban innen lehet legjobban ellen őrizni és ha kell, oldalba vagy hátba támadni. Egyúttal támpontjuk volt a japán hadműveleteknek Jehol ellen. Viszont kínai részről a város ugyancsak kulcsponjtja volt egy Mandzsúria, vagy Mukden ellen irányuló vállalkozásnak.

A shanhaikuani eseményt néhány heti csend követte. Jehol ellen a japánok február közepén indították meg a vállalkozást; ez főleg két fontos okra vezethető vissza. A politikai és diplomáciai ok az volt, hogy a Népszövetséget — még mielőtt Japán kilépne — tények elé akarták állítani. Katonai szempontból pedig azért történt ez, mert a hóval borított, megfagyott utak előnyomulásra, különösen gépjárművekkel, jobban használhatók télen, mint tavasszal a hóolvadás után.

Hadműveleti tervek, erőviszonyok.

A japánok szándéka nagyjában az lehetett, hogy több oszlopban, egy időben betörjenek az országba. Hadműveleti cél Jehol, a főváros volt. A terv számot vetett a földrajzi nehézségekkel és az időjárással, továbbá a nagyszámú, vállalkozószellemű, az egész vidéket kitűnően ismerő felkelőkkel. Vezérelv volt a japánoknál, a hadműveletet lehetőleg gyorsan, nagy harcok és veszteségek nélkül végrehajtani. A kínaiak kezdettől fogva védelemre határozták el magukat és így már eleve lemondtak a kezdeményezés lehetőségéről; ez a gyengeségnek és tehetetlenségnek beismerése volt.

A kínai haditerv lényegében az volt, hogy kihasználva azokat az előnyöket, amelyeket a terep, s a terepet kitűnően ismerő felkelők nyújtottak, az ellenségnek az országba való betörését gerilla harcokban, lépésről-lépésre megnehezítsék és a döntést későbbi időszakban erőszakolják ki. A felkelőket tehát végig a határ mentén állították föl, míg a kínai sorcsapatok egy részét félkörben húzódo, jól kiépített és berendezett védelmi állásokban helyezték el. Ez az elgondolás hátrányos volt a védelemre, mert a vidék teljesen kopár és áttekinthető volt és így szinte lehetetlenné tette a jó fedezést, burkolást, álcázást és megkönnyítette a japán repülők tevékenységét. A kölcsönös erőviszonyok tekintetében a kínaiak oldalán volt mindvégig a számbeli fölény, bár Jehol tartományban eredetileg csak kb. egy dandár kínai sor-katonaság volt elhelyezve. A védők zömét önkéntes alakulatok, azaz fölkelők, vagy mint a japánok nevezték őket, banditák tették. Később a shanhaikuani harcok után a kínai hadvezetőség még 4 gyalog, illetve hegyidandárt irányított Jeholba, talán csakugyan azért, mert Jeholból akarta a japánokat megtámadni és Mandzsúria kiűritésére kényszeríteni. A kínai felkelők a legkülönfélébb elemekből verődtek össze; volt köztük kevésszámú lelkes kínai, akik a hódító japánok elleni gyűlöletből ragadtak fegyvert, de a zöm a különféle kínai párthadseregekből megszökött katonákból állt, továbbá szegénysorsú bennszülött lakosokból, akik ily módon próbálkoztak megélni. Azonban a hadsereg javarésze utonállókból és rablókból került ki; ezeket inkább a zsarolás és fosztogatás reménye vonzotta a felkelőkhöz, nem pedig a harci-vágy; rosszul voltak felszerelve, de eléggé jól felfegyverezve; egyes csoportoknak gépfegyvereik, hegyiágyúik és könnyű aknavetőik is voltak. Edzett, nélkülözéshez szokott, a gerilla-harcot ismerő elem volt ez, de gyenge katonai kiképzéssel. Főhibájuk azonban az volt, hogy fegyelmetlenek és megbízhatatlanok voltak. Tehát harci értékük különösen korszerűen felszerelt és kiképzett ellenséggel szemben, meglehetősen csekély volt. A Jeholban működő katonai erők parancsnoka Tang-Yü-Lin tábornok, Jehol kormányzója volt. Hadereje az említett négy dandárból (kb. 20—25,000 ember) és 80—100,000 felkelőből állt.

A jeholi hadjáratban szereplő kínai főerőket, amelyek Peking, a tenger és a nagy kínai fal között gyülekeztek, az ú. n. észak-kínai hadsereg képviselte.

Ezt a haderőt Csang-Cso-Lin, Mandzsúria egykori kormányzója állította föl és mint párthadsereget tulajdonképpen saját céljaira építette ki a húszas évek folyamán. Annak idején számát, a felszerelését, kiképzését, sőt katonás szellemét tekintve, komoly haderőnek számított, a jeholi harcok idején azonban már semmi tekintetben sem közelítette meg a régi színvonalat. Felszerelése, kiképzése és különösen fegyelme erősen hanyatlott, számereje sem volt már több 100,000 főnél. Parancsnoka Csang-Hsü-Lin tábornagy volt. Ő irányította Pekingből, mint fővezér a hadműveleteket; összesen —

Kínai őrseg a rommá lőtt Kanton utcáin.

a Jeholban működő erőkkel együtt — több mint 200,000 fegyveres emberrel rendelkezett.

A japán haderő négy gyaloghadosztályból és egy vegyes lovasdandárból állott, összesen kb. 60—70,000 főből. Kiegészítette a japán hadművelési haderőket az új mandzsukuo-haderő; ez az észak-kínai haderőknek önként Mandzsúriában maradt részeiből, továbbá újonnan besorozott mandzsukuo katonákból állott. A magasabb parancsnoki helyeket japán tiszték töltötték be. Ezek az erők nem alkottak külön sereget, hanem a japán hadosztályokba voltak beosztva. A japán haderők főparancsnoka a közben elhalt Muto tábornagy volt.

Felvonulás és erőcsoportosítás.

A japánok nagyjában a jehol-mandzsuriai határ mentén vonultatták föl csapataikat, a fő betörési vonalak mentén. Az egyes csoportok feladatai így maguktól adódtak.

A jobb szárnyat Nogi tábornok lovascsoportja foglalta el Taonan környékén; ez arra volt hivatva, hogy Kailuon át Csifeng felé nyomuljon elő, egyben az ország északnyugati részét tisztítsa meg a bandáktól. További feladata mindenesetre az lehetett, hogy a hadsereg északi szárnyát esetleges orosz, vagy a szovjet által irányított mongol fegyveres beavatkozás ellen biztosítsa. Különösen említést érdemel, hogy egy mongol lovas szabadcsapatokból álló különítmény is volt hozzá beosztva és hogy vonatjához egy tevéoszlop is tartozott.

A következő csoport a két hadosztályból állt; ez Tungliaotól délre a vasút mellett gyülekezett; feladata volt Suitungon, Peipiaon, majd Csaó-Yangon át Jeholba előnyomulni. Kttől délre a hatodik hadosztály vonult fel, Csincsou körül, hogy I'ingjüanon át ugyancsak Jehol felé nyomuljon elő.

A 14. hadosztály Shanhaikuantól északkeletre Szuicsung körül gyülekezett. Feladata elsősorban az volt, hogy a kínai fővédelmi vonalat, amelynek jobbszárnya Ling Jüan környékén állt, megkerülje és a kínaiak hátába jutva, őket a nagy faltól elválassza. Főtartalék a 8. hadosztály volt Mukdentől nyugatra, a vasútélagazásnál.

Végül egy kisebb csoport állt magában Shanhaikuanban; ennek a feladatahoz tartozott e fontos és kritikus helyet, — amely egy időben a japánok balszárnyát és forgópontját alkotta, — Peking vagy Tiencsin irányából jövő kínai beavatkozás ellen biztosítani.

A japán hadiflotta-rész (köztük egy repülőgép-anyahajó) az egész vállalkozást Csinvantauban biztosította, egyben ellenőrizte a pekingi vasútvonalat, amely itt közvetlenül a tengerpart mellett vezet.

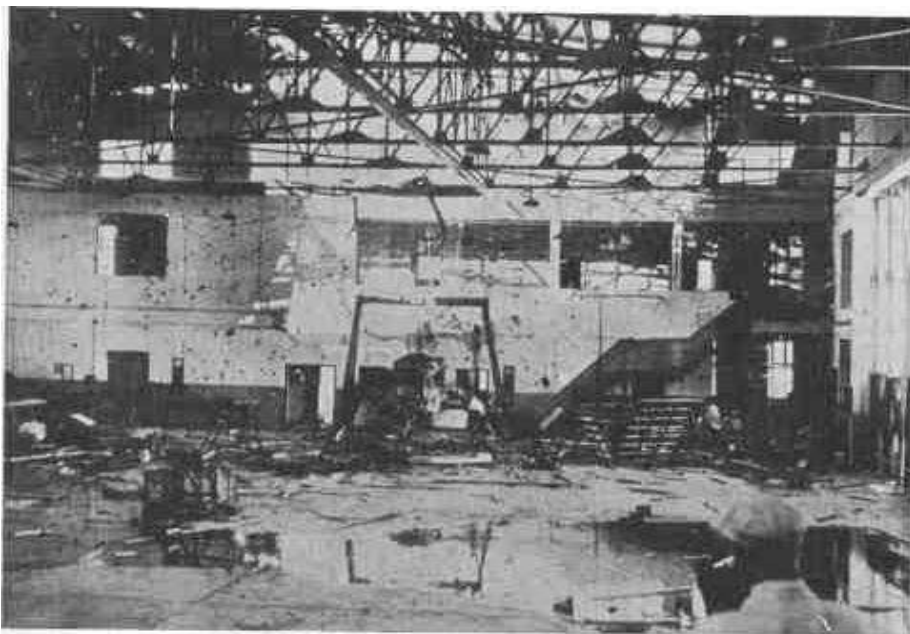
A hadműveletek lefolyása.

A harcok 1933 február közepe után kezdődtek, kisebb-nagyobb csatározásokkal a határ mentén. Bzek, továbbá a repülők, akik a gyakori hózivatarokban is kiválóan működtek és a kitűnően berendezett kémszolgálat, a japánoknak bőségesen szolgáltatották a szükséges adatokat. Eléggé tiszta képük lehetett nemcsak a kínai védelmi intézkedésekről, hanem a csapatok és parancsnokok hangulatáról is.

A rendszeres támadás február 25-én indult meg, az északi szárnyon. A déli szárny egyelőre állva maradt, valószínűleg az ellenség megtévesztése végett. A japánok bombavető repülőikkel, erős tűzérségi tüzellel, majd harcokcsik bevetésével, a nagy hideg és hózivatarok ellenére még aznap elfoglalták

Kailuot és Peipiaot. Egyes kínai felkelőcsoportok, részben a fölényes japán fegyverhatás miatt, részben pedig az ügyes japán propaganda eredményeképpen már az ellenséghez mentek át. A fölkelők zöme eléggé rendetlenül az ország belsejébe, a kínai főállások felé kezdett visszavonulni.

Február 26-án a japánok már az összes oszlopokkal támadtak és folytatták az előnyomulást; repülők a visszaözönlő fölkelőket, sőt a kínai főállásokat is bombázták. A japán 14. hadosztály Hattori dandára elfoglalta a határhegységet és már a kínai védelmi állásnak nem eléggé biztosított jobb szárnyát fenyegette Pasicsán környékén. A kínai fővezérség erre újabb

Elpusztított kínai hangár Sanghaiban.

dandárt irányított a kínai falon és a Csifengkoui szoroson át a veszélyeztetett helyre. Kínában a hangulat még mindig bizakodó volt. Tang-Yü-Lin tábornok a külföldi újságírók előtt úgy nyilatkozott, hogy «a japánoknak eddig csak fölkelőkkel volt dolguk, a kínai hadsereggel már nem fognak olyan könnyen elbánni!»

Február 27-én és 28-án komoly harcok folytak az egész vonalon. Az északi szárnyon Nogi tábornok lovascsoportja széjjelvert és a sivatag felé űzött több erős fölkelő csoportot. Majd a szomszédos Matsuda-dandárral együtt, kétoldaliról bekerítette a Csifeng előtt húzódó kínai védelmi állást és az ellenséget visszavonulásra kényszerítette. Az itt parancsnokló kínai tábornok átpártolt az ellenséghez, úgyhogy a japánok újabb harcok nélkül vonultak

be a városba. Ezzel kezükbe került az északi országrésznek ez a legfontosabb városa és az innen a fővárosba vezető egyetlen útvonal.

Az arcvonal közepén ezalatt súlyos és egyben döntő harcok folytak. Itt a kínai csapatok, különösen a Ling-Yuani főállásban több napon át elismerésre méltó és a japánok által sem várt ellenállást fejtettek ki, sőt több ízben ellentámadásba mentek át; sok helyen még kézitusára is sor került; a harcok súlypontját egyideig a Pasicsán hágó környéke alkotta, ahol Tuerg-Fu-Lin kínai tábornok erélyesen és ügyesen vezette a védelmet.

Március i-én — Mandzsukuo függetlensége kikiáltásának első évfordulóján — a japánok újabb, általános heves támadást intéztek az egész kínai arcvonal ellen. Bgyben a japán fővezérség egy-egy dandárt északon és délen az ellenség hátába irányított. A délutáni órákban a kétoldali átka-rolás már éreztette hatását és a kínai csapatok megkezdték a tervszerű visszavonulást Jehol felé; Tang-Yü-Lin tábornok ott szándékozott újabb ellentállást kifejteni.

A főállás feladásával már meg is volt pecsételve az egész hadjárat sorsa. A fölényes japán vezetés, a korszerű fegyverek célszerű alkalmazása és nem utolsó sorban a csapatok kiváló kiképzése és fegyelme meghozta gyümölcsét, s ez nem maradhatott hatás nélkül a kevésbbé fegyelmezett és kiképzett kínai csapatokra. A rend és fegyelem, különösen az erélyes japán üldözés miatt, csakhamar felbomlott és a legtöbb csapat menekülésszerűen özönlött vissza. Sok alakulat lerakta a fegyvert, illetve átpártolt az ellenséghez; ezt tette több magasrangú tiszt is; a kínai csapatok teljesen kisiklottak a vezetők kezéből.

A kínai védelem váratlanul gyors összeomlása nagy meglepetést keltett, annál inkább, mivel a terep, az időjárás és az erőviszony is inkább a kínaiaknak kedvezett. A kínai haderő összeomlásának okai tehát elsősorban a hadsereg belső gyengeségében és pedig a vezetők, valamint a csapatok erkölcsi fogyatékoságában rejlenek.

A kínai hadvezetőségnek az a szándéka, hogy az ország belsejében, esetleg Jehol környékén új védelmi állásokban a harcot ismét felvegye — megghiúsult. A visszavonuló csapatokat, amelyeket a japánok repülőkkkel és üldöző osztagokkal állandóan nyugtalanítottak, egyelőre nem lehetett mégállítani; még kevésbbé mutatkoztak ezek alkalmasnak arra, hogy úfra harcoljanak. Különösen a visszaözönlő felkelők tették válságossá a helyzetet, mert fegyelmezetlenségük átragadt a sorcsapatokra is. De még rosszabb hatással volt az itt működő hadseregre, hogy Tang-Yo-Lin tábornok, Jehol kormányzója és katonai parancsnoka hirtelen Peking felé menekült, otthagynva székhelyét és a reá bízott csapatokat. Ez a lelkiismeretlen cselekedet még okozta a fejvesztettséget és hozzájárult, hogy Pekingben is pánik ütött ki.

Március 4-én Nogi tábornok elővédje, majd ugyanaznap a keleti oszlopok félői is, jóformán harcok nélkül vonultak be Jeholba. A japánok most néhánynapos hadműveleti szünetet tartottak. Az összes csapatok az utolsó napok

alatt csodálatos, de egyben igen fárasztó menetteljesítményeket hajtottak végre, — 13 napon át átlag több mint 30 km-t — úgy hogy pihenésre szorultak. De szükséges volt ez a szünet azért is, mert a gyors előnyomulás következtében az utánpótlás megakadt.

Közben a kínai csapatok már a Kupeiko- és Csifengkou-szorosokon át, tehát a nagy falon túl dél felé özönlöttek vissza. Több eredménytelen kísérlet, — hogy új erőket vonjanak össze Észak-Kínába és nagyszabású ellentámadással az ellenséget Jehol tartományból ismét kiverjék — sikertelen maradt. Elsősorban talán azért, mert a felső vezetők között hiányzott a szükséges

Sanghaji a légebombázás után.

összhang, a nankingi kormánynak pedig nem volt sem kellő erélye, sem tekintélye, hogy intézkedéseinek érvényt szerezzen.

Cseng-Kai-Csek főparancsnok személyes beavatkozása mégis azt eredményezte, hogy a visszavonuló csapatok legjobbjaival, új alakulatokkal felfrissítve és új parancsnokokkal, a nagy fal mentén és főleg a két előbb említett kapu körül sikerült új védelmet megszervezni. Mikor tehát március hó 6-án a japán hatodik hadosztály Kavakara-daudára a Kupeiko-szoros ellen támadásra indult, ott már erős ellenállásra talált. Állítólag 30,000 főnyi kínai hadtest volt itt összpontosítva. Hasonló ellenállásra akadt a 14. hadosztály, Hattori dandára, a Csifengkou-szoros előtt is.

Március 8-án haditanács ült össze egy vasúti állomáson Peking közelében, amelyen Cseng-Kai-Csek hadseregfőparancsnok, Soong miniszterelnök, Ho-Jing-Csin hadügyminiszter és Csang-Hsü-Lin hadseregpáncsnok vettek részt. A hosszantartó és drámai lefolyású tanácskozásnak egyik legnevezetesebb határozata az volt, hogy a hadseregpáncsnok, Csang-Hsü-Lin állásáról lemondott, helyette a hadügyminisztert bízták meg a hadműveletek további vezetésével. Közben a japánok a döntő támadást a két szoros ellen csak némi késéssel, azaz március 10-én tudták végrehajtani. A beállott hóolvadás miatt ugyanis az utak annyira elomlottak, hogy a gépjárművek és különösen a motorizált tüzérség csak nagy nehézséggel volt előrevonható. Súlyos és eléggé veszteséges harcok után mégis sikerült a japánoknak a nagy kínai fal vonalát birtokukba venni. Ezzel a Jehol tartomány megszállását célzó hadműveleteket bevégeztetteknek lehet tekinteni. Tudjuk, hogy a japánok hosszabb szünet után újra megkezdték az előnyomulást, behatoltak Észak-Kínába és így meghíusult a kezdődő kínai offenzíva a Luako-folyó alsófolyásán át Shanhaikuan felé. Végül a japánok, mikor már az egész világ el volt készülve Peking elfoglalására, közvetlenül Peking előtt megálltak.

A hadműveletek megszüntetését hosszantartó tárgyalások követték, végül is Kína kényszerült a japánok által felajánlott fegyverszünetet elfogadni. Tehát 1933-ban a helyzet Észak-Kínában az volt, hogy a japánok, miután a kínaiak innen visszavonultak, a nagy kínai falat tartották megszállva. Ettől délre pedig, Peking és Tientsin magasságáig, kb 100 km széles semleges övezet létesült, amelyben egyik félnek sem volt szabad fegyveres alakulatokat tartani.

A japánok hivatalos adatok szerint a keletázsiai harcokban 2000 embert — halottat és sebesültet — vesztek. A kínaiak vesztesége jelentékenyebb volt.

A japán siker okai.

A japán hadvezetőség a jeholi hadműveletet a legnagyobb alapossággal és körültekintéssel készítette elő, tekintettel volt a földrajzi viszonyokra, az ellenség és főleg a felkelők tulajdonságaira és harci értékére. A japán szándék már az erőelosztásban, a csoportok képzésében és az egyes csoportoknak kiutalt feladatban kifejezésre jutott. A terepet és az ellenséget is, helyesen értékelték. Nem estek már abba a hibába, hogy — mint Sanghainál — lebecsülték a hadműveleti nehézségeket és főleg a kínaiak ellenállóképességét.

Az egyes csoportoknak, illetve oszlopoknak, fegyvernemek szempontjából való összeállítása is külön figyelmet érdemel. Nogi tábornok lovascsoportja, amelynek sivatagszerű terepen, a legszélsőbb szárnyon kellett előnyomulnia, ügyesen és eredetien volt összeállítva. Mongol lovascsapat és repülők, harcokcsik és teveszlop! Óvatos, de célszerű intézkedés volt az is, hogy az új és még nem teljes értékű mandzsu csapatokat is ide osztották

be, ahol velük szemben főleg fölkelek, tehát nem elsőrendű csapatok álltak. A lovascsoport kiválóan oldotta meg feladatát. Menetteljesítményei bámulatosak voltak, több mint 500 km alig 8 nap alatt, a legnagyobb napi teljesítmény kb 80 km, s mindez télen, a Kelet-Gobi sivatagban, sarkvidéki viszonyok között!

A japán csapatok anyagi felszerelése is alkalmazkodott a rendkívüli viszonyokhoz. Mivel a japánok nem igen bíják a hideget, minden emberük szőrmesapkával, szőrme kabáttal és nemezcsizmával volt ellátva. Élelmezésről, utánpótlás útján bőven gondoskodtak. Főtáplálékuk volt: szárított hal, rizs, tea, konzervek.

Utcai harcok Sanghaiban.

A japánok számoltak a propaganda hatásával is és pedig mind az ellenséges katonák, mind a lakosság soraiban; ezt tervszerűen és ügyesen alkalmazták, dolgoztak kémekkel, pénzzel és repülőgépből szórt kiáltványokkal is.

Magához a japán hadműveleti tervhez nem igen fér megjegyzés; mivel egyúttal az egész tartománynak a felkelőktől való megtisztításáról is volt szó, a japánok által választott megoldás volt a legtermészetesebb. Kínai részről viszont kockázatos volt a tiszta védelemre szorítkozni, abban a hiszemben, hogy a japánok télen, ebben a hegységekkel, borított, felkelőktől nyugtalanított országban úgy sem tudnak majd tért nyerni.

Ami az egyes fegyvernemek szerepét illeti, a legdöntőbb hatása a repülő tevékenységének volt; működésüket azonban megnehezítette a nagy hideg,

a gyakori hózivatar és alkalmas leszállóhelyek hiánya. Viszont a kopár igen áttekinthető terep, továbbá a kevés útvonal és nem utolsó sorban a kínai légvédelemnek majdnem teljes hiánya, úgyszintén a kínai hadsereg gyakorlatlansága a burkolás és az álcázás terén, igen megkönnyítette feladatukat. Alkalmazásuk sokoldalú volt: felderítés, bombázás, tüzérségi tűz irányítása, harc az ellenség gyalogsága ellen géppuskával, propaganda-iratok ledobása, stb. Elsősorban a repülőfegyvernek köszönhető, hogy a hadjárat gyorsan és kevés veszteséggel volt befejezhető.

A gyalogság, úgy látszik, ebben a hadjáratban könnyebb feladat előtt állt; a nehezen járható tereptől eltekintve, repülők, tüzérség és harcokcsik megkönnyítették részére a támadást, bár több ízben kemény közelharcban kellett az ellenséget állásából kiverni. Sokszor páncélozott gépkocsikkal és harcokcsikkal együtt támadott a japán gyalogság, míg az üldözésekhez gépkocsin szállították az ellenség után.

A kínai sorgyalogság általában jól megállta helyét, sőt támadólag is fellépett, a felkelők azonban nem igen feleltek meg.

A japán tüzérség nagyon hozzájárult a sikerhez; lőszermennyiségre való tekintet nélkül rohaméretté lőtte az ellenséget, az »üldözésnél pedig közvetlenül követte a gyalogságot. Amíg az utak fagyottak voltak, különösen a motorizált-ütegek tettek jó szolgálatokat. A japán gépjárművekkel ellátott alakulatok, szervezés, személyzet és anyag tekintetében magas fokon álltak.

A japán vezetés tehát a tökéletes gép pontosságával működött, s e mellett ennek a körülmények és megfontolt vezetésnek korszerűen kiképzett és felszerelt, a legjobb katonai szelleműl áthatott és kiválóan fegyelmezett csapatok álltak rendelkezésére. Főleg ebben rejlett a japánok győzelmének titka.

A kínai vereség okai.

A kínai összeomlás erkölcsi és anyagi okai politikai és kormányzati, katonai és lelki tényezőkben, valamint hibákban rejlenek.

A politika terén ott volt a hiba, hogy nem volt valóban felelős és kellő tekintéllyel, az egész birodalomra kiterjedő és megfelelő hatalommal bíró kormányzat. Kína földrajzi, de nem politikai fogalom volt. A legmagasabb katonai vezetők, — tulajdonképpen egy-egy párthadsereg parancsnokai — maguk sem álltak önzetlenül a közös haza szolgálatában. A kapzsiság mellett állandó volt közöttük a torzsalkodás, ezért nem bocsájtották rendelkezésére hadseregeiket Jehol megvédésére, minden előzetes nagyhangú kijelentés és ígéret ellenére sem. Sőt még akkor sem volt meg az igazi együttérzés, összetartozandóság, mikor a japánok máj a nagy kínai falat is átlépték, valóban kínai területre jutottak, sőt a régi fővárost is fenyegették.

Csang-Hsü-Lin a haditanácsban kijelentette, hogy nem lehet háborút viselni, ha az ország nincsen a hadsereg mögött; ebben kétségtelenül igaza volt. Kína helyzete szomorú képe volt egy hatalmas és nagy birodalomnak,

amely nem tudta önmagát megtalálni, mert népe elvesztette a nemzeti öntudatot és a honvédelem legelemibb kötelességérzését.

Hogy az általános védkötelezettséget a kínaiak még mindig nem vezették be, hogy a nagy távolságok, vasutak és műutak hiánya miatt a csapatok szállítása és összpontosítása, úgyszintén az utánpótlás nehézségekbe ütközött, hogy a pénzhány miatt még a meglévő csapatok sem voltak kellően fölfegyverezve és ellátva, hogy a közép és a déli tartományok nem engedelmelkedtek a nankingi kormánynak, ez mind tény: de ez még mind nem mentette fel a kínai vezetőférfiakat ama súlyos szemrehányás alól, hogy a veszély

Japán előnyomulás a sanghaji szakaszon, Vusi vasútállomáson.

idejében nem kíséreltek meg mindent a birodalom területi épségének és a nemzeti tekintélynek megóvására.

Azonban az összeomlás a vezetési hibákon, a hiányos felszerelésen és kiképzésen kívül inkább erkölcsi és lelki okokkal magyarázható. A legriagyűbb hiba az volt, hogy a kínai tisztikar nagyrésze nem állt azon az erkölcsi alapon, amelyet a világ minden katonatiszti karától meg kell követelni. A harcokban a kínai, bár alapjában véve nem katonás és nem harcias természet, ha jól volt ellátva és ha jól vezették, megállta helyét, sőt bátran harcolt, tehát mint mindig és mindenütt, elsősorban a parancsnok egyéniségétől függ valamely csapat katonai és különösen belső értéke. Ez a régi katonai igazság a

jeholi harcokban is bebizonyosodott. A hadjárat sikere elsősorban Jehol katonai kormányzójának és az észak-kínai hadseregparancsnoknak, mint fővezérnek kezeibe volt letéve. A jeholi hadjárat kínai vezérei, Tang-Yü-Lin és Csang-Hsü-Lin tábornokok, egyáltalán nem feleltek meg a harcok folyamán és a kínai vereség okát részben az ő vezetésbeli és erkölcsi hibájukban kell keresnünk.

4. A JAPÁN-KÍNAI HÁBORÚ.

Japán az elmúlt öt év alatt nagy eredményeket ért el; Mandzsukuo és Jehol elfoglalása után alapot teremtett magának a további terjeszkedésre, amelynek két irányát állapíthatjuk meg: a délit Kína felé és a nyugatit a Szovjetunió felé.

A déli irányban való terjeszkedésnek végső célja a Kína feletti katonai és gazdasági fenhatóság megszerzése. Bzt a célt szolgálta az észak-kínai tartományok függetlenítésére való törekvés; ennek érdekében a japánok 1935 végéig élénk tevékenységet fejtettek ki. Az autonóm Éjszak-Kína, amely Pekinggel és Tiencsinnel a Hoanghoig terjedt volna, mint ütközőállam, japán fennhatóság alatt biztosította volna Japán befolyását egész Kínára és természetesen kincseivel (szén, gyapot) fedezte volna Japán szükségleteit.

A japánellenes propaganda Kínában 1936 szeptemberében tjből megerősödött. Sűrűn fordultak elő súlyos incidensek, számos japán alattvalót meggyilkoltak. Szeptember 23-án Sanghaiban megöltek egy japán tengerész-katonát, mire a japánok csapatokat szállítottak partra és Kínához ultimátum-szerű követeléseket intéztek, melyek közt legsúlyosabb volt az, hogy japán helyőrségek létesítését követelték a Jangcsekiang mentén. A nankingi kormány a követeléseket teljesíthetetleneknek mondotta, azonban hajlandó volt diplomáciai tárgyalásokat folytatni; ezek 1936 decemberben a Sulyan tartományban kitört mandzsukuo-kínai harcok következtében megszakadtak.

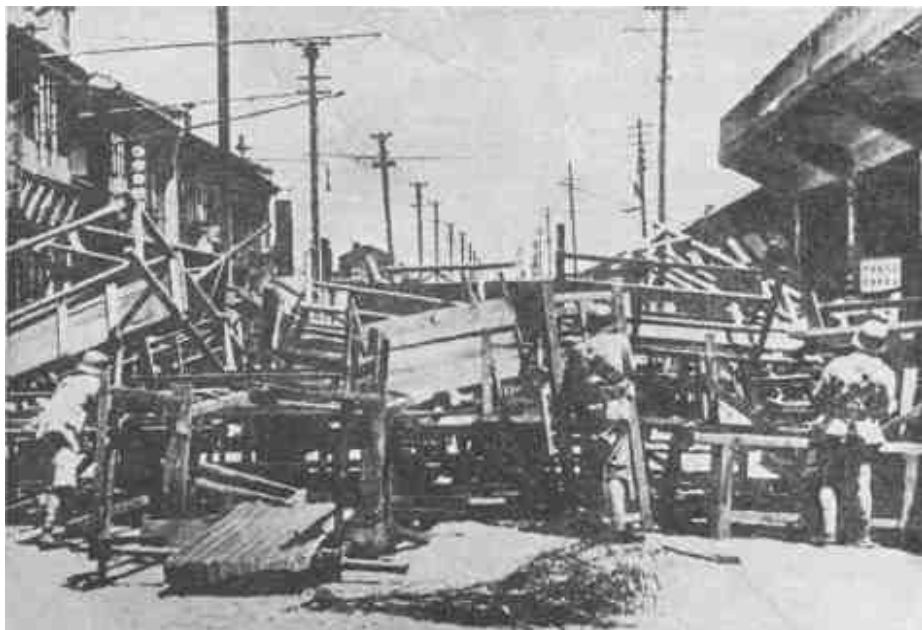
A Kínában már évek óta tartó belső zavarokat először is az oroszok használták ki a bolsevizmus terjesztése céljából; megszállták Kína északnyugati tartományait. A kommunizmus hatalmas lépésekkel való haladása felkeltette Japán aggodalmát; Japán kénytelen volt Kína északkeleti tartományait meghódítani, hogy gátat vessen a bolsevizmus előretörésének.

A nyugat felé irányuló japán terjeszkedés közelebbi célja a Szovjetunió ellen irányuló esetleges hadműveletek számára a hadműveleti alap megteremtése. A szovjetorosz-külsőmongol kölcsönös segélynyújtási szerződés által Mandzsúria mind észak, mind nyugat felől közvetlenül veszélyeztetve van, s ennek ellensúlyozására igyekezett Japán Belső-Mongóliát elfoglalni. Belső-Mongóliában emiatt két befolyás mérkőzött: a szovjetorosz befolyás Külső-, azaz Szovjetmongólia felől és a japán befolyás Mandzsúria felől. Belső-Mongólia elvesztése érzékeny veszteséget jelentene a nankingi kormány

részére, de egyúttal érzékenyen érintené a Szovjetuniót is, mert így Japán nemcsak Szibériát veszélyeztetné Külső-Mongólia felől, hanem Kínai-Turkesztánt, azaz Szinkiangot is, ahol a szovjet befolyása Ma tábornok bukása óta korlátlan lett.

Japán végső terjeszkedési törekvései Oroszországgal szemben valószínűleg a szovjetnek a Csendes Óceántól való elszorítására és a Bajkál-tó mögé való visszavetésére irányulnak.

A mandzsúriai zavarok folyamán annyira feszültté vált a japán-orosz viszony, hogy a háború kitörése elkerülhetetlennek látszott. Hogy ez mégsem

Barrikádok Sanghai utcáin.

következett be, annak oka a szovjet általános gyengesége és féelme volt, a szovjeturalmat alapjaiban veszélyeztető háborútól. Ennek legszembeötlőbb megnyilvánulás a keletkínai vasút eladása volt, ami a szovjetnek Mandzsúriából való végleges kivonulását jelentette. Japán viszont Mandzsúria meghódításával oly nagy vállalkozásba bocsátkozott, amely katonai és gazdasági erejét hosszabb időre teljes mértékben igénybe vette. Az orosz távolkeleti hadsereg Blücher marsall parancsnoksága alatt 500,000 főre becsülhető, az ázsiai kontinensen 1927-ben tartózkodó mintegy 100,000 japánnal szemben. Légi erői külföldi, vélemények szerint elsőrendűek és Japánnal szemben fölényben voltak. Az orosz repülőerők a Csendes-Óceán partjain levő bázisaik-

ról könnyen elérik a japán szigetország ipari gócpontjait, míg japán részről a nagy távolságok miatt az orosz birodalom belső részei nem veszélyeztethetők. Az orosz hadsereg technikailag jól fel van szerelve és az anyaországtól különösen műszaki tekintetben teljesen független. A határpontok gondosan még vannak erősítve, sok út épült, a kelet-szibériai vasutat most építették ki kétvágányúvá, Kelet-Szibéria tehát állandóan veszélyeztetheti a japán előny omulást és alkalmat ad kétoldali átkaroló támadásra.

Japán terjeszkedése Kínán kívül a Csendes-Óceán nyugati medencéjében fekvő szigetszoportok felé is irányul: a Fülöp-szigetek felé, — honnan az Egyesült Államok a szigetek kedvezőtlen hadászati helyzete miatt fokozatosan kivonulnak, — továbbá Holland-India és Ausztrália felé is. Amíg Japán ebben az irányban nem talál területeket népességi feleslegének elhelyezésére, addig az ország belső problémái megoldatlanok maradnak.

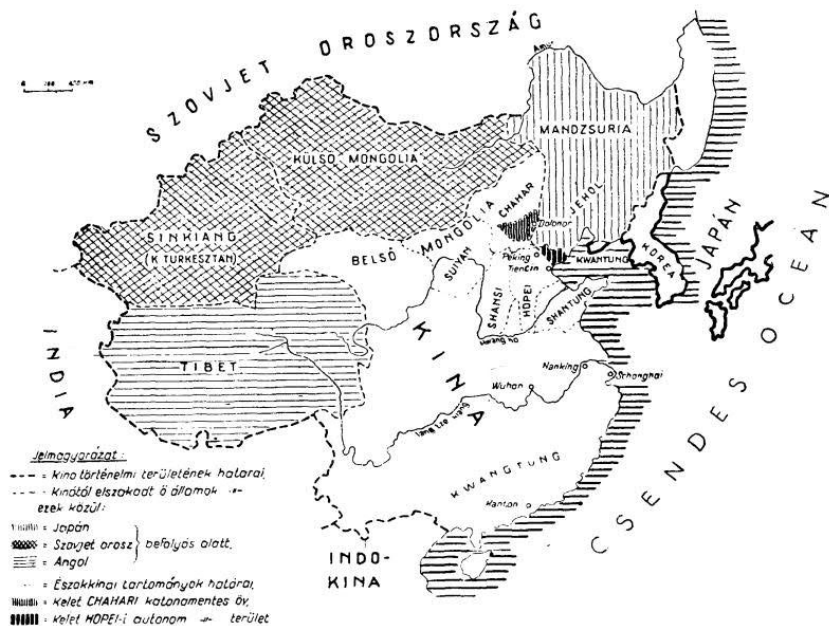
A belpolitikai helyzet Japánban huzamosabb idő óta nagyfokú feszültség tüneteit mutatta. A japán politikában két tényező állott szemben egymással: az egyik a nagytőke, amely Japánban — mint mindenütt — néhány kézben összpontosult és befolyását a politikai pártokon keresztül érvényesítette, a másik tényező volt a hadsereg, a nemzeti eszme letéteményese. A tisztikar egy része titkos társaságokba tömörült és több ízben forradalmi cselekményekre ragadtatta magát. 1932 május 15-én japán tisztak meggyilkolták Inukai miniszterelnököt; 1935 augusztus 11-én Aidsava -alezredes meggyilkolta a hadügyminisztériumban főnökét, Nagata tábornokot, mert ez a tisztikart a titkos társaságok befolyása alól ki akarta vonni. A hadsereg beavatkozásának legkiáltóbb példája az 1936 február 26—29-i tokiói katonai zendülés volt: a Mandzsúriába útba induló 1. hadosztály egyik gyalogezrede fellázadt, tisztjei meggyilkolták Takahasi pénzügyminisztert és Vatanabe tábornokot s Okada tengernagy miniszterelnöknek csak véletlen folytán sikerült megmenekülnie. A lázadók megszállták Tokió fontosabb középületeit és csak a császár határozott fellépése akadályozta meg a zendülés továbbterjedését. Háromnapos ellenállás után a zendülők megadták magukat; vezérük, Monaka százados főbe lőtte magát. A zendülők ellen lefolytatott haditörvényszéki eljárás 1936 július 12-én 15 tiszt kivégzésével nyert befejezést.

A zendülés leverése után uralomra jutott Hirota-kormányának és hadügyminiszterének, Teraucsi tábornoknak első feladata volt a hadsereget megfegyelmezni. Számos magasabb parancsnokot felmentettek állásától, 3000 tisztet áthelyeztek. Hirota miniszterelnök a hadsereg kívánságait magáévá tette, hozzájárult a fegyverkezési kiadások emeléséhez, ami a parlamenti pártok elégedetlenségét vonta maga után. Hirota miniszterelnök a parlament elnapolása után kísérletet tett a politikai körök és a hadvezetőség közötti ellentétek elsimitására. Minthogy ez nem sikerült, Hirota részére nem maradt más választás, mint kormányával együtt lemondani, annál inkább, mert az

1936-ban hozott törvény értelmében a hadügyi tárca csak a hadsereg valamely tábornokával tölthető be.

Hirota miniszterelnök külpolitikáját a japán politikai pártok főleg két pontban hibáztatták: az egyik a Kínával szemben folytatott politikai eredménytelensége, a másik a japán-német egyezmény megkötése, amely Japán külpolitikái helyzetét kedvezőtlenül befolyásolta.

Cseng-Kai-Sek tábornagy, a nankingi kormány feje, általában japánbarát politikát folytatott, amennyiben visszautasított minden kísérletet a

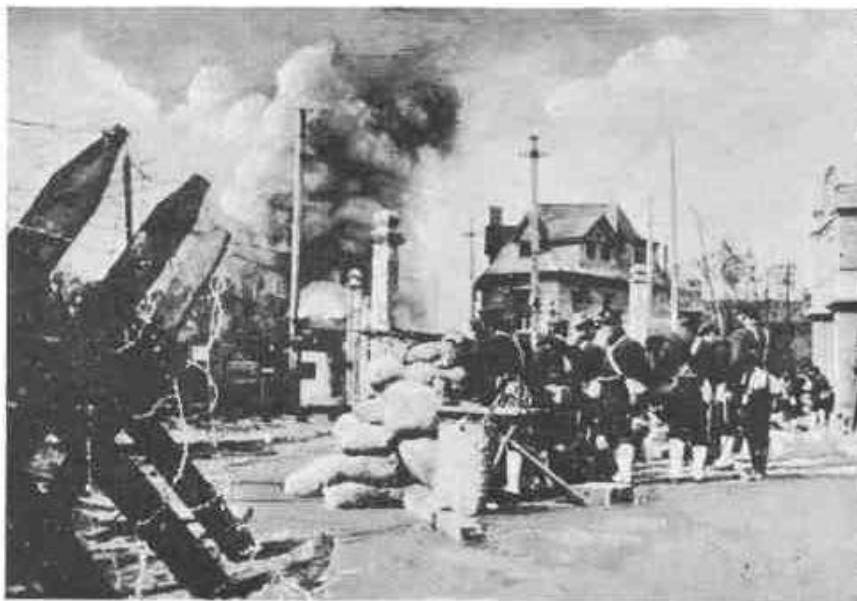

Kelet-Ázsia 1937 elején

szovjettel való japán-ellenes együttműködés létrehozására, igyekezett a tokiói kormánnyal a jó viszonyt fenntartani, a nélkül, hogy annak súlyosabb követeléseit teljesítette volna. Így a nankingi kormány kijelentette, hogy hajlandó a japánellenes propagandát megfizetni, ellenben Észak-Kína autonómiája és a kommunizmus elleni japán-kínai együttműködés kérdésében nem fogadta el a japán javaslatokat. A tárgyalások 1936 novemberben megszakadtak. Cseng-Kai-Sek tábornagy ekkor a Senzi-tartományban a kínai kommunistákkal harcban álló Csang-Szü-Liang tábornagy csapatainak megszemlélésére indult; ez azonban 1936 december 12-én Cseng-Kai-Seket letartóztatta és a nankingi kormányhoz azt a felszólítást intézte, hogy haladéktalanul kezdje

meg a háborút Japán ellen és szabadítsa fel Mandzsúriát. A nankingi kormány csapatokat küldött Csang-Szü-Liang ellen, aki ezeknek nyomása alatt december 25-én szabadon bocsátotta Cseng-Kai-Seket és alávetette magát a nankingi kormánynak. A nankingi haditörvényszék Csang-Szü-Liangot 10 évi börtönre ítélte, a kormány azonban megkegyelmezett neki.

Az a japán törekvés, hogy az öt észak-kínai tartományt Kínától elválassza és befolyása alatt álló önálló állammá tegye, 1937-ig — főleg a Kínában gazdaságilag érdekelt egyéb hatalmak ellenállása miatt — eredménytelen maradt. Annyit azonban sikerült Japánnak elérnie, hogy Hopei keleti része japán-

Barrikádok a sanghaji vasútállomáson.

barát kormányzattal katonamentes autonóm tartománnyá lett, továbbá, hogy Csahar keleti részében katonamentes terület létesült, végül, hogy Hopei és Csahar tartományok Pekingben székelő autonóm kínai kormány uralma alá kerültek.

1937 tavaszán a Csaharból Sulanba betört mongol erőket és az azokat támogató japánokat a kínai erők a kínai fennhatóság alatt álló területről kiverték. Ez jel volt arra, hogy Kína erősödik, öntudatra ébred és rövidesen gátat fog vetni a japán katonai terjeszkedésnek. A hopei-csahari autonóm kormány mindinkább Nanking befolyása alá került. Mivel ennek a kormánynak hallgatóságos hozzájárulásával mindjobban terjedt az észak-kínai tartó-

mányokban a japánellenes hangulat, a japánok a kormány eltávolítását kívánták, azonban a központi kormány e kívánság teljesítése elől elzárkózott. Ez a magatartás a japán békés behatolást korlátozta, sőt az eddigi eredmények megtartását is veszélyeztette.

Ilyen előzmények után történt a lukocsiói összetűzés; 1937 július 7-én kínai katonák belelőttek egy gyakorlatozó japán osztagba. Hogy az egyébként nem ritka összetűzés háborúhoz vezetett, ahhoz nagyban hozzájárult, hogy Japán- általában kedvezőnek ítéelhette meg az általános helyzetet a fegyveres leszámolásra.

Japán gyalogság előnyomulása Hangchow felé.

A háború közelebbi okait az alábbiakban foglalhatjuk össze: Kína a nemzeti gondolat előretörése és az erős központi hatalom mellett gazdaságilag és katonailag erősödött, ezért Japán gazdasági és politikai terjeszkedését veszélyeztette. Az állandóan erősödő japánellenes politika és a japánellenes propaganda eltérése komoly gazdasági nehézségekkel fenyegetett. A központi kormány befolyása — Japán legközelebbi érdekerületei az északkínai tartományok felett — állandóan növekedett s ez a japán befolyást háttérbe szorította. A szovjet-befolyás állandóan nőtt és ez Kínát japánellenes magatartásra szorította. Az általános helyzet, háború megindítása szempontjából, Japánra nézve kedvezőtlen volt.

Japán hadi céljai a következők voltak: A szovjet-befolyás letörése után a kínai államhatalmat, illetve a kínai népet japánbarát politikára kényszeríteni. Észak-Kína függetlenítésével a japán gazdasági és politikai terjeszkedést korlátlanul biztosítani ezen a területen. Kína és a szovjet közötti közvetlen összeköttetést megszakítani egy új, japán befolyás alatt álló ütköző-állam, a független Belső-Mongolia létrehozásával.

A háború lehetőségével és bekövetkeztével a közeljövőben mindkét fél számot vetett, mind Japán, mind Kína értékesen hasznosította az utóbbi éveket a hadsereg fejlesztése tekintetében.

Az 1937. évi hadműveletek.

A meginduló hadműveletek szoros összhangban voltak Japán politikai céljaival. Japán Észak-Kínában akart területet szerezni, ezért a hadműveletek súlya elsősorban oda esett. Japán csak akkor éri el célját, ha a kiszemelt kínai tartományokat valóban el is foglalja és sürgősen hozzálát politikai és gazdasági megszerzésükhöz. Ez a hadműveleti irány Peking, Tiencsin területéről általában déli és délnyugati irányba vezet, ehhez egy mellékirány csatlakozik északnyugat és nyugat, tehát Belsőmongólia felé. A Suiyanba vezető vasút megszerzésével és a Külső-Mongolián át vezető főközlekedési vonalak mielőbbi birtokba vételével tudja csak Japán Kínát a szovjettől elválasztani és ezzel a katonai és anyagi segítségnyújtást lehetetlenné tenni.

A harmadik hadműveleti irány a kínai háborús akarat központjai ellen irányul; ezzel közvetlen kényszert gyakorolhat a központi kormányra, illetve a lakosság erkölcsi erejére. Ez az irány a kereskedelmi jelentőséggel bíró igen népes területen át vezet. A hadműveletek egyrészt a tengerpart elzárásával a hadianyaggal való ellátást teszik lehetetlenné, másrészt a tengeri kikötők megszállásával bénítják Kína kereskedelmét, ami siettetni fogja Kína meghódolását. Ennek a harmadik hadműveleti iránynak súlya Sanghaion át vezet a főváros felé. Kétségtelen, hogy Japán háborús céljait elsősorban vér nélkül kívánta megvalósítani. Ezért követelte, hogy: a lukocsiói összetűzés tetteseit vonja felelősségre, a japánellenes propagandát és a kommunista befolyást szüntesse meg a kínai kormány, majd Hopei és Csahar tartományokat függetlenítse és a 29. kínai hadsereget rendelje vissza Észak-Kínából, végül, hogy a η ankingi kormány ne avatkozzék Észak-Kína ügyeibe és a nankingi kormány szüntesse meg kihívó magatartását.

Mivel ezekkel a feltételekkel szemben Cseng-Kai-Sek kívánságait úgy szabta meg, hogy az ésszakkínai viszály elintézése kínai területi és önrendelkezési sérelem nélkül történjék, hogy Hopei és Csahar atonóm kormánya Nanking rendelkezéseit kövesse és hogy a 29. hadsereg helyzetében ne korlátoztassék, végül mivel a 48 órás japán ultimátumot visszautasította, megkezdődött a háború.

osztály segítségével augusztus 24-én a szorost elfoglalta. Ugyanakkor Japán vezetéssel mandzsu csapatok Kalgánt foglalták el; így a 89. hadtest és a Mongoliából előnyomuló oszlop válságos helyzetbe került és a megsemmisülés veszélyének volt kitéve.

Augusztus hó végére az északkeleti japán hadsereg ereje 8—9 hadosztályra emelkedett, s az előnyomulás mégis alig haladt előre. A főleg helyi jellegű harcok folyamán 23—26-ig Liangsiangnál és Csinghainál hevesebb összecsapásokra került sor. A kínai erők is szaporodtak, amennyiben szeptember 8-án kínai kommunista erők felajánlották szolgálataikat Nankingnak és 16-án már harcba is léptek a Suiyan tartományba nyomuló japánok ellen.

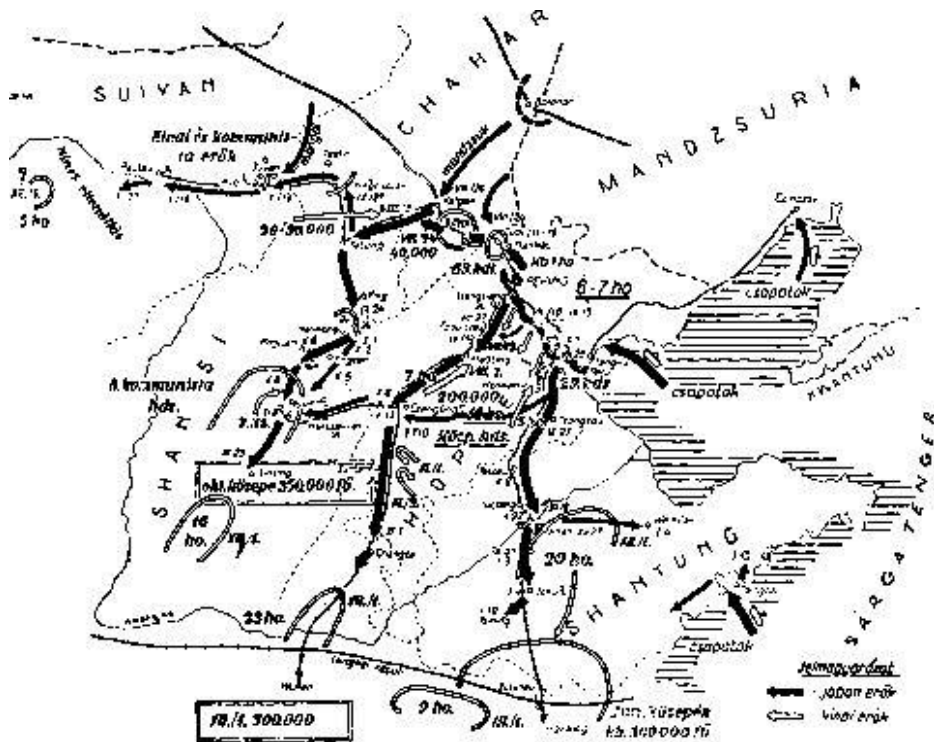
A japán támadás megindulása szeptember közepén kezdődött, miután a japán hadsereg parancsnokságát Teraucsi tábornok vette át. Az előretörés három főoszlopban történt. Az oszlopok feladata egy-egy északkeleti tartomány elfoglalása és katonai megszállása volt. A nyugati oszlop a Hopei nyugati határán vezető, ellenállásra kiválóan alkalmas hegylánc Nankaunál történt áttörése után Kalgán és Tatungon át Sansi fővárosát Tajuanfut kapta célul. Kz az oszlop japán, mandzsu és mongol erőkből álló mellékoszlopot különített ki Suiyan tartományba, azzal a céllal, hogy a Tatung—Pautau vasútvonalat birtokában, tartsa, a szovjet és Kína közötti összeköttetéseket elvágja és a hadianyagszállítást Kína részére megakadályozza.

A középső oszlop Hopei tartomány megszállására a Peking—Vuhan vasútvonal mentén tört előre, míg a keleti oszlop Shantung elfoglalására Csinant tűzte ki célul. Az anyaországból átszállított újabb erőket a sanghai harcok vették igénybe, úgyhogy a japán erők Észak-Kínában a 8—9 hadosztályt és két motoros dandárt nem haladták túl. A mandzsu erők és a később Teh-Vang mongol herceg vezetésével csatlakozó mongol erők beszámításával ez az erő lassankint 200,000 főre emelkedett. A kínai erők száma a Sansin át támadó japán oszloppal harcoló 8. kommunista hadsereggel 350,000, később pedig 70—75 névleges hadosztályra, összesen 500,000 főre emelkedett.

A számszerű kínai túlsúly nem akadályozta meg a japánokat abban, hogy 1000 km-es szélességben, jóformán hadosztály erejű oszlopokra tagozva, egymástól elszigetelve és ellátási nehézségekkel küzdve törjenek céljuk elérésére. A suiyan oszlop körülbelül öt hadosztályerejű rendezetlen kínai és kommunista erők időnkinti ellenállását leküzdve a suiyan vasútvonaltól nyugatra már ellenállásra sem talált.

A sansii oszlop már nehezebb harcokat vívott. A 8. kommunista hadsereggel szemben a Yenmonpu-szoroson át Tajuanfura vezető utat a szoros megkerülésével nyitotta meg és október elején már a tartomány fővárosa előtt* harcolt. A szétugraszott kínai erők felkelők módjára gerillaharcot kezdtek és az előretörő japánok hátsó összeköttetéseit veszélyeztették, s az utanszállítást időnkint annyira megbénították, hogy légiúton kellett lebonyolítani. Tajuanfu többszöri kínai ellentámadás elhárítása után csak akkor került birtokba, amikor a hopei japán erők egyik oszlopa a Nancsekvan-szoroson

át a kínaiak oldalába jutott és ezzel a körülbelül egy hónapig tartó ellenállás megtört. A hopei erők nagyobb ellenállásba Csengtingfunál ütköztek. Többnapos harc után, amikor a keleti oszlop egy hadosztálya a kínai védelmet átkarolta, megtört az ellenállás ereje és a fontos vasúti gócpont, amely megnyitotta az utat és az összeköttetést a sansii erőkhöz, japán kézbe került. November elején Suntenből kínai ellentámadás indult meg, ezt a japánok visszavetették és Csangteig törtek előre. Néhány nappal később az ellen-

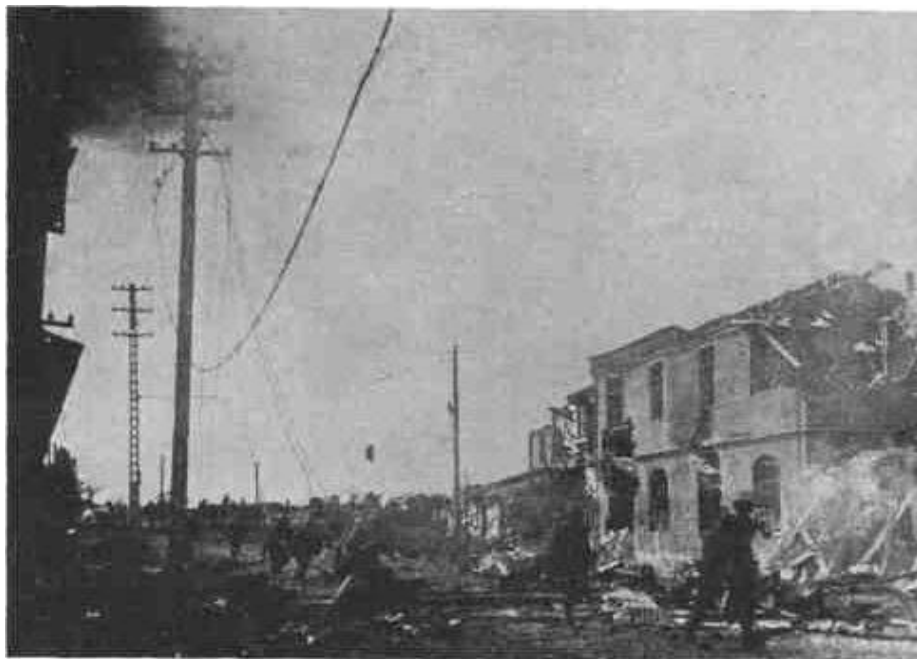
Japán előretörés Észak-Kínában.

támadás, most már a hátsó összeköttetési vonalak ellen megisméltódott, azonban lényegesebb eredményt nem ért el.

A keleti oszlop október utolsó harmadában érte el a Hoanghot, de az elrombolt átjáróknál megállásra kényszerült. Ezekkel az eseményekkel tulajdonképpen be is fejeződtek az északkínai katonai műveletek és kezdetét vette a birtokbavett területek berendezése. A Sárga-folyót a japánok több mint egy hónapi előkészület után átlépték és néhány nap múlva elfoglalták Shantung fővárosát Csinant, a kínai tartományi haderő a japánok ellen ellenállást alig fejtett ki. A központi hadsereg részeivel ide siető Feng tábornok sem tudta az előretörést megakadályozni.

A közép kínai hadműveletek.

A Sanghai közelében fekvő hungjaoi repülőtéren egy japán tengerésziszt és katona meggyilkolása volt az ürügy ahhoz, hogy megindulhassanak a kínai életközpontok és a háborús akarat központja ellen a leghatásosabb irányban a hadműveletek. A hatásos támadási iránnyal sikerült elérniök a japánoknak, hogy a kínai haderő csaknem egyenlő nagyságú két részre szakadt és ezzel lemondott arról a lehetőségről, hogy az egymástól elválasztott japán erőket

Szucsau elfoglalása rohammal.

egyesült erővel elkülönítse egymástól, s egyenkint megverhesse. Már augusztus n-én befutott egy második japán hajóraj Sanghaiba, és miután az a követelés, hogy Kína a várost katonailag kiürítse, eredménytelen maradt, 13-án 11.000 fő tengerész szállt partra és tört előre Kiangvanra. Ezzel indultak az események és csakhamar a kínai-japán háború leghevesebb harcának színhelye lett a hárommilliós kereskedelmi város közvetlen környéke. Ezekben a harcokban a kínaiaknak hónapokon keresztül sikerült a japánokat feltartóztatni és a harc területét olyan helyen rögzíteni, ahol a világhatalmi érdekeinek veszélyeztetésével a legvalószínűbb lehetett a japánellenes fellépés kieroszakolása. Az álló harcok, amelyekben szabad szárnyak hiánya-

ban mindkét fél számtalan eredménytelen áttörési kísérleteit tett, Sanghait a háború legvéresebb csatájának színhelyévé avatták.

Augusztus utolsó harmadában, a beérkező nagyobb japán csapatzállítmányokkal, a japáni haderő 4—5 hadosztályra emelkedett. Ez az erő I/uhó, Vusung partvidékén és a vusung—sanghai vasútvonal mentén állt harcban a 19. kínai hadsereg három hadosztályával és körülbelül 200—250,000 főnyi felfegyverzett tömeggel. A kínaiak szívósan védekeztek, jobbszárnyukat a sanghai nemzetközi telepre, balszárnyukat a Liuhotól északnyugatra fekvő és kihajózásra alkalmatlan területre támasztották.

Japán gyalogság.

Az augusztus végén és szeptember elején megindított, valamint a szeptember közepén megismételt nagy japán támadás eredménytelen maradt, sőt általános kínai ellentámadást váltott ki; eredménytelen maradt a Liuhotól szeptember 15-én megkísérelt támadás is. A sorozatos erőfeszítésnek az eredménye végül az lett, hogy a japánok végre a vusung—sanghai vasútvonalat birtokukba vették. A sikeresebb támadást itt is parancsnokváltás előzte meg. Matsui tábornok, miután a sanghai erők parancsnokságát átvette, egyik erőteljes támadást a másik után vezette a kínai állások ellen. A támadás lépésről lépésre tért is nyert, kivéve a sanghai—kiangvani szakaszt, ahol

minden támadás összeomlott. A japán támadás súlya ennél fogva ide összpontosult. A bevetett két hadosztály, a tengerészet nehéz tüzéségétől támogatva, október közepén indította meg áttörési kísérletét, amely a kínai ellen-támadás miatt átmenetileg megakadt ugyan, azonban október 25—26-án mégis eredményre vezetett. A tacangi áttörésnél folyt le a háború legnagyobb csatája, amelyben földi erők, légierők és tengerészet közvetlenül együttműködtek. A repülőgépek és hajóágyúk tüzétől támogatott áttörés eredménye az lett, hogy a sanghai—tacangi arcvonalszakaszon megkezdődött a kínai visszavonulás. A keletkezett résen 15,000 főnyi tartalék bevetésével a japánok kimélyítették a sikert. A japánok a Szucsau-folyón november 2-án átkeltek, Sanghait megkerülték és így semmisítették meg a kínai déli szárnyat,

November 5-én Csupunál körülbelül két japán hadosztály szállt partra; ezt az erőt a sanghai eredménytelen arctámadásoknál vonták ki és szállították át a kínai haderő hátába; azonnal meg is kezdte előnyomulását észak és északkeleti irányban, a már áttört kínai arcvonal oldalába és hátába. Ennek az előretörésnek közvetlen következménye volt, hogy a tervszerű visszavonulás felborult és november 14-én általános visszaözlés kezdődött a Taitó és a Jangcse között a főváros felé. A visszavonulás sürgősségét az is fokozta, hogy Peikiakiao-nál újabb erők partraszállításával a japánok észak felől is veszélyeztették a kínaiak oldalát. Az általános visszavonulás kezdetekor Cseng-Kai-Sek átvette a sanghai kínai erők parancsnokságát, azonban a helyzetet már nem menthette meg. A központi kormány november 14-én elhagyta a fővárost.

A kínai visszavonulást nem sikerült tervszerűen végrehajtani; igaz, hogy Cseng-Kai-Sek cselekvési szabadságának visszaszerzésére nem is igyekezett a japán erőtől elszakadni. A nemzeti védőállást Kiashing, Szucsau, Fushan vonalában és a «vas»-állást a Tai-tó, Kiangin vonalában a japánok úgyszólván a kínaiakkal egy időben érték el. Nanking megvédésének szándéka csak azt eredményezte, hogy a műemlékekben gazdag városban a támadás jóvátehetetlen pusztítást okozott. A japánok még átmeneti megállásra sem kényszerültek és december 10-én bevonultak a fővárosba, egyben Vuhu-nál a Jangcsekiang partjait elérték. Hogy a kínai erők kivonhatták magukat a bekerítés alól, az annak köszönhető, hogy a kínai folyamzárakon az átkarolásra hivatott hajóhad megakadt.

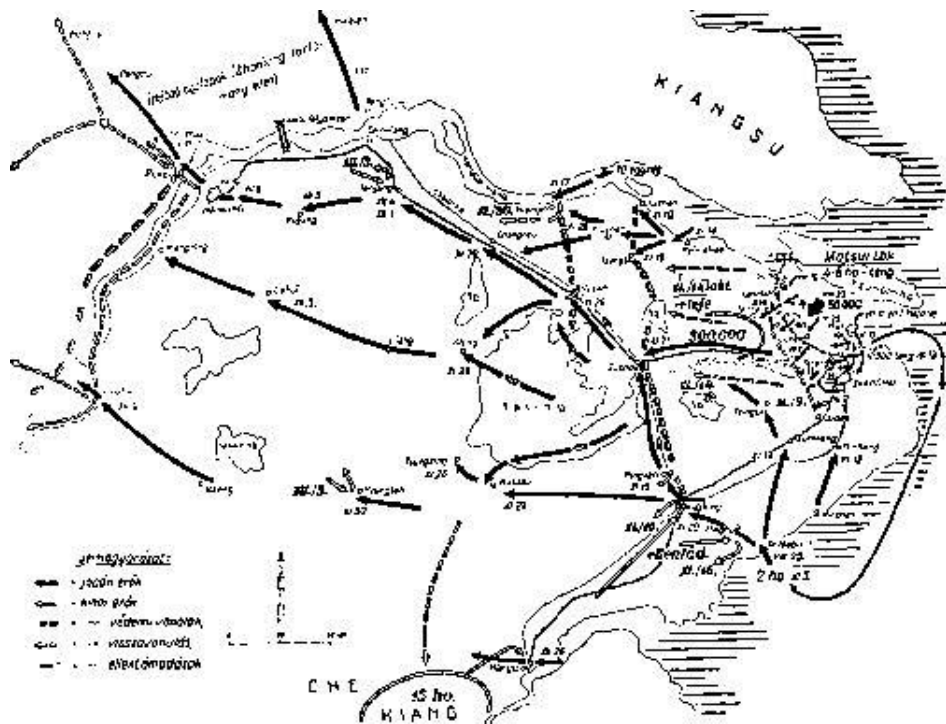
Külön meg kell emlékeznünk a tengeri szállítással átkaroló déli oszlopról, amely a Hangcsoutól meginduló ellentámadások visszaverése után a Taitótól délre tört a Vuhura. A gyors előretörés feltételeit a japán vezetés biztosította, amennyiben ezt az erőt motorcsónakokkal szállította partra. A tóvidék és a Nagy-Csatorna lehetővé tette a gyors vízi járművek használatát és a vizekre támaszkodó kínai védelem szárnyainak átkarolását.

A Jangcsekiang eléréséig 6—7 hadosztály japán erő aratott győzelmet a 300,000 főből, névlegesen 50 hadosztályból álló kínai erő felett.

A Csekiang tartományi haderő tétlenül nézte a japán előretörést és oldala vagy háta ellen sem kísérelt meg támadást. Amikor december végén alá-

rendelt japán erők Hangcsout elfoglalták és azon túl nyugat felé is előretörttek, akkor következett be a kínai ellentámadás, amely a japánokat a város környékére vetette vissza.

A főhadszínterek ismertetett eseményei mellett a háború Kína egész tengerpartjára is kiterjedt. A fontosabb kikötőhelyek mind japán megszállás, illetve megfigyelés alatt álltak. A külföldi támogatás központja, a hadianyagszállítás kiinduló vasútállomása, de egyben a japánellenes politika főfészke Kanton volt. A tengerparti cselekmények középpontjában tehát Kanton

Sangliai-nankingi hadműveletek.

állott. Már december eleje óta fokozatos megszállás alá kerültek a hongkongi, illetve macaoi öblöt környező szigetek és a partvidék.

A japán légierők fő alkalmazási területe az életközpontok és az utanszállítási vonalak elleni harc volt, a földi erők hadműveleteivel összhangban, azonban együttműködés nélkül. Így többek között Nanking és Kanton ellen irányított többszöri többórás, 40—60 géppel végrehajtott bombázáson kívül, a sanghai kínai védelem megtörése után a japánok előnyomulása alatt a légitámadások súlya Nankingon és Vuhun, valamint az ide vezető vasutakon volt. November 24-én a japánok santungi támadásának előkészítése alatt 80 repülőgéppel bombázta Csinan és Nanking közötti vasútállomásokat.

Hadműveletek 1938-ban.

1938 január hó elején az észak-kínai tartományok birtokbavétele, Santung tartomány megszállása, Nanking elfoglalása és a Jangcsekiangtól északra folytatott előretörés után Kínának tekintélyes része jutott japán uralom alá. Bzzel az eredménnyel a japán haderő a háborús cél érdekében kitűzött feladatokat teljesítette ugyan, azonban a kínai ellenállást még nem törte meg. A gyors előretörés és hatalmas területfoglalás után a japán erők új feladatok elé kerültek. Bzentúl azokra az érzékeny pontokra kellett hatniok, amelyek elvesztése Kína részére a hadviselés folytatását lehetetlenné teszi. A külföldi anyagi támogatást és segítségnyújtást biztosító kikötők és utánszállító vonalak, az erőltetések végrehajtására alkalmas közlekedési vonalak, valamint a harc képes állapotban maradt kínai erők ellen kellett irányulnia a japán támadásnak. Az új hadműveleti célok megválasztására a következő lehetőségek nyíltak: További előretörés Nankingtól nyugat felé és a Jangcsekiang mentén; Hankau elfoglalásával a peking-kantoni vasútvonalat megszakítani, így a közép- és észak-kínai erők megerősítését megakadályozni, ezek mellett a középkínai erőket is le kellett verni; a tenger felől Dél-Kínában új hadműveleteket kezdeni, Kantont elfoglalni, Kína főellátási vonalát elvágni, az észak-kínai és középkínai japán hadsereg között a közvetlen kapcsolatot megteremteni, a sanghai—tiencsini vasút birtokbavétele után nyugatnak venni irányt, a haicsau—singani vasút és a peking—hankau vasútvonal több pontjának megszállásával a kínai haderő ellátását és átcsoportosítását lehetetlenné tenni. A vasutak védelmére összevont kínai erőket bekeríteni és megsemmisíteni.

A hadműveletek ismertetése előtt arról is meg kell emlékeznünk, hogy a japán katonai eredményeknek milyen politikai következményei voltak. Az akkori napisajtóból ismeretes, hogy mind japán-angol, mind japán-amerikai és japán-francia vonatkozásban igen kiéleződött a helyzet és gyakran elkerülhetetlennek látszó fegyveres összetűzés vetette előre árnyékait. A szovjetunió sem maradt tétlen, távolkeleti haderejét megerősítette, befolyását Külső-Mongóliában fokozta és segélynyújtása Kína részére mind erőteljesebbé vált.

Japán a maga részéről a béke megkötése érdekében tett lépéseket. Kínára nézve súlyos feltételeit január 22-én hozta nyilvánosságra. A feltételek szerint Japán hajlandó volt a fegyveres beavatkozást megszüntetni, ha Kína feladja szovjetpárti, Japán- és Mandzsúria-ellenes politikáját és kommunistaellenes alapon együttműködik a két állammal, ha egyes vidékeket katonamenteseknek nyilvánítanak és különleges igazgatás alá helyeznek, ha Kína gazdasági szerződést köt Japánnal és Mandzsúriával és hadikárpótlást fizet Japánnak.

Mivel ezek a feltételek érdemleges válasz nélkül maradtak, Japán feltételeinek fenntartása mellett Cseng-Kai-Sekkel és a kínai központi kormánnyal megszakított minden összeköttetést és kijelentette, hogy csak olyan

kormánnyal hajlandó tárgyalni, amelyet egész Kína elismer és amely a kínai állapotokat rendezni tudja.

Amíg ezek a politikai események történtek, a hadműveletek tovább folytak, jellegük azonban erősen megváltozott. Az eddigi, úgyszólván feltartóztathatatlan lendületű japán előretörést az aránylag lassú előreküzdés váltotta fel. Az alkalmazott erők támadása a nagy térhódítás után csúcspontra ért, új erők kellettek volna a támadás továbbvitelére. Új seregtettek azonban nem állottak rendelkezésre, mert a Mandzsúriában összevont japán erőket a szovjet fenyegető magatartása miatt nem lehetett onnan elvonni. A japán

Tailucsvang megszállása.

erők előrejutását nagyban akadályozta a szétugraszott kínai erők közül a japánok hátában alakított szabadcsapatok tevékenysége is, amelyek az összeköttetési és utánszállítási vonalak veszélyeztetésével és gerillaharcaikkal nyugtalanították a japán megszálló erőket. Különösen Sanghai környékén és Sansi tartományban volt jelentékeny a kínai szabadcsapatok működése. Az északkínai japán haderő keleti oszlopa a Csingtaunál partraszállt erőkkel karöltve, úgyszólván ellenállás nélkül, fokozatosan megszállta Santung tartományt. A Csiningről Kveitehre, a lyunghai vasút megszakítására irányuló előretörés azonban már sikertelen maradt; Feng tábornok idevont erői a körülbelül egy hadosztálynyi japán oszlopot megállították, sőt Csining

birtokát napokon át kérdéssé tették. Az itteni januárvégi harcok február folyamán is többször fellángoltak, de döntést nem hoztak. Csinan ismét kínai kézbe került és a japánoknak február végéig nem sikerült a Nagy-csatornát jelentősebb erőkkel átlépniök. Február 22-én érkeztek hírek, hogy a csinani kínai védelmet sikerült a japánoknak áttörniök.

Január végén és február elején a harcok súlypontja a Veiho-folyó vidékére, Pengpu környékére toldott. Ezek hevességükben és méreteikben a sanghaji harcokat is felülmúlták. Már január közepén elérték a japánok ezt a területet, a hófúvás, árvíz és nagy hideg az előrejutást csaknem lehetetlenné tette. A Ming-kangnál kifejlődött heves harcokban a kínaiak ellenállása február 2-án megtört. Brőiket a Veiho északi partján előkészített védőállásokba vették vissza, ahol ismét szívós ellenállást fejtettek ki. Végül február 5—8-ig kierőszakolták a japánok az átkelést a folyón, úgyhogy megnyílt az út Hsücsaura és Mengesengen át Kveiteh felé. A kínai ellentámadás és az elszánt védekezés, amelyben az újabban beérkezett nagyszámú szovjet repülő és az újonnan felállított nemzetközi légió is résztvett, csökkentette japán támadás lendületét.

A súlyos és veszteséges, nagyrészt kiegyenlített erők harcát a kínai erők harcokétségének gyarapodása idézte elő. Nanking elvesztése után Cseng-Kai-Sek erőinek nagy részét a Linghai vasút védelmére Kveiteh, Hsücsau területére vonta. Ennek és a csengcsau—hankauai vasútvonalnak birtokban tartása biztosíthatta csak az utánpótlást és az erők mozgási szabadságát. Miután Santung tartomány parancsnokát a ki nem elégtő védelemért kivégezték és hasonló sorsra juttattak számos olyan magasabb és csapatparancsnokot, akik nem szolgálták eléggé Kína érdekeit, és miután a szovjet-segítség hathatósabbá vált, — annyira emelkedett a hsücsaui középponttal összevont, mintegy 300,000 főre tehető kínai hadsereg harcértéke, hogy a japánok csak lassankint szoríthatták szűkebbre azt a védelmi gyűrűt, amely a vasúti gócpont körül alakult.

Február 10-e körül megindult a japánok hopei csoportja is. Az összevont gyors csapatok két oszlopban történt lendületes előretörésének következménye volt, hogy a bal oszlop február 17-re előcsapataival a Hoanghot elérte és átkarolással fenyegette a sinsiangi védőállásban lévő 80,000 főnyi három kínai hadosztályt. A jobb oszlop 19-én érte el Sinsiangot, 22-én arról érkeztek hírek, hogy a japán előretörés lassult és inkább szélességben fejlődött ki a Sárga-folyó északi partjainak biztos birtokbavételére.

A vasútvonalak birtokáért folyó küzdelem még nem zárult le. Bár a líopei tartományból előnyomuló japán oszlopot csak kilométerek választják el Csengcsautól, a két vasút keresztezési gócpontjától, mégis kérdéses, hogy a japánok a Hoangho hatalmas akadályán és az attól délre fekvő mocsaras területen való veszteségteljes átjutást kierőszakolni megkísérlik-e. Valószínűbbnek látszik, hogy a japán célok továbbra is Hsücsau és Kveiteh, amelyek elfoglalása után nyugat felé fordulva megkönnyíthetik az északi erők átkelését a Hoanghon.

A Nanking, Vuhu, Hangcsau szakaszon a kínaiak voltak tevékenyebbek. Többször megismételt támadásukat az utánszállító vonalak ellen sikerült a japánoknak elhárítani, bár kénytelenek voltak Nankingtól délnyugatra és

Hadműveletek 1938 január 15—február végéig.

Vühunál területeket átengedni. A kínaiak Hangcsaunál végrehajtott támadásukkal a várost 30 kilométerre megközelítették és az északra fekvő Yuhant visszafoglalták a japánoktól. A Nankingra és Vuhura végrehajtott repülő-támadások a japánoknak kevés veszteséget okoztak.

Dél-Kínában a Kanton elleni műveletek lényegesebb eredményeket nem hoztak. Az eddig megszállott szigetek és partrészek inkább a kínai kereskedelmi forgalom bénításának céljait szolgálták, mintsem a közeljövőben meginduló szárazföldi hadművelet biztosítását. A japán flottaegységek tüzrajtaütései és a Kanton—Hankau és Kanton—Honkong vasútvonalak ellen megismételt repülőátmadások ugyancsak ennek a célnak a szolgálatában álltak.

A hadjárat további lefolyása azt a látszatot kelti, hogy a rendelkezésre álló japán erők nem elegendők a kitűzött feladat végrehajtására és a japán hadseregnek az anyaországból még jelentékeny megerősítésekre van szüksége. Ez tudvalevőleg csak tengeri szállítás útján érhető el. Az anyaország mintegy 800—1000 kilométerre fekszik a kínai tengerparttól, tehát a csapatok behajó-zása, tengeri szállítása és kirakása legalább 4—5 napot vesz igénybe. 10,000 emberből álló gyaloghadosztály szállítására mintegy 20 hajó szükséges, amelyeket azonban ellenséges repülőök és tengeralattjáró hajók miatt még hadihajókkal is biztosítani kell. Ezekből az adatokból is kiténik, hogy a japán szárazföldi hadseregnek a megerősítése nem olyan egyszerű, sok időt vesz igénybe és az ellenség a csapatszállítást könnyen meggátolhatja.

Március óta a kínaiak ellenállása mind az északi fronton, mind a középén erősítéseik beérkezével állandóan növekedik, ennél fogva az egész hadszíntéren nagyobb harcok várhatók. A kínai haditerv valószínűleg abban összpontosul, hogy az eddigi fővárost, Pekinget visszahódítsa, erre vall a kínai főerők 1938 májusi csoportosítása is.

Jelentékeny erősítést nyert a kínai hadsereg a megkötött orosz szerződésben. Szovjetország kötelezte magát, hogy Kfínát főleg technikai anyagokkal, repülőgépekkel, tankokkal segíti, mint Spanyolországot. Nem valószínű, hogy Szovjetország távolkeleti hadserege által közvetlenül beavatkozzék a kínai—japán küzdelembé, pedig a Blücher marsall parancsnoksága alatt álló kelet-szibériai hadsereg legalább 500,000 emberből áll, technikailag igen jól fel van szerelve és az anyaországtól különösen műszaki tekintetben teljesen független. A kelet-szibériai határvonal, valamint az Oroszország által megszállott észak-kínai tartományok állandóan veszélyeztetik a japánok előnyomulási lehetőségét, különösen a hadsereg jobboldalát és hátsó összeköttetéseit. Oroszországon kívül még Angliának, Amerikának és Franciaországnak is van érdekeltsége Kínában, különösen a tengerparthoz közeleső részeken, ennél fogva ők sem nézhetik nyugodtan Japán térnyerését. Szovjet-Oroszország kétoldalú átkaroló támadással veszélyezteti a japánok kínai hadműveleteit.

Ha a japán-kínai háború csak erre a két államra korlátozódik is, még akkor is nagyon kérdéses a háború eredménye. Mindenesetre fontolóra kell vennünk, hogy egy majdnem 500 millió lakosságú országot nem egykönnyen lehet leigázni; ezt a történelem már többször is bebizonyította. Kína hódítói, a hunok és tatárok nyomtalanul eltűntek a kínai néptengerben és köztudomású, hogy a volt császári dinasztia is mongol eredetű. A háború még igen

hosszú ideig eltarthat és az idő határozottan a kínaiaknak fog kedvezni, annál inkább, mivel a japán csapatszállítás igen nehéz. Ha Japán eredményt érne is el Kínában, különösen a kínai ellentétek kihasználásával, igen könnyen megismétlődhetnek a történelemben az a folyamat, hogy az életerős, szívós, óriási kínai nép nyomtalanul eltüntetné és felszívná a kisszámú hódítót.

A háború tapasztalatai.

A távolkeleti bonyodalmakról és a japán-kínai háborúról eddig csak hézagos és sokszor ellentmondó hírlapi cikkek és haditudósítók jelentései állanak az oknyomozó és tárgyilagos hadtörténelem rendelkezésére, ennél fogva a háború ismertetését és különösen katonai jellemzését csak általános keretek között tarthattuk. Tény, hogy a japán-kínai háborúban a világnézeti harc kísérője a világbirodalmak érdekellentéteinek, azonban mégis sikerült az újabb világháborút elkerülni és a harcokat Kína területére korlátozni.

Ha a japán-kínai háború eddigi lefolyását figyelemmel kísérjük, feltűnhetik, hogy az egyes hadműveleti szakaszok és csaták teljesen különböző jellegűek voltak. A japánok északkínai előretörése például merőben különböző a hónapokig tartó nagy sanghai csatától.

A történelem újólag bebizonyította, hogy minden háborúban az erkölcsi fölény döntő. Ez a fölény domborította ki a japánok győzelmét, különösen a háború kezdetén. Észak-Kína meghódítása a japán hadműveleteket tekintve, csak gyarmati háború volt. A későbbi japán hadműveletek főleg Kína vérkeringésének főbb gócpontjai ellen irányultak, mert a vasutak, valamint a fontosabb városok és kikötők elfoglalása béníthatja csak meg Kína önálló állami életét. A háború kezdetén kis, gyorsan mozgó japán különítmények még túlerővel szemben is felvették a harcot és igyekeztek a főcsapat beérkeztéig minél nagyobb erőket magukra vonni.

Amint a szembenálló felek haderejének nagysága kiegyenlítődött, bekövetkezett az állóharcok ideje és ettől fogva a harcok jellege teljesen megváltozott.

A felsőbb vezetés kezdetben határozottan a japánokra nézve volt kedvező; a japán vezetés leküzdötte a nagy távolságokat, nehéz utánszállítási viszonyokat, az időjárás viszontagságait és főleg kezdetben sikerült az egymástól nagy távolságra lévő hadseregek működését a hadicél érdekében összhangba hozni. A kínai vezetés a szervezetlenség és a hadvezérek egyenetlensége miatt, főleg kezdetben, messze elmaradt a japán vezetés mögött, csak később, Cseng-Kai-Sek fellépése után változott meg és ettől fogva kezdődik a kínai hadsereg fokozott ellenállása, sőt ellentámadásba való bevetése.

A hadműveletek folyamán japán részről főleg az átkarolások működtek közre; ezek a tengeri szállítások igénybevételével sokszor mélyen az ellenség hátába is irányultak. Az északkínai hadműveletek csatáit az egymástól nagy távolságra előnyomuló japán oszlopok közötti együttműködés, a kölcsönös

támogatás mellett végrehajtott átkaroló hadműveletek döntötték el. Az átkarolás azonban soha sem vezetett a kínai haderő teljes bekerítéséhez és nagyobb hadseregecsoportok megsemmisítéséhez. A kínaiak valóban mesterei voltak a visszavonulásnak, mindig sikerült nekik a megsemmisítés elől a nyitvamaradt hézagon át visszavonulni. Eredményesen alkalmazták a japánok hátába irányított szabadcsapatokat; ezek a szabadcsapatok sok veszteséget és zavart okoztak a japánoknak. Cseng-Kai-sek marsall a sorkatonaság hiányait igyekezett a rögtönzött szabadcsapatok szervezésével és alkalmazásával pótolni.

*

1938 július 7-én este múlt egy éve annak, hogy a Peking melletti Lukocsonál eldőrdültek az első ágyúlövések. A tizenkéthavi japán-kínai háború mérlege a következő:

Japán lobogó leng ama tekintélyes terület fölött, amely magában foglalja Hopei, Kiangsu, Santung és Sansi tartományokat, négy további részeit, tíz nagyvárost, köztük Pekinget, Nankingot, Sanghait és Tiencsint, az északkínai gazdag szénbányákat, a világ harmadik legnagyobb széntelepét, Santung selyem- és ópiumtermelését, a belsőmongoliai gyapjútermelést és a sanghai gyapot- és selyemszövő malmokat; továbbá magában foglal 5600 kilométer vasúti hálózatot, 2000 kilométer tengerpartot.

A kínai kormány kezeiben van a többi tizennégy tartomány, összesen 1,680.000 négyzetkilométer területtel, tizenkét nagyváros, köztük Hankau, Kanton és Fucsau, 3250 kilométer vasúti hálózat, 2400 kilométer tengerpart, az egész kínai tea- és gyapottermelő vidék, Senszi tartomány szénbányái és a hunani antimon-telepek.

A japánok vesztesége félmillió főre (100.000 halott, 400.000 sebesült), a kínaiaké ennek három-négyszeresére becsülhető. Japán egymillió katonát tart fegyverben Kínában és további 300.000 katonát Mandzsúriában, a szovjethatáron.

Japán még nem közölte háborús céljait, ennél fogva egyelőre nem állapítható meg, milyen eredményeket vár a hadjáratától. Kínára nézve belpolitikai szempontból korszakos fordulatot jelentett a háború; a japán támadás ugyanis elseperte a párt viszály okát és az egymással versenyző kormányokat, így helyreállította az egy emberöltő óta elveszített nemzeti egységét.

A nyár folyamán tovább folyt a japán-kínai háború. A hadjárat céljai, a még várható események, jellegzetességüknél és érdekességüknél fogva, joggal tarthatnak számot arra, hogy továbbra is élénk figyelemmel kísérjük a nagy mérkőzést.

A SPANYOL POLGÁRHÁBORÚ.

A SPANYOL POLGÁRHÁBORÚ.

Az 1936 július 17-én kitört és azóta mindkét részről páratlan szívóssággal folyó spanyol polgárháború nemcsak Spanyolország belügye. A súlyos világnézeti ellentétek miatt ez a testvérháború állandóan veszélyezteti Európa békéjét. A világháború előtt a Balkán volt földrészünk tűzfészke; 1936 óta Spanyolország a tűzfészek. Úgy látszik, mintha a véres testvérháború elérkezett volna arra a pontra, hogy a művelt Európának érvényesíteni kellene befolyását az emberi kultúra és a keresztény hit érdekében a polgárháború mielőbbi befejezéséért, ennek szükségét még a július és augusztus havi harctéri események is megerősítik. Ez még annyival is inkább szükséges, nehogy a Spanyolországban szembenálló súlyos világnézeti ellentétek átcsapjanak Európa többi országaira is, mert ebben az esetben csak egy szikrának kell kipattannia, hogy újból lángba boruljon a világ, mint 1914-ben.

Spanyolország földrajza és hadserege.

Az ország katonaföldrajzi helyzete kedvező; a mindenoldalról tengerrel zárt félszigetet a Pirenei-hegység természetes határvonala választja el Franciaországtól. A Földközi-tenger bejáratát, az angol kézben levő Gibraltár-erőd zárja el. A spanyol Marokkóval határos Tanger — a gibraltári tengerszoros afrikai partján — nemzetközi igazgatás alatt álló semleges terület.

Az ország területe 503,000 km², lélekszáma 24.242,000, egy km²-re 48,2 lélek esik. Határainak hossza 1664 km, tengerpartja 3144 km; vasútvonalainak hossza 15.895 km, 10 szárazföldi és 329 tengeri rádióállomása van. Kiviteli cikkek: narancs, bor, gyümölcs, olívaolaj, szardínia. A Baleárok területe 5014 km², lélekszáma 365,500, egy km²-re 73 lélek esik. A Kanári-szigetek területe 7273 km², lélekszáma 555,128, egy km²-re 77 lélek esik.

A spanyol hadsereg a polgárháború kitörésekor általános védkötelezettséggel kiegészülő kerethadsereg volt. A szolgálati kötelezettség a 21. életévtől a 40. életévig tartott. A tényleges szolgálat tartama 1 év volt, a rendelkezési állományban 5; az első és második tartalékban 6—8 évig szolgált a hadköteles. A kiképzésre bevonuló újoncok 1000—5000 peseta lefizetése ellenében azt a kedvezményt nyerhették, hogy csak 6 hónapot voltak kötelesek ténylegesen szolgálni; 1932-ben 15,485 ilyen megváltás történt. A katonai szolgálat Marokkóban is kötelező volt. Az évi újonclétszámnak csak egy részét hívták

be tényleges szolgálatra, a fennmaradó része — a rendelkezésre álló költség-fedezethez képest — négyheti szükségyszerű kiképzésben részesült. A marokkói haderő kiegészítésére és az anyaország haderejének keretéül önkéntes jelentkezőket fogadtak fel; ezeknek létszáma 1932-ben 25,099 volt. A haderő ügyeit békében a hadügyminiszter intézte, tanácsadó szervként a legfelsőbb haditanács volt mellé rendelve.

Létszám 1934-ben: 7255 tiszt, 3728 altiszt és 102,763 fő volt. Az 1934. évi újonclétszám az anyaország hadereje számára 66,500 fő, a marokkói hadsereg számára 13,750 fő volt. A haderő teljes létszáma 1935-re a marokkói hadsereg beszámításával 145,000 fő, kiképzett tartalék 1.800,000 fő volt.

Az ország területe 7 hadosztály körletre volt felosztva: 1. Madrid, 2. Sevilla, 3. Valencia, 4. Barcelona, 5. Saragossa, 6. Burgos, 7. Valladolid, 8. La Coruna. A Baléari-szigetek külön katonai parancsnoksága Palma di Majorcán, a Kanári-szigetek külön katonai parancsnoksága Santa Cruz-ban állomásozott. A szárazföldi hadsereg a következő magasabb kötelékekből állt: 8 gyaloghadosztály à 2 gyalogdandár, 1 tüzérdandár, 1 lovasszázad, 1 kerékpáros szakasz, 1 utászszázalaj, 1 híradóosztály és 1 repülőszázad, 1 lovashadosztály à 3 lovasdandár, 2 önálló hegyi dandár.

Az 1934 július 19-én kiadott kormányrendelet értelmében a katonai és polgári légi ügyeket a légügyi vezérigazgató intézte, aki csak a minisztertanácsnak volt felelős.

A szárazföldi hadsereghez voltak beosztva következő légi alakulatok: 1. repülőezred Madrid, 2. repülőezred Sevilla, 3. repülőezred Barcelona-Logrono. A haditengerészethez volt beosztva 1 osztály. Marokkó: 1 felderítő század; Rio de Oro: 1 felderítő század. Összesen kb. 500 repülőgép.

A haditengerészet állománya: 1 korszerű és 1 elavult nehéz cirkáló, 1 repülőgépanyahajó, 5 könnyű cirkáló, 7 korszerű flotillavezető, 3 új torpedóromboló, 13 búvárszázad, 12 torpedónaszád, 14 ágyúnaszád. Össztonna-űrtartalom 106,151 tonna. Épülőfélben volt 2 nehéz cirkáló, 7 torpedóromboló.

A spanyol polgárháború előzményei.

Spanyolország az újkorban, vesztett háborúk után, trónutódlások viszályai és államformák változásai közepette gyakran vált forradalmak színterévé. Az utóbbi időben, a monarchia bukása után és az ezt követő öt éven belül többször is ismétlődtek a véres zavarok.

A spanyol polgárháborút a spanyol katonapárt, illetve hadsereg, a tisztikar tekintélyének védelme céljából felkelés alakjában robbantotta ki, hogy megelőzze az ország belső állapotainak baloldalra terelődését és a bolsevista diktatúra uralomrajutását. A tervezett időnél hetekkel előbb kirobbant nemzeti felkelés csak néhány nappal tudta megelőzni a bolsevista forradalmat, amely felfegyverzett milíciájára támaszkodva, a baloldali polgári és demokrata

kormány gyengeségét kihasználva, készen állott, hogy Spanyolországot a Szovjetunió karjaiba hajtsa.

Franco már a felkelés harmadik napján nem a baloldal felé engedékeny Quiroga kormánnyal állott szemben, hanem az ugyanaznap harmadszor átalakított Giral kormánnyal, melynek cégére alatt kezdetét vehette a komintern által évekkel előbb megalapozott bolsevista uralom.

A tekintélyért és fegyelemért küzdő katonapárt a merően ellentétes célkitűzésű baloldali szélsőségekkel, a hazafiasság a nemzetköziséggel, a vallás a vallásgyűlölettel, a kultúra a rombolással, a becsület a becstelenséggel ütközött egymásba minden átmenet nélkül, harcra készen.

Primo de Rivera.

Ez idézte elő azt a szörnyű belső robbanást, amelynek visszhangja az egész világ érdeklődését és beavatkozását vonta maga után, utóregzései pedig még sokáig nem fognak lecsillapodni.

A kedvezőtlen birtokmegosztási viszonyok és általában a vagyonmegosztás aránytalansága, a szociális problémák megoldatlansága, sőt elhanyagolása a vagyonos osztály és a klérus, valamint a munkás, de főleg a földművesosztály közé meredek, alig áthidalható, mély szakadékot vágott. A jobb- és középpártok uralmát az 1934 októberében kitört véres zavargások tették emlékeztessé; ezek során különösen Barcelona és az asturiai bányavidékek lakói ontották véréket az egymással szembe fordított tusában.

1936 február hó 16-án és március hó 1-én új választások voltak Spanyol-

országban, amelyek a jobb- és középpártok tetemes veszteségét eredményezték; ezek csak 208 mandátumot szereztek, így 150 mandátum veszteséget szenvedtek, míg a balpártok eddigi 98 mandátumukat 265-re vagyis a többségre szaporították. A választás a spanyol politika váratlan fordulatával végződött, amelyre sem a köztársasági elnök, sem Azana, az akkori kormány elnöke, nem számított, bár Azana, mint a bal középpárt híve, maga kötött választási paktumot a szélsőséges elemekkel.

A választások eredményét a baloldali pártok egységes listán való indulása, valamint az a körülmény döntötte el, hogy a szindikalisták, akik eddig elvileg a parlamenten kívüli harc álláspontján állottak, vezetőik utasítására a választáson szintén résztvettek.

Az akkori spanyol politikai és diplomáciai körökben általánosan elterjedt felfogás volt, hogy Moszkva nagy szerepet játszott a választások előkészítésében és hogy erre a célra nemcsak agitátorokat küldött Spanyolországba, hanem nagyobb összegeket is áldozott. Hzt megerősíteni látszott az a hír, hogy a spanyol kormány rövid időn belül felveszi a diplomáciai összeköttetést Oroszországgal; ez később be is következett. A választás eredményében rejlett tehát a testvérháború csírája.

Már a választásokat megelőző időkben is mindjobban kidomborodott egyes kormánytényezők rokonszenve a hadseregellenes baloldali pártok iránt. 1936 januárjában megkezdődött fontos katonai állások betöltése oly érzelmű tisztekkel, akik baloldali rokonszenvükről ismeretesek voltak. Saragossában és Madridban politikai jellegű összejöveteleken való részvétel címén több tisztet nyugdíjaztak és áthelyeztek. Márciusban sor került Franco tábornokra, a nemzeti felkelés hőisére is; felmentették vezérkarfőnöki tisztsége alól és a Kanári-szigetekre helyezték parancsnokul, hogy felváltsa az alig két hónappal azelőtt odahelyezett Fanjul tábornokot.

1936 áprilisától kezdve a politikai szempontok mindjobban érvényesültek a katonai természetű kérdésekben is. Két irányzat került szembe egymással. A hadügyminiszter támogatásával maga a tisztikar küzdött tekintélyének fenntartásáért és a fegyelem megszilárdításáért, míg a szélsőséges pártok, amelyeknek támogatására a kormány rá volt utalva, arra törekedtek, hogy különféle fegyelembontó intézkedésekkel a hadsereg ellenállóerejét megtöriék, a várható bolsevista megmozdulás esetére. A szélsőséges pártok nyomása alatt a kormány az 1934. évi októberi lázadásban való részvétel miatt elítélt tiszteket és altiszteket visszavette a hadsereg és tengerészet soraiba és a hadianyaggyárok politikától eltiltott munkásainak a politikai mozgalmakban való részvételt engedélyezte. A kormány, a tisztikar érdekei ellen életbeléptetett intézkedései mellett is igyekezett a tisztikarral összhangot teremteni. Azana kormány elnök ígéretével szemben, hogy nem fogja túrni a tisztikar tekintélyének aláásását és a hadsereg fegyelmének lezüllesztését, a tisztikar kötelezte magát, hogy nem fog a kormány ellen fellépni.

Ennélfogva nyilvánvaló, hogy Azana miniszterelnök békítési kísérlete

nélkülözött az őszinteséget és a komoly alapot, mint ahogy a tisztikar sem tekintette hatásosnak. Április közepén a politikai jobboldal által felidézett zavargások folyamán, a bal szélsőséges elemek nyomására, ismét kezdetét vette magasabb rangú tisztek nyugdíjazása, sőt letartóztatása; ennek azonban nem mindenütt volt meg a foganatja. Bgyes nyugdíjazott tisztek egyszerűen nem hagyták el helyüket, de volt példa arra is, hogy nyugdíjazott ezredparancsnok heteken át tovább vezette ezredét, a kormány pedig nem mert az utód kinevezését erőszakolni.

Április 24-én, a köztársaság kikiáltásának évfordulóján a nagy katonai felvonulással egybekapcsolt ünnepség is botrányba fulladt. A katonáknak és

Mola tábornok szemléje az újoncok felett.

csendőröknek a baloldali részéről történt nyilvános szidalmazása lövöldözéssé fajult. A díszelgés megakadt, két halott és 20 sebesült volt az ünnepség végeredménye. A halott csendőrtiszt temetése másnap megint véres zavargások oka lett. A hadsereg elleni izgatások miatt elkecseregett tisztek másnap a kijelölt mellékutcák helyett a főútvonalakon kísérték halott bajtársukat a temetőbe és a menethez számos olyan tiszt is csatlakozott, akiknek parancsuk volt, hogy a délután folyamán a laktanyákban tartózkodjanak. Így a gyászkíséret jobboldali tüntetéssé fajult. Állítólag kommunisták lőttek rá a menetre egy épülőfélben lévő házból, mire újra általános lövöldözés kezdődött, amelynek folyamán a magyar követséget is érte néhány lövés. Ismét 10 halott volt és kb. 40 sebesült.

Az események következményeként három csendőrezredet nyugdíjaztak és kb. 80 tisztet letartóztattak. Két nap alatt törvényt hoztak, mely szerint a nyugdíjas tiszteket nyugdíjigényük elvesztésére ítélik, ha a törvény életbelépésének napjától titkos egyesületek tagjai maradnak, vagy ilyenekbe belépnek.

A kormány hadseregbomlasztó tevékenységével és általában a spanyol forradalmasító folyamat menetével a komintern spanyolországi kiküldöttei nem voltak megelégedve; keveselték az addig elért eredményeket. Pesszimiztikus tájékoztatást küldtek Moszkvába a forradalmi tömegekről és irányítóikról. Megállapították ebben a jelentésükben, hogy az utca forradalmasításától semmit sem lehet várni, a hadsereg lezüllesztése terén semmi gyakorlati tevékenység nem történt. A jelentés szerint a spanyol szocialisták elkövették azt a hibát, hogy a katonaságot kezdték fenyegetni, sőt elkezdték üldözni és megtámadni; e miatt a hadsereg, ha nem is hazafias érzésből, de önfenntartási ösztönből kénytelen lesz csoportosulni és felkészülni mindenféle kommunista kísérlet ellen. A jelentés végül megemlíti, illetve megállapítja, hogy sem a spanyol szocialisták, sem a kommunisták nem tudták a katonaság fegyelmét meglazítani.

A tájékoztató egyéb részleteiből, de már az itt felsoroltakból is kitűnt, hogy a komintern Spanyolország bolsevizálására alapos munkát végzett, nemcsak szervező, hanem ellenőrző tevékenységet is fejtett ki. A jelentés, amelyről a spanyol munkástömegeken kívül elsősorban ezek vezetői szereztek tudomást, mély benyomást keltett bennük. Hnnek nyomán Largo Caballero, szélső baloldali szocialista vezér, későbbi miniszterelnök, aki az 1935. év nagyobbik részét börtönben töltötte, elhatározta, hogy a forradalmi tevékenység fellendítésére mindenre kiterjedő utasítást intéz a baloldali szélsőségekhez.

Természetes, hogy a hadsereg is tájékozva volt a vörös arcvonal mozgalmairól és teljes erejéből készült megmenteni a nemzeti Spanyolországot. Már csak hetek kérdése volt tehát, hogy mindkét fél — tisztában lévén a másik fél törekvéseivel — felkészüljön a könyörtelen leszámolásra és minden erő összpontosításával megszervezze a hatalom erőszakos megszerzésére irányuló rohamát.

Közvetlenül a polgárháború kitörése előtt a nemzeti Spanyolország megmentéséért szervezkedő katonapárttal párhuzamosan Sotelo Calvo újságíró és monarchista vezér vezetése mellett a polgári jobboldal is szervezkedéshez látott, mert felismerte a helyzet nehézségét és azt, hogy a cselekvés tovább halasztást nem tűr. Ez az újságíró a navarrai Karlistáknak kb. 20,000 főnyi reketésére és Antonio Primo de Rivera fasiszta pártjának kb. 200,000 falangistájára támaszkodva megteremtette az összekötötést a 46 éves Franco hadosztálytábornokkal, aki már a rifkabilok elleni harcokban is igen kitűnő tisztnek bizonyult és mint említettük, még márciusban a Kanári-szigeteken kapott beosztást, ahol vajmi keveset árthatott a balpártiak tevékenységének. Időközben letartóztatták Lopez Ochoa tábornokot, az 1934. évi asturiai

kommunista forrongás leverőjét, ami a hadseregben megérlelte a szervezkedési ütem fokozását. A felkelést, amelyben az 1932. évi sikertelen sevillai felkelés óta Portugáliába száműzött Sanjurjo tábornoknak vezető szerepet juttattak, egyesek szerint augusztusra, mások szerint még későbbi időre tervezték.

Néhány belpolitikailag nyugtalan nap után 1936 július 13—14-re virradó éjjel Sotelo Calvo monarchista vezért és a felkelés polgári fejét rendőrtisztviselők megölték és a következő napokon a kormány Calvo számtalan hívét letartóztatta.

Cabanellas, a burgosi kormány miniszterelnöke.

A történetek a jobboldali elemeket annyira elkésérették, hogy tartani kellett helyi lázongások kitörésétől és így a felkelésre szervezett erők szétforgácsolódásától is, ami a sikert eleve veszélyeztette volna. Tisztán látszott tehát, hogy nincs veszíteni való idő. Sanjurjo tábornok megadta a felkelésre a parancsot, maga repülőgépen igyekezett Portugáliából hazájába, azonban gépével lezuhant és szörnyethalt.

Franco tábornok, aki a katonai műveletek vezetőjeként volt kijelölve, még ezt megelőzőleg spanyol Marokkóba repült, hogy a szervezést kiegészítse, a csapatokat készenlébbe helyezze, a partok védelméről gondoskodjék, ártalmatlanná tegye a semleges Tangert és előkészületeket tegyen a csapatoknak

az anyaországba való átszállítására és Cadixban való biztos kirakására. Miután gondoskodott a francia Marokkóból várható behatás elhárításáról is, július 17-én kitört a felkelés a Kanári-szigeteken és spanyol Marokkóban. 18-án indultak az anyaországba a készenlétbe helyezett csapatok első lépcsői, amelyeket 19-én raktak ki Cadixban, ahol José Lopez Pinto tábornok, a felkelés ottani vezetője fogadta őket.

Franco tábornoknak Queipo de L-lano tábornokhoz, az andalusiai csapatok Sevillában székelő parancsnokához küldött távirata, amely szerint a dicsőséges spanyol hadsereg íelett a parancsnokságot átveszi, volt a íelkelés kezdete a jel a spanyol anyaföldön; július 21-én már maga Franco tábornok is Cadixba érkezett.

A felkelést követő események bizonyítják, hogy a spanyol kormány általán nem volt tájékozva a felkelésről. A felkelés eseményeit kezdetben titkolni igyekezett a nyilvánosság előtt és az volt legfőbb gondja, hogy a hozzá hű flotta- és repülőerők felhasználásával megakadályozza a marokkói csapatok átszállítását az anyaországba. A kormány a felkelés hírére 48 óráig tartó minisztertanács után július 18-ra forduló éjjel lemondott.

Martinez Bafrio, az új miniszterelnök még azt hitte, hogy Franco tábornok vállalkozása csak elszigetelt jelenség s így kormányának hadügyi tárcáját a Francóék által az északspanyolországi felkelés vezetésével megbízott Mola tábornoknak ajánlotta fel, sőt kísérleteket tett arra is, hogy Queipo de Illanó tábornokkal, a sevillai nemzeti erők parancsnokával az érintkezést felvegye. A kormány csak idők múltán ismerte fel a felkelés terjedelmét, akkor, amikor már minden nagyobb helyőrségben érezte hatását. Sajnos, sok helyen, részben a tisztikar tájékozatlansága, részben az elszántság hiányában a felkelés kudarcba fulladt, másutt azonban, mint Oviédóban és a világhírűvé vált toledói Alcazarban a kormány erőitől körülzártan is tudták tartam' magukat elszánt, kicsiny szigetek.

A spanyol polgárháború belpolitikai és nemzetközi eseményei.

Mielőtt a spanyol testvérháború lefolyását katonai szempontból tárgyalnánk, röviden kiterjeszkedünk a háború belpolitikai és nemzetközi eseményeire, mert ezeknek ismerete a háború lefolyásának megértésére okvetlenül szükségesnek mutatkozik:

Végérvényes mérleget a babomról csak abban, a vonatkozásban, készíthetünk, hogy a világnézeti eszmék harca immár a spanyol felek célkitűzéseire zsugorodott össze, amely mögött nagy erővel és szívóssággal indult meg a külső államok harca hatalmi kérdéseik eldöntésére. A szembenálló felek harcát a beavatkozni nem akaró hatalmak is irányították, éppen örökös beavatkozásukkal.

Amíg Franco tábornok uralmi rendszere a nemzeti eszme, a kultúra és a

hagyományok megbecsülése és a vallás tiszteletben tartása eszközeivel az általa meghódított területeken biztonságos belállapotokat teremtett és minden gyűlöletét, szigorát és fegyverét egyedül a bolsevizmus kiirtására fordította, addig a kormány oldalán még el nem fojtott bolsevizmus és anarchizmus a nemzetiek által védett eszmények kiirtására törekedett és ez a vagyon, közbiztonság, valamint a közigazgatás és közéletteljes teljes felborulását idézte elő.

A kormány tevékenységén mint vezérfonál húzódott végig a szélsőséges irányzatú pártok tömegével való küzdelem és a Kataloniával való összhang

Milicisták Huesca előtt.

fenntarthatása, ami a polgárháborúnak, a szélsőséges irányzatba átcsapott népfront részéről történő sikeres befejezését biztosíthatta.

Vörös oldalon a mindjobban balra törő politikai irányzat már 1936 szeptemberben, az eddiginél is szélsőbb felfogású kormányt igényelt és így e hó 4-én Ivargo Caballero, a szélsőbaloldali szocialista állott az újból rekonstruált kormány élére; ez egyben Azana elnök szavának és befolyásának elerőtlenedését is jelentette.

A belső rend rövidesen felborult, a kommunisták és anarchisták érvényesülése elé a kormány nem tudott akadályt állítani. A gyanúsítható nemzeti vagy csak polgári érzelmű polgárok ezrével kerültek bitófára. A katolikus

papság, szerzetesek és szerzetesnők válogatott kínhalállal múltak ki vagy elevenen égtek meg felgyújtott kolostoraik falain belül, évszázados, világhírű műkincsek váltak lángok martalékaivá.

Az ana köztársasági elnök a felkelésnek Madrid irányába történt sikeres terjeszkedése miatt már 1936. október 18-án Barcelonába tette át székhelyét. Az akkor már két kommunistát és négy anarchistát magában foglaló kormány november vége felé követte az államelnök példáját és végképpen Valenciában telepedett meg. Madridban az elmenekült kormány helyett nemzetvédelmi bizottság maradt, az azóta híressé vált Miaja tábornok elnöklétével.

A zavarra és az egység szétesésére, de másrészt egyes tartományok elszántságára és szívósságára mutatott, hogy október 26-án negyedik kormány is alakult a vörös spanyol területen. A madridi, barcelonai és bilbaói kormányok mellé Joachim Ascaso elnöklété alatt hét tagból álló kormány alakult nemzetvédelmi kormányzótanács címen Aragónia tartomány anarchistáiból Bujalaroz székhellyel; ez függetlennek tekintette magát Madridtól és Barcelonától, önállóan akart harcolni a nemzetiek ellen. Ezt a kormányzótanácsot azonban később leszerelték.

A Katalonia függetlenítésére irányuló törekvések november és december hónapokban már különböző autonóm intézkedésekben is kifejezésre jutottak, ezeknek mozgatója Antonov Avszenko varsói orosz nagykövet volt. Önálló katalán külügyminisztériumot létesítettek Closas Rafael vezetésével, egyben megkezdték a katalán diplomáciai testület megszervezését. Az önálló katalán hadsereg megalakítására a kormány hivatalos közlönyében rendelet jelent meg, amely szerint kilenc gyalogezredet, három tüzérezredet és három műszaki osztagot fognak egyelőre felállítani.

A valenciai kormány az önállósítási törekvésekkel szemben tehetetlen volt; a katalán kívánságokhoz hozzájárult, nehogy a vörös egységet a nehéz helyzetben megbontsa.

A nemzetieknek Madrid előtt bekövetkezett és 1936 decemberben már véglegesnek mutatkozó kudarca a vörös oldalra mindjobban beszívargó külföldi támogatás mellett a vörös kormányt arra indította, hogy közben megszervezett, kiképzett és korszerűen felszerelt seregét a benemavatkozásért dolgozó külső államok egyengető törekvései mellett is teljes létszámban megtarthassa. Tehát nehogy egyes hatalmak javaslatai alapján, a nemzetközi benemavatkozási bizottság közbejöttével, eltávolítsák a küzdő felek oldalára állott idegeneket, a valenciai kormány már 1937 január hó végén megkezdte a zászói alatt küzdő idegenek állampolgárosítását. A létszám emelésére és elszánt harcosok biztosítása céljából a Cortez január 14-én jóváhagyta azt az amnesztiarendeletet, mely kb. 18,000 politikai és közönséges büntetett bocsátott szabadon a börtönökből a hadseregbe történő besorozás céljából, egyúttal az 1936 július hó 15-e előtt elítélt politikai foglyokat szabadon bocsátották.

Az egymással szemben álló kommunista és anarchista front ilyen módon

az eddiginél is jobban megerősödött, úgyhogy február elején a közöttük fennállott ellentétek máris véres összeütközésekre vezettek. A közigazgatás terén ebben az időben a vörös kormány területén már anarchikus állapotok voltak; ennek egyik következménye volt, hogy február 3-án Barcelonában összekülvést lepleztek le, amely a valenciai kormány elmozdítására irányult.

A vörös oldalon bevezetendő politikai rendszer tekintetében március hónapban némi változás jelei mutatkoztak. Angol és francia nyomásra,

Largo Caballero köztársasági spanyol miniszterelnök.

Moszkva utasítása alapján a balszélső szocialisták és kommunisták demokrata köztársaság megalakításának lehetőségével is megelégedtek volna és ebből a célból a köztársaságiak mellé állottak. Az anarchisták így elszigetelődve magukra maradtak. A Szovjet látta, hogy a francia és angol felfogás a spanyol kommunizmus kérdésében egyéb megoldást nem engedett meg, másrészt számot vetett az utóbbi időben eredményes nemzeti támadással, amely a nemzeteket végső győzelmi esélyeikben erősítette meg.

A katalán kormány 1937 március 26-án lemondott, egyrészt mert nem akarta a balszélső pártok által sürgetett, az új és kiképzetlen katalán miliciá-

val végrehajtandó támadás eredményéért a kockázatot vállalni, másrészt a mindjobban mutatkozó súlyos élelmiszerínséggel a rendetlen közállapotok miatt nem tudott megküzdni. Az új kormány ismét javarészt szélsőbaloldali csoportok képviselőiből alakult.

Április és május hónapokban a vörös területek belpolitikai helyzetét főleg azok a végnélküli küzdelmek jellemezték, amelyeket a szocialisták és kommunisták az anarchisták ellen folytattak. Barcelonában május 4—7 között ismét anarchista zendülésre került a sor: a Companys kormány megbuktatására Katalonia minden részéből fegyveres anarchista csapatok vonultak Barcelona ellen, sőt az egyes frontrészekben harcoló anarchisták is otthagyták állásaikat, hogy a nemzeti csapatok helyett most már a katalán köztársaságiak ellen harcoljanak. A felvonultatott köztársasági csapatokkal és megegyezést célzó alkudozásokkal csak részben sikerült az anarchista megmozdulást elnémitani, mert májusban a nyílt ellenszegülés helyébe már anarchista merényletek léptek.

Május 18-án következett be a valenciai kormány elnökének, Largo Caballerónak rég várt lemondása. Közvetlen sürgető oka a lemondásnak a Kataioniában lezajlott anarchista zavargás volt, de már világosan látszott, hogy a Caballero-féle rendszerrel nem lehetett eredményt elérni, mert a pártok, jóllehet a kormányban is képviselve voltak, folytonos erőszakoskodásaikkal és sokszor végzetes széthúzásukkal a kormány tevékenységét teljesen megbénították. Az új kormány elnöke lett, Negrin, mérsékelt szocialista, volt pénzügyminiszter; miniszterei nagyrészt Prieto jobboldali szocialista vezér és Azana köztársasági elnök híveiből toborzódtak, tehát az új kormány Largo Caballero kormányánál lényegesen mérsékeltőbb volt. Az új kormányban az anarchisták már nem kaptak tárcát. Kétségtelenül az ebből eredő elégedetlenség következménye volt a június 6-án Almeriában kitört újabb anarchista felkelés a valenciai új kormány ellen, amely azonban odairányított csapatokkal a felkelést sikeresen leverte.

A nemzeti Spanyolország az államalakulat jellegét a polgárháború harmadik hónapjában, vagyis 1936 szeptember 30-án nyerte el Franco tábornoknak államfővé való kikiáltása napján, ami egyben a harc kérlelhetetlen folytatását is jelentette. A felkelés eredményes továbbvitele szempontjából a közigazgatás, közéletelmzés és belrend fenntartásán kívül következő fontos problémák megoldása hárult rá: Spanyol-Marokkó megtartása a nemzeti felkelés szolgálatában, a baszk nemzetiekkel való megegyezés, egységes nemzeti politikai párt megteremtése, a király kérdéssel kapcsolatosan felmerülő kérdések tisztázása, végül a balszélső politikai mozgalmak megfigyelése és elfojtása.

Az arab kérdésben Franco tábornok, még mint a spanyol nemzeti erők főparancsnoka tett az arabok és mórok önállóságát érintő engedményeket és hamarosan szabadlábra helyezését rendelte el Abd El Alek Tores arab nemzeti vezérnek, hogy ezzel ellensúlyozza a francia Marokko területéről szított elégedetlenséget.

A felkelés terjeszkedésének első komolyabb sikerei is a marokkói csapatokhoz fűződtek s így a nemzeti spanyol kormánynak elsőrendű érdeke volt minden téren kielégíteni spanyol Marokko lakosságát, amelynek elszántságára alapozta a felkelés sikerét.

Az egységes nemzeti Spanyolország mielőbbi megteremtésére, vagyis a győzelemre való törekvés több ízben vezetett tárgyalásokhoz a baszk nacionalistákkal, ezek azonban eredményt soha nem hoztak. Az első egyezkedéseket Mola tábornok, az északi nemzeti erők volt főparancsnoka kezdeményezte még

Franco tábornok.

1936 augusztus és szeptember hónapokban. A nemzeti tárgyalási alap: a baszk önállóság teljes és feltétel nélküli feladása volt. Mola tárgyalásai a madridi kormány befolyása és ellenőrzése alatt álló baszk kormánnyal nem vezettek eredményre.

A baszk kormány Irun és San Sebastian bevétele után is hajthatatlan maradt, bár a nemzetiek már megindultak Bilbao elfoglalására is; ez a támadás azonban hamar elakadt.

Az 1937 március hó 8—20 között Guadalajara ellen intézett sikertelen nemzeti offenzíva után még kevésbé sikerült Francoéknak a baszkokkal sikeres tárgyalásokat folytatni, mígnem a Bilbao ellen indított újabb és sike-

res nemzeti támadás a baszk vezetőket készítette újabb tárgyalások kezdeményezésére. Egyrészt a Bilbao biztos bevételébe vetett nemzeti bizakodás, másrészt utolsó pillanatban a baszk részen beérkezett igen tetemes angol élelmiszer-támogatás a tárgyalások komoly megkezdését újra megíúsította.

A nemzeti Spanyolország belpolitikai életét a politikai pártok egyetlensége és torzsalkodása erősen háborította kezdettől fogva s ez nemcsak a végső győzelmet késleltette, hanem az elért sikereket is meglehetősen elértéktelenítette.

Oviedo pusztulása.

A pártküzdelmek középpontjában kezdettől fogva a két legszámottevőbb spanyol nemzeti párt, a karlisták és falanxisták állottak. Az előbbieknél vezérét, Fal Condet Franco tábornok még a felkelés kezdetén száműzte; ő Portugáliába menekült, de pártjának szellemi vezetését külföldről is megtartotta. A pártok fegyveres alakulatait Franco tábornok részben politikai egyensúlyozatlanságuk, részben kiképzetlenségük miatt nem tudta kezdetben a felkelés szolgálatába állítani, ami ezekben Franco tábornok iránt bizalmatlanságot eredményezett. Franco tábornok, hogy a pártok érvényesülését megszüntesse, 1937 április hó 20-án államfői minőségben rendeletet bocsátott ki, amelyben a karlista és falanxista pártok összeolvadása, illetőleg a többi jobboldali pártok feloszlata tárgyában intézkedett.

A párt vezére maga Franco lett és ügyeit egy titkárság, az úgynevezett Junta Política irányította. A junta tagjainak felét a pártvezér nevezte ki, a másik felét pedig a falanxista és karlista szervezetek delegálták.

Hedilla, a falanx vezetője, hamarosan elismerte Franco pártalakítási rendeletét anélkül, hogy előzőleg e tekintetben megegyezett volna Fal Conde-vel. A politikai pártok egységesítésére kiadott rendelet megjelenése után három héttel, május n-én a falanx addigi vezérét, Don Manuel Hedillát Franco tábornok megfosztotta tisztjétől. Hedilla, aki Madridban rekedt feleségét egyes baloldali politikusok, nevezetesen Miguel Maura közreműködésé-

Lerida pusztulása.

vei szerette volna kiszabadítani, úgy látszik, ezt az ugyancsak magánjellegű ügyet összekapcsolta egy politikai jellegű akcióval, amelynek célja lett volna a valenciai népfront mérsékeltebb elemeivel, különösen Prietóval esetleges békés megegyezés érdekében érintkezési pontokat keresni. Franco, aki Hedillának Miguel Maurával Biarritzban folytatott megbeszéléseiről csak késve, Hedilla nevének kiszabadítása után értesült, Hedillát annak Salamancába való visszatérése után magához hívatta. A rendőröket Hedilla lakásán lövésekkel fogadták és egyiket meg is ölték. A lakásba erőszakkal behatolt rendőrség 30 falanxista vezetőt talált együtt titkos gyűlésen. Kihallgatásuk alkalmával kitudódott, hogy a tanácskozásokon Franco elleni akció megindításáról volt szó, amelynek célja a vörösökkel való békés megegyezés lett volna. Franco

tábornok Hedillát száműzte; az összeesküvésben résztvett többszáz párttag életével fizetett az idejében leleplezett összeesküvéért.

A pártpolitikán kívül a trónrestauráció kérdése is foglalkoztatta a pártokat. Már 1937 februárban különböző jelek arra mutattak, hogy Alfonz király visszatérésének kérdése bizonyos időszerűséggel bírt. Alfonz királynak Malaga bevételéhez küldött gratulációjára Franco tábornok különös melegséggel válaszolt. Viktoria királyné állítólag kibékült Alfonzsal, újra használni kezdték a nemzeti Himnuszt, amely tulajdonképpen a Marcha Reállal azonos.

Franco tábornoknak mindvégig sikerült a nemzeti Spanyolország beállapotát megrázkódtatásoktól megóvni, határozottan rendes államszervezetet létesíteni, amely az arcvonal mögött minden tekintetben normális államélet képét mutatja. A közigazgatást, az adók pontos behajtása mellett, munka és rend, a gazdasági életet meglepő olcsóság jellemzi. Franco tábornokot igazolja egyébként a külföld is, a nemzetiek pénzegységének jóval a vörös pezetán felül álló értékelésével is.

A benemavatkozás és a nemzetközi ellenőrzés kérdése.

A napisajtóból ismerjük azt a tényt, hogy a polgárháború kitörése rövid időn belül maga után vonta a külső államok állásfoglalását és csoportosulását egyik vagy másik küzdőfél mögött. A spanyol polgárháború nemcsak mint esemény állt az európai politika középpontjában, hanem minden állam politikai számvetésében mint fontos tényező szerepelt.

A külső államok állásfoglalása mindjobban fokozódó ellentéteket vetett fel a nagyhatalmak csoportjai között, amelyeknek levezetésére és egyensúlyban tartására a polgárháború harmadik hónapjában London székhellyel megalakult a «Benemavatkozási bizottság»; ez ugyan csak a spanyol ügygel foglalkozott, de a színe előtt lefolyt politikai csaták iránya a spanyol ügyön át a nemzetközi politikához vezetett, ahol megvoltak az ismert, igazi ellentétek és a világ féktelen fegyverkezésének okai is.

Angliát különösen az érintette, hogy 1937 januárban a francia sajtó lármát ütött olyan hírek alapján, miszerint német csapatok szállottak partra spanyol Marokkóban, hogy a melillai vasbányát német mérnökök és munkások vették birtokba és a németek Ceutát megerősítik. Az irányzatos hamis híreket a franciák és nyomukban az angolok is elhitték, s a francia közvélemény különösen készséggel adott hitelt a híreknek. A francia Marokkóban lévő csapatokat felriasztották, a szabadságon lévő tisztek repülőgépeken vonultak be csapataikhoz. A francia és német sajtó kemény csatája után, január 11-én kiderült, hogy semmi sem volt igaz az elterjedt hírekből.

Az angol kormány tehát Franciaországtól most már függetlenül január 9-én jegyzéket küldött az érdekelt hatalmakhoz minden közvetett beavatko-

zás megakadályozása tárgyában, egyben maga azonnali hatállyal büntető rendszabályokat léptetett életbe angol állampolgároknak a spanyol polgárháborúba való beavatkozása esetére.

Az angol kormány a válaszokra küldött újabb jegyzékben érdeklődéssel és helyesléssel fogadta a német és olasz kormányoknak az idegenek eltávolítására vonatkozó javaslatát, egyben lépéseket tett a londoni benemavatkozási bizottságnál a nemzetközi ellenőrzés tervének kidolgozására. A terv el is

Manuel Azana.

készült, a tengerpartokat felosztották a nagyhatalmak között, azonban a Szovjet-az ellenőrzésben nem kapott szerepet.

A benemavatkozási problémának ennél a szakaszánál Anglia magatartásában némi változást lehetett megállapítani; ettől kezdve Anglia közeledett Francóhoz.

A nemzetközi ellenőrzés megvalósításának kérdésében az 1937 január hóban még fennállott nehézségeket már február közepéig sikerült elhárítani. Portugália, határainak ellenőrztetése tárgyában engedett merev álláspontjából és az angolokkal kötött külön egyezmény alapján hozzájárult ahhoz

hogy angol tisztokból alakult bizottság megfigyelhesse a portugál ellenőrző közegek tevékenységét.

A nemzetiek malagai sikerei után a Szovjet is visszavonulóban volt. Látszólag fásztotta a spanyol ügy, küzdelmében már nem volt meg a régi lendület. A komintern már februárban tisztában volt azzal, hogy eredeti céljait nem érheti el.

A Szovjet kezdettől fogva tiltakozott az ellen, hogy őt a tengeri ellenőrzést gyakorló hatalmak soraiból kizárják. Ezt a kérdést tehát újbóli megfontolás tárgyává tették és utóbb a benemavatózási bizottság elvben elismerte a Szovjetnek az ellenőrzésben való részvételi jogát és e tevékenység kifejtésére a biscayai öböl keleti csücskét utalta ki számára. A Szovjet, amelynek a kijelölt terület további tervei szempontjából nem volt megfelelő, megelégedett ellenőrzési jogának elvi elismerésével, de gyakorlásáról lemondott.

Az idegen önkénteseknek spanyol földre való beszivárgását az érdekelt hatalmak február 24-től kezdve életbeléptetett tiltó rendelkezéseik szellemében maguk ellenőrizték. A nemzetközi szárazföldi és tengeri ellenőrzés időpontja azonban bizonytalan időre kitolódott.

A nemzetiek által 1937 január és február hónapban elért sikerek következtében február végén a francia kormány is feltűnő gyorsasággal csatlakozott a spanyol területen küzdő idegeneknek eltávolítása tekintetében már régen hangoztatott olasz és német állásponthez, sőt lépéseket tett az angol kormánynál a lebonyolítás szorgalmazására.

Április 20-án végre életbelépett a szárazföldi határok és tengerpartok nemzetközi ellenőrzése. Azonban hamarosan kiderült, hogy az ellenőrzésnek ilyen megvalósítása sem tudta a spanyol feleket a külföldi támogatástól elvágni. Különösen a francia határ bizonyult ebben a tekintetben nagyon megbízhatatlannak mint hadianyag, mint önkéntesek átsempészése tekintetében.

A hadianyagok szállításának tilalma, az önkéntesek toborzására és becsempészésére kimondott tilalom és mindezek nemzetközi ellenőrzése, vagyis a benemavatózási bizottság eddigi egész munkája holt betű maradt. "Mint következő probléma ekkor került előtérbe a külföldi önkéntesek visszahívása. Nehezebb kérdés volt az ellenőrzés megvalósításánál is, sőt mondhatni lehetetlennek látszott.

Az önkéntesek visszahívására szolgáló és e célból fegyverszünet kötésére irányuló angol kísérletet május hóban mind Franco, mind a vörös kormány visszautasította. Franco tábornok állásfoglalása különösen érthető, mert Bilbao elleni eredményes offenzívája ebben az időben volt kifejlődőben és ezt nem akarta megakasztatni.

A tengeri ellenőrzésben résztvevő Deutschland cirkálónak május 29-én és néhány nappal ezelőtt olasz hadihajóknak bombázása vörös repülők által, ami emberéletekbe is került, súlyos próbára tette a benemavatózás rendszerét. Bár Németország Almeria bombázásával haladéktalanul vissza-

fizette a kölcsönt, ezenfelül Olaszországgal együtt kilépett a benemavatkozási bizottságból és visszavonult a spanyol partok nemzetközi ellenőrzésétől is. Német- és Olaszország elhatározásának megmésítésére tárgyalások indultak meg a tengeri ellenőrzést gyakorló négy nagyhatalom között. A két sértett hatalom biztosítékokat akart, hogy a jövőben hasonló eset nem fog előfordulni, ellenkező esetben jogokat akartak biztosítani az azonnali fegyveres megtorlásra. A hosszadalmas tárgyalások a június 12-én kiadott közlemény szerint megegyezésre vezettek. B szerint külön jegyzékben felkérlik a spanyol kormányokat, hogy tartsák tiszteletben a nemzetközi ellenőrzésben résztvevő

Az Alcazar a felszabadítás után.

hadihajókat és ennek megfelelő világos utasítást adjanak ki a hajóknak és a légi haderőnek; felkérlik a két kormányt, hogy létesítsenek úgynevezett biztonsági övezeteket a négy hatalom hadihajói számára és hogy ebben a kérdésben haladéktalanul kezdjenek tárgyalásokat a négy országgal; közlik a két kormánnyal, hogy az ellenőrzésben résztvevő hatalmak valamely hajója ellen irányuló bármely támadást az illető hatalmak közösjünek tekintik és a négy hatalom ilyen esetben valamennyi hajó önvédelmi jogának csorbítása nélkül közös tanácskozásra ül össze és közös lépéseket tesz.

A négy hatalom megállapodása megállapította, hogy ha a spanyolok megszegik az adott ígéreteket és ha ebben az esetben megfelelő időn belül

nem hoznak köteles rendszabályokat, akkor az ellenőrzésben résztvevő mindegyik hatalom részére új helyzet áll be és mindegyik visszakapja cselekvési szabadságát.

A Deutschland ügy még le sem csillapodott, amidőn június 15-én, majd ismét 18-án a Leipzig nevű német csatahajót érte vörös spanyol részről torpedótámadási kísérlet, azonban lövés nem érte a hajót. A június 12-i megegyezés értelmében a négy nagyhatalom tanácskozásra ült össze. Németország és Olaszország követelte, hogy megtorlásul a négy nagyhatalom rendezzen flottatüntétést Valencia kikötője előtt, egyben a további orvtámadások megszüntetése végett mind a két spanyol fél tengeralttjáróit egy kikötőbe vonják össze ellenőrzésre. A tanácskozások folyamán az utóbbi követeléstől Németország elállt, de a flottatüntetésre irányuló követelése mellett továbbra is kitartott. Anglia és Franciaország, addig míg Valenciát meg nem kérdezte ez ügyben, semmilyen megtorlásra nem volt hajlandó. Miután megegyezés nem volt lehetséges, Németország Olaszországgal együtt végképpen visszavonult a tengerpartok ellenőrzésétől, de a benemavatkozási bizottságban továbbra is bennmaradtak.

Németország és Olaszország az ellenőrzésre hivatott hadihajóit azonnal kivonta s így francia részről felmerült az a terv, hogy a németektől és olaszoktól elhagyott tengerparti sávokat is angol és francia hadihajókkal kell ellenőriztetni olyképpen, hogy az ellenőrzést gyakorló hadihajókra semleges megfigyelőket hívnának meg.

Június 29-én ült össze a benemavatkozási bizottság és tárgyalta a francia-angol javaslatot, amelyet a német és olasz megbízottak már eleve lehetetlennek nyilvánítottak, de az azt tartalmazó jegyzéket kormányaikhoz való továbbítás végett átvették. Természetes, hogy Németország és Olaszország a továbbiakban sem volt hajlandó az elhagyott vörös partokat a franciákkal és angolokkal ellenőriztetni, s így teljes szakadásra került volna a sor, ha Hollandia képviselője a benemavatkozási bizottság július 9-1 ülésen közbevetett indítványával át nem hidalja a szakadásra érett helyzetet. Eszerint Angliát bízták meg a hatalmak olyan javaslat kidolgozásával, amely az ismertetett angol-francia javaslatot összhangba hozza azzal a német-olasz követeléssel, hogy szűnjék meg a tengeri ellenőrzés és ismerjék el mindkét fél hadviselő jogát.

Ebben a kérdésben és az önkéntesek visszahívásának ügyében csak az 1938. évi angol-olasz földközítengeri egyezmény, valamint az olasz-francia tárgyalások hoztak végérvényes határozatokat.

Kölcsönös erőviszonyok.

A haderő elosztására nézve kezdettől fogva hiányoztak a pontos adatok, de ismerve a felkelés tényrését az első időszakban, megközelítően helyes képet nyerhetünk.

Szárazföldi erők: A helyőrségek területi elhelyezkedése folytán a felkelés első mozzanatában a 145.000 főnyi anyaországi haderőnek kb. 55 %-a vagyis 80—82.000 fő maradt Franco tábornok parancsnoksága alatt. Ehhez hozzászámítva a marokkói, Baleári- és Kanári-szigeteken levő haderőket, megállapíthatjuk, hogy Franco tábornok hadereje körülbelül 110.000 fő volt. A szigeteken védelem céljából minden erőt meg kellett hagyni. Marokkóból Franco az erőknek csak egy harmadát hoz-

Queipo de Llano tábornok.

hattá el, a többi haderőt Marokkó védelme és belső rendjének fenntartása kötötte le.

A kormány mellett, helyesebben az uralma alatt maradt területeken kb. 70.000 főnyi békehaderő maradt; azonban lázadás miatt ennek sok része felbomlott. Az így szenvedett erővesztésért a kormány a balszélő politikai szervezetekből felfegyverzett nagyszámú munkásmilíciával igyekezett pótolni. Ezeknek harci értéke mind fegyelem, mind kiképzés szempontjából csak csekély értékű volt. Súlyosan befolyásolta itt a helyzetet, hogy a kormány

a tisztikar egy részét kivégeztette, lezáratta és így a rendelkezésére maradt fegyveres erő szakképzett vezetők nélkül állott.

Ezt a hiányt volt hivatva pótolni a gyors és még idejében érkezett orosz támogatás, amely parancsnokok és kiképző személyzet, sőt csapatok rendelkezésre bocsátásával fegyelmezte és szervezte újjá a kormány hadseregét.

A felkelők túlsúlya a felkelés kezdetén kétségtelenül megállapítható volt, ami a felkelés térnyerésének akkori ütemében is kifejezésre jutott, ha a Marokkóból tervezett csapatszállítások a kormányhű flotta és repülőhaderők beavatkozása miatt csak lassú ütemben voltak lebonyolíthatók.

A háború folyamán mindkét fél tartalék-évfolyamok behívásával növelte erejét és pótolta a veszteségeket. Franco tábornok a behívásokat Marokkóra is kiterjesztette. 1936 október hó végéig 30.000 főre becsülték a Marokkóból áthozott erők létszámát, amely a súlyos harcok alatt körülbelül 20.000 főre olvadt le. A háború folyamán a kormányt főleg orosz és francia önkéntesek segítették, azonban harcoltak soraikban Hitler-ellenes németek, angolok, antifasiszta olaszok is. A nemzetieknél főleg olasz, német, portugál és angol önkéntesek is szolgáltak.

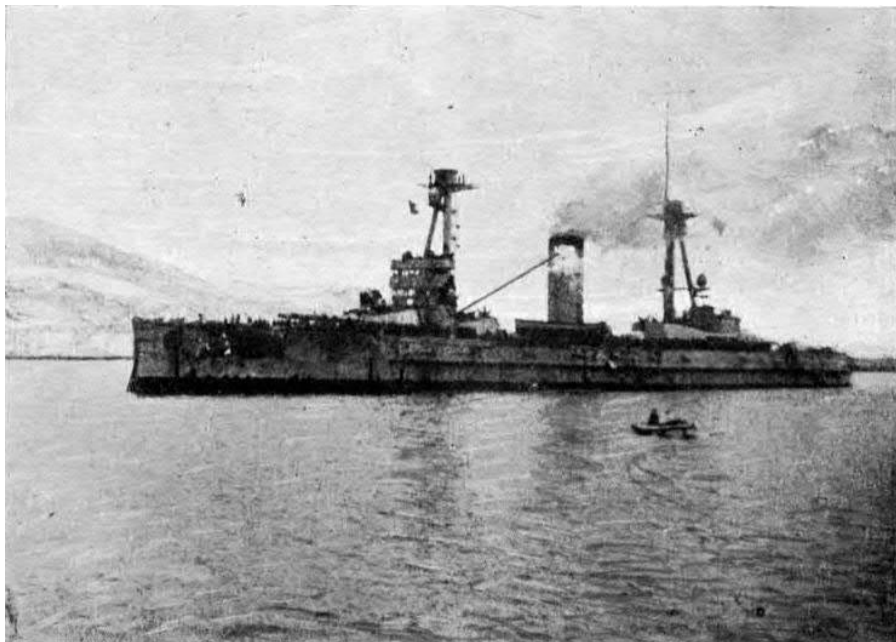
Légierők: A kormány fölényét az első hat hét elteltével a felkelők légi fölénye váltotta fel, ami különösen a gépek minőségében és a repülőszemélyzet szakképzettségében jutott kifejezésre. Ezzel párhuzamosan a felkelők légharcoló tevékenysége technikai szempontból olyan fejlődést mutatott, hogy egy időben a kormány repülői csak halálos ítéletek terhe alatt voltak felszállításra kényszeríthetők. Az e téren különösen tevékeny francia támogatás sem tudott a helyzeten változtatni, csak az időközben a leghatásosabbra fokozott orosz támogatás tudta az egyensúlyt helyreállítani, de már nem tudta helyrehozni a kormányt ért igen tekintélyes repülőgép és pilóta veszteségeket.

A flotta: 1936 elején kb. 40 számottevőbb egységből állott. A flotta legnagyobb részét hű maradt a kormányhoz, alig néhány hajót sikerült Franco tábornoknak a felkelés szolgálatába állítani. Ezen a téren a felkelőket csatlódás érte. A baloldal hatalmának növekedésével a tengerészek soraiban sikerült a mértéket legjobban elterjeszteni. Visszatért Spanyolországba a legutóbbi asturiai felkelés után Oroszországba menekült mintegy 100 bányász is, akiket a Szovjet, nagy előrelátással, flottatartalékánál tengerészekké és propagandistákká képzett át. Ezeknek sikerült az ingadozó tengerészeket a kormány mellett csatasorba állítani. Munkájuk eredményét elsősorban a tiszték tömeges agyonlövésével és tengerbedobásával biztosították, ezzel azonban a flottát harcképtelenné tették. Legénységi állományú egyének vették át a hajók parancsnokságát, de ezek szakképzettség hiányában azt sem tudták megakadályozni, hogy a szűk gibraltári szoroson marokkói csapatok ezrei ne hajózzanak át az anyaországba.

Fegyverzet, lőszer, hadianyag.

A számottevőbb lőszer- és fegyvergyárak közül a felkelés kezdetén Cartagena a kormány kezén, El Ferrol, Turbia és Cadix a felkelők oldalán volt. Ezek szerint e téren a felkelőknél kellene fölényt megállapítani, ha a benem-avatkozás a helyzeten lényegesen nem változtatott volna.

Aki a napi sajtót figyelemmel kísérte, tisztában volt azzal, hogy a Szovjet eszközévé vált spanyol kormány egyedüli célkitűzése volt, hogy Madrid esetleges eleste után önálló katalán szovjetköztársaság megteremtését lehetővé

A spanyol köztársasági kormány «Jaime I» nevű hadihajója.

tegye. Ezért a Szovjet széles munkásrétegek kényszeradakozó készségére támaszkodva hatalmas méretű szeretetadományokat küldött a spanyol népnek. Megjegyezhetjük, hogy a szeretetadományok ellenértékéért gyűjtött rubelösszegek 1936 október 15-ig 80 millió svájci frankot tettek és többek között Moszkvában a dolgozó tömegek szeptember havi bérének 20 %-át emésztették fel. A szeretetadományok közé mind több hadianyag vegyült: repülőgépek, harckocsik, tehergépkocsik, löveganyag, lőfegyverek, lőszer, kézigránátok és kémiai anyagok.

A kezdetben igen lényeges és hatásos francia támogatás később csökkent, de nem szűnt meg soha.

A külföldi segítség ellenére is helytelen volna a spanyol polgárháborút kisméretű európai háború mintájára beállítani, mert köztudomású, hogy minden állam általában már régi, kiselejtezésre kerülő hadianyagát bocsátotta a küzdő felek rendelkezésére.

A polgárháború 1936-ban.

A spanyol háború eseményeinek ismertetésénél csak az egyes haditudósítók értesítései és új sághírek állanak rendelkezésünkre, valamint a két küzdő fél napi harcjelentései. E források elsősorban nem is katonai szempontból, hanem pártállásuk szerint írják le a polgárháború eseményeit, ennél fogva még nagyon sok kérdés marad kiderítetlenül.

A spanyol helyzet 1936 augusztus elején. műveletei Pontozott rész: köztársasági, sávozott rész: nemzeti terület.

A polgárháborúra lefolyására jellemző, hogy a kezdeményezés általában véve Franco tábornok kezében volt (Irun, Bilbao elfoglalása, a baszk vidék meghódítása, Toledo felszabadítása, a Madrid elleni hadműveletek, Malaga elfoglalása, az északkeleti front diadalmas hadműveletei stb.), viszont a vörösök harcászati ellentámadásokról és te-

hermentesítő vállalkozásoktól eltekintve, főleg Franco támadásainak elhárítására törekedtek.

A felkelés első időszaka az ellenforradalom terjeszkedésének szűkre szabott erővel való kierőszakolását, komolyabb hadműveletek megkezdéséhez szükséges területet, utánpótlási vonalat, megfelelő hadi- és emberanyag biztosítását foglalta magába. Ebben az időszakban a felkelés által megbontott katonai egységek újjászervezés és kiképzés alatt állottak. Felkelő csapatok néha egymástól függetlenül is csak korlátozott célok eléréséért küzdöttek, ennél fogva a részletsikerek megfelelő erők hiányában kiaknázatlanul maradtak, a főváros birtokbavételére még hiányoztak a feltételek; ez késleltette a Madrid elleni támadást és időt engedett a kormánycsapatok megszervezésére, annál inkább, mert a jobboldali milícia komoly har-

cokra ekkor még nem volt kiképezve és értéke nem volt több a vörös hadseregénél.

Július 21 és augusztus 18 között területi összeköttetés létesült a Mola tábornok által vezetett északi és Queipo de Llano tábornok parancsnoksága alatt álló déli hadsereg közt; ez az egységes vezetés szempontjából a további sikeres küzdelem feltétele volt. Ebbe az időbe esett a felkelés csekély terjeszkedése Sevilla és Valladolid központokból keleti, irányban. Yague

A «Zyrianin» szovjetorosz élelmiszerszállító hajó
a barcelonai kikötőben.

ezredes marokkói csapatainak badajozsi első komoly támadása kemény harcokat eredményezett, ezeknek sikeres befejezését Badajoznak portugál-határmenti fekvése is nagyban befolyásolta.

Augusztus 18 és szeptember 13 között a felkelők lassan kialakuló frontja mögötti területek megtisztítása, az északi tengerpart kikötőjének birtokbavételére irányuló szándék lépett előtérbe azzal az elgondolással, hogy az ott felszabaduló erők Madrid ellen megindítandó támadáshoz mielőbb összpontosíthatók legyenek. Ehhez elsősorban a francia részről nyújtott fegyveres

támogatást kellett hatálytalanná tenni; ez Hendaye—Irun—San Sebastian vidékén keresztül áramlott abba a 60 km széles határsávba, amely a felkelőket az északi kikötővárosoktól elválasztotta. Ez a francia támogatás nemcsak francia hadianyagok szállításában jutott kifejezésre, hanem Irun elfoglalása előtt lehetővé tette a spanyol kormány csapatoknak francia területen át való szállítását és ezáltal az északi haderők megerősítését. A spanyol kormányrepülők üldözőik elöl következmények nélkül térhettek ki Franciaországba, majd ugyanonnan támadhatták meg váratlanul a nemzeti repülőket. Hízert volt oly fontos Irun és San Sebastian elfoglalása szeptember havában. Irun bevétele után az onnan kiszorult vörösök szabad utat nyertek Franciaországon át Barcelonába. A kormány csapatok oldalán először találkoztunk ekkor belga önkéntesekkel is.

A keleti határterületek elfoglalása után Bilbao ellen és Oviedo felmentésére indult meg a nemzetiek támadása; ez azonban az időközben a tenger felől megerősített kormánycsapatok ellenállása miatt csak lassan nyert tért. A kormány állásának gerincét itt az asturiai bányászok alkották, ezek a baszk csapatokkal együtt harcoltak a vörösök oldalán. Mola tábornok — aki különben később repülőszerecsétlenség áldozata lett — többször kísérelt meg tárgyalásokat a baszk nemzet vezetőivel, hogy a felkelők és a baszkok közt egyezséget hozzon létre, de kísérletei eredménytelenek maradtak, a baszkok továbbra is a kormány oldalán harcoltak. Az idő a kormánynak kedvezett, Bilbao ellen Franco csapatai nem jutottak előre, e mellett sürgősnek látszott Oviedo felmentése is, ahol Aranda ezredes erősen megfogyatkozott csapata a felkelés kezdete óta elszigetelten és vitézül védekezett a vörösök ellen. Több kitérés után Aranda kénytelen volt a városba visszavonulni; végre az utolsó pillanatban, október 17-én beérkeztek a felmentő haderők és délnyugati irányból megindított támadással a kormánycsapatokat Gijon felé szorították.

Nagy szerepet játszott a polgárháborúban a toledói Alcazar július 21-től szeptember 27-ig tartó védelme. Az Alcazar védőrsége egészen eredeti tagozású volt. Zömét az abban az időben Toledóban összpontosított 600 csendőr tette. Ezekhez csatlakozott Toledo helyőrségének 52 különböző rangú egyéne (köztük a toledói katonai üzemekbe vezényelt 17 tüzértiszt), 25 közbiztonságú alkalmazott, 16 nyugalmazott tiszt és altiszt, akik Toledót választották állandó lakhelyül, aztán a toledói testnevelő intézetbe vezényelt 43 katonai egyén, a toledói gyalogsági és lovassági felső iskola 241 katonai és 12 polgári személyzete (ebben azonban csak 7 katonai növendék volt, mert a többi nyári szabadságon volt) és 60 falanxista nemzetőr. Ez az 1049 főnyi csapat volt a harcos állomány. A tisztek között 3 orvos is akadt, akik 5 apácával együtt alkották a védőrség egészségügyi személyzetét.

Volt ezenfelül az Alcazarban még kereken 500 személy, még pedig nagyobb részben az előbb felsorolt egyének családtagjai, kisebb részben menekültek; mindezeknek védelméről és ellátásáról szintén gondoskodni kellett. Ezekről is gondoskodott a testnevelő intézet akkori parancsnoka, a vitéz

Moscardo ezredes, aki mint rangban legidősebb tiszt, a polgárháború kitörésekor átvette Toledóban a parancsnokságot. Csapatai zömét az Alcazarban vonta össze, de kezdetben járőrökkel szállatta meg Toledo fontosabb épületeit: a kórházat, a híres toledói fegyvergyárat, a kormányzósági palotát stb. Ezeket a pontokat azonban azonnal fel kellett adni, mihelyt a fegyveres csőcselék lett a városban úrrá. Moscardo tehát arra szorítkozott, hogy az Alcazart tartsa a remélt felmentésig. Rövidesen megjelentek az Alcazar fölött a vörös repülőgépek és röpcédulákat dobtak le, amelyekben a legény-

Davila és Aranda tábornokok.

séget a tisztek ellen lázadásra szólították fel. Ez a felszólítás nem ért célt. Erre a vörös repülők géppuskákkal lőtték az Alcazart; a védőrség első vesztesége 2 halott és 11 sebesült volt.

Megkezdődött az ostrom. Az Alcazar körül felvonult 10.000 főnyi vörös hadtest előbb tábori ágyúkból lövette az Alcazart. Ez még nem okozott bajt, de annál nagyobb gondot okozott az Alcazarba szorult, kereken 1500 főnyi csapat, illetve személy élelmezése. Kenyérkészlet nem volt. A katonai iskolákból elhozott búzát nem lehetett megőrölni, mert az Alcazarban nem volt malom. A készletben volt 30 mázsányi liszt rohamosan fogyott. A hús-szükséglet fedezésére rendelkezésre állt a katonai iskolák 170 és a csendőrök

17 lova. Némileg javult a helyzet augusztus 3-tól kezdve, amikor sikerült búzaórlőkészüléket rögtönözni. Ekkor már naponként és személyenként 150 gramm lett a kenyéradag. Moscardo ezredes felhasználta kenyérsütésre a lovak számára raktárolt lótapot is. Szerencse volt, hogy a védőőrség járőrei felfedeztek az Alcazar közelében egy gabonarakárt. Ebből fedezte a védőőrség a szükségletet akként, hogy kitoréseket intézett a búza elhozatala céljából. Egy-egy kitorés eredménye 40—50 zsák búza volt. Cukor nem állt rendelkezésre; víz volt az Alcazar ciszternáiban annyi, hogy naponta és fejenként mindenki egy liter vizet kaphatott; ez éppen elegendő volt ahhoz, hogy senki se pusztuljon szomjan.

A vörösök eleinte tábori ágyúkból lőtték az Alcazart, a vastag falak azonban dacoltak a tábori gránátokkal. Megnehezedett a helyzet, mikor a vörösök nehéz ágyúkat és tarackokat hoztak működésbe, repülőbombákat dobtak, majd pedig aknaharcba kezdtek; így az Alcazar fokozatosan romhalmazzá változott át.

Az állandó bombázás augusztus 27-én ledöntötte a kastély északi falát. Szeptember 3-án az északnyugati torony félig bedőlt, miután egy repülőbomba lángborította az északkeleti tornyot; ez szeptember 8-án egészen összeomlott. Szeptember 18-án a vörösök két aknája robbant fel, ledöntötte a délkeleti tornyot és súlyosan megrongálta a csatlakozó falakat. Két tonányi robbanóanyag végezte ezt a pusztítást. Szeptember 21-én összeomlott az Alcazar utolsó tornya is. Az ostrom közben a vörösök megadásra szólították fel a védőőrséget, azzal az ígérettel, hogy mindenkinek az életét megkímélik. Moscardo ezt visszautasította, csak papot kért, hogy a védőőrség misét hallgathasson. A vörösök erre papot küldtek, talán őket is bámulatra készítette a hősi ellenállás, vagy talán abban reménykedtek, hogy így célt érnek. De csalatkoztak. A bombázás tehát tovább folyt. Egyik napon nehéz bomba csapott be Moscardo ezredes szobájába is. Különös, szinte megmagyarázhatatlan véletlen folytán sem az ezredes, sem pedig környezetének egyetlen tagja sem sebesült meg.

Az ostrom utolsó napján, szeptember 27-én, mikor a felmentő nemzeti sereg már Toledo kapuihoz ért, robbantották a vörösök az utolsó, 5 tonna dinamitot tartalmazó aknát. Ez 39 méter kerületű, 5 méter mély tölcserít vágott ki az Alcazar egyik sarka közelében. Úgy látszott, hogy ez adja meg a kegyelemdőfést a védőseregnek. De mikor a füst és a por elszállt, a spanyol nemzeti zászló sértetlenül lengett a vár falán, hírt adott a felmentő seregnek, hogy áll az Alcazar és él védőőrsége. Persze erősen megfogyatkozott a hősi csapat. 84 halott hevert a kazamatákban és 500 sebesültet gyógykezelték. A védőőrségnek tehát több, mint fele elesett, vagy harcképtelenné vált.

Ezen a napon, szeptember 27-én megtörtént a felmentés. A nemzeti csapatok a kora délutáni órákban behatoltak Toledóba és délután 6 óra tájban ért egy marokkói szakasz, élén Huerta hadnaggyal, az Alcazar elé. Ezzel végetért az Alcazar hőskölteménye, a hadtörténelem egyik legszebb fejezete.

Az említett hadműveletekkel egyidejűleg kezdetét vette Madrid körülrésze is. A Varela tábornoktól vezényelt nemzeti csapatok délnyugati irányból lassankint tért nyertek. Október végén a Madridból kiágazó vasútvonalak a nemzetiek kezére jutottak és csak egy kocsizható út maradt a madridiak részére szabadon; részükre az utánszállítás Valencia felől már csak akként volt lehetséges, hogy Valenciából Villa Canasig vasúton, onnan Madridba közúton történt. A kormánycsapatok madridi védelmét ekkor vette át legkiválóbb vezérük, Miaja tábornok.

Miaja tábornok, Madrid védője.

Az Anover-Mostoles és Illescas körzetéből Madrid irányába előnyomuló felkelők feltartóztatására október 20-án, 21-én, 23-án és 27—30 között indított ellentámadások összeomlottak, de feltartóztató értékük nem vitatható. A kormányerők támadását itt már orosz repülők támogatták és a támadásban résztvevett harcokocikat orosz tisztek vezették a Getafe irányába visszavonuló milícia élén. November 10-én Getafe birtokbavétele után már Madrid szegélyén folyt a harc a külvárosok birtokáért; a nemzeti csapatok elfoglalták az úgynevezett egyetemi negyed és már azt hitte a világ, hogy Madrid érett gyümölcsként hull Franco kezeibe és ezzel a spanyol polgárháború befejeződik. Azonban Franco tábornok marokkói katonái egyszerre megálltak Madrid előtt és nem tudták elfoglalni az erődökké alakított háztömböket. A vörösök nagy megerősödését főleg külföldi segítségnek kö-

szönhették. Október végén a kormánycsapatok megerősítésére francia, emigráns német, cseh, angol önkéntes-ek, valamint jelentékeny orosz haderők érkeztek. A nemzetiek megerősítésére ekkor érkeztek az első olasz csapatok, úgyhogy decemberben már a mindkét fél oldalán harcoló külföldiek számát mintegy 60.000-re becsülték. Az erők lassanként kiegyenlítődtek, mindkét hadviselő fél hadereje körülbelül 250.000 főből állott.

December elején beköszöntött a spanyol fennsíkon a tél; nemcsak Madridban havazott, hanem nagy hó borította a magasabb hegyeket is. A nemzetiek eddigi lendülete hirtelen megállt, a fővárosban jól kiépített betonfedezékekre és kemény ellenállásra talált Varela tábornok és nem tudott előrejutni.

Az 1936. év hadműveleteiről megállapítható, hogy a nemzetiek eddigi eredményeiket csakis súlyos harcok után érték el, azonban a szép részlet-sikerek általában kihasználatlanul maradtak. San Sebastian elfoglalása nem tudta megingatni Bilbao ellenállását, Oviedo felmentése nem tudott kihatni a közelben fekvő Gijon város helyzetére, az Alcazar bevétele után hetenkint csak 10 km-t tudtak előre jutni a nemzetiek Madrid irányában. Ennek oka főleg abban keresendő, hogy Franco tábornoknak még nem volt megfelelő számú jól kiképzett és fegyelmezett hadereje.

E mellett, amennyire a sajtóközleményekből megállapítható, már a nemzetiek táborában is felütötte fejét a pártoskodás; széthúzás mutatkozott a katonai és polgári vezetés között., A nemzeti pártok nem vettek részt oly mértékben a harcban, ahogy a nemzeti eszme megkövetelte volna, mindkét fél a másikra tolt a hibát. Lehetséges, hogy a rögtönzött nemzeti alakulatok harcértéke oly csekély volt, hogy Franco tábornok nem merte őket felhasználni a kormánycsapatok ellen, főleg az idegen, jól kiképzett seregtestek ellen. Ez volt az oka, hogy a Madrid elleni támadás oly hirtelen elakadt és két éven keresztül szóba se jöhetett többé Madrid ellen irányuló komoly hadművelet.

Nagy szerepet játszott az 1936 év harcaiban a kormánycsapatok akkor még túlnyomó légierije, amely főleg az orosz segítségnek köszönhető. Francónak csak lassankint sikerült a kormánycsapatok légi fölényét Olaszországból és Németországból kapott repülőgépekkel kiegyenlíteni. A légi harcokban mindkét részen nagy veszteségek voltak, azonban meglepetés volt, hogy légi haderők sohasem tudták eldönteni az ütközet sorsát. Ennek oka lehetett az is, hogy minden állam főleg elavult anyagát bocsájtotta a küzdő felek rendelkezésére.

A polgárháború 1937-ben.

1936 december 27-én hadműveletileg fontos nemzeti támadás indult Madridtól északnyugatra az Escorialnál ellenálló vörös erőknek Madridtól való elvágására, ami egyrészt Madridnak észak felőli támadását is lehetővé tette volna, másrészt a Siguenza felől Guadalajaran át Madridba előnyomuló

erők előrejutását megkönnyítette és az egész Guadarrama—Somosierra vörös arcvonalat megingatta volna. A támadás lassú ütemben nyert tért és 1937 január 14-én a Las Rosas—Aravaca vonaltól 14 km-t jutott előbbre El Padro irányában, ahol a csapatok utánszállítások bevárása miatt kénytelenek voltak megszüntetni az előnyomulást. A bekövetkező esőzések nagy területeket árasztottak el és az utakat is hasznavehetetlenné tették, a további előnyomulást pedig megakasztották. A madrid-el escoriali út mégis már 1937 január 2-án nemzeti kézen volt.

A nemzeti csapatoknak ez a sikere és Madridtól délre Pinto irányából a madrid-valenciai útnak Vallecás és Arganda közötti elvágására irányult január 24-i támadása a vörös csapatok részéről ellenhatást váltott ki. Február 1-én és 2-án Aranjueztól északra és a las rosas-aravacai szakaszon a

vörösök kisebb sikereket értek el. Február 6-án Madridtól délkeletre a nemzetiék újabb támadást kezdtek a madrid-valenciai út birtokáért, melyet 9-én elértek és több km szélességben birtokba is vettek, aztán a Jarama-folyótól keletre védelemre rendezkedtek be.

Január 12-én indult meg Queipo de Llanó tábornoknak támadása Malaga ellen; ennek folyamán január 22-én

egy nemzeti oszlop Marbella felől jövet elfoglalta a tengerpart mellett Fuengirolat. A nyugati irányból a tengerpart mentén előnyomuló támadáshoz január hó végén Granada felől Malagára előnyomuló nemzeti erők is csatlakoztak, amelyek február 2-án a Sierra Tejada gerincvonulatát birtokba vették. Btől fogva a támadás több irányból koncentrikusan folytatódott az oszlopok közötti teljes összhangban. Február 8-án a nemzeti csapatok bevonultak Malagába és a tenger mellett előnyomulva Motrilon túl jutottak előre.

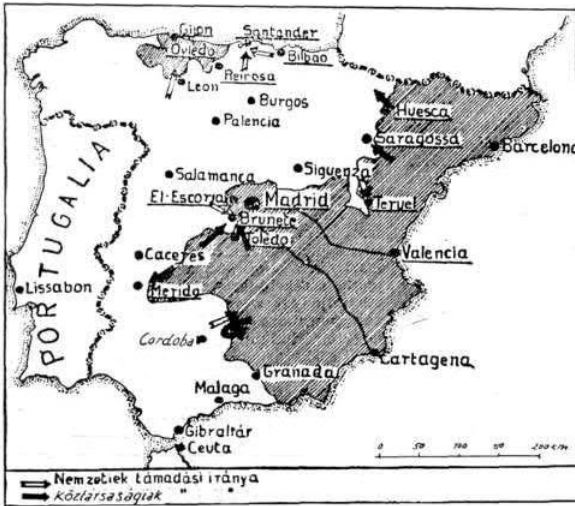
Malaga bevétele után február folyamán és március elején minden arcvonalrészén vörös támadások voltak jelentősebb siker nélkül; Oviedo újabb 12 napos ostroma is összeomlott. Február 20-án eredményes nemzeti előretörés kezdődött Terúéitől északra Calamocha—Montalban—Tortosa irányában. A támadás azonban kb. 50 km tényereséggel Montalban előtt megakadt. Március 8-án új nemzeti offenzíva kezdődött a Madrid és Cordova közötti

A spanyol hadihelyzet 1937 április 30-án.

vörös erők megverésére, ezzel a tervvel: egyrészt támadás Sigüenza-Guadalajara-án át a guadalajara—cuencai út birtokáért Madrid végleges körülzárása céljából, — a támadó erők főleg olasz önkéntesek voltak — másrészt támadás Cordova területéről Pozoblancon át Ciudad-Real-ra.

Március 8-án Sigüenza területéről önkéntesekből rövid idő alatt összeállított 4 gyenge hadosztálllyal és 1 spanyol dandárral csakugyan megindult a nemzetiek támadása, de n-éig csak Trijueque-Brihuega déli vonaláig tudott előrejutni. A vörösök Miaja tábornok parancsnoksága alatt n-től jelentékeny erősítéseket hoztak, melyek kb. 3 dandár és néhány ezer fő milícia-állománnyal 14-én Brihuega alá érkeztek. Már ezen a napon ellentámadások kezdődtek a védelemre szorított nemzetiek állásai ellen. 18-án repülők tömeges és ismételt bevetésével, tüzérségi tűztámogatás mellett, nehéz orosz harc-

A spanyol arcvonal 1937 augusztus 30-án.

szertű fogyatékoságok, amelyek a vezetésre is döntően hatottak, a nemzeti repülő-támogatás késlekedése fölényesen és idejében alkalmazott vörös repülő-tevékenység mellett, új nehéz orosz harc-kocsik meglepő, tömeges bevetése, mivel a tehermentesítő nemzeti támadás a Jarama-frontról Alcala de Henares irányába a parancsok ellenére sem indult meg, végül a kegyetlen időjárás. Itt meg kell jegyezni, hogy maga Mussolini — aki az olasz veszteséglajstromokat már a lapokban közzétette — a Popolo d'Italiaban, Bilbao bevetelésének előestéjén írott cikkében kíméletlenül ostromozta a vezetés hibáit, amivel közvetve a legénység magatartását vette védelembe főként az antifasiszta támadásokkal és gúnyolódásokkal szemben, amelyek a külföldi sajtóban napvilágot láttak. Több forrásból meg lehet ma már győződni arról, hogy az olasz önkéntesek és tisztjeik a személyes bátorság tekintetében nagyon jól, példásan megállották a helyüket.

tel bevetésével, tüzérségi tűztámogatás mellett, nehéz orosz harc-kocsik alkalmazásával, igen keskeny sávra összpontosított erőkkel a vörösök ellentámadása Brihuega és Trijueque között sikerült. A nemzetiek visszavonulni kényszerültek, s ezzel egyelőre megszűntek kilátásaik a guadalajara—cuencai út birtokbavételére.

A nemzetiek balsikerének főbb okai voltak a rögtönzött szervezésből folyó természet-

A Cordova területéről néhány nappal később Ciudad Reálon át megindult támadás 40–50 km tényereség után, már Pozoblancon túl megakadt. Hamarosan bekövetkezett az ellentámadás: március 29-én, a széttagolva előnyomult nemzeti oszlopnak február végi helyzetükbe kellett visszavonulniuk.

Március 31-én indult dél és kelet felől a nemzetiek újabb támadása Bilbao ellen; a támadás április 15-ig az Eibar—Durango keleti vonaláig jutott előre. Az április 22-én újból megindított támadás folyamán Guernica, Durango, Eibar és Marquina elfoglalása következett, amit május 8-án a Sollube-hegységben levő megerősített vonalnak mintegy 10 km szélességben való áttörése követett. Május 15-én a nemzetiek a Bilbao körül, attól kb. 15–20 km távolságról húzódó és francia szakértők közreműködésével kiépített erődvonallal szembeállították, s azt részben már át is törték.

Számottevő vörös ellentámadások elhárítása után május 18-án Amorebiatát, 30-án a Leiona városától északra húzódó magaslatokat sikerült elfoglalni, ugyanekkor a nemzetiek Ordunánál is előre jutottak. Június 17-én a tenger mellett előnyomulva elérték a Nervion-folyó jobb partját és Bil-

A két Spanyolország 1937 szeptember 7-én.

bao külső kikötőjét birtokba vették. A baszk csapatok menekülésszerűen keleti irányban vonultak vissza. A nemzetiek délen már Bilbao külvárosiban állottak, 19-én délután bevonultak a városba és csekély ellenállás leküzdése után birtokukba vették. Ez után északon Castro Urdiales, délről Amurio és Orduna irányából Valmaseda felé folytatták előnyomulásukat a nemzeti csapatok. Kb. 14.000 baszk elfogatása után az ellenállás csökkent és így folyamatos előnyomulás után június 29-én a nemzetiek bevonultak Castro Urdiales és Valmaseda városokba is.

Az 'ércekben igen gazdag és így angol érdekeltségekkel is átszőtt bilbaói bányavidékek birtokbavétele után a nemzetiek átcsoportosították erejüket, hogy Santandert déli irányból megtámadják. A kelet-nyugati irányban Bilbaon túl jutott támadás nehéz, hegyes terepen, számtalan útmegszakítástól gátolva csökkent lendülettel haladt előre. A szorongatott baszk erők

tehermentesítésére Miaja vörös tábornok El Escorialtól délkeletre Valdemorillóból kiindulva július 7-én Villanueva del Pardillo és Brunete, tehát általában déli irányban erős tank és repülőtámogatás mellett támadást kezdett, amelynek eredményeként a kormánycsapatok Brunetet birtokba is vették. Helyi tartalékok és a Santander ellen már készenlétebe helyezett repülőerők azonnali bevetésével sikerült a nemzetieknek a vörös támadást megállítani, az ellenséget visszavetni és 24-én Brunetet is visszavenni. A vörös erők itt látszólag kimerültek ugyan, de a repülőerők hiányában a Santander irányába már július 8-i megindulással tervezett nemzeti offenzíva elmaradt.

A nemzeti csapatok megszállják Aracena falut Huelva mellett.

Július hóban a nemzeti csapatok tovább folytatták győzelmes előnyomulásukat, jelentékeny eredményeket értek el a santanderi hadszíntéren és Madridtól nyugatra Brunete mellett. Július 24-én Franco elfoglalta Brunete városát, amelynek szegélyét a kormánycsapatok szívesen védelmezték.

* Augusztus havában Aragóniában a kormánycsapatok támadást kezdtek Huesca és Jaca közt az északkeleti fronton a nemzetiek állásai ellen, ezt a támadást azonban a nemzetiek visszaverték. A hó elején a nyugati fronton Cordova és Granada közt szintén kisebb támadásokat indítottak a kormánycsapatok, ezek azonban már a nemzetiek tüzeiben eredmény nélkül összeomlottak. Madridtól nyugatra a hó folyamán szintén nagy harcok voltak;

Miaja tábornok terve az volt, hogy Escorialtól délkeletre a madrid—toledoí utat megszakítja. A nemzeti csapatok itteni parancsnoka, Jague tábornok azonban jelentékeny erősítést kapott, ennek következtében a vörös támadások itt is összeomlottak. Nagy szerepet játszottak ezekben a harcokban a mór csapatok is, ők találták ki a tankok hasznavehetetlenné tételére szolgáló különös eljárást, amely abban állt, hogy a kilátórésre benzint öntöttek és utána kézigránátot dobtak be a tankba.

Az őszi folyamán mindkét fél kisebb helyi harcok mellett lázas tevékenységet folytatott a hadműveletek további előkészítése céljából. Az október

A madridi telefonközpont bombázása.

havában megindult hadműveleteknél a kezdeményezést — mint mindig — a nemzeti csapatok ragadták magukhoz. Santander majdnem vértelen elfoglalása után augusztus 26-án Franco további terve volt az egész baszk földet elfoglalni és a vörösök utolsó itteni menetsvárát, Gijon kikötővárost birtokába venni. Aranda tábornok, az asturiai nemzeti haderők parancsnoka erélyes támadást indított Gijon ellen. Október 21-én sikerült a várost elfoglalni; a köztársasági hatóságok hajókon távoztak a városból, velük együtt sok katonaság is. Az élnem szállítható csapatok letették a fegyvert; ezek számát némely hírek 50—60,000-re teszik. Gijon elfoglalása természetesen maga után vonta Oviedo városnak az ostrom alól való teljes felmentését is. Gijon

elfoglalásával az északspanyolországi hadjárat gyakorlatilag véget ért. Franco tábornok csapatai hat és fél hónap alatt kerekszámban 400 kilométer szélességű és átlagosan 20—100 kilométer mélységű területet hódítottak meg. E teljesítmény annál jelentősebb, mert ezen a területen helyenkint 3.000 méter magas hegyek emelkednek és a hegyes terep sok természetes erődítést nyújtott a köztársaságiaknak. Gijón, Oviedo után, Asturia legnagyobb városa és az északi spanyol partnak egyik legjobb kikötője. Gijón és Oviedo környékén található Spanyolország legjelentősebb szén- és vasércbányái is, ezek most szintén a nemzetiek kezére kerültek. A nemzetiek gazdasági és katonai helyzete Asturia elfoglalásával rendkívül javult.

Az északi vörös front megsemmisítése megkönnyítette a nemzetiek helyzetét; most minden figyelmüket és erejüket a déli vörös front szétbontására fordíthatták. Lassankint az erőviszonyok is a nemzetiek javára tolódtak el.

Az őszi folyamán, a szigorú spanyol tél bekövetkeztéig, a nemzetiek — előnyös harc helyzetüket kihasználva — tovább folytatták támadásaikat a déli fronton. Sikerült nekik Teruelről északkeletre és északnyugatra állásaikat jelentékenyen megjavítani, úgyszintén a nyugati fronton is Toledótól nyugatra és Granadától keletre. Ezáltal a nemzetiek elérték, hogy Spanyolország jórésze birtokukba került; a Franco kezében levő területen mintegy 14 millió lakos volt, míg a vörös uralom alatti területen csak 9 millió lakos. Az eddigi vörös uralom alatt álló bányavidékek szintén a nemzetiek birtokába kerültek, s ez különösen fontos volt, mert Franco tábornok ezután a külföldi hadianyag szállításokért arany helyett bányacécekben fizethetett.

A polgárháború 1938-ban.

A spanyol polgárháború 1938-ban döntő szakaszba jutott. Az addigi kisebb csatákat két győzelmes nagy csata váltotta fel, úgy³ mint a terueli és a katalóniai csata. Mindkettő Franco tábornok és a nemzeti Spanyolország nagy győzelmével zárult; a nyár elején az volt a helyzet Spanyolországban, hogy a nemzeti csapatok győzelme már csak idő kérdése.

A terueli csata.

Teruel város ellen a vörös támadás még 1937 december közepén megindult, azonban a csata átnyúlt 1938 januárjára is, ehhez csatlakozott a nagy nemzeti ellentámadás 1938 tavaszán.

Midőn december elején a Ramazan mohamedán ünnep lefolyása a vörösök soraiban harcoló mór önkéntesek alkalmazását lehetővé tette, a vörös hadvezetőség elhatározta, hogy Franco tábornok előrelátható támadását megelőzi. Az 1919. évi évfolyamot besorozták a hadseregbe, egyidejűleg behívták kiképzés végett az 1920-as évfolyamot is. A támadás színhelyéül a vörös hadvezetőség a nemzetieknek Teruel város mellett előreugró frontját

szemelte ki; ehhez a hadművelethez a vörös hadseregnek mintegy negyed részét összpontosították, összesen hat hadtestet és pedig a VIII., XIII., XVIII., XIX., XX., és XII. hadtesteket. Madrid védőjének Miaja tábornoknak eddigi vezérkari főnökét Rojo tábornokot szemelték ki főparancsnokul; mellette vezérkari főnökül Sarabia ezredes működött. Rojo tábornok elhatározta, hogy Teruel városát átkaroló támadással elfoglalja. A támadásnak siker esetén sem volt nagy hadműveleti jelentősége, azonban a vörös hadvezetőség számolt azzal, hogy a támadás jelentékeny nemzeti erőket von magára. Ezt azonban megnehezítette a rossz vasúti összeköttetés, mert Teruéibe Észak-Spanyolországból csak egy vasúti vonal vezetett.

Teruel több folyó összefolyásánál fekszik. A várost még a mórok alapították; békében lakosainak száma 14,000-re rúgott, a hadműveletek alkal-

mával számuk 4,000-re csökkent. Teruéiben sok út kereszteződik. A nemzetiek részéről Teruel Rey ezredes védte mintegy hat zászlóaljjal, két marokkói bandával és egy önkéntes polgári zászlóaljjal, a védők száma körülbelül 10 ezerre rúghatott. Teruel körül minden falu meg volt erősítve. Teruel a római háborúban is szerepelt; 1808-ban Suchet francia marsall ostromolta; 1874-ben a karlisták hiába ostromolták.

A spanyol arcvonal 1937 október 24-én.

A terueli védővonal Celadastól Rubialesen túl mintegy 50 km hosszú volt. Ezt a vonalat a vörösök december 15-én hat hadtesttel északkelet, dél és délnyugat felől rohanták meg. Három napig tartó harc után sikerült a vörösöknek északkelet felől Concludig, délnyugat felől San Blasig előrehatolni, vagyis Teruel teljesen bekeríteni. Nagy segítségükre volt a vörösöknek az, "hogy már régóta megszállva tartották a Celadastól északra fekvő Sierra Palomera fennsíkot, ahonnan a Teruéibe észak felől vezető vasutat és országutat tűz alatt tarthatták. Most, hogy Teruel bekerítették, hozzáfogtak az ostromhoz. A nemzeti védősereg fokozatosan a városba húzódott vissza és szilárdabb épületekben rendezkedett be ellenállásra. Azonban ezek a rög-tönzött erődök egymásután a vörösök kezére kerültek. Néhány nap múlva már csak a két ilyen erődítés tartotta magát. Az egyik volt a kórház, amelyben Rey ezredes egy dandárral, a másik egy kolostor, amelyben

Barba ezredes szintén egy dandárral állta az ostromot. A felmentő nemzeti ellentámadás december 29-én indult meg és tért nyert. A nemzeti hadoszlopok Comendig és ettől délre Teruel közvetlen közelébe értek, de itt megakadtak, minthogy az egy hadtesttel megerősített vörösök ellentámadása megállította őket. A felmentés tehát egyelőre nem sikerült. A nemzeti védőőrség még néhány napig tartotta a kórházat és a kolostort, de mikor a vörösök a város vízvezetékét is felrobbantották és így a védőőrség víz nélkül maradt, január 7-én Rey ezredes 500 katonájával, 700 sebesültjé-

Teruel megszállása.

vei és a kórházba menekült 1,000 polgári egyénnel megszüntette az ellenállást. A következő nap letette a fegyvert Bárba ezredes, akinek 5000 katonája és 2000 polgári menekülte volt. Megemlítendő, hogy Rey ezredesnek 200 katonája áttört a vörös gyűrűn és csatlakozott a nemzeti csapatokhoz.

Teruel tehát január 8-án teljesen a vörösök kezére került. Azonban a vörösök nem sokáig örülhettek ennek az egyébként tagadhatatlan sikernek. Tíz nappal Rey ezredes fegyverletétele után, január 17-én megkezdődött a második nemzeti ellentámadás.

A nemzeti ellentámadás január 23-ig tartó harcok után eljutott a Terüétől közvetlenül északra és nyugatra fekvő magaslatokra. A nemzeti csapatok

tehát tulajdonképpen bekerítették Teruelt, de az összelőtt városba nem vonultak be, minthogy ekkor már elvesztette katonai jelentőségét. Különben is Franco tábornok, hogy ezen a környéken teljesen tiszta helyzetet teremtsen, a Celadastól északra fekvő S. Palomera fennsík elfoglalását vette tervebe, mert a fennsíkon álló vörös tüzérség akadályozta meg a Terúciibe vezető vasút használatát.

Ezen a fennsíkon a vörösök nagy haderőt gyülekeztettek és onnan január utolsó napjaiban négy ízben is előretörték a nemzetiek arcvonala felé, hogy

Varela tábornok.

a Teruelnél hátrányukra fordult hadihelyzetet előnyükre módosítsák. Az előtörések ugyan nem értek célt, de megerősítették Franco tábornokot abban a tervében, hogy végleg leszámoljon az említett fennsíkon befészkelődött vörösökkel. Franco tábornok ezzel a feladattal az asturiai arcvonalon többszörösen kitűnt Yague tábornoknak marokkói, navarrai és önkéntes csapatokból álló hadtestét, nyugat felől Sanchez tábornok hadosztályát és dél felől Aranda tábornok igen erős hadcsoportját irányította a környező terepből 600 méternyire kiemelkedő fennsík elfoglalására.

Február 5-én egyszerre három irányból indult meg a támadás. A vörösök Aranda tábornok hadcsoportjának oldalába irányított ellentámadással ipar-

kodtak a nemzeti haditervet keresztelni, de csak annyit értek el, hogy annak megvalósulását késleltették. A nemzeti hadoszlopok előrehaladtak, bár a harc nehéz volt. Február 6-án Yague tábornok elfogott egy teljes vörös zászlóaljat. Február 7-én a nemzetiek kelet felől is bekerítették a fennsíkot. Az Alf ambra völgyében Yague gyalogsága és Aranda lovassága elvágta a vörösök visszavonulási útját. Bzzel el is dőlt a küzdelem sorsa. Az Alf ambra völgyében egy vörös zászlóalj letette a fegyvert, az áttöréssel kísérletező másik két zászlóalj megsemmisült. Sanchez tábornok hadoszlopa előtt a vörös Marx-hadosztály 2000 embere kitűzte a fehér zászlót. A teljesen bekerített vörös hadcsoport fásultan várta sorsa beteljesedését.

Február 8-án aztán a nemzeti csapatok befejezték a felszámolás munkáját. A győzelmes sierra-palomerai csata eredménye a vörös hadcsoport teljes megsemmisülése volt. 11,768 vörös katona került hadifogságba, 8000 halott és sebesült borította a küzdőteret, a hadiszákmány 68 ágyúra, 580 géppuskára és 580 tonna lőszerre rúgott. Davila tábornok azonnal berendezte védelemre az elfoglalt fennsíkot és ott február közepén két vörös hadosztály támadását védte ki.

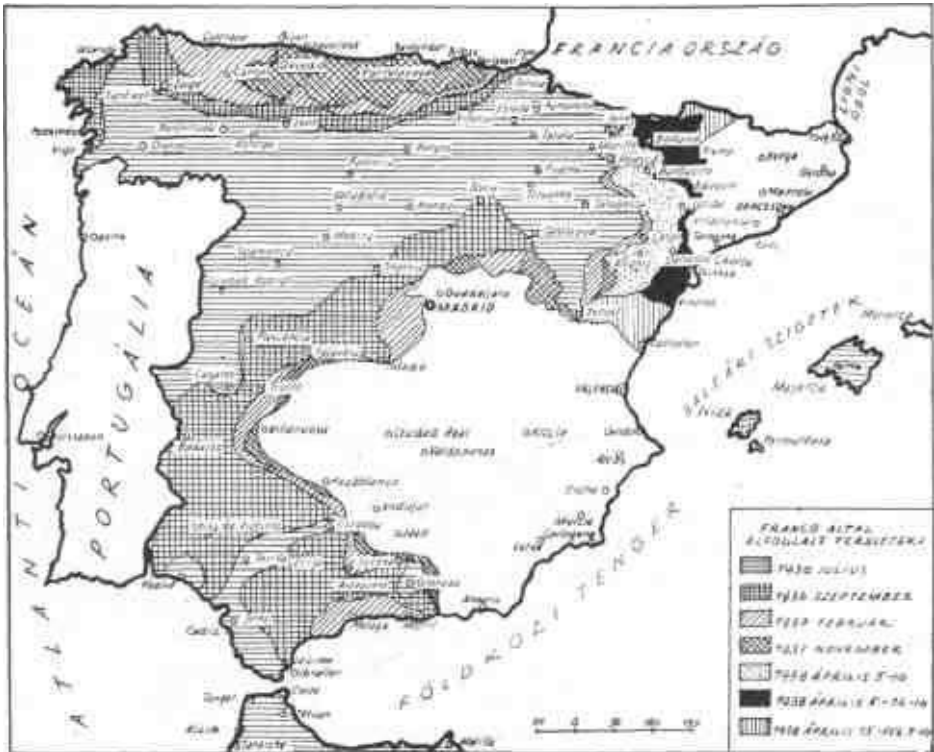
A katalóniai csata.

Franco tábornok a terueli fenyegető veszély elhárítása után haderőit a Barcelona ellen tervezett döntő támadásra csoportosította át.

Már rámutattunk, mennyire fontos Francónak, hogy a szárazföldi összeköttetést Franciaország és a köztársasági Spanyolország között megszakítsa. A tengeren ugyanis — még a nemzeti Baléares cirkálóhajónak március 6-án történt elsüllyesztése után is — a nemzetiek voltak a helyzet urai. A nemzetiek tengerzárja a köztársaságiak földközitengeri partvidékén nem volt ugyan tökéletes, de a külföldi hadianyagnak és önkénteseknek kirakodása állandóan veszélyben forgott. A külföldi utánpótlást éppen ezért a tengeren rendszerint csupán Marseilleig bonyolították le és onnan a szárazföldön szállították tovább a köztársaságiak. A francia határ hivatalosan ugyan zárlat alatt volt, de a tilalmakat a franciák látszólag nem vették szigorúan. Mihelyt tehát Franco a köztársaságiakat Franciaországtól elvágja, a vörös ellenállás összeomlása csak rövid idő kérdése.

Bzért kereste Franco igen helyesen, a döntést északon, Barcelona irányában, az Bbro völgyében. A harcvonala e folyó két oldalán Saragossától keletre úgyszólván a polgárháború kezdetétől változatlan, jóllehet ez a terület állandó harcok színhelye volt. A katalóniai hadszíntér nagyobb erők kifejlődésére igen alkalmas, mert nagyjából síkság és dombvidék, aránylag jó úti és vasúti viszonyokkal. A környező magas és középhegység csak a hadműveletek későbbi folyamán éreztette gátló hatását. Franco támadásának előkészületeit a fokozódó légi bombatámadások jelezték az egész területnek minden fontosabb gócpontja és közlekedési műtárgya ellen. A légi támadások

a harcok alatt sem szüneteltek és különösen Barcelonában rettenetes hatásúak voltak. E városban március 18-áig állítólag 600 halott és 1.000 sebesült esett a bombázás áldozatául. Franco főtámadását március 9-én az Ebrotól délre 180 kilométer kiterjedésben hatalmas tüzérségi tüzellel vezette be; az egész arcvonalon megindított támadás meglepő eredménnyel járt. A nemzetiek a köztársaságiak állását csaknem mindenütt áttörték. A védekezés kezdetben szívós volt, de a vörösök sok helyen kellő ok nélkül is vad futásban kerestek

A spanyol polgárháború áttekintő térképe 1938 július elején.

menekülést, különösen ott, ahol a nemzetiek légi erői is üldözték a visszavonulókat. Feltűnő volt a köztársaságiaknál a lőszer hiánya és a légi erők tétlensége. A nemzetiek előnyomulása csupán a déli csatlakozó hegységben küzdött nehézségekkel. A síkságokon ellenben a nemzetiek nagy lendülettel haladtak előre és a nagyobb városok közül március 16-án már Alcanizt és 17-én Caspét elfoglalták. Alcaniz már csak 70 kilométerre van Tortosától; ezen a városon halad át a köztársasági Valenciát a katalóniai Barcelonával összekötő utolsó vasútvonal. A foglyok száma 10,000-nél több volt, igen sok hadianyag, élelmiszer, március 16-án már 400 ágyú jutott a nemzetiek birtokába.

Ezekben a harcokban főleg olasz csapatok tüntették ki magukat és pedig a Berti tábornok parancsnoksága alatt álló «Fekete nyilak», «Kék nyilak», «Fekete lángok», «Március 23» és «Littorio» nevű olasz légiós hadosztályok, amelyek a támadó csoport közepén nyertek alkalmazást, míg a déli szárnyon Aranda tábornok galíciai hadteste küzdött. A bal szárnyon Yague tábornok alatt főleg marokkói csapatok, az 1. Navarra-hadosztály, spanyol idegenlégiók és népfelkelő alakulatok nyertek alkalmazást.

Yague tábornok marokkói hadteste Fraga elfoglalása után folytatta előnyomulását kelet felé, Feridát is elérte és körülzárta. Ferida volt a vörös védelmi vonal kulcspontja; már béke idején is meg volt erősítve. Az 1938 márciusi hírek szerint a nemzeti csapatok Feridába már be is hatoltak, Moscardo tábornok csapatai pedig Barbastrot, a vörösök főhadiszállását is elfoglalták. A marokkói hadtest oszlopaitól délre a légionáriusok támadtak több csoportban és lassú, de állandó előnyomulásban voltak.

Franco tábornok tovább folytatta megkezdett előnyomulását; a nemzeti csapatok március 22-én heves tűzéségi előkészítés után Huescától északra jelentékeny tért nyertek és balszárnyukkal a Pirenei-hegység felé is nagy előhaladást tettek. Az Ebro-folyótól délre is tovább folytatódott a győzelmes nemzeti előnyomulás. Március 21-én Berti tábornok hadteste Alcaniz vidékét foglalta el, ahol a vörösök szívós ellenállást fejtettek ki; a déli szárnyon Aranda tábornok hadteste szintén előhaladást tett. A hónap végén az egész nemzeti front előnyomulásban volt. Az itteni harcok közül leginkább a Ferida melletti ütközet játszott nagy szerepet, amelyben főleg a marokkói csapatok tüntették ki magukat. Ezekben a harcokban a vörösök nagy veszteségeket szenvedtek; pusztán az Ebro-folyótól északra mintegy 12.000 főre rúgtak a vörösök veszteségei: halottak, sebesültek és foglyok.

Április havában az egész fronton folytatódott a nemzetiek előnyomulása. A Navarra-hadtest véres harcok után a középén áttörte a vörösök frontját és elérte a Földközi-tenger partját, ezzel megszakította a vörösök közvetlen összeköttetését Barcelona és Valencia között. Tortosától délre a nemzeti galíciai hadtest szintén előrehaladt. Feridától északra az aragóniai hadtest nyomult előre és elérte szívós harcok után a Segre folyó keleti partját. Az északi szárnyon Franco csapatai elérték a Pirenei-hegység mentén vonuló francia határokat egész Andorra köztársaság vidékéig; e miatt az itt küzdő vörös csapatok kénytelenek voltak Franciaországba menekülni. Az akkori baloldali francia kormány ugyan lefegyverezte, azonban nem internálta őket, ennél fogva a Franciaországba menekült vörös csapatok a Pirenei-hegység keleti vonulatán Barcelona irányában újból visszatértek Spanyolországba.

FÜGGELÉK.

FÜGGELÉK.

A mű lezárása után, 1938 július eleje óta mind a távolkeleti, mind a spanyol hadszíntéren fontos események történtek. Ennélfogva szükségesnek tartjuk, hogy mindkét háború legutóbbi fejleményeiről e Függelékben megemlékezzünk.

A távolkeleti bonyodalmak.

A két keletázsiai nagy nemzet közt több mint egy éve tart az elkeseredett küzdelem, a nélkül, hogy közeli befejezésére lehetne következtetni. Július 7-én, a japán-kínai háború első évfordulója alkalmából, mind a kínai, mind japán részről közrebocsátott kormánynyilatkozatok kifejezésre juttatták mindkét fél eltökélt szándékát, hogy a harcot a végső győzelemig fogják folytatni. Konoye japán miniszterelnök kijelentette, hogy Japán nem hagyja abba a harcot addig, amíg Cseng-Kai-Sek kormányát meg nem buktatta és Kínában új, japán-barát kormány nem alakul. A miniszterelnök szerint Japán eddigi győzelmei alapján áldozatokra való tekintet nélkül fogja folytatni a harcot. A kínai kormányzótanács kiáltványa szintén kijelentette, hogy az ellenállást feltétlenül és minden körülmények közt folytatni fogják.

A japánok első évi eredményei a hatalmas hódítások és győzelmes csaták ellenére sem hozták meg a harctéri döntést, a japánoknak nem sikerült a kínaiak ellenállását megtörni; Kína erősebbnek és szívósabbnak bizonyult, mint a japán hadvezetőség feltételezte. Cseng-Kai-Sek marsall tudvalevőleg áttette székhelyét a kormánnyal együtt Hankauba, hadseregének zömét újonnan felállított seregtestekkel kiegészítette és ezt a lunghai-i vasúttól keletre vonta össze. A japánok viszont legközelebbi feladatuknak tekintették, hogy északi és déli hadseregcsoportjukat egyesítsék és a velük szemben álló kínai ellenséges erőket megverjék. E harcok közben a japánok csak lépésről lépésre tudtak tért nyerni, a kínaiak pedig heves ellentámadásaikkal jelentékeny helyi sikereket is értek el. Nagy szerepet játszott kínai részről a japán front mögött minduntalan felbukkanó gerilla-csapatok támadása, ami nemcsak a japán vasúti vonalakat és csapatszállításokat veszélyeztette, hanem az augusztusi hírek alapján még Peking és Sanghai városokat is állandóan rémületben tartotta.

Júliustól kezdve az öt új hazai hadosztállyal megerősített japán hadsereg

tovább folytatta a kínaiak elleni támadást. A középben Sühaufu mellett a japánok jelentékeny kínai erőket kerítettek be, azonban a kínaiaknak sikerült az oldalaiknál és hátukban fellépő gyorsan mozgó kisebb japán erőket áttörni és így a kínai közép megszabadult az utolsó pillanatban a már bizonyosnak tetsző bekerítéstől. A kínaiaknak ennél fogva sikerült mintegy 300,000 főnyi seregüket kivonni a japánok gyűrűjéből. A csata következtében a japán hadvezetőség és a kormány a hadműveletek erélyes folytatása mellett döntött. A csata után a japánok két csoportban nyomultak előre, az északi hadsereg irányt vett Kaifeng felé, mert ez a terület elvágja Kínának Szovjet-országgal való összeköttetését, s ezzel lehetetlenné, teszi a kínai hadseregnek orosz hadianyagokkal való megsegítését. A kínaiak a japán előnyomulás feltartóztatására a legradikálisabb rendszabályokhoz fordultak, átvágták a Hoangho-folyó töltéseit, s így a japán előnyomulási területet vízzel árasztották el, tekintet nélkül arra, hogy ezáltal az árterületen lakó kínai lakosság is koldusbotra jutott. A hadtörténelemben gyakran találkozhatunk ezzel az elkeseredett védő rendszabállyal. A hollandok ekként védelmezték függetlenségüket a spanyolok ellen, 1914 őszén a belgák átvágták az Yser folyó töltéseit, s ezzel megakasztották a német előnyomulást és megmentették a német megszállástól hazájuk egy kis sávját. A japán hadvezetőséget meglepte a Hoangho áradása, a japánok kénytelenek voltak további előnyomulásukat beszüntetni és hadseregüket déli irányba eltolni, hogy a Jangcsekiang mentén nyomuljanak előre Hankau felé. A Kaifeng melletti haderők jórészt részben Peking felé, részben Sanszi tartományba irányították. E haderők július hó folyamán az északi elfoglalt kínai területeket megtisztogatták az ott garázdálkodó, állítólag 40—50,000 főnyi fölkelőktől és szabad csapatoktól, az úgynevezett partisánoktól.

Július elején megkezdődött egyúttal a japánok déli szárnyának előnyomulása a Jangcsekiang mentén. A japán haditengerészet néhány kisebb egysége megjelent Nanking előtt, elfoglalta a várost és kihajózott csapatokkal kiépítette és megerősítette ezt a fontos előretolt pontot. Nanking elfoglalása után július hóban néhány hetes hadműveleti szünet állott be, amely alatt a japánok zöme — mintegy 200,000 fő — Nankingtól keletre a Jangcsekiang mindkét partján vonult fel. Augusztus elején itt gyülekezett egy japán erősebb hajóraj is, hogy megkezdje az előnyomulást Hankau felé. A japán hadműveleteket itt is a haditengerészet vezette be Oikava tengernagy parancsnoksága alatt. A megáradt folyamon még 10,000 tonnás hajók is könnyen előrejuthattak, lerombolták a kínaiak által több helyen felállított folyami és aknazáratokat, a hajók után előrenyomult csapatok pedig elfoglalták Huko városát is. A japán tengeri haderők előnyomulás közben elérték a Poyan-tavat is, ahol kisebb számú tengeri csatát vívtak kínai torpedó- és ágyúszádokkal, ezek elűzése után tették szabaddá az utat a Jangcse-folyó felső folyása irányában. E közben már heves harcok folytak Taihu körül és a Poyan-tótól délre fekvő Nancsang vidékén is. Július végén súlyos harcok folytak Kiukiang bir-

tokáért, melyet a japán gyalogság a hadihajók tüzérségének és repülőgépeknek támogatásával július 26-án rohammal bevett. Kiukiang fontos pont, mert innen vezet az egyetlen kocsizható út a 200 km-re fekvő Hankauba. A japán déli csoport sikeres előnyomulása és az egyre nagyobb arányú japán repülőtevékenység arra kényszerítette a kínai kormányt, hogy székhelyét Hankauból a 700 km-re nyugatra fekvő Csungking városba helyezte át és lázas sietséggel megkezdte Hankaú megerősítését.

Augusztusban a japánok tovább folytatták előnyomulásukat a Jangcsekiang mindkét partján Hankaú felé. Egyes hírek szerint a kínaiak szívós ellen-

Japánok megszállnak egy rommá lőtt kínai falut.

állást fejtenek ki Hankaú védelme céljából, a kínai erőcsoportosítás arra enged következtetni, hogy a kínaiak a Jangcsekiangtól északra előnyomuló japán csoport ellen készülnek nagyobbszabású ellentámadásra, mert így akarják a japánok Hankaú elleni előnyomulás át késleltetni. Más hírek szerint azonban a kínaiak még Hankaúnál sem akarnak döntő harcokba bocsátkozni a japánokkal, mert úgy vélik, hogy a hódított területek növekedésével Japánnak mind nagyobb és nagyobb nehézségekkel kell megküzdenie, ami végül is az ország gazdasági kimerüléséhez fog vezetni. Cseng-Kai-Sek marsall kijelentette, hogy Hankaú esetleges eleste után is folytatni fogja Kína a küzdelmet. Ellenőrizhetetlen hírek szerint Cseng-Kai-Sek Hankaú körül körülbelül egy millió fő

tartalékkal rendelkezik, azonban ennek legnagyobb része még kiképzetlen újoncokból áll, igen hiányos hadi felszereléssel.

Ami a Hankau körüli harcok valószínű eredményét illeti, bizonyos, hogy ezen a területen még hosszantartó küzdelem várható, annyival inkább, mert Hankau közvetlen környékén sok tó, mocsár és csatorna van, ezáltal a kínai védelem igen hatásossá tehető és a terepnehézségek a japánokat időtrábló fejlődésekre kényszerítik.

Július és augusztus havában a japánok többször bombázták Kanton vidékét és magát a várost is, a dél-kínai partok mentén a japánok több helyen szállítottak partra kisebb különítményeket. A japán légierők dél-kínai működése abban lelheti magyarázatát, hogy a japánok így akarják a kínaiaknak tengeri úton való megsegítését lehetetlenné tenni. Kína számára jelenleg csak a francia Tonkingon keresztül, valamint Szibériából a Gobi-sivatagon át lehetséges a hadianyagszállítás.

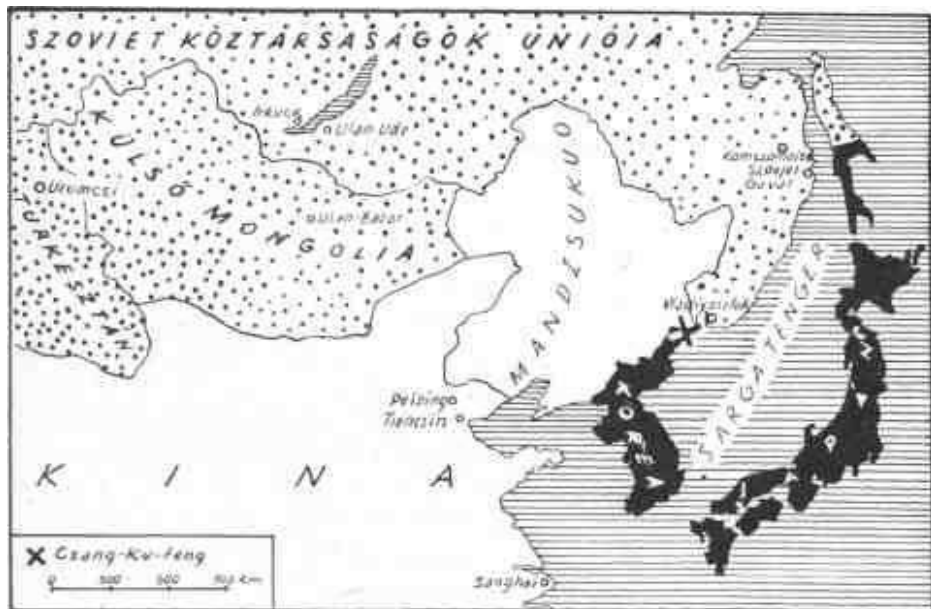
A háború első évének végén a japán-kínai háború mérlege a következőképpen állítható fel: a japán front hossza Kínában mintegy több ezer kilométer, a japánok által megszállt kínai terület nagysága megfelel fél Európa területének, mintegy 130 millió lakossal. A japánok több kimutatást közöltek egyúttal a kínai és a saját veszteségekről is; ezek szerint a kínai veszteségek sokkal jelentékenyebbek voltak a japánokénál. Tény az, hogy a harcba vetett japán erők legnagyobb vitézségük ellenére sem elegendők a kínaiak ellenállásának letörésére, a japánok feltétlenül lebecsülték az ellenfél katonai erejét és ellenállóképességét. A háború eddigi lefolyása is bizonyítja, hogy modern háborúban nem kerülhetők el az állásharcok és a védelem ereje a támadással szemben a haditechnika óriási fejlődése következtében nagyon megnövekedett. A légi háború tekintetében nem sikerült a fennforgó kérdéseket tisztázni, mert Kína óriási kiterjedése mellett a rendelkezésre álló repülőgépek nem voltak elegendők a légi háború feladatainak teljesítésére. A háború azt is bebizonyította, hogy egy hadjárat folyamán nem annyira a hadsereg mennyisége, hanem minősége vezet sikerhez. A háború alatt a kínaiak általában számbeli fölényben voltak, ennek ellenére a hősiesen, szívósan és bátran harcoló kínai csapatok mégsem tudtak eredményt elérni a japánok fölött, akik kiváló katonai szellemtől és dicső hagyományoktól áthatva, lelkes vezéreik alatt mindenütt leverték a kínaiak ellenállását. A hadvezetés az egész háború folyamán a japánok katonai fölényét igazolta, a japánok mindig magukhoz ragadták a cselekvés szabadságát, célszerűen alkalmazták a korszerű harc-eszközöket; különösen ki kell emelnünk a szárazföldi hadsereg szoros együttműködését a haditengerészettel. A kínai vezetés ezzel szemben inkább merevnek nevezhető, a vezetést a birodalom rendkívüli nagysága, a közlekedési utak és eszközök hiánya, még inkább a politikai és katonai egység hiánya is megnehezítette.

A háború egyévi lefolyása bizonyítja, hogy a távolkeleti háború bevégzésének időpontjára nézve még semmiféle jóslatba sem bocsátkozhatunk.

lehetséges, hogy Japán győzelmet fog aratni Kínában, de hogy mennyire tudja a hatalmas birodalmat megbékéltetni, a kínai viszonyokat rendezni és megszilárdítani, erre nézve még becsléseket se tehetünk.

A Paracelsus-szigetek megszállása.

A már egy év óta tartó japán-kínai háborút természetesen nem nézheték nyugodtan sem az Egyesült Államok, sem Franciaország, sem Anglia, mert hatalmas érdekeik fűződnek Kína integritásához.

A Távol-Kelet.

A szárazföldi háborúval kapcsolatban Japán a tenger felől is igyekezett mind délebbre előrejutni, hogy blokád alatt tarthassa ellenfelét. Így szállotta még Japán még ez év tavaszán az Amoy-szigeteket. Kanton bombázása már veszélyeztette a Távol-Kelet egyik legnagyobb és legforgalmasabb angol kikötőjét, Hongkongot, amely az 1842. évi nankingi szerződéssel került Anglia birtokába.

A japán terjeszkedés következtében az érdekelt nagyhatalmak jegyzékben fordultak Japánhoz és tiltakoztak a japánok további terjeszkedése ellen; a Csendes-óceánon a japán kormány kijelentette, hogy egyelőre nincs szándékában Hainan-sziget megszállása. E nyilatkozat ellenére július 4-én a Csendes-óceán partján fekvő francia gyarmat csapatai megszállták a Hainan-szigettől délre fekvő Paracelsus-szigeteket és az

előttük elterülő zátonyokat. A szigetek megszállása azt a látszatot kelti, hogy ez a francia lépés a nagyhatalmak tudtával történt.

A Paracelsus-szigetek mintegy 300 km-re fekszenek az ázsiai parttól; nagy fontosságuk abban rejlik, hogy tengeri támaszpontok gyanánt használhatók és egyúttal elzárják a partmenti közlekedést; a szigetek ellenőrzést gyakorolhatnak a Dél-Kína felé közlekedő tengeri forgalomban. A Paracelsus-szigetek különben jelentéktelen korálzátonyok, amelynek birtokát a Kína és Franciaország által 1885-ben megkötött szerződés a franciáknak juttatta. Franciaország azonban nem tulajdonított fontosságot ezeknek a szigeteknek, így eddig még nem szállta meg, most azonban változott a helyzet; a szigetek megszállása szükségesnek mutatkozott, hogy a nagyhatalmak útját állhassák a Dél felé terjeszkedő japán birodalomnak.

Az orosz-mandszu határvillongások.

1934 december 5.-én az olasz rádió tudtul adta az egész művelt világnak, hogy az abesszinek a Szomáli határon lévő ual-uali oázisok és kutak vidékén megtámadták az olasz csapatokat. Mindkét fél magának követelte a meglevő térképek alapján a forrásvidéket, az olaszok nem akarták megengedni abesszin pásztoroknak az itatást, ebből a vitából véres összeütközés keletkezett, amely végeredményében felidézte a hadtörténelem legnagyobb gyarmati háborúját, az olasz-abesszin háborút.

A Távol-Keleten 1938 július és augusztus hó folyamán megismétlődött a történelem. Szovjetország csapatok átlépték a Mandzsúriát Kelet-Szibériától elválasztó Usszuri-folyót, mandzsú területen megszállták a sanfenti magaslatokat, valamint több, eddig mandzsú kézben levő kis szigetet. Július végén orosz csapatok több helyen betörték mandzsú területre, sőt Hszitung és Jaolincse falvakat is elfoglalták és felgyújtották. Korea északi határán is voltak összeütközések orosz katonák és mandzsú-japán határbiztosító csapatok közt. Az oroszok az elfoglalt területeken jelentékeny haderőt összpontosítottak és szívós védelemre rendezkedtek be. Japán hírek szerint az oroszok állandóan erősítik keletszibériai haderőiket, az Usszuri-folyó mentén fekvő Nikolszk és Possziet közti védelmi övbe mintegy 50,000 főnyi haderőt vontak össze. A Vladivosztokban és környékén állomásozó szovjets csapatok létszáma legalább 100,000 főre tehető, igen sok tankkal és repülőgéppel. A vladivosztoki kikötőben számos orosz búvárhajó várja a parancsot a japánok elleni támadásra. A Kelet-Szibéria, Mandzsukuo és Korea határánál fekvő Csang-Ku-Feng magaslatokon szintén véres összeütközések keletkeztek orosz és mandzsú-japán határbiztosító csapatok között. Az említett vitás terület mindhárom ország határvidékeire kiterjed és a meglevő térképek alapján nem állapítható meg teljes bizonyossággal a határ pontos menete. Ebben a körülményben kereshetjük azoknak a híreknek magyarázatát, hogy mind az oroszok, mind a japánok kijelentették, hogy az ellenfél tört be saját területükre és a nagy

fontosságú Csang-Ku-Feng magaslatokon történt harcokra vonatkozólag mindkét fél homlokegyenest ellenkező jelentéseket tett közzé.

Ami a szibériai és mandzsu határ vonulatát illeti, a helyzet a következő: Szibériát Mandzsukuótól két olyan hatalmas folyam választja el, amelyeknek egyik partját a másiktól csak helyenkint és csak napsütéses, tiszta időben lehet látni. Bgyik az Amur, másik ennek mellékfolyója az Usszuri. Csaknem pontosan az Amur folyását követi az Észak-Mandzsúriában nagy koszorúívben húzódó Kingán-hegység. Ez helyenkint eléri a 2000 méter magasságot, csúcsai már az örök hó és jég birodalmába nyúlnak, alacsonyabb részein

Japán gyalogság előnyomulása.

úttalan, sűrű erdőrengetegek vannak. Több mint 2000 km hosszúságon védi Mandzsukuót — s természetesen Szibériát is — az áthidalhatatlan folyó és nagyobb harcászati egységek számára áthághatatlan magas hegység. Kgyetlen olyan keskeny rész van a szovjetorosz-mandzsu határvonalon, amelyet nem véd sem folyó, sem hegy. Ez a terület a Csanka-tótól délre húzódik a tengerpartig, mintegy 250 kilométer hosszúságban. A határvonalnak ezen a részén várható az esetleg elkövetkezendő orosz-japán háború legnagyobb tömegcaataja.

Főleg a határ bizonytalansága miatt már évek óta több összeütközés történt az orosz és madzsuri határ mentén; 1933-tól kezdve mintegy 18

esetben vezettek diplomáciai bonyodalmakra a határvillongások. Ezek nemcsak repülőgépek jogtalan határátlépéséből származtak, hanem a határbiztosító csapatok közötti kisebb-nagyobb összeütközésekből is.

Az orosz támadás és a szovjet távolkeleti hadi előkészületei a már egy év óta tartó kínai háború miatt amúgyis végsőkig fokozott ideges japán közhangulatban nagy elkeseredést váltottak ki és július végén már úgy tűnt fel, hogy a mandzsúriai események az ual-uali olasz-abesszin összeütközés mintájára új háborút fognak felidézni. A határmenti véres összecsapások kivizsgálását célzó orosz-mandzsú közvetlen tárgyalások megszakadtak. Litvinov külügyi népbiztos és Sigemicu japán nagykövetség moszkvai tárgyalásai szintén sikertelenek maradtak, mert Litvinov kijelentette, hogy a keletázsiai térképek bizonytalanok és az oroszok által elfoglalt magaslatok szovjet-területen fekszenek. Ugy látszott, mintha az orosz-japán háború kitörése már csak órák kérdése volna, július végén azonban Japán igyekezett a háborús feszültséget levezetni, úgyhogy a távolkeleti orosz-japán háború lehetősége csökkent. Augusztus hóban azonban újra fellángolt a harc a kelet-sibériai határon. Ezek a harcok mind nagyobb arányokat öltöttek, jelentékenyen túlmentek a határbiztosító csapatok már megszokott kisebb összeütközésein, mind japán, mind orosz részről a modern hadviselés technikai eszközei, tankok és repülőgépek is beleavatkoztak a harcba és a távolkeleti összecsapások mindkét félnek nagyobb veszteséget okoztak.

Japán a határvillongások megszüntetésére nézve már augusztus 6-án a következő javaslatokat tette Szovjetországnak: Japán visszavonul a vitás csang-ku-fengi területről; Oroszország kötelezi magát, hogy nem szállja meg többé ezt a vidéket; így a két állam közt semleges öv létesült.

E javaslatok ellenére augusztus 8-án és 9-én egyre nagyobb harcok voltak a vitás Csang-Ku-Peng magaslat környékén. Ezek a harcok mind nagyobb méretet öltöttek, a szovjet egy gyaloghadosztályt — körülbelül 20,000 emberrel, 200 harci kocsival és 200 repülőgéppel — vont Össze a vitás mandzsúriai határon. Japán hírek szerint maga a távolkeleti orosz hadsereg parancsnoka, Blücher marsall is áttette főhadiszállását a veszélyeztetett területre és Vladivosztkából Novikievszkibe érkezett, hogy személyesen vegye át a hadműveletek irányítását. A mandzsúriai határvillongások Tokióban is nagy izgalmat keltettek, a japán kormány előkészületeket tett az esetleges orosz háború kitörésére.

Augusztus 10-én azonban Litvinov külügyi népbiztos hosszas tárgyalásokat folytatott Sigemicu japán nagykövettel. A két államférfiú beható megbeszélés után megállapodott a mandzsúriai határvillongások elsimításában. A szerződés értelmében augusztus 11-én déli 12 órakor mindkét oldalon megszüntetik az ellenségeskedéseket. A japán csapatok azután egy kilométerre visszahúzódnak azokból az állásaikból, amelyeket augusztus 10 és 11 közötti éjjel foglaltak el. A japánok visszavonulása után mindkét részről katonai

szakértőket küldenek ki, akik a helyszínén megállapítják a határviszály elsimításának a feltételeit. Az értekezlet után a japán nagykövet kijelentette, hogy a japán kormány mindig arra törekedett, hogy a keletázsiai összetűzést békésen és a helyi keretek közt lehessen elsimítani. Japán közvéleménye általában megkönnyebbüléssel fogadta az ideiglenes fegyverszünet bekövetkeztéről szóló hírt, mert úgy látta, hogy a háborús veszély legalább időlegesen elhárult. A tokiói lapok jórésze a japán diplomácia győzelmének tulajdonította az ideiglenes fegyverszünet létrehozását.

Japán harcikocsik.

Nagy feltűnést keltett, hogy a fegyverszüneti szerződés ellenére még néhány napon át harcok voltak a vitás területen, sőt még Szachalin-szigeten is összetűzések keletkeztek az orosz és japán határőrök közt. Ennek a látszólagos ellentétnek okát abban kereshetjük, hogy mindkét oldalon hosszabb időbe került, míg a kormány és a katonai főparancsnokságok rendeletei a legutolsó alparancsnokhoz is eljutottak. Augusztus 13.-án a japán csapatokat visszavonták a koreai határra, az orosz-koreai határt elválasztó Tumen-folyótól nyugatra. A fegyverszüneti megállapodásokat 12.-ről 13.-ra virradó éjjel szövegezték meg mindkét részről véglegesen. A tokiói lapok szerint Japán a csapatok visszavonásával bizonyítékát adta annak, hogy véglegesen meg

akarja szüntetni a határvillongásokat és elejét akarja venni újabb nehézségeknek.

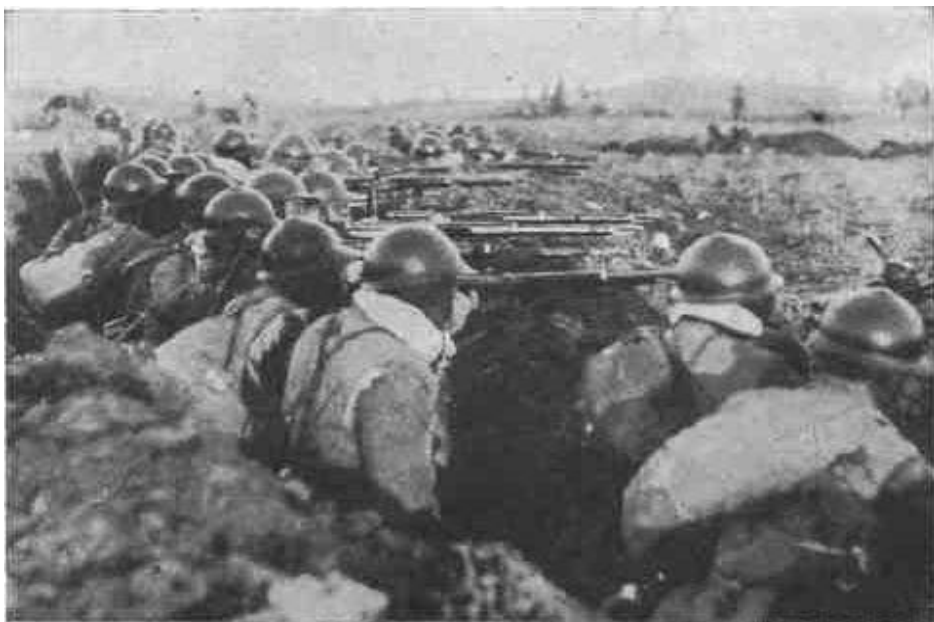
A szóbanforgó vitás kérdésre vonatkozólag mind Japán, mind Szovjet-országnak engedékenységét a következőkkel magyarázhatjuk: Oroszország már évek óta készül a japán háborúra, megszállotta Turkesztánt és Külső-Mongóliát, egyben hatalmas anyagi előkészületeket tett a bekövetkezendő japán háborúra. Már évekkel ezelőtt kiépítették az oroszok a Bajkál-vasút második sínpárját, sőt Taisetből közvetlen vasúti vonalat létesítettek a Bajkál-tótól északra a Csendes-óceánig, e mellett vasúti vonalakat építettek ki Mongóliába és Turkesztánba is. Az oroszok jelentékenyen megerősítették távolkeleti hadseregüket, amelynek erejét a japánok legalább 4—500,000 főre, 2000 ágyúra, 2000 repülőgépre és 1500 tankra becsülik, e mellett a csendesóceáni orosz haditengerészet is nagy fejlődést mutat, Vladivosztokban számos bűvárhajó van összpontosítva, Kamcsatka keleti részén új hadikikötő építése van folyamatban. Az orosz tartományok félköralakban fogják körül a japán-kínai hadszínteret és alkalmat nyújtanak a japán hadsereg jobboldala és hátsó összeköttetései elleni támadásra. Japán közelsége valósággal kihívja az orosz bűvárhajók és repülőgépek támadását magára a Szigetországra és a Sárga-tengeren lefolyó csapat- és hadianyagszállításokra. Ezekhez a földrajzi és katonai előnyökhöz járulhat még az a körülmény is, hogy a japán-orosz háború kitörése maga után vonhatja az Egyesült Államok, Franciaország és Anglia beavatkozását is. Az Alaszka-félszigetet Ázsiával összekötő Aleuti-szigetecsoport alkalmat ad az amerikai hadi flottának és repülőgépeknek az oroszokkal való együttműködésre.

Ha ilyen nagy földrajzi és katonai előnyök mellett vizsgálat tárgyává tesszük Szovjetország engedékenységét a távolkeleti kérdésben, az okokat főleg abban kereshetjük, hogy az orosz ötéves hadifelszerelési program, a hírhedt «pjiletka» még nem fejeződött be, e mellett a hadsereget érintő legutóbbi súlyos megrázkódtatások még nem simultak el és a japán háború nem nagyon népszerű Oroszországban. E mellett tekintetbe jöhet még az a körülmény is, hogy a moszkvai kormány talán félt Blücher marsall nagy népszerűségétől és nem akarta a japán háború felidézésével a marsall amúgy is nagy és könnyen veszélyessé válható tekintélyét emelni.

Már a vilnai kérdésben való szovjetországi engedékenység is bizonyítja, hogy a szovjet hadsereget támadó hadműveletekre maguk az oroszok sem tartják alkalmasnak s éppen ez lehetett a főok, amely Oroszországot a mandzsúriai határvillongások tárgyában is engedékenységre kényszeríthette.

Japán ellenben a kínai háború folytatása mellett is kénytelen védekezni esetleges orosz átkaroló támadások ellen, légi flottájával a nagy orosz távol-ságok miatt különösebb eredményt nem érhet el, tehát mind katonai, mind

földrajzi tekintetben határozottan hátrányban van. E mellett a tokiói kormány békülékeny hangulatát komoly gazdasági okok is indokolják. Magát a kínai háborút is nagy mértékben megérezte Japán gazdasági élete, mert nem számított arra, hogy a gyengének látszó és belzavarokkal küzdő kínai nemzet oly határozott és elszánt védő háborút folytathasson hosszú időn át. Japán ma már nem remélhet semmiféle külföldi kölcsönt, és így a háborút kénytelen saját erejéből megvívni és sikerre vinni. A háborúhoz szükséges óriási költségeket tehát magának a japán népnek kell előteremtenie az államnak nyújtott közvetlen és közvetett segítség útján. Ilyen körülmények

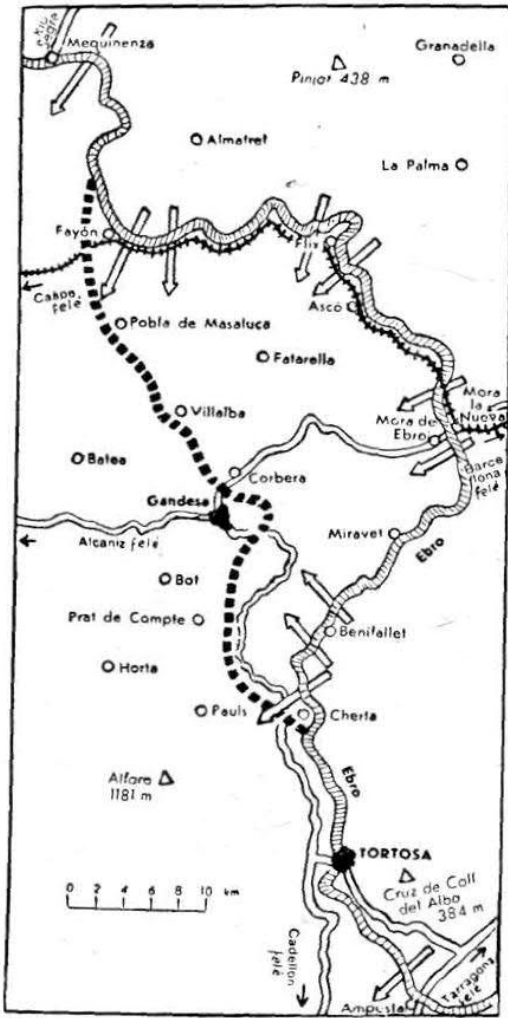

Japán harcvonal.

közt Japán semmiesetre sem vállalhatta egy sokkal nagyobb áldozatokat követelő párhuzamos háború kockázatát, noha maguk a japánok is elismerték és többször kijelentették, hogy «a kínai háború csak nagy gyakorlata és leckéje annak a küzdelemnek, amelyet Japán a közeljövőben meg fog vívni».

Úgy az orosz, mint a japán nemzet meglepéssel fogadta a keletázsiai vitás kérdések elintézését. Bizonyos, hogy a japán-orosz összecsapás veszélyének kérdése mindaddig fennáll, míg a kínai kérdés megoldást nem nyer, tehát a megkötött egyezmény ellenére is bármely pillanatban kitörhet az újabb japán-orosz háború és pedig esetleg minden hadüzenet nélkül, mint 1904-ben is történt.

A spanyol polgárháború.

Az Ebro-menti csata.

volt. Nagy szerepet játszott az egész háború folyamán, hogy a nagyterjedelmű, mintegy 1700 km hosszú frontot a rendelkezésre álló csekély erők csakis lazán, azaz csoportonként szállhattak meg, ennél fogva különös jelentőségre tett szert a polgárháborúban a kémkedés és felderítés, mert csak

1938 nyarán a spanyol polgárháború nemhogy engedett volna hevesességéből, hanem július végén és augusztusában a hadszíntér több frontján véres harcok dúltak, különösen az ebromenti csaták múltak felül a háború minden eddigi csatáját.

Július hó első felében a fronton általában nyugalom uralkodott, mindkét fél készült a nagy összecsapásra. Minden népszövetségi beavatkozás ellenére is a Spanyolországba irányított külföldi segítség mind nagyobb méreteket öltött. Ez nemcsak hadianyagok szállításában nyilvánult, hanem külföldi önkéntesek toborzásában is, úgy hogy nem egészen alaptalan az a kezdetben tréfás megjegyzés, hogy a spanyol polgárháborút jórésben külföldről szervezett csapatok vívják. Különösen nagy szerepet játszott a külföldi segítség az ebromenti harcokban. Az ottani támadó köztársasági csapatok főleg orosz és francia önkéntesekből állottak, azonban harcoltak soraikban bolgárok, kanadaiak, sőt magyarok is, pl. a harmadik dandár parancsnoka egy Franck nevű magyarországi szökött kommunista

így voltak megállapíthatók az egyes csoportok közt levő térközök helyei. A háború folyamán mindkét fél főleg ezeket a térközöket használta ki támadó hadműveletekre.

1938-július 17.-én volt a spanyol polgárháború kitörésének második évfordulója. A két éve tartó háborúban Franconak sikerült általában magához ragadni a kezdeményezést, s így lépésről lépésre visszaszorította a vörös védelmet. Tudjuk, hogy csak a főváros elleni hadműveleteket nem koronázta siker és még a nyár folyamán is tartó véres madridi csatában Miaja tábornok visszaverte a nemzetieknek Madrid ellen irányított támadását. Azonban a

Nemzeti csapatok előnyomulása.

spanyol polgárháború eddigi lefolyásából látható, hogy a túlsúly lassankint a fegyelmezettebb és jobban szervezett nemzeti hadsereg kezébe megy át és a spanyol probléma nemzeti irányú megoldása már csak idő kérdése lehet. A júliusi és augusztusi harcok azonban azt is bizonyítják, hogy a köztársasági spanyol kormány leverése rövid időn belül nem történhetik meg, mert a jelentékeny külföldi segítség a hathatós védelmet még hosszú ideig lehetővé teheti. Maga az ebromenti váratlan csata is bizonyítja, hogy a köztársasági csapatok még ma is eléggé erősek támadó hadműveletek megindítására.

Július 17.-én a spanyol polgárháború kitörésének második évfordulóján Spanyolország helyzete a következő volt:

A 47 megyéből 30 került Franco birtokába, 9 van a köztársasági kormány hatalmában, 8 megye sorsa vitás; a megyeszékhelyek közül 33 van a nemzeti csapatok birtokában, 14 a kormány hatalmában. Spanyolország területének 72%-a van a nemzeti csapatok hatalmában, lakosságának 66%-a. A gyarmatok közül Menorca-szigete van a kormány kezében, míg a többi gyarmatok és szigetek a nemzetiek hatalmában vannak.

Június végén a nemzetiek a levantei fronton Castellon elfoglalása után tovább folytatták támadásukat Sagunto felé, Valencia irányában. A nemzetiek hadműveletei kezdetben sikeresen haladtak előre, azonban Miaja tábornok, a köztársasági csapatok fővezére jelentékeny erősítéseket irányított a tengerparti frontra, úgyhogy a nemzetiek Sagunto városát már nem tudták elfoglalni.

Franco tábornok a támadás megakasztása folytán haderejét átcsoportosította a portugál határ mentén fekvő estremadurái frontra, ahol a kormány harcvonala félköralakban nyúlt előre a nemzeti frontba. A július második felében megindított nemzeti támadás kezdetben sikereket ért el, a kormánycsapatokat a nemzetiek Villanueva—Caspara—Penaroya vonalába nyomták vissza, úgyhogy már veszélyeztették az almadeni higanybányákat is, amelyeknek birtoka a háború továbbfolytatása érdekében a köztársaság számára, igen fontos volt. A köztársaságiak védelme csakhamar jelentékeny erőket vont az estremadurái frontra, s ennél fogva Franco kénytelen volt támadási irányát az északabbra fekvő Toledo területére áthelyezni. Augusztus havában tovább folytak az elkeseredett harcok az estremadurái fronton. A nemzetiek különösen Puente del Arzobispo szakaszában értek el eredményeket, az itt levő Sierra de la Estrella-hegyet a nemzetiek kikerülték és jelentékeny előhaladást tettek a Toledo—Merida- és La Nava út vonalában. Franco csapatai itt 25 km szélességben és 20 km mélységben áttörték a köztársasági frontot. P'ranco megváltozott támadási iránya tehát itt is eredményt ért el, az almadeni frontra a kormány három hadosztályból álló erősítést küldött, úgyhogy a nemzetieknek nem állott érdekükben ezt a támadást folytatni. Különösen véres harcok voltak a Zucar-folyó felső folyása mellett, augusztus végén azonban mindkét fél már állóharcokat folytatott ezen a területen, úgyhogy lassankint az egész estremadurái fronton nyugalom állt be.

Július végén kezdődtek meg a nagy harcok az Kbro mellett, a polgárháború legvéresebb csatái: ezek mindkét fél számára jelentékeny veszteségeket okoztak. Július 24.-ről 25.-re virradó éjjel a kormánycsapatok több pontonhíd építése után mintegy 150 km kiterjedésben átkeltek az Ebro-folyón és nyugati irányban megindították támadásukat. Tény, hogy a kormánycsapatok kezdetben nagy sikereket értek el, a nemzetieket teljesen meglepte a váratlan támadás, mert azon a véleményen voltak, hogy a megvert kormánycsapatok nagyobb támadó hadműveletek kifejtésére többé alkalmatlanok. Franco tábornok azonnal előkészületeket tett az Ebron átkelt kormánycsapatok visszaszorítására és az ezirányú hadműveletek vezetését Yague tábornokra, a leridai győzőre bízta. Franco első gondja volt e mellett, hogy a kor-

mánycsapatoktól épített pontonhidakat lerombolja; erre a célra a nemzetiek az Ebro- és Rio Segre-folyók zsilipéit is megnyitották, azonban az Ebro-folyó vízállása átmenetileg csak három méterrel emelkedett, úgyhogy a kormánycsapatoktól épített hidak épségben maradtak; ezeket a hidakat még a nemzeti repülők sem tudták elrombolni. Eassankint mindkét fél jelentékeny erősítéseket vont az Ebro jobbpartjára, nemcsak csapatokat, hanem sok hadianyagot, különösen géppuskát és ágyúkat is s ebben lelik magyarázatukat azok a véres harcok, amelyek egész augusztus folyamán változatlan hevességgel dühöngtek.

A nemzeti ellentámadás július 27.-ről 28.-ra virradó éjjel indult meg, abban az időpontban, midőn a nagy gyorsasággal a csataterre irányított erősítések

Nemzeti csapatok előremulása Madrid felé.

megérkeztek. A nemzetiek mintaszerű szervezetét bizonyítja, hogy a kormánycsapatok támadása után már két nappal megindulhatott az ellentámadás. Különösen szívósak voltak a légi harcok; Franco repülői itt először használtak 500 kg súlyú bombákat. A nemzeti ellentámadás mindkét szárnyon sikerre vezetett, a kormánycsapatokat az Ebro alsó és középső folyásán visszavetették nagy veszteségek mellett a folyó vonalra, csak a középén, Gandesa város mellett sikerült a kormánycsapatoknak állásaik megvédelmzése. Ezen a területen még augusztus végén is változó szerencsével vívott nagy harcok voltak, itten minden talpalatnyi földet gondos tüzérségi előkészítés után is csak nagy veszteségekkel lehetett elfoglalni. A kormánycsapatok is a legnagyobb vitézséggel küzdöttek. Különösen kitüntették magukat a Campesino- és Lister-dandárok, amelyek már Brunete mellett, az Alfambra-völgyben és a

terueli csatában súlyos veszteségeket szenvedtek. A kormány nagy súlyt vetett ennek a két vitéz dandárnak fennmaradására, és így ezek a csapatok új legénységgel vonultak be a csatába. A két dandár mellett kitüntette magát a 39. hadosztály Walter német kommunista vezetése alatt, a 15. dandár Kokin orosz kommunista parancsnoksága alatt. A 45. hadosztály is vitézül harcolt; magasabb parancsnokai voltak: Hans, Kleber, Pujal és Bulatov.

A legvéresebb harcok dúltak Gandesa város birtokáért; a nemzetieknek sikerült Gandesa visszahódítása, azonban a várostól közvetlenül keletre fekvő magaslatok még mindig a kormánycsapatok birtokában vannak. Különösen megnehezíti a kormánycsapatok védekezését az a körülmény, hogy hátuk mögött a hatalmas Ebro-folyó folyik és az azon át vezető hidakat, valamint utakat a nemzeti légi haderő állandóan veszélyezteti, ennél fogva az Ebro jobbpartján harcoló csapatoknak hadianyagokkal való ellátása mind nagyobb nehézségekbe ütközik.

A nemzeti csapatok soraiban a legkiválóbb ezredek harcoltak, elsősorban marokkóiak, akik a polgárháború folyamán oly sokszor adták tanújelét vitézségüknek. Nemzeti részről vett hírek alapján lehetséges, hogy a kormánycsapatok vitéz ellenállásában szerepet játszott az a körülmény is, hogy az újjáalakított Negrin-kormány szigorúan elrendelte az Ebro jobbpartjának feltétlen megvédelmezését.

Az Ebro melletti csatán kívül Miaja tábornok augusztus elején Teruel mellett is támadást indított a nemzetiek ellen. A kormánycsapatok támadása itt is véres harcokat eredményezett, a nélkül azonban, hogy a nemzeti front áttörése sikerült volna. Mindkét támadás valószínűleg azt a célt szolgálta, hogy a Földközi-tengerig húzódo nemzeti frontot áttörje, ez azonban eddig még nem vezetett eredményre. Külföldi katonai szakírók összehasonlítják ezeket a harcokat a Verdun melletti nagy harcokkal, amelyek mindkét fél számára szintén nagy veszteségeket okoztak.

A kormány szívós védekezését a jelentékeny külföldi hadianyag-csempészet teszi lehetővé. Ez főleg Franciaországból történik, bár a spanyol-francia határ el van zárva. Nagy szerepet játszik a tengeri úton történő csempészés is; Barcelona kikötőjébe naponta érkeznek hajók, amelyek főleg orosz hadianyagot szállítanak Spanyolországba. A francia határ veszélyeztetése miatt a franciák a nyár folyamán intézkedéseket tettek a határ biztosítására, különösen repülőgépek ellen. A franciák kiépítették légvédelmi berendezéseiket; nemcsak légvédelmi ágyúkat állítottak fel, hanem valóságos léggömbzárt létesítettek a határ mentén.

Szeptember elején még mindig változatlan hevességgel folyt a harc az Ebro mellett, ennél fogva úgy látszik, mintha a már több mint két éve tartó véres testvérháború elérkezett volna arra a pontra, ahol a művelt Európának érvényesítenie kellene befolyását az emberi kultúra érdekében a polgárháború mielőbbi befejezése céljából.

IRODALOM.

E mű megírásához felhasználtam az alábbi külföldi és magyar forrásműveket, valamint a hazai és külföldi napisajtóban megjelent cikkeket a legújabb kor háborúiról és külpolitikai kérdéseiről. A hazai sajtóban megjelent értekezésekből különösen Mierka Alfréd, nemes Suhay Imre, székelyi Nyiry László, Julier Ferenc, Tombor Jenő és vitéz Németh Lajos szakemberű cikkeit kell kiemelnem. Az említett forrásműveken kívül felhasználtam a magyar és a külföldi napisajtóban és szakfolyóiratokban közzétett számos értekezésemet az olasz-abesszín, japán-kínai háborúról és a spanyol polgárháborúról, valamint a legújabb kor világpolitikai kérdéseiről.

Állami Térképészeti Intézet: Kisatlasz. 1937.

Erdeős László: Katonai évkönyv. 1936.

Hermann Stegemann: Geschichte des Krieges. 4 kötet. 1921.

I.

Breit József: A vörös háború története. 3 kötet.

Julier Ferenc: Ellenforradalmi lélekkel a vörös hadsereg élén. 1927.

Kratochwil Károly: Székelyek az ellenforradalomban. 1936.

Pilch Jenő: Horthy Miklós. 1929.

Dr. Révay József: Gömbös Gyula élete és politikája. 1934.

Lukachich Géza: Magyarország megcsönkítésének okai.

Silvino Gigante: Storia del comune Fiume. 1928.

Gino Berri: La gesta di Fiume. 1920.

II.

Norbert von Bischoff: Ankara. 1935.

Direction générale de la presse au ministère de l'Intérieur: La Turquie contemporaine. 1935.

August von Kral: Das Land Kamal Atatürks. 1935.

Türkofis: L'industrie minière de la Turquie. 1935.

Malik Evrenol: Revolutionary Turkey.

Gesellschaft zur Erforschung der türkischen Geschichte: Geschichte der türkischen Republik. 1935.

Pyrsos S. A.: Une année de gouvernement Metaxas. 1938.

III.

Szladek Barna: Az orosz forradalmak és ellenforradalmak története. 1928.

Elias Hurwicz: Geschichte des russischen Bürgerkrieges. 1927.

Ludovic H. Grondys: La guerre en Russie et en Sibérie. 1922.

Ratz Kálmán: Az oroszországi csehszlovák légió története. 1930.

Wrangel: Mémoires. 1928.

Tuchacsevszkij: A lengyel háború. 1934.

Pilsudski József: Válasz Tuchacsevszkij «A lengyel háború» című hadtörténelmi tanulmányára. 1934.

Erdeős László: Az orosz-lengyel háború. 1934.

Réczey Ferenc: 1920. évi lengyel-orosz hadjárat. 1927.

Julier Ferenc: A lengyel hadsereg. 1938.

IV.

Marko Árpád: Felkelő csapatok szervezése. 1928.

V.

Mierka Alfréd: Franciaország gyarmati politikája. 1926.

VI.

Bernard: Le Maroc. 1931.

Abd-el-Krim: Memoiren. 1927.

VII.

Politovszky Vilmos: Az 1928. évi tripoliszi hadjárat. 1928.

VIII.

W. Brandt: Der Chacokrieg. 1935.

IX.

Pietro Badoglio: Etiopiai háború. 1937.

Achille Starace: La Marcia su Gondar. 1937.

Vallecchi: A nemzeti fasiszta párt. 1937.

Németh József: Az olasz-abesszín háború. 1936.

Feketehalmi-Czeydner Ferenc: A Földközi-tenger katona-politikai kérdései. 1937.

Fehérváry Ákos: Hatalmi kérdések a Földközi-tengeren. 1937.

Kulay Sándor: A világpolitika fontosabb eseményei 1937-ben. 1938.

Papp Zoltán: Az angol-olasz közeledés. 1937.

X.

Mezey Lajos: Távolkeleti problémák. 1937.

Politovszky Vilmos: A kínai polgárháború. 1928.

Németh Lajos: A jeholi hadjárat. 1934.

Horváth Endre: Mi az oka az orosz-japán ellentétnek. 1936.

Ludwig von Németh: Die militärische Lage in Nordchina. 1937.

Tombor Jenő: Mi lesz a Távolkeleten? 1937.

Suhay Imre: Stratégiai helyzet a Csendes-óceán partjain. 1937.

Németh Ferenc: Kína és Japán 1937/38. évi háborúja. 1938.

Németh Ferenc: A kínai-japán háború. 1938.

XI.

Miskey Zoltán: A spanyol polgárháború. 1937.

Fehér István: A spanyol polgárháború tapasztalatai. 1937.

Sólyom András: A spanyol háború a légierők szempontjából. 1938.

Cséffay Dénes: Az Alcazar hősei. 1937.

Mécs Alajos: A spanyol nemzet élet-halálharca a vörös rémuralom ellen. 1938.

Canevari: A spanyol polgárháború tapasztalatai. 1937.

IDŐRENDI TÁBLÁZAT.

1917.

Január 9. A német tengeralattjáró hajók korlátlan háborújának elhatározása a plessi főhadiszálláson.

31. A korlátlan tengeralattjáró-háború bejelentéséről szóló német jegyzék átadása Washingtonban.

Február 1. A korlátlan tengeralattjáró-háború kezdete.

3. Wilson üzenete a szenátushoz, a diplomáciai kapcsolat megszakítása az Egyesült Államok és Németország közt.

Március 12. A Kerenski—Miljukow-forradalom kitörése Petrográdban.

14. II. Miklós cár lemondása, a cárt Carskoje Seloba internálják. Oroszországban Lvov herceg alakít kormányt.

15—30. Sixtus páрмаi herceg békekísérlete.

17. A francia kormányt Ribot veszi át.

Április 17. Az Egyesült Államok hadat üzennek Németországnak. Lenin és Trockij Svájcból megérkeznek Petrográdba, Németországon át, leólmozott vasúti kocsikban.

Május 12. A X. Isonzo-csata kezdete.

16. Oroszországban Kerenski és Csejdse alakítanak kormányt, elhatározzák a galíciai osztrák-magyar front megtámadását.

Június 12. Konstantin görög királyt az antant lemondásra kényszeríti.

22.—július 17. Orosz támadás Galíciában.

22—31. A csehszlovák légió szerepe a keletgalíciai harcokban.

Július 10. Bethmann-Hollweg német kancellár bukása, utódja Michaelis.

17—augusztus 5. Német-osztrák-magyar ellentámadás a keleti fronton, az oroszok visszavonulása.

22—25. Orosz-román támadás a Berecki-hegységben.

31—augusztus 19. Német-osztrák-magyar ellentámadás a román fronton.

Augusztus 17—szeptember 1. A XI. Isonzo-csata.

25—szeptember 5. Harcok Riga körül.

Október 9—23. Harcok a Balti-szigeteken.

20. Michaelis német kancellár bukása, gróf Hertling bajor miniszterelnököt nevezik ki kancellárnak.

23—november 12. A karfreiti áttörés, német-osztrák magyar előnyomulás a Piavegig.

25. A bolsevista forradalom kitörése Petrográdban, a Kerenski-párt fegyveres támadásai meghiúsulnak.

November 7. Kerenski bukása, Lenin jut uralomra.

12—december 31. Harcok a Piave mellett és a Tessini alpokban.

20. Franciaországban Clemenceau, a «tigris» alakít kormányt.

23. Lenin és Trockij felszólítása a béketárgyalások megindítása céljából.

30. Kornilov tábornok ellenforradalmat szervez Déloroszországban.

December 16. Az orosz fronton 10 napi fegyverszünetet kötnek.

22. A breszt-litovszki béketárgyalások kezdete.

Az év folyamán harcok Marokkóban, Lamothe francia tábornok leverte E Hiba kaid hadseregét.

Az egész évben nagy harcok a francia fronton, a németek mindenütt kivédtek az antant túlnyomó erejű támadásait.

1918.

Január 8. Wilson 14 pontja, amellyel megbontotta a központi hatalmak eddigi szilárd egységét.

Február 19. Béke Ukrajnával, az úgynevezett «kenyér-béke».

20. A szibériai Kolcsák-kormány megalakulása.

21. A bolsevisták elfoglalják Kievet.

24. Német támadás Ukrajnában a csehek ellen, a csehek bevagoniroznak és Szibérián át akarnak hazatérni.

28. A szovjet elismeri Lengyelország önállóságát.

Március 3. A breszt-litovszki béke megkötése a központi hatalmak és Oroszország közt.

10. Az angolok partraszállása a Murmann-vidéken.

21—április 14. A Scarpe és Oise melletti csata, nagy német győzelem, az angolok súlyos veresége.

26. A román előbéke megkötése Buftéában.

Április 1—30. Harcok Finnországban.

4—25. A Lys-melletti csata, a németek elfoglalják a Kemmel-hegyet.

A Sixtus-féle levelek nyilvánosságra jutása, Czernin külügyminiszter lemondása.

23. Angol tengeri támadás Seebrügge ellen.

Május 7. A bukaresti béke megkötése a központi hatalmak és Románia közt.

24. Német Zeppelin-támadás Anglia ellen.

27—június 4. Sikeres német támadás az Aisne-folyó mellett.

Június 1. A trianoni antant haditanács, sürgős amerikai segítség kérése.

4. Clemenceau nagy lelkesítő beszéde a francia kamarában.

9—11. Harcok az Oise és Avre-folyók mellett.

15—július 6. A piavei csata.

30—december. Harcok Kolcsák és a bolsevisták közt.

Július 16—augusztus 1. A II. marnei csata, a németek visszavonulása.

11. Miklós cárt és családját a vörösök kivégzik.

24. Az antant-haditanács elhatározza a támadást.

Augusztus 5. Utolsó Zeppelin-támadás Anglia ellen.

8—9. Az antant sikeres támadása a római út mellett, a német hadsereg «fekete napja».

10—21. Súlyos harcok a Somme és az Oise közt.

21—31. Harcok az Aisne- és a Scarpe-folyók közt.

27—szeptember 14. A németek visszavonulása a Siegfried-vonalba. A német hadvezetőség a nyugati fronton a védelmet határozza el.

Szeptember 10—október 30. Angol támadás Törökország ellen, a török front összeomlása.

12—14. Sikeres amerikai támadás St. Mihiel mellett.

12—24. Győzelmes antant-támadás Bulgária ellen, a bolgár front összeomlása.

25—október 4. Nagy antant-támadás a német front ellen.

28. Ludendorff javaslata a fegyverszünet azonnali megkötésére.

29. A bolgár fegyverszünet megkötése.

Október 1. Spaai német értekezlet, elhatározza a fegyverszüneti tárgyalások előkészítését.

3. Gróf Hertling bukása, Miksa bajor herceg veszi át a német kancellári teendőket, parlamentáris kormányforma bevezetése Németországban.

5—november 5. Nagy antant-támadás a nyugati fronton.

8—30. A német kormány és Wilson üzenetváltása.

11. A Wekerle-kormány lemondása.

15. A cseh-szlovák köztársaság kikiáltása.

16. Osztrák császári proklamáció Ausztria számára; Wekerle magyar miniszterelnök bejelenti a képviselőházban a perszonáluniót.

17. Gróf Tisza István kijelentése a képviselőházban, hogy «a háborút elvesztettük».

18. Vajda Sándor bejelenti a képviselőházban a románok elszakadását.

19. Juriga Nándor a Házban a felvidéki tótok számára teljes önállóságot követel.

22. A magyar munkapárt feloszlik.

23—november 3. Olasz támadás az osztrák-magyar front ellen.

24. Ludendorff bukása, osztrák-magyar békeajánlat Wilsonnak, Wilson jegyzéke a monarchiához.

25. Lukachich altábornagyot kinevezik budapesti katonai parancsnoknak, a Nemzeti Tanács megalakulása.

26. A Gödöllőn tartózkodó IV. Károly Bécsbe utazik.

27. Országház-téri népgyűlés, a Lánchídi véres tüntetés.

29. Gróf Hadik János miniszterelnöki kinevezése.

30. Zavargások Budapesten, katona és munkástanácsok megalakulása, zavarok Fiúméban. A török fegyverszünet megkötése Mondrosban.

31. Kemál pasa átveszi az Ildirimi hadsergcsoport feletti parancsnokságot. Budapesten kitör a forradalom, gróf Hadik János miniszterelnöki megbízatását visszadja a királynak. Gr. Károlyi Mihály miniszterelnöki kinevezése és eskütétele József főherceg kezeibe. Gr. Tisza István meggyilkolása. Harcok Szibériában Kolcsák parancsnoksága alatt és Déloroszországban Denikin alatt. Az antant ígéretet tesz Denikin megsegítésére.

November 1. Gr. Károlyi Mihály esküjét visszavonja, a Nemzeti Tanács kezébe teszi le az esküt. A dél felől előnyomuló seregek elérik a Száva—Duna vonalát.

2. A budapesti tisztikar felesketése. Linder Béla hadügyminiszter nyilatkozata: «Nem akarok több katonát látni».

3. Az angolok megszállják Mosult. A Páduában megkötött osztrák—magyar—olasz fegyverszünet életbelép.

4. Olasz csapatok és hajók érkeznek Fiúméba.

9. Linder Béla helyett Bartha Albert alezredest nevezik ki hadügyminiszternek.

10—december 25. A seregek folytatják előnyomulásukat, megszállják Pécs—Nagybecskerek—Versec vidékét. Pilsudszki átveszi Varsóban a politikai és katonai hatalmat.

11. 11 óraker délelőtt életbelép a nyugati fronton a fegyverszünet. A német császár lemond, Németországban kikiáltják a köztársaságot, a császár és a trónörökös Hollandiába menekül. A csehek betörnek Felsőmagyarországba. Károly császár lemond az osztrák trónról.

16. Károly király lemond a magyar trónról.

18. Gr. Károlyi Mihály új fegyverszüneti szerződést köt az antanttal Belgrádban.

20. Angol és francia csapatok érkeznek Fiúméba. A románok megszállják az Erdélybe vezető négy szorost.

22. A német flottát átadják az angoloknak, az angolok Scapa Flowban internálják.

26. A német hadsereg visszavonul a Rajna mögé. Sevastopolban angol flotta jelenik meg. A Rajna balpartját 15 évi időtartamra antant csapatok szállják meg.

29. Presan román tábornok kérése Erdély megszállására nézve.

December 4. Wilson hajóra száll New-Yorkban. Vyx francia alezredes jegyzéke a , magyar csapatok visszavonására Szlovenszkból.

5. Vyx alezredes engedélyt ad a románoknak 9 erdélyi város megszállására.

11. Pogány tüntetést szervez Bartha hadügyminiszter ellen, a hadügyminiszter lemond, egyelőre Károlyi veszi át a hadügyminiszteri tárcát. Ideiglenes demarkációs vonal a cseh fronton.

18. A magyar hadügyminisztérium intézkedése, hogy a magyar csapatok fegyvert ne használjanak.

24. Vyx alezredes újabb jegyzéke a cseh demarkációs vonalról.

27. Berthelot francia tábornok aradi látogatása alkalmával zavargás támad.

30. Gróf Festetics Sándort hadügyminiszterré nevezik ki.

31. Berthelot Kolozsvárra érkezik. Apáthy magyar kormánybiztos és Berthelot tábornok egyezményt kötnek és semleges zónát állapítanak meg a vérontás elkerülése céljából. December hó folyamán a csehek, a románok és a szerbek folytatják előnyomulásukat és nagy magyar területeket foglalnak el.

Marokkóban egész éven át harcok folynak, különösen Tafilelt, Seffalat és Dar el Beida mellett.

1919.

Január 1—16. A csehek megszállják Pozsony, Losonc, Galánta, Ipolyság, Balassagyarmat, Rimaszombat és Csap felsőmagyarországi városokat.

4. Mackensen német tábornagyot a Károlyi-kormány letartóztatja és Foton internálja. Salgótarjában kommunista tüntetés.

11. A magyar népköztársaság kikiáltása, ideiglenes elnök gróf Károlyi Mihály, miniszterelnök Berinkey Dénes.

12. Pozsonyi véres népgyűlés.

18. A versaillesi békeértekezlet megnyitása.

20. Gr. Festetics Sándor hadügyminiszter lemondása, Böhm Vilmost nevezik ki hadügyminiszternek. Chersonban görög csapatok szállnak partra.

29. Magyar csapatok visszafoglalják Balassagyarmatot.

31. Füleki fegyverszüneti szerződés a csehek és magyarok közt. A hó folyamán megalakul Budapesten Gömbös Gyula elnöklete alatt a MOVE, a feldbachi táborban pedig báró Lehár Antal ellenforradalmi csoportja. A románok folytatják előnyomulásukat, megszállják Nagybánya, Zsibó, Zilah, Bánffyhunad, Szilágycseh erdélyi városokat. Angol és francia csapatok szállnak partra a Fekete-tenger északi kikötőiben. Mayade francia ezredes győzelmes harcai Marokkóban Tizimi környékén. A szovjet bevezeti az általános védkötelezettséget és a vörös hadsereg szervezésével Trockijt bizza meg.

Február 9. A lengyelek elfoglalják Breszt-Litovszk, Pinsk és Grodno városokat.

10. Újabb magyar-cseh fegyverszüneti szerződés Losoncon.

11. A görögök Grigorjev vörös bandái elől kiűrik Cherson városát.

22. A zilahi vérengzés.

A hó folyamán Lamothé francia tábornok győzelmes harcokat folytat Marokkóban Dra vidékén. A spanyol kormány Berenguer tábornokot bizza meg a hadműveletek vezetésével.

Március 20. Vyx alezredes jegyzéke a román demarkációs vonalról.

A cseh főparancsnokság Pozsonyba érkezik.

21. Károlyi lemondása, a bolsevizmus uralomra jutása Magyarországon. A szövetségesek kiűrik Odessza városát.

23. Az olasz fasiszta párt Mussolini elnöklete alatt a milánói San Sepolcro téren megalakul, csakhamar több városban is megalakul a párt.

24. Károly király elhagyja Ausztriát és Svájcba költözik.

25. Rendelkezés a vörös hadsereg megalakítására nézve.

Április 16. Az antant felhatalmazza a románokat a semleges zóna keleti határáig való előnyomulásra.

17—május 1. Román előnyomulás a Tiszáig, a vörös hadsereg nagy veresége.

20. Pilsudszki elfoglalja Vlnát.

24. A székely hadosztály fegyverletétele Demecser mellett.

30. Kemál pasát a 9. török hadsereg felügyelőjévé nevezik ki. 33 hótól kezdve az év végéig állandó harcok Kolcsák és a vörösök közt Szibériában és az európai határ mentén. Vörös ellentámadás, a fehér csapatok visszavonulása. A hó folyamán a Haller-féle lengyel légió hazatér Franciaországból.

Május 1. A vörös hadseregarancsnokság megalakul Szolnokon, ezt később Gödöllőre helyezik át. Főparancsnok: Böhm Vilmos, vezérkari főnök: Stromfeld Aurél.

2. A csehek megszállják Miskolcot. A munkás- és katonatanács ülést tart Budapesten, a kormány fegyverbe szólítja a főváros egész munkásságát.

3. Steinbrück vörös csoportja visszafoglalja a románoktól Szolnokot.

7. Sikertelen brucki puccs.

11. Gróf Károlyi Gyula kormánya megalakul Aradon, a románok a kormányt Mezőhegyesen internálják.

15. A görögök megszállják Ismir városát.

16. A vörös hadrend kiadása.

18. A fiumeiek kérik Wilson elnöktől Fiumének Olaszországhoz való csatolását, Wilson és a békekonferencia a kérést elutasítja.

19. Kemál pasa Samsunnál anatóliai területre lép.

20—június 30. Diadalmas vörös offenzíva a csehek ellen.

29. A török védelem kezdete a görög támadás ellen.

A hó folyamán kezdődött meg Miller orosz tábornok ellenforradalmi tevékenysége Archangelszk vidékén.

Június 5. Horthy Miklós elfogadja a szegedi kormányban a hadügyminiszteri tárcát.

10. Clemenceau rádiósürgönye a magyar kormányhoz a hadműveletek beszüntetésére vonatkozólag, Kun Béla válasza.

21. A német tengerészek elsüllyesztk az internált flottát Scapa Flowban.

24. Ellenforradalom Budapesten, Romanelli olasz alezredes közbelépése a foglyok érdekében.

28. A versaillesi béke megkötése az antant és Németország közt. A török keleti vilayetek kongresszusa Balikesirben összeül.

30. A vörös csapatok kiűrik a megszállott Felvidéket és visszavonulnak a demarkációs vonalra.

A hó folyamán Denikin tábornok több győzelmet arat a vörösök felett.

Július 9. Kemál pasa leteszi hadseregarancsnoki állását és kilép a török hadseregből. Julier, a vörös hadsereg új vezérkari főnöke az első intézkedéseket kiadja a tiszai offenzívára.

12. P. Ábrahám Dezső átveszi a «szegedi kormányelnökséget, hadügyminiszter Belitska Sándor tábornok, Horthy Miklós a nemzeti csapatok fővezére, hadügyi államtitkár Gömbös Gyula.

20—30. Sikertelen vörös támadás a románok ellen.

23. Az erzurumi török kongresszus megnyitása Kemál elnöklete alatt.

30. A csehek Krasznajarszkban agyonlőnek 17 ártatlan magyar hadifogoly tisztet.

31. A kommunizmus bukása Magyarországon, tiszta szocialista kormány alakul Peidl elnöklete alatt.

Augusztus 1—18. Román ellentámadás a vörösök ellen. A románok megszállják Budapestet és előnyomulnak a Dunántúl Győr—Veszprém vonaláig.

7. Friedrich István elnöklete alatt polgári kormány alakul Budapesten, József főherceg kormányzó.

13. Horthy fővezér szárnysegédével repülőgépen Siófokra érkezik, itt alakul meg a nemzeti hadsereg fővezérsége, vezérkari főnök Soós Károly tábornok.

15. Horthy fővezér titokban Siófokról Budapestre utazik, tárgyal antant vezető körökkel és a románokkal.

24. Az olasz királyi csapatok elhagyják Fiumét.

Szeptember 4. A sivasi török kongresszus megnyitása.

7. Anatolia és Rumélia jogainak védelmére szolgáló török egylet megalapítása. D'Annunzio gránátos csapatokkal Ronchiból elindul Fiuméba, sok visszavonuló olasz királyi csapat is csatlakozik hozzá.

10. A saint-germaini béke megkötése az antant és Ausztria közt.

11. A sivasi török kongresszus berekesztése.

12. D'Annunzio bevonul Fiuméba.

Október 5. A románok visszavonulása a Dunántúlon.

A hó folyamán Judenics tábornok ellenforradalmi támadása Petrograd külvárosáig ér, azonban a vörösök visszaverik a támadást.

November 14. D'Annunzio Fiuméből Zárába érkezik.

15. D'Annunzio olasz kiküldöttekkel tárgyal Fiume sorsáról.

16. A románok kiűrtik Budapestet, a nemzeti hadsereg a lakosság nagy lelkesedése közben bevonul a fővárosba.

23. Huszár Károly alakít kormányt, hadügyminiszter Friedrich István.

27. A neuilly-i béke megkötése az antant és Bulgária közt.

A hó folyamán Bermond tábarnok ellenforradalma. A fehér támadás Petrograd ellen nem sikerül, Miller ellenforradalma szintén összeomlik, az antant csapatait elszállítja a Murmann vidékről.

Marokkóban a franciák megszállják a Ziz felső folyásánál lévő területeket.

December 8. Az antant Lengyelország keleti határait a Curzon-vonalban állapítja meg.

19. A cseh-szlovák légió hazaszállításának kezdete.

27. Kemál pasa Sivásból Ankarába költözik.

A hó folyamán Hitler megalakítja a német nemzeti szocialista munkáspártot.

1920.

Január 5. A Kolcsák-rendszer bukása, a csehek elfogják Kolcsákot és kiszolgáltatják a vörösöknek. Az aranyvonatot a csehek kirabolják.

9. A vörösök megsemmisítik a szibériai lengyel légiót.

17. A török szabadságharc kezdete a franciák ellen.

A hó folyamán megindul a vörös ellentámadás Denikin ellen, ebben nagy szerepre jut a vörös lovasság Budienny parancsnoksága alatt; a Denikin-féle ellenforradalom végéhez közeledik. A genfi népszövetség működését megkezdi. Ausztriában Hainisch Mihály lesz kancellár.

Február 7. Kolcsák tengernagyot a vörösök halálra ítélik és agyonlövik.

Március 1. Horthy Miklós fővezért kormányzónak választják. A románok kiűrtik az Alföldet és visszavonulnak a demarkációs vonalra.

10. Kamenev orosz főparancsnok megállapítja a haditervet Lengyelország ellen.

16. A szövetségesek megszállják Konstantinápolyt.
23. Denikin Konstantinápolyba utazik.
A hó folyamán francia csapatok Marokkóban elfoglalják Taka-Ichián környékét.
- Április 4. A német munkáspárt első ülése.
23. Az ankarai török Nagy Nemzetgyűlés megnyitása.
24. A Nemzetgyűlés Kemál pasát elnökké választja.
A hó folyamán több összeütközés történt a Távolkeleten a csehek és japánok között. Wrangel tábornok megkezdi ellenforradalmi előkészületeit a Krím-félszigeten.
Sikeres lengyel hadműveletek Kiev ellen.
- Május 3. Az első forradalmi török minisztérium megalakulása.
11. A szultáni kormány Kemál pasát halálra ítéli. Lengyel haditerv az északi fronton való támadáshoz.
14. Az oroszok megelőzik a lengyel támadást, az egész lengyel fronton támadásba mennek át.
20. Wrangel tábornok proklamációi a vörösök elleni támadásra.
23. Milanóban összeül a fasciók nemzeti nagygyűlése.
25. Wrangel támadásának kezdete.
30. Francia- és Törökország közt fegyverszünet jön létre.
A hó folyamán az oroszok sikeres támadásba kezdenek Lengyelország ellen, az orosz lovasság megközelíti Galícia határait.
- Június 4. A trianoni béke megkötése Magyarország és az antant közt.
9. A török keleti vilayetek mozgósítása.
- Július 25. A görögök megszállják Drinápolyt.
A hó folyamán az orosz északi front Tuchacsevszkij alatt nagy eredményt ér el, az oroszok már Varsó ostromára tesznek előkészületeket.
- Augusztus 2. Az utolsó cseh csapat-szállítmány elhagyja Vladivosztokot.
6. Pilsudszki lengyel fővezér haditerve és parancsa az orosz déli szárny megtámadására.
10. A sevrèsi béke a császári Törökország és az antant közt.
16. A varsói csata. Pilsudszki nagy győzelme. Az orosz hadsereg teljes veresége és visszavonulása.
24. A moszkvai egyezmény a forradalmi Törökország és Szovjetoroszország közt.
A hó vége felé a lengyelek egész Grodno vidékéig nyomulnak előre az oroszok üldözése közben.
- Szeptember 5. A lengyelek elfoglalják Grodno, Kövel, Rovno és Tarnopol városokat.
7. Franciaország szövetségi szerződésre lép Belgiummal.
8. D'Annunzio kihirdeti Fiume csatlakozását Olaszországhoz.
A hó folyamán megindulnak a béketárgyalások a Szovjet és Lengyelország közt Rigában. Vilna és a volt orosz várháromszög Lengyelország birtokába jut.
- Október 18. Csehszlovákia katonai szerződést köt Jugoszláviával.
25. Sándor görög király halála.
A hó folyamán hatalmas vörös ellentámadás indul Wrangel ellen, a vörösök elfoglalják a Krím-félszigetet, ahol rettenetes vérfürdőt rendeznek, Wrangel tábornok elmenekül Krímből.
- November 12. A rapallói szerződés megkötése Olaszország és Jugoszlávia közt.
- December 3. A gümrüi béke megkötése a forradalmi Törökország és Örményország közt.
- 23—26. A fiumei véres karácsony, harc az olasz sorkatonaság és a felkelők közt. D'Annunzio leteszi a fiumei kormányzói tisztelet, Fiume városát és a környező szigeteket a fölkelők kiűrik.
25. Konstantin görög király újból trónra lép.

Január 9—10. Az első inönüi csata a törökök és görögök közt.

A hó folyamán súlyos harcok folynak Marokkóban, és folytatódnak az egész évben.

Az antant előkészületeket tesz a felsősziléziai népszavazásra, erre nemzetközi bizottságot küld ki. A lengyel szervezkedés, Korfanty szerepe.

Február 28. Megalakul az első fasiszta szindikátus.

Március 3. Csehszlovákia szövetségi szerződést köt Romániával.

16. A moszkvai egyezmény megkötése a forradalmi Törökország és Szovjetország között.

26. IV. Károly király titokban Bécsbe érkezik.

27. Károly király Szombathelyre érkezik.

28. Károly király Budapestre jön, tárgyalást folytat Horthy kormányzóval, azonban még a délután folyamán visszautazik Szombathelyre.

30—Április 1. A második inönüi csata a törökök és görögök között.

Április 5. Károly király visszatér Svájcba.

Május 1. Korfanty felláztatja a lengyel lakosságot Felsősziléziában.

5. A lengyel hadműveletek megkezdése a népszavazási terület elfoglalására. Német szabads csapatok szervezése.

31. A németek tért nyernek Sziléziában, a lengyeleket visszaszorítják.

A hó folyamán megkezdődik a rifháború Spanyolország ellen Abd-el-Krim alatt. A dar-abarai rif győzelem. A spanyol kormány Sylvestre tábornokot nevezi ki marokkói parancsnoknak.

Június 2. Sikeres német támadás a lengyel felkelők ellen, Kosel városát a németek elfoglalják és előnyomulnak a demarkációs vonalig.

26. A trianoni béke ratifikálása.

Július 21—26. Az anuali rif győzelem a spanyolok felett, Sylvestre tábornok egész vezérkarával együtt elesik.

29. Az osztrák—magyar határmegállapító bizottság megkezdí működését Grácban.

Augusztus 4. A Nyugatmagyarország átadására kijelölt nemzetközi bizottság megalakul.

5. Kemál pasát a Nagy Nemzetgyűlés fővezérnek választja.

15. Konstantin görög király hadseregparancsa: «Blőre Ankarába!»

18—25. A szerbek visszavonulnak a demarkációs vonalra, Pécs vidéke és a baranyai háromszög felszabadul.

20—31. A rifek nagy győzelme a spanyolok fölött Mont Arruit mellett, Navarro spanyol főparancsnok fogságba esik.

23—szeptember 19. A Sakarya-folyó melletti csata a törökök és görögök között.

27. A magyar csapatok kiűrik Sopront.

29. Az Ostenburg-csendőrszázlőalj visszatér Sopronba.

Szeptember 19. A török Nagy Nemzetgyűlés Kemál pasának a marsall-rangot és a gázi címet adományozza.

A hó folyamán hazafias magyar felkelők jelennek meg Nyugatmagyarországon, egyúttal megindulnak a harcok a bevonuló osztrák csendőrséggel.

Október 4. Az önálló Lajta-bánság kikiáltása.

11. A nyugatmagyarországi kérdést rendező velencei értekezlet megnyitása.

13. A karsi szerződés megkötése a forradalmi Törökország, Aszerbeidszán és Georgia közt.

20. Az ankarai szerződés megkötése a forradalmi Törökország és Franciaország közt.

21. Károly király és Zita királyné repülőgépen Dénesfára érkeznek, este Sopronba utaznak. A helyőrség a királynak hűséget esküszik, az uralkodó új kormányt nevez ki. Bethlen István miniszterelnök nagy beszéde Péccsett.

22. Károly király katonasággal vonaton közeledik Budapest felé. A kormány intézkedései a király csapatainak feltartóztatására.

23. A budaörsi csata. A király a csata után Tatán száll meg gróf Esterházy Ferenc kastélyában. Cseh és szerb mozgósítás.

26. A király Tatáról Tihanyba utazik.

31—november 1. A király elutazása Bajára; ott a Glowworm angol hajóra száll, amely azonnal útnak indul vele.

November 4. A magyar országgyűlés kimondja a Habsburg-ház trónfosztását.

10. Ismét pasa átveszi a török nyugati front parancsnokságát.

19. Károly király Madeira szigetére érkezik.

December 14—16. Népszavazás Sopronban és környékén.

Január 1. Sopron ünnepélyes átadása a magyar csapatoknak.

Február 1. Az összes rif törzsek Abd-el-Krimet emirnek választják. A spanyolok sok erősítést küldenek Marokkóba.

Március hó folyamán kezdődtek meg a harcok a fasiszták és szocialisták közt Olaszországban.

Április 1. Károly király halála Funchalban.

16. Németország Rapallóban szövetségi szerződésre lép Szovjet-Oroszországgal.

Június 3. Csehszlovákia katonai szerződést köt Lengyelországgal.

Washingtoni flotta-egyezmény, Anglia, Amerika és Japán flottájának arányszámát 5: 5: 3-ban állapítják meg. Anglia felmondja a szövetségi szerződést Japánnal.

Augusztus 26—szeptember 2. A «török fővezér csatája». A törökök nagy győzelme, a görög hadsereg teljes megsemmisítése.

Szeptember 9. Kemál pasa bevonul Ismirbe (Szmirna).

11. Franciaország katonai egyezményre lép Lengyelországgal.

Október 3—11. A mudanyai fegyverszünet megkötése Törökország és az antant közt.

26. Ismét pasát török külügyminiszternek választják.

A hó folyamán súlyos nézeteltérések az olasz kormány és a fasizmus közt, Facta olasz miniszterelnök lemond, a király 29-én Mussolinit bízza meg a miniszterelnökséggel. A japánok az amerikaiak nyomására kiűrik a távolkeleti szovjetorosz tartományokat.

November 1. A török szultánság eltörlése.

17. Vahdettin, az utolsó török szultán, angol hajón elmenekül Konstantinápolyból.

18. Abdul-Medzsid effendit török kalifának választják.

20. A lausannei béketárgyalások megnyitása.

1923.

Január 10. Olaszországban megalakul az első fasiszta Nagy Tanács.

Március hó folyamán Franciaország megszállja a német Ruhr vidéket. Ab-del-Krim testvérét, Si Mahmed emírt, Párizsba küldi a francia kormánnyal való tárgyalás végett. A küldetés nem jár eredménnyel.

Július 24. A lausannei béke megkötése Törökország és az antant közt.

A hó folyamán kezdődött a szíriai drúz felkelés. A japánok a kilenchatalmi szerződés értelmében kiűrik Csingtaut és Kiaucsout.

Október 2. A szövetséges csapatok kiűrik Konstantinápolyt.

6. A török hadsereg bevonul Konstantinápolyba.

13. A török Nagy Nemzetgyűlés Ankarát jelöli meg az állam fővárosául.

29—30. A Nemzetgyűlés kikiáltja a köztársaságot és Kemál pasát elnöknek választja.

30. Ismét pasa átveszi a török miniszterelnökséget és megalakítja kormányát.

November 9. Hitler-puccs Münchenben. Hitlert 5 évre elítélik, büntetésének egy részét Landsbergben kitölti.

1924.

Január 21. Lenin halála. Utóda Sztálin.

25. Franciaország szövetségi és barátsági szerződést köt Csehszlovákiával.

27. Fiume csatlakozása Olaszországhoz.

Március 3. A török Nagy Nemzetgyűlés megszünteti a kalifátust.

10. Anglia átengedi Olaszországnak a szomáliai Giuba-övet.

16. Viktor Fmánuel olasz király ünnepélyes fogadtatása Fiúmében.

Május hó folyamán a franciák előkészületeket tesznek a rif háborúra.

1925.

Február 9. Németország ajánlata a belga-francia határ garantálására.

17. A török Nagy Nemzetgyűlés megszünteti a tizedet.

Április 9. Abd-el-Krim rif vezér megkezd a háborút Franciaország ellen, a rifek több francia erődöt elfoglalnak.

23. Chambrun francia tábornok hadi intézkedései a rifek ellen:

30. Nagy harcok a francia északi fronton Marokkóban. A franciák feladnak sok előretolt őrsöt.

Július 18. A druzok felkoncolnak egy francia hadoszlopot.

22. A druzok körülférják Szueida francia erősséget.

Augusztus 3. A druzok megsemmisítik egy francia hadoszlop vonatát.

18. Francia békeajánlat a druzoknak, a druzok ezt elutasítják.

23. Harcok Damaszkusz külvárosában.

Szeptember 3. A francia kormány Gamelin tábornokot nevezi ki szíriai parancsnoknak.

15. Szíriában nagyobb harcok kezdődnek.

23. A hó folyamán a francia kormány Petain marsallt bízza meg a marokkói hadműveletek vezetésével, s nagy erőket bocsát rendelkezésre. A franciák lassankint visszaszorítják a rif eket.

Október 2. Zavarok Damaszkuszban.

16. A locarnói egyezmény megkötése Briand és Stresemann közt. A franciák kiűrik a megszállott Ruhr vidéket, az antant megszálló csapatok szintén kiűrik a semlegesített rajnai övet.

18. Súlyos harcok Damaszkuszban.

30. A török állam elválasztása az egyháztól.

A hó folyamán a francia kormány Steeg szenátort nevezi ki Marokkó kormányzó-jául, Steeg megérkezik Marokkóba és tárgyalásokat folytat a belzavarok leküzdésére.

November 1. A francia kormány Sarrail tábornokot visszahívja Szíriából.

20. Szíria új kormányzója Jouvenel.

December 2. Jouvenel megérkezik Beyoxuthba.

5. A francia kormány Szíria kormányzását kiveszi a katonaság kezéből.

9. Jouvenel kiáltványt a druzokhoz.

25. A franciák és druzok 15 napi fegyverszünetet kötnek.

26. Törökországban bevezetik a nemzetközi idő- és óraszámítást.

1926.

Január 8. A franciák és druzok közt az ellenségeskedések újból megkezdődnek.

8—22. Szíriában választások folynak.

24. Jouvenel békeajánlatot tesz a druzoknak.

Február 7. Népszövetségi ülés Szíria ügyében.

17. Törökországban bevezetik a modern igazságügyi törvényeket.

27. Hitler átszervezi a német nemzeti szocialista pártot.

Március 20. Franciaország és Szíria közt egyezmény jön létre, Franciaország lemond mandátum jogáról.

26. Csehszlovákia garancia-szerződést köt Romániával.

A hó folyamán a francia és spanyol kormányok megállapodnak a további marokkói hadműveletekre nézve.

Olaszország hat évre barátsági szerződést köt Abesszíniával.

Április 1. Sikertelen értekezlet Udzsában a franciák és Abd-el-Krim közt.

15. Megkezdődnek a spanyol és francia hadműveletek a rifek ellen, a szövetségesek a rifeket lassankint -visszaszorítják.

Május 26. Abd-el-Krim megadja magát a franciáknak, akik öt előbb Marseillebe, később a Reunion szigetekre szállítják. Ezzel a rif háború befejeződik.

Június hó folyamán a franciák folytatják a Marokkó meghódítását célzó hadműveleteket. Júniusban volt az első nemzeti szocialista pártnap Weimarban.

Augusztus 26. Franciaország katonai szerződést köt Romániával.

Szeptember 18. Lengyelország barátsági szerződést köt Jugoszláviával.

1927.

Április 6. Csang-Cso-Lin kínai tábornok Pekingben elfoghatja az orosz követséget.

11. A hankai szovjet-ülés halálra ítéli Cseng-Kai-Sek marsallt, az ítéletet azonban nem hajtják végre.

15. Cseng-Kai-Sek függetlennek nyilvánítja magát és Nankingot jelöli ki fővárosnak.

Május hó folyamán az olaszok hadi előkészületeket tesznek Tripolisz meghódítására.

Június hó folyamán a japánok beavatkoznak a kínai polgárháborúba, Csingtauban egy dandárt hajóznak ki.

Július 30. Borodin szovjetvezér megszökik Kínából és októberben visszaérkezik Moszkvába.

Augusztus 12. Hankauban nagy kommunistaüldözés, 26 kommunistát lefejeznek.

Október hó folyamán megalakul az olasz főparancsnokság Szirtában, hadseregparancsnok Ciconetti altábornagy.

November 1. Kemál pasát újból török köztársasági elnöknek választják.

11. Franciaország barátsági szerződésre lép Jugoszláviával.

Az egész év folyamán harcok vannak Marokkóban és véres polgárháború dúl Kínában. A bolsevizmus főleg Délkínában ver gyökeret.

1928.

Január 4. Graziani olasz tábornok megkezdí az előnyomulást Tripoliszban, több helyen leverí a fölkelőket.

Február 16. De Bono tábornok, Tripolisz kormányzója ünnepélyesen birtokba veszi az elfoglalt tripoliszi helységeket.

26. Graziani elfoglalja Dzsifa vidékét.

A hó folyamán Cirenaiában is sikeres hadműveletek folynak.

Május 3—io. Harcok a japánok és kínaiak közt Csinanfu mellett. A japánok egy hadosztályt partra szállítanak Santung tartományban. A nankingi kormány a Népszövetséghez és Amerikához fordul segítségért. A japán beavatkozás következtében lassankint megszűnik a kínai polgárháború.

November i. Törökországban bevezetik a latin írásmódot.

December hó folyamán Bolivia és Paraguay közt ellenségeskedések kezdődnek.

A Népszövetség azonban megakadályozza a háborút. Marokkóban az egész évben gerilla-harcok folynak.

1929.

Az év folyamán Marokkóban tovább folynak a gerilla-harcok.

A franciák elfoglalják Tarda vidékét.

1930.

December 23. A menemeni reakciós felkelés Törökországban; a kormány leverti a felkelést.

Az év folyamán Marokkóban tovább folynak a gerilla-harcok, a franciák visszarendelik Pétain marsallt.

1931.

Január 15. A csehszlovák-román garancia-szerződés kiegészítése.

Április 1. Törökországban bevezetik a méter- és kilórendszer.

15. A török történelem vizsgálatára szolgáló egylet megalakul.

Május 4. Kemál pasát harmadszor választják meg a török köztársaság elnökéül.

Szeptember 18. Mukdeni zavargások.

December 1. A brit államszövetségi törvény életbe lép.

1933.

Január hó folyamán megkezdődnek a harcok Sanghai körül.

Február 22. Hitler — aki eddig osztrák állampolgár volt — német állampolgárságot nyer.

Június hó folyamán bolíviai csapatok betörnek Paraguayba, s ezzel megkezdődnek az első harcok Bolivia és Paraguay közt.

Július 12. A török nyelv vizsgálatára szolgáló egylet megalakul.

A hó folyamán a paraguayak elfoglalják Boqueron bolíviai erősséget.

Szeptember 15. Mandzsukuó függetlenségének kihirdetése, japán-mandzsú szövetség, japánok a mandzsú trónra emelik Puyi elűzött kínai császárt.

1933.

Január 30. Hindenburg német köztársasági elnök Hitlert kancellárnak nevezi ki.

A hó folyamán Abesszinia megújítja a belga katonai misszióval a szerződést az abesszin hadsereg fejlesztése érdekében.

E hóban kezdődik meg a jeholi hadjárat.

A japánok januárban elfoglalják Shanhaikuan városát, február 25-én indul meg a japán támadás, február 27—28-án komoly harcok vannak az egész fronton. Március i-én heves japán támadás a kínai főállás ellen, a kínai védelem teljesen összeomlik. Március 4-én Nogi japán tábornok bevonul Jeholba, a japánok a kínai Nagy Falig nyomul-

tak előre. Március 8-án a kínai haditanácson a jeholi kínai parancsnok, Csang-Hsü-Lin ábornok lemond, a főparancsnoksággal megbízzák Ho-Jing-Csin eddigi hadügyminisztert. A japánok előnyomulásukat a Nagy Falon túl is folytatják, de Peking előtt hirtelen megállnak.

Február 24. A Népszövetség nem ismeri el az önálló mandzsu állam létesítését is kimondja Kína integritásának helyreállítását.

A hó folyamán véres harcok folynak Ausztriában a kormány és a szocialisták közt.

Március 27. Japán kilép a Népszövetségből.

A német felhatalmazási törvény életbe lép. A hó folyamán a franciák hadi előkészületeket tesznek a Magas-Atlasz elfoglalására.

Május 31. Japán és Kína Tangkouban fegyverszünetet köt.

Július 4—6. A nanavai csata a Chaco-háborúban.

Augusztus 24. A pirijayoi csata.

December 7. Az alihuatai csata.

1934.

Január hó folyamán Olaszország megkezdi hadi előkészületeit Abesszínia meghódítására. Ezek az előkészületek egész éven át folynak.

Február 9. Törökország, Jugoszlávia, Görögország és Románia közt létrejön a Balkán-szövetség.

Március hó folyamán kezdődnek meg a francia hadműveletek délnyugati Marokkó elfoglalására.

Lyautey marsall halála. Ideiglenesen Nancyban temetik el. Holttestét később Algírba fogják szállítani.

Május 18—25. A canada-strongesti csata a Chaco-háborúban.

A lengyel-német szerződés megkötése.

Július 25. Nemzeti szocialista felkelés Ausztriában, Dollfuss kancellárt megölik, utódja Schuschnigg.

31. Osztrák-német szerződés.

31—december 15. Picuiba-Carandaiti-Algodonal mellett csaták folynak a Chaco-háborúban.

Augusztus 2. Hindenburg német köztársasági elnök halála.

Október 1. Baloldali felkelés Spanyolországban.

5. Merénylet a gondari olasz konzulátus ellen.

9. Sándor szerb királyt és Barthou francia külügyminisztert Marseilleben ismeretlen tettesek meggyilkolják.

December 3. A marseillei gyilkosság miatt Jugoszlávia és Magyarország közt a viszony feszültté válik, a Népszövetség azonban, főleg Olaszország közbelépésére, elsimitja az ellentéteket. Laval francia külügyminiszter szerint «könyökünkkel súroltuk a háborút».

5. Az olasz-abesszín háborút felidézõ ual-uali vérengzés.

31. Japán felmondja a washingtoni tengerészeti egyezményt.

1935.

Január 7. Franciaország szerződést köt Olaszországgal, elismeri Olaszország jogait Abesszínia megszállására.

13. Népszavazás a Saar-területen, 90%-os többség kimondja a Németországhoz való csatolását.

22. Paraguayi győzelmes előnyomulás a bolíviai határig.

A hó folyamán az első olasz csapatszálímányok elindulnak Abesszíniaiba. De Bono

tábornok átveszi a keletafrikai olasz kormányzóság vezetését. Az abesszin háborúra Olaszország az év folyamán félmillió katonát, 50,000 málhás állatot, 10,000 gépkocsit és sok hadianyagot szállít Keletafrikába.

Március 16. Hitler német kancellár bejelenti a birodalmi gyűlésen az általános védkötelezettség bevezetését.

23. Oroszország eladja a Keletkínai vasutat.

Április 25. Bolíviai ellentámadás a Chaco-háborúban.

A hó folyamán angol-német tengerészeti egyezmény létesül, a német flotta az angolnak 35%-a lehet. Az olasz keletafrikai főparancsnokság megalakul.

Május 2. Franciaország katonai szövetségi szerződésre lép Szovjetországgal.

16. Csehszlovákia szövetségi szerződést köt Szovjetországgal.

25. Abesszínia szerződést köt Egyiptommal, a Tana-tó zsilipéinek megépítése céljából.

Június 17. Paraguay és Bolivia közt fegyverszünet jön létre, egyben megkezdődnek a béketárgyalások is.

Október 2. Az olasz-abesszin háború kezdete.

2—15. Harcok az abesszin keleti fronton.

3—16. Az első olasz offenzíva az északi fronton; az olaszok elfoglalják Adua, Adigrat és Akszum városokat.

4. Az abesszin déli fronton az olaszok elfoglalják Scillavet.

15. Badoglio marsall Abessziniába utazik a harchelyzet tanulmányozása céljából.

26—30. A második olasz offenzíva az északi fronton.

November 3—8. A harmadik olasz offenzíva az északi fronton, Macallé elfoglalása.

8. Az abesszin haditanács kimondja az ország szívós védekezését.

16. De Bono tábornok felmentése az olasz főparancsnokság alól, Badoglio tábornagyot nevezik ki főparancsnokká.

18. Badoglio tábornagy sürgős intézkedései Gabba tábornoknak, hadseregvezérkari főnöknek, a hadsereg legközelebbi feladatairól, főleg erősítésekről.

20. Az abesszin haditanács Dzsidszigában elhatározza a támadást még Badoglio megérkezése előtt.

30. Badoglio tábornagy megérkezik Adigratba. Az abesszin mozgósítás rendben folyik le.

A hó folyamán Graziani tábornok elötör a Fafan-völgyben, Gorahei elfoglalása.

December 10. Badoglio rendelete, amely egyelőre védelmet parancsol.

14. Az olasz főparancsnokságot előre helyezik Macallé mellé, Enda Jesusba.

15. Ras Imru csapatai átlépik a Tacazze-folyót és Eritrea felé nyomulnak előre, elérik Seleclaca vidékét, hol harcok vannak.

18—23. Harcok Abbi Adinál a Gévától északra. Az olaszok visszavonulnak a főállásokra.

23. Súlyos harcok az Af Gaga-szoros mellett, Badoglio még két hadosztályt kér Olaszországból.

29. A két hadosztály élei beérkeznek.

A hó folyamán a Népszövetség elrendeli az olaj-, petróleum- és benzin-szállítások tiltását.

Laval-Hoare-féle béke javaslat; ezt mind Olaszország, mind Abesszínia elutasítja; Hoare ennek következtében lemond, utóda az angol külügyminiszteri székben Eden.

Angol-görög egyezmény Olaszország ellen.

Északkina semlegesített területei autonómiát kapnak.

1936.

Január 2. Második abesszin mozgósítási parancs.

11. Badoglio jelenti Rómába, hogy a támadást egyelőre el kell halasztani.

15. Badoglio kisebb csoportokkal való előnyomulást rendel el.

20—24. Badoglio intézkedése alapján harcok Tembienben, az Abaro-szoros mellett, valamint a Lata-hegyen.

27. A Népszövetség döntése az Alexandrette szandzsákra nézve.

A hó folyamán s júniusban is a szlovák Nemzeti Tanács emlékiratot nyújt be a Népszövetséghez.

Graziani tábornok előretörése Dolo vidékéről Neghelli ellen, Ras Deszta nagy veresége.

Február 1. Badoglio jelentése Rómába, hogy a támadást később kezdi meg; intézkedései az endertai előnyomulásra szolgáló előkészületekről.

10—19. Az endertai csata, Ras Mulugéta veresége; az olaszok elfoglalják az Amba Aradam-hegyet, a visszavonuló ellenséget repülők üldözik. Mulugéta herceget menekülése közben azebó galla törzsek megölik.

16—március 1. Új választások Spanyolországban, a baloldali nagy győzelmet arat.

17—március 6. A második tembieni csata, Ras Kasza és Széyum veresége.

29—március 5. A sirei csata, Ras Im eu és Aialeu Burru veresége, az olaszok átkelnek a Tacazze-folyón.

A hó folyamán Tokióban katonai zendülés, azonban a Hirota-kormány rendet teremt.

Csang-Szü-Liang kínai tábornagy lázadása.

Az oroszok megerősítik 0 távolkeleti hadsereget Blücher marsall vezénylete alatt. A szovjet kiterjeszti fennhatóságát külső Mongoliára és Turkesztánra.

Március 4. Badoglio intézkedései a további előnyomulásra; az elfoglalt területeket az egyes hadtestek közt osztja fel.

7. Hitler német kancellár bejelenti a semlegesített Rajna-öv megszállását.

7—8. A rajnai öv katonai megszállása.

12. Szovjetórosz-külsőmongol kölcsönös segélynyújtási szerződés megkötése.

16—április 14. Olasz előnyomulás az északi fronton. Sardo, Gondar, Nogari, Debarch és Socota elfoglalása.

31—április 2. Az Asanghi-tó melletti csata, a négus veresége. A négus menekül és kincseivel együtt elhagyja az országot. Az olaszok tovább folytatják előnyomulásukat, elfoglalják Dessié városát.

Április 11. Török jegyzék a Dardanellák semlegesítésének megszüntetése végett.

19. Badoglio elrendelte Grazianinak, hogy Harrart és Diredauát foglalja el és szakítsa meg a vasútvonalat.

20. Badoglio vezérkarával átköltözik Dessiébe.

24. A spanyol köztársaság kikiáltásának évfordulóján rendezett ünnepélyen zavargások voltak, ezeknek több áldozatuk is volt. A halottak temetésénél is nagy zavargások voltak. A spanyol szocialisták támadni kezdik a hadsereget és a tisztikart, ez természetesen védekezésre szorul. Caballero szocialista vezér felhívást intéz a baloldali szélsőségekhez.

28. Badoglio autós osztaggal indul a főváros elfoglalására. Az előnyomulás a rossz utakon nagy nehézségek közt történik.

A hó folyamán Spanyolországban sok jobboldali érzelmű tisztet a kormány nyugdíjazott vagy áthelyezett. Ekkor helyezték át Franco tábornokot, a vezérkar főnökét, a Kanári-szigetekre parancsnoknak.

Az olaszok elfoglalják további előnyomulásuk alatt a Tana-tó vidékét, Gadabi és Debra Tábor városokat.

Május 4. A négus hajóra száll Dzsibutiban, előbb Palesztinába, később Angliába utazik.

5. Négy óraker délután Badoglio eléri Addisz Abebát. A városban nagy rendetlenség uralkodik, rablók fosztogatnak.

9. Graziani elfoglalja Diredauát, érintkezésbe lép az északi hadsereg csapataival. Június 22. A montreuxi konferencia kezdete.

A hó folyamán államvédelmi törvény létesül Csehszlovákiában; főleg a határmenti kisebbségek ellen irányul.

Július 12. A tokiói zendülés miatt 15 tisztet kivégeznek.

13. Éjjel meggyilkolják Sotelo Calvo monarchista vezért, Sanjurio tábornok megadja a jelt a hadsereg felkelésére, azonban mikor Portugáliából visszatér, repülőgépe lezuhan és a tábornok szörnyethal.

17. A Kanári-szigeteken és spanyol Marokkóban katonai felkelés tör ki, Franco tábornok Marokkóba repül a felkelés előkészítése céljából.

18. Az első marokkói csapatok az anyaországba indulnak.

19. A marokkói csapatokat Cadizban rakják ki, ahol Pinto tábornok fogadja őket.

A spanyol kormány lemond, Martinez Barrio alakít kormányt.

21. Franco tábornok Cadizba érkezik.

21—augusztus 18. Összeköttetés létesül a déli és északi spanyol nemzeti csapatok közt, Sevilla és Valladolid központok segítségével, a nemzetiek elfoglalják Bajadóz városát.

Augusztus 11. Francia törvény a hadiipar államosítására nézve.

Szeptember hó folyamán a nemzetiek elfoglalják Irun és San Sebastian városokat.

A spanyol kormány élére Caballero áll.

A japánellenes propaganda Kínában mind nagyobb méreteket ölt, Nankingban japán-kínai tárgyalások kezdődnek.

Hatalmas angol hadi előkészületek a Fehér Könyv 5 éves terve alapján.

A toledói Alcazar hősie védelme Moscardo ezredes alatt július 21—szeptember 27. Szeptemberben kezdődik Madrid körülrzása, a főváros védelmét Miaja tábornok veszi át.

Október 14. A belga semlegességi nyilatkozat.

18. Azana spanyol köztársasági elnök Barcelonába teszi át székhelyét.

26. Aragóniában anarchista kormány alakul.

November 1. Mussolini híres milánói beszéde; ebben elítélőleg nyilatkozik a francia vezetés alatt álló Népszövetségről.

10. A nemzeti csapatok elfoglalják a madridi egyetemi negyedet, sok külföldi önkéntes és nagy külföldi segítség érkezik Madridba, Franco támadása megáll.

25. A kommunizmus elleni japán-német egyezmény megkötése.

30. A spanyol kormány Valenciába költözik.

31. Katalóniában önálló kormány létesül.

December 12. Csang-Szü-Liang tábornok letartóztatja Cseng-Kai-Sek tábornagyot, de később szabadon engedi.

A hó folyamán harcok folynak Suiyan tartományban kínaiak és mandzsuk közt.

1937.

Január 2. A nemzetiek súlyos harcok után elfoglalják a Madrid—EI Escorial utat. 5—10. Francia lapok Németország marokkói beavatkozásáról közölnek valótlan híreket.

9. Anglia jegyzéke a beavatkozás megszüntetése céljából.

12—február 8. Quiapo de Illanó tábornok elfoglalja Malagát.

23. A japán Hirota-kormány lemondása.

29. Baldwin angol miniszterelnök bejelenti Anglia fegyverkezését a béke fenntartása érdekében.

30. A spanyol kormány a zászlói alatt küzdő idegen katonáknak állampolgárságot juttat.

A hó folyamán nagy francia hadi előkészületek indulnak meg, főleg a hadsereg technikai tökéletesítése folyik.

Palesztinában a zsidók és az arabok közt zavargások törnek ki, akkor merül fel először Palesztina felosztásának terve.

Szovjetországban belső zavarok törnek ki, több politikust és tisztet kivégeznek.

Február hó folyamán a Csaharból Suiyanba betört mongol erőket és az azokat támogató japánokat a kínaiak kiverik.

Március 26. A katalán kormány lemond.

31. A francia hadfelszerelési gyárak kisajátításának végső időpontja.

31—május 19. A nemzetiek elfoglalják Bilbaót s környékét; a tehermentesítő kormánytámadás az északi fronton súlyos harcokat eredményez.

Nemzeti támadás Siguenza ellen, a kormánycsapatok a támadást visszaverik.

Április 5. Marokkóban és Délspanyolországban lázadás tör ki.

20. A spanyol határok és tengerpart nemzetközi ellenőrzése életbe lép. Franco rendelkezése a jobboldali pártok szervezetére nézve.

24. Brüsszeli értekezlet Anglia, Franciaország és Belgium közt.

Május 4—7. Anarchista zendülés Barcelonában.

11. Puccs Franco ellen Salamancában.

18. Caballero spanyol miniszterelnök lemond, utóda Negrin.

29. A Deutschland német cirkálót kormánycsapatok bombázzák.

31. Viszonzásul a németek Almeria kikötőt bombázzák.

Június 6. Anarchista felkelés Almeriában.

12. Német- és Olaszország jegyzéke a spanyol kormányhoz.

18. A Leipzig német csatahajót bombatámadás éri, Olasz- és Németország visszavonul a spanyol partok ellenőrzésétől.

Anglia a hó folyamán elutasítja a hadiipar államosításának tervét, a tárcaközi bizottság döntése alapján.

Július 7. Kínai katonák Lukocsióban egy gyakorlatozó japán katonai osztagba belelőnek.

Augusztus 11—24. Heves harcok a Nankau-szorosnál, ezt és Kalgant a japánok elfoglalják. Egyidejűleg a front többi részén is megkezdődnek a hadműveletek minden hadüzenet nélkül. Pekinget a japánok elfoglalják.

23—26. Helyi harcok Csingtaunál.

Szeptember 8. A délkinai kommunisták feljárnák szolgálataikat a nankingi kormánynak.

15. A japán hadsereg parancsnokságát Teraucsi tábornok veszi át. Az ősz folyamán megkezdődnek a nagy harcok az egész kínai hadszíntéren, a kínaiak főleg gerilla-háborút folytatnak. Véres harcok Sanghainál, a várost a japánok elfoglalják. A japánok megfigyelik Kína egész tengerpartját, elfoglalják súlyos harcok után Nankingot is.

20. A spanyolországi nemzetközi ellenőrzés kezdete, a nyoni konferencia határozata következtében.

30. A nemzeti Spanyolország Franco tábornokot államfővé kiáltja ki, egyúttal megkezdődnek a tárgyalások a baszk kormánnyal.

Október 1—21. A nemzetiek elfoglalják Gijon városát.

November hó folyamán a nemzetiek tért nyernek Terúéinél.

December 15—31. A kormánycsapatok nagy támadást indítanak Teruelnél, ez kezdeti sikereket ér el.

1938.

Január 1—február 8. Teruelnél a spanyol kormánycsapatokat az első győzelmek után a nemzetiek ellentámadása visszaveti.

22. Japán nyilvánosságra hozza súlyos békefeltételeit, a kínaiak ezeket válaszként sem méltatják.

A hó folyamán a japánok Nankingtól délnyugatra folytatják támadásaikat, Dél-kínában is kezdenek hadműveleteket, hogy elvágják Kína fő ellátási vonalait.

Az angolok megkezdik a szuezi csatorna mellett lévő Port Faruk város erősítését.

Február 12. Schuschnigg osztrák kancellár Berchtesgadenbe utazik Hitlerhez, a két államférfi közt megegyezés jön létre.

A hó folyamán az eddigi gyors japán előnyomulás meglassúdik, a kínaiak ellenállása növekszik, nagy harcok a Veiho-folyó vidékén.

Március 10. Schuschnigg beszéde Innsbruckban; bejelenti a népszavazást az «Anschluss» kérdése felett. Tüntetések Bécsben.

11. Egész Ausztriában zavargások. Az osztrák kormány a népszavazást elhalasztja. Schuschnigg lemond, utódja Seyss-Inquart behívja a németeket a rend fenntartására.

12—13. Német csapatok megszállják Ausztriát, Hitler Ausztriába utazik, a lakosság nagy lelkesedéssel fogadja.

14. Hitler nagy beszéde Bécsben. Ausztriában megkezdődik az átalakulás.

18. Hitler beszéde Berlinben; bejelenti a népszavazást az osztrák kérdés felett.

A hó folyamán az északi fronton a japánok heves harcok közben folytatják előnyomulásukat. A Kanton elleni japán hadműveletek nem érnek el eredményeket.

A hó folyamán a nemzetiek nagy támadást indítanak Katalóniában. A kormány-csapatok vereséget szenvednek és lépésről lépésre hátrálnak.

Április 10. A német népszavazás helyeselte Hitler politikáját, az európai nagypolitika is jóváhagyja Ausztria csatlakozását Németországhoz.

16. Angol-olasz földközítengeri egyezmény. Egyiptom egyúttal barátsági szerződésre lép Olaszországgal. Anglia és Olaszország elismeri Egyiptom függetlenségét.

A hó folyamán a Szovjet segítséget nyújt Kínának, repülőgépeket és tankokat.

Palesztinában újból zavargások törnek ki az arabok és zsidók közt.

Az orosz belzavarok és kivégzések tovább folytatódnak.

Május 12. Német-mandzsui barátsági szerződés a bolszevizmus ellen.

A hó folyamán zavarok kezdődnek Csehországban, főleg a szudétánemetség soraiiban; a csehországi kisebbségek önkormányzati jogot követelnek.

Szívós kínai védekezés. Japán kénytelen sok erősítést küldeni Kínába. A kínaiak átvágják a Sárga-folyó gátjait, s így a japánok további előnyomulását feltartóztatják.

Franco folytatja támadását Valencia ellen, a várost csapatai lassan megközelítik.

Június hó folyamán Spanyolországban és Kínában tovább folynak a harcok.

Július 10. Török csapatok és csendőrök vonulnak be az alexandrettei szandzsákba; a törökök a franciákkal együtt látják el a közbiztonsági szolgálatot, népszövetségi határozat értelmében. Buenos-Ayresi béke Bolivia és Paraguay között.

Spanyolországban Franco tábornok folytatja győzelmes hadműveleteit Valencia ellen és Estremadurában. Az Ebro-menti csata. Harcok Terüeinél.

A távolkeleten a háború változatlan hevességgel folyik tovább.

A hó végén szovjetcsapatok törnek be Mandzsúriába és megszállják a sanfenti magaslatokat. Az oroszok nagy hadi előkészületeket tesznek a Távolkeleten, a japánok tiltakoznak mandzsui terület megsértése ellen. Harcok Csang-Ku-Feng magaslaton. Orosz-japán szerződés, semleges öv létesítése.

Augusztus végén kezdődnek a japán hadműveletek Hankau ellen.

A KÉPEK JEGYZÉKE.

I. KÖTET.

	Lap
Ferenc Ferdinánd gyilkosának elfogatása	5
Gróf Károlyi Mihály	7
Lukachich Géza	9
Az őszirózsás forradalom katonái	11
A köztársaság kikiáltása	15
Franchet d'Espéray	17
Tüntető katonaság a hadügyminisztérium előtt	19
Stromfeld Aurél, a vöröshadsereg vezérkari főnöke	21
Vyx alezredes	25
Francia gyarmati katonák Budapesten, magyar katonákkal	27
Tengerészkülönítmény	31
Masaryk G. Tamás	33
A csehek fegyverrel kergetik szét a pozsonyi népgyűlést	35
Magyar őrség a komáromi híd hídfőjénél	37
Stefanik Milán Rasztiszlav tábornok, csehszlovák hadügyminiszter	41
Cseh őrség a komáromi híd északi hídfőjénél	43
Mozgósítás Budapesten	45
Bartha Albert hadügyminiszter	47
Gépfegyver a csehek ellen harcoló páncélcsovi ajtajában	49
A magyar-cseh határ az Ipolynál Balassagyarmat alatt	51
Az I. honvédezered menetzászlóalja Salgótarjánba indul	53
A felszabadult Kassa	57
Az antant katonai misszió tagjai szemlét tartanak az erdélyi magyar csapatok fő előtt	59
Romanelli	61
Apáthy István	63
Az összelövődött szolnoki postahivatal	65
Kilátás az összelőtt szolnoki hídra	67
Védelmi állás a szolnoki hídfőnél	71
Kratochwil Károly ezredes	73
Budapest román megszállása. Balról jobbra: Mardaescu, Mosoiu, Hóiban román tábornokok, Graziani, Gordon, Mombelli tábornokok, az antant katonai misz- zióinak vezetői	75
A románoktól porrá égetett Vecsellő község	77
Román csapatszemle az Országház előtt	79
A budapesti román városparancsnokság	83
Román katonák razziát tartanak Budapesten	85
Nagybányai vitéz Horthy Miklós	89
Gömbös Gyula	91

	Lap
A magyar nemzeti hadsereg bevonulása Budapestre. — A fővezér a sereg élén	93
Pasics Nikola, szerb miniszterelnök.....	95
Soós Károly tábornok.....	98
A nemzeti hadsereg bevonulása Pécsre. (Magyarruhás lányok a bevonuló csapatok előtt.).....	99
A nemzeti hadsereg bevonulása Baranyába.....	101
Nyugatmagyarországi felkelők.....	103
Prónay Pál.....	105
A nyugatmagyarországi harcokban elesett felkelők temetése. (Középpütt Ostenburg őrnagy.).....	107
Ferrario tábornok, a soproni antantbizottság olasz elnöke, elbúcsúzik Guillaume Árpád magyar főkormánybiztostól.....	ni
Nyugatmagyarország lakosságának tüntetése az elszakítás ellen.....	113
Gabriele d'Annunzio, Fiume parancsnoka.....	115
A legionáriusok távozása Fiutréből.....	119
Az olasz hajóhad Fiumében.....	121
A fiumei lakosság tüntetése az olasz hajóhad kikötésekor.....	123
Fiume csatlakozását ünnepli a város népe.....	125
Kemál pasa.....	131
Venizelos Fileutherios görög miniszterelnök.....	134
Szmirna pusztulása.....	135
Őrség az ankarai nemzetgyűlés épülete előtt.....	137
Fevzi pasa.....	139
Ismét pasa.....	141
Török gyalogság a lövészárkokban.....	143
Görög gyalogság nemzeti viseletben.....	145
Görög tábor a Sakarya partján.....	149
Afyon Karahisar falu.....	151
Hadzsianesztisz tábornok, a görög hadsereg főparancsnoka.....	153
Török csapatok megszállják a Dardanellákat.....	157
Nemzetközi bizottság Mudanyában.....	159
Vehib pasa.....	163
Török csapatok bevonulása Istanbulba.....	167
Városi díszkert az új Ankarában.....	168
Az ankarai magyar követség.....	169
Kemál pasa lovasszobra az új Ankarában.....	171
II. Miklós cár és a cárevics.....	177
Obrenovics Sándor szerb király.....	179
Német csapatok Rigán át a szovjets csapatok ellen vonulnak.....	181
Miljukov, a forradalmi Oroszország külügyminisztere.....	183
A kronstadti lázadás után elfogott matrózok.....	185
Zsákmányolt orosz nehéz parti ütegek.....	187
Kerenski.....	189
A párizsi orosz alkotmányozó gyűlés.....	191
Hoffmann német tábornok a breszt-litovszki béketárgyaláson.....	193
A breszt-litovszki béketárgyalások színhelye.....	194
A Breszt-I4tovszkban kötött fegyverszüneti egyezmény aláírása.....	195
Lenin.....	197
Cyryll nagyherceg.....	199
Lenin és Kerenski párthíveinek fegyveres harca a szentpétervári Nevszki Proszpekten.....	201

	Lap
Trockij	203
Kolcsák tengernagy	217
Cseh légionáriusok felderítő úton	221
Oroszországi csehszlovák légió tisztikara	223
Denikin tábornok és kormánya	225
Denikin tábornok csapatszemléje Odesszában.....	227
A vöröshadsereg öt tábornaga. Balról-jobbra: Tuchacevszkij, Budienny, Voroszi- lov, Blücher, Jegorov	229
Szakhirav tábornok	231
Szibériai magyar hadifoglyok hajóra szállnak Vladivosztokban.....	233
A doni, kubáni és tereki kozákok atamanjai.....	235
Kaukázusi kozák ezred	237
Kubáni kozákok csapatszemléje Czariczyben	239
Kaledin tábornok	241
Alexejev tábornok	241
Kornilov tábornok.....	242
Kubáni kozák tiszti század	243
Scserbacsev tábornok.....	245
Lukomski tábornok.....	247
Wrangel tábornok. (Jobboldalán Krivosein miniszterelnök, balján Satilov tábornok).....	249
Wrangel tábornok, kozák atamanok és a doni kormány tagjai társaságában	251
Mamontov doni kozák tábornok	253
Szevasztopol.....	255
Schilling tábornok	256
Ellenforradalmi vezérkar Belgorodban (Kurszk)	257
Machrov tábornok.....	259
Menekülés Novorosszijszkból	261
Judenics tábornok	263
Judenics tábornok csapatainak előnyomulása.....	265
Bermond t tábornok (középutt)	267
Miller tábornok	271
Joffre francia tábornagy	275
Kiev, Ukrajna fővárosa	277
Pilsudszi tábornagy	285
Pilsudszi törzskara	289
Zsákmányolt fegyverek a lengyel-orosz háborúban	291
Rydz-Smigly lengyel tábornagy	297
Az orosz-lengyel béke megkötése (Joffe orosz és Dombszki lengyel kiküldött).....	299
Weygand francia tábornok	303
Csicserin orosz külügyi népbiztos	309
Orosz gyalogság	313
Orosz tankok	315
Orosz csapatszemle a moszkvai Vörös-téren	317
Korfanty	323
Német népgyűlés Oppelnben	324
Az oppelni szavazatszedő-bizottság	325
Az Amanus-hegy Törökország és az alexandrette-i szandzsák határán	331
A nagyecset udvara Damaszkuszban.....	333
Gouraud tábornok	335
Szelim szultán mecsetje Damaszkuszban	337
Sarrail tábornok	339

	Lap
Gamelin tábornok	341
Beyrouth és a Libanon	345
Henry de Jouvenel	347
Francia gyarmati katonák	34g
Török csapatok bevonulnak a szandzsákba	351
Tanger	359
Casablanca	363
Lyautey tábornagy	365
Algeciras	367
Arab törzsfőnökök és lovascsapatok	369
A seriffek tüzésége csata után visszatér Fezbe	371
Francia gépfegyverállás Taghzirt előtt	373
Mulay Hafid szultán	375
Marrakesi hadműveletek	377
Marokkói arab lovasság	379
Marokkói lovas	381
Gyarmati gyalogság előnyomulása	383
Berenguer tábornok	385
Abd-el-Krim	387
Spanyol gyalogság előnyomulása tüzéségi támogatással	391
Nyugatmarokkói spanyol előnyomulás	393
A spanyolok anuali tábora, amelyet a rifek 1927 július 21-én elfoglaltak	395
Spanyol csapatok a védőművekben támadásra csoportosulnak	399
Tüzéségi tűz a rif hegyekben	401
Pétain tábornagy	403
Steege főkormányzó fogadtatása Marokkóban	405
Jonnart francia főbiztos	407
A Kufra-oázis	415
Arab törzsfők a kufrai oázisban tárgyalásra gyülekeznek	417
Cirenaica utolsó szenusszi törzsfőnöke	419
Kutak a líbiai sivatagban	421
Mussolini Líbiában	422
Mussolini és Balbo Tripolisban	423

II. KÖTET.

Fusebio Ayala, Paraguay elnöke	11
Paraguay és Bolívia bélyegei a vitás Chaco-terület térképével	13
Paraguayi gyalogság	15
Bolíviai katonaság	17
Bolíviai tüzéség a frontra indul	19
FyStigarribia tábornok, a paraguayi hadsereg főparancsnoka	21
Paraguayi csapatok a harctérre vonulnak Asuncion főútján	22
Paraguayi csapatok szállítása a frontra kis vasúton	23
Kundt, volt német tábornok, a bolíviai hadsereg újjászervezője	25
Foglyul esett bolíviai katonák	27
Paraguay és Bolívia békekötése Buenos Airesben	29
A Duce	35
Indulás Abesszíniába	39
Hadianyagok érkezése a masszaui kikötőbe	43
Abesszin főméltóságok az egyik nemzeti ünnepen	45

Olasz lobogó az adigrati vár romjain	47
II. Menelik	49
Blaten Géta, Abesszínia párisi követe, családjával	51
Hailé Szelasszié megérkezése Angliába. (Balján Dr. Martin londoni abesszin követ, mellette a császár leánya és két fia, jobboldalt Ras Kassza.).....	55
Hailé Szelasszié, a királyok királya	57
Sir Robert Napier partraszállása Abesszíniában (1867).....	59
Baratieri tábornok	61
Olasz frontharcosok (Tevére légió) Abesszíniába indulnak	63
Olasz előnyomulás Abesszíniában.....	65
Olasz tevéosztag hadianyagot és élelmiszert szállít az elfoglalt Macalléba	67
De Bono tábornagy és Biroli tábornok a megfigyelőhelyen	69
Ras Széjum, Tigré hercege	71
Aszkari csapat	73
Abesszin gárdagyalogság.....	75
Abesszin harcosok a Tana-tó vidékéről	77
Ras Mulugéta abesszin hadügyminiszter.....	79
Abesszin önkéntesek	81
Abesszin gyalogság tűzharcban.....	83
Abesszin harcosok lesállításban.....	85
Olasz gépfegyveres osztag előnyomulása	87
Olasz messzehordó ágyú, olasz tisztekkel és bennszülött legénységgel	91
Graziani alkirály a katonái közt	95
Olasz tevé utánszállító osztag	97
Abesszin törzsfőnök harci felszereléssel.....	99
Abesszin tisztek	103
Abesszin csapatszemle.....	105
Ras Nasibu.....	107
Abesszin modern légi-elhárító fegyver.....	109
Habte Mihaele Dedzsacs, az abesszin önkéntesek főparancsnoka.....	113
Abesszin katonaság	115
Abesszin gyalogság a lövészárokban	117
Ras Deszta	119
Abesszin császári lovastestőrség	121
Abesszin lőszerszállítás	123,
Abesszin géppuska tűzharcban.....	125
Abesszin gépfegyverállítás	131
Abesszin hegyi előretolt őrség	133
Badoglio és De Bono tábornagyok találkozása Masszauában	137
De Bono tábornagy elbűcsűztatása	139
Olasz tábor Abesszíniában	143
Japán vöröskeresztes segélyhely felállítás az abesszin harctéren	149
Abesszin gyalogság pihenője előnyomulás közben	153
Olasz vöröskeresztes szállítmány	157
Bihagyott falu bombázása.....	163
Olasz harcigépek indulása	167
Lőszerszállítás a sivatagban.....	169
Abesszin tevé osztag pihenőt tart	175
Abesszin lovas harcos	177
Starace, a fasiszta-párt főtitkára, mint a milícia vezérőrnagya, a Tana-tó elfoglalása után.....	183

A dire dauai olasz repülötér	187
Olasz hajóhad a Földközi-tengeren	189
Olasz autótépítés Abesszíniában	191
Addisz Abeba újjáépítésének terve	193
Addisz Abeba főutcája	195
Abesszin jövendő nemzedéke: bennszülött balillák	199
Megindul az olasz kultúrmunka: iskola a bennszülött gyermekek részére	201
Teraucsi tábornok	207
Matsui tábornok	209
Hirota japán miniszterelnök	211
Japán elővéd-harc Csinanfu előtt	213
Szucsauba bevonulnak a győzelmes japán csapatok	215
Cseng-Kai-Sek	217
Juan-Si-Kai	219
Csang-Cso-Lin tábornok	220
Feng-Ju-Sziang tábornok	221
Csang-Hsü-Liang	223
Tang-Yü-Lin tábornok	225
Kínai csapatszállítás	227
Tüntetés Sanghaiban a japán támadás ellen	229
Kínai őrség a rommá lőtt Kanton utcáin	233
Elpusztított kínai hangár Sanghaiban	235
Sanghai a légbombázás után	237
Utcai harcok Sanghaiban	239
Japán előnyomulás a sanghahi szakaszon, Vusi vasútállomáson	241
Barrikádok Shanghai utcáin	243
Barrikádok a sanghahi vasútállomáson	246
Japán gyalogság előnyomulása Hangcsau felé	247
Japán gyalogság	252
Szucsau elfoglalása rohammal	253
Tailucsvang megszállása	257
Primo de Rivera	267
Mola tábornok szemléje az újoncok felett	269
Cabanelas, a burgosi kormány miniszterelnöke	271
Milicisták Huesca előtt	273
Largo Caballero spanyol miniszterelnök	275
Franco tábornok	277
Oviedo pusztulása	278
L,erida pusztulása	279
Manuel Azana	281
Az Alcazar a felszabadítás után	283
Queipo de Illanó tábornok	285
A spanyol köztársasági kormány «Jaime I» nevű hadihajója	287
A «Zyrianin» szovjetország élelmiszerszállító hajó a barcelonai kikötőben	289
Davila és Aranda tábornokok	291
Miaja tábornok, Madrid védője	293
A nemzeti csapatok megszállják Aracena falut Huelva mellett	298
A madridi telefonközpont bombázása	299
Teruel megszállása	302
Varela tábornok	303

A VÁZLATOK JEGYZÉKE.

I. KÖTET.

	Lap
Helyzet a Károlyi-kormány alatt (Breit József: A vörös háború története c. műve nyomán.)	13
Helyzet a proletárdiktatúra kikiáltásakor ugyanaz	23
A magyar nemzeti hadsereg előnyomulása (Pilch Jenő: Horthy Miklós c. műve nyomán.).....	86
A trianoni béke	97
A nyugatmagyarországi helyzet	102
D'Annunzio útja Ronchiból Fiúméba.....	117
Törökország feldarabolása a sevrési béke szerint	133
Az Inönü melletti 1. csata	140
Az Inönü melletti 2. csata 1921 márc. 30—ápr. 1	142
A Kütahya, Eskisehir és Sakarya melletti csaták.....	147
A görög hadsereg megsemmisítése	161
A török szabadságharc áttekintő térképe.....	165
A Kolcsák-féle ellenforradalom arcvonalai	213
Denikin ellenforradalma.....	258
A Krim-félsziget és Wrangel ellenforradalma	281
Ellenforradalmak az északi fronton (Szladek Barna: Az orosz forradalmak és ellenforradalmak története c. műve nyomán.)	286
Az orosz hadsereg előnyomulása Varsó ellen 1920 július-augusztusban (Réczey Ferenc: Az orosz-lengyel háború c. műve nyomán.).....	295
A varsói csata 1920 augusztus 15-24-ig ugyanaz	307
A német-lengyel küzdelem 1921 május végén és június elején (Markó Árpád: Felkelőcsapatok szervezése c. műve nyomán.)	322
A szíriai drúz felkelés. (Helyzet 1925 szept. végén.)	334
A marokkói helyzet 1925 október közepén (Mierka Alfréd: Franciaország gyarmati politikája c. műve nyomán.).....	397
A Magas Atlasz pacifikálása	406
Délnyugati Marokkó pacifikálása	409
Libia földrajzi viszonyai.....	414
A tripoliszi hadjárat.....	418

II. KÖTET.

Bolivia, Paraguay és a vitás Chaco Boreal	9
A canada strongesti csata 1934 május 18—25.....	20
Abesszínia földrajzi viszonyai	37
Általános helyzet délen 1935 szeptember havában (Németh Lajos: Az olasz-abesszin háború c. műve nyomán.).....	101

	Lap
Az első tembieni csata 1936 január 2c—23	129
Mindkét fél helyzete az első tembieni csata után, 1936 február közepén	135
A déli front helyzete 1936 január végén	139
Az endertai csata 1936 február 10—15	145
A második tembieni csata 1936 február 27—29	159
A sirei csata 1936 február 29—március 5	171
Az olasz hadsereg előnyomulása és az Asanghi-tó melletti csata.....	181
A jeholi hadjárat (Németh Lajos: A jeholi hadjárat c. műve nyomán.)	231
Kelet-Ázsia 1937 elején	245
Mindkét fél helyzete és az orosz távolkeleti hadsereg (Németh Ferenc: A kínai- japán háború c. műve nyomán.)	249
Japán előretörés Észak-Kínában ugyanaz	251
Sanghai-nankingi hadműveletek ugyanaz	255
Hadműveletek 1938 január 15—február végéig ugyanaz	259
A spanyol helyzet 1936 augusztus elején. Pontozott rész: köztársasági, savozott rész: nemzeti terület	288
A spanyol hadihelyzet 1937 április 30-án	295
A spanyol arcvonal 1937 augusztus 30-án.....	296
A két Spanyolország 1937 szeptember 7-én	297
A spanyol arcvonal 1937 október 24-én	301
A spanyol polgárháború áttekintő térképe 1938 július elején.....	305
A Távol-Kelet	313
Az Ebro-menti csata.....	320

NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ.

(A *dőlt* számok a II. kötet lapszámjai.)

- Abarát község 37.
Abaro hágó 106, 107.
— szoros 132, 164.
Abaujszántó 38.
Abbai folyó 38.
Abba Salama 132.
Abbi Addi 124, 132, 134, 151, 160, 165, 167, 168.
Abda hadihajó 401.
Abd-El-Alek-Tores 267.
Abd el Aziz szultán 372, 387.
Abd el Kader 361, 362, 381.
Abd-el-Krim 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393. 394. 395. 396, 397. 398, 399, 4°, 4^oi, 4^o2, 4^o3. 404. 326.
— emlékiratai 401.
Abd-el-Malek emir 381, 388.
Abd el Ráfi 17g.
Abesszin bandák 7g, 84, 104, 118.
— betegellátás 88.
— csapatszemle 10§ (kép).
— császári gárda 78, 7g, 87, 88, 182, ig 5.
— császári testőrség 174.
— ellátó szolgálat 88.
— előnyomulás 104.
— emberanyag 84.
— északi hadszíntér földrajza 8g.
— étkezés 42.
— fegyveres erő 78.
— fegyverzet 86, 87.
— felderítés 86.
— felvonulás 12g.
— gerilla harcok 86, 106, 114.
— gyalogság 83 (kép).
— haditanács 114.
— haditerv 115.
— hadműveleti terv 100, 101.
— hadsereg 80, g4, 106, 158.
— hadseregszervezés 78.
Abesszin hadszíntér 33.
— hadvezetés 82, 8g, 106, 148.
— hadvezetőség 147.
— halállégió 104.
— harcmodor 106.
— harcosok 77 (kép).
— háború (1895—9°)^{10^}.
— háború 34, 58, 64, 68, 70, 8g, g3, 126.
— hírszerzés 86.
— japán kapcsolatok §6.
— katonák és az olasz repülők 85.
— katonai kiképzés 84, 86.
— kérdés 56, 57, 58, 64, g6, 228.
— kormány 59, g6, 186, ig7-
— követség Parisban 186.
— lakóház 42.
— lovasság 80, 87.
— lovastestőrség 121 (kép).
— mozgósítás 101.
— rasok 80.
— roham 86.
— ruházkodás 42.
— támadások módszere 86.
— tisztek 78.
— tisztikar 80.
— törzsfőnök gg (kép).
— utánpótlás 88.
— útépités 46, 47.
— úthálózat kiépítése 175.
— vár rendszerek 74.
— veszteségek 173.
Abesszínia 33, 34, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 43, 44, 46, 48, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 58, 59, 63, 64, 65, 68, 6g, 78, 80, 88, 100, 102, 105, 114, 126, 137, 138, 143, 148, 196, 197, 414-
— állatvilága 40.
— éghajlata 40.
— népfajai 41.

- Abesszínia növényzete 40.
 — természeti kincsei 146.
 — története 48.
 — hadjárata 34.
 Abesszíniai olasz csapatok anyagi ellátása
 73-
 Abdurraman bey 336.
 Abony 78.
 Abos 47.
 Abszolútizmus 178.
 Abuna (abesszin főpap) 182.
 Acab Saat *íyo, íy2*.
 Achmed el Hiba, trónkövetelő 379, 381, 382.
 Adana 136.
 Addisz-Abeba 36, 42, 45, 46, 4y, 56, 60, 61,
 68, 82, 100, 108, 146, 148, 148, 180, 186,
 188, 188, 191, 192, 194, 195, 196.
 — újjáépítése *íg3* (kép).
 Aderat 160, 164.
 Adi 163.
 — Abeito 164.
 — Abo 115, 122.
 — Abunai 150.
 — Acheiti 154, 155.
 — Aha 132.
 — Assel Gherti 185.
 — Berich *íyi*.
 — Caieh *gi, 94, 95, g6, 100, 104, 122*.
 — Cashu *íy2*.
 — Colo 155, 156.
 — Danagul 133.
 — Farras 164, 166.
 Adigrat *y4, 90, 100, 104, 105, iog, no, ni,*
 114, 116, ny, 118, 119, 120.
 Adigrati útvonal *no*.
 — vár romjai *4y*.
 Adi Haimanal *íy2*.
 Adil bey 139.
 Adi Mai Cisa 154.
 Adi-Quala *gi, g4, 100, 103, no, 116, 128,*
 130, íyo.
 Adi Quala—Adua—Akszum—Selaclaca—
 Haida útvonal *lyj*.
 Adi Sembet 155.
 — Serghen 154.
 — Szelasszié 161.
 — Ugri *gi, g4, g^, 96, 100, 104, 122, í2y*.
 — Zubbaha 132.
 Adony 81.
 Adriai-tenger 61, 90, no, 114.
 Adria-kérdés 114.
 Adua *4y, 52, 64, 64, 75, 78, 100, 103, 104,*
 105, 106, 108, 109, no, 113, 116, 117,
 118, 119, 120, 126, 126, 128, 129, 130,
 414, 149, 150, 151, 161, 162, 165, 169,
 173-
 Adua—Adigrat-i főútvonal 175.
 Adua—Adi Rassin útvonal 175.
 Adua—Akszum-i szakasz 120.
 Aduai szakasz *no*.
 — ütközet (1896) 54.
 — vereség (1896) 354.
 Adua—Mai—Caneta—Uarien védőállás 176.
 Adua—Tembien-i kerület 175.
 Aduai tábor 160.
 Aerenthal külügyminiszter 90.
 Aiework 138.
 Af-Gaga 133, 146, *íy3, 198*.
 —i harc 128.
 — szoros *í2y*.
 Afganisztán 150.
 Afgoi 92.
 Afran Midar törzs 405.
 Africa, római tartomány 414.
 Afrika 350, 352, 358, 360, 413, 34, 40, 53,
 61, *gy*.
 Afrikai gyarmatok 409.
 — légionáriusok 36.
 Afyon Karahisar 146, 151, 152, 170, 156.
 Agadir 376, 380.
 Agamé *χ y 4*.
 Aghressalam *y8*.
 Agitátorok 11, 14, 18.
 Agordat *8g*.
 Agumberta-domb 181.
 — patak 185.
 — szoros 18 τ, 185.
 — Assel Gherti szakasz 182.
 Ahír Dag hegyvidék 154, 156.
 Aia 182.
 — Sifta 142.
 Aialeu Burru dedzsasz 80, 114, 168, 16g, 180.
 Aidsava japán alezredes 244.
 Aila 164.
 Ain Hamman 420.
 — Lenk 382.
 Aintabi drúz felkelő bizottság 348.
 Ait-Atta törzs 382.
 Ait-Seghruchen törzs 384.
 Ait-Yacub 406.
 Ait-Jussi törzs 384.
 Ajdir 385, 389, 390, 392, 394, 396, 400, 403.
 Ajin Ajinsa 396, 397.
 Aksehir 155.

- Akszentjev 212, 213.
 Akszum 50, 74, 75, 104, 105, 107, 108, 110, 116, 126, 127, 128, 130, 14g, 16g, 170.
 Akszum—Adigrat útvonal 176.
 Akszum—Sire-i kerület 174.
 Akszumi emlékművek 42.
 — tábor 160, 164.
 Alagi 17 g.
 — átjáró 176.
 — hegység 181.
 — szoros 162, 164, 177, 178, 180, 182, 183, 191.
 Alagneta 107.
 Alaniták 347.
 Alaszka félsziget 318.
 Alcalá de Henares 2g6.
 Alcaniz 305, 306.
 Alcazar 272, 283 (kép), 2go, 2gi, 292, 294. —
 — ostroma és védelme 2go—292.
 Alemsid 384.
 Aleppo 129, 330, 334, 336, 340, 343, 344, 345.
 Aleuti szigetcsoport 318.
 Alexandrette (Antiochia) 129.
 — 330, 338, 346.
 —i kikötők 168.
 —i szandzsák 129, 167, 329, 331 (kép), 350.
 Alexandrevszki kikötő 182.
 Alexejev tábornok 189, 241 (kép), 246, 247, 258, 260.
 Alfambra-völgy 304, 323.
 Alfán, spanyol tábornok 383.
 Alfonz spanyol király 280.
 Algeciras 367 (kép).
 Algecirasi konferencia 352, 370, 376.
 — szerződés (1906) 370.
 Algír 352, 357, 358, 360, 362, 363, 397, 398, 408, 409.
 Algír—Biskrai vonal 402.
 Algíri csapatok Odesszában 266.
 Algír-marokkói határ 406.
 — határvillongások 364.
 Algodonál 22, 24, 27, 28.
 Alhucemasi öböl 385.
 Alihuata 17, 18.
 Alihuatai csata 16.
 Alihuata erőd 11, 12, 16.
 Ali Riza pasa nagyvezér 139.
 Alix tábornok 371, 380.
 Alkotmányozó gyűlés Szíriában 344, 345, 348.
 Alma-Ata 314.
 Almeria 276, 282.
 Almis 382.
 Alpések 61.
 Alsólendva 94.
 Altiszthiány 68.
 Alula, Ras 52.
 Aluminió 316.
 d'Amadé tábornok 372.
 Amanus hegy 331 (kép).
 Amasya 137, 139.
 Amazonas folyó 7, 10.
 Amba Addimara 154.
 Amba Alagi 89, 118, 129, 151, 156, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 176.
 Amba—Araca 154.
 Amba—Aradam 83, 12g, 148, 151, 153, 154> 155, 157-
 Amba—Aradam-i védőállások J29, 130.
 — Ambara 165.
 — Corcora 164.
 — Cossa 132.
 — Ferra 176.
 — Maisa 164.
 — Fagora 164.
 — Tzellere 124, 165, 167.
 Amerika 112, 134, 240, 297, 316, 350, 55, 56, 207, 208, 260.
 Amerikai csapatok Fiúmében 112.
 — Vladivosztokban 216^
 — csendőrök 114, 116.
 — hittérítők Kínában 222.
 — katonák Tiencsinben 228.
 — kormány 212.
 — misszió Szibériában 234.
 — protektorátus 138.
 — zászlóalj Szibériában 215.
 Amhara, abesszin tartomány 36.
 — csapatok 185.
 — nyelv 42.
 — törzs 52.
 Amino 140, 141.
 Amjot 395, 396.
 Amorebiata 297.
 Amoy szigetek 313.
 Amur 315.
 Amur vidék 176.
 Amurio 297-
 Anarchista felkelés Almeriában 276.
 Anarchisták 181.
 — Spanyolországban 273, 274, 275.
 Anarchizmus 176.
 Anatólia 132, 133, 134, 137, 138, 139, 140, 144, 145, 146, 147, 149, 158, 162.

- Anatóliai kongresszusok 139, 140.
- kormány 144.
 - vasutak 135.
 - védőegylet 138.
 - vilayetek 137.
- Ancheré 163.
- Andes hegység 7.
- Andorra köztársaság 306.
- André ezredes 338, 343.
- Anglia 24, 26, 102, 130, 134, 162, 164, 166, 167, 168, 170, 176, 182, 206, 266, 278, 279, 280, 301, 317, 339, 342, 349, 350, 354, 360, 361, 363, 367, 376, 377, 403, 51, 52, 54, 55, 56, 58, 93, 125, 126, 207, 214, 260, 280, 281, 284.
- Barátainak Egylete 137.
 - Angol-búr háború 256, 354.
 - Angol csapatok Bakuban 263.
 - csapatok Fiumében 112.
 - Odesszában 264.
 - csendőrök 114, 116.
 - dominiumok 208.
 - flotta, földközi-tengeri 58.
 - -francia béke javaslat 126.
 - flotta együttműködése 126.
 - földközi-tengeri egyezmény (1938) 284.
 - hadianyagszállítás Délországba 264.
 - hadihajók Rigánál 287.
 - kormány 135, 282, 300.
 - közelkeleti egyezmény 339.
 - lőszerzállítmányok Délországban 268.
 - marokkói szerződés 368.
 - megbízottak a Krim-félszigeten 282.
 - Angol-olasz ellentét 165, 203.
 - feszültség 126.
 - protektorátus Abesszíniában 54.
 - tengerészek Novorosszijszkban 276.
 - tiszttek a görög hadseregben 154.
 - tőke Abesszíniában 39.
 - török petróleumegyezmény 135.
 - Angolok lefoglalják az orosz flottát 263.
 - Angolszász közvélemény 201.
 - Angyal százados 30.
 - Ankara 140, 141, 148, 151, 155, 161, 162, 163, 168, 169, 170, 172.
 - Ankarai békeszerződés 150.
 - kormány 144.
 - nemzetgyűlés 137 (kép), 140, 141, 142, 146, 147, 149, 151, 152, 161, 163.
 - Annám 352
 - Annover-Mostoles 293.
 - d'Annunzio, Gabriele no, 115 (kép), 116, 117, ir8, xig, 120, 121, Γ22, 123, 124, 125.
 - kormányzása 120.
 - lemondása 124.
 - d'Anselme francia tábornok 264, 266.
 - Antalo 83, 156, 177.
 - Antalya 135, 136.
 - Antant 3, 4, 5, 22, 26, 28, 32, 39, 51, 66, 69, 77, 78, 83, 86, 91, 101, 102, 104, 106, 107, 115, 134, 135, 139, 143, 144, 150, 165, 180, 182, 184, 187, 188, 190, 200, 208, 211, 213, 216, 218, 219, 220, 231, 232, 234, 236, 237, 240, 244, 245, 254, 257, 262, 263, 266, 274, 279, 283, 292, 293, 321, 329, 330, 414. 54.
 - államok 290.
 - Antantbarátok 6.
 - Antantcsapatok Archangelszkben 287.
 - kozák területen 263.
 - Nyugatmagyarországon 108.
 - Odesszában 264.
 - Antant főparancsnokság 31.
 - hadianyag Lengyelországban 294.
 - haditanács 150.
 - hatalmak 219, 206.
 - meg szállás Isztanbulban 139.
 - meg szálló csapatok 135.
 - Antibolsevista Comité 83.
 - felkelések 278, 280.
 - front 274.
 - haderők 286.
 - hadsereg 287.
 - körök 266.
 - mozgalmak 264.
 - szervezetek 264.
 - Antifasiszta támadások 296.
 - Antifaszisták 286.
 - Antiochia 330, 346.
 - Antofagasta 7.
 - Antonov Avszjenko 274.
 - Anual 383, 391, 392.
 - Anuali csata (1921) 392.
 - spanyol tábor 395 (kép).
 - Anyagszállítás Abesszíniában 202.
 - Apátfalva 38.
 - Apáthy István 56, 57, 58, 63 (kép).
 - elfogatása 58.
 - Apennin-félsziget 61.
 - «21 Aprile» hadosztály 170, 171, 173.
 - Arab lázadás Damaszkuszban 338.
 - nacionalisták 345.
 - nemzeti komité 335.

- Arabok 210.
 Arab támadások Szíriában 340.
 — tüntetések 336.
 — zavargások Szíriában 334.
 Aracena 298 (kép).
 Arad 20, 56, 60, 6i, 92.
 Aradi ellenforradalmi kormány 84.
 — zavargások 56.
 Arafalli 95.
 Aragónia 274, 298.
 Aranda ezredes 290.
 — tábornok 291 (kép), 299, 303, 304, 306.
 Aranjuez 295.
 «Arany horda» 175.
 Aranykincs (orosz) 215, 234, 237.
 — elrablása 236, 237.
 Arany szarv-öböl 132.
 Aranyszállítmány 236, 238.
 Aravaca 295.
 Arábia 143, 329, 48.
 Arbala 406.
 Arbaté 163.
 Arbe-sziget 122, 123, 124.
 Arce-erőd 11, 12.
 Archangelszk 219, 263, 287, 288.
 Archangelszki ellenforradalmi hadsereg 224.
 — kikötő 207.
 Arditi csapatok 118.
 Arganda 295.
 Argentína 9, 28, ^0.
 Argostol 126.
 Arica 7.
 Arif bey 146.
 Armavil 250, 260.
 Arreri 141.
 Arresa 91, 110, 113, 116.
 Arszlán család 345.
 Artemjev tábornok 234.
 Asanghi 120.
 — síkság 185.
 — tó 35, 36, 99, 114, 148, 176, 181, 188, 189, 196.
 — melletti csata 180, 190, 191.
 Ascaso, Joachim 274.
 Asfanozen herceg 82.
 Asib-de-Midar 399, 400.
 Asietta hadosztály 65, 149, 150, 152, 182.
 Asmara 81, 94, 95, 96, 100, 118, 179, 192, 202.
 Asmara—Addisz-Abeba repülőjárat 197.
 Asmarai sajtóhadiszállás 112.
 — vasútvonal 104.
 Assab 52, 53, 56, 89, 126, 178, 186, 196.
 Assel Gherti 185.
 Astoria szálló 9, 11.
 Astrachan kozákok 280.
 — hadsereg 258.
 Asturia 300.
 -----i bányavidék 267.
 — bányászok 290.
 — kommunista forrongás 270—271.
 Asuncion 8, 9, 11.
 Aszkari hadtest 107.
 Aszkarik 60.
 Aszkari katonaság 73 (kép).
 Aszmacs 81.
 Aszód 78.
 Atatürk Kamal 163, 172.
 Asszíria 48.
 Asszuán 38.
 Asszuáni zsilip 38.
 Atlanti óceán 126, 357, 358, 359, 361, 367, 368, 372, 376, 407, 408.
 Atlasz-hegység 357, 358, 359, 360.
 — hegyvidék 408.
 — terület 407.
 Atras pasa 336, 338.
 Attarin—Medersa 387.
 Aubert tábornok 382, 384.
 Augila oázis 421.
 Aussza 102, 178.
 Ausztrália 208, 244.
 Ausztria 89, 101, 102, 104, 105, 107, 108, 109, 114, 176, 219, 289, 290, 378.
 Ausztriai cseh képviselők 219.
 Ausztria-Magyarország 90, 114, 178, 179.
 Autonómia, nemzetiségi 26.
 Auzeba 153.
 Avergalle—Selo kerület 174.
 Avignoni ejtőernyőiskola 317.
 Ayala, Eusebio 8, 11 (kép).
 Ayintap város 137.
 Aymoni olasz tábornok 201.
 Azana, Manuel spanyol köztársasági elnök, majd miniszterelnök 268, 273, 274, 276, 281 (kép).
 Azariás 38.
 Azbi 116.
 Azebo-gallák 173, 184, 185, 186, 189.
 Azebo kerület 174.
 Az Daro 170, 173.
 Az Nebrid 170, 172.
 Azemmur 372.
 Azovi tenger 269.

- «Á» zóna Nyugatmagyarországon 103, 104, 106, 108.
 Azpurru, spanyol tábornok 389.
- P. Ábrahám Dezső 84.
 Ágfalva 106, 107.
 Ágfalvai ütközet 106.
 Államrendőrség 8, 9.
 Állattenyésztés Abesszíniában 43.
 Általános titkos választójog 4, 8.
 — védkötelezettség Szovjetországban 292.
 Árky Zoltán 74.
 — csoport 78.
 Ázsia 24, 25, 133, 329, 318.
 «Ázsia az ázsiaiaké» 206.
 Ázsiai angol birtokok 264.
- Bab el Mandeb-szoros 48.
 Babilon 48.
 Babini tábornok 65.
 Bachmacs 209.
 Bachtnacsi harcok 209, 210.
 Bachó István 104.
 Badajoz 28g.
 Badoglio tábornok 119.
 — tábornagy 34, 35, 36, 65, 68, 90, 93, 94, 96, 97, 100, 109, 110, 112, 114, 118, 119, 120, 121, 124, 128, 130, 131, 134, 135, 136, 137, 149, 150, 151, 152, 155, 159, 163, 165, 170, 171, 174, 177, 178, 182, 183, 186, 188, 190, 191, 192, 194, 198, 202, 326.
- Bagdadi vasút 153.
 Bahar Dar Ghirghis 188.
 Bahr el Azrak 38.
 Bai-Mariam 103.
 Baja 14, 96.
 Bajai háromszög 88.
 Bajkál-tó 215, 216, 233, 239, 207, 243.
 Bajkál vasút 318.
 Baku 263.
 Balassagyarmat 34.
 Balaton 37.
 Balbo tábornagy 423.
 «Baléares» cirkáló 304.
 Baleari szigetek 265, 266, 285.
 Balf 107.
 Balikeszír 170.
 Balkán 52, 89, 172, 176, 179, 265.
 — blokk 166.
 — félsziget 88.
- Balkáni front összeomlása 10.
 Balkán háború (1912) 118, 132, 136, 141, 413.
 — népek 178.
 — szövetség 132, 134, 172.
 Ballivian 18, 21, 23.
 — eleste 27.
 — front 27.
 Balmazújváros 70, 71.
 Balti államok 294.
 — szigetek 190.
 Bana Mericcia 52.
 Bandacsoportok 172.
 Bandaharcok Szíriában 345.
 — Marokkóban 373.
 Bandamozgalmak Szíriában 348.
 Bandák 164.
 Bander 142.
 Bankgasse-i pénzek 84.
 Banzer, bolíviai ezredes 18.
 Barachit 104.
 Baranovice 303.
 Baranyamegye 96, 100.
 — megszállása 94.
 Baranyai direktórium 96.
 — háromszög 97.
 — megszállása 99, 100.
 Bararus-patak 166.
 — völgy 167.
 Baratieri tábornok 53, 54, 61 (kép), 78, 100.
 Bárba ezredes 302.
 Barbastro 306.
 Barcelona 266, 267, 274, 278, 276, 304, 305, 306, 324.
 Barcelonai kormány 274.
 Barecca ezredes 28.
 — — ellen, merénylet, 28.
 Barcs 92.
 Baross-kikötő 120, 121, 123, 126.
 Barros, bolíviai ezredes ig.
 Bartha Albert hadügyminiszter 16, 17, 30, 47 (kép), 54.
 Basani 82.
 Baskir csapatok Szibériában 215.
 — nemzeti hadsereg 217.
 Bastico tábornok 63, 113.
 Baszk-csapatok 297-
 — kormány 276, 277.
 Batajszk 273.
 Batum 136.
 Baumgarten francia tábornok 380.
 Bazin 31.
 Bánáti francia csapatok 61.

- Bánáti vármegyék megszállása 94.
 Bánffyhunad 56, 58, 60.
 Gr. Bánffy Miklós 98, 107.
 Bánó Kálmán őrnagy 30.
 Bánréve 34, 37, 38.
 Bánrévei szakasz 37.
 Bánság 92.
 Bányászat Abesszíziában 196, 197.
 — Marokkóban 404.
 Bártfa 47.
 Bechar 409.
 Bedeau tábornok 362.
 Beduin bandák 338.
 Beduinok 334, 335.
 Berghemed-vidék 188.
 Begia nyelv 42.
 Bejenemeriti dedzsasz 82.
 Belago-szoros 182.
 B élesedi kormány 178.
 Beles 132.
 Belesat 156.
 Belet Uen y 5, Ç2, 136.
 Belényes 64.
 Belényesi csoport 68.
 Belga katonai misszió y8.
 Belgorod 257 (kép).
 Belgrád 14*, 15, 60, 92, 98.
 Belgrádi fegyverszüneti szerződés i6, 17, 19,
 26, 32, 52, 54, 56, 57, 92, 94, 132.
 — francia parancsnokság 54, 55.
 — hadseregparancsnokság 61.
 Belitska Sándor tábornok 84.
 Belső-Mongólia 230, 242, 248.
 Belügyi népbiztosság 65.
 Bencassim-kikötő 136.
 Benemavatózási bizottság 280, 281, 282,
 283, 284.
 Benes Eduárd csehszlovák külügyminiszter
 24, 101, 204, 219, 230.
 — röpirata 24.
 Benghasi 414.
 Bengyel Sándor vezérkari főnök 42.
 Béni Árus 404.
 Benitez-különítmény 24.
 «Benito Mussolini» hadosztály iyg.
 Béni Árus terület 404.
 — Deskul-erőd 396.
 — Serual törzs 396, 398.
 — Snassen törzs 364, 370.
 — Tusin terület 404.
 — — törzs 390, 392.
 — Uriagel törzs 386, 390, 392.
 Uriagel-Varain 384.
 Benniszülött bandák 66, 67, 176.
 — hírszerzők Abesszíziában 72, y6.
 Berbera, angol kikötő 48.
 Berberok 359, 360, 414.
 — lázadása 374.
 Berber fölkelők 378, 380.
 Berberia 357.
 Berdyczów 296.
 Berecki hegység 190.
 Bereg 33, 36.
 Berenguer, spanyol tábornok 383, 385 (kép),
 389, 393» 405.
 Berettyóújfalu 68.
 Berettyóújfalusi csoport 71.
 Berezina 293, 294, 298, 299, 303.
 Bergonzoli hadcsoport 66.
 — tábornok 141.
 Berinkey Dénes miniszterelnök 18.
 Berlin 132, 374, 376.
 Berlin—bagdadi vasút 131.
 Berlini kongresszus 90, 132, 176, 179.
 — szerződés (1912) 377, 378.
 Bermeyo-folyó 9.
 Bermond tábormok 287.
 Bernátsky Kornél tábornok 85, 8v.
 Bernolák Nándor 104.
 Ber-Rehid 372.
 Berri Gino 325.
 Berri Gino, memorandum 115.
 Bertalanffy őrnagy 30.
 Berthelot, francia tábornok 55, 56, 57, 53,
 62, 262, 263, 265.
 Berthon képviselő 394.
 Berti olasz tábornok 306.
 Bertrand ezredes 382.
 Besszarába 53.
 Beszterce 52, 55.
 Besztercebánya 34.
 «Beteg ember» 130.
 Gr. Bethlen István 83, 98, 101, 102, ioö,
 107, 108.
 — kormány 101.
 Bet Maira 164.
 Betrix tábornok 61.
 Beyruth 330, 338, 343, 345 (kép).
 Beyruthi kikötő 339.
 Bécs 8, 83, 116, 178.
 — felmentése 130.
 Bécsi kongresszus 176.
 — kormány 178.
 Békekísérletek Szíriában 344, 345, 346, 348.

- Békekönferencia 32, 101, 114, 122, 126.
 Békekongresszus 112.
 Békeszerződés ratifikálása 97.
 Békétárgyalások a drúzokkal 349.
 Békeszerződés 378.
 Békeszerződések 321.
 Békéscsaba 59, 80.
 Békéssy Béla hadosztályparancsnok 42, 67.
 Bélai hegy 49.
 Bélye 92.
 Biala 309, 310.
 Bialystok 310, 311.
 Bialystoki kerület 301.
 Biarritz 27 g.
 Bibane 399.
 Biblia 358.
 Bilbao 277, 278, 282, 288, 2go, 2g 6, 2gy.
 Bilbaói kormány 274.
 Bircutan 17 g.
 Bir-en-Nugdia 417.
 Bir-es-Grain 417.
 Bir-es-Szubia 417.
 Birilat 54.
 Bir Tagrift 420.
 Bir-Um-ed-Dannai 418.
 Biscay ai öböl 282.
 Bischoff, Norbert von 325.
 Bisertai kikötő 284.
 Bismarck 151, 178, 365, 368.
 Bizalmi férfiak 34, 230.
 ---- rendszer 16.
 Bizánci befolyás Abesszíniában 42.
 — uralom Afrikában 360.
 Blatin Geta, abesszin külügyminiszter 39, 51 (kép).
 Bloch ezredes 214.
 Blondlat ezredes 380.
 Blumberg tábornok 217, 224.
 Blücher, vörös tábornagy 229, 314, 243, 260, 316, 318.
 Bobest Mátyás ezredes 108.
 Bochara 176.
 Bocoya-törzs 405.
 Bodrog 47.
 Boera Ogazen 156.
 Bogajevszki tábornok 268.
 Bogát István altábornagy 6.
 Bogol Magna 141.
 Bohora-hegy 176, 177, 182, 183.
 Bohotleh 47.
 Boichut, francia tábornok 400.
 Boldva 39, 47, 48.
 Boldyrev tábornok 212.
 Bole tartomány 78.
 Bolgár fegyverletétel 91, 92.
 — front 5.
 — különbéke 10.
 Bolivar Simon 7.
 Bolivia 7, 8, g, 10, 11, 18, 24, 28, 2g, 30.
 Bolíviai bélyegek 10, 13 (kép).
 — katonaság 17 (kép).
 — *tüzérség jp* (kép).
 Bolsevista agitátorok 190, 192, 226, 229, 244, 247, 264.
 — állam 180.
 — bandák 254, 272.
 — csapatok 222, 235, 240, 275.
 — csapatok visszavonulása a Don vidékről 257.
 — diktatúra 266.
 ---- ellenes egységfront 260.
 -----ellenes harc 250.
 — előnyomulás 273.
 — eszmék 190, 193, 264, 272.
 — forradalom 190, 191, 196, 200, 246, 250.
 — hadak Kantonban 214.
 — haderők Szibériában 224.
 — hadsereg 217.
 — hadvezetőség 248, 261, 283.
 — katonaság 191.
 — kormány 196, 198, 207, 208, 247, 248.
 — métely 260.
 — párt 184, 186, 190, 192, 196, 238, 247, 248, 271, 272, 294, 313.
 — propaganda 10, 25, 188, 193, 196, 240, 243, 247, 264, 271, 272, 294.
 — — Kínában 216, 217.
 — rémuralom 196.
 — uralom 136, 198, 214, 220, 231.
 — — megsemmisítése 222
 Bolsevisták 185, 188, 191, 192, 193, 195, 196, 200, 207, 208, 211, 213, 214, 215, 216, 217, 219, 220, 223, 226, 228, 229, 230, 232, 234, 236, 237, 240, 242, 243, 244, 248, 250, 252, 253, 260, 261, 264, 265, 266, 267, 270, 27r, 272, 276, 277, 279, 287.
 Bolsevizmus 10, 56, 66, 70, 75, 82, 95, 207, 211, 232, 248, 250, 254, 258, 260, 262, 264, 274, 287, 292.
 — bukása 22.
 — Kínában 216.
 — Magyarországon 197.
 De Bono olasz tábornagy 35, 67, 68, 69

- (kép), 71, 100, 102, 105, 111, 112,
114, 137 (kép), 139 (kép), 413, 420.
- Bonomi miniszter 122.
- Bora 174.
- Bor an tartomány 78.
- Borchenna 103.
- Bordeaux 409.
- Borgheti, spanyol tábornok 393.
- Borodin 214, 216, 218.
- Borosjenő 66.
- Boros őrnagy 68.
- Borsodnyék 48.
- Boryszów 299.
- Bosra 338.
- Bosznia-Hercegovina 90, 92, 179.
— annexiója 132, 180.
- Boszporus 160, 171.
- Bouqueron-erőd 11, 18.
- Boutegourd ezredes 372.
- Boynibe 28, 2g, 30.
- Boxerlázadás 206, 210.
- Boz 107.
- Böhm Vilmos 14, 16, 18, 21, 22, 31, 34, 38,
44, 50, 58, 69, 76, 78, 80, 94.
— Cosinus hadihajósfőparancsnok 42.
- Bónis Arkangyal 104.
- Boan-terület 398.
- Brandeisi Giskra János cseh lovasezred 218.
- Brandström E)lza, svéd vöröskeresztes meg-
bízott 242.
- Brandt W. 326.
- Branyiszkó 47.
- Brassó 73.
- Brava-kikötő 136.
- Brazília 10, 30.
- Brazzaville 408.
- Brád 60.
- Bredov tábornok 270, 272, 273.
- Breit József 325, 351.
- Brennberg 107.
- Breszt-Litovszk 193, 195, 293, 294, 310.
- Breszt-Litovszki béke 3, 193, 195, 196, 199,
211, 291.
— békétárgyalások 193, 194.
- Briand, francia külügyminiszter 344.
kormány 348.
- Brihuega 206.
- Brody 202, 305.
- Brovary 298.
- Brucki puccs 84.
- Brulard ezredes 380.
- Brunete 298, 323.
- Brunóc 29.
- Brusszilov 189, 218, 245.
-----féle offenzíva (1916) 160, 182.
- Brünn 28, 30.
- Bu-Atla helység 420.
- Bucsa 65.
- Bucsa 65.
- Buczacz 305.
- Budaházy Miklós százados 104.
- Budapest 27, 30, 34, 39, 40, 48, 50, 76, 77,
81, 83, 84, 85, 86, 88, 95, in.
- Budapesti antantmisszió 55.
- Budapest—Pozsony vasútvonal 30.
- Budberg, orosz tiszt 228.
- Bu-Denib város 370.
- Budienny, vörös tábornagy 198, 229, 271,
272, 274, 275, 276, 283, 295, 300, 302,
3^o4. 305, 308.
- Budodi 138.
- Búdra kaid 404
- Buerat-el-Hszun 416, 417, 419.
- Bug 293, 300, 305, 307, 308, 310.
- Bugeaud, francia marsall 361, 362, 363.
- Bug mélyedés 189.
- Buguruslan 224, 243.
- Bu-Hamara trónkövetelő 387, 388.
- Bu-Iblal 405.
- Buenos-Aires 29 (kép), 30, 358.
- Búié 175.
- Bukaresti béke 4.
- Bulatov, spanyol köztársasági hadosztály-
parancsnok 324.
- Bulgária 53, 91, 162, 169, 176, 180.
— összeomlása 213.
- Bulo 92.
- Bumbode város 38.
- Bu-Ngem 419, 420.
- Burel százados 362.
- Burgenland 100.
- Burgos 266.
- Br. Burián István osztrák-magyar külügy-
miniszter 4, 5.
- Bursa 136, 144, 145, 146, 158.
- Búrok élet-halál harca 256.
- Burti 92.
- Busch, Bolivia elnöke 7.
- Bülöw kancellár 368.
- Bychov 246.
- Bychovi katonai összeesküvés 246
- Cabanellas miniszterelnök 271.
- Cabotage 162.

- Cadix 272, 287.
 Caff a tábornok 71.
 Cafta 114, 179.
 Cagni tengernagy 119.
 Calal Bayar, török miniszterelnök 141, 172.
 Calamocha 295.
 Cakmak Fezi 141.
 Callfo 138.
 Calthrope tengernagy 134.
 Camacho 22, 28.
 Cambon, francia követ 367, 374.
 Campesino dandár 323.
 Campo Grande 16.
 — Jurado 18.
 — Santa-Cruz 21.
 Canada Cetina 27.
 — folyómeder 13.
 — Strongest 18, 23, 27.
 — strongesti csata 18, 22.
 — Tavija 22.
 Canalejas, spanyol miniszter 374.
 Canevari 326.
 Capaz őrnagy 405.
 Capirenda 28.
 Caproni-repülőgépek 42 2.
 Caragua 28, 2g.
 Carandaiti 22, 23, 25, 26, 27, 28.
 Carasco tábornok 400.
 Carbillat százados 331, 332.
 Car bono vo 316.
 Carnero 120.
 Carrapa-völgy 22, 23.
 Carszkoje Szelő 182, 187, 192.
 — szelői testőrség 187.
 Cartagena 287.
 Casablanca 352, 359, 360, 363 (kép), 372, 374, 380, 401, 408.
 Casablancái kikötő 372.
 — vasút 352.
 Casa-patak 17g.
 Caspe 305.
 Castellon 322.
 Castelnovo 117.
 Castilej os 364.
 Castro Girona, spanyol tábornok 400.
 — Urdiales 297.
 Catroux tábornok 407.
 Cattaroi tengerészlázadás 82.
 Caviglia Henrik tábornok 120, 122, 123, 1
 — tábornok proklamációja 122.
 Cárevics 177 (kép), 184.
 Cári család 191.
 — meggyilkolása 215.
 — dinasztia 200.
 — kormány 183.
 — imperializmus 291.
 — tisztek 213.
 — a vörös hadseregben 198, 218, 292.
 — az ellenforradalmi hadseregben 219.
 — uralom 200.
 Celadas 301, 303.
 Ceuta 280, 360, 361, 364, 367.
 Cegléd 78.
 Celldömölk 82.
 Chabarovszk 212, 215, 240, 314.
 Chaco-Austral 9.
 — Boliviano JO.
 — -Boreal 9, 10, 30.
 — -Central 9.
 — Gran 7, 8, g, 10.
 — háború 7, 8, 30.
 — őserdő 22.
 — síkság 9.
 — terület 9, 13, 22, 2g.
 Chajlar 240.
 Chamberlain 342.
 Chambrun, francia tábornok 396.
 Chanzin tábornok 223, 224.
 — hadsereg 226.
 Charbin 212.
 Charkov 248, 263, 269, 272, 273, 291, 314.
 Chartum 52.
 Chastanet tábornok 396.
 Chantilly-i kongresszus 5.
 Chebede, Ras 82.
 Chelm 308.
 Cherea 8g, go.
 Cheren-Gondar-vonal 8g.
 Cherson 264, 265, 270.
 Chessad Abaho 173.
 Chigner 82.
 Chile 7, 8, 30.
 China Year Book 211.
 Chisimajo 77, 136.
 Chotkiewicz, orosz alezredes 206.
 Chuquisaca 22.
 Ciconetti altábornagy 417.
 Cirenaica 414, 415, 4*6, 421.
 Ciudad Real 2g6, 2g7.
 Ci vitas fidelissima 109.
 Clavery ezredes 406.
 Clemenceau 4, 15, 50,-101. 115,
 — rádiósürgönye 48.

- Closas Rafael 274.
 Coatit 91, 1044, 116.
 Cochabamba 7.
 Cochinchina 352.
 Coietza-hegy 16g, 1yo, iy3.
 Coietza—Selaclaca—Akszum—Adua—
 Entisso—Adigrat-útvonal iyó.
 Colombo vidéke 366.
 Colonna, városi tanácsos 113.
 Combe zászlóalj 396.
 Comend 302.
 Companys-kormány 216.
 Compó őrnaszád 42.
 Concepción 8.
 Conchitas 18.
 Concud 301.
 Corbaria gi.
 Corbeta 177, 181, 182, 185.
 Cordillerák 9, 28, 2g.
 Cordova 295, 296, 297, 298.
 Cosalai temető 125.
 «Cossieria»-hadosztály 128, 130, iyi, iy2.
 Craenaenbroch Edgár vezérkari főnök 41,
 86.
 De Cristoforis ezredes 52.
 Cromer lord 38.
 Curati 140.
 Cururenda 28.
 Curzon lord 300.
 — vonal 293.
 Cuza Sándor fejedelem 52.
 Cyrill nagyherceg 187, 199 (kép).
 Czariczyń 239 (kép), 248, 269, 270.
 Gr. Czernin Ottokár 4.
 Cziehanuw 306, 308, 310.
 Cziffer község 30.
 Czigányi falu 60, 61.
 Czító Károly altábornagy 28, 29.
 Czobel Ernő 21, 48.
- Csaca 29, 30.
 Csahar 248.
 — tartomány 246.
 Családi élet Abesszíniában 43.
 Csallóköz 28, 29, 83.
 Csangcsen 22 8.
 Csang-Cso-Iⁱⁿ tábornok 214, 21 y, 218,—
 220 (kép), 222, 223, 224, 226, 228, 233.—
 Csang-Csun-Csang 218, 223.—
 Csang-Hsü-Iiin tábornagy 233, 238, 240,—
 242.
 Csang-Ku-Feng magaslatok 314, 315, 5x6.
 Csan-Jang 234.
 [246.
 Csang-Szü-Liang kínai tábornagy 208,
 248,
- Csangte 251.
 Csanka-tó 315.
 Csap 34, 47, 69.
 Csapatszállítás Abesszíniában 202.
 Csapu 254.
 Csataldzsai tábor 284.
 Csáktornya 94.
 Császári proklamáció 5.
 Csecsek cseh tábornok 215.
 Cseh agitátorok 26.
 — betörés 26, 28, 29.
 — csapatok 216.
 — Szibériában 215.
 — csempészet Szibériában 231.
 — dandár 205, 206.
 Csehek 22, 25, 37, 178, 180, 201, 202, 203,
 204, 205, 206, 207, 209, 210, 211, 212,
 213, 214, 215, 216, 217, 218, 220, 222,
 226, 228, 229, 230, 232, 233, 236, 237,
 238, 241, 242, 243, 244.
 Cseh előnyomulás 30, 40, 32, 34, 44, 75.
 — front 67, 69, 80.
 — hadművelet 30.
 — hadsereg 27, 205, 207.
 — -----parancsnokság 229.
 — -----Oroszországban 238.
 — hadvezetőség 233, 238.
 — harácsolás Szibériában 240.
 — háború 44.
 — katonatanács 206.
 — katonai takarékpénztárak 231.
 — kormány 222.
 — megszállás 29, 32.
 — nemzeti kormány 220.
 — nemzeti tanács 205, 210, 214.
 Cseh-orosz légügyi egyezmény 318.
 Csehország 27, 30, 114, 177, 202, 234, 317,,
 318.
 Cseh propaganda 201, 202, 230.
 Cseh-román összeköttetés 70, 74.
 Cseh röpiratok 202.
 Csehszlovák állam 241.
 — csapatok 209, 217.
 — Oroszországban 247.
 — hadsereg 15, 204, 205, 207, 214.
 — hadsereg, oroszországi 231.
 — hadtest 208.
 — kormány Parisban 219.
 — légiók 28, 189, 199.
 — hazaszállítása 230, 232, 234, 240, 244,
 — légió Oroszországban 200, 201, 202,
 203,
 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211,

- 212, 215, 216, 218, 219, 220, 221, 230,
231, 240, 241, 244.
- lövészezred 204.
- munkás- és katonatanács Oroszországban 207.
- Csehszlovákia 24, 26, 28, 32, 208, 220, 292, 318.
- határai 26.
- Csehszlovák köztársaság 5, 26, 27, 28, 177.
- nemzeti tanács 204, 207, 208, 212, 216, 220.
- «Csehszlovák nép» 178.
- Csehszlovákok 48, 216.
- Csehszlovák repülőterek 318.
- Çseh támadás 38.
- túlerő 39.
- újságok Szibériában 230.
- vérengzés Krasznójarszkban 242.
- visszavonulás 46, 47.
- Csejdzse 187.
- Csekiang tartomány 254.
- Cseli tartomány 224.
- Cseljabinszk 215, 227.
- Cseljabinszki csata 227.
- vérengzés 210.
- Csendes Óceán 7, 205, 206, 243, 244, 313, 318.
- Csengcsan 223, 258.
- Csengcsan—hankauai vasútvonal 258.
- Cseng-Kai-Sek 212, 214, 217, 218, 222, 223, 228, 226, 227, 228, 23J, 238, 245, 246, 248, 24c, 254, 256, 258, 261, 262 30g, 311.
- Csengtingfu 251.
- Csernyák Imre százados 8, 15.
- Cservinka orosz tábornok 205, 208.
- Csetnek 48.
- Cséfiay Dénes 326.
- Csicserin orosz népbiztos 309, 311.
- Csifeng 234, 235.
- Csifengkou-szoros 235, 237.
- Csinan 250, 251, 255, 258.
- Csinanfu 213 (kép), 223, 224, 226.
- Csincsou 234.
- Csin-dinasztia 20g.
- Csinghai 250.
- Csingtau 206, 207, 218, 224, 225.
- Csingtau—Csinanfu vasút 226.
- Csining 25 7.
- Csinvantan 231, 234.
- Csita 212, 240.
- Csirma vasútállomás 224.
- Csíkszereda 54.
- Csongrád 80.
- Csonka-Magyarország 230.
- Csúcsa 58.
- Csúcsai front 63.
- Csujuan Csanna buddhista pap 210.
- Csuka őrnaszád 42.
- Csunging 311.
- Dacua 178, 17g.
- Dafat 18g.
- Dagabur 140.
- Dagnerei 138.
- Dahonta 141, 142.
- Daiet-Aicha 375.
- Dalmácia 121, 414.
- Dalmát partvidék 122.
- szigetek 122.
- Damaszkusz 330, 332, 333 (kép), 334, 336, 337, 338, 340. 342, 343. 344» 34^, 347, 349, 350.
- Beyruth-i összeköttetés 340.
- vasútvonal 338, 342, 343, 346.
- Derai vasútvonal 333, 338.
- Danakil, abesszin tartomány 36.
- sósivatag 37, 102, 118.
- Dana Parma 92, 141, 143.
- Dankália 40.
- Dansa 154.
- Dansa-Bet Quinát 154.
- Dante Alighieri olasz hadihajó 116, 118.
- Danzig 122, 305.
- Dar Abara helység 391.
- Dardanellák 129, 133, 135, 137 143 157 (kép), 160, 161, 164, 170.
- Dar el-Beida 382.
- Dar-Kaid-Medboh 396.
- Daro Taklé 103.
- Dangan tábornok 397.
- Davila tábornok 291 (kép), 304.
- Dani Balázs altábornagy 6.
- Dárda 92.
- Dárius, perzsa király 315.
- Debarch 178, 17g, 17g.
- Debra 132, 164.
- Debra Aila 148, 151, 156.
- Amba 134, 165, 166.
- Brehan 1g2.
- Mariam 122, 127, 160.
- Sina 1g3.
- Tábor 188.
- Debrecen 58, 60, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 80, 84, 88.
- Debreceni zavargások 70.

- Debuc 165, 166, 167.
 Decamere *go, gi, 116, 120, 122.*
 Dechi Tesfa 118, 120, 14g, 16g.
 Dedzsasz 44, 81.
 Dedzsaszmacs 44.
 — Negast 81.
 Dega tartomány 40.
 Deir-ez-sor 330.
 Dejtár 34.
 De la Rue gróf 363
 Delcassé, francia külügyminiszter 376.
 Demarkációs vonal 19, 22, 30, 31, 32, 34, 35- 37. 54. 55. 56. 57. 58> 59, 7«, 79, 84, 86, 88, 92, 94.
 Dembeguina 178.
 ----Mintil-Abbi Addi-Macallé útvonal 176.
 — szoros 123.
 — ütközet 127, 146 162, 1g8.
 Dembela 134.
 Demblin 308.
 Demnant 380.
 Demecser 73.
 Denghi Zsolt vezérkari főnök 41.
 Denikin 212, 219, 224, 227 (kép), 245, 252, 253, 254, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 266, 268, 269, 270, 272, 274, 276, 278, 279, 286, 294, 316.
 — hadesreg 285.
 Denisszov tábornok 268.
 Dera 338.
 Derkani serif 396.
 Derna 414.
 Desszie 36, 47, 56, 78, 82, 100, 114, 116, 120, 123, 146, 158, 15g, 161, 165, 174, 180, 181, 186, 18 y, 188, 18g, 1go, 1gi, 1g2, 1g3, 1g6, 1gg.
 Deszie—Macallé vonal 114.
 Deszta, Ras 75, 82, 83, 1rg (kép), 137, 140.
 — Dam tu, Ras 80.
 «Deutschland» német cirkáló 282, 284.
 Dél-Amerika 350, 413, 7.
 Délamerikai háború 38.
 Déli hadszíntér A^hbesszíniában 75, g8.
 -----(abesszíni) földrajza g2.
 Déli Kárpátok 55.
 Dél-Kína 210, 214, 216, 218, 21g, 220, 256, 260, 314.
 — -Magyarország 88.
 — megszállása 92.
 Marokkó 408.
 — marokkói hadműveletek 408.
 — nyugat-Marokkó 407.
 Dél-Orán 366.
 -----keleti orosz szövetség 256.
 -----orosz államszövetség 262.
 -----Oroszország 198, 212, 256, 262, 263, 264, 268, 269, 270, 272, 273, 274, 278, 296.
 — szláv birodalom 90, 110.
 — front 96.
 — kérdés 88.
 — népek 88, 89.
 — propaganda 90.
 Délvidék 98.
 — Délvidéki vörös direktórium 94.
 Dénesfa 108.
 Dénes Sándor politikai megbízott 65.
 Dés 55. 56.
 «Détruisez l'Autriche et la Hongrie» (Benes röpirata) 24.
 Déva 57, 60.
 Dévaványa 60.
 Dévény 32.
 Dévényújfalú 31.
 Diarbekir 170.
 Dida Ringi 141.
 Diaz-féle szerződés 14, 92.
 Diáktanács 8.
 Dienisz tábornok 153.
 Dimitrij, nagynerceg 184.
 Diredaua 42, 46, 47, 78, 102, 1go, 1gó
 Diredauai repülőtér 187 (kép).
 Diterichs orosz tábornok 207, 208, 221, 226, 228, 234.
 Dnyeper 208, 281, 283, 296, 298, 300.
 Dnyeszter 300.
 Dobai-lyegek 1go, 1g3.
 Dobrudzsa 205.
 Dobsina 47, 48.
 Dodekanesos 61.
 Dogali 52.
 -----i megszárlás 53.
 Doghea szoros 122, 152.
 Dokszyce 303.
 Doliwa 322.
 Dolo 75 g2, 138 140, 141.
 — -Domo vonal 92.
 — Neghelli 82, 83.
 — Oddo 138.
 Domszki lengyel béke delegátus 299.
 Dombóvári védőszakasz 96.
 Don 12.. 246, 259, 273.
 Donetzi szénbányák 263.
 Don hadsereg 256, 257, 263, 267, 268 270, 273·

- Doni ellenforradalmi hadsereg 260.
 — kormány 251 (kép), 257, 258.
 — kozákok 271, 276, 277, 278, 281, 284.
 Don lovasság 274.
 — terület 246, 247, 252, 253, 254, 258, 262, 263, 266, 268, 269.
 — vidék 248, 249, 253, 254, 255, 256, 267, 268, 269, 270, 273, 274, 279, 282,
 Dorogma 77.
 Dorpat 194.
 Dosse tábornok 400.
 Döger falu 153.
 Dra oázis 358, 382.
 Drága sziget 87, 38.
 Dragomirov tábornok 278.
 Dráva 44, 92.
 Drégelypalánk 34.
 Drent völgy 406.
 Drinápoly 129, 171.
 Drozdovszki ezredes 253.
 Drude tábornok 372.
 Drúz agitáció 337, 338.
 -----arab egység 342, 346.
 — felkelés 329, 331, 332, 334, 337, 339,
 343. 345» 346, 347- 348, 349,
 — felkelők 344.
 — felkelők kivégzése 338.
 — háború 350, 353.
 — lázadás 336.
 — nemesi köztársaság 329.
 — nép 329, 330.
 — propaganda 336.
 Drúzok 331, 332.
 Drúz támadások 335, 336, 338, 340, 343.
 — tüntetések 343.
 — vallási szertartások 330.
 — zavargások 338.
 Druzsina 202, 203, 204.
 Dualizmus 201.
 Dubat-bandák 140, 141.
 Dubbar hágó 176.
 — szoros 176, 182.
 Dubno 304.
 Dúca degli Abruzzi 92.
 Duce 33, 34, 93, 102, 128, 136, 168, 198.
 Dufieux 405.
 — hadosztály 400.
 Duchonin tábornok 207.
 Dui-Menia 366.
 Duma 182, 183, 184, 186, 187.
 Dumlupinar 144, 156, 157.
 — csata 160.
 Duna 19, 32, 35, 38, 39, 46, 48, 5°> 5¹- 5*.
 76, 92, 96.
 ---- medence 318.
 Dunszerdahely 34.
 Duna—Tisza köze 88.
 Dunántúl 40, 51, 81, 82, 83, 86.
 Dunántúli vármegyék 81.
 Durand alezredes 396.
 Durango 297.
 Duport tábornok 339, 340, 343.
 Dutov atamán 212, 224, 215, 217, 223, 224,
 226.
 Duna folyó 287, 293, 294, 303.
 Dűneburg 304.
 Dürich 204.
 Dwina folyó 224.
 Dzsalo oázis 421.
 Dzsebal tartomány 358.
 Dzsebel Drúz 329, 330, 331, 332, 334, 336,
 337» 338, 339, 340, 342, 343, 344, 349,
 35°.
 — Haman 404.
 — Mania 334.
 — Mesaud 399.
 — Nádor 399.
 — Oydimt 358.
 — Michdan 358.
 Dzsebetla 388.
 Dzsemil Mardam bey 172.
 Dzsibuti 46, 100, 192, 194.
 ----- Addisz-Abeba-i vasútvonallal y8, 100.
 Dzsidsziga 48, 76, 100, 114, 137.
 Dzsifa 419, 420.
 Dzsihani 406.
 Dzsima szultánság 196.
 Dzsosfra oázis 416, 419, 420.
 Dzsokkal 329.
 Dzungaria 210.
 Ebro-folyó 305, 306, 322, 323, 324.
 — menti csata 320, 321.
 ----- völgy 304.
 Ech-Cheikh 384.
 Edaga Hamus 113.
 Edehara 156.
 Eden angol külügyminiszter 126.
 Edirne 136.
 VII. Edward angol király 367.
 Eger 38, 45.
 Egeres 56, 58.
 Egészségügyi szolgálat Abessziuiában 202.
 — — Dibiában 422.
 Eghir Eriva 122.

- Egyek 77.
 Egyenlítő 38, 40.
 Egyesült Államok 162, 190, 208, 212, 350.
 — 20\$, 207, 224, 244, 313, 318.
 Egyiptom 167, 367, 415.
 — 38, 48, 52, 54, 55, 58, 126.
 Egyiptomi kultúra nyomai Abesszíniában 104.
 Eibar 297.
 ---- Durango-vonal 297.
 Eichhorn német tábornok 256.
 El Agheila 418.
 — Aleus sejk 417, 419.
 — Chaco 9.
 — Ferrol 287.
 ---- Gennaoni kaid 362.
 ---- Hadzs-Mimun-kaid 364.
 — -Hadzs-Thami-Glani 382.
 — -Haszciát 421.
 Ellenforradalmak az északi fronton 286.
 Ellenforradalmárok 18, 78, 219.
 Ellenforradalmi csapatok 251.
 — katonai diktatúra 260.
 — hadsereg 245, 261, 262.
 orosz 244.
 ----- Szibériában 211, 223, 224.
 — harcok 70.
 — kormány a Don vidéken 254.
 kozák területen 250.
 — kormányok Szibériában 212, 213, 214.
 Ellenforradalmak kudarca Szibériában 224.—
 Ellenforradalmi orosz csapatok 217.
 — propaganda Oroszországban 248.
 — szervezetek Oroszországban 245.
 — szervezkedések 66, 200.
 — tiszti zászlóaljak 248.
 — toborzás az orosz-román határon 253.
 — zavarok 72, 192.
 Ellenforradalom (június 24.) 50.
 — Déloroszországban 247.
 El-Maadid 382.
 ---- Mahla 417.
 Elő-Atlasz 358, 406, 408.
 ---- India 350.
 El-Padro 29\$.
 Elszász-Eotharingia 378.
 «Emanuele Filiberto» olasz hadihajó 112,
 116, 118.
 Emir Selim drúz kormányzó 33².
 Emőd 45, 48.
 Encarnación 8, 9.
 Enda Corcos 183, 192.
 Enda Gaber 154.
 — Jesus 123, 163.
 — Mariam 171.
 — Meconni 180.
 — Micael 120.
 — Sembet *тβ\$*.
 — Sembeti csata 166.
 — Szelasszié 124.
 — Taclaimanot-Hauzien-Addi Zabbaha-Macallé védőállás 176.
 ----- Uarien útvonal 175.
 Enderta 148, 180.
 Endertai csata 36, 144, 157, 158, 160, 173,
 174, 179.
 Enderta-Enda Meconni kerület 174.
 — tartomány 106, 151.
 Entente cordiale (1903) 179, 367.
 Enterios 18.
 Entis 14g.
 Entisso 106, log, no, 116, 120, 128, 175.
 En ver pasa 132.
 Eperjes 32, 47.
 Erdeős Eászló 325, 326.
 Erdély 52, 54, 55, 57, 66, 92.
 — elszakadása 16, 52.
 Erdélyi hadianyag 57.
 — kerületi parancsnokság 58, 66.
 Erdély kiűritése 52, 55.
 — megszállása 52, 53, 54.
 Erdélyi magyar parancsnokság 56.
 — román tanács 72.
 — százszok 52.
 Erfud 406.
 Eritrea 68, g3, g4, 97, 100, 102, 106, 114,
 115, 118, 125, 126, 174, 178, ig8, 414.
 Eritreai abesszin határ 36, 37.
 — hadszíntér 89.
 Ertogrul, török vezér 129.
 Erzerum 137, 170.
 Erzerumi kongresszus 138.
 Erzindjan 170.
 Escorial 294, 298, 299.
 Eskisehir 147, 148, 152, 170.
 ----i vasút 153.
 Esőzések Abesszíniában 90, 92.
 Esteroz 18.
 Estigarribia paraguayi tábornok, 21, 27,
 29, 30.
 Estremadurai front 322.
 Eszék 92.
 Etchevarieta százados 390.
 Etem cserkesz 144.

- Etióp birodalom *61, 104.*
- hadsereg *100.*
- Etiópia *53, 54, 56, 5ç.*
- Etióp kultúra *104.*
- probléma *93.*
- tengerpart *50.*
- Európa *89, 90, 109, 118, 132, 136, 169,*
175» 17^>> 18i, 205, 211, 232, 265, 289,—
292, 298, 301, 312, 313, 357, 358> 368,
376, 378, 410 70, 80, 324.
- forradalmasítása *300.*
- Európai hatalmak *210.*
- nagyhatalmak *205.*
- telepek Tiencsinben *227.*
- Ezvon zászlóalj *134.*
- «Exilles» alpesi zászlóalj *184.*
- Ey válik *136.*
- Ezba-domb *185.*
- Ezeréves Magyarország *78, 82, 201.*
- Ezra *332, 333, 335, 336.*
- -Dera vasútvonala *336.*
- Ébredő Magyarok Egyesülete *109.*
- Élelmiszerutánpótlás repülőgépről Abesszí-
 niában *i8j.*
- Élesdi csoport *68.*
- Érmihály falva *62, 63, 64, 68.*
- Érsekújvár *48, 49, 50.*
- Érsekújvári vasútvonala *49.*
- Észak-Abesszínia *174.*
- Afrika *351, 352, 362, 380, 409, 410, 414.*
- -afrikai vasúti hálózat *408.*
- Amerika *30, 413.*
- Északi hadszíntér *92, 108, ni.*
- Abessziniában *70, 83, 98, 102.*
- Kárpátok *29.*
- Szudán *g 7.*
- Észak-Kaukázus *259, 268.*
- Kína *208, 230, 238, 242, 245, 248, 24g,—*
250, 261.
- Észak-Kínai hadsereg *212, 232, 233.*
- -Magyarország *51.*
- Mandzsúria *207, 315.*
- Marokkó *397.*
- Spanyolország *301.*
- Szíria *346, 347, 348.*
- Tauria *282, 284.*
- Trákia *151.*
- Észtország *175, 194, 286, 294.*
- Fabry, francia ezredes *409.*
- Fafan folyó *igo.*
- Fafán völgy *137, 138.*
- Fahreddin török tábornok *154, 158.*
- Falaga domb *164.*
- Falanxisták *278, 27g, 2go.*
- Fal Conde *2 78, 27g.*
- Farét tábornok *61.*
- Farkas Jenő vezérkari főnök *41.*
- Vince ezredes *28, 29.*
- Fasiszta hadosztályok *70.*
- háború *36.*
- kormány *126.*
- Olaszország *§4, 58, g3, 416.*
- Fasizmus *33, 58, 61, 197. [171,*
172.
- «I Febbraio» hadosztály *120, 122, 127, 12g,*
 Federzoni *124.*
- Fegyelmetlenség *8, 28, 29, 38, 63, 64, 68,*
7°. 74. 96.
- Fegyvercsempészet Marokkóban *388, 402.*
- Fegyverletétel *14.*
- Fegyvernek *79, 81.*
- Fegyverszünet *10.*
- román *72.*
- Fegyverszüneti szerződés *59.*
- tárgyalások *10, 14.*
- Rigában *311.*
- Fehér csapatok *260.*
- Szibériában *229.*
- gárdisták *76, 78.*
- hadseregek *238, 239, 240, 249, 252, 268,*
270, 271, 272, 276, 282, 286.
- hadsereg feloszlása *284.*
- győzelmei *260.*
- Szibériában *226, 227.*
- újjászervezése *274.*
- — visszavonulása *272, 274.*
- — Körös *59, 63.*
- lengyel hadseregek *301.*
- Nílus *38.*
- Oroszország *211, 301.*
- orvosok az abesszin hadseregben *8g.*
- Fehér István *326.*
- Fehérváry Ákos *326.*
- Fekete csapatok *49.*
- Emil hadnagy *242.*
- foglyok *49.*
- Feketealmi Czeydner Ferenc *326.*
- Feketeingesek Kelet-Afrikában *6g.*
- Feketeinges forradalom *36.*
- hadosztályok *65, 116, 120, 170, 17c, 182.*
- légiók Abessziniában *66.*
- zászlóaljok *121, 122, 134, 148, 152, 164,*
165, 184.

- Fekete Kéz 90.
 — Körös 59, 63.
 «Fekete lángok» olasz légiós hadosztály
 Spanyolországban 306.
 — nyilak» olasz légiós hadosztály
 Spanyolországban 306.
 Fekete tenger 82, 164, 166, 168, 250, 259,
 260, 267, 268, 275, 276.
 Feketetengeri orosz flotta 263.
 — tartományok 176.
 Fekkek 372.
 Felderítés Abesszíniában 72.
 Felkelők 106, 108.
 — ütközetei 104.
 Feloszlata, A 28. gyalogezred 27.
 Felsőmagyarország 26, 28, 29, 32, 44, 52,
 178.
 Felső-Maros völgye 54.
 — Szilézia 321, 322.
 — Vágvölgy 49.
 Felvidék 26, 27, 28, 29, 37, 44, 51.
 Felvidék kiürítése 50.
 Felvidéki harcok 29.
 Felvidéki szlovákok 26.
 Fenaroa 177.
 Fenaroa—Samra—alagi védőállás *iy6*.
 Feng-Ju-Sziang 213, 214, 216, 21g, 221,
 223,
 228, 24g, 251, 25 y.
 Feodosszia 278.
 Ferenc Ferdinánd meggyilkolása 3, 24.
 ----- gyilkosa 5 (kép).
 I. Ferenc francia király 131, 361.
 I. Ferenc József 82, 204.
 Fer es Mai 150.
 Ferit pasa nagyvezér 138, 139.
 Ferjentsik Ottó hadosztályparancsnok 42.
 Ferkla oázis 358.
 Fernandez erőd 12.
 Ferrario olasz tábornok 103, ni (kép), 124.
 Fertőrákos 107.
 Fertőtő 100.
 Gr. FestetichSándor hadügyminiszter 17,
 18.
 Fethi bey, ezredes 135.
 Fevzi pasa 139 (kép), 141, 147, 148.
 Fez 358, 363, 364, 368, 371, 374, 375, 376,
 378, 380, 382, 387, 394, 396, 398.
 Fez—udzsai vasútvonal 408.
 Fezzan 414, 415, 417.
 Fényes László 16.
 Féraud ezredes 371.
 Fiedler Rezső népbiztos 21.
 Filimonov atamán 250.
 Filtu 142.
 Finnek 204.
 Finnország 195, 294.
 Finnugor néptörzsek 175.
 Fitaurari 60, 81.
 Fiumara folyó 120, 126.
 Fiume 7, 44, 94, 95, no, in, 112, 113, 115,
 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122,
 123,
 124, 126, 321.
 — csatlakozása Olaszországhoz 126.
 — felszabadítása 116.
 Fiumei kérdés 110, 126.
 — kormány 114.
 — légiók 115.
 — nemzeti tanács 113, 120.
 Fiume nemzetközi megszállása 112.
 Fiumei olasz nemzeti tanács 114, 115,
 — önkéntesek 114.
 — tengerészeti akadémia 82.
 — tüntetések 115.
 — városi tanács 120, 121, 122, 124, 125.
 Fiume—Sussak vonal 116.
 Fluck ezredes 104.
 Foch marsai 305.
 Focsani 190.
 Fogas őrnaszád 42.
 Formoza sziget 206, 210, 228.
 Forradalmi kormányzótanács 20, 21, 22.
 — szocialista párt 212, 214, 222, 228, 234,
 235, 238.
 — szocialisták 226, 230, 232.
 — tisztikar 189.
 — törvényszék 22, 45.
 — zavargások 186.
 Forradalom 188.
 Fosztogatás 14, 29, 30, 40, 54, 55.
 — Addisz Abebában 195.
 Fouquet, francia százados 267.
 Földközi-tenger 114, 135, 158, 164,
 165,
 166, 357- 358, 359, 360, 361, 408, 413,
 32, 58, 61, 126, 265, 306, 324.
 Földművelés Abesszíniában *ig6, lgy*.
 Földrengés Japánban (1923) 208.
 Föníciaiak 360.
 Föníciai gyarmatok 360.
 Fővezér csatája 152, 156.
 Fraga 306.
 Franchet d'Espéray 14, *5. τ7 (kéP)> 94.
 266, 267.
 Francia agitáció Szíriában 340.
 Francia-angol gyarmati egyezmény (i9°9)
 367.
 — szerződés (1904) 37°.

- Francia csapatok 95.
 — Odesszában 264.
 — Vladivosztokban 216.
 Francia-drúz békekísérletek 342.
 — béketárgyalások 345.
 — fegyverszünet 344, 345, 346.
 — háború 352.
 Franciaellenes tüntetések Szíriában 332.
 Francia előnyomulás Marokkóban 396.
 — gyarmati haderők 44, 92, 96.
 — gyarmatok 350.
 — gyarmatpolitika 350, 351.
 — hadihajó Fiumében 112, 116.
 — hadosztályok Odesszában 263.
 — hadszíntér 213.
 — hittérítők Indiában 352.
 — kamara 97, 102, 404.
 — katonák 114, 115.
 — kormány 283.
 — köztársaság 350, 362.
 — küldöttség Marokkóban 382.
 Francia-marokkói kereskedelmi egyezmény (1910) 372.
 — kereskedelmi szerződés (1892) 361.
 Francia militarizmus 352.
 — misszió Bécsben 48.
 Francia-német háború 24.
 — szerződés (1909) 374.
 Francia-olasz szerződés (1902) 366.
 — szerződés (1935) 55-
 Francia-orosz szövetség 176.
 Franciaország 4, 24, 26, 102, 130, 131, 134, 135, 142, 145, 150, 160, 162, 164, 166, 167, 168, 170, 202, 204, 205, 207, 208, 216, 264, 266, 283, 289, 290, 292, 294, 301, 305, 317, 329, 33°, 334, 337, 339, 341, 342, 343, 344, 346, 347, 348, 349, 350, 351- 352, 353- 354, 357, 358- 360, 361, 362, 363, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 372, 374, 376, 377, 379, 384, 386, 388, 394, 395, 396, 397, 398, 400, 401, 402, 404, 408, 409. g. 36, 52, 55, 58, 62, 123, 196, 260, 263, 280, 284, 290, 304, 306, 313, 314' 318, 324.
 Francia protektorátus 377, 378.
 — Marokkóban 362, 366, 376, 386.
 Francia reváns 179.
 Francia-rif háború 394, 398.
 Francia-spanyol szerződés 368, 377.
 Francia szenátus 97, 102.
 Francia-török ellentét 129.
 — békeszerződés 150.
 Francia-tunisz-i egyezmény 378.
 Francia zászlóalj Szibériában 215.
 — zóna Marokkóban 405.
 Frank magyar kommunista 320.
 Franco tábornok 410. 268, 270, 271, 272, 276, 277 (kép), 278, 279, 280, 282, 285, 286, 288, 290, 293, 294, 298, 299g, 300, 303, 304, 306, 321, 322.
 Franklin Bouillon 160.
 Freydenberg, francia ezredes 264, 397.
 Friedrich István 81, 83, 85, 104, 105.
 Friedrich-kormány 88.
 Frigyes főherceg pozsonyi palotája 35, 50.
 Frioul erőd Marseille-ben 401.
 Frunse, vörös parancsnok 283.
 Frusci hadosztály 66, 138.
 Fucsan 262.
 Fuengirola 2g5.
 Fukuda, japán tábornok 224, 223.
 Fushan 254.
 Füleik 34.
 Fülep Lajos 113.
 Fülöp-szigetek 244.
 Fűzesabony 39, 74.
 Gabat 133, 134.
 ---- folyó 154.
 ----patak 12§.
 ---- völgy is 2.
 Gabba tábornok 102, 112.
 Gabredarre 75, 13g.
 Gabreman dedzsasz 64.
 Gadabi 188.
 Gadames 414.
 Gaela 160.
 Gajda-csoport 211, 215.
 — tábornok 205, 210, 211, 212, 215, 217, 218, 220, 221, 222, 224, 225, 226, 234.
 Galadi 47.
 Galánta 30, 31, 34.
 Galgallo 141.
 Galícia 33, 180, 186, 290.
 Galilei kör 8.
 Galitzin herceg 183.
 Gallabat 188.
 Galla vidék 80.
 — törzsek 50.
 Gallák 180.
 Galliani, olasz alezredes 106.
 Gallina ezredes 420.
 Gallipoli félsziget 151, 284.
 Gallipolii front 141.

- Gambay ezredes 396, 397, 398.
 Gamelin tábornok 336, 337, 338, 340, 341 (kép).
 Ganale Doria 92.
 -----doriai csata 140, 144, *igo*.
 Gandesa város 323, 324.
 Gangéi százados 30.
 Garadissam 160, 164.
 Garaibu 137.
 Garamuleta 13η,
 Garavelli 113,
 Garbai Sándor 20.
 Gardiner százados 402.
 Gareth 358.
 Garvolin 3Φ6.
 Gau város 409.
 Gaubeau hadosztály 400.
 Gavinana hadosztály 103, 104, 120, 170, 171, 172, 173, 178.
 Gazr-Bu-Ngem 419.
 Gálszécs 31, 47.
 Gdansk 301.
 Genezáreth-tó 331.
 Genf 57, 58.
 Genfi konferencia 214.
 «3. Gennaio» hadosztály 120, 152, 154, 164, 182.
 Georgia 269, 279.
 Georgiái köztársaság 260.
 Gerillaharc Abessziniában 146.
 Gerillatámadások 122.
 Gersif 380.
 Gerstenberger Frigyes tábornok 28.
 Gesnaja törzs 388.
 Getafe 2g3.
 Gépkocsik szerepe az abesszin háborúban 76.
 Gépkocsizó csoportok megszervezése Abesz-színiában 17g.
 Géva-folyó 107, 112, 120, 121, 124, 130, 160, 162, 164, 165, 166, *ig8*.
 Gházi 137, 141, 150, 152, 158, 160, 163.
 Gheralta 112, 118, *ng*, 12g, 175.
 Gherlogubi 47, 75, 138, 139, 144.
 Giardino tábornok 126.
 Gibraltár 361.
 -----erőd 265.
 Gibraltári alagút 409.
 — gát 358.
 Gibraltár-szoros 358.
 Gid Ono 142.
 Gigante Richard képviselő 124.
 Gigante, Silvino 325.
 Gigu-völgy 384.
 Gijon 290, 294, 29, 300.
 Giolitti 122, 124.
 Girardot tábornok 380.
 Giraud ezredes 398.
 — tábornok 406, 407, 408.
 Giuba-folyó 2g, g 4.
 -----öv 54.
 «Glavaviapróm» 316.
 Glebokie 303.
 Goba 47, 78.
 Gobi sivatag 312.
 Goeben német cirkáló 170.
 Goggian 36, 41, 50, 56, 114, 12g, 173, 186.
 Gogora 141.
 Gola község 96.
 Goldbach-csoport 53.
 Gomolo 160, 164.
 Gomora tartomány 394.
 Gondar 41, 42, 47, 50, 52, 110, 177, 178, 17g, 180, 186, 188, 196, *igg*.
 Gondari merénylet 56.
 — útvonal 178.
 Gondra-erőd 12.
 Gondrand-műhely 163.
 Gondrecourt tábornok 61.
 Gorahai 47, 138, 139> 140, 144-
 Gordon, angol tábornok 75\ (kép), 103.
 Goré 47, 48, 78.
 Gorgora-félsziget 38, 188.
 Gorin-folyó 304.
 Gorlicei áttörés 203.
 Gotterhalte-eset 7.
 Gouraud ezredes 375.
 — tábornok 331, 335 (kép), 378, 380.
 Gourney ezredes 396.
 Gödöllő 8, 22, 38, 40, 44, 74, 79.
 Gödöllői főhadiszállítás 76.
 — kastély 69.
 Gölnicbánya 31, 47.
 Gömbös Gyula 83, 84, 91 (kép). 325.
 Görgey Artúr 205.
 Görög csapatok 139.
 — Chersonban 264.
 — Odesszában 264, 266.
 — partraszállása Szmirnában 134.
 — visszavonulása Chersonból 265.
 Görög császárság 175.
 — előnyomulás 136, 146.
 — Anatóliában 144.
 — fegyverletétel 158.
 — haderő 148.

- hadsereg létszáma 153.
- megsemmisítése 152.
- katonák Odesszában 263.
- kultúra nyomai Abessziniában 104.
- Görögország 134, 135, 136, 143, 146, 148, 150, 151, 160, 162, 169, 172, 265, 126. —
- Görögök 357, 358.
- Görög támadás 149.
- török háború 150.
- visszavonulás 145, 149, 156.
- Gőzhajó feltalálása 205.
- Granada 265, 298, 300, 360.
- Gran Sasso hadosztály 170, 171, 172.
- Graszmacs 81.
- Graziani, francia tábornok 75 (kép).
- olasz tábornok 63, 68, 75, 76, g 5 (kép), *ioo*, 112, 136, 138, 140, 141, 142, 144, *igo*, 413, 417, 418, 419, 420.
- Grazioli, Francesco Saverio tábornok 113, 119.
- Grác 102.
- Grigoriev ataman 265, 266.
- Grivina ezredes 216.
- Grodno 294, 311.
- Breszt-IÁtovszk-vonal 310.
- Grondys L. H. 325.
- Grossich, fiumei olasz nemzeti tanács elnöke 177.
- Guachalla *ig*.
- Guadalajara 277, 294, 2g6.
- cuencai út 2g6.
- Guadarrama 2g5.
- Guba 143, 144.
- Gucskov, orosz hadügyminiszter 188.
- Guernica 2g7.
- Guetesco herceg 102.
- Gugsa, Ras 104, 110.
- Guillaume Árpád altábornagy 108 ni (kép).
- Guinet, francia őrnagy 212.
- Guizot, francia miniszterelnök 362, 363.
- Gura *gi*.
- Gurara-oázis 366, 382.
- Gurugu-hegylánc 373.
- Gutba Hairat 164.
- Gutor tábornok 189.
- Guyana 350.
- Gümrü 144.
- Gümrüi örmény-török békeszerződés 144.
- Gyarmati csapatok 114, 329, 409.
- háború 201, 353, 354, 357- 423.
- költségei 128.
- Gyarmati katonák 21 (kép).
- lovasság 423, 424.
- olasz katonaság 423.
- Gyarmatosítás, olasz 33.
- Gyarmatpolitika 329.
- francia 408.
- Gyékenyes 96.
- Gyimes-Bükk 54.
- Gyoma 60.
- Győr 32, 35, 81, 82, 86.
- Gyulafehérvár 55, 60.
- Gyulafehérvári román nemzetgyűlés 16, 55.
- Gyurocsik őrnagy 60.
- Habsburg-ház 110, 130.
- Habte Michaela 113 (kép), 137.
- Hadad 61, 63, 68.
- Haddu kaid 396.
- Hadianyagelosztás 60.
- Hadianyagok pusztulása 76.
- Hadifoglyok 202, 203.
- Hadifoglyokból alakult csapatok Oroszországban 218.
- Hadihajók távozása Fiúméből 124.
- Hadik János gr. 9, 12.
- Hadisarc 58.
- Haditechnika 353, 357.
- Haditengerészet 10.
- Hadjárat a csehek ellen 45.
- Hadrend, Vörös 41, 43.
- Hadügyi népbiztosság 20, 21, 22, 36, 38, 39, 43- 63, 65, 67, 70, 74, 75, 76, 96.
- Hadügyminisztérium, magyar 10, 14, 18, 28, 29, 55, 56, 57.
- Hadzsianesztisz görög tábornok 153, 157.
- Hadzsra Kohila 378.
- Haicsau-singani vasút 256.
- Haida 178.
- Hailé Szelasszié 47, 55 (kép), 57 (kép).
- Hailu, Ras 56.
- Haimanal magaslatok 170.
- Haimanet császár 38.
- Hainau sziget 313.
- Hainisch Mihály 101.
- Haiti 350.
- Hajati bey 343.
- Hajdúpércs 70.
- Hajdúszoboszló 70.
- Halas 81.
- Halasi védőszakasz 96.
- Halálzászlóalj 189.
- Halit bey 146.

- Haller lengyel tábornok 290, 296, 306, 310.
Haller-féle légiók 294.
Haller-hadtest 243.
Halmi 68.
Hama 330, 334, 336, 337, 345, 396.
Hamburger Jenő hadtestparancsnok 41.
Hamelin francia tábornok 103.
Hamman hegyvidék 400.
Han-dinasztia 210.
Hanák-ezred 207.
Hangsou 247 (kép), 254, 255, 259.
Hangina 217.
Hankau 214, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 228, 256, 259, 262, 309, 310, 311, 312.
Hankau—Peking vonal 223.
Hans, spanyol köztársasági hadosztályparancsnok 324.
Harám at kerület 175.
Harc a bolsevizmus ellen 258.
Harka 107.
Harrar 41, 42, 76, 78, 82, 100, 137, 138, igo, ig6.
Harrar tartomány y8.
Hasbeya város 340, 342.
Hattori japán dandár 235, 237.
Hatvan 36, 38, 63.
Haubrich József 21, 78.
Hauran 330, 347.
Hauzien 83, 127, 130, 134, 150.
Havariate, abesszin tábornok 108.
Havas-Alföld 52.
«Havlicsek Borovszky» cseh ezred 218.
Hármasszövetség 179.
Hármasszövetségi szerződés 413.
Háromszék megye 54.
Hátsóindia 352.
Don Hedilla Manuel 279, 280.
Hedzsasz 386.
Hegedüs Pál tábornok 50, 103, 106, 108.
Hegyaljai boros pincék 75.
Helsingfors (Helsinki) 291.
Heltai-féle tengerészkülönítmény 28, 29.
Hendaye 290.
Hennoque francia tábornok 37.
III. Henrik francia király 131.
Henrys ezredes 380, 382.
Herend község 86.
Hermanovice 303.
Hermont hegység 338, 339, 340, 342, 343, 346, 347, 350.
Hernád 46.
Hernád völgy 49.
Heródes 38.
Héjjas Iván 104, 107.
Hia-dinasztia 209.
Hír György 104.
Híradószolgálat Abesszíniában 73.
Hirota japán miniszterelnök 211 (kép), 244, 245-
— -kormány 244.
— -kormány lemondása (1937) 208.
Hitler-ellenes németek 286.
Hittérítők Abesszíniában 52.
Hoangho-folyó 216, 218, 223, 242, 251, 258, 310.
Hoare, angol külügyminiszter 126.
Hock János 7,
Ho-Csien 218, 222.
Hodula Károly 12.
Hodza Milán 30.
Hoffmann tábornok 193 (kép), 194.
Hohenzollern-ház 52.
Hoiranto 154.
Ho Jau Csu, kínai tábornok 224.
Ho Jing Csin, kínai hadügyminiszter 238.
Hokién 249.
Holbán román tábornok 75 (kép).
Holies 29.
Hollandia 284.
Holland-India 244.
Holman, angol tábornok 274.
Holstein—Gottorp-ház 176.
Homs Szíriában 330, 334, 336, 340, 343, 345, 346, 350.
Homonna 35.
Hon falu 420.
Ho-Nan tartomány 213, 216.
Hongkong 210, 313.
Hongkongi öböl 255.
Honvédség 28, 29.
Honvédmenetzászlóalj 53 (kép).
Hopei 246, 248, 250, 258, 262.
Hopei—csahari autonóm kormány 246.
Horthy Miklós, nagybányai vitéz 22, 82, 84, 85, 86, 88, 89.
Horvát betörés Fiüméba in.
— előnyomulás 94.
— nemzeti tanács 115.
Horváth Dénes vezérkari főnök 42.
Horváth Endre 326.
Horvátok 89, 114.
Horvátország 9, 92, 110, ni, 113.
Horvát-Szlavonország 6, 9.

- Horvát zászló eltávolítása no.
 Hosszúmező 58.
 Host-Venturi Nino százados 115, 116, 124.
 Hódmezővásárhely 60, 88, 94.
 Hrusevszky 180.
 Hsücsau 258.
 Hszitung falu 314.
 Huan-Hszin kínai tábornok 210.
 Huelva 298 (kép).
 Huerta hadnagy 202.
 Huesca 273 (kép), 2g8, 306.
 Huko város 310.
 Human 300.
 Humbert tábornok 114.
 Hungjai repülőtér 252.
 Hunke altábornagy 12.
 Hunyadiak 129.
 Húré ezredes 382.
 — tábornok 406, 407.
 Hurwicz Elias 325.
 Husák őrnagy 207.
 Huszár Károly 88.
 Huszita hadsereg 206.
 «Hús János» lövészezred 206.
 Huszt 66, 68.
 Huz síkság 358.

 Ibanez de Ibanó 409.
 Ibos, spanyol tábornok 400.
 Ichazzo, bolíviai alezredes 26.
 Idegenlégió 352, 374, 380.
 Ideiglenes határvonal 30.
 Idria 119.
 Ifjútörök mozgalom 131.
 Ifni, spanyol terület 408, 410.
 Igló 31, 47, 48.
 Igor fejedelem 175.
 Ihumen 303.
 Illescas 2g3.
 Ilu Babur 78.
 Imru, Ras 80, 82, 84, 114, 115, 120, 122, 123, 126, 129, 130, 132, 133, 146, 147, 148, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 168, 173, 179, 180, 182, 186.
 Incze Kálmán őrnagy 28.
 India 206.
 Indiai óceán 58, 69, 92.
 Indochinai határ 210.
 Inka birodalom 7.
 Inkák 7.
 Inotai honvéd tanezred 12.
 Inönü 146, 147.
 Inönü Izmet 141, 163.
 — melleti csata 144.
 — 1. csata 140 (vázlat), 145, 146.
 — 2. csata 142 (vázlat), 145, 146.
 Integritás 5.
 Internacionálé, harmadik 216.
 «Intra» alpesi zászlóalj 184.
 Inukai miniszterelnök 244.
 Ipar Abesszíniában ig6, ig7.
 Ipoly 19, 34, 38, 44, 45 > 4&-
 Ipolyság 34.
 Irak 143, 169.
 Iraki petróleumforrások 161.
 Irredenta társaságok 105.
 Irregularis bandák Abesszíniában 152.
 Iringdague 28.
 Irkuck 200, 215, 222, 230, 232, 234, 235, 236, 237, 238, 239.
 Irkucki vörös csapatok 211.
 — vörös kormány 238.
 Irtiz-folyó 228.
 Irun 27J, 288, 2go.
 Irvin-féle ejtőernyő 317.
 Iskirten 400.
 Iskra (Szikra) 186.
 Isly 363, 364.
 Isly-i csata (1844) 361, 364.
 Isonzó 116.
 Isztanbul 134, 135, 136, 137, 138, 141, 160, 162, 163, 176, 170.
 Isztanbuli kormány 144, 152.
 Istvanovics horvát altábornagy m.
 István, Szent, koronája 113.
 Isztrandsza-hegység 169.
 Itália 54, g3, 112, 424.
 «Itália vagy a halál» 114.
 Itzer 382.
 Ivankura, japán tábornok 225.
 Ivanov tábornok 186, 202.
 III. Iván, orosz fejedelem 175.
 IV. Iván (Rettenetes), orosz cár 175, 289.
 Iwaskiewicz tábornok 296.
 Izmet pasa 141 (kép), 144, 145, 146, 148, 153, 160, 162, 172.
 Izmir (Szmirma) 134, 135, 136, 139, 141, 151, 157, 158, 160, 164.
 Izzet bey 146.

 Jablonka-szoros 29,
 Jaca 2g8.
 «Jaime I» spanyol köztársasági hadihajó 287 (kép).

- Jan herceg 102.
 Jangcsekiang 216, 219, 220, 222, 242, 254, 256, 310, 311.
 Janicsárok 130.
 Janin, francia tábornok 216, 220, 221, 230, 236, 237, 238, 243.
 Jankovich Ferenc ezredes 34, 35.
 Janky Kocsárd tábornok 99, 100.
 Jaolincse falu 314.
 Japán I02, 134, 162, 164, 166, 182, 208, 237, 55, 56, 58, 205, 206, 207, 208, 210, 214, 222, 224, 228, 228, 230, 231, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 250, 256, 260, 261, 262, 30g, 311, 313, 316, 317, 318, 31g.
 — áruk bojkottja Kínában 208.
 — bevándorlás Amerikába 208.
 — bevándorlás Kínába 206.
 — csapatok Irkuckban 257.
 — diplomácia 228.
 Japánellenes propaganda Kínában 248.
 Japán földrajza 228.
 — haderő Jeholban 233.
 — hadiflotta Jeholban 234.
 — haditerv a jeholi hadjáratban 232.
 — hadműveletek elemzése 238, 23g, 240.
 — hadosztályok Szibériában 214, 216.
 — hadsereg 22g.
 — ipari verseny a világpiacon 208.
 — kereskedelmi misszió Abesszíniában 36.
 — kémiszolgálat a jeholi hadjáratban 234.
 — kilépése a Népszövetségből 208.
 Japán-kínai háború 30g.
 Japán-kínai háború tapasztalatai 261.
 Japán kormány 212.
 Japán-német antibolsevista egyezmény (1936) 208.
 Japán népszövetségi mandátuma 206.
 — propaganda 240.
 — a jeholi hadjáratban 235.
 — repülők Jeholban 234, 235, 23g.
 Japánok Szibériában 240.
 Japán statisztikája 22g.
 — tengeri hatalma 228.
 — ultimátum 248.
 — veszteségek a jeholi hadjáratban 238.
 — vöröskereszt Abesszíniában 149 (kép).
 Jarama-arcvonal 296.
 — folyó 2g 5.
 Jaroslau 202.
 Jarosláv orosz fejedelem 175.
 Jassy-i királyi kastély 253.
 Jauení völgy 382.
 Jaurès tengernagy 365.
 Jánoshalma 96.
 IV. János négus 52, 53.
 Jászberény 76.
 Jászi Oszkár 6.
 Jegstenger 200, 317.
 Jeggin 180.
 Jegorov 229, 295, 296, 305, 306.
 Jehol 208, 20g, 22g, 230, 231, 232, 233, 234, 236, 23J, 238, 240, 242.
 — földrajza 230.
 Jeholi hadjárat 22g, 232.
 Jehol—mandzsúriai határ 234.
 Jekaterinburg 214, 215, 217, 220, 222, 227, 230.
 Jekaterinburgi harcvonal 217, 223.
 Jekaterinodar 250, 252, 259, 260, 263, 266, 268, 269.
 Jekaterinoszlav 269, 275, 276.
 Jekelfalussy Zoltán fiúmei kormányzó ni.
 Jelabuga hegység 224.
 Jellachich gyalogezred 110.
 Jelez 270.
 Jemen 141.
 Jen-Csi-San tábornok 216, 21g, 220, 223, 228.
 Jermak, kozák vezér 175.
 Jeruzsálem 49.
 Je venais ezredes 409.
 Jezierna 206.
 Jobboldali kormány Archangelszkben 287.
 Joffe, orosz béke delegátus 299.
 Joffre, francia tábornagy 275, 288.
 Joinville herceg 362, 363.
 Jolsva 48.
 Jonnart, algiri francia főbiztos 371, 407.
 Jordana, spanyol tábornok 383, 388, 389.
 Jordán-folyó 330.
 Jouvenel, Henri de 341, 342, 143, 344, 345, 346, 347 (kép), 348, 349.
 — békelevele 346.
 — programmbeszéde 343.
 Jókai Mór: «A janicsárok végnapjai.* 130.
 Jóni szigetek 132.
 — tenger 168.
 József kir. herceg 7, 8, i2, 81, 85, 86.
 Ju, kínai császár 209.
 Juan dinasztia 210.
 Juan Si Kai 210, 21g (kép).
 Juda oroszlánja 36.
 Judenics 263 (kép), 286, 287.

- Jugoszláv csapatok visszavonulása 97.
 — front 67, 69, 80.
 Jugoszlávia 26, 90, 91, 110, 114, 121, 122, 126, 162, 172.
 Jugoszláv katonák 115.
 — kormány 98.
 — nemzeti tanács 10.
 — nemzeti tanács Fiúmében 112.
 Jugoszlávok 48, 120.
 Julier Ferenc vezérkari főnök 42, 45, 47, 78, 79, 80, 81, 325, 326.
 Jun-Nan tartomány 216.
 Junta Política 27g.
 Juriga Nándor 7.
 Juszupov herceg 184.
- Kachovka 283.
 Kachovkai hídfő 283.
 Kaffa, abesszin tartomány 36, 42.
 Kagnaszmacs 81.
 Kacsóf János politikai megbízott 65.
 Kadépart 184.
 Kai feng 310.
 Kailuo 234, 235.
 Kairo 342, 343.
 Kalan 396.
 Kaledin tábornok 241 (kép), 246, 247, 248.
 Kalenkovitz 298.
 Kaigan 24g, 250.
 «Kalifa-hadsereg» 144.
 Kalifa méltóság 141.
 Kalifátus 161.
 — megszüntetése 142, 163.
 Kalocsa 81.
 Kalocsai védőszakasz 95.
 Kambodzsa 352.
 Kambon 376.
 Kamenev népbiztos 295, 296, 306.
 Kamenon, görög ezredes 265.
 Kamerun, német gyarmat 252, 376.
 Kamieneć-Podolszki 294.
 Kanada 350.
 Kanadai csapatok Vladivosztkban 216.
 Kanári szigetek 265, 266, 268, 270, 272, 285. —
 Kanton 214, 216, 217, 222, 233 (kép), 235, 256, 260, 262, 312, 313.
 -----hankau vasút 260.
 -----honkongi vasút 260.
 Kanszu tartomány 213.
 Kappel tábornok 216, 234, 236, 238, 239.
 — hadsereg 214, 215.
 — hadtest 224, 226.
- Kapitulációk 130, 131, 142, 143, 150, 161.
 — marokkói 365.
 Kaposvár 94, 99.
 Kaposvári körletparancsnokság 99.
 Karagyorgyevics Péter 89, 90, 180.
 Karakoser 152.
 Karhatalmak 54.
 Karhatalmi parancsnok 6.
 Karhatalom (zólyomi) 30.
 Karlisták 270, 278.
 Karnitschnigg Miksa 6.
 Karolina-szigetek 206.
 Karsi békeszerződés 150.
 — orosz-török szerződés (1921) 144.
 Karthago 360, 414.
 Karubini egyetem 387.
 Kasan 186, 214, 215, 216.
 Kasba város 372.
 — Báni Mellal 382.
 ---- el-Makzen 382.
 Kasgar 210.
 Kassa 31, 32, 33, 34, 38, 43, 44, 46, 47, 50, 79.
 — felszabadulása 59 (kép).
 Kassabéla 48.
 Kassza Hailu 30.
 — Ras 55, 80, 82, 83, 106, 114, 115, 116, 12g, 130, 133, 134> 14^, 147> *48. 158, 15g, 160, 161, 162, 168, 173, 180.
 Katalán kormány 275.
 — Szovjetköztársaság 287.
 II. Katalin cárnő 176.
 Katalónia 273, 274, 276.
 Katalóniai csata 304.
 Katanajov, kozák ezredes 214.
 Katolikus misszió Abesszíniában 42.
 Katona Gyula dr. 242.
 Katonai diktatúra 245.
 — raktárak kifosztása 29.
 Katonai diktatúra a Krim-félszigeten 279.
 Katonatanács 8, 9, 10, 16, 18, 65.
 Katonatanácsok a cseh légióban 220.
 Katonatanácsok a csehszlovák légióban 230.
 megszüntetése a cseh légióban 222.
 Kaukázus 169, 176, 250, 269.
 Kaukázusi hadműveletek 132.
 — hadsereg 270.
 — köztársaságok 150.
 — tartományok megszállása 194.
 Kavakasa, japán dandár 237.
 Kavkaszkaja 276.
 Kayseri 170.

- Kazan 226.
 Kazim pasa 136, 144, 146, 152.
 Kállósemlén 70.
 Káma-folyó 217, 224.
 Károlyi forradalom 316.
 Gr. Károlyi Gyula 39, 84.
 Károlyi kormány 12, 14, 15, 20, 22, 26, 60,
 82, 83, 132.
 Gr. Károlyi László 17.
 — Mihály 4, 6, 7 (kép), 8, g, 12, 15, 17,—
 18, 20, 26.
 Károlyi párt 8, in.
 IV. Károly király, 4, 5, 9, 10, 16, 82, 108,
 110.
 IX. Károly francia király 131.
 V. Károly német császár 361.
 I. Károly román király 52.
 XII. Károly svéd király 315.
 Kárpáthy Kamillo 6.
 Kárpátok 26, 189, 290, 318.
 Kebdana Raid 366.
 — tartomány 373.
 Kebra Nagost 42.
 Kebran-sziget 37, 38.
 Kecskemét 81, 95.
 Kelates 390.
 Kelemér 4^.
 Kelet-Afrika 34, 55, 5S, 64, 70, 100, 112,
 114.
 Keletafrikai háború 33, 147.
 — olasz erők 68.
 Kelet-Ázsia 230.
 Galícia 294, 306.
 ---- Gobi sivatag 230, 239.
 Keleti hadseregparancsnokság 39.
 Kelet-India 379.
 Keleti vilayetek 143, 151, 164.
 Keletkínai vasút 243.
 — eladása 208.
 Kelet-Libia 414.
 Keletmélyföldi olasz dandár 68.
 Kelet-Oroszország 175, 213, 219.
 ----- Poroszország 301, 302, 311.
 Keletrómai birodalom 50.
 — császárság 129.
 Kelet-Szibéria 210, 214, 222, 237, 240,
 244,
 314, 3*5-
 Kelet-szibériai vasút 244.
 — vörös hadsereg 260.
 Keletszlovenszko 28.
 Kelet-Trákia 160.
 Turkesztán 210.
 Kemál pasa 51, 131 (kép).
 Kenderes 82, 84.
 Kenése község 86.
 Kenya 47.
 Kerekes József hadosztályparancsnok 42.
 Kerenszki 3, 185, 186, 187, 188, 189,
 191,
 192, 207, 245.
 — forradalom 186, 246.
 — kormány 136, 190.
 — offenzíva 188, 206, 245.
 Keresztes Artúr ezredes 103.
 Keresztények menekülése Szíriából 340.
 Keresztény légio 342.
 — légiók Szíriában 340.
 Kereszténymészárlások Szíriában 330.
 Kereszténység Marokkóban 361.
 Keresztényszocializmus 83.
 Keresztényüldözések Hátsóindiában (1858)
 352.
 Keresztényüldözés Szíriában 340.
 Kert, marokkói város 399.
 Kék Kéz 90.
 — Nilus 38, 5²> 54, 56.
 «Kék nyilak», olasz légiós hadosztály
 Spanyolországban 306.
 Kényszernyugdíjazás 16, 18, 29.
 Késmárk 31.
 Kétegyháza 70.
 Kezdi vásár hely 55.
 Khenifra 381.
 Khenifrai csata (1914) 380.
 Kilikia megszállása 135, 136.
 Kiaking császár 210.
 Kiangin 254.
 Kiangsu 262.
 Kiangvan 252.
 Kiashing 254.
 Kiaocsau 206, 20y, 210.
 Kiderlen-Waechter 374, 376.
 Kiev 175, 194, 202, 208, 245, 262, 263, 270,
 271, 272, 273, 277 (kép), 292, 296, 298,
 299, 300.
 Kievi német megbízottak meggyilkolása
 291.
 Kifane 388, 398, 399.
 Kína 206, 20y, 208, 20g, 210, 211, 214, 218,
 222, 223, 224, 226, 22y, 230, 235, 238,
 240, 242, 244, 245, 246, 247, 248, 250,
 252, 255, 256, 258, 260, 261, 262, 30g,
 310, 311, 312, 313, 314-
 — földrajza 208.
 — integritása 208.
 — történelme 20g.

- Kínai császárság bukása 212.
 — fal 208, 231, 232, 237, 238, 240.
 — felkelők Jeholban 232.
 — fővezérség 255.
 — gerillaharcok Jeholban 232.
 — haderő összeomlása Jeholban 236.
 — haditerv a jeholi hadjáratban 232.
 — — hadsereg 211.
 — hadsereg szervezése 212
 — — japán háború 166.
 — központi kormány 211, 212, 226.
 — köztársaság 20g.
 — néppárt 223.
 — párhadseregek 232, 240.
 — polgárháború 212, 214.
 — Turkesztán 243.
 — vereségek okai 240.
 Kingán hegység 5x5.
 Király Aladár háromszéki főispán 68.
 Királyhágó 58, 63, 64.
 Kirgizek 300.
 Kirkhan 346.
 Kirk-Lal-EH 171.
 Kirkos-sziget 37, 38.
 Kis-Afrika 357.
 Kis-Alf öld 44.
 Kis-Antillák 350.
 Kiszászia 129, 138, 143, 168, 172.
 Kisköre 77.
 Kiskörei vasúti híd 76.
 Kismarton 100.
 Kissingeni tárgyalások 376.
 Kiss János vörös tábornok 316.
 Kisszeben 47.
 Kiszely Gyula kormánybiztos 100.
 Kisuca-völgy 29.
 Kiukiang 310, 311.
 Kleber, spanyol köztársasági hadosztály-
 parancsnok 324.
 Klecanda 209.
 Klofac, cseh hadügyminiszter 27, 28.
 Klukvennája 244.
 Kocatepe 156.
 Kock 308.
 Kokin, orosz kommunista 324.
 Kola-félsziget 182.
 Kolcsák tengernagy 200, 213, 214, 217 (kép),
 219, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227,
 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235,
 236, 237, 238, 239, 244, 245, 254, 264,
 274, 294.
 — agyonlövétése 239.
 Kolcsák diktatúrája 213, 219.
 — ellenforradalma 199, 216.
 — — hadsereg 200, 215, 219, 221, 223, 224.,
 225, 226, 228, 232, 233, 234, 270.
 — — kiáltványa 214.
 — — kormány 219, 228, 230, 232, 234, 236.,
 241.
 — puccs 220, 228.
 — -rendszer 228, 233, 236.
 Kollár János 178.
 Kolomenszki tábornok 208.
 Kolozsvár 54, 56, 57, 58, 60, 73.
 — kiürítése 55.
 Komárom 37, 39, 49.
 «Komárom» ágyúaszád 42.
 Komáromi cseh hídőrség 43 (kép).
 — híd magyar őrsége 37 (kép).
 Komintern 2jo, 282.
 Kommunista állam 98.
 — befolyás Kínában 248.
 — csapatok 283.
 — eszmék 16.
 — irányzat 34.
 — kínai katonák Tienszinben 228.
 — kormány 85.
 — propaganda 3, 35, 272.
 — propaganda Spanyolországban 270.
 — rémnapok Nankingban 222.
 — szervezetek 98.
 — ---- üldözés Hankauban 218.
 — szervezetek Délkínában 216.
 Kommunisták 66, 97.
 — Kínában 218.
 — Spanyolországban 274.
 Kommunizmus 18, 34, 82, 83, 84, 95, 176.
 — elfojtása Kínában 222.
 — terjedése Kínában 242.
 Komucs (kozák kormány) 211.
 Konfucse 209.
 Kongó 376.
 Konoye, japán miniszterelnök 30g.
 Konstantin, görög király 146, 148, 134.
 Konstantinápoly 24, 82, 130, 132, 133, 138.,
 139, 143, 151, 161, 164, 182, 266, 274,
 278.
 — eleste 129.
 Konstantinápolyi kormány 143, 144.
 Konstantinápoly megszállása 132, 139, 155.
 Konya 137, 170.
 Konzuli bíraskodás 130.
 — Marokkóban 376.
 Kopháza 107.

- Kopt egyház 39.
 — papság 104.
 Korea 206, 210, 225, 228, 314-
 Korfánty 321, 322, 324, 325, 326.
 Korfu 91.
 Korfui egyezmény 25, 91.—
 Kormányzótanács 40, 48.—
 Kork város 296.
 Kornilov, tábornok 189, 190, 242 (kép),
 245,
 246, 247, 248, 250, 251, 252, 282.
 — halála 252.
 Korpona 31, 48.
 Korridor 26, 102.
 Kosel 325, 326.
 Kossányi dandárparancsnok 49.
 Kovács alezredes csoportparancsnok 68.
 Kóvel 305, 311.
 Kozák atamanok 246, 251 (kép).
 — csapatok 192.
 — kormány 212.
 — nemzeti himnusz 254.
 Kozákok 182, 192, 214, 215, 235, 237, 239
 (kép), 246, 247, 248, 249, 250, 252,
 253,
 255, 256, 257, 258, 259, 261, 267, 268,
 269, 271, 273, 275, 276, 278, 280,
 282,
 — a harmincéves háborúban 257. [300.
 — a napóleoni háborúkban 257.
 — katonai szolgálata 250.
 Kozák ezredek feloszlata 246.
 — önkéntes hadsereg 251.
 — tanács Petrogradban 246.
 — terület 250.
 — testőrség 246.
 «Kozina Szlatky Janó» cseh ezred 218.
 Kozotin város 298.
 Kozyatin 297.
 Kőhídgyarmat 49.
 Köller György ezredes 103.
 Königrätzi vereség 178.
 Köpcsényi hídfő 51.
 Köprülü 136.
 Körmöcbánya 31, 47.
 Körös 62.
 Körösmező 36.
 Körtvélyes 58.
 Kötegyán 70.
 Br. Kövess Hermann 92.
 Közép-Afrika 376.
 Középső-Atlasz 358, 380, 382, 384.
 Közép-Európa 300, 318.
 — -Oroszország 175, 270.
 Közlekedési vonalak Abessziniában go.
 Közös hadsereg 28.
 Központi hatalmak 4, 89, 91, 132, 176, 179,
 180, 193, 194, 196, 202, 207, 211,
 212,
 254, 279, 290, 293.
 hatalmak összeomlása 291.
 kínai kormány 254, 256.
 — török kormány 138.
 Köztársaság kikiáltása 15 (kép).
 «Köztársasági Centrum» 245.
 Krajna 94.
 Kral, August von 325.
 Kramarz, cseh képviselő 180.
 — miniszterelnök 230, 231, 232.
 — kormány 230.
 Kraszín jégtörő 317.
 Kraszna völgye 58.
 — -csatorna 68.
 Krasnojarszk 234, 235, 241, 244.
 Krasznov tábornok 192, 254, 255, 256, 262,
 266, 267, 268.
 Kratochwil Károly ezredes 54, 56, 58, 59,
 65,
 66, 68, 70, 73 (kép), 325.
 — fogsága 73.
 Krausz Gjnila 38.
 Krim-félsziget 194, 259, 266, 269, 273, 274,
 275, 276, 277, 278, 279, 280, 282, 283,
 284, 285.
 Krimi ellenforradalmi haderők 279.
 ----- hadseregek 280, 281, 282.
 — háború (1854) 24, 130, 176, 352.
 — kormány 280, 283.
 — vérfürdő 284.
 Krivosein miniszterelnök 249 (kép).
 Kronstadt! lázadás 185.
 — matrózok 191.
 Kruchina Manó ezredes 29.
 «Krug» kozák hatóság 246, 248.
 Krumir arab törzs 352.
 Krutyl cseh őrnagy, 218.
 Krylenko 207, 246.
 Kubán 212.
 ---- folyó 248, 251, 252, 276.
 — hadjárat 259.
 — hadsereg 252, 261.
 Kubáni ellenforradalmi hadsereg 260.
 — fegyverletételi szerződés 278.
 Kubán kormány 251, 261, 262.
 Kubáni kozákok 239, 243 (kép), 261,
 271,
 272, 274, 277, 278, 280, 284.
 Kubán parlament 260, 277.
 — terület 246, 250, 251, 259, 260, 262,
 263,
 266, 268, 269, 272, 273, 274, 276.

- Kubán vidék 24g, 272, 279.
 Kubinyi csoport 74.
 Kuei-Csen tartomány 216.
 Kufra 414, 415 (kép).
 Kujtun 238.
 Kulay Sándor 326.
 Kuldzsa 210.
 Kum Kale 165.
 Kun Béla 16, 17, 18, 20, 21, 22, 40, 48, 77,
 80, 242.
 Kundt, német tábornok 11, 12, 18, 25 (kép).
 Kuo Min Tang 210, 214, 21g, 222, 228.
 Kupeiko-szoros 237.
 Kurd felkelés 164, 172.
 — lázongás 132.
 Kurdisztán 136, 143.
 Kurdok 142.
 Kurgan 227.
 Kurili-szigetek 206.
 Kuroda, japán gyapjúkirály 56.
 Kurszk 209, 237 (kép), 270, 271.
 Kutepov tábornok 280.
 Kuruzslók Abesszíniában 44.
 Kuscsik nyelvcsoporthoz Abesszíniában 42.
 Külső-Mongólia 242, 248, 256, 318.
 Kütahya 144, 146, 147, 148, 156, 158.
 Kütahyai csata 146.
 Kvaternik Szlavkó, horvát alezredes 94.
 Kveitsh 257, 258.

 Lachevics tábornok 217.
 La Coruna 266.
 Laguna Chuquisaca 11.
 —Loa 21.
 XIV. Lajos, franciakirály 38, 350, 353, 362.
 XV. — francia király 131.
 Lajos Fülöp 362.
 II. Lajos magyar király 129.
 Lajta bánság 104, 107.
 — monitor 42.
 Lalibele 18g, igo.
 Lalla-Ito 375.
 — Marnia 362.
 ————— i értekezlet (1845) 363.
 Lamascillindi 141.
 Lamothe tábornok 382.
 aandler Jenő hadtestparancsnok 42, 45, 80.
 Lansdowne, angol külügyminiszter 367.
 La Paz 7, 8.
 Laras 360, 368, 370, 376, 383, 405.
 Larasi kikötő 374.
 Largo Caballero 2yo, 275 (kép), 276, 273.

 La Rosa 22.
 Las Palmas 358.
 — Rosas 2g§.
 ————— —Aravaca szakasz 2g§.
 Lasta 178.
 Lata hegy 133, 134, 147.
 Lattaquíé 329, 330.
 Latin-Amerika 30.
 Latorca 37.
 Lausanne 162, 330.
 — -i béke 160, 161, 162, 164, 165, 166.
 — béketárgyalások 141, 161.
 Laval—Hoare-féle béke javaslat 126.
 Laver dure tábornok 382.
 Lazarevics tábornok 296.
 Lánchídi tüntetés 8.
 Lebedev tábornok 223, 296.
 Lebel-puska 402.
 Legénye-Mihályi 38.
 Leghedad 1g2.
 Legionáriusok 122, 123, 124.
 — távozása Fiúméből 119 (kép).
 Lehár Antal br. ezredes 84, 88.
 Leipzig német csatahajó 284.
 Lemalemo szoros 178.
 Lemberg 304, 306, 308.
 Lemnos sziget 284.
 Lenac Richárd, a fiúmei jugoszláv nemzeti
 tanács elnöke 112.
 Lengyel állami helyreállítása 290.
 — burzsoázia 312.
 — csapatok Odesszában 264.
 — Oroszországban 247.
 Lengyel-cseh összeütközés 32.
 Lengyel egység 290.
 Lengyelek 32, 180, 204.
 Lengyel felkelés 321, 322.
 — felkelők 322, 324, ^326.
 — forradalom 289.
 — forradalmi bizottság 301.
 — főparancsnokság 322.
 — hadosztály 235, 243, 244.
 — Szibériában 233.
 — hadsereg 292, 296.
 — megalakulása 293.
 — kérdés a világháborúban 290.
 — kormány 33, 321, 322.
 — légiók 243, 290, 307, 308.
 — légionáriusok 293.
 — légió pusztulása 244.
 — munkásság 301.
 — nemzeti tanács Parisban 243.

- Lengyel népszavazási terület 323, 324.
 — orosz határ 300.
 ----- háború 293, 300.
 Lengyelország 32, 176, i8o, 289, 290, 291, 292, 293, 296, 298, 300, 301, 302, 305, 311, 312, 321.
 Lengyel páncélvonat 326.
 — propaganda 323.
 — szabadságtörekvések 290.
 Lenin 3, 4, 185, 186, 188, 190, 192, 193, 196, 197 (kép), 198, 199, 207, 209, 210, 229, 292. 222.
 Leningrád 175, 314.
 Leölkes Sándor alezredes 32.
 Leptis Magna, római város Afrikában 414.
 Lerida 27g (kép), 306.
 Lessona, olasz miniszter 197.
 Letenye 94.
 Lett ezredek a vörös hadseregben 284, 287, 294.
 Lettország 287, 294.
 Levante-tenger 168.
 Lénárdt Károly csongrádi parancsnok 42.
 Léna folyó 186.
 Léva 48, 49.
 Liangsiang 250.
 Liangtaoi öböl 231.
 Liaojang folyó 230.
 Libanon 329, 330, 334, 345 (kép), 348.
 Libia 367, 423, 424. 64.
 Líbiai hadosztály 66.
 — határ 126.
 Liburnia, államszövetség 119,
 Lichtenecker András 39.
 Lida 293, 294, 303.
 Lida—Baranovice—Rovno vasútvonal 311.
 Lig Jassu trónörökös 56.
 Linder Béla 12, 14, 16, 27, 28, 29, 53, 92, 97, 98, ioo, 316.
 Lingjuan 234, 236.
 Linsingen tábornok 294.
 Lipótvár 30, 38.
 Lippa 92.
 Liptószentmiklós 31.
 Lister dandár 323.
 Listowszki tábornok 296.
 «Littorio» olasz légiós hadosztály Spanyolországban 30 6.
 Litvánia 194, 287, 294.
 Litvinov orosz népbiztos 166, 316.
 Liuho 253.
 Liviec 310.
 Ljupov tábornok 215.
 Lloyd George angol miniszterelnök τ. \, 146, 148, 160, 282.
 Lobit, de, francia tábornok 84.
 Lobkowitz laktanya 12.
 Lochwitzky tábornok 227.
 Logo 47.
 Lomza 310, 311.
 London 203, 283, 342. 280.
 Londoni egyezmény (1915) 135, 414.
 — értekezet 144.
 — kongresszus 110.
 — konferencia (1915) 114.
 — paktum 25, 91.
 — szerződés (1915) 114, 122.
 — szocialista kongresszus (1903) 186.
 Lopez Ochoa tábornok 270.
 — Pinto José tábornok 272.
 Losonc 35, 46.
 — megszállása 34.
 Lotocky, orosz alezredes 202.
 Loustal ezredek 406.
 Lovas-féle vívóterem 10.
 Lovászy Márton 6.
 Lovitz 306.
 Lónyay-csatorna ,72.
 «Lóra proletárok» 271.
 Lőcse 31.
 Lőrincz Béla tábornok 28.
 Luaho folyó 230.
 Lublin 306, 310.
 Luck 194, 303.
 Ludendorf f 194.
 Lugai csata 207.
 Lugh-Ferrandi 140.
 Lúgos 61, 92.
 Lukacevice 30.
 Lukachich Géza br. 6, 9 (kép), 10, 12, 45. 325-
 Lukhos folyó 359, 377.
 Lukocsiói összetűzés 247, 248.
 Lukomski tábornok 247 (kép), 261, 274.
 Lundenburg 31.
 Lunghai vasút 257.
 Lwow herceg 188.
 Lyautey 365 (kép), 366, 370, 371, 378, 379, 380, 381, 383, 384, 385, 397, 398, 406.
 Ma tábornok 243.
 Macallé 34, 35, 47. 67, 82, 83, 85, gg, 100, 104, 106, 107, 108, 110, in, 112, 113, 116, 117, 118, 119, 120, 122, 123, 126,

- 128, 130, 132, 134, 146, 148, 149, 150
151, 161, 191, 196, 198.
Macalléi arcvonala 113, 125.
— hadművelési vonala 118.
— szakasz 121, 122.
— repülőter 180.
— tábor 152, 164.
Macaói öböl 255.
Macedónia 92.
Macfud *ic*2.
Machno bandák 273.
— bandavezér 280.
Machrov tábornok 259 (kép), 279.
Mackensen 17, 54.
Madagaszkár 350, 366, 379.
Maderspach Viktor 104.
Madrid 361, 389, 266, 268, 2[^]4, 27g, 287,
288, 28g, 2g3, 2g4, 2g5, 2g6, 2g8, 300.
Madrid-escoriali út 295.
Madridi telefonközpont bombázása 2gg (kép).
— konferencia (1880) 364.
— kormány 410, 274.
— szerződés 368.
Madrid—valenciai út 2g5.
Magas-Atlasz 358, 382, 384, 407.
Magasházy László 86.
'-Magas Tanács» 134.
Magdala 106.
Magerl Károly ezredes 30.
— -féle különítmény 30.
Magdeburg 290, 293.
Magyar Alföld 130.
— államjövők 57.
— csapatok lefegyverzése 56.
— -cseh fegyverszünet 34.
— csendőrség 57.
— hadianyagok megmentése 82.
— hadifoglyok 210, 211, 212, 218, 233
(kép),
241.
— — legyilkolása Cseljabinszkben 210.
— — sorsa 242.
— határvédelem 34.
Magyar-jugoszláv háború 88.
Magyar kormány 94.
— közigazgatás 55, 56.
— nemzetgyűlés 107.
— nemzeti hadsereg 82.
Magyarok 210.
— a vörös hadseregben 218.
Magyarország 3, 4, 6, 7, 13, 14, i6, 17, 18,
19, 22, 26, 27, 29, 32, 33, 37, 45- 4⁶, 48,
50, 52, 62, 73, 82, 85, 86, 92, 97, 101,
102, 104, 107, 108, 109, 113, 114, 126,
132, 178, 201, 290, 305.
— felosztása 18.
— megcsönkítése 26.
— megzallása 19, 22, 26, 56, 75.
Magyar-román demarkációs vonalak 88.
— — háború 52.
Magyar szabadságharc 176, 178, 205.
Magyarszék 99.
Magyar tisztok és katonák kivégzése
Krasznajarszkban 242.
— tisztikar megtizedelése 242.
— szövetség 242.
-----Krasznajarszkban 241.
— vitézség 10.
Mahadisták 52.
Mai Agais 164, 170.
— Aini *gi*, g4.
-----Bntisso—Adua—Mai Canetta—Abbi
Addi—Gacla—Fenaroa útvonal 175.
— Bararus 165.
— Cio 15g, 17g, 181, 182, 183, 186, 199,
medence 176, 177.
Maidéi tábornok 262.
Mai Dima völgy 172.
— Dolo 164.
— Ed aga g 4.
— Macdemi 150.
— Meretta 132.
— Mesics 122.
— — Timchet—Dembeguin 35.
Tzeda 171.
— Zurbabit 164.
Mainop 260.
Ma jade ezredes 382.
Majevszki tábornok 270, 273.
Majorca 266.
Majsa 81.
Maju, abesszin tábornok 102.
Maknes 382.
Makó 92.
Malacka 29, 31.
Malaga 280, 288, 2g8, 390.
Malatti ezredes 418.
— hadoszlop 418.
Malin 297.
Malinov-kormány 91.
Malta sziget 58.
— alezredes 419, 420.
Maltese őrnagy 417.
Mamontov, kozák tábornok 206, 253 (kép),
270, 273.

- Mámora erdő 359.
 Marimycs folyó 269, 274.
 Mandzsu állam megalakulása (1932) 208.
 — csapatok a jeholi hadjáratban 238.
 — dinasztia 230.
 — törzsek 210.
 Mandzsukuo 208, 229, 236, 242, 314, 315.
 — haderő 233.
 Mandzsúria 206, 207, 208, 209, 210, 213, 214, 222, 230, 231, 232, 233, 242, 243, 244, 246, 256, 257, 262.
 — -i háború 57.
 — vasút (240).
 Mangel mérnök 38.
 Mangin ezredes 379, 380.
 Manili drúz törzs 344.
 Mannlicher-puska 66.
 Manué 167.
 Maqueda 49.
 Marana 189.
 Maravigna tábornok 65, 103, 104, 105.
 Marbella 295.
 Marburg 94.
 Marchand hadnagy 372.
 Mardarescu román tábornok 75 (kép), 86.
 Mare Nostro 112.
 Mareb folyó 37, 47, 102, 103, 163, 164, 169, 170.
 Margitfalva 32.
 Margitta 56.
 Marianna-szigetek 206.
 Marica folyó 160, 16g.
 Marina tábornok 373.
 Mariotti ezredes 419.
 Marko Árpád 323, 351.
 Marmarica 414.
 Marmucha törzs 384.
 Marnei csata (1914) 4, 288, 311.
 — hadjárat 288.
 Markov tábornok 254, 260.
 Marokkó 334, 352, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364- 365, 366- 367, 368, 369, 372, 373, 374, 376 377, 378, 379, 380, 381, 384, 385, 386, 387, 388, 390, 393, 396, 398, 399, 400, 404, 405, 406, 408, 409, 410. 265, 266, 271, 272, 280, 285, 286.
 — —algiri partvidék 351.
 ---- i csapatok a katalóniai csatában 306.
 — csapatok Spanyolországban 286.
 — függetlensége 364, 404.
 — -i bandák 364.
 Marokkói háború 329, 357.
 — harcmodor 406.
 — kalózkodás 361.
 — kérdés 357, 365, 366, 370, 378.
 — lázadás 372.
 — mandátum 368.
 — válság 366.
 — spanyol zóna 352.
 — megszállása 404.
 -i nemzeti bank 370.
 -öv 410.
 Maroniták 330.
 Maros 14, 52, 55, 60, 63, 69, 92.
 Maros-Hévíz 54.
 — monitor 42.
 Marosvásárhely 52, 55.
 Maros vonal 59.
 — völgye 64.
 Marquina 297.
 Marrakes 359, 360, 367, 379, 380, 406, 408, 409.
 Marschall-szigetek 206.
 Marseille 342, 358, 401, 304.
 Mar teli Károly 360.
 Martimprey tábornok 364.
 Martin, londoni abesszin követ 39, 53.
 Martinez Barrio miniszterelnök 272.
 — Campos 366.
 Martini-csoport 141.
 — ezredes 141.
 «23. Marzo» hadosztály 120, 154, 156, 166, 306.
 Marx-hadosztály Spanyolországban 304.
 Masaryk G. Tamás 24, 33 (kép), 180, 202, 204, 205, 206, 207, 208, 210, 212, 215, 219, 220, 222, 230, 248.
 «Masaryk»-ezred 207.
 Masaryk memoranduma 24.
 Massaua 52, 53, 89, 90, 93, 116, 137, 149, 150, 196.
 Massaua—Adigrat-i hegyi vasút 90.
 Massaua—Asmara-i út 32.
 Massauai kikötő 43 (kép).
 Matin 401.
 Matrózlázadás Odesszában 264.
 Matsuda-dandár 235.
 Matsui japán tábornok 209 (kép), 253.
 Maura, spanyol író 385.
 — Miguel 279.
 Mauretánia 360, 408.
 Mauser-puskák 391.
 Maxim Gorkij, orosz repülőgép 316.

- Maxon tábornok 100.
 Mayer-Csejkovics Károly alezredes 50.
 Masagan 360, 370.
 Mágusok Abessziniában 44.
 Máramaros 33, 36, 62, 180.
 Máramarossziget 36, 56, 58, 59.
 «Március 23» olasz légiós hadosztály
 Spanyol-
 országban 306.
 Máriaradna 56, 65.
 Mária Terézia 110.
 Márkaszék 65.
 Márvány tenger 161, 164, 171.
 Mátészalka 64, 66, 68, 70,
 Mca Dida 141.
 — Muri 141.
 Mecan lapály 176, 177.
 — patak 176.
 — szoros 176, 177, 182, 183, 184, 185.
 Medelt 382.
 Mediuna város 382.
 Mega 142.
 Megszálló csapatok 22.
 Megszállt területek 36, 98.
 Mehare 185.
 Meharisták 424.
 Mehemed Ali, egyiptomi alkirály 38, 52.
 Mehenó 132.
 Meknes város 359, 3⁶⁰. 375» 37⁶> 3⁸⁴> 4⁰⁶.
 Melekes 217.
 Melfa 132, 147.
 Melilla 358, 360, 364, 366, 367, 373, 383, 384,
 388, 389, 390, 392, 393.
 Melillai vasbánya 280.
 I. Menelik, abesszin császár 42, 45, 4c.
 II. — abesszin császár 414. 38, 45. 49 (k^éP)>
 58, 114
 — császár mauzóleuma 45.
 —féle hadsereg 78.
 — ras 52, 53.
 Ménemen város 164.
 Mengcseng 258.
 Menorca sziget 322.
 Mensevik párt 184.
 Merca 77, 136.
 Merchuch 372.
 Merduma 416, 419.
 Merdzs—Ayun 343.
 Merid dedzsasz 80.
 Merxerale 13g.
 Mers-el-Kebir 362.
 Mes 404.
 Meski 382.
 essifre 336, 338.
 etemma 53.
 Mexikói öböl 350.
 Meyda Merra 122.
 Mezey Lajos 326.
 Mezopotámia 135.
 Mezőbánd 55.
 Mezőkövesd 39.
 Mezőlaborc 31, 34.
 Mezőmadaras 55.
 Mécs I[^]ajos 326.
 Méhi község 37.
 Mérsékelt szocialisták 184, 185, 189, 196,
 200.
 Mgaró 372.
 Miaja tábornok 274, 293, 296, 29c, 301;
 321, 322.
 Miami, olasz ezredes 415, 418.
 Micael, Ras 188.
 Michailov kolostor 202.
 Michaud tábornok 333, 335, 339.
 Mierka Alfréd 325, 326, 351.
 Mihály nagyherceg 184, 187.
 Mikes Kelemen 164.
 I. Miklós cár, 176, 178.
 II. — cár 176, 177 (kép), 180, 182, 191.
 Milícia Spanyolországban 266, 288, 293.
 Miljukov, orosz külügyminiszter 183, 188,
 205.
 Miller-hadsereg 288.
 — tábornok 224, 271 (kép), 287, 288.
 Millerand-féle levél 102.
 Millo tengernagy 122.
 «Mindenkihez» 3, 20.
 Ming-dinasztia 210.
 Ming-kang 258.
 Minszk 295, 298.
 Mirabeau hajó 269.
 Miskey Zoltán 326.
 Miskolc 38, 39, 40, 44, 45.
 Miskolci csata, második 45, 46.
 Miskolc visszafoglalása 45.
 Mississippi 350.
 Misurata 416.
 Mittelhauser francia tábornok 50.
 Mlava 308, 310.
 Módiin 306.
 Mogadiscio 77, 92, 136, 137, 142.
 Mogador 358, 363, 370, 380, 389.
 Mohamedán gnoszticizmus 329.
 Mohamedánok 131.
 Mohamedán kongresszus Kairóban 403.

- Mohamedán vallás 130.
 I. Mohamed, szultán 131.
 II. — szultán 129.
 IV. — szultán 165.
 VI. — szultán 132.
 — Tabán 390.
 Mohammed es S emlali, marokkói trónkövetelő 379.
 Moha-u-Hamu 382, 384.
 Mohács 99, 129.
 Mohilev 186, 189, 245, 246, 291, 295, 296, 297, 298.
 Moinier tábornok 372, 374, 375, 376.
 Mola tábornok 269 (kép), 277, 288, 290.
 Moldova 52, 54.
 Molokanov tábornok 296.
 Molodcsno 299.
 Molotov népbiztos 318.
 Monaka százados 244.
 Monarchia 5, 10, 14, 24, 25, 52, 90, 91, 92, — 178, 179, 201, 202, 291, 413.
 Monastiri katonai iskola 136.
 Mombelli olasz tábornok 75 (kép).
 Mondába, kopt kolostor 38.
 Mondros 162.
 Mondrosi fegyverszüneti szerződés 132, 134,
 135-
 Mongol beavatkozás Jeholban 234.
 — lovasság a jeholi hadjáratban 238.
 ország 20g.
 ---- támadás 175.
 Mongólia 213, 214, 230, 250, 318.
 Montalban 295.
 Mont Arruit 392.
 ----- i csata 393.
 Montenegro 90, 92, 176.
 Monte Nevoso 119.
 — Pellegrino 165.
 Montreuxi értekezlet 166.
 — konferencia (1936) 129.
 Monzie, ,de, szenátor 102.
 Morales, spanyol ezredes 392.
 Morvák 178.
 Moscardo ezredes 291, 292, 306.
 Mosoiu román tábornok 75 (kép).
 Mosón megye 107.
 Moszkva 150, 176, 177, 200, 208, 209, 214, 218, 221, 224, 225, 230, 244, 254, 260, 261, 262, 263, 268, 270, 274, 279, 282, 292, 314. 217-, 218, 268, 275, 287, ---- i béke 150.
 — cseh egylet 202.
 Moszkvai direktíva 270.
 — kormány 257, 279, 283, 288.
 — német megbízottak meggyilkolása 291.
 — orosz-török szerződés (1921) 144.
 Moszkva—pétervári vasútvonala 287.
 Moszul 135, 339.
 -----i kérdés 339, 349.
 — petróleumvidék 135.
 Motoros harceszközök Libiában 422.
 Motrilo 295.
 Move 83, 84.
 Mozgósítás 44.
 Mozyrzi-csoport 296, 302, 303, 305, 309.
 Mór csapatok Spanyolországban 299.
 — hódítás 360.
 Mórok kiűzése 361.
 Msun 380.
 Mucsuhito japán császár 205.
 Mudanya 160, 162.
 -i értekezlet 160.
 — fegyverszünet 141, 160.
 — tárgyalások 159.
 Mudros 126.
 Muggia 122.
 Mukden 208, 213, 228, 231, 234.
 Mulay Hafid szultán 372, 375 (kép), 378, 387, 388, 404.
 — Ismail marokkói szultán 360, 362.
 — Jusszuf 379.
 Mulonya folyó 359, 364. 366, 371, 372, 377, 380, 382, 384.
 Mulugéta Ras 79 (kép), 82, 83, 106, 114, 115, 116, 129, 130, 133, 134, 146, 147, 148, 151, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 173, 180.
 Munkács 33, 36, 70, 74.
 -----i csoport 68.
 — direktórium 70.
 Munkás-ezredek 69.
 Munkás- és katonatanács 40, 44, 65, 77.
 — katona- és paraszttanácsok 187.
 — -tanács 10, 20, 14.
 Munkászászlóaljak 20.
 Munoz 18.
 Mura 94, 100.
 Murahidak 94.
 Murád szultán I. 129.
 ----- III. 131.
 Murakeresztúr 94, 96.
 Mura sziget 94.
 Muraszombat 94.
 Muraviev ezredes 192, 208.

- Murman vidék 288.
 — part 195, 198, 210.
 Murzuch 414.
 Mussolini 126, 166, 422 (kép), 423 (kép),
 34, 35 (kép). 57, 58, 70, 97, 296.
 — Vittorio 168.
 Mussza Ali, abesszin határ 36, 102.
 Mustahil 92, 136.
 Musztafa Kemal pasa 129, 132, 133, 134,
 136, 137, 138, 13g, Г40, 141, 142, 144,
 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152,
 154, 155, 162, 163, 165, 167, 168,
 171,
 330' 415'.
 Muto japán tábornagy 233.
 Muzsla 49.
 Muzulmánok Abesszíniában 50.
 Muzulmán tanács Marokkóban 378.
 M'Zuira város 392.
- Nabatijeh város 342.
 Nádor 373.
 Nagata tábornok 244.
 Nagy Alföld 70, 72, 75.
 Nagybánya 55, 57, 58, 59.
 Nagybecskerek 92.
 Nagybitse 29.
 Nagycenk 107.
 Nagy Csatorna Kínában 254, 258.
 Nagydobos 70.
 Nagyecsed 68.
 Nagyenyed 55, 56, 60.
 Nagy Gábor hadtápcsoportparancsnok 42
 Nagy hatalmak 330, 353.
 Nagykanizsa 30, 94.
 Nagykanizsai határvédelem 94.
 Nagyálló 72, 74.
 Nagykaroly 20, 56, 60, 62, 63, 64, 66, 68.
 Nagy Kingán hegység 230.
 Nagykörös 74.
 Nagykövetek tanácsa 98, 104, 106, 108., 109.
 Nagylak 74.
 Nagy-Libanon 343, 346.
 Nagymagyarország 100.
 Nagymajtény 66.
 Nagy Péter cár 24, 175, 177, 282.
 Nagy-Prokop ezred 206.
 Nagy Románia 52.
 Nagyróce 31.
 Nagy Sándor 282.
 Nagyszalonta 20, 60.
 Nagyszamos 14, 52.
 Nagyszében 62.
- Nagyszentmiklós 92.
 Nagyszerb propaganda 90, 132.
 Nagyszombat 28, 29, 30, 32.
 Nagyszöllős 69.
 Nagytapolcsány 31.
 Nagyvárad 20 56, 58, 59, 66, 68, 73, 80.
 Nanava 12.
 Nanavai csata 12, 14.
 Nancsang 310.
 Nancsequan szoros 250^
 Nankau 250.
 Nankai szoros 24g.
 Nanking 208, 217, 218, 21c, 221, 222, 246,
 248, 250, 254, 256, 25g, 262, 310.
 Nankingi kormány 208, 222, 225, 226, 227,
 241, 242, 243, 246, 248
 Napier, Sir Robert 51, 5g (kép).
 I. Napóleon, 24, 176, 177, 282, 289, 305, 313
 353, 362.
 Napoleon orosz hadjárata 176.
 — veresége (1812) 108.
 III. Napóleon 352.
 Narev 310, 311.
 Narodna Odrbrana 90.
 Narva 194.
 Narva-vonal 291.
 Nasarov 248.
 Nasibu, dedzsasz 80.
 Nasibu, Ras 75, 76, 80, 82, 107 (kép), 137,
 13g, igo.
 Nasielsk 308.
 Naszód 55,
 Naulin tábornok 398, 399.
 Navarino 126.
 Navarra hadosztály 306.
 — hadatest 306.
 Navarra, spanyol tábornok 383, 393.
 Nebk város 350.
 Neghelli 75, 77, g2, 140, 142, 144,
 -----Hinna—SassabaneK vonal 92.
 Negrin köztársasági miniszterelnök 276.
 Negrin kormány 323.
 Neguida 132.
 Negus Neghesti 44.
 Nemzetek szövetsége 211.
 Nemzeti felkelés Spanyolországban 266.
 — hadsereg 22, 83, 86, 88, 104.
 — hadsereg bevonulása Baranyába 101 (kép)
 — Budapestre 93 (kép).
 — Pécsre 99 (kép).
 Nemzetiségi politika Magyarországon 201.
 Nemzeti propaganda 98.

- Nemzetiségek római kongresszusa 25.
 Nemzetiségi autonómia 26.
 Nemzeti Tanács 7, 8, 9, 11, 12, 14, 16, 18.
 — zászló eltiltása 47, 80.
 Nemzetközi bizottság Fiúmében 116.
 Sziléziában 321, 322.
 ----- Tangerben 360.
 — dandár pusztulása 80.
 — ellenőrzés Spanyolországban 280, 282,
 — konferencia Bécsben 48.
 — légió Kínában 258.
 — vörös dandár 42, 79.
 Nemzetőrség 16, 21, 54, 92.
 Nendtvich Andor 98, 100, 104.
 Neoszlávizmus 180, 201.
 Nervion folyó 29 j.
 Newelsky tengernagy 24.
 Négus 45, 50, 56, 58, 81, 83, 94, 96, 101, 104,
 108, 114, 115, 116, 125, 144, 145, 147, 148,
 159, 160, 161, 162, 174, 180, 181, 182, 184
 185, 186, 190, 194, 198.
 Német békekötés 115.
 — csapatok 208, 209.
 ----- átvonulása 15, 17.
 ----- internálása 17.
 ----- Nikola j évben 264.
 ----- Orosz-Lengyelországban 290.
 — Rosztovban 253.
 — csapatok visszavonulása Oroszországból
 293-
 Németek 210^
 — a Don vidéken 254, 255, 256.
 — a vörös hadseregben 218.
 Német előnyomulás Oroszországban 194.
 — fegyverszüneti szerződés 292.
 — felkelők 324, 325.
 ---- francia háború (1870—71) 368» 4°9-
 ----- francia egyezmény 369.
 — gyarmatok felosztása 54.
 — haderő a Kuban területen 260.
 — hadifoglyok 211, 210, 212, 218.
 — hadifoglyok legyilkolása Cseljabinszk-
 ban 210.
 — hadifoglyok Szibériában 2Λ¹.
 — hadsereg 196.
 — ipar és kereskedelem a Don vidéken 257.
 — kereskedelem Marokkóban 374-
 ---- lengyel demarkációs vonal 326.
 ---- marokkói szerződés 365.
 — munkások szabotázsa 301.
 Németh Ferenc 326, 352.
 Németh József vezérkari főnök 4²> 3²6.
 Németh Lajos 325, 350, 352.
 Németország 4, 5, 17, 24, 26, 131, 178, 180.
 186, 200, 253, 254, 255, 257, 262, 289,
 291, 292, 316, 324, 325, 329, 357, 361,
 365, 368, 369, 374, 376, 388, 413, 36,
 58,
 282, 283, 284, 294.
 Német szocialista kormány 321.
 — tisztek a kínai hadseregben 212.
 Németújvár 100.
 Német visszavonulás 10.
 Népbiztosok árulása 254.
 — menekülése 81.
 Népkormány 12, 33.
 Népköztársaság 16.
 Népszerűség szervezése 14.
 Népszaporodás Japánban 208.
 Népszavazás 100, 107.
 Népszövetség 119, 120, 151, 165, 166, 167,
 339, 347- 348, 350, 386, 10, 28, 33, 34,
 55, 56, 57, 58, 125, 126, 174, 208, 227,
 231.
 — alapokmánya 166.
 Niger folyó 408, 409.
 Nihilisták 181.
 Nihilizmus 176.
 Nikolajev 264, 266, 270.
 Nikolaj Nikolajevics nagyherceg 184, 229.
 Nikolszk 314,
 Nílus 37, 38, 46.
 — medence 54.
 — zsilipéi 38.
 Nitti, olasz miniszterelnök 116, 118, 119.
 Nizsni-Novgorod 270.
 N'Kor, marokkói helység 400.
 Nobile olasz tábornok 316.
 Noggari 179.
 Nogi japán tábornok 234, 235, 236, 238.
 Nogues francia ezredes 396, 404.
 Norman százados 332.
 Normann hódítás 175.
 Normannok 175.
 Noulins francia tábornok 115.
 Novara hadihajócsoport 82.
 «November 27» pataguay-i erőd 27.
 Novgorod 175.
 Novikievszk 316.
 Novocserkaszk 246, 254, 256, 273.
 Novograd-Volhynsk 294.
 Novo-Nikolajevszk 211, 222, 234, 243.
 Novorosszijszk 250, 260, 263, 264, 273,
 276,
 277.
 — -i katasztrófa 276, 279.

- Novoszibirszk 314.
 Nufília 416, 418, 419, 420.
 Nullo torpedóromboló 118.
 Numídia 360.
 Nu-Nan 222.
 Nureddin török tábornok 154.
- Nyemen 293, 304.
 Nyíradony 69.
 Nyírbátor 70.
 Nyíregyháza 46, 67, 68, 69, 70, 74, 88.
 Nyíry I[^]ászló 325.
 Nyírmeggyes 70.
 Nyírség 72.
 Nyitra 30, 31, 36, 44.
 Nyizsnye-Udinszk 236, 238.
 Nyugat-Afrika 408.
 Nyugati demokráciák 26.
 Nyugat-Európa 312, 313.
 ----- Kína 213.
 ----- Líbia 414.
 Nyugatmagyarország 26, 66, 98, 100, 102, 103, 104, 105, 106, 108, 109.
 — -i felkelés 104, 106.
 — felkelők 103 (kép).
 — gerillaharc 107.
 — kérdés 102, 107.
 — korridor 102.
 — tüntetés 113 (kép).
 Nyugatméllyföldi olasz dandár 65.
- Oázisok Abesszíniában 89.
 — Líbiában 414.
 Obbia-kikötő 136.
 Oberland szabadcsapat 324.
 Obrenovics Milos 90.
 — Sándor, szerb király 90, 179 (kép), 180.
 Odei Odei 141.
 Oderberg—Zsolnai vasút 32.
 Odessza 194, 227 (kép), 263, 264, 265, 266, 269, 274, 291, 316.
 — blokádjá 270.
 O'Donnel, spanyol tábornok 364.
 Oea, római város Afrikában 414.
 Oerlikon-ágyú 86, 87.
 Ogaden 78, 137, 138, 148.
 Ogadeni homokszivatag 37.
 Ogogo 142.
 Oikava tengernagy 310.
 Ojtozi szoros 54.
 Okada tengernagy 244.
 Októberi forradalom 312.
- Olasz-abesszín határ 104.
 — háború 165, 166, 413. 33, 48, 53, 61, 68, 93, 96, 102, 200, 201, 202, 205, 314.
 — egység (1889) 53.
 — szerződés (1906, 1908) 58.
 — csapatok Nyugatmagyarországon 107.
 — előnyomulás Abesszíniában 76.
 etióp szerződés (1928) 56, 59.
 — fegyvernemek Abesszíniában 66, 67, 68.
 — felvonulás Abesszíniában 97.
 — főparancsnokság Abesszíniában 110.
 — frontarcok 63.
 — gépkocsizó oszlop előnyomulása Addisz-Abeába 192.
 — géppuskás fészkek 147.
 — gyarmatbirodalom 96.
 — gyarmatpolitika 413.
 — gyarmati csapatok 60.
 — gyarmati haderő 63.
 — gyarmatok 69.
 — haderő Szomáliában 137.
 — hadikészületek Tripoliszban 416.
 — haditengerészet 62.
 — haditerv 154.
 — hadműveletek Tripoliszban 416.
 — hadsereg 33, 70.
 — hadsereg létszáma 62.
 — hadsereg szervezete 61.
 — hadszintér 213.
 — hadvezetőség 99, 106, 121, 125, 160.
 — hajóhad Fiúmében 121 (kép).
 a Földközi-tengeren 189 (kép)
 — hercegek az abesszín háborúban 108, 109
 horvát surlódások no.
 — kamara 121.
 — keletafrikai haderők 64.
 — királylátogatás Fiúmében 126.
 — kormány 113, 120, 122, 126, 197.
 — követelések 96.
 — légi haderők szerepe Abesszíniában 201.
 Olaszliszka 38.
 Olasz megszállás Tripoliszban 415.
 — mozgósítás (1935) 5^S> 62.
 — nagyhatalom 93.
 — nemzeti tanács in, 113.
 — nemzeti tanács Fiúmében 112.
 Olaszország 26, 82, 102, 107, 110, 112, 113, 114, 116, 118, 119, 120, 122, 123, 126, 132, 134, 135, 146, 160, 162, 164, 166, 179, 202, 301, 359, 366, 367, 403, 413, 414, 415, 416, 420, 421. 33, 34, 39, 52, 53, 54, 55, 56, 58, 61, 62, 64, 70, 93,

- 94, 96, 97, 105, 114, 125, 126, 128, 151, 196, 197, 198, 202, 283, 284, 294.
 Olasz önkéntesek Spanyolországban 296, 305.
- parlament 123.
 - protektorátus Abesszíniában 53, 54.
 - repülők Tripolisban 418.
 - repülőszolgálat Abesszíniában 72, 75.
 - repülőátadások hatása 85.
 - szenátus 121.
 - Szomália 94.
 - szomáliai határ 58.
 - Szomáli föld 414.
 - tankok Abesszíniában 190.
 - támadások technikája 72.
 - támaszpontok Abesszíniában 74.
 - tisztek a kínai hadseregben 212.
 - utánpótlás Abesszíniában 110.
 - veszteségek j68, 173, 185.
 - védelem Abesszíniában 74, 119.
 - védelmi rendszer Abesszíniában 94.
 - védőállások Abesszíniában 78.
 - Olettai katonai iskola 190.
 - Olga fejedelemasszony 175.
 - Olt völgye 54.
 - Om-Ager 179.
 - Omszk 200, 212, 213, 214, 215, 221, 224, 228, 232, 234.
 - Oppeln 324.
 - Órán tartomány 364, 371.
 - Orduna 297.
 - Öreg, orosz vezér 175.
 - Orel 270, 271, 272.
 - Orenburg 212, 217.
 - Orkán, török vezér 129.
 - Orlando, olasz miniszterelnök 113, 114, 116.
 - Orosháza 60.
 - Orosz anarchia 248.
 - Orosz-angol-francia szerződés (1916) 136.
 - Orosz belső háborúk 262.
 - birodalom 289.
 - cseh fegyverszüneti szerződés 238.
 - ellenforradalmi csapatok 248, 253, 270. csoportok 191.
 - — hadseregek 292.
 - — hadseregek lefegyverzése 273. kísérletek meghiúsulása 288.
 - — kormány 263.
 - mozgalmak 293.
 - — szervezetek 264.
 - ellenforradalmak 198, 246.
 - forradalom 184, 205.
 - francia szövetség 368.
 - Orosz előnyomulás 33, 190.
 - forradalom 3.
 - francia szövetség (1890) 179.
 - hadihajók lefoglalása 284.
 - hadsereg 296.
 - hadvezetőség 301.
 - imperializmus 180, 203.
 - japán háború (1904) 176, 200.
 - mandzsu egyezmény (1935) ²⁰⁸.
 - katonai lázadás Krasznnojarszkban 241.
 - követség bebörtönzése Pekingben 217.
 - különbéke 203.
 - lengyel háború 283, 288, 318.
 - -mandzsu határ villongások 314,
 - monarchia 258.
 - monarchisták 213.
 - mozgósítás 24.
 - nemzeti zászló 262.
 - Oroszország 16, 24, 25, 33, 90, in, 130, 136, 143, 144, 150. ¹⁶⁵> 168. 17°. ¹⁷⁵> 176, 177, 178, 179, i8o, i8i, 182, 184, 186, 191, 192, 196, 198, 200, 202, 204, 205, 206, 207, 211, 214, 218, 219, 220, 221, 222, 224, 232, 234, 236, 238, 242, 243, 245, 247» 248, 250, 254, 256, 258, 259, 262, 263, 264, 265, 266, 268, 269, 278, 280, 283, 285, 287, 288, 289, 290, 291, 315, 316, 317, 318. 243, 260, 268, 286, 206, 208, 230, 108, 316. 318.
 - Oroszországi német csapatok lefegyverzése 262.
 - Orosz önkényuralom 181, 182.
 - (1919) 207.
 - polgárháború 222, 243, 248, 250.
 - szállítmányok a köztársasági Spanyolországba 287.
 - tisztek a kínai hadseregben 212.
 - török békeszerződés 150.
 - háború (1878) 144.
 - -megnemtámadási szerződés 150.
 - Orsini olasz torpedóromboló 112.
 - Oruro 7, 8.
 - Ossoinak Andrea képviselő 11 o, 114, 115.
 - «Osszevijahim» 317.
 - Ostenburg őrnagy 103, 107 (kép), 108.
 - zászlóalj 106, 107.
 - Ostromállapot Damaszkuszban 345.
 - Odesszában 266.
 - Szíriában 244.
 - Osztrák csendőrség 103, 104.
 - kormány 106.
 - koalíciós kormány 101.

- Osztrák-magyar csapatok 206, 208.
 ----- a Don-vidéken 253.
 ----- Orosz-Lengyelországban 290.
 ----- flotta átadása 82.
 ----- hadsereg 196.
 ----- hadvezetőség 202.
 ----- határmegállapító bizottság 102,
 ----- monarchia 24, 25, 27, 90, 101, no,
 131, 179, 201, 246.
 — — román szövetség 52.
 — — ultimátum 90.
 — propaganda 106, 108, 109.
 Osztrolenka 305, 311.
 Osztrov 305.
 Otrantói csata 82.
 «28 Ottobre» hadosztály 130, 134.
 Ottoman birodalom 168.
 Ovideo 272, 278 (kép), 290, 294, 295, 299,
 300.
 Ovróc 296.
 Ozmán birodalom 135.
 — török vezér 129.

 Óbecse 92.
 Ólubló 32.
 Ópiumháború 210.
 Ózd 39.
 Ózdi munkáskülönítmény 38, 39.
 Ószierbia 92.

 Önkéntesek Spanyolországban 282.
 Önkéntes hadsereg a Don területen 247, 248.
 — kozák csapatok 260.
 ----- hadsereg 252, 254, 256, 258, 259,
 261, 262, 266, 268, 271, 272, 273.
 Önrendelkezési jog 3, 5, 26, 109.
 Örmények 142.
 — leverése 144.
 örmény lázongás 132.
 Örményország 136, 143, 144, 151, 269.
 Örmény önkormányzat 151.
 Őszirozsás forradalom 11 (kép), 12.
 Ötéves terv 315.
 Ötté vény község 86.
 Ózalp Kázim 136.

 Paál százados 68.
 Pacifizmus 14.
 Padova 10.
 Padovai fegyverszüneti szerződés 26.
 Painlevé 394.
 «Palacky» cseh ezred 218.

 Palesztina 135, 340.
 Palmanova 117.
 Pamir fennsík 206.
 Panther, német hadihajó 376.
 Panos Alajos ezredes 28.
 Paoking 249.
 Papp Zoltán 326.
 Papulas, görög tábornok 146.
 Paracelsus szigetek 313, 314.
 Parafianov 303.
 Paraguay 7, 8, 9, 10, 18, 28, 29, 30.
 — i bélyegek 10, 13 (kép).
 — folyó 8, 11, 30.
 ----- i csapatok felvonulása 22 (kép).
 ----- szállítása 23.
 — gyalogság 15 (kép)
 Parancsnokképző tanfolyamok 21.
 Parapiti folyó 30.
 Parasztlázadások Oroszországban 197.
 Partisan-bandák 251, 260, 264.
 Pasics Nikola 91, 95 (kép), 98.
 Pasicsan hágó 235, 236.
 Paskievics herceg 289, 306.
 Pavlov tábornok 274.
 Pánarab mozgalom 165, 167.
 Páncélvonat (magyar) 31, 32.
 Páncélvonatok 42, 45, 46, 49 (kép), 63, 68, 80.
 Pánizlám mozgalom 341.
 Pánszláv agitáció 178.
 — egyesület 177.
 — eszmék 26, 178.
 — propaganda 24, 178, 180.
 Pánruccsizmizmus 178.
 Pánszlávizmizmus 24, 25, 175, 176, 180.
 Paris 114, 219, 222, 230, 243, 288, 335, 341,
 374» 376, 394, 397» 404.
 ----- i béke (1763) 350.
 Párisi környéki békék 102, 414.
 Párkányána 34, 49.
 Pászto 38.
 Peel Róbert angol miniszterelnök 363.
 Peidl Gyula 81, 85.
 Peikiakiao 254.
 Peipiao 234, 235.
 Peipus-tó 291.
 Peking 200, 208, 214, 216, 217, 220, 222,
 223, 224, 226, 227, 228, 231, 232, 233,
 234, 236, 238, 242, 249, 258, 260, 262,
 309, 310.
 ----- hankau vasút 236.
 ----- mukdeni vasútvonal 230, 231.
 ----- Nanking vasút 221.

- Peking Vuhan vasút 250.
 Pellé francia tábornok 50, 160. .
 Peloritana hadosztály 65.
 Penaranda, bolíviai tábornok 18, 30.
 Pengpu 258.
 Penon de Velez 358.
 Penza 209, 210, 270.
 Penzai csehszlovák csoport 211.
 Pepeljajov, tábornok 216, 220, 232, 234, 235, 237, 240.
 Perekop földnyelv 280, 281, 284.
 Perekopi erődítések 283.
 Perkáta község 86.
 Perm 217, 220, 223, 226.
 Permi front 215.
 Perry tengernagy 205.
 Perszonál unió 6.
 Peru 7, 30.
 Perzsia 172, 180, 207.
 Pescadores szigetek 206.
 Petain tábornagy 398, 399, 401, 403 (kép), 406.
 Peti jura ataman 296.
 Petrograd 186, 188, 190, 191, 192, 196, 202, 205, 207, 219, 245, 260, 286, 287, 292.
 Petrográdi helyőrség 192.
 Petróleummezők Abesszíniában 41.
 Pécs 14, 92, 96, 97, 100.
 Pécsi védőszakasz 96.
 Pélyi Géza dr. 242.
 III. Péter cár 176.
 — Pál erőd 191.
 Philae 38.
 Piatra Roman 54.
 Piavei támadás 4, 91.
 — csata 110.
 — vereség 5, 10.
 Piccione tábornok 28.
 Picuiba 21, 22, 23, 24, 26, 2j, 28.
 Pietrovski ezredes 206.
 Pilar 9.
 Pilch Jenő 325, 351.
 Pilcomayo folyó 9, 10, 11, 28.
 Pilsudski 283, 285 (kép), 288, 290, 293, 294, 296, 297, 298, 299, 302, 305, 307, 308, 309, 310, 326.
 Pinszk 293, 294.
 Pinto 298.
 Pintor ezredes 417, 420.
 Pirenei hegység 265, 306.
 Pirijayo 14, 15.
 -----csata 14.
 Pirzio Biroli tábornok 63, 69 (kép), 104, 112.
 Piski 60.
 Pissarev tábornok 280.
 Pitou, Pierre 361.
 Pittaluga tábornok 118.
 Pittsburgi egyezmény 25, 26, 27.
 Platanillos 11.
 Platinovo 316.
 Plechanov 187.
 Plock 306.
 Podhajeczki tábornok 208.
 «Podjebrád György» lövészezred 206.
 Podwoloczyszka 304.
 Poemirau tábornok 382, 384.
 Pogány József 16, 17, 18, 20, 21, 36, 74, 81, 86.
 Poincaré 207.
 — minisztérium 341.
 Poitiers melletti csata 360.
 Pokrovski tábornok 250, 251, 252, 260.
 Polali 148.
 Polesiai csoport 296, 298.
 — mocsarak 298, 302.
 Polgári demokraták Szibériában 213.
 Polgárórség 16, 29, 32, 92.
 Polognac-kormány 351.
 Polimenakosz görög tábornok 153, 158. ,
 Politikai foglyok kivégzése 78.
 — megbízottak 20, 22, 63, 72, 96, 198, 233, 238.
 — központ Szibériában 234, 236.
 — válság az orosz ellenforradalmi hadseregben 258, 259.
 Politovszky István vezérkari főnök 41.
 Politovszky Vilmos 326.
 Poltava 269.
 Pool, angol tábornok 263, 266, 287.
 Popoff kozák tábornok 252.
 Popolo d'Italia 2g 6.
 Poprád 32.
 Poprádi csomópont 33.
 Poprád völgy 32.
 Poroszló 77.
 Poroszország 176, 289.
 Port-Artur 200, 210, 223.
 Porto Corsini 82.
 — Nuevo 390.
 Portugália 361. 270, 278, 281.
 Portugálok Marokkóban 361.
 Possziet 314.
 Potosi 7, 8.
 Ponzet francia konzul 366.

- Poyan tó 310.
 Pozas spanyol ezredes 405.
 Pozoblanco 2g 7.
 Pozo del Burro 27.
 Pozsony 28, 29, 30, 31, 32, 35, 37, 44, 50, 51, 100, 222.
 «Pozsony» ágyúnaszád 92.
 Pozsonyi konferencia 50.
 — népgyűlés 35 (kép).
 — szocialisták 27.
 — zavargások 27.
 Postás zászlóalj 45.
 Pöstyén 29, 30.
 Pravda (Igazság) 186.
 Praznovszky Iván 97.
 Prága 27, 178, 186, 202, 222, 230.
 Prágai kongresszus (1908) 180.
 Prehala alezredes 234.
 Preinreich Gábor parancsnok 42.
 Presan tábornok 54, 55, 60, 6i, 62, 72.
 Presidios terület 360, 364, 367.
 Prieto 276, 279.
 Priluki 209.
 Primo de Rivera, Antonio 270.
 — de Rivera, José spanyol tábornok 383, 385, 390. 267 (kép).
 Prokurovski orosz külügyminiszter 183.
 Proletariátus 20, 185, 188.
 Proletárdiktatúra 20, 22, 36, 40, 58, 60, 61, 72, 94.
 — bukása 81.
 Proletárforradalom 301.
 Proletárhadsereg 20, 45.
 Proletárság mozgósítása 40.
 Prosecco 117.
 Proskur o v 294.
 Protopopov, orosz belügyminiszter 184, 186.
 Próféta zöld zászlaja 164.
 Prónay Pál 104, 105 (kép), 107, 110.
 — század 85.
 Prüm tábornok 364.
 Pruneau francia tábornok 61.
 Prypet folyó 198, 296, 298, 302.
 — mocsárvidék 294, 295.
 Puente del Arzobispo 322.
 Puglia herceg 419, 420.
 Puits de Querdanne 408.
 Pujal, spanyol köztársasági hadoszpa-
 rancsnok 324.
 Pulavy 308.
 Pultuszk 308.
 Punta—Canales 358.
 Punta—Cires 358.
 Puricelli, olasz cég 48.
 Pusteria hadosztály 65, 14g, 150, 152, 133,
 154·x55, 156, 164, 177, 182, 184.
 Putnok 38.
 Püspökladány 68, 74.
 Pyreneusok 358.
 Pysros S.A. 325.
 Quantung félsziget 206.
 Queipo de Llano tábornok 272, 28§ (kép),
 288, 295.
 Quoram 148, 159, 177, 180, 185, 186, 188,
 191, 192.
 Rabat 358, 359, 360, 370, 376, 378.
 Rab Ákos 42, 63, 64.
 Rabszolgaság Abesszíniában 44.
 «Rada» kozák parlament 250, 251, 262.
 Radikális párt 9.
 Radko Dimitriev tábornok 202.
 Radolin herceg 369.
 Radwaner alezredes 35.
 Radzymin 308.
 Rainer, olasz tengernagy 112.
 Rakamaz 72, 75, 80.
 Rakamazi hídfő 74.
 Rakovszky István 88.
 Ramadan es Salas 346, 347.
 Ramazan ünnep 300.
 Randou, francia marsall 364.
 Ranzenberger százados, őrnagy 106, 108.
 Rapallo 120.
 Rapallói szerződés 120, 121, 123, 124.
 — szerződés ratifikálása 121, 123.
 Rarb 358.
 Ras Dasan hegyvigyvidék 106.
 — Hafun kikötő 136.
 Raseya város 340, 342.
 Rasok 81, 84, 115, 148, 181, 183.
 — Abesszíniában 43, 44.
 Rasputin 183, 184.
 Razilly lovag 362.
 Rádió az abesszin háborúban 148, 202.
 II. Rákóczi Ferenc 164.
 Rátz Kálmán 325.
 Refet pasa 147.
 Regensburgi hadjárat (1809) 288.
 Regina-dandár 115.
 Regnault, francia főbiztos 378.
 Rejna Károly őrnagy, 116, 117, 118.
 Rendőrség 21.

- Repülőgépek Abesszíniában 190.
 Repülőgéptechnika 353.
 Repülők Abesszíniában 150, 153, 154, 136, 159, 172, 173, 185, 186.
 Repülőtámadások 168.
 Reris-oázis 358.
 Restauráció kérdése a nemzeti Spanyolországban 280,
 Restinga város 373.
 Reul, belga ezredes 137.
 Revoil, francia követ 369.
 Rey ezredes 301, 302.
 Réczey Ferenc 326, 351.
 Réunion-szigetek 401.
 Révay József 323.
 Révay Kálmán budapesti hídfőparancsnok 42.
 Rfakha 372. -
 Rhodos-sziget 413.
 Rhorm-el-Alam 382.
 Riadózászlóalj 16.
 Riata-vidék 282.
 Richelieu 362.
 Rifek 386, 389, 390, 391, 392, 393- 394-395-396, 398, 400, 401, 402.
 — elleni harcok 270.
 Rif felkelés 403.
 — győzelmek 386.
 — hadsereg 400, 402.
 — háború 359, 383, 384, 386, 389, 402, 404, 405, 406.
 — támadás 397.
 — terület 358, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 393, 394, 395, 396, 398, 399, 400, 402, 403, 404.
 — törzsek 387, 390, 391, 397, 400, 404.
 — trónkövetelők 394.
 Riga 181 (kép), 190, 287, 311.
 Rima 37.
 Rimaszécs 38.
 Rimaszombat 19, 34.
 — -i szakasz 38.
 Rio de Janeiro 358.
 -----Rio de Oro 266, 368, 408, 410.
 Rio Segre folyó 323.
 Rin-Kio-szigetek 206.
 Rivas, bolíviai alezredes 20.
 Rjasan 270.
 Robi-gázló IC3.
 Robilant, olasz tábornok 115.
 Rocha, bolíviai őrnagy 20.
 Rodostó 164.
 Rodzianko 186.
 Roger Mathieu újságíró 401.
 Rojo tábornok 301.
 Róma 112, 126, 348. 36, 61, 120, 128.
 ----- Abesszínia légitforgalom 197.
 ----- Libia légitforgalom 197.
 Római hódítás Afrikában 360.
 — kongresszus 91.
 — szerződés (1924) 126.
 Romagna 52.
 Romanelli, olasz ezredes 50, 61 (kép).
 Romanov-ház 175.
 — Mihály Feodorovics cár 175.
 — Miklós 191.
 Román betörés Erdélyben 53, 55.
 — csapatszemle 79 (kép).
 ----- cseh együttműködés 76.
 ----- támadás 45.
 — ellentámadás 81.
 — előnyomulás 44, 55, 56, 58, 59, 63, 70, 72.
 — előnyomulás megállapítása 78.
 Dunántúlon 51.
 erőszakosságok 55.
 — fosztogatások 81.
 — főhadiszállás 65.
 — front 70, 80.
 — háború 205.
 — hadsereg 190.
 — hadseregearcncsnokság 55.
 Románia 4, 52, 62, 114, 162, 172, 176, 292, 305.
 — kérdés 52.
 — kormány 69.
 — légierők 53.
 ----- magyar fegyverszüneti szerződés 76.
 — nemzeti tanácsok 54.
 — nemzetőrség 54, 55.
 Román propaganda 52, 53, 54, 62.
 — röpcédulák 62.
 — sorkatonaság 53, 54.
 — -szerb összeköttetés 74.
 ---- székely fegyverszüneti egyezmény 73.
 — támadás 62.
 — túlerő 62, 64.
 — üldözés 75.
 — vezérkar 77.
 — visszavonulás 46, 86.
 Románok 36, 37, 66, 179.
 — előnyomulása 22, 36, 85.
 Romer, lengyel tábornok 296, 298.
 Ronchi 116, 117.

- Ronchii légiók 120, 124.
 Rosen, marokkói német követ 369.
 Rosztov 273, 275, 291, 300, 314.
 Rovno 194, 295, 302, 304, 311.
 Rozanov, orosz tábornok 234, 248, 253, 255, 256.
 Rozsnyó 47, 48.
 Rózsáhegy 31.
 Ruba-uoni patak 131, 132.
 Rubiales 301.
 Rumélia 136, 138.
 — -i vasutak 136.
 Rumsa ezredes 233, 243.
 Rurik fejedelem 175.
 Ruzska-Krajna 33.
 Ruzskij tábornok 186.
 Ruszt 100.
 Rutének 26, 33, 180.
 Rutén föld 26.
 — kormányzóság 33.
 Ruttka 29, 30, 47, 49.
 Ruvier, francia miniszterelnök 369.
 Rüzsdü Arasz 163, 168.
 Ryz-Smigly tábornok 296, 297, 308.
- Saati go.
 Saavedra-erőd 11.
 Sabauda-hadosztály 152, 154, 155, 164, 182, 192.
 Sablin, vörös parancsnok 248.
 Sabratha, római város Afrikában 414.
 Safarik tanár 178.
 Saffarin-Medersa 387.
 Safi. 370.
 Sagunto 322.
 Saganeiti *gi*, 94, g§.
 Saint Cloud 362.
 Saint-germaini békeszerződés 100, 378.
 Sajtó 38, 39, 44, 46.
 Sajóvámos 39.
 Sajóvölgye 48.
 Sajtószentpéter 38.
 Sakarya 152.
 — csata 136, 149, 150, 152.
 ---- folyó 147, 148, 149, 154.
 ----i győzelem 146.
 Salamanca város 279.
 — bolíviai elnök 28.
 Salamon király 38, 42, 45, 49.
 Saláta külügyi titkár 119.
 Salgótarján 34, 35, 38, 40, 45, 53, 64.
- Salih pasa 139.
 Saloniki 56, 91.
 Salnan 388.
 Samara i86, 211, 215, 216, 217, 314.
 Samara tartomány 185.
 — -i ellenforradalmi kormány 214, 215.
 Samre-Fenarva-vonal 177.
 Samsun 133, 137.
 Sámson segédmonitor 42.
 San Blas 301.
 Sanchez tábornok 303, 304.
 Sanfent 314.
 Sanghai 214, 217, 21g, 222, 22g (kép), 235 (kép), 237 (kép), 239 (kép), 242, 243 (kép), 252, 253, 254, 257, 262, 309.
 -----Kiangvani szakasz 253.
 -----Tacangi szakasz 254.
 -----Tiencsini vasút 256.
 San Giovanni di Medua 82.
 Sanjurjo, spanyol tábornok 271, 400.
 San Marzano tábornok 113.
 San Pietro del Carso 119.
 Sanszi tartomány 216, 223, 245, 250, 262, 310.
 — la Pequena 358, 364.
 San Sebastian 27J, 290, 294.
 Santa-Cruz 10, 28, 30, 266.
 ----- de la Sierra 7.
 Santander 297, 2g8, 2gg.
Sa.ntara.18g.
 Santé Ceccherini tábornok 118.
 Santini tábornok 65, 112.
 Santung 214, 216, 226, 258, 262.
 — tartomány 218, 224, 22§.
 Sapiaha herceg 311.
 Sarabia ezredes 301.
 Saragossa 266, 268, 304.
 Sarajevo 3, 90.
 Sarajevoi gyilkosság 201.
 Sarapul 217.
 Saratov 269, 270.
 Sarraill tábornok 332, 333, 335, 336, 339, 340, 341, 346.
 Sarraut, ankarai francia követ 349.
 Sardo 178, 17g, 186, 199.
 Satilov tábornok 249.
 Sania 372.
 Sawjr (Hajnal) 186.
 Sába királynője 38, 42, 45, 49.
 I. Sándor cár 176, 177.
 II. Sándor cár 176.
 — görög király 146.

- II. Sándor jugoszláv régens 121.
 Sáp 71.
 Sárga-folyó 251.
 Sárói Szabó-csoport 74, 77.
 ----- Tibor 68.
 Sáskajárás Szíriában 330.
 Sátoraljaújhely 37, 46, 47.
 Schiller Antal 38.
 Schilling, orosz tábornok 256 (kép), 275.
 Schnetzer Ferenc altábornagy 85.
 Schober Antal osztrák kancellár 101, 105.
 Schön Árpád alezredes 28.
 Schwartzter Jenő alezredes 35.
 Schwarz Géza dandárparancsnok 41. —
 Schwarzlose géppuska 66.
 Scserbacev tábornok 189, 245, 253, 262. —
 Scoglio di San Marco-sziget 124.
 Scott, angol mérnök 38.
 Sebelli-folyó 94.
 Sebeskörös 64, 69.
 Sebt 399.
 Seba-folyó 359, 367.
 Sedani kapituláció 364.
 Seffalat 382.
 Sefki pasa 153.
 Segre-folyó 306.
 Selaclaca 84, 107, 116, 123, 127, 134, 168,
 170, 172, 173.
 Selaclacai olasz állások 123.
 Selecot 153.
 Seleka 82.
 Seliman Khattabi 389.
 Selmecebánya 34, 48.
 Seloá 124, 151, 156, 160, 161, 162.
 Seluen 373.
 Semama τ 68.
 Semien 162, τ 68, 178.
 Semlali 382.
 Semleges öv Tiencsinben 228.
 Semleges zóna 20, 57, 58, 60, 61, 62.
 — zóna Marokkóban 363.
 Senafe 91, 94, 100, 104, 110, 116.
 ---- Adigrat-Buié-Alagi útvonal 175.
 Sera 370.
 Seralda-törzs 374.
 Seregélyes község 86.
 Seriatjogi döntések 146.
 Serif-dinasztia Marokkóban 360.
 Sesauen, város 383, 394, 398, 404.
 Setit 130, 179.
 ---- folyó 90, 120, 128, 196.
 ---- menti harcok 84.
 Setit vidék 82.
 Sèvres 162.
 Sèvres-i béke 129, 132, 148, 150.
 — békeszerződés 143, 151, 330.
 Sevilla 266, 288.
 Sevillai felkelés (1932) 271.
 Seytgazi 152.
 Sémíta nyelvcsoport Abesszíniában 42.
 Shanhaikuan 230, 231, 234, 238.
 Shanhaikuani harcok 232.
 Shantung 250, 251.
 Sforza gróf 120.
 Sibü Dzszelein 399.
 — Rekba 399.
 Sidamo-nyelv 42.
 — tartomány 78.
 Sidi Ayech 375.
 — bu Bekér 372.
 — Bujane 391.
 — Driss 391.
 — Ferruch 362.
 — Uriach kaid 366.
 — el Urimi 372.
 Sidorin tábornok 270.
 Siedlce 309.
 Sierra de la Estrella-hegy 322.
 Sierra Palomera fennsík 301, 303.
 ----Palomerai csata 304.
 — Tejada 295.
 Sigemicu, japán nagykövet 316.
 Gr. Sigray Antal fő kormánybiztos 103, 104,
 108.
 Siguenza 294, 296.
 Si Hoang 209.
 Siklós 99.
 Sikorszki tábornok 296.
 Sila hadosztály 120, 134, 155, 164.
 Sillave 138.
 Süvestre, spanyol tábornok 383, 390, 391,
 392.
 Si Mahmed 389, 394, 396, 401.
 ----Mahmed-Abd-el-Krim 386.
 Simbersk város 186.
 Simenzana banda 184.
 Siménfalvy Tihamér alezredes 60.
 Sinkiang 209.
 Sinsiang 258.
 Siófok 86.
 Siófoki főhadiszállás 86.
 Sipos Miklós hadosztályparancsnok 67.
 Sire 115, 118, 129, 132, 133, 148, 149, 160
 163, 168.

- Sirei csata 163, 168, 173, 180.
 Sistori olasz torpedóromboló 112.
 Si-Taieb-el-Gundafi tizniti pasa
 Sivas 137, 176.
 Sivasi kongresszus 138, 139.
 — tengeréből 284.
 Sixtus-levelek 4.
 Skripecz Dezső hajórajparancsnok 42.
 Skura tábornok 260, 278, 384.
 Slascsov tábornok 273, 280.
 Sloba 282.
 Sluczk folyó 304.
 Smolensk 314.
 Smuts tábornok 22.
 Soa, abesszin tartomány 36, igo.
 Società di Navigazione Rabattino 52.
 Socota 156, 160, 174, 177, 17g, 186, igg.
 Sokolov, egyetemi tanár 261.
 Sokorov, orosz tábornok 207, 208.
 Solestom—Adigrat—Alagi védőállás 176.
 Sollube hegység 2g7.
 Somogy megye 96.
 Somosierra 295.
 Songar vasút 281.
 Soong, kínai miniszterelnök 238.
 Soós- Károly tábornok 36, 85, 98 (kép), 99, 86.
 Sopron 63, ioo, 104, 106, 107, 108, 109, no, 126, 321.
 ---- Bánfalva 107.
 — környéke 107.
 Soproni népszavazás 108, 109.
 — népszavazás eredménye 108, 109.
 Sopron vármegye 109.
 Sorozás 37.
 Sosnkowski tábornok 299.
 Sosnowcz 322.
 Sossa erőd 12, 16, 17.
 Sostoa, spanyol konzul 388.
 Sotelo Calvo 270, 271.
 Sotomajor, chilei főhadnagy 24.
 Súlyom András 326.
 Spaa 305.
 Spahik 17, 230, 423.
 Spahicsoportok Abesszíniában 172.
 Spanyol érdekszfera Marokkóban 368.
 — hittérítők Marokkóban 364.
 ---- Marokkó 276, 277, 360, 410.,
 ---- marokkói háború (1861) 361.
 ---- marokkói kereskedelmi szerződés (1861) 364.
 ---- marokkói szerződés (1880) 361.
 Spanyol nemzeti légihaderő 294.
 Spanyolország 354, 358, 360, 361, 364, 366, 367» 368, 373, 374, 377, 383, 384, 385, 386, 388, 389, 390, 394, 400, 404, 409, 410. 7, 260, 265, 267, 268, 270, 277, 278, 280, 286, 300, 304, 306, 320, 321, 322.
 — földrajza 265.
 Spanyol polgárháború 409, 410, 320.
 — zóna Marokkóban 405.
 Spartakisták 264.
 Sréter István ezredes 86.
 Stadler Viktor dunapentelei parancsnok 42.
 Stanitzák 250.
 Starace tábornok 178, 17g, 183 (kép) 326.
 Statárium 20, 22, 78.
 Stavropol 217.
 Stavropoli csata 260.
 Steeg, algíri főkormányzó 399, 400, 401, 405 (kép).
 Stefanik Milán 41 (kép), 204, 205, 206, 207, 218, 219, 220, 221, 222, 230.
 Stegemann Hermann 325.
 Steinbrück Ottó százados 44, 78.
 Stepanov tábornok 223.
 Strasser, francia ezredes 371.
 Stromfeld Aurél 44, 45, 50, 58, 69, 72, 78.
 Stürmer, orosz miniszterelnök 182, 204.
 Suchet, francia marsall (1808) 301.
 Sucre 7.
 Suda 126.
 Suhay Imre 325, 326.
 Suiyan tartomány 242, 246, 248, 250.
 Suitung 234.
 Suk 399.
 Sulcz kommunista 78.
 Summeral, amerikai tábornok 115.
 Sunten 251.
 Sussak 119.
 Svájc 185, 186, 188, 190.
 Svecs ezredes 217.
 Svédország 176, 182, 192.
 Svjetoszláv 175.
 Syrtica, római tartomány 414.
 Szabadka 92, 96.
 Szabó József 104.
 Szahara oázisok 383.
 — sivatag 357, 358, 407, 408, 410. 55.
 Szaharái területek 352.
 Szahara vasútvonal 409.
 Szakhalin sziget 228, 317.

- Szakhirav tábornok 205, 226, 227, 228,
231 (kép), 232, 234, 240.
- Szakszervezeti fegyelem 311, 318.
- Szalilijeh városrésze 339.
- Szajol 80.
- Szakáll Kálmán hadosztályparancsnok 92.
- Szaloniki 17, 94, 133.
- Szamos 20, 60, 63.
- monitor 42.
- völgye 58.
- Szamuely Tibor 69.
- Szankciók 166. 33, 34, 58, 64, 125, 126.
- Szarkowszczyzma 303.
- Szasza-Bane 140.
- Szatmár 55, 58, 64, 66, 68, 73.
- Szatmárnémeti 20, 36, 56, 59, 60.
- Szatmári vörös direktórium 66.
- Szántó Béla népbiztos 21, 36, 44.
- Szászváros 60.
- Száva 92.
- Szávay István hadnagy 242.
- Szecsuan 216.
- Szedil Bar 165.
- Szeged 60, 61, 83, 85, 86, 92, 95, 96, 100.
- Szegedi csapatok előnyomulása 86.
- háromszög 97.
- háromszög megszállása 100.
- kormány 84, 86.
- körletparancsnokság 99.
- munkástanács megszűntetése 84.
- nemzeti csapatok 84.
- zászlóbontás 84.
- Szekszárd 94.
- Szeldzsuk törökök 129.
- Szelim szultán mecsetje 337 (kép).
- Szella oázis 420.
- II. Szelim szultán 131.
- Szemere község 86.
- Szemjenov kozák atamán 212, 215, 233, 238,
239, 240.
- Szenegambia 350, 409.
- Szenegál 408, 409.
- Szenegálok 380.
- Szentes 80, 96.
- Szentesi hidak 76.
- Szent György 31.
- templom Addisz Abebában 45.
- Szentháború 379, 381.
- Szentpétervár 184, 185, 186, 190, 191, 287.
- Szentszék 377.
- Szentszövetség 176.
- Szent Vencel koronája 202.
- Szenusszi törzs 415.
- Szeptycki tábornok 296.
- Szerb csapatok Odesszában 264.
- déli hadsereg 95.
- előnyomulás 92, 94.
- Szerbek 88, 89, 90, 114, 179.
- Szerb hadsereg részei 92, 94.
- Szerbia 24, 88, 89, 90, 91, 92, 95, 98, 115,
180, 414.
- Szerb-magyar köztársaság 98.
- Szerb megszállás 96.
- rekvirálás Magyarországon 97.
- önkéntes hadosztály 205.
- Szered 30, 31.
- Szergejev tábornok 296.
- Szesztalalom 20.
- Szevasztopol 255 (kép), 263, 278, 283.
- Széjum, Ras yi, 80, 82, 83, 101, 104, 106,
127, 130, 148, 160, 168, 173, 180.
- Székelyföld 54.
- Székely hadosztály 19, 35, 36, 43, 55, 58,
62, 64, 65, 66, 67, 70, 79.
- hadosztály egyenruhája 71.
- hadosztály fegyverletétele 72, 73.
- Székelyek internálása 73.
- Székelykocsárd 60.
- Székely Lajos főhadnagy 242.
- Székely udvarhely 55.
- Székesfehérvár 81, 82.
- Sziám 352.
- Szibéria 25, 175, 182, 186, 200, 208, 209,
211, 212, 213, 215, 226, 228, 229, 232,
233, 254, 286. 217, 243, 312, 315.
- Szibériai direktórium 212, 213, 214, 215.
- ellenforradalom 211.
- ellenforradalmi hadsereg 260.
- ellenforradalmi kormány 200.
- front 224.
- hadsereg 223.
- kormány 200, 212, 219, 220.
- vasút 221, 222, 228, 229.
- vasútvonal 234, 243.
- orosz kormány 216.
- Szicília 358.
- Szigetvár 96.
- Szilágycseh 58, 59, 61.
- Szilágy megye 62.
- Szilágy somlyó 54, 61.
- Szilázia 322, 323, 324, 325.
- Sziláziai cseh-szlovák ezred 207.
- ipartelepek 325, 326.
- iparvidék 326.

- Sziléziai népszavazás 321, 326
 Szimbirszk 224.
 Színes csapatok 95.
 Szinkiang 243.
 Szíria 129, 136, 141, 143, 150, 166, 167, 169,
 172, 329, 330, 333, 334, 33⁶, 337, 33^{7/4},
 339, 340, 341, 342, 343- 344, 346,
 348,
 349, 35°.
 Szíriai államszövetség 330, 346.
 Szíria egysége 344.
 Szíriai csempészet 166.
 — felkelés 342.
 — francia kormány 166.
 Szíria független kormánya 336.
 Szíriai háború 352.
 — kérdés 166, 348.
 — mandátum 330, 334, 336, 339, 342, 343,
 344, 346, 348, 349-
 — mandátumbizottság 348.
 — nemzeti bizottság 343.
 — zavargások 329.
 Szirmay József ezredes 86.
 Szír-palesztinai kongresszus 344.
 — nacionalista bizottság 342.
 Szírta 416, 417, 419.
 Szír-török határ 349.
 Szladek Barna 325, 351.
 Szláv csapatok az osztrák-magyar hadsereg-
 ben 202.
 — foglyok 218.
 — imperializmus 180.
 — kérdés 178.
 — légiók 25.
 — népek 175, 178, 180.
 — — egyesítése 24.
 Szlovák föld 19.
 — függetlenség 222.
 — lakosság 27.
 — légió (1848) 178.
 — mozgalom 178.
 Szlovákok 6, 7, 26.
 — a cseh hadseregben 205.
 Szlovenszko 26, 318.
 Szlovének 89.
 Szmirna 132, 156, 158.
 — pusztulása 135 (kép).
 Szmrecsányi György 83.
 Szociáldemokraták 4, 6, 20.
 Szociálforradalmár kormány 213.
 Szociálforradalmárok 200, 211, 219, 287.
 Szocialista hadsereg 18.
 — kormány 81, 85.
 Szocialista mozgalom 301.
 — párt 9, 10, 12.
 Szocialisták 18.
 — és kommunisták egyesülése 20.
 Szocializálás 18.
 Szociális problémák Spanyolországban 267.
 Szociálliberalizmus 58.
 Szocna 420.
 Szokol-egyesületek 322.
 Szokolisták 27.
 Szokolov 305.
 II. Szolimán szultán 130, 131.
 Szolnok 22, 38, 44, 69, 72, 76, 78, 80, 81, 84.
 Szolnoki direktórium 76.
 — híd 44, 67 (kép), 76, 80.
 — hídfő 71 (kép), 74, 75, 77.
 — hídfő megszállása 76.
 — híd felrobbantsáa 76.
 Szolnok kiürítése 76.
 Szolnoki postahivatal 65 (kép).
 Szolnok visszafoglalása 78.
 Szolohub tábornok 296.
 Szomália 5g, 68, 76, gy, 100, 136, 140, 144[^]
 igo, így, ig8.
 Szomáli—Abesszin határ 36, 37.
 Szomáli, angol 47, 48, igo.
 — fűlsziget 92.
 — francia 46, 102, ig6.
 — föld 138.
 Szomáliai hadszintér 92, 136.
 Szomáli, olasz 47.
 Szombathely 94.
 Szombathelyi Béla alezredes 84.
 — körletparancsnokság 103.
 Szón Csi császár 210.
 Szorin tábornok 217.
 Szovjet 187, 188, 198, 199, 207, 209, 210,
 215, 218, 219, 232, 238, 242, 251, 259,
 291, 293, 300, 306, 318. 234, 243, 248,
 250, 273, 281, 282, 287.
 Szovjetbefolyás Kínában 24[^].
 Szovjetdiplomácia 294.
 Szovjethadsereg 248, 301, 314, 318.
 Szovjethatalom 278.
 Szovjet-kormány 212. 216.
 — köztársaság tagállamai 314.
 Szovjetorosz—külsőmongol kölcsönös segély-
 nyújtási szerződés (1936) 208, 242.
 Szovjet-Magyarország 4, 77, 78.
 Szovjetoroszország 142, 143, 150, 162, 175»
 247, 270, 279, 282, 283, 285, 291, 292,

- 294, 301, 314, 222, 230, 260, 310, 316, 318.
- katonai kerületei 314.
 - Szovjetország repülői 243.
 - repülőgépgyárak 316.
 - Szovjetstatisztika 315.
 - Szovjetunió 242, 243, 267.
 - Szovjet vezérkar 295.
 - Szökevények 8, 43.
 - Szóreg 92.
 - Szövetségesek kivonulása Odesszából 266.
 - Szövetséges nagyhatalmak 104, 105.
 - Szövetségi bizottság 103.
 - katonai bizottság 108.
 - katonai misszió 99, 108.
 - katonai misszió Szopronban 106.
 - Szövetségi tanács 108.
 - Sztálin 313, 315.
 - Szterényi József br. 4, 18.
 - Szucsán 215 (kép), 252 (kép), 254.
 - Szudán 380. 38, 47, 48, 54, 55.
 - Szudán—eritreai határ 89.
 - Szudáni dervisek 52, 55.
 - határ 90, 106, 188.
 - Szueida 332, 333, 334, 335, 336.
 - Szueidai erőd 332, 336.
 - francia hadműveletek 349.
 - Szuezi csatorna 164, 358, 55, 128.
 - csatorna elzárása 58.
 - csatorna megnyitása 52.
 - Szuhby Barakat bey 344.
 - Szuicsung 234.
 - Szultán-el-Atras pasa 331, 334, 345.
 - Szultán letétele 141.
 - Szun Csuan Fang 218, 219, 223.
 - Szun Jat Szén 211, 214, 216.
 - Szurmay Sándor br. 6, 18.
 - Szünti császár 210.
 - Szúrte község 37.
 - Szűz Mária menekülése 38.
 - Szydránt 217.
 - Szyrovj cseh tábornok 215, 216, 220, 222, 230, 232, 236, 238, 240, 244.
- Tacangi áttörés 254.
- Tacazze 89, 90, 106, 107, 113, 108, 120, 122, 123, 126, 124, 145, 148, 160, 164, 165, 168, 169, 172, 173, 174, 178, 188, 198,
- Tacazze—Géva—Gabbat útvonal 176.
- Tafersit 389, 390.
- Tafilelt 382, 383, 406.
- oázis 358.
- Tafrant 399.
- Tafrata síkság 371.
- Taga-Taga 154.
- Taganrog 254, 255, 257, 269, 273.
- Taghzeft 384.
- Taghzirt 373.
- Tahir emir 344.
- Taiga 211, 234, 235.
- Taihu, 310.
- Taito 253, 254.
- Tai Csü, császár 210.
- Taijuanfu 250.
- Taillandier, francia követ 368.
- Tailucsvang 257 (kép).
- Tai-Ping felkelés (1866) 210.
- Taka Jehian 384.
- Takahasi pénzügyminiszter 244.
- Taku 249.
- Tamajo Corrado tábornok 118.
- Tambov 224, 269, 270.
- Tana tó 37, 38, 39, 47, 52, 54, 55, 77, 178, 180, 186, 188.
- Tanai katlan 384.
- Tanácskormány 36, 40, 44, 50, 51, 84.
- bukása 86.
- Tanácsköztársaság 39, 66, 292.
- Tanácsrendszer az orosz hadseregben 245.
- Tang Cseng Si 218, 221, 222.
- Tanger 359, 362, 360, 368, 377, 378, 390,
- 404, 409. 265, 271.
- Tangeri béke (1844) 361, 363.
- Tanger—fezi vasútvonal 377.
- Tanghoui fegyverszünet (1933) 208.
- Tangsut törzsfőnök 382.
- Tang-Yü-L/in kínai tábornok 225 (kép), 232,
- 235. 236, 242
- Tao-Kuann császár 210.
- Taonan 234.
- Tarabolus 414.
- Taraghé szoros 164.
- Tarairi 29.
- Tarda 406.
- Targuist 400, 401, 405.
- Tarifa város 409.
- Tarmaber hegy 190, 193, 194.
- Tarnopol 189, 305, 311.
- Taskend 314.
- Tasnád 62, 65.
- Tatár csapatok Szibériában 215, 228.
- lovasság Szibériában 215.
- Tatárok 300.
- Tatár uralom Oroszországban 175.

- Tattenbach gróf 369.
 Tatung 250.
 Tatung—Pautan vasút 250.
 Taunat magaslato 397, 399.
 Tauria 281.
 Tauriai palota 187.
 Taurir város 404.
 Taurirt város 371.
 Taurus állomáshajó 82.
 — hegység 136.
 Tauz 406.
 Taza 363, 368, 371, 380, 381, 394, 396, 397-398, 405-
 Tazai lejtő 358.
 Tábornoki bizottság Fiúmében 115.
 Tábornokok internálása Bychovban 246.
 Tátra 32.
 Tátrai cseh-szlovák ezred 207.
 Távol Kelet 176, 352, 222, 232, 240. 205, 206,
 313, 314-
 Tecsén 22 8.
 Tehergépkocsik Abesszíniában yy.
 Teh-Vang mongol herceg 230.
 Teleki Pál gróf 84.
 Tembien 73, 82, 83, 84, 112, 113, 116, 118, 120, 121, 122, 126, 128, 129, 130, 132, 133, 146, 14 y, 148, 150, 151, 160, 162, 164.
 — kertület J75.
 Tembieni csata, első 35, 12g, 135, 144, 146, 14y, 148, 1g8.
 — csata, második 158, 163, 168, 1y3, 1y4-
 — csata tanulságai 144.
 — hadműveletek 144, 198.
 — támadás 132.
 Temesvár 61, 92.
 Temps 112.
 Tengerészek 29 (kép).
 Tengerész Henrik portugál király 361.
 Tengersizorok 130, 151, 160, 164, 165, 166.
 Tensamane tartomány 390, 391, 392.
 Teraucsi japán tábornok 20y (kép), 244, 250,
 Terek kozákok 271, 280.
 — vidék 279.
 Teremni gi.
 Termaber—Dóba állások 1g2.
 Terstyánszky Ödön 39.
 Teruel 2g5, 300, 301, 302, 303, 324.
 Terueli csata 300.
 Tessenei 8g, 106.
 Teszlics horvát százados ni.
 Teterev folyó 297.
 Tetuan 364, 370, 383, 384, 387, 390, 394, 402.
 Tetuani béke (1860) 364.
 Tevére légio 63 (kép).
 Tevés-osztagok 424.
 — osztag Abesszíniában 94.
 Teffik pasa 143.
 Técső 65.
 Téli palota 190, 191.
 II. Theodor, abesszin császár 50, 51.
 Thévenny hadosztály 400.
 Thomas francia miniszter 205.
 Tibet 20g, 210.
 Tichoreszkaja 273, 274, 276.
 Tidikel oázis 366.
 Tiencsin 208, 226, 22y, 228, 234, 238, 242^248, 24g, 262.
 Tiencsini helyőrség 22y.
 Tiflisz 314.
 Tigré 36, 41, 52, 160, 1y8.
 Tigréi csata 2y3, 1gg.
 — csaták 1yg.
 Tigré nyelv 42.
 — tartomány 100, 1n, 122.
 Tigrinó nyelv 42.
 Tilsiti béke 176, 289.
 Tiltakozás a cseh előnyomulás ellen 30.
 Tisi Asa 391, 392, 393.
 Tissa 380.
 — terület 397.
 Tisza 39, 40, 44, 46, 47, 48, 52, 55, 60>.
 62, 66, 69, 70, 72, 74, 75, 76, 77, 80, 81, 96.,
 Tiszabalparti hídfők 75.
 Tisza István gr. 6, 10, 12.
 Tiszafüred 72, 77, 79, 80, 81.
 Tiszafüredi hidak 76.
 — hídfő 74, 75.
 Tiszahidak 56.
 — felrobbantása 44.
 Tiszai hadműveletek 45.
 Tiszaszöllös 77.
 Tiszaújlak 69.
 Tiszaújlaki híd 68.
 Tisza vonal 74, 79, 80, 88.
 Tiszántúl 76, 88.
 Tiszántúli vörös haderegparancsnokság 69..
 Tiszántúl kiürítése 71.
 Tiszolc 48.
 Tisztek jelentkezése 40.
 Tiszthiány 68, 72.
 Tiszti fogadóbizottságok 54.
 Tisztikar felesketése 14.
 Tiszti szakszervezetek 18.

- Tiszti századok 85.
 Tisztiszolga intézmény 18.
 Tiszti szövetségek Oroszországban 245.
 Titkos lengyel szervezkedés 290.
 — társaságok Japánban 244.
 Tittoni 120.
 Tizimi 382.
 Tobolszk 191.
 — folyó 227, 228.
 Toborzás 20, 22.
 — vörös 65, 70, 76.
 Tódra oázis 358.
 Togo, német gyarmat 352.
 Togora szoros 164.
 Tokaj 38, 46, 77, 80, 81.
 Tokaji borpincék kifosztása 74.
 — híd 44.
 — hídfő 74.
 — pincék 38, 39.
 Tokát 170.
 Tokio 244.
 Tokiói katonai zendülés (1936) 208, 244.
 Toledo 288, 2ço, 2QI, 300.
 — erőd 12.
 — Merida—La Nava vonal 322.
 Tombor Jenő alezredes 36, 44, 64, 69, 325, 326.
 Tomszk 211, 234.
 Tonaza völgy JÓ 7.
 Tonqua patak 131, 132.
 Torda 55, 56.
 Torgovaja 259.
 Torna 48.
 Tornallya 34, 37.
 Toro, bolíviai ezredes 26.
 Torretta, della, márki, olasz külügyminiszter 107.
 Tortosa 2Q5, 305, 306.
 Torun 306.
 Toselli 164.
 Toszno vasútállomás 287.
 Tót katonák 203.
 Tótföld 37.
 Tóth Sándor hadosztályparancsnok 91.
 Töketerebes 47.
 Török alkotmány 162.
 — államadósságok 161.
 — császári kormány 162.
 — csendőrség 171.
 — ellenforradalmak 164.
 — gazdasági fejlődés 172.
 — gyalogság 143 (kÉP).
 — Török győzelem 149, 150.
 — hadi kiadások 169.
 — haderő 148, 168.
 — hadsereg létszáma 154, 170.
 — hajóhad 170.
 — hazafias egyletek 136.
 — hódoltság Magyarországon 130.
 — katonaság lefegyverzése Szmírnában 135,
 — kormány 150.
 — köztársaság 144, 163, 166.
 — köztársaság kikiáltása 141.
 — lovasság 152, 154.
 — Török-magyar harcok 129.
 — Török nemzetgyűlés 138.
 — nemzeti kongresszus 137.
 — védelem 138.
 — népfelkelés 136.
 — nők a szabadságharcban 148.
 — nőképviselek 163.
 — Török-orosz háború 179.
 — Törökország 51, 82, 126, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 138, 140, 141, 142, 143, 144, 145. *49, 15°. 15¹¹ *5², 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 168, 372.
 — 17^{6>} 330. 331. 342, 347. 348, 349, 350»
 — 361, 415. 54.
 — átalakulása 163.
 — határai 169.
 — lakossága 169.
 — Török-tatár népek 210.
 — Törökország területe 169.
 — újjáépítése 162.
 — vasutai 169.
 — Török parlament 163.
 — szabadságharc 126, 142, 143, 144, 148, 165, 168.
 — Török-szír-francia szerződés 348.
 — Török támadás 152.
 — tisztképzés 170.
 — visszavonulás 144, 147.
 — Törökszentmiklós 77.
 — Tövis 55.
 — Trafalgar! csata 362.
 — Transbajkái tartomány 215.
 — Transzszibériai vasút 206.
 — Trákia 151.
 — Trencsén 28, 129, 144.
 — Trepov, orosz miniszterelnök 182, 183.
 — Trianoni béke 102, 104, 132.
 — béke ratifikálása 98, 102.
 — békeszerződés 26, 51, 97, 98, 99, 100, 106.
 — határ 51, 97, 99, 103.

- Triest 112.
 Trijueque 2g 6.
 Trijueque—Brihuega vonal 2ç6.
 Trikupsiz görög tábornok 153, 157.
 Trinquet ezredes 407, 408.
 Tripoli 414.
 — Szíriában 330, 343.
 Tripolisz 132, 413, 414, 415, 416.
 Tripoliszi határ 55.
 — háború 414.
 — háború (1912) 132, 133.
 — kalózkodás 415.
 — olasz hadjárat 413.
 Tripolitánia 414, 421. 55.
 Trockij 3, 188, 192, 193, 194, 198, 203 (kép),
 209, 210, 224, 229, 268, 271, 292.
 — hadseregszervezése 198.
 Trocnói Ziska János lövészrezed 206.
 Troglodita kolostor Abessziniában 18g.
 Trojanov ezredes 204.
 Trónörökös pár meggyilkolása 90.
 Trópusi betegségek 354.
 Trudovik (kis emberek pártja) 186.
 Trumbics Antal 121.
 Tsul terület 398.
 Tszmed Hasszán város 417.
 Tuchacsevski 214, 217, 229, 295, 296, 300,
 301, 303, 304, 305, 306, 308, 310, 311, 312,
 Tud oázis 366.
 /326.
 Tueng Fu Lin, kínai tábornok 236.
 Tucul 43, 8g, 122, 127, 130.
 Tula 270.
 Tulal város 371.
 Tumin folyó 317.
 Tundutov 256.
 Tungliao 234.
 Tunisia 360.
 Tunisz 352, 357, 358, 362, 408, 409, 413.
 Turbia 2,87.
 Turkesztán 176, 318.
 Túróc völgy 30.
 Túrócszentmártoni gyűlés 26.
 Tusar 230.
 Túszok 30.
 Tüntetés Bartha Albert ellen 16, 19 (kép).
 — Fiúméban 123 (kép), 125 (kép).
 Tzellar 177.
 Tzellari 176.
 Tzellemti 165, 178.
 Uaag 162, 177, 178.
 Ualama 144.
 Ualdia 186.
 Uacille 143.
 Uadara 142.
 Ual-Ual 59, 60, 61, 75.
 Ual-uali incidens 3g, 60, g6, g7, 316.
 — oázisok 314.
 Uardare 73.
 Uarieu-szoros 125, 131, 132, 133, 134, 147,
 164, 165, 166.
 Ucciali-i egyezmény (1889) 53.
 Udzsza 360, 362, 363, 370, 371, 400, 402.
 Udzsai értekezlet 400.
 Ueb 243.
 Uebi Gestro 92, 141.
 — Sebelli g2.
 Ueri 161.
 Ufa 212, 215, 217, 220, 223, 224, 226.
 Ugaki, japán hadügyminiszter 225.
 Ugocsamegye 33, 36.
 Ujjjane 382.
 «Új Európa» (Masaryk-memorandum) 24.
 Ujszász 74, 76.
 Ujszeged 100.
 Újtörök politikusok 164.
 Újvidék 92.
 Újvidéki Duna-kikötő 94.
 Újvidék monitor 42.
 Ukka 329.
 Ukrajna 53, 194, 207, 208, 209, 210, 211,
 253, 259, 262, 266, 279, 300.
 Ukrajnai felkelések 284.
 Ukrán béke 4.
 — előnyomulás 36.
 Ukránok 32, 33, 36.
 — forradalmasítása 306.
 Ukrán csapatok Odesszában 264.
 — direktórium 264.
 — nemzeti kormány 208.
 — nemzeti tanács 207.
 — szovjet 208.
 Uladdaie 141.
 Uled-Dzserir 366.
 Um-er-Riba 382.
 Una segédmonitor 42.
 Ungarisch Hradisch 31.
 Ung-folyó 19.
 Ung megye 33.
 Ungvár 34, 37.
 Unió 205.
 Uoggarat kerület 174.
 Uolcait 179.
 Uolo szoros 130, 186, 189.

- Uolo tartomány 18.
 Uorc-Amba 151, 165, 166.
 Uorieghe 166.
 Uorro Ailu *ig2, ig3*.
 Ural 175, 205, 216, 220, 226, 316.
 Uráli arcvonala 222.
 — bányák 218.
 Uralszk 212.
 Urban, szlovák tábornok 178.
 Urfa 136, 137.
 Uruguay 8, 30.
 Usak 145, 146, 158.
 Usaki görög hadseregcsoport 156, 157, 158.
 — vasút 153.
 Usakov 211.
 Usszuri folyó 314, 315.
 Ust-Laba 251.
 Utak hiánya Abesszíniában *yo, yi*.
 Utánpótlás Abesszíniában *iy, 18 y, 200, 202*.
 Útépítés Abesszíniában 48, *igi* (kép), 19 *y* —
 Úthálózat Abesszíniában *g3, g 4*.
 Utóállamok 14.
 Utolsó török parlament 139.
 Útviszonyok Abesszíniában 293.
 — Szomáliában 136.
 Uzsok 34.
 Uzsoki szoros 19.
 Üszkübi katonai iskola 136.
 Üzemek szocializálása 197.
 »Vadi-Ceman falu 420.
 — Dzsarf 417.
 — Ráma 417.
 — Tlal 415.
 Vahdettin szultán (VI. Mohamed) 132, 161.
 Vajda Sándor 7.
 Valdemorillo 2g8.
 Valencia 266, 2^4, 284, 2g3, 305, 306, 322.
 Valenciái kormány 2y4, 2 y5.
 Valladolid 266, 288.
 Vallecas 295.
 Vallecchi 326.
 Vallega tartomány 41, *ig6*.
 Valmadesa 2g y.
 Vanguardia 10.
 Varannó 34.
 Varela tábornok 293, 294.
 Varsó 288, 294, 302, 304, 305, 306, 308, 310.
 ---- Breszt-litovszki műút 309.
 Varsói csata 302.
 — csoda 288, 305.
 Varsói nagyhercegség 289.
 Vary francia hadnagy 370.
 Vaskút 99.
 Vass József 101.
 Vasvár 101.
 Vatanabe tábornok 244.
 Vác 36, 63.
 Vágó Béla hadtestparancsnok 41.
 Vágújhely 29.
 Vág-völgy 29, 30, 31, 44, 49.
 Válaszút 65.
 Választások Spanyolországban (1936) 268.
 — Szíriában 344.
 Vali víz 88.
 Vámospércs 70.
 Várkonyi Teus Izidor 12.
 Vásárosnamény 70.
 Vecsellő pusztulása 77 (kép).
 Ved Audiare folyó 395.
 Veddan város 420.
 Ved-el-Abid 405.
 Ved Kis folyó 363.
 — I,ao folyó 394.
 — Tígisa folyó 390.
 Veglia sziget 119, 122, 123, 124.
 Vehib pasa 163 (kép), 165, *izy*.
 Veihó folyó 258.
 Velence 107, 112.
 Velencei egyezmény 107.
 — értekezéslet 107.
 Venezia Giulia tartomány 122.
 Venhoven hadosztály 400.
 Venizelos 134, 135, 146.
 Verchne-Udinszk 239.
 Verdun 158, 324.
 Verebély 31.
 Veresmart 68, 74.
 Verga folyó 359, 384, 395. 398» 404.
 Verga völgy 368, 396.
 Veri folyó 104, 106, 10 y.
 Verra folyó 359, 368, 379, 382.
 Versailles-i békeszerződés 321, 378. 54, 206.
 Versbicki 215.
 Versec 92.
 Verva folyó 377.
 Vesan 397, 404.
 Veszprém 81, 82, 86.
 Vetrenko tábornok 287.
 Vezzan 368, 384.
 Véres karácsony Fiúmében 120, 122, 124, 125.
 Viktória Nyanza 38.

- Viktória spanyol királyné 280.
- Világháború 90, no, 132, 133, 141, 165.—
176, 200, 201, 202, 244, 262, 279, 331,—
35²· 380, 381, 388, 409, 415. 55, 214,
265.
— oka 24.
- Világos 66.
- Világnézeti ellentétek 261, 263.
- Villa Canas 293.
- Villaggio 92.
- Villa-Montes 18, 28.
- Villanueva—Caspara—Penaroye-vonal
322.
- Villanueva del Pardillo 29 8.
- Villarica 8.
- Villazon 24.
- Villány 92, 99.
- II. Vilmos 255, 256, 368, 370.
- Vilna 292, 293, 303, 304, 311.
- Vio Antal, fiumei polgármester 113.
- Virgini, olasz tábornok 106.
- Visszavonulás a Tisza mögé 74.
- Visztula 301, 306.
---- vonal 305.
- Vittorio Venetói olasz győzelem 11.
- Viza őrnaszád 42.
- Vizellátás Líbiában 421.
— Szomáliában 136.
- Vkra 308.
- Vladimir, orosz fejedelem 175.
— város 270.
- Vladivosztkok 20J, 208, 209, 210, 212, 215,—
216, 220, 224, 229, 231, 232, 233, 234,—
236, 240, 314, 316, 318.
- Vladivosztkói csehszlovák csoport 211.
— út 208.
- Vlára szoros 29.
- Vlodava 305, 309.
- Volga 212, 214, 216, 224, 254, 269.
- Volga hadsereg 219.
- Volgai harc vonal 215.
- Volga-híd 217.
— hídfő 217.
- Volga—Ural-harc vonal 216.
- Volhynia 294.
- Volinszky, vörös biztos 248.
- Volkov, kozákezkedés 214, 226.
- Volodimirov, orosz tábornok 180.
- Volosca 119.
- Volszk város 185.
- Vorones 248, 269, 270, 271, 272.
- Voroszilov, vörös tábornagy 229, 313.
- Voskanov tábornok 296.
- Vörös agitáció 228.
- bandák Szibériában 229, 230, 240, 242.
- bandák garázdálkodása Chersonban 265.
— csapatok 191, 192, 216, 236, 249, 251.
252, 260, 270.
----- elszéledése 70, 71.
----- kiverése a Don vidékről 256.
----- züllése 69, 75, 76.
- Duna-örség 42.
- ellentámadás 39.
- ellentámadás Szibériában 226.
- előnyomulás 48, 275.
- főparancsnokság 80.
- gárda 32, 72, 199, 292.
- gárdák Szibériában 214.
- győzelmek 45, 46, 47, 48, 50.
- haditanács 44.
- haditervek 44.
- hadrend 41.
— hadsereg 20, 22, 36, 40, 43, 44, 61, 96,
198, 209, 212, 214, 216, 218, 219, 223,
228, 233, 236, 238, 242, 252, 259, 268,
276, 278, 301, 312, 313, 318.
----- egységei 79.
----- ereje 41.
----- felbomlása 39, 40, 81, 86.
----- harcértéke 79.
— hadseregfőparancsnokság 38, 40, 45, 47,
48, 49, 5°. 71. 75· 76·
- hadvezetőség 37, 38, 39, 74, 224, 283.
- kémek 252.
- kormány 39, 50, 52, 281, 288.
- légi haderők 80.
- lovasság 92, 198, 274, 282, 284.
- mozgósítás 46 (kép).
- műszaki csapatok 42.
— offenzíva 40, 51, 78.
----- összeomlása 85.
- Vörösőr-ezred, budapesti 77.
- Vörös propaganda 96.
— repülőszázadok 42.
- rablóbandák a Don vidéken 257.
- támadás 80.
---- tenger 386, 50, 89, 196.
- Vörös tengerész-dandár 21.
- Vörös terror 83.
- tüzérség 42.
- Újság 18, 38, 45, 50, 78.
- uralom 250.
 összeomlása 85.
- ünnepségek Budapesten 76.
- Vasas Hadosztály 22.

- Vörös visszavonulás 71, 72, 76, 80.
 Vseticka, cseh alezredes 221.
 Vuhu 254, 255, 259.
 Vu-Hue kínai császárnő 210.
 Vusung 253.
 ----- Sanghai-i vasútvonal 253.
 Vyx alezredes 17, 19, 20, 25 (kép), 26, 30,
 32, 55> 60-
 ----- féle semleges öv 68, 69.
- Walk 194.
 Walter, német kommunista 324.
 Washingtoni flottaegyezmény (1922) 207,
 208.
 — leszerelési értekezlet (1920) 62.
 Watts, angol tábornok 115.
 Web völgy 47.
 White Engineering Corporation 39.
 Weimari Németország 316.
 Wekerle Sándor 4, 6, 7.
 ---- kormány 6, 8.
 ---- kormány bukása 111.
 Werth Henrik alezredes 76.
 Weygand tábornok 303 (kép), 305, 331, 341.
 Wieprz folyó 305, 307, 308, 309.
 Wilson 4, 5, 14, 26, 110, 114, 219» 222.
 — tábornok 139.
 Wilsoni elvek 143.
 Wimpfen, francia tábornok 364.
 Wojciechowski, orosz tábornok 217, 239, 240.
 Woode, svéd tábornok 103.
 Wpred (Előre) 186.
 Wrangel tábornok 249 (kép), 251 (kép), 269,
 270, 272, 273, 274, 278, 279, 280, 281,
 282, 283, 284, 285, 300, 326.
 — agrárreformja 280.
 — hadsereg 282.
 — proklamációi 280.
 — rekvirálásai 281.
 — visszavonulása 284.
 Wuttenvogl Erich, paksi parancsnok 42.
- Xauen 405.
- Yague tábornok 299, 303, 304, 306, 322.
 Yemen 50.
 Yenmonpu-szoros 250.
 Ygeriben 392.
 Yser 310.
 Yunga terület 7.
- Zaffarine szigetek 364.
 Zahle 330.
 Zaian terület 384.
 — törzs 382.
 Zalamegye 94.
 Zalaegerszeg 94.
 Zamosc 311.
 Zanella Richárd képviselő 114.
 Zania herceg 420.
 Zára 118, 122.
 Zavargások Damaszkuszban 337.
 — Marokkóban 378.
 — Spanyolországban 269.
 — Zamában 337.
 Zágráb 94, no.
 Zára 414.
 Zborovi csata 189, 210.
 — front 206.
 Zbrucz folyó 190.
 Zeban Chercata 132, 147-
 Zebandas 134, 166.
 Zegrze 308.
 Zeila, angol kikötő 48, 50, 51.
 Zeyd-el-Atras pasa 343.
 Zilah 58, 59, 60, 61.
 Zilahi vérengzés 60.
 Zinevics orosz ezredes, 215, 235.
 Zitomir 194, 208, 297.
 Ziz folyó 382, 405.
 Zlobin 298.
 Zmerynka 296.
 Zoli Konrád százados 121.
 Zombor 92.
 Zólyom megszállása 34.
 — 30. 48.
 «Zöld» bandák 275, 277.
 — hadsereg 144, 278.
 — káderek 8, ni.
 Zucar folyó 322.
 Zurbabit 170.
 Zyrianin szovjetorosz szállítóhajó 289 (kép).
- Zsadány 70.
 Zsembery István főispán 104.
 Zsibó 56, 58, 59.
 Zsidók Marokkóban 360.
 Zsidótanács Marokkóban 378.
 Zsolna 29, 30, 32, 38.
 Zsolnai különítmény 28, 29.
 Zsombolya 92.

TARTALOMJEGYZÉK.

I. KÖTET.

	Lap
I. Magyarország megszállása	1
1. Politikai összefoglalás	3
2. A magyar-cseh háború.....	24
3. A magyar-román háború.....	52
4. A magyar-jugoszláv háború	88
5. Nyugatmagyarország.....	100
6. A fiumei kérdés és D'Annunzio.....	110
II. A török szabadságharc	127
III. Az orosz háborúk	173
1. Szovjetország múltja és a pánszlávizmus	175
2. Az orosz forradalmak és a német előnyomulás	181
3. Kolcsák ellenforradalma és a csehszlovák légió.....	199
4. Denikin ellenforradalma	245
5. Wrangel ellenforradalma	279
6. Az északi front ellenforradalmi	286
7. Az orosz-lengyel háború.....	288
8. A vörös hadsereg	313
IV. A felsősziléziai német-lengyel háború.....	319
V. A szíriai drúz felkelés	327
VI. A marokkói háború.....	355
VII. A tripoliszi olasz hadjárat	411

II. KÖTET.

VIII. A Chaco háború.....	5
IX. Az olasz-abesszin háború	31
X. A távolkeleti bonyodalmak és a japán-kínai háború.....	203
1. A Távolkelet problémái	205
2. A kínai polgárháború.....	212
3. A jeholi hadjárat	229
4. A japán-kínai háború	242
XI. A spanyol polgárháború	263
XII. Függelék	307
Irodalom	325
Időrendi táblázat	327
A képek jegyzéke	345
A vázlatok jegyzéke	351
Név- és tárgymutató	353